

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Кафедра філософії

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
XVI Міжнародної наукової конференції
аспірантів та студентів
(22 травня 2020 року)

Харків
«Право»
2020

УДК 340.12

Ф56

Організаційний комітет:

Голова – А. П. Гетьман, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Члени: О. Г. Данильян, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії; С. Б. Жданенко, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії; І. І. Коваленко, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії; Г. В. Коваленко, кандидат юридичних наук, асистент кафедри філософії

Тези друкуються мовою авторів у авторській редакції

Філософія і право : тези доп. XVI Міжнар. наук. конф. аспірантів та студентів (22 трав. 2020 р.). – Харків : Право, 2020. – 474 с.

ISBN 978-966-998-003-8

У пропонованій до уваги читачів збірці тез і повідомлень XVI Міжнародної наукової конференції аспірантів та студентів «Філософія і право» висвітлюється широке коло як загальнофілософських проблем, так і різноманітних аспектів філософії права. Певна частина матеріалів конференції розвиває і поглиблює філософські уявлення у царині правової онтології, правової антропології, теорії правових цінностей, теорії пізнання права та інституційного виміру права. Деякі напрацювання містять спроби не тільки по-новому підійти до осмислення вже достатньо розробленої проблематики, а й виявляються кроком на шляху пізнання раніше не відрефлектованого шару правової реальності. У цьому сенсі зміст нижченаведених тез засвідчує зацікавленість майбутніх фахівців права у більш глибокому теоретичному освоєнні тих феноменів правової реальності, пізнання яких є умовою розв'язання нагальних практичних завдань правотворчого й правозастосовного характеру в контексті гідного виконання професійної місії у розбудові правової державності в Україні.

УДК 340.12

Адреса редакційної колегії:

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77, Харків, 61024, Україна

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020
© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

ISBN 978-966-998-003-8

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні учасники та гості зібрання!

Щиро вітаю Вас на відкритті XVI Міжнародної наукової конференції аспірантів та студентів «Філософія і право»!

Філософія була і залишається духовним осередком та справжньою формою втілення гуманістичних цінностей. Сьогодні ми зібрались, аби обговорити актуальні проблеми людського буття, долучитись до мудрості великих мислителів, показати надзвичайну корисність філософії для будь-якого сучасного фахівця, у тому числі й для служителя Феміди.

У роботі конференції беруть участь представники усіх навчальних підрозділів нашого університету, а також провідних вищих навчальних закладів України, Німеччини, Франції, Польщі, США, Австралії та Італії.

Звертаючись до творчого потенціалу філософії, сучасні студенти та аспіранти не тільки пильно зберігають накопичені традиції, а й продовжують рухатись уперед, примножуючи знання і досвід. Представлені тези та їхня тематика показують, що потенціал філософського знання можна ефективно використовувати у майбутній професійній діяльності.

Уже стало гарною традицією, що чимало колишніх студентів-учасників наших конференцій та проблемних груп при кафедрі філософії щорічно поповнюють лави аспірантів університету, блискуче захищають дисертації, при написанні яких вони спираються на фундаментальні знання з філософії.

Одне з наших головних завдань – розвивати накопичений потенціал, зберігати все краще в гуманітарній освіті, спираючись на нові ідеї та знання.

Дана конференція – це чудова можливість для відкритого діалогу, обміну думками та досвідом. Бажаю всім учасникам конференції яскравих виступів, цікавих дискусій, набуття цінного досвіду та дружніх контактів, а також продуктивних успіхів у досягненні поставлених цілей. Також хочу висловити сподівання на ваші подальші вагомі здобутки у дослідженні актуальних проблем філософії та права.

**Проректор з наукової роботи
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України А. П. Гетьман**

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА

Агесенко Влада,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 18 група

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ НА ЕТАПІ ПЕРЕХОДУ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Не можна заперечити той факт, що цінності у суспільстві змінюються, і це здебільшого пов'язано з умовами розвитку людей. Кожне покоління, безумовно, виховувало в собі та у нащадків те, що вважало за необхідне та важливе. Та на жаль або ж на щастя, ми змінюємо цінності, але у століття інформації це відбувається набагато легше. Але є моменти, на які потрібно звернути уваги, оскільки питання, що постануть тут набирають нових обертів як у філософів, так і пересічних людей.

Що ми маємо на увазі, коли говоримо «інформаційне суспільство»? Безперечно, ми це асоціюємо з Інтернетом, соціальними мережами, появою інформаційних сторінок, та інших засобів комунікацій, які людина використовує задля розповсюдження та обміну інформацією. До того ж, ст. 34 Конституції України дає нам право володіти інформацією і визначає наше суспільство «інформаційним». І вже зараз можна побачити, які цінності вже змінили інформаційний простір:

- Сімейні стандарти. Це перший і найголовніший пункт, який наразі є дискусійним і через який існує доволі багато чвар. Як у XIX, XX столітті, сім'я складалася з чоловіка, жінки та діточок, а зараз суспільство познайомилось із таким явищем як ЛГБТ. Представники цієї течії стверджують, що кохати може жінка жінку, а чоловік – чоловіка. Це створило певний шок, оскільки це розповсюдилось завдяки «інформаційному простору», де виступали ці представники. Звичайно, є ті, хто підтримує цих людей, інші ж – представники традиційної сім'ї – обурені, адже тепер їх діти можуть з цим ознайомитись всюди, а особливо в Інтернеті та на інших інформаційних носіях. Поява нетрадиційної сім'ї стало доволі сильним ударом по тим, хто зберігав традиції і виховував дітей згідно традиційних канонів сім'ї.

- Child-free. Доволі дискусійна тема і дещо розповсюджена тенденція зараз. Зараз багато зірок почали говорити у своїх інтерв'ю про те, що вони не бажають мати дітей через те, що в них є кар'єра і їм зовсім не до цього. Але якщо ми звернемось до традицій, то завжди існувало правило «чоловік захисник і забезпечує сім'ю усім необхідним, а жінка – оберігає сімейне вогнище і народжує дітей». Наразі, жінки почали відстоювати свої права і наразі, жінки вважають, що вони можуть не народжувати і на рівні з чоловіками працювати, заробляти і т.п.

- Обізнаність людей. Це вже сформувалось і характерно для пострадянського простору. Як відомо у СРСР існувала «залізна завіса», тобто відсутність інформації. На жаль, люди не були далекоглядними, не розуміли і не знали розвиток людства, не спостерігали над еволюцією Європи. Це мало доволі негативний наслідок, наприклад – катастрофа на Чорнобильській АЕС. Люди не знали, не володіли інформацією, ніхто це не розповсюджував, а тому багато людей загинуло, деякі залишились і зараз хворими, а Чорнобиль та Прип'ять стали на довгі роки «зоною відчуження». Тобто, у даному випадку, цінність «володіння інформацією» стало доволі популярним, оскільки зараз люди можуть контролювати будь-які процеси у світі – від війн до хвороб.

Отже, ці 3 приклади є доволі красномовними на сьогоднішній день. Оскільки довкола них багато дискусії, адже саме в цих простих питаннях закладені ті цінності та стандарти, які формувались століттями, але зараз вони почали піддаватись критиці. Безумовно, людство стоїть на порозі докорінних змін, і цінності сім'ї, моралі починають змінюватись з шаленим темпом, та особливо в цей період надання великої кількості інформації. Тому найголовніше у наш час не заплутатись та не знівечити те, що будувалось доволі довго і знайти компроміс у всьому, навіть у зазначених раніше темах.

Алієва Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПЮК для СБ України 1 курс, 1 група*

ФІЛОСОФІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА І. КАНТА

Злочин та покарання – одне із проблематичних питань сучасності, до яких звертається велика кількість людей. Багато науковців, мислителів, учених-гуманістів, державних діячів присвятили цій темі свої праці, наприклад, І. Анденес, І. Антілла, Ч. Беккарія, І. Бентам, Ж. Бориссо де Варвіль, Г. Гегель, М. Гернет, С. Демет'єв, Ф. Достоєвський, В. Елеонський, І. Кант, І. Карпець, Н. Крісті, В. Кудрявцев, Р. Мартинсон, В. Махінчук, О. Микитчик, А. Міцкевич, Ш. Монтеск'є. Вони зачіпали такі питання, як 1) хто повинен дійсно призначати покарання злочинцям? 2) яка мета кари? 3) на чому ґрунтується право покарання?

Переживши стадію «війни всіх проти всіх», люди почали розуміти, що необхідне мирне співіснування. Цьому могли допомогти спільні норми поведінки, які б були для кожного однаковими та захищали загальні інтереси. Саме ця ідея послугувала основою для створення держави. Але у подальшому призвело до того, що країна почала мати право карати своїх «підлеглих». Тому виникає питання: чи може взагалі держава призначати покарання, якщо так, то на чому ґрунтується це право? Існує безліч точок

зору, але більшість людей є прихильниками теорії, згідно з якою країна має право карати. Так особистість розглядається в трьох основних аспектах: психофізичному, моральному та розумовому. Виходячи з цього, можна виділити три напрями в теорії покарання:

– чуттєва природа людини: дії особистості подібні то тваринних, тобто є інстинктивними, проте не треба забувати й про розум особи. Таким чином, покарання використовується як засіб для досягнення розумних цілей, хоча підставою для нього все ж таки виступають чуттєві прояви людини;

– моральна природа людини: право покарання обґрунтовується лише моральною вимогою, яка не залежить від будь-яких інших доведень. Саме цій темі присвячена «абсолютна теорія покарання» І. Канта, в якій стверджується, що «ми не пізнаємо світ таким, який він є сам по собі, світ є «річ у собі», а те, що ми пізнаємо, зумовлено вродженими чутливістю, здоровим глуздом та розумом»;

– розумові можливості людини: право повинно бути непорушним завдяки властивостям людського мислення, законам логіки та, перш за все, законам діалектичного розвитку ідеї. Ця тема була розглянута Г. Гегелем. Науковець вважав, що «право є зовнішньою формою, що сприймається розумом та регулюється людськими стосунками за принципом свободної й розумної волі. Зміст цієї волі є добро, джерело якого лежить в розумі». Гегель був прихильником того, що держава повинна карати злочинців, бо володіє вищою справедливістю.

Існує багато світоглядних позицій щодо покарання, але більшість дослідників сходяться на думці, що зазначене явище зумовлене цілями й завданнями суспільства. Людство складає певний уклад життя та захищає правовими нормами загальні цінності, інтереси. Тому ґрунт права покарання необхідно шукати саме в середині буття людини.

Покарання – це правова санкція, характер якої обмежує каральну владу. Закон говорить громадянам про те, у яких випадках вони підлягають покаранню, а державній владі – у яких випадках вона повинна здійснити своє право.

Що стосується цілей покарання, то зазначити їх усіх не можливо, бо це поняття є багатоплановим, складним й поліструктурним. Так дехто вважає, що мета – це помста за принципом справедливості, інші – ідея того, щоб запобігти злочинній дії в майбутньому. Таким чином, це питання є суперечливим.

Отже, тема покарання – одна з найбільш давніх в історії філософсько-правової думки. Вона виникає при наявності антропоцентричної парадигми розгляду суспільних процесів. На сьогоднішній день можна спостерігати розуміння необхідності відмови від форм жорсткої репресивності та пошук підстав для покарання у внутрішній структурі людської особистості.

ПРОБЛЕМИ МОРАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний світ – це складна система, що постійно трансформується, стає більш динамічною, хаотичною, віртуальною та індивідуалізованою, вимагає від людини постійної моральної адаптації у зв'язку зі стрімкими змінами. Актуальність теми дослідження зумовлена не тільки різними політичними, економічними та культурними змінами, що відбуваються в сучасному світі, а й тим, що проблема адаптації людини невід'ємна від питання суті самої людини. Розв'язати цю проблему філософи намагалися в усі часи, наразі дослідники в Україні та за кордоном знову повернулися до неї. Інформаційне середовище, що стає важливою й невід'ємною частиною довкілля, ставить до людини дедалі більше зростаючі адаптивні вимоги. Людство постійно пристосовується до природного та штучного довкілля [4].

Відомо, що поширення інформаційних технологій супроводжується віртуалізацією всіх сфер людського життя. У межах даної проблеми особливою гостроти та актуальності набуває завдання виявлення особливостей соціальної та соціально-культурної адаптації в умовах інформаційного суспільства. Як зазначав О. П. Дзьобань, разом із соціально-економічними та політичними трансформаціями інформаційного суспільства відбувається процес переоцінки духовних цінностей, формування принципово нових засад моралі [1, с. 188].

З питання впливу на моральний світ людини інформаційного суспільства висловлюються різні думки. Оцінки коливаються від визнання Всесвітньої мережі головним осередком вад до віри в можливість розв'язання всіх соціальних проблем. Сьогодні соціальний суб'єкт буквально оточений інформацією. Зростає кількість каналів комунікації, засоби передачі інформації постійно спрощуються, стають більш компактними й доступними. Швидкість передачі інформації впливає на швидкість і частоту підвищення або зниження актуальності того чи іншого явища. Більш того, суспільство, завдяки мережі Інтернет, щодня може створювати незбагненні для розуму окремої людини обсяги інформації. Також у сьогоднішніх умовах інформація та комунікаційні технології значно впливають на розвиток особи.

Технологічний прогрес створює нове середовище, відмінне від традиційних умов існування людини. Інформаційні технології створили умови для розвитку біотехнологій, які вже можуть змінити нас, але не природу наших дій. Результатом таких процесів є входження людства в нову фазу свого розвитку – інформаційне суспільство. У зв'язку з цим, як

зазначалося вище, уже зараз гостро стоять питання опосередкованого спілкування, кіберзлочинності, інформаційної безпеки, відповідності поведінки індивіда в реальному й віртуальному просторах, створення віртуальних особистостей тощо.

Криза традиційних форм комунікації закономірно призводить до кризи моралі, оскільки вона, за своєю суттю, є уявленням про ідеальні відносини між людьми. За допомогою тотальної доступності, відкритості інформації можна вивчати мови, знайомитися зі світовою культурою, брати участь в інтерактивних конференціях. Іншими словами, перед людиною є вибір: використовувати інформацію як розвагу, або за її допомогою займатися власною освітою. І цей вибір залежатиме не від факту наявності доступу до інформації, а від виховання й оточення людини [3, 4].

Безсумнівно, інструментарій впливу держави на людину є достатньо різноманітним, проте в науковому середовищі прийнято залишати людину сам на сам з проблемою моральної адаптації. Отже, моральна адаптація людини в інформаційному суспільстві залежить не тільки від неї самої, а від соціуму та ефективності державних механізмів впливу на формування системи ціннісних орієнтирів населення.

Отже, інформаційне довкілля – чинник, який вимагає фундаментально нової адаптації людини. Специфічність сучасного інформаційного довкілля призводить до корекції існування та розвитку нових природних і соціальних механізмів адаптації людини. Інформаційні технології, як ядро сучасної цивілізації, змінюють не лише якість і зміст життя сучасних людей, вони можуть змінити звичний шлях їх існування у світі. Можна стверджувати, що фундамент моральної адаптації у цьому контексті полягає у формуванні світоглядної культури, стрижнем якої є інформаційна культура, що органічно поєднує в собі культуру мислення й мовлення, культуру комунікацій, культуру організації праці, культуру поведіння з інформацією в усіх її проявах.

Література:

1. Дзьобань О. П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади : монографія. Харків. Майдан, 2013. 360 с.
2. Прудникова О. В. Інформаційна культура і формування «людини інформаційної». Філософія науки: традиції та інновації: наук. журн. Суми, 2013. № 2 (8). С. 227–238.
3. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення : монографія [О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.]; за ред. О. Г. Данильяна. Харків. Право, 2018. 350 с.
4. Danilyan O. G. Problems of adaptation of a man to the conditions of information society. O. G. Danilyan, A. P. Dzeban, Y. Y. Kalinovsky, S. B. Zhdanenko, E. A. Kalnytskyi. Media, Culture and Public Relations. 2019. Vol. 10. № 1. P. 30–41.

РАННЬОПІФАГОРІЙСЬКЕ РОЗУМІННЯ КОСМОСУ

З початку розвитку філософії поняттю «космос» приділяли велику увагу. Це була надзвичайно популярна і водночас цікава тема, що пов'язувала теоретичне мислення з практичною діяльністю. Космоцентризм був першим етапом розвитку античної філософії, який спочатку зберігав риси міфології, але потім, під час активного розвитку культури та філософії, створив нове неміфологічне мислення, нову картину світу, центральним елементом якої стало вчення про космос. Вважалося, що космос охоплює Землю, людину, небесні світила, він має сферичну форму, у ньому відбувається постійний кругообіг.

Космоцентризм привертав увагу та був цікавий не тільки своїми інтелектуальними результатами, але й специфікою постановки питань, що носили принципово світоглядний, філософський характер і тим, що визначили подальший розвиток грецької, а потім європейської та світової філософської культури взагалі. Саме уявлення про космос є однією з основ людського світогляду, і саме це уявлення диктує розвиток науково-технічного прогресу.

В епоху грецької класики з'являється цілий ряд вчень про космос, але особливе місце належало вченню піфагорійців, засновником якого був Піфагор – незвичайна постать, що користувалася славою як у сучасників, так і у нащадків. Піфагор уперше назвав Всесвіт «Космосом», тобто «порядком», розглядаючи його як єдність неба і землі, богів і людей. Він був одним із перших вчених, який запропонував геоцентричну систему, за якою все оберталось навколо Землі.

Ранні піфагорійці вважали, що форма Всесвіту має бути гармонійною, і надавали їй вигляду симетричних геометричних фігур. Так, наприклад, Земля мала форму куба, вогонь – форму пірамід, повітря – форму октаедра, вода – форму ікосаедра, сфера Всесвіту мала форму додекаедра. Саме з цим і пов'язане відоме піфагорійське вчення про гармонію сфер. На думку Піфагора та його послідовників, Всесвіт кулястий і складається з десяти небесних сфер – це «нерухомі зірки», тобто п'ять невідомих у той час планет та Сонце, Місяць, Земля й невидима Антисземля. У центрі Всесвіту розташований невидимий із Землі «вогонь», названий піфагорійцями «вартовими Зевса». Довкола нього обертаються сфери й Земля. Але цим центральним «вогнем» Сонце не вважалося.

Ранні піфагорійці поклали в основу космосу число, і тому за їх вченням кожна сфера мала властивий тільки їй звук, у результаті чого Космос в цілому являв собою гармонійну мелодію. Піфагорійці

наголошували на гармонійній будові світу, до якої включали природу, людину і взагалі весь космос. Вони вважали, що боги гармонійні, космос гармонійний та всі його складові абсолютно узгоджені в єдине і нероздільне ціле. Поряд з цим Піфагор все існуюче намагався пояснити за допомогою чисел, містика яких складала основне ядро піфагорейзму. Ранні піфагорійці Парменіск, Перкопс, Бротін, Петрон, Алкмеон, Гипас підкреслювали, що всі елементи чисел є елементами всього суцього, і Космос, і небо вважали такими, що складаються лише з чисел. А Філолай та Евріт розуміли числа як принцип загального оформлення діяльності Богів і людей, природи і Космосу. Вони стверджували, що все існує завдяки наслідуванню числам.

Отже, піфагорійський космоцентризм характеризувався розумінням Всесвіту як кулі. Ідеї започатковані ранніми піфагорійцями склали основу вчень про гармонію сфер, про єдність мікро і макрокосмосу, про гармонійні пропорції. Саме піфагорійці ввели числовий момент в космологію. Ранньопіфагорійське вчення помітно вплинуло на подальший розвиток уявлень про природу і сутність гармонії та зайняло значне місце в історії філософії і відіграло значну роль у її розвитку.

Білик Олег,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮУ, 1 курс, 3 група*

КРИЗА СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ

Актуальність обраної теми зумовлена потребою у скептичному аналізі причин кризи сучасної демократії, яку до сьогоднішнього дня сприймали як бездоганну політичну модель. Процес демократизації суспільства породжує численні проблеми не лише економічного, політичного, ідеологічного, але й світоглядного та психологічного характеру. У зв'язку з цим постає необхідність пошуку механізмів духовного оздоровлення суспільства. При цьому цілком логічним є звернення до філософської рефлексії, адже філософія має потужну психотерапевтичну та раціоналізуючу дію. Перш за все, хотілося б зосередити увагу на основних проблемах, що призвели до кризи сучасної демократії.

Першою такою проблемою є неспроможність сучасної демократії адекватно реагувати на економічні виклики. Яскравим прикладом цієї тези стала фінансова криза 2007 – 2008 років, яка виявила фундаментальні недоробки і прогалини в структурах політичних систем країн демократичного Заходу.

Наступною актуальною проблемою демократії є питання подвійних стандартів сучасних демократичних країн. У цьому зв'язку можна

погодитися з висловлюванням Ірини Попової: «...афішування «демократичності» суспільства, постійне вживання терміну «демократія» у ситуації сваволі й реального безправ'я людей, неабиякого поширення бідності та злиднів є блюзнірством, бо призводить до девальвації цього слова. Інакше кажучи, на тлі нашої практики термін цей набуває сенсу, прямо протилежного тому, який вкладає в нього суспільство. Критиці повинна підлягати лицемірність як риса демократії».

Досить проблематичним аспектом демократії є участь в управлінні державою всього народу. Дана проблема не є новою, адже демократія як форма державного устрою піддавалася критиці через цю свою рису ще з часів античності. Демократія надає всім громадянам право вирішувати долю держави. За такої ситуації перевагу на виборах легко можуть отримати популісти. Прикладом, що може підтвердити цю тезу, є Наполеон Луї Бонапарт, який за допомогою утопічних обіцянок зміг схилити на свою сторону більшість виборців.

Сучасні філософи права, як вітчизняні, так і іноземні, вбачають різні шляхи виходу світової демократії з кризи. Так, Рональд Дворкін розробив концепцію суддівського правовладдя – творення права суддями. При цьому цей знаний в усьому світі філософ права відстоював ідею судді-Геркулеса, який творить право таким, яким воно має бути. Герберт Харт запропонував концепцію принципів як засад демократичного врядування і захисту такого правління. На його думку, необхідно виробити комплекс недоторканих принципів – кістяк демократії, належний захист яких забезпечить стабільність демократії в умовах кризи. Європейський суд з прав людини вихід з кризового для демократії стану вбачає у застосуванні принципу пропорційності – трискладового тесту, який дозволяє перевірити будь-яке обмеження права чи демократичного інституту на відповідність ідеї верховенства права і таким чином подолати кризу обмеженої демократії. Українські конституціоналісти М. Годика, В. Речицький та С. Головатий в різний час акцентували увагу на вагомій ролі конституційного досвіду як підґрунтя стабільної демократії.

Таким чином, проаналізувавши основні проблемні аспекти сучасної демократії та роботи вчених, схвильованих даною темою, ми можемо зробити певні висновки. Перш за все, демократія, безумовно, не є ідеальним політичним режимом ні в об'єктивній реальності, ні з точки зору людської свідомості, а покладені в основу демократичних режимів ідеї народовладдя, свободи і загальної рівності не можна вважати панацеєю для вирішення суспільних проблем. У той же час повне відторгнення демократії, як форми організації суспільства, не є раціональним. На думку автора, за умов запровадження чітких механізмів захисту демократії та поєднання окремих її аспектів з авторитаризмом, ця форма правління все ж може вийти з кризового становища.

МОТИВАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ

В умовах потужного розвитку різних сфер діяльності суспільства постає питання як правильно організувати колектив та як правильно надавати їм мотивацію, щоб вони працювали більш якісно та брали активну участь у процесі трудової діяльності. Також варто зазначити, що з розвитком суспільної організації відбувається формування нових мотивів, які стають на заміну старим. Неодноразово психологи, філософи та соціологи спробували дати відповіді на такі запитання, як і що спонукає людину діяти певним чином та як взагалі відбувається процес мотивації та інші. Тому саме аналіз мотиваційного процесу може дати питання на деякі з багатьох запитань.

На мою думку, мотивація це та рушійна сила яка стимулює працівників до ефективної праці та без чого не може відбуватись ефективне управління персоналом будь-якої організації. Отже, можна визначити, що смислом мотиваційного процесу є наявність суспільних відносин. При аналізі цього процесу головний акцент робиться на взаємозв'язку діяльності та мотивації. Як зазначав Можейко М. А.: «Діяльність – одне з фундаментальних понять класичної філософської традиції, що фіксує у своєму змісті акт зіткнення цілепокладаючої вільної волі суб'єкта, з одного боку, і об'єктивних закономірностей буття – з іншого», тобто діяльність це дії, які приводять нас до конкретно поставленої мети, але щоб досягти її нам потрібна мотивація. Із цього виходить, що в соціально-філософському аналізі головна роль мотиву полягає саме у визначенні дій які нам потрібно зробити для досягнення тієї чи іншої цілі. Здійснюючи свої потреби, людина сильніше і більше їх хоче реалізовувати, що спонукає до активної діяльності, яка в свою чергу спрямована на реалізацію цих потреб. Виходячи із цього, можна говорити про те, що різноманіття індивідуальних потреб сприяє розвитку діяльності індивіда і вони слугують найкращою мотивацією для того, щоб індивід краще реалізував себе.

Соціально-філософський аналіз мотиваційного процесу також приводить до необхідності врахування цінностей. Цінності присутні на усіх етапах мотиваційного процесу, розпочинаючи з поставлення мети, дій які приводять до неї та в кінцевому результаті. Вони присутні на усіх етапах, тому що саме завдяки цінностям ми обираємо, яким шляхом будемо добиватись мети, якими методами ми будемо користуватись задля цього. Вони можуть як пришвидшити цей процес так і загальмувати його.

Як свідчить соціально-філософський аналіз, мотиваційний процес регулює та правильно спрямовує дії для реалізації цільових установок, а також в процесі цієї реалізації підтримує цю спрямованість. Від мотивації залежить, як людина буде використовувати свої функціональні здібності, але це не головне, головне те, яким чином самоорганізовуватися в певних ситуаціях. Звернувши увагу на аналіз мотиваційного процесу дослідники зосереджувались на мотиваційних утвореннях, що давало можливість пояснити вибірковість поведінки людини і її стабільність при зміні ситуації. Також це надавало можливість відповідати на запитання чому люди в однаковій ситуації діють різними способами.

Таким чином, на підставі аналізу змісту мотиваційного процесу можна зробити висновок, що його провідними складовими є індивідуальні потреби та цінності. Саме цінності та потреби слугують відправними точками мотивації, тому що коли ми ставимо перед собою ціль яку ми хочемо досягти усіма силами, ми починаємо ефективніше працювати, щоб досягти її. Також не можна забувати про головну деталь мотивації – цінності, вони виступають головним «стрижнем» на якому тримається весь процес реалізації мети та вибрання мотивації.

Богданець Едуард,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

БЕЗСМЕРТЯ – НАЙПОТАЄМНІША МРІЯ ЛЮДСТВА?

Значна частина філософських вчень присвячена смерті та безсмертю. Не один філософ замислювався над швидкоплинністю людського життя, не один із них прагнув мати вічне життя.

Найпотаємніша мрія всього людства – перемогти смерть. Чого тільки заради цього не робилося: алхіміки шукали філософський камінь, вчені варили еліксири безсмертя, лікарі займалися переливанням крові, містики шукали вічне життя у потойбіччі. Але усі спроби виявилися марними. Споконвіку людство вважало, що жодна жива істота не може жити вічно. Проте у XXI столітті стало відомо, що на нашій планеті є безсмертні організми. Вони знаходяться в океані, який вивчений настільки, наскільки і поверхня Місяця. Вчені продемонстрували світові істоту, якій невідома смерть. Цією істотою виявилася медуза. Зоолог Фернандо Пуерто зробив відкриття несподівано. Лабораторний акваріум, залишений без нагляду, спричинив наукову сенсацію: вода у ньому висохла і майже всі тварини у ньому загинули, окрім медуз нутрикул, які, несподівано для всіх, перетворилися на поліпи і продовжили своє існування у такому стані. Коли Фернандо налив до акваріуму води, тоді медузи знову ожили. Дане наукове відкриття перевірялося неодноразово і щоразу підтверджувалося. Як з'ясувалося, не тільки медузи можуть жити

вічно, але й деякі інші морські істоти, наприклад, деякі види омарів. Але чому ж люди та інші тварини не мають такої здатності?

У нашому організмі є певна програма, у якій зумовлено, що і коли має відбуватися у ньому. Наше ДНК також запрограмоване на старіння. На кінцях хромосом людських клітин містяться теломери. Саме вони визначають кількість можливих поділів клітини, після чого починається процес старіння. Таких поділів у кожній клітині приблизно 50 і з кожним поділом кількість нуклеотидів у теломерах скорочується.

Такі є реалії безсмертя у наш час. А як ставились до цього філософи минулого. Епікур твердив, що людина не зустрічається зі смертю, тому що коли ми є, то смерті ще немає, а коли настає смерть, то немає уже нас, тому не слід її боятися. На його думку, смерть надає життю смислу, таким чином людина прагне не втрачати зайвого часу, досягати своїх цілей та не відкладати на потім усе, що можна, адже часу вдосталь.

Смисловий центр світогляду людей доби Відродження переходить від думок про смерть, до думок про насичене життя. Це помітив і відомий філософ Бенедикт Спіноза, який твердо стояв на тому, що людина не має думати багато про смерть, адже вся мудрість полягає в тому, щоб думати тільки про життя.

Через деякий час, у ХХ столітті, у світогляді людей знову постає проблема смерті. Печаль, трагічність, нестабільність людського життя лякає людей. Це зумовлено значним розвитком біології, генетики, реанімації тощо. Разом з цим змінювався світогляд людей, їх система цінностей та поставлених цілей.

Нині відома велика кількість варіантів спроб досягти безсмертя, але справді виграшного варіанту поки не знайшли, адже скільки б довго людина не жила, її організм не зможе так швидко пристосовуватися до змін у біосфері, які з часом відбуваються все швидше і швидше. На мою думку, це добре, адже, як казав Грег Плітт: «Ти живеш всього один раз. Але якщо все робити правильно, то одного разу буде достатньо».

Бондарева Аліна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПЮК для СБ України 1 курс, 2 група*

КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ДВІ ФІЛОСОФІЇ: СОЦІАЛЬНИЙ ДАРВІНІЗМ ТА ЗАХІДНИЙ ЛІБЕРТАРИЗМ

В горизонті сучасного раціонального індивідуалізму та цінностей утилітарної етики уявляється актуальним компаративістський, або порівняльний, підхід до двох соціально-філософських теорій: соціальний дарвінізм та західний лібертаризм. Розкриття основних аспектів та фундаментальних засад даних вчень, а також їх порівняльний аналіз

дозволяють побачити ряд спільних рис, не дивлячись на суттєві відмінності між ними у змісті та часі.

Відомо, що робота Ч. Дарвіна «Походження видів», з якої і бере початок теорія соціал-дарвінізму, справила величезний ефект на західну науку й філософію. Праця Дарвіна притягнула до себе тисячі всіляких різночитань, що їх модифікації знайшли оформлення у вигляді багатьох сучасних соціально-політичних теорій, щоправда значно доповнених. Наприклад, для Дарвіна конкурентна боротьба між видами та окремими представниками видів це єдиний механізм прогресуючої еволюції. Однак доведено, що в природному доборі механізми кооперації працюють так само, як і механізми конкуренції. Тому, часто стверджують, що Дарвіну не вдалося збагнути елемент кооперації. Соціальний дарвінізм – ідеологія, яка прагне застосовувати біологічні поняття дарвінізму або еволюційну теорію соціології в політиці, з припущенням того, що конфлікт між групами в суспільстві призводить до соціального прогресу: боротьба за існування і природний добір («виживає сильніший») – головна рушійна сила суспільного розвитку. Ця ідеологія спонукала до ідей євгеніки, наукового расизму, імперіалізму, фашизму, нацизму, і боротьби між національними або расовими групами.

Західний лібертаризм як окрема течія лібералізму оформився у 60-х роках минулого століття. Лібертаризм обстоює мінімальний вплив державної влади на життя індивіда, навіть до повної ліквідації цього впливу і заміни його механізмами вільного ринку. Головна увага в ньому приділяється свободі особи, яка тлумачиться у форматі негативної свободи. Її розширення можна досягти за рахунок скорочення сфери відповідальності держави, позаяк саме держава є основною загрозою для свободи особистості. Мета полягає в мінімізації правового регулювання з боку держави. Водночас суспільство не повинно обмежувати дії індивіда, спрямовані ним проти самого себе, як то алкоголь, наркотики, жебрацтво, самогубство тощо. Індивід із початку має право вільно обирати свій спосіб життя. Водночас, він не повинен облишувати аналогічної можливості інших людей. Ніхто і ніщо не може ззовні обмежувати здійснення свободної волі індивіда – ані вимоги суспільної моралі, ані канони чи традиції, ані закони держави. При цьому, згідно вихідній установці лібертаризму, людина – істота моральна, а тому їй не потребує зовнішнього контролю, тільки внутрісистемної саморегуляції, що може бути порівняна із звичайним добором через конкуренцію. Людині дається на відкуп її автономія і самостійність.

Таким чином, якщо порівнювати дві філософії, то можна дійти висновку, що соціальний дарвінізм надає перевагу формуванню особи через «внутрішньовидову» боротьбу в межах суспільства, а західний лібертаризм формує соціальну особу через її «негативну свободу», через відсутність заборон та обоюдний вплив з боку собіподібних. Тобто, соціальний дарвінізм пояснює механізм соціальної боротьби заради

селекції найкращих та найвитриваліших через конкуренцію. В той же час, філософія лібертаризму виявляється досить спорідненою з соціал-дарвінізмом, наслідуючи його принципу саморегуляції суспільства «виживає сильніший», тільки в умовах цивілізованої, індивідуалізованої, технократизованої спільноти за рахунок ринкової ідеології. Отже, лібертаризм, що з'явився на сто років пізніше, може розцінюватись сьогодні як актуальний спадкоємець класичної утилітарної філософії соціального дарвінізму.

Бондаренко Ольга,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 16 група*

ПРИЙОМИ МАНІПУЛЮВАННЯ В СУПЕРЕЧКАХ

Проблема маніпуляції стала цікавити людство від часів виникнення комунікації як соціальної складової міжособистісної взаємодії. Визначення і ставлення до цього даного феномену постійно змінювалось відповідно до історичних передумов, що беззаперечно формувало етичну позицію науковців та накладало відбиток на сприйняття маніпуляції. На сьогоднішній день недостатня вивченість проблеми маніпулятивних впливів та полярність позицій науковців щодо оцінки маніпуляцій відображається на відсутності спільної думки у визначенні терміну «маніпулювання». Використовуючи різні наукові джерела, слід зазначити, що маніпулювання – це вид взаємодії між особами, які відстоюють різні позиції думок, застосовуючи певні прийоми, свідомо намагаються проконтролювати поведінку, керувати його діями, закликають особу вести себе так, як одному з них вигідно. Але з самого початку це слово мало більш позитивне значення, а саме визначення його полягало у наступних рядка – «управляти зі знаннями справи» та «надавати допомогу». Уміння маніпулювати полягає не тільки в проведенні прийомів, а в тому що деякі з них відвертають увагу та приховують справжні наміри чи дії, для створення неправдоподібного враження або ілюзії. Такі прийоми можуть бути як коректними, так і некоректними. Перші вміщують в собі певні елементи хитрощів, але в них немає прямого обману, а тим більше віроломності чи примушування силою. Некоректні прийоми прямо протилежні першим, тому що вони не мають певних меж, а використовують усі допустимі та недопустимі засоби: від свідомо некоректного формулювання і спеціального заплутування до погрози покарання або застосування грубої фізичної сили.

Найпоширенішими прийомами в суперечках є софізм. В суперечці вони тісно пов'язані з аргументами. Їхній сенс полягає у використанні під час аргументації або критики аргументу, хибності, яка відома конкуренту.

Це може бути, зокрема, як використання недійсного факту, посилання на подію, якої в дійсності не було, вказівка на неіснуючих свідків, хибне узагальнення.

Є багато видів цього прийому, до найпопулярніших відносять такі: частково брехливий аргумент; безглуздий аргумент; тактичний брехливий аргумент; неприкритий брехливий аргумент; неправомірне звернення до науки; брехливий аргумент як передумова запитання; брехливий аргумент, що не промовляється; подвійна бухгалтерія; зв'язок аргументів; адвокатський аргумент.

Загалом, засоби маніпуляції діляться на вербальні та невербальні засоби маніпулювання, тобто з використанням мови та з допомогою жестів. Дії людини, розташування предметів у зовнішньому середовищі вміщують в собі інформацію та не потребують її оголошення словами. Зазвичай таким рухам люди вірять значно більше, адже сказати можна все, що завгодно, а володіти своїм тілом, не видавати свої емоції дуже важко. Тому, відповідно, є лише незначна кількість людей, яка може обманути глядача.

Підсумовуючи вищеподане, можна дійти до такої думки: з однієї сторони для того, щоб виграти спір, не обов'язково потрібно бути розумним та мати правдиву інформацію, а достатньо лише знати засоби психологічного впливу, а з іншої сторони не завжди антитезою можна побороти тезу.

Бубнюк Володимир,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІНЮК для СБ України 1 курс, 1 група*

ІДЕЯ ДИСТРИБУТИВНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Ідея дистрибутивної, тобто розподільчої, справедливості має давню історію і свої культурно-історичні особливості, проте вважається синонімом соціальної справедливості та виступає фундаментом для конституювання суспільного життя. Дистрибутивна справедливість виникає в той момент, коли під час розподілу певних благ серед учасників взаємодії в ролі арбітра постає третя сторона, якої може бути як особа, так і установа, держава, або певні правові норми тощо. Зазначена третя сторона проводить оцінку якості дій таких учасників, дотримуючись при цьому неупередженості та керуючись лише об'єктивними критеріями. Тобто, дистрибутивна справедливість покликана регулювати взаємовідносини між членами суспільства, виключаючи при цьому будь-який суб'єктивний вплив на обставини [1, 199].

Справедливість виступає як одна з ключових цінностей, як правовий принцип, і як вимога щодо застосування правових норм. Але,

дослідження сенсу справедливості в філософії права не є остаточним. Справедливість традиційно пов'язувалась із «розподілом». Так наприклад, в межах тоталітарної держави розподілу підлягають багатства та блага, у рамках правової держави – права, обов'язки та свободи. Можна виділити дві концепції розподільчої, або дистрибутивної, справедливості. Серед них: обмінна (лібертатна) та зрівнювальна (егалітарна). В основу першої покладено ідею, відповідно до якої внаслідок відсутності єдиного та універсального критерію винагород та заслуг, критерієм справедливості постає вільна згода учасників соціальної взаємодії. Наприклад, коли люди в добровільному порядку здійснюють обмін послугами або товарами, то в такому разі ні в кого з них не виникають підстави для того, аби скаржитися на справедливість. Тобто, кожна з осіб, погоджується на такий обмін тільки в тому разі, якщо для неї отримане є ціннішим, ніж те, що вона віддає. Максимально відповідаючою даній справедливості формою держави, з точки зору даної концепції, є «мінімальна держава», котра стягує через податки зі своїх громадян тільки те, що витрачається на їх захист від злочинців, та захист власне держави від випадків зовнішньої агресії, і не здійснює жодного перерозподілу доходів через оподаткування та соціальні програми.

Вищезазначена концепція постає передумовою виникнення другого типу справедливості – зрівнювальної, сутність якої наступна: усі отримані громадянами блага є наслідком їх взаємодії, перетворення початкових благ, котрі вони отримали без особистої заслуги, тобто як дарунок. А з огляду на те, що володіння такими початковими благами є незаслуженим, то таким само є володіння наступними благами, які є наслідком їх перетворення. Однією з найвпливовіших форм зрівнювальної концепції справедливості є теорія Дж. Ролза, що доповнюється вимогою дотримуватися основоположних політичних свобод і прав людини та наступним міркуванням: оскільки заздрість не є морально виправданим мотивом, то соціально-економічна нерівність є допустимою за умов, що соціально-економічне становище найнижчих верств населення буде кращим або принаймні не гіршим у порівнянні з усіма іншими альтернативними можливостями. Наприклад, якщо передбачається, що певна реформа призведе до зростання добробуту усіх, але добробут заможніших верств зросте більше, аніж добробут бідніших, то хоча така реформа й веде до зростання соціальної нерівності, згідно з теорією Дж. Ролза, вона має бути схвалена і визнана справедливою [2]. Адже вихідне положення усіх членів суспільства, в розумінні рівності їх прав, свобод, а відтак і можливостей, було однаковим. Подальші ж їх успіхи виявляються обумовленими виключно ступенем їх зусиль, прагнень, талантів і здібностей, що є індивідуальними. У цьому й полягає ідеал «суспільства рівних можливостей».

Отже, дослідивши різні концепції дистрибутивної справедливості, можна дійти висновку, що найбільш прийнятним та оптимальним є

суспільство, яке орієнтовано не на конкретну концепцію справедливості, обмінну або зрівнювальну, а на досягнення компромісу між ними, адже кожна з концепцій має внутрішні недоліки, результатом чого є досить суперечливий ідеал соціальної справедливості.

Вовкодав Андрій,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

FAKE NEWS ЯК МЕТОД МАНІПУЛЯЦІЇ

Двадцять перше століття – це історична фаза інформаційного, постіндустріального суспільства, тобто, суспільства в якому інформація і знання виступають головними продуктами виробництва. Саме через велике значення інформації та знань можна спостерігати надлишок різних даних, а тому і складність в пошуку правдивих відомостей. Досить розповсюдженою є думка, що в інформаційному суспільстві створення, розповсюдження, використання та маніпуляція інформацією – це значна частина економічної, політичної та культурної діяльності.

Провівши власне дослідження значення інформації в сучасному житті та її багатогранності, я прийшов до розуміння, що найбільш важливим є саме доступ до правдивої інформації, яка не спрямована на приховання справжніх даних. Фейкові новини набувають надзвичайної популярності, останні являють собою підробку або ж певну іншу зміну чи імітацію певних даних, яку створено з порушенням правил, процесів та певних норм, які існують у ЗМІ, для забезпечення правдивості інформації.

На мою думку, зазначений феномен, перш за все, пов'язаний із швидким, глобальним розвитком соціальних мереж, при цьому фейкові новини розповсюджуються як своєрідний вірус. Зазвичай, невелика кількість різного роду новин, засобів масової інформації та соціальних мереж, зумовлює все більше запровадження з боку держав монополізації або ж просто контролю за ЗМІ. Для того, щоб найбільше зрозуміти в чому саме полягає маніпуляція громадською думкою, варто зрозуміти що таке «маніпуляція». Зазначений термін полягає у видозмінненні інформації або створенні нової, яка не відповідає дійсності. Я, також хочу згадати про популярний термін медіа-маніпуляція.

Медіа-маніпуляція розуміється як певний психологічний вплив який здійснюється саме через засоби масової інформації, тобто журнали, радіо телебачення інтернет тощо, з метою досягнення певної, вигідної моделі поведінки. Я впевнений, що засоби масової інформації, істотно впливають на засвоєння людьми різного віку великого обсягу певних норм, правил поведінки, загалом інформації, а по-друге, виступають своєрідною системою освіти для різних категорій населення.

Для підтвердження зазначеної тези, я хочу зазначити наступне: людина постійно перебуває в динаміці, яка або позитивна тобто спрямована на розвиток, або негативна, тобто деградація, при цьому, щоденно ми отримуємо великий обсяг інформації від спілкування, власного пережитого досвіду, інтернету, телебачення тощо. Все зазначене зумовило наступний висновок: мас-медіа компанії – це сильний засіб впливу на громадську думку, а тому і на кожного індивіда. Здійснюючи передання інформації великій кількості людей, у випадку надання неправдивих відомостей або видозмінених відомостей відбувається керування думками, поглядами та вплив на світогляд.

Якщо звернутися до існуючого визначення маніпуляції – це спосіб певного впливу, який спрямований на зміну ідей, думок, поглядів тощо. Я також дійшов до висновку, що маніпуляція має залишатися саме непоміченою, тобто вона здійснюється не таким чином, який би відразу вказував на наявність саме цього психологічного прийому. Цікавим є те, що існує 3 рівні мені полвання: повна зміна життєвих установок; часткова зміна поглядів, подій, процесів, фактів; посилення вже існуючих у людини потрібних маніпулятору ідей, установок, мотивів тощо.

Варто також зазначити про такий термін як медіа-свідомість, який означає свідомість, створену на фундаменті із хибних цінностей, правил, відмінних від загальноприйнятих інтерпретацій моралі, традицій та інших цінностей суспільства. Фактично, йдеться мова про ситуацію коли реальність яка запропонована з боку тих чи інших суб'єктів впливу, відрізняється від дійсної.

Отже, я вважаю, що фейк-новини є найбільш важливою проблемою сучасного інформаційного суспільства. Надзвичайний вплив соціальних мереж та засобів масової інформації на суспільну свідомість, потребує високого рівня культури кожного індивіда для того аби мати можливість протистояти, шляхом аналізу, наданої інформації, з метою уникнення маніпулювання.

Водолажська Вероніка,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава мудрого,
ІПКОЮ, 1 курс, 2 група*

ДО ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ ІСТИНИ

Одвічною проблемою філософії є проблема пошуку істини. Найвидатніші філософи, які присвятили все своє життя осягненню істини, так і не змогли визначити її, а питання «Що таке істина?» ставила собі хоч раз у житті кожна людина. Але відповідь невідома й донині, і чи є вона взагалі? Що заважає дійти до істини, чи є люди, яким це вдалось? У цій роботі будуть викладені основні проблеми розуміння істини.

В історії існує багато поглядів з приводу визначення поняття істини і взагалі її сутності. Думки різних вчених-філософів суперечать одна одній не тільки в залежності від епохи (як, наприклад, антропоцентричні погляди доби Відродження суперечили теоцентризму Середньовіччя), а й в залежності від індивідуального світобачення. Так, учень не погоджувався зі своїм вчителем, католик – з православним, а прихильник емпіризму – з раціоналістом. Це породжує основну проблему істини – індивідуальне знання.

Так можна припустити, що істина не одна, але чи буде це істиною, якщо вона не єдина? Існує відомий вислів: «правда в кожного своя, а істина єдина...». Але чи є це можливим, якщо у світі, де ми живимо, стільки людей, поглядів, переконань. Якщо виходити з того, що істина – це таке абстрактне поняття, що є об'єктивним, незалежним від поглядів будь-якої людини, що відповідає дійсності, але у світі, де одна медаль має дві протилежні сторони, то якою може бути дійсність? Одна річ може бути одночасно для когось добром, а для когось злом. Усе є відносним, і це є ще одною проблемою істини.

Істина розглядається як щось «ідеальне», бездоганне, що не осягається людським розумом. Проте, ідеальне – це лише модель, яку неможливо відтворити, принаймні людським розумом. Чи є це підставою стверджувати, що істини не існує? Це є проблемою ідеального в істині.

Можливо істина буде пізнаною, коли буде пізнаний весь світ, людство знаходиться на шляху його пізнання. Але ще багато відповідей не знайдено, багато речей не побачено, і не відомо, які з існуючих теорій є дійсними, і що взагалі існує у цьому Всесвіті. Все життя люди шукають відповідь, за якою знаходиться нове запитання. Чи настане день, коли усі відповіді будуть знайдені? І чи буде за цих обставин відома істина?

Войнова Кароліна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 14 група*

ПОНЯТТЯ СВОБОДИ У ФІЛОСОФІЇ

Роздуми про свободу займають велику частину людського життя. Це поняття є важливою філософською категорією з часів Античності до наших днів, що визначає сутність людини і складається з її здатності мислити і діяти відповідно до своїх намірів, вподобань та бажань. Під поняттям свобода мається на увазі – свобода слова, друку, думки та невід'ємна частина творчості; це також можливість особи приймати рішення та нести за них відповідальність.

Свобода є основною цінністю людства та головною його проблемою, що часто вказує на суперечливі процеси розвитку суспільства. «Ідея свободи, – як вважали відомі філософи Шарль Монтеск'є, Георг

Гегель, Микола Бердяєв – багатозначна, бо вона породжує сплетіння безлічі непорозумінь». Якщо говорити про свободу, то у кожної людини постають власні відмінні від інших думки про це поняття, але кожен прагне неодмінно здобути її. Саме вона робить людину насправді щасливою, адже надає особистості право вибору, допомагає почувати себе впевнено і незалежно від інших.

Закони та підпорядкування ним забезпечують людині свободу, бо вони ґрунтуються на принципі пошани до громадян держави. Саме право спирається на визнанні свободи беззаперечною соціальною цінністю, інакше без неї жодна людина не зможе нормально існувати. Право людини є уособленням та безпосереднім виразом свободи майже у всіх життєвих випадках. Воно передбачає реальний статус вільного громадянина, а також захист від можливих його порушень.

Діапазон розуміння свободи дуже широкий – від повного заперечення самої можливості вільного вибору до обґрунтування «втечі від свободи» в умовах сучасного цивілізованого суспільства. Але як і широкий спектр вибору, свобода, на жаль, є обмеженою. Раніше це обмеження могло залежати від раси, класу, статі, віросповідання та здійснювалося однією особою, яка мала привілеї стосовно іншої. У сучасному ж суспільстві таке відношення є неприпустимим та ганебним.

Отже, свобода – це можливість чинити вибір відповідно до своїх бажань, вподобань та інтересів. Людина не в змозі змінити умови свого життя, однак вона має певну свободу при виборі цілей і шляхів до їх досягнення, оскільки в кожен момент існує не одна, а кілька можливостей, щоб діяти. Кожен громадянин має право на свободу від народження, та він не повинен нехтувати ним, а цінувати. У певному розумінні, філософія – це вчення про свободу. Вона є фундаментальною цінністю для людини, але вона повинна мати свої кордони та межі, щоб не стати свавіллям чи насильством над іншими людьми. Щоб не підвернути себе до обмеження свободи громадянин повинен поважати особистість кожного та контролювати власні дії.

Волкова Дар'я,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 3 курс, 1 група*

АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БУТТЯ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Розвиток правового суспільства в Україні є органічним доповненням розбудови правової, демократичної, соціальної держави. Правове суспільство базується на низці цінностей, які ми плануємо проаналізувати у нашій науковій розвідці. З точки зору науковців, правове суспільство може існувати лише тоді, коли громадяни поділяють певні

правові цінності, а також не є байдужими до моральних та релігійних цінностей. Для становлення та розвитку правового суспільства важливими є не тільки правові, а й моральні цінності, оскільки як правило пересічні громадяни, особливо на пострадянському просторі, більшою мірою орієнтуються не стільки на право, скільки на традиції, звичаї, суспільно визнані уявлення про справедливість, моральну чи аморальну поведінку тощо. Саме тому для функціонування правового суспільства значущими є такі цінності як добро, правда, справедливість, свобода, чесність, відповідальність, довіра та інші, що мають морально-правовий характер і повинні стати підґрунтям формування поведінкових орієнтацій особистості.

У аксіологічному контексті, діяльність людини у правовому суспільстві детермінується почуттям громадянського обов'язку, її переконаннями та цінностями, тобто має характер саморегуляції. Буття людини у правовому суспільстві – це вільний вибір певної системи цінностей, певного стилю життя, який передбачає органічне поєднання, як моральних, так і правових цінностей. Кожен вчинок, кожен комплекс поведінкових форм, будь-яка діяльнісна активність людини, є проявом як моральної, так і правової свідомості, а також показником її морально-правової культури. Моральна поведінка є ще й регулятором та реалізаційним середовищем самоідентифікації й саморозвитку особистості, адже саме в ній об'єктивуються внутрішні духовно-вольові прагнення людини до самоздійснення в соціокультурному та цивілізаційному просторах розвитку людства. Оскільки морально-етичні цінності відіграють важливу роль у регулюванні поведінки та ставленні до навколишнього світу, вони визначаються через діяльнісно-зацікавлене ставлення особистості до світу й самого себе.

Необхідно зазначити, що однією з ключових цінностей правового суспільства є справедливість. Вона є константою і моральної, й правової свідомості. Важливо, що сам концепт «правове суспільство» передбачає встановлення балансу між інтересами громадянина, соціуму та держави – тобто певного рівня соціальної справедливості. Серед сучасних філософських обґрунтувань справедливості в контексті функціонування правового суспільства важливого значення набувають ліберальна концепція справедливості Дж. Ролза, процедурна теорія справедливості Ю. Габермаса та К.-О. Апеля.

Правове суспільство є також полем реалізації таких цінностей як свобода та відповідальність. Лише вільна та відповідальна особистість здатна стати суб'єктом правового суспільства й скористатися його перевагами. Аксиомою правового, демократичного суспільства є усвідомлення того, що немає відповідальності без певної міри свободи, але і свобода не може існувати окремо від відповідальності. Це пов'язано з тим, що людина існує і постійно взаємодіє з соціумом, тобто між людиною та зовнішнім світом є постійний зв'язок. Її вчинки впливають на

зовнішній світ, а це в свою чергу, накладає на людину певну відповідальність. Існує внутрішня та зовнішня відповідальність. Внутрішня відповідальність ґрунтується на переконаності у необхідності прийняття та впровадження принципів і приписів моралі, характеризується активним і свідомим засвоєнням належного, виявляється у самоконтролі, самоорганізації, самокорекції поведінки. Зовнішня відповідальність виявляється у вигляді санкцій суспільства на дії особистості.

Отже, правове суспільство у аксіологічному вимірі є простором відтворення низки цінностей, а саме – свободи, відповідальності, справедливості тощо.

Вологовська Наталя,
*Мюнхенський університет
імені Людвіга-Максиміліана (Німеччина),
LL.M. (Magister Legum)*

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВА У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Раціональна взаємодія політики та права у демократичних країнах є необхідною складовою розвитку держави, оскільки саме в результаті публічного обговорення певних проблем формуються політичні програми та рішення, які у подальшому можуть набувати силу закону. Сучасна Україна є молодою демократією, тому в нашій державі лише утверджуються цивілізовані процедури та механізми взаємодії політичної та правової сфер.

Визначаючи особливості кореляції даних феноменів в Україні, Г. Матвеева підкреслює, що стан взаємодії політики і права можна визначити як суперечливий, амбівалентний, де панує часто довільне, ситуативне тлумачення права відповідно до політичної кон'юнктури та досягнення особистих (групових) політичних інтересів, а політична доцільність ставить під сумнів необхідність дотримання юридичних і правових норм у суспільстві. Відтак це призводить до розбалансованості гілок влади, суперечливості здійснення принципу конституціоналізму, проблемності визначення, легітимності владних інститутів, урядових рішень, указів Президента [1, с. 259].

На жаль, сучасні вітчизняні політики та державні діячі, створюючи та приймаючи закони й підзаконні акти не завжди керуються правом, а час від часу застосовують принцип так званої «політичної доцільності». Правова норма прийнята на основі принципу «політичної доцільності» може мати двоякий характер. З позитивної точки зору, вищеозначений принцип може застосовуватись як тимчасовий механізм відновлення у суспільстві таких правових цінностей як справедливість, законність, свобода тощо, або як основа для здійснення прецедентного права. У

такому випадку правова норма повинна мати глибинний та системний характер, заповнюючи існуючу законодавчу прогалину, переформатовуючи відносини у певній сфері суспільного життя та ін. [2, с. 22].

Відповідно, з негативної точки зору, застосування принципу «політичної доцільності» при прийнятті законів спрямовано на вирішення вузькопартійних, кланових, кон'юнктурних за своєю сутністю завдань, які не сприяють розвитку держави, не вдосконалюють демократичні процедури й не відображають інтереси громадян, суспільства у цілому. Загалом, реалізація принципу «політичної доцільності» у правовій формі може посилити легітимність політичного класу, інституції, політичного режиму в цілому або навпаки мати зворотній делегітимізуючий ефект. Для посилення легітимаційної складової політичного режиму вкрай важливо, щоб прийняте рішення відповідало цінностям політико-правової культури різних верств населення, а його представники брали участь у обговоренні та прийнятті політико-правових норм.

Як стверджують фахівці, в процесі розбудови демократичної, правової держави в першу чергу варто послідовно й системно утверджувати не принцип «політичної доцільності», а принцип «верховенства права» як запоруку існування стабільного політико-правового порядку в Україні. Застосування принципу «політичної доцільності» в нашій державі має стати, скоріше, винятком, а законотворючий процес набути більш якісних, системних і професійних показників [3, с. 183].

На наше переконання, особливого значення у розвитку демократії, системному застосуванні принципу верховенства права, впровадженні цивілізованих параметрів політики та правотворчості відіграє діяльність Верховної Ради України, Верховного Суду України, Конституційного Суду України, які своїми рішеннями утверджують стандарти політико-правового життя у країні, так би мовити «корегують» межі проникнення політики у правотворчість й правозастосування. У той же час, у демократичних країнах важливу роль у трансформації політичних рішень у правові норми відіграють інститути громадянського суспільства шляхом взаємодії з органами державної влади – комунікації з ними, впливу та критики їх діяльності, донесення волі громадян до можновладців тощо. Цілком логічно, що для активізації демократичних процесів в Україні необхідно посилювати правову комунікацію між всіма суб'єктами. Правова комунікація є механізмом забезпечення контролю громадянського суспільства над діяльністю влади та артикуляції його інтересів у публічному просторі. Вона також відповідає потребам громадян щодо отримання оперативної та достовірної інформації [4, с. 27].

У якості висновку зазначимо, що підґрунтям раціональної взаємодії політики та права у сучасних вітчизняних умовах має бути виважена

правова політика, яка ґрунтується на таких принципах: верховенство права; законність; демократизм; орієнтація на гуманістичні та моральні цінності; соціально-політична обумовленість; узгодженість інтересів людини, суспільства та держави; врахування національних інтересів щодо вирішення питань імплементації міжнародних стандартів правового регулювання; наукова обґрунтованість; цілеспрямованість та чітке визначення пріоритетів; еволюційний характер формування правової політики; орієнтація на досягнення кінцевих результатів; поєднання механізмів управління та самоорганізації, державного регулювання та самоврядування; планомірність та поетапність, сталість та прогнозованість; відкритість процесу формування та реалізації [5, с. 38].

Література:

1. Матвеева Г. Політико-правові колізії в Україні як предмет політологічних досліджень. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2011. Вип. 1. С. 259-269.

2. Калиновський Ю. Ю., Мануйлов С. М. Вплив “політичної доцільності” на буття правових норм та цінностей у сучасному вітчизняному державотворенні. Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. Харків: Право, 2018. Том 1. № 36. С. 20-33.

3. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / [О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.]; за ред. О.Г. Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

4. Kalynovsky Y., Manuilov E. Legal communication as a factor of national state building. Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. Харків: Право, 2018. Том 3. № 38. С. 21-30.

5. Недюха М. Правова політика України: новітні виміри. Вісник Академії управління МВС. 2010. № 4(16). С. 38-45.

Галацан Михайло,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група

СУПЕРЕЧЛИВІ АСПЕКТИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Протягом останніх століть науково-технічний прогрес (НТП) став одним з загальносвітових трендів, що зумовило появу багатьох досліджень з приводу його впливу на буття людини як основного суб'єкта цього процесу. Розвиток технологій є невіддільним елементом прогресу суспільства, економіки країни, як і всієї цивілізації. Це особливо очевидно

на прикладі промислових революцій, які є віхами розвитку нашої цивілізації.

Процес винаходу, впровадження, розвитку технічних інновацій в ході поетапної або миттєвої заміни старих технологій відбувається за трьома основними законами діалектики. Зокрема, перехід від ручної праці людини до використання парових машин під час першої промислової революції ілюструє розв'язання суперечностей у тенденціях підвищення продуктивності виробництва. Такі суперечності між ручною працею та дією машин, відповідно до закону єдності та боротьби протилежностей, перебували у стані безперервного руху і взаємодії між собою, що призводило до взаємопроникнення старих і нових технологій й зумовило загальний прогресивний рух НТП на конкретному етапі розвитку суспільства.

У подальшому, винаходи процесу переробки нафти як особливого енергетичного ресурсу та двигунів внутрішнього згоряння забезпечили не лише поступовий розвиток технологій із переходом кількісних змін у якісні, а й певний стрибок науково-технічної революції (НТР) щодо формування нового технологічного укладу.

Відмінною рисою ХХІ ст. стало поступове зникнення існуючого бар'єру між людьми та машинами. Наприклад, П. Володін відзначає, що прогрес техніки виражається у тому, що людська праця все більше відступає на задній план перед працею машин, а всі компоненти НТП взаємодіють із соціальним прогресом. При цьому, в умовах нарощування кількісних змін створюються нові продуктивні сили, що використовуються для зростання виробництва суспільного продукту, а це спричиняє нову якість існування людства і створює потенційні можливості для задоволення різних потреб людей, пов'язаних з забезпеченням їх життєдіяльності, а також створює умови для самореалізації людини.

Разом з тим, як зазначають дослідники, подальший розвиток НТП супроводжується виникненням нової суперечності – знецінення традиційних духовних начал людства, що до певної міри нівелює нові відкриття у науці та техніці. Вітчизняний вчений Н. Поліщук вбачає у виникненні в епоху стрімкого НТП нової техногенної цивілізації, в якій живе й буде жити людство, ризики зламу її освітніх і духовно-моральних цінностей відповідно до закону єдності та боротьби протилежностей.

Однак, з іншого боку, «одухотворений» розвиток науки та техніки цілком залежить від людини. Згідно поглядів Е. Каппу, сучасна техніка створюється методом «органопроєкції» – відтворенням електронного варіанту живого, наприклад, штучного інтелекту. Це також є прикладом технологічного стрибка з переходом до більш високого технологічного укладу та ілюструє дію всіх законів діалектики.

Таким чином, науково-технічний прогрес – це невід'ємний чинник існування сучасного людства. Але нівелювання правила «людина –

творець, машина – інструмент» може призвести згідно законів діалектики до своєрідного стрибка в бездуховність: надмірно збільшуючи свої можливості за допомогою техніки, людська цивілізація розвиває свої фундаментальні вади, зокрема, лінь, споживацьке ставлення до природи, нехтування духовним розвитком, посилення нерівності між народами тощо. Такий стан справ породжує потенційний ризик духовної варваризації суспільства, утворення катастрофічного дисбалансу між духовними й матеріальними факторами розвитку людства.

Гарг Сірран,
*Університет Марії Складовської-Кюрі (Польща),
факультет біології та біотехнології, 4 курс*

ПРО ПРАВО І МОРАЛЬ У ЄДНОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ

Етимологія слова «мораль» сягає грецького та латинського слів, що перекладаються як «порядок» та «звичаї». Під правами розуміється підпорядкування людської поведінки загальноприйнятому порядку, тобто тому, що прийнято споконвічно й тому, як вчиняють усі.

Право існує як система норм, що встановлюються і підтримуються формальним регламентом компетентних державних органів і зафіксовані в юридичних актах, причому їх зміст характеризується визначеністю, аргументованістю прав і обов'язків сторін. Водночас мораль – це більш складне соціокультурне та інтенціональне утворення, що містить не тільки формалізовані норми, а й психічний світ, що визначає більше свободи і простору для тлумачення. У деяких випадках норми права і норми моралі, приписуючи протилежності, стають суперечливими.

Сучасні соціологи та правознавці найчастіше сходяться у думці, що основною причиною антиномії права і моралі є низька ліквідність законодавчої системи через швидкий темп соціальних процесів. Така ситуація дійсно є актуальною для сучасного соціуму, але в тому контексті, що законодавець не здатний прогнозувати всі можливі варіанти біфуркаційних процесів, регуляторами яких є законодавча система.

Коригування діючих норм відбувається вже після того, як протиріччя виявлені та проаналізовані. По суті, найбільш поширеною причиною антиномії правових і моральних норм є їх формальна визначеність, яка не гарантує захисту і можливості повного контролю над ситуацією або, навпаки, вимагає дотримання правових норм у таких відносинах, де моральні принципи визначають дане застосування як несправедливе. Таким чином, дана антиномія є наслідком правової диференціації, оцінки, однакової з позиції моралі ситуації, або зрівнювання обставин, різних з позиції моралі.

Для позначення антиномії права і моралі філософ Г. Радбрух використовує вираз: «зовнішній формалізм права, внутрішня змістовність

моралі» (право – формально, мораль – змістовна). У даній тезі автор показує, як початкове протиріччя «форма – зміст» співвідноситься з головною основою права і моралі. Якою є дана основа? Де основа права і моралі перетинається? Дані питання дійсно актуальні, хоча для більшості вже існує вичерпна відповідь: поведінка людини, її вчинки регулюються правом, а духовні і психічні прояви – мораллю («думки не підлягають покаранню»). Така думка виходить з інтерпретації права як системи норм і принципів, основною функцією якої є регулювання індивідуального життя як елемента спільної соціальної реальності, що виникає в результаті міжособистісних інтеракцій. Однак неправильно стверджувати, що правові норми контролюють тільки зовнішні дії і, навпаки, моральні оцінки не обмежуються виключно внутрішньою поведінкою («порочні бажання», «спокуси» не є зовні репрезентативними).

Будь-яка поведінка, як внутрішня, так і зовнішня, підлягає моральній та правовій оцінці. Мораль слід визнати основою і партнером права. Мораль на відміну від права не визначають, її тлумачать, виправдовують, відчують, переживають. Мораль присутня в усіх сферах соціального життя – від індивідуальної поведінки до державної політики та економічних відносин. Різною є й оцінка мотивів поведінки особистості. Згідно з правовими вимогами, необхідний всебічний облік поведінкових проявів людини, але при цьому право виключає оцінку того, які були мотиви такої поведінки. З позиції ж моралі важливіше зрозуміти внутрішні спонування, пережиті інтенції, які виявилися мотивом того чи іншого вчинку, нехай навіть зовні відповідного встановленим нормам права.

Роздуми про колізії моралі і права, показують, що цілі і у права, і у моралі часто є схожими: примирення конфліктуючих інтересів, духовний розвиток людини тощо. Мораль, за винятком суб'єктивізму в цілому, потребує об'єктивних критеріїв, загальних формул і правових санкцій. Тому вона збагачує право, законодавство, суд. Але це також мораль, що є секуляризованою, множинною і дедалі слабкішою і такою, що захоплюється законом. Право і мораль діють примусовими заходами, при цьому сенс їх здійснення і способи різні. Для моралі – це акції осуду, звинувачення. У разі ж порушення правових норм до людини застосовують заходи, передбачені чинним законодавством.

Гарькавенко Дар'я,

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем
злочинності ім. академіка В. В. Сташиса,
аспірантка напрямку підготовки «кримінальне право»*

ПРОБЛЕМА ЗНАННЯ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ТА НАУЦІ

Проблема знання, незважаючи на історичну зміну сутності дискусій від протистояння Сократа й софістів до схоластики та сциєнтистської

європейської філософії ХХ ст., наразі не втратила актуальності через необхідність трактування в контексті нинішніх епістемологічних та наукових досліджень.

Слід зазначити, що під знанням у сучасній філософії розуміють: 1) здатність, навички що-небудь здійснити; 2) будь-яку пізнавально значущу інформацію; 3) гносеологічну форму ставлення людини до дійсності, що існує поряд із практичним ставленням [1, с. 262].

Класична теорія знання поєднує в собі об'єктивізм, оскільки ґрунтується на понятті істини як відповідності тверджень з реальністю, та індивідуалізм, адже вона зосереджена на з'ясуванні змісту понять та тверджень у мисленні окремої людини. Така теорія, позначена терміном «інтерналізм», виступає на противагу «екстерналізму» і є менталістською, що виникла під впливом волюнтаризму, прагматизму, соціології ідей і науки, психології пізнавальних процесів.

Для розуміння природи знання у філософії необхідним видається застосування не тільки сьогоденних уявлень про буття ідеальних сутностей, а й віртуальної реальності, що тісно пов'язується з антропологічним й інтерсуб'єктивним баченням пізнання, виходячи з ідей відображення й репрезентації. Як саме мислення, так і вчення про нього наповнені незвичними феноменами – «віртуальними об'єктами», які продукуються не тільки електронними системами, що найчастіше стають предметом уваги, а й також взаємодією людини з іншими людьми в комунікації, у різних формах текстових та інших діалогів [2, с. 22].

Науковою основою систематичної філософії в розумінні персоніфікації раціональності виступає опозиційне ставлення суб'єкта й об'єкта. Однак не прикладний характер принципів та категорій до конкретного пізнання став основою для розроблення таких способів розуміння знання, як: 1) додавання до уявлень, понять, принципів методологічних основ та категорій, які знайшли відображення в екзистенціально-герменевтичній традиції; 2) розроблення якісно нової онтології на основі розуміючої й пояснюючої мислення структури.

Загальні спрямування інтелектуальних рухів зумовили появу неокласичних теорій знання, що поєднано із впливом прагматичної та консенсусної концепції істини. В даному випадку поряд із «натуралізованою епістемологією», в якій провідна роль надається нейрофізіології і когнітивній психології, виступає «соціальна епістемологія», спрямована на з'ясування культурних та соціальних передумов продукування перспективних пізнавальних ідей, природи ціннісних переконань, мотивацій, практичних міркувань [3, с. 35-36].

Одним із «віртуальних феноменів», на думку А. Сакун, виступає соціофілософське розуміння знання, пов'язане з соціальним конструюванням реальності. Воно впливає із неправомірного перебільшення значимості пізнання в теоретичній й емпіричній формах [4, с. 9].

Знання розглядається як культурно-історичний феномен, до якого включаються як форми поза-, так і донаукового знання, чим гранично розширюється предметне поле неklasичної теорії пізнання через синтетичність знання та мислення, обмеженість їх автономії.

Розроблений М. Бахтіним термін «позазнахідність» ілюструє невичерпність традиційної теорії пізнання стосовно реальної діяльності людини, форм та особливостей одержуваного знання. Елементами пошуку відповідно стають реальне предметне поле, об'єкт філософського вчення про пізнання, понятійний апарат, принципи синтезування когнітивних практик, типів досвіду для створення сучасної концепції пізнання й мислення.

Принципових змін епістемологія та філософія науки набувають через постмодерністський поворот, для якого характерна повна відмова від прагнення перетворити світ шляхом його раціональної організації та позитивної онтології. Тому перспективним вбачається процес деонтологізації категорій «суб'єкта» та «об'єкта», заперечення граничної абстракції та трансцендентальності. Згідно з цим, теорія знання в цілому повинна мати безпосереднє відношення до реального пізнання нового мислення, яке допускає звернення до інших понять, підходів, герменевтичного досвіду. Однак у разі зміцнення абстракцій суб'єктно-об'єктних відносин під загрозу підпадає категорія людини як визначального суб'єкта філософії.

Отже, подальший розвиток систематичної філософії пізнання на основі синтезу когнітивних практик, діалогу мисленнєво-раціональної та екзистенціально-антропологічної традицій в їх сучасному розумінні слід розглядати як в контексті історичного характеру парадигми знання, так і можливості виникнення когнітивних практик поза такою теорією.

Література:

1. Данильян О. Г. Філософія: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2018. 432 с.
2. Микешина Л. А. Філософія науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: учеб. пособие / Л. А. Микешина. М.: Прогресс-Традиция: МПСИ: Флинта, 2005. 464 с.
3. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Х.: Право, 2019. 368 с.
4. Саун А. В. Стратегії розвитку сучасного мислення в інтелектуальних вимірах інтерпретації / А. В. Саун // Дослідження проблем гуманітарної освіти: зб. наук. пр. за підсумками дискусій на міжкафедральному науковому семінарі (15 листопада 2018 р., м. Київ) / ред.: А. В. Саун, Т. І. Кадлубович, Ф. М. Проданюк, Д. С. Черняк. Київ: КНУТД, 2018. С. 4-22.

ВЗАЄМОБУМОВЛЕНІСТЬ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВА У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Історія дослідження взаємозв'язку політики та права сягає праць мислителів античності. Обговорення ідей первинності політики над правом, їх обумовленості, обмеження домінування політики над правом не втрачають актуальності й в сьогоденні. Політика явище багатоаспектне, динамічне. Набування нею нових якостей в умовах сучасного суспільства заслуговує особливої уваги.

Ще Арістотель зазначав, що право уособлює собою політичну справедливість і служить нормою політичних відносин між людьми. У цілому право як політичне явище він називав «політичним правом». Що, зокрема, означало неможливість неполітичного права, відсутність права взагалі в неполітичних (деспотичних) формах правління [1]. Г. Кельзен, досліджуючи природу права, вказує, що право «має чисто природній зміст». Він стверджує, що право є незалежним явищем від політики, проте визнає волю як основу його створення [2]. У радянській доктрині домінував погляд на право як на концентрований вираз політики, виходячи з чого, все юридичне у своїй основі має політичну природу, а закон розглядається як політичний засіб. На сучасному етапі одні дослідники пишуть про право як «явище неполітизоване», яким воно повинно бути, служити вищим цілям, ніж просте задоволення політичної волі. Інші ж зауважують на постійній присутності політичної складової у праві. Як зазначає Ю. Ю. Калиновський, політична й правова сфери перебувають у діалектичному взаємозв'язку, характер якого має різнорівневий та поліаспектний характер. Взаємовплив політики та права, відповідно політичних й правових цінностей у демократичному суспільстві, є достатньо дискусійним питанням [3, с. 172].

Так, відома австрійська дослідниця Е. Кустра проаналізувала низку наукових підходів щодо політичних основ створення права, що дозволило їй сформулювати дві концепції – раціональну і розвиваючу. У першій концепції право трактується як засіб реалізації цілей, визначених політичною владою. Ця концепція передбачає формування владою переліку проблем, які вона повинна розв'язати. Право розуміється як «власність» влади, яка найкраще знає, що необхідно суспільству. В основі концепції є віра в те, що можливе свідоме і раціональне регулювання суспільного життя. Концепція раціонального створення права піддається критиці, зокрема, через те, що влада тут сприймається як така, що завжди знає, що краще буде для суспільства. Згідно з другою моделлю (розвиваючою) зв'язок політики і права є багаторівневим і

неоднозначним. З одного боку, він залежить від суб'єктів, що мають право законодавчої ініціативи, з іншого – від активності представників громадянського суспільства, для яких право закріплює можливість відстоювати свої інтереси і цінності. Відповідно для вітчизняної моделі державотворення більш прийнятною є друга концепція, яка розкриває потенціал громадянського суспільства, створює умови для подальшого розвитку демократії [3, с. 173].

Так Ю. Ю. Калиновський зазначає, що співвідношення політики та права, особливо у країнах, що демократизуються, наочно ілюструється мотивами та технологіями застосування принципу так званої «політичної доцільності», особливостями його співвідношення з принципами «верховенства права» й «верховенства закону» та додає, що реалізація принципу верховенства права має стати запобіжником від політичного свавілля, коли під гаслом «політичної доцільності» реалізуються вузькокорпоративні (кланові, партійні), а не суспільні інтереси. Автор відмічає, що в Україні принцип верховенства права не набув належного втілення, що призводить до перманентного порушення правових норм, домінування політичної доцільності в законотворчому процесі, прийняття волонтаристських несистемних рішень на різних рівнях державної влади [3, с. 184].

Інші дослідники вважають, що в сучасній Україні правова держава лише народжується, а виконання принципів її функціонування у вітчизняних правовідносинах ще не набуло системного характеру. Розвиток інститутів правової держави є невід'ємним складником усєї владної системи в країні. Саме тому є необхідність у реформуванні судової гілки влади, правоохоронних органів, процедур законотворення з урахуванням кращих закордонних зразків. Приводячи досвід країн зі сталими демократичними традиціями, зазначають, що, для розбудови правової держави недостатньо прийняття якісних законів – важливе їх сприйняття і виконання всіма суб'єктами соціальних відносин, які мають розвинену правосвідомість та правову культуру демократичного гатунку [4].

В умовах розвитку сучасного суспільства право має превалювати над політикою. За умови досягнення балансу цих двох сутностей політика сучасних держав має бути правовою. Підсумовуючи неможливо не погодитись з думкою науковців, які зазначають що істинно правова політика здатна й повинна, відбиваючи інтереси держави, насамперед обслуговувати не інтереси тих чи інших еліт, а громадянського суспільства [5, с. 262].

Література:

1. Аристотель. Сочинения: В 4 т. М., 1983. Т. 4. С.15.
2. Кельзен Г. Чистое учение о праве Ганса Кельзена, сборник переводов, вып.1 М.,ИНИОНАНСССР, 1987. 195с.

3. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення : монографія / [О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.] ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2018. 350 с.

4. Tatsiy V. Ya. The rule of law: modern scientific discourse and practical realization in Ukraine / V. Ya. Tatsiy, O. G. Danilyan // National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. 2018. № 4. P. 22–28.

5. Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз : монографія / за заг. ред.: М. І. Панов, О. Г. Данильян. Х.: Право, 2004. 360 с.

Гладишенко Сергій,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 6 група*

ФІЛОСОФІЯ ЗОРОАСТРИЗМУ

Зороастризм – одна з найдревніших релігій, вплив якої на формування філософії стародавнього Ірану та всього світу загалом, не можливо не оцінити. Релігія, що виникла з одкровенень пророка Заратустри уособлює в собі моральні устої та філософію стародавнього суспільства індоіранського сходу.

Актуальність більш детального дослідження зороастризму полягає в тому, що це дозволить зрозуміти та проаналізувати духовне ядро однієї з самих стародавніх монотейстичних релігій, яка мала значний розвиток на становлення більш новітньої філософії, в тому числі філософії мусульманських, іудейських та християнських спільнот.

Одним із головних аспектів зороастризму як філософії є зв'язок між ідеальним та матеріальним, що проходить червоною ниттю через увесь шлях божеств, людини та світу у святих книгах зороастризму (Бундахізм та Авеста). Люди в зороастризмі – особливі створіння, оскільки на них лежить велика відповідальність – вони обирають між ашею (всесвітній закон порядку) та друджем (руйнування, насилля та хаос), між Ахурамаздюю (богом світла) та Ангра-Майнью (духом мороку), між добром та злом. Не матеріальне збагачення – одна із головних ідей філософії зороастризму.

Люди не просто іграшки або раби богів, а ті, від кого залежить доля всесвіту, вони мають свідомість, як їх творець. Боги – не ефемерні есенції, що існують чи в матеріальному, чи в духовному світі, а протиріччя, що є в кожному живому створінні. Гармонія може бути досягнута лише у випадку знищення абсолютного зла, а хаос – як зникне закон. І тут кожний робить вибір до чого прагнути, душа кожного формується в залежності від його рішень.

Зороастризм та його філософію можна вважати направленими на, в першу чергу, моральні цінності. Існує позиція, що шлях до досягнення аші – жертва – як спосіб спілкування із Ахурамаздою. Амір Ахмаді наводить у своїх працях переконливі аргументи на користь того, що головне – це обмін. Обмінюючись з іншою людиною, ти віддаєш частинку свого ідеального, але в той же час отримуєш силу, таким чином зміцнюєш обох та протидієш хаосу.

Згідно Авести, душа або ідеальне визнається найвищою цінністю, оскільки тіло або матеріальне втрачається – таку думку також бачимо в християнстві, мусульманстві та іудаїзмі, але на відміну від цих релігій в зороастризмі тіло може втрачатись, і знову відроджуватись, і знову втрачатись, оскільки, поки існує світ. Вплив зороастризму на апокаліптичне мислення доводять Марія Тереза, Роман Лопез та Маріс Нель.

Матеріальне, за словами Алмута Хінце, є лише породженням ідеального та формою його існування. Перетворюючи ідеальне, людина перетворює матеріальне, перетворює увесь світ та саму себе. Таким чином у майбутньому можливо досягнути балансу та нового буття, але й можливо досягнути хаосу, руйнувань та небуття. І це вибір кожного, головне – зберегти своє ідеальне та залишатись свідомим.

Божественність цієї релігії та вплив Ахурамазда та Ангра-Майнью постають суто індивідуальними проблемами, і філософія цієї релігії уособлює перш за все ідеї балансу та боротьби із самим собою. Релігія, яка не має чіткої грані між божественністю та людськістю, і шанування ідей рівноцінного обміну лише підтверджує тезу про те, що ідеї та філософія зороастризму зосереджені на таких цінностях, як чистота душі та ідей, а також істини.

Глушко Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 8 група*

«ФОРМУЛА РАДБРУХА» ТА ЇЇ ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

«Формула Радбруха», яка стала і залишається об'єктом багатьох дискусій, є частиною концепції німецького філософа Г. Радбруха, мала спочатку наукове, а згодом набула практичного значення та залишила значний відбиток в філософії права в цілому. Що ж саме вплинуло на початок та подальше застосування «формули Радбруха» в сучасній юридичній практиці, та які приклади існують?

Сутність «формули Радбруха» можна розкрити наступним чином: норм, які прийняті державою, але грубо суперечать принципу справедливості, або ігнорують їх, втрачають свій статус в якості права. У

його концепції право, на відміну від закону, це «ідея права», яка, в свою чергу, складається з трьох основних цінностей, таких як: правова стабільність, доцільність та справедливість. Він зазначав, що закони з неправовим змістом своїм існуванням і застосуванням знищують право. Варто зазначити, що в своїй формулі він шукав баланс між позитивістськими ідеями та «чуттєвим» правозастосуванням, торкнувшись конфлікту між значенням правових принципів, зокрема, принципу справедливості та правовою стабільністю.

Вперше ця відома «формула», була застосована на практиці після закінчення Другої світової війни в ході Нюрнберзького процесу 1945 року, через те що багато законів тогочасної Німеччини були «несправедливими» та суперечили «совісті та відчуттю справедливості». Своє застосування «формула» в подальшому знайде і в справах Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), адже у своїй діяльності ЄСПЛ керується принципом «верховенства права».

Яскравим прикладом застосування «формули Радбруха» є суд який стосується Закону Німецької Демократичної Республіки «Про державний кордон», згідно з яким дозволяється використання зброї, якщо є спроба незаконного перетинання кордону. Так, вже в об'єднаній Німеччині, оцінивши закон як неправовий, порушуючий права людини, до відповідальності було притягнуто колишніх прикордонників. В своїй Постанові стосовної цієї справи ЄСПЛ погодився з необхідністю застосування «формули» щодо цієї справи та всіх інших справ, які безпосередньо спираються на цей закон.

Розглядаючи концепцію Радбруха через призму сучасного українського законодавства, слід зазначити, що в основу рішень суду, згідно з Конституцією України, покладений принцип верховенства права, а громадяни України мають право на справедливий суд. Але актуальною проблемою сучасного українського судочинства є опір в основному лише на нормативні акти, а не на загальні принципи права, що дозволяє нам зробити висновок про домінування принципу «верховенства закону». Виходячи з цього, ми маємо статистику, яка визначає, що серед звернень до ЄСПЛ Україна займає п'яте місце. Тому доцільно було би використання «формули Радбруха» у сучасній судовій практиці України, адже за часи свого існування вона довела свою ефективність.

Отже, можемо прийти до висновку, що «формула Радбруха» є унікальною концепцією, яка вказала на основні недоліки в правовому позитивізмі та змогла зробити акцент на ролі правових принципів в системі права. Не дивлячись на покладене на неї теоретичне значення, концепція активно використовувалась і використовується у судовій практиці, зокрема, в діяльності ЄСПЛ, що доводить її актуальність та ефективність в наш час.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Людина є унікальною особистістю, на яку протягом життя впливають багато чинників. Вибір поведінки – універсальна психологічна категорія, однаково поширена на суспільно корисну, нейтральну або суспільно небезпечну форму, зокрема, злочинну. Девіантна поведінка – поведінка, що відхиляється від прийнятих у суспільстві ціннісно-нормативних стандартів.

Проблеми девіантності, а також обґрунтування теоретичних досліджень девіантної поведінки турбували філософів різних часів. Та, незважаючи на чималий обсяг наукових робіт і публікацій, недостатньо висвітлено, на мою думку, проблему детермінації, існування та сутності девіантної поведінки. А такий її аспект як превенція, набуває актуальності через реалії сучасності (зростання наркоманії, алкоголізму, злочинності).

Поведінка має причину та наслідок, а різноманітні випадки породжують різну поведінку. Сутність поведінки людини прийнято розглядати на біологічному та соціальному рівні. Дослідники так і не прийшли до одної думки, про те який аспект є важливішим.

Тож ми вже знаємо, що вчені розділилися: прихильники біологізаторської концепції вважають, що людина вже народжується з нахилами до девіантної поведінки, а, на думку соціологізаторів, вона формується протягом життя. Однак неспроможність біологізаторського підходу щодо дослідження сутності поведінки людини підтверджується не лише тими науковими даними, котрі розкривають соціальну сутність людини, а й усією історією людства. Особливо яскраво це характеризується подіями, які відбуваються в сучасному світі: революційним і національно-визвольним рухом, що руйнує уявлення про природну неповноцінність класів, етнічних груп тощо.

У соціологізаторській концепції, навпаки, всі теорії спрямовані на виявлення ступеня та значущості соціального в поведінці людини. Вплив зовнішніх факторів, після відкриття І. П. Павловим умовних рефлексів, став, з точки зору Б. Ф. Скіннера, незаперечним. Скіннер говорив, що поведінка складається з трьох елементів:

- фактору впливу;
- відповіді на вплив;
- підкріплюючого наслідку.

Чотири найголовніші соціальні чинники, які впливають на формування поведінки: сім'я, держава, Інтернет і телебачення. Кожен з цих чинників, спроможний створити як генія, так і злочинця. Про це говорить одна з найбільш поширених концепцій причин злочинності,

розроблена Л. Мертоном, побудована на припущенні про те, що причиною виникнення правопорушень і злочинності є дисгармонія, «розрегульованість» суспільства або аномія (термін Е. Дюркгейма). Аномія як соціально-психологічне поняття визначає морально-психологічний стан індивідуальної та суспільної свідомості, що характеризується зламом системи цінностей, зумовленим кризою суспільства, суперечностями між проголошеними цілями і неможливістю їх реалізації для більшості. Вона виражається «у відділенні людини від суспільства, апатії, розчаруванні в житті, злочинності».

Злочини держав та їх керівників і трагедії ХХ – ХХІ ст. є доказами ілюзії соціального контролю. Усі форми девіантної поведінки є проявом неефективності звичних форм соціального контролю. Заклади, які покликані виправляти поведінку, насправді виробляють відхилення. Тож держава повинна змінити своє ставлення до суспільства та вивчати, як зменшити прояви девіантної поведінки.

Горбачова Валерія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри цивільного права №2*

СВОБОДА НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ І СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЧЕНОГО

Першою і головною причиною виникнення науки є формування суб'єктно-об'єктних відносин між людиною і природою, між людиною і навколишнім середовищем [1, с.9]. Наукове пізнання, у свою чергу, на відміну від філософського, релігійного чи міфологічного, має сталу практику формуватися, зазнавати змін та розвиватися у визначених методологічних межах, ґрунтуючись при цьому на принципах виваженості, точності та всебічності висновків. Пізнавальна діяльність людини, будучи за своєю сутністю вільною у формах та межах, зазнає таким чином значного впливу, а наукові догматичні стандарти можуть ставити суб'єкта пізнання у певні межі.

Сучасне наукове пізнання відзначається плюралізмом філософських поглядів, широким рядом дослідницьких інтересів вчених і відсутністю визначення єдиного критерію істини. П. Фейєрабенд у своїх працях заперечує існування єдиних універсальних стандартів здійснення наукового пізнання, що приводить його до твердження про те, що допустимо все та все дозволено. Як один зі стандартів раціональності він інтерпретується у такий спосіб: все може стати в нагоді для отримання нових ідей і теорій [2, с.162]. При цьому все частіше доводиться говорити про раціональне пізнання, так як наукова раціональність справедливо вважається основним способом вивчення світу.

Стрімкий розвиток науки загострив проблему існування вільної людини у вільному суспільстві. Наукове пізнання продовжує відігравати важливу роль у ствердженні ідеалів свободи та самостійності, адже вільний розум потребує вільної людини. Соціокультурні підвалини науки, водночас, нерозривно пов'язані із філософією. Філософія та її доктринальні основи і надалі формують такий горизонт наукового пізнання, у якому загальні визначення буття стають внутрішньою структурою наукового пізнання.

Абсолютною свободою визначається можливість ідеального або матеріального суб'єкта своїми діями, незалежними від дії зовнішніх об'єктів, вираженими у фізичній або іншій формі, впливати на об'єкти матеріального й ідеального світу, як внутрішнього, так і зовнішнього, будь-яким чином, обмеженим лише початково властивими суб'єкту характеристиками [3, с.184]. Варто зауважити, що однією з особливостей здійснення наукового пізнання є неодмінна його відповідність існуючим нормам та нормативам, відтак, існує значна міра залежності від системи понятійно-категоріальних засобів існуючого цивілізаційного періоду, від норм та постулатів наукового співтовариства, які, подекуди всупереч об'єктивній реальності, залишаються надміру консервативними і стійкими навіть до виправданих змін. Важливою складовою науки у такому разі є одержання випробуваних, перевірених результатів пізнавального процесу. Наукове пізнання, безумовно, повинно відповідати принципу системності і у формальному відношенні, і на змістовному рівні [4, с.192]. Отже, чим більш точний, строгий, перевірений в усіх відношеннях науковий результат ми отримуємо, тим ґрунтовнішими є наші сподівання на зростання свободи у практичній площині. Завдяки цьому наукове пізнання можна вважати незамінним чинником упевненості, стійкості та стабільності місця людини у світі.

Науковий внесок має вписуватися у канони сучасних теорій та практик, в іншому випадку існує обґрунтоване занепокоєння, що дослідження може не мати конструктивної оцінки. Значення наукового внеску полягає у його системній необхідності і оригінальності, визначення яких входить до завдання наукової спільноти. Без урахування фундаментальних стандартів оцінки наукових результатів і без звернення до авторитету фахівців учений може не досягнути бажаних результатів.

Безумовним буде твердження, що на сучасному етапі розвитку науки соціальна відповідальність вчених – це невід'ємна та обов'язкова частина їх наукової діяльності. Розвиток науки спричиняє появу все більшої кількості етичних, соціокультурних та релігійних проблем, складність розв'язання яких, подекуди, полягає саме у спроможності науковця довести соціальну виправданість та необхідність свого відкриття. Нині набувають актуальності слова В.І. Вернадського: «Вчені не повинні закривати очі на можливі наслідки їхньої наукової роботи, наукового прогресу. Вони повинні почувати себе відповідальними за всі

наслідки їхніх відкриттів. Вони повинні пов'язувати свою роботу з кращою організацією всього людства» [5, с.395].

Література:

1. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Методологія наукових досліджень: підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
2. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. Москва: Прогресс, 1986. 542 с.
3. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Свобода як сутнісна характеристика права: спроба філософського осмислення. Проблеми законності: Акад. зб. наук. пр. Відп. ред. В. Я. Тацій. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 110. С. 180-190.
4. Данильян О.Г., Дзьобань О.Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
5. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. Москва: Наука, 1988. 520 с.

Горбенко Анна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ Г.С. СКОВОРОДИ

У шаленому ритмі сьогодення сучасна людина може встигнути зробити безліч справ, змінити купу рішень, з'ясувати чимало питань, але чи відчуває вона себе щасливою, сповненою душевного спокою й гармонії особистістю? В один момент вона обов'язково зупиняється, сходить з дистанції. Але не для того аби покинути всі свої надбання, а задля самовдосконалення, приділення уваги своєму внутрішньому світу. Ми замислюємося над тим, «Чи я щасливий?», «Якщо ні, то хто або що може мене таким зробити?». Гадаємо, що нам потрібна порада, мудрість, «погляд зі сторони». Та чи можливо знайти відповіді на ці питання спираючись на чужий досвід?

У XVIII столітті над ними замислювався видатний український поет, «мандрівний філософ» Григорій Савич Сковорода. Пізнання щастя він убачав у відстороненні від буденного життя, його пошуку через самопізнання. Адже ніхто краще за тебе не знає твоїх переживань, почуттів, а отже, й не може віднайти той самий унікальний рецепт особистого щастя. «Наше бажання найбільше – в тому, щоб бути щасливим... Роздумуйте завчасно, вийдіть з числа тих подорожніх, що не мають шляху, які самі сказати не можуть, куди вони йдуть і навіщо! Життя наше є шлях, і шлях до щастя не короткий...».

На цьому шляху безліч перешкод, однозначного переліку яких не існує. Такими джерелами нещастя можуть бути: аморальні вчинки

(нецензурна лайка, непристойна поведінка, застосування насилля, примусу, жорстокості), а також вчинення зла не через власне бажання, а заради самозахисту, як наприклад, випадкове вбивство злочинця. Та в обох випадках суспільство абстрагується від людини й вона закривається в собі. Кожен з нас має розпоряджатися собою та обрати свій шлях. Людина повинна невпинно працювати над собою аби гідно пройти його до кінця, про це Григорій Сковорода наголошує в байці «Фабула»: «То труд, – каже дід, – прожити несхибно, аж доки живеш, боротись потрібно».

Григорій Савич як представник філософсько-теософського та водночас волонтаристичного кордоцентризму вважав, що становлення істинної людини найкраще відбувається в усамітненні, шляхом заглиблення у внутрішній світ. Великий філософ стверджував, що варто покладатися тільки на власні почуття й дослухатися до свого серця, у якому закладена істинна сутність людини: «Голова всього в людині – людське серце», оскільки «без зерна горіх є ніщо, а людина без серця».

Наступною проблемою буття людини є непослідовність її дій, коли вона спочатку робить вибір, а вже потім замислюється над своїм життям і починає пізнавати свою суть, хоча, насправді, самопізнання повинне передувати життєвому вибору. Григорій Сковорода вбачав пошук істинних бажань в ідеї «сродної праці». Мислитель виходив з того, що природа, джерелом якої є Бог, визначає людині «сродність», тобто природний нахил до певного виду діяльності. Як зазначав сам Григорій Савич, «суспільні вади й нещастя постають з того, що люди добровільно (або їх змушують обставини) беруться не за свою справу, до праці, до якої «не лежить серце», немає охоти, здібностей, нахилів. Але коли ж праця відповідає «сродності», вона перетворюється в найпершу життєву потребу, стає «солодкою».

Так, Григорій Сковорода дійшов висновку, що «істинне щастя всередині нас». Тільки пройшовши тернистий шлях самопізнання, зрозумівши «філософію серця» та реалізувавши себе у справі всього життя, людина буде сповнена радості, натхнення та любові, що й стане для неї справжнім щастям.

Городинська Ірина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІНЮК для СБ України 1 курс, 1 група*

ФІЛОСОФІЯ КОГНІТИВНОГО ПОЛІПШЕННЯ ЛЮДИНИ

В світлі трансгуманізму, еволюційної стратегії перетворення homo sapiens як виду, суттєвого значення набула сьогодні теорія когнітивного поліпшення людини в рамках загальної мети – створення постлюдини. Когнітивне поліпшення розглядається як тимчасове або остаточне,

відносно чи абсолютне подолання існуючих обмежень людського розуму, що може бути здійснене природнім або штучним шляхом, через застосування різного роду допінгів, ноотропів та видів стимуляції мозку людини електричними зарядами, магнітними імпульсами, ультразвуком і т. ін. [1, 2].

Одним з прикладів подолання фізичних обмежень є спортивний допінг, який полягає у застосуванні біомедичних технологій для посилення фізичних характеристик особи, тим самим підвищуючи її можливості на виграш у певній конкуренції. Поряд зі спортивним, набув розповсюдження і академічний допінг, що має вплив саме на когнітивні можливості особи, тобто вищі функції мозку, які забезпечують можливість людини бути людиною [2, 97]. Всі спроби когнітивного поліпшення людини виникли внаслідок її прагнення до влади й домінування шляхом підкорення природи. Тобто, розум людини, удосконалюючи та підвищуючи свої можливості, намагається підкорити самого себе. На сучасному етапі свого розвитку, людина намагається впровадити в своє життя різноманітні інструменти біотехнологій для когнітивного поліпшення, тим самим, вносячи зміни в звичний темп життя, підвищуючи свої можливості, тобто намагаючись допомогти природним процесам розвитку штучними засобами, внаслідок чого перетворюється в транслюдину.

В межах дослідження когнітивності слід звернути увагу на когнітивістику, яка становить собою міждисциплінарний науковий напрям, котрий поєднує когнітивну психологію, теорію пізнання, теорію штучного інтелекту, нейрофізіологію та когнітивну лінгвістику. З метою розробки точної теорії роботи мозку людини, у когнітивістиці застосовуються комп'ютерні моделі, взяті з теорії штучного інтелекту, а також певні методи експериментального характеру з фізіології нервової діяльності та психології. Найбільш суттєвими зверненнями, що зробили когнітивістику можливою, стали нові методи сканування мозку. Когнітивістика надає вченим можливість майже «розгадати загадку розуму», пояснюючи та описуючи процеси в ньому, які стосуються вищої нервової діяльності. Це зробить можливим створення штучного інтелекту, що буде здатним до самостійного спілкування з людиною, до навчання та творчості [3].

Останнім часом кількість когнітивних теорій зростає, проте для усіх них точкою відліку можна вважати теорію швейцарського вченого Ж. Піаже, який найбільш повно розробив проблеми інтелектуального розвитку людини. Згідно його теорії, в межах кожної зі стадій антропологічного розвитку відбувається формування нових пізнавальних навичок, котрі встановлюють межу того, чому можливо навчити людину в даний період. Дослідником було виділено декілька етапів когнітивного розвитку, кожен з яких полягає в отриманні нового вміння та перебуває у залежності від успішності завершення попереднього.

Так, першим етапом є сенсорномоторний (тривалість – від народження до двох років). На цьому етапі дитина не відрізняє предмети від людей. По його завершенні дитина здатна розуміти, що її середовище має стабільні властивості. Другий етап – оперативний (тривалість – від двох років до семи). Полягає в опануванні дитиною мови та спроможності вживати слова для зображення предметів та образів. На цьому етапі світогляду дітей властивий егоцентризм, адже вони тлумачать світ лише з власної позиції. Третій етап – конкретний оперативний (тривалість – від семи до одинадцяти років). Характеризується засвоєнням логічних, абстрактних понять, меншим егоцентризмом, здатністю проведення математичних операцій ділення, віднімання, множення. Четвертий етап – формальний оперативний (тривалість – від одинадцяти до п'ятнадцяти років). Гарантує спроможність розуміти гіпотетичні та абстрактні ідеї, переглядаючи усі можливі способи вирішення проблеми, яка виникла. Відповідно до теорії Ж. Піаже, три перших етапи розвитку наділені універсальним характером, проте не всі здатні пройти через формально оперативний етап, що буває спричинено рівнем та характером шкільної освіти [4].

Отже, з кожним днем, людство в значних масштабах розширює сфери своєї діяльності, тому виклики сьогодення вимагають від людини надзвичайних можливостей, які можна отримати через біотехнології. У цій гонитві за надможливостями, застосовуючи досягнення генної інженерії, молекулярних нанотехнологій, штучного інтелекту та інших засобів подолання тілесних обмежень, людина модифікується такою мірою, що неодмінно постає питання: чи зможе вона вижити в світі, який позбавлений духовного та заповнений цілепокладаючою раціональністю? І чи буде сенс у подальшому вдосконаленні та безсмерті людини, яка облишена самопочуття, самокритики та самопізнання? Усе більшою стає опозиція трансгуманістам, представники якої не розцінюють можливість синтезу людського розуму із штучним інтелектом як абсолютне досягнення та відверте «поліпшення» людини.

Література:

1. Горячкова А. Н. Философия трансгуманизма: о суррогатах бытия, похищении идентичности и экстази человека. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки. №1092(2014): Випуск 50. URL: <http://periodicals.karazin.ua/thcphs/issue/view/209>.

2. Попова О. В., Тищенко П. Д., Шевченко С. Ю. Нейроетика и биополитика биотехнологий когнитивного улучшения человека. Вопросы философии. 2018. №7. С. 96-108.

3. Култаева М. Д. Логіка педагогічного мислення та його аналіз. Філософсько-антропологічні студії '2000: Європейський вектор та основні

цінності української гуманістики – Істина. Правда. Життя. К.: Стилос, 2000. С. 330.

4. Психическое развитие как развитие интеллекта: концепция Ж. Пиаже. URL: <http://college4.ru/attachments/article/916/Лекция.%20Концепции%20Ж.%20Пиаже.pdf>.

Гребенщиков Микита,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ПІКЮ, 1 курс, 10 група*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ПЕРЕВАГИ ТА ЗАГРОЗИ

Сьогодні глобалізація набрала такого масштабу, що вона стала охоплювати повністю всі сфери діяльності людини. В наших помешканнях ми використовуємо речі з Китаю, меблі з Італії, техніку з США, ідемо на роботу на німецькому або японському автомобілі. Кордони відкриті для потоку туристів та капіталу з інших країн. Все це стало можливим завдяки глобалізації. Глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної, культурної інтеграції та уніфікації. Це явище стосується всієї Землі. Її рисами є міграція в межах планети капіталу, виробничих та людських ресурсів, міжнародний поділ праці, стандартизація економіки та законодавства. Цей процес впливає на всі сфери суспільного життя: бізнес, економіку, соціологію, повсякденне життя і т.д.

Основні властивості глобалізації полягають в зміцненні зв'язків між людьми з різних країн, зростання виробничих можливостей людства, долання спільних проблем всіма членами людського соціуму.

На даний час цей процес показує всі свої негативні фактори. Ситуація з коронавірусом, який став причиною смерті багатьох людей та масового зараження, почалася в Китаї. На даний час цим вірусом хворіють громадяни багатьох країн. Дозвіл на перехід кордонів для туристів з Китаю зумовив тотальне зараження. Масова епідемія могла зовсім не відбутися, якщо б кордони всіх країн були б закриті. Сьогодні людство стикнулось з великою проблемою: вижити та оправитися від отриманого збитку.

Це показує, що життя, економіка, політика, наприклад, нашої держави залежить від самопочуття інших людей. З розповсюдженням вірусу виробничі можливості людства значно скоротилося, що призвело до краху економік різних країн. Перехід всього виробництва в Китай зумовило до нездатності країн Заходу зберегти власне. Як і вірус, дефіцит та крах економіки розповсюдився цепною реакцією.

Але ж цей глобалізаційний процес має й позитивний характер. Людство сконсолідувалося перед смертельною небезпекою. Кожна країна

вносить свою лепту в лікуванні від коронавірусу. Співтовариство країн та людей зумовило появу спільних настанов для запобігання хвороби. Людське суспільство працює разом для подолання цієї проблеми. Економіка, політика, та культура працюють на загальне суспільне благо. І хоча зараз кордони закриті, люди підтримують один одного та допомагають всім чим можуть: медикаменти, їжа, речі повсякденного вжитку, тести на виявлення вірусу.

Україна також долучена до процесу глобалізації: вона є членом багатьох міжнародних організацій, допомагає в боротьбі з хворобою та тероризмом, є активним міжнародним діячем. Вона формує свій бюджет не тільки з власних грошових ресурсів, а й з міжнародних інвестицій та капіталу. Ми імпортуємо та експортуємо величезну кількість товарів і послуг, а громадяни мають право на подорожі до інших країн.

Процес глобалізації є об'єктивним та має як позитивні прояви, так і загрози для людства, такі як: руйнування багатовікових традицій народів та націй, зростання екологічних проблем, можливість масової епідемії, переніс всього виробництва в країни Третього світу, тощо. Натомість такі явища, як створення міжнародного співтовариства, відкриття кордонів для туризму та капіталу, об'єднання культур, економіки, політики, перспектива створення одного цілісного світу, анулювання військової потенції країн, можливість для інтенсивного виробництва, ми маємо визнати позитивними.

Отже, процес глобалізації показує нам свої негативні ефекти, але все ж такі позитивні ефекти переважають над негативними. Людство об'єднується на основі міжнародної допомоги та розуміння. Я вважаю, що ми повинні долучитися до цього процесу та досягти консенсусу з іншими народами для досягнення загального блага.

Григоренко Андрій,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірант кафедри криміналістики*

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ НОВАЦІЇ В НАУКОВОМУ ПРАВОВОМУ ПІЗНАННІ

Невід'ємною частиною будь-якої науки є методологія. Саме методологія надає можливість відповідній науці досліджувати свій предмет. Фактично метод, як складова методології, визначає форму і сутність процесу пізнання певного явища або процесу.

Розробка проблем методології та логіки наукового дослідження є актуальною, оскільки в інформаційну епоху наука стала безпосередньою продуктивною силою, а науково-технічна революція набуває неймовірно широкого розмаху. Безперервний і все збільшуваний потік наукових досліджень, помітне зростання кількості людей, які займаються наукою,

— усе це не тільки стимулює загальний інтерес до проблем наукового пізнання, а й вимагає аналізу й розробки методів дослідження, які використовуються в сучасній науці. Прагнення до науково-дослідної діяльності дедалі частіше наштовхується на недостатнє оволодіння дослідниками системою методологічних і методичних знань, що в свою чергу знижує якість здійснення науково-дослідницької діяльності, перешкоджаючи особі, що досліджує, повністю дослідити відповідний об'єкт [1].

Під методом правового дослідження слід розуміти систему розумових і (або) практичних операцій, принципів, прийомів і правил, які націлені на вирішення певних пізнавальних завдань у сфері права з урахуванням певної пізнавальної мети, яка зумовлена духовними і матеріальними потребами суспільства і (або) внутрішніми потребами самої правової науки. Також можна виділити такі ознаки методу правового дослідження як: об'єктивність; зрозумілість та загальнодоступність; детермінованість та відсутність стихійності та свавілля у застосуванні; здатність забезпечувати досягнення мети; надійність (здатність з високим ступенем достовірності забезпечувати бажаний результат); здатність забезпечувати не тільки намічених, але й не менш значущих побічних результатів; економічність (здатність давати результат з найменшими затратами коштів і часу) [2].

Проаналізувавши вищезазначені положення можна дійти висновку, що основним призначенням методу є забезпечення успішного вирішення певних пізнавальних і практичних проблем, приросту знання, оптимального функціонування і розвитку тих чи інших об'єктів на основі відповідних принципів (вимог, приписів та інших). Основною функцією методу є внутрішня організація і регулювання процесу пізнання або практичного перетворення того або іншого об'єкта [3].

Методи пізнання можна розділити на 3 групи: філософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні. Філософські методи складають найбільш загальні принципи і методи наукового пізнання, що виконують регулятивну функцію стосовно наукового пізнання. Вони не обмежуються вивченням методів і прийомів наукового пізнання, також досліджуючи підвалини, структуру і властивості наукового знання, його генезис і функціональні закономірності розвитку та трансформації у сфері права [2].

Загальнонаукові методи мають певну структуровану систему, яка включає такі елементи як: емпіричні, загальнологічні та евристичні методи. Емпіричні методи полягають у здійсненні спостереження, вимірювання, моделювання, прогнозування, перевірки прогнозу. Основними формами емпіричного дослідження є спостереження, експеримент і порівняння. Можна виділити такі загальнологічні методи: аналіз, синтез, абстрагування, ідеалізація, узагальнення, індукція, дедукція, моделювання, системний підхід, імовірнісні (статистичні)

методи [3]. До евристичних методів слід віднести: інтуїцію, методи індивідуального самостійного стимулювання розумового процесу, методи колективного стимулювання [2].

Спеціально-юридичні методи відрізняються від філософських і загальнонаукових, оскільки є більш очевидними і мають більш явний характер функціонування. Вони є відносно самостійними, оскільки, незважаючи на те, що виходять із самого конкретно-наукового пізнання, проте опираються також на філософські погляди й уявлення, які панують у рамках тієї або іншої наукової картини світу. Серед спеціально-юридичних можна виділити такі методи: конкретно-соціологічних досліджень, статистично-математичні, соціально-правового експерименту, кібернетичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, логіко-юридичний, метод альтернатив та історико-правовий [2].

Отже, в умовах сучасного суспільства потреба і жага до знань значно збільшилися, як наслідок, виникла необхідність у проведенні великої кількості наукових досліджень. З метою забезпечення найбільш об'єктивного, повного і всебічного дослідження певного об'єкта, є необхідним чітке розуміння сутності методів наукового пізнання, оскільки саме метод, як частина методології і форма вираження певної діяльності, є основою наукового пізнання.

Література:

1. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 368 с.
2. Данильян О. Г. Методи правового дослідження / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2017. Т. 2: Філософія права / Редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. С. 456–459.
3. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. [текст] : навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу К.: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.

Гришко Ірина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри криміналістики*

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В умовах глобалізації та активного суспільного розвитку ключового значення набувають права та свободи громадян. У різні історичні проміжки часу проблема забезпечення прав та свобод громадян залишалася дискусійною. Однак, на початку ХХІ століття обговорення цього питання набуло світового, глобального значення. Пріоритетним

завданням для кожної держави постає забезпечення та захист прав та свобод, бо кожен громадянин є найвищою цінністю. Варто зазначити, що права та свободи посідають перше місце у міжнародній системі критеріїв оцінювання розвитку демократії у кожній державі.

Дослідження проблеми забезпечення прав та свобод громадян потрібно розпочинати із визначення загального понятійного апарату. Права та свободи громадян – це універсальна цінність, яка покликана визначати межі свободи політиків, органів публічної влади. Права людини – це відображення правового розвитку людства. Конституція України закріплює, що основне право громадянина – це його можливість здійснювати певні дії для задоволення своїх життєво важливих матеріальних і духовних інтересів, установлених державою і закріплених у Конституції та інших нормативно-правових актах. У Конституції України (переважно в розділі II) визначено такі групи основних прав: громадянські, політичні, економічні, соціальні, екологічні, культурні, сімейні.

Зазначимо, що права та свободи громадянина – це гарантована на державному рівні міра свободи кожної особи, що є підданою певної держави. Конституція України, встановлюючи систему конституційних прав і свобод, передбачає механізм їх забезпечення, охорони, тобто всебічно їх гарантує. Про це свідчить, передусім, система конституційних нормативно-правових гарантій, зокрема, юридичної відповідальності за порушення прав, недопустимість скасування, звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Більше того, такий механізм притаманний будь-якій демократичній та правовій державі. Конституція України закріплює, що права та свободи людини і громадянина є найважливішим політико-правовим та соціальним інститутом, мірою розвитку суспільства та нації, а також основою і змістом функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування.

Дійсно, правова держава, яка бере на себе зобов'язання щодо забезпечення прав і свобод людини, задоволення її потреб та інтересів, зобов'язана створювати ефективні механізми для їх забезпечення, що у свою чергу зміцнює фундамент держави і створює умови для формування громадянського суспільства. Під механізмом захисту прав і свобод людини у сучасному суспільстві слід розуміти систему певних соціальних інститутів, правових норм, засобів захисту (судових, адміністративних, цивільно-правових, кримінальних-правових та інших), що забезпечують найбільш повний і ефективний захист прав і свобод людини і громадянина [1, с. 52, 54].

Однак, звернемо увагу на проблему забезпечення прав та свобод громадянина на місцевому рівні. Становлення й розвиток інститутів громадянського суспільства, будівництво демократичної, правової держави безпосередньо пов'язані з реальним забезпеченням прав і свобод людини. Саме тому, права та свободи людини у сучасній державі

неможливо уявити без належним чином урегульованої й ефективно діючої системи їх забезпечення. Оскільки на місцевому рівні таке завдання виконують органи місцевого самоврядування, то виникає проблема, що інститути, які б мали захищати права громадян, на місцях не виконують у повному обсязі покладені на них функції. Слід також додати, що закордонний та вітчизняний досвід засвідчує, що наявність розвинутого місцевого самоврядування є невід'ємною ознакою демократичного врядування, що передбачає підпорядкування держави громадянам, а не навпаки [2, с. 208–209].

Діяльність органів місцевого самоврядування не повинна дублювати дії уряду і слугувати додатковим механізмом, який, з одного боку, допомагає впровадити нормативно закріплені права та свободи, а з іншого – це вид протидії владі. Необхідно окремо вивчати місцеву владу та органи місцевої влади, оскільки це перші незалежні, неупереджені, аполітичні асоціації громадян на визначеній території для просування життєвих інтересів громадян, які проживають у цьому районі [3, с. 57].

Отже, можемо зробити висновок, що проблема забезпечення прав та свобод громадян на місцевому рівні потребує детального та ґрунтовного дослідження. Оскільки важливим є не тільки кількість прав та свобод, а й врахування їх рівня забезпечення. Дотримання прав та свобод громадян виражається у взаємозв'язку центральних органів влади та місцевих.

Література:

1. Данильян О.Г. Механізм захисту прав людини в сучасному суспільстві: теоретико-правовий дискурс. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія: зб. наук. пр. Харків: Право, 2013. №4(18). С. 48–55

2. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія/ О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін; за ред. О.Г. Данильяна. Х.: Право. 2016. 488 с.

3. Danilyan O. Role of local government and bodies local government in ensuring the rights and freedoms / O. Danilyan // Yeabook of Ukrainian law: Coll. Of scientific papers / responsible for the issue O.V. Petryshyn. Kh: Law, 2016. №8. P. 56–63.

Грідіна Катерина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри кримінального процесу
та оперативно-розшукової діяльності*

СОЦІОКУЛЬТУРНІ СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасне суспільство характеризується небаченим раніше збільшенням впливу інформаційної складової на соціальне буття. Інформаційна діяльність перетворюється на одну з конститутивних складових соціальної реальності. Зважаючи на те, що на сучасному етапі розвитку людства інформація отримує першорядне значення як ресурс, засіб виробництва і інструмент виробництва, особливо актуальною постає проблема інформаційної безпеки, яка має системний характер і торкається діяльності основних інститутів і підсистем сучасного суспільства.

Інформаційна безпека може розглядатися в різних аспектах: як фактор соціально-економічного розвитку, як відстеження і класифікація комп'ютерних і мережевих загроз, як збереження і захист технічної і мовної інформації, як новий вид озброєння і як запобігання інформаційній війні [2, с.675]. Одночасно інформаційна безпека є стратегічною категорією, яка входить складовою у ширші, багатокomпонентні поняття, такі як «міжнародна безпека», «національна безпека», «національна стратегія» тощо [2, с.171].

Виключне місце інформації у сучасному суспільстві обумовлює існування нагальної потреби у створенні розвиненого інформаційного середовища суспільства. Але саме через інформаційне середовище найчастіше здійснюються загрози національній безпеці в різних сферах діяльності особистості, суспільства й держави [1, 3].

Проблему інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави актуалізують також новітні технології інформаційної війни, які змінюють підходи до забезпечення інформаційної безпеки. Інформаційні атаки характеризуються різким дисбалансом позитивних та негативних повідомлень, відсутністю коректного обговорення різних точок зору, що сприяє формуванню в масовій свідомості міфів. Міфи, в свою чергу, виступають засобом соціальної мобілізації та маніпуляції суспільною свідомістю і є похідними від інтересів впливових соціальних груп. В таких умовах життєво необхідним є збереження інформаційного суверенітету, формування ефективної системи безпеки в інформаційній сфері [4, с.82-83].

Не менш впливовим фактором ризику для інформаційної підсистеми соціуму виступає поступова інформатизація суспільства, тобто активне і різке збільшення кількості інформації, її проникнення в усі сфери життєдіяльності суспільства.

Сучасний етап інформатизації суспільства можна охарактеризувати таким чином: з одного боку, відбувається бурхливе зростання інформації за кількісними та якісними показниками, з іншого – суб'єкт інформаційних відносин не здатний за короткий термін обробити весь обсяг повсякденної і наукової інформації, що надходить до нього. Унаслідок цього настає стан інформаційного перевантаження, що призводить до виникнення різних проблем, пов'язаних із забезпеченням інформаційної безпеки [4, с. 67-68].

Надлишок низькоякісної інформації, який спостерігається на даному етапі розвитку інформаційного суспільства, призводить до виникнення стресових ситуацій при роботі з інформацією та інформаційними технологіями. Інформаційний стрес – це стан інформаційного перевантаження, коли суб'єкт не справляється з поставленим завданням, не встигає приймати правильні рішення в необхідному темпі, будучи відповідальним за наслідки останніх [4, с. 68-69].

Захист від інформаційного стресу – одна з функцій інформаційної культури, яка містить у собі узагальнення, які стосуються інформаційних знань, умінь і навичок людини, її здатності працювати з інформацією тощо. Формування у людини відповідного рівня інформаційної культури перешкоджає виникненню в неї стресових ситуацій при роботі з інформацією та інформаційними технологіями, що призводить до зменшення кількості проблем, пов'язаних із забезпеченням інформаційної безпеки.

Таким чином, інформаційна безпека – одна з гострих соціокультурних проблем сучасного суспільства, під вплив якої потрапляють ключові соціокультурні процеси. Проблема інформаційної безпеки актуалізують питання надлишку низькоякісної інформації, і пов'язана з цим необхідність формування у людини відповідного рівня інформаційної культури, який перешкоджає би виникненню стресових ситуацій при роботі з інформацією та інформаційними технологіями. Забезпечення інформаційної безпеки вимагає проведення невпинної роботи щодо захисту інформації, а також захисту від інформації, яка буде спрямована на подолання наявних дезорганізаційно-дисфункційні тенденції.

Література:

1. Данильян О.Г. Інформаційна безпека України: загрози зумовлені цивілізаційним вибором європейських цінностей/ О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань // Політологічний вісник: збірник наукових праць / голов. ред. В.Ф. Цвях; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К.: ТОВ «Вадекс». 2018. Вип. 81. С. 60-67.

2. Дзьобань О. П. Соціокультурні аспекти інформаційної безпеки / О. П. Дзьобань, О. Ю. Панфілов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2013. № 2. С. 171-176.

3. Національна безпека України в етно-ментальному та міжнародному вимірах: монографія / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, Ю.Ю. Калиновський, Н.І. Моїсеєва. Харків: 2004. 274 с.

4. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового дослідження: монографія /О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Х.: Право. 2018. 350 с.

Губар Максим,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 11 група*

ДАТАЇЗМ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТА ЇЇ ВПЛИВ У СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні у світі науково-технічний прогрес активно вкорінюється у життя кожної людини. Кожного дня ми отримуємо величезну кількість інформації і не завжди можемо сприйняти та обробити її. Проте вся інформація, яка існує в нашому світі – це дані. На сьогоднішній день однією із найцікавіших «релігій» являється датаїзм. Він поклоняється даним.

Вперше термін Датаїзм був використаний Девідом Буксом у «The New York Times» в 2013 році. Більш недавно поняття було розширене всесвітньо відомим істориком, соціологом і футурологом Ювалом Ноєм Харарі, який називає це новонародженою ідеологією, або навіть релігією майбутнього, в якій потік інформації грає ключову роль і вважається визначальною цінністю.

Датаїзм проголошує, що всесвіт складається з потоків даних і, що цінність явища або предмета залежить від його внеску в обробку даних. Після опублікування Чарльзом Дарвіном «Походження видів» природничі науки почали сприймати організми як біохімічні алгоритми. Датаїзм зазначає, що біохімічні та електронні алгоритми (створені програмістами) підкоряються одним і тим же математичним законам. Цим самим датаїзм руйнує бар'єр між тваринами та машинами і пророкує, що електронні алгоритми врешті-решт розшифрують і перевершать біохімічні алгоритми.

Окрім того, концепція датаїзму зазначає, що всі дані, які тільки є, повинні бути доступними для всіх людей. Це має спричинити найбільшу наукову революцію за всю історію людства. С. Партон зазначає: «Якщо ви дозволяєте даним вільно працювати, вони неодмінно повинні змішуватися та узгоджуватися новими способами, які неминуче сприяють прогресу».

Як і інші релігії, датаїзм має свої заповіді та приписи. Перше і основне: датаїст повинен максималізувати потік даних, підключаючись до всіх медіа та отримувати постійно зростаючий об'єм даних. Потім потрібно підключити до системи всіх і все (наші тіла, машини на вулиці, дерева в саду). Після цього у датаїзма є кінцева мета: створити ще більш ефективну систему обробки даних під назвою «Інтернет всіх речей». Як тільки це буде виконано Homo sapiens як людський вид зникне.

Для того, щоб краще зрозуміти вплив датаїзму на суспільство потрібно звернутися до праць Ю.Н. Харарі. Він вказує: «Ми можемо інтерпретувати існування людського виду як процес обробки даних, а окремі особистості виступають його чипами». Також системами обробки даних сьогодні вважають не тільки окремих організмів, але й цілі об'єднання: бджолині сім'ї, колонії бактерій та людські міста. Окрім цього, Харарі наводить елементарний приклад: кілька років назад ми всі дивувалися, коли китайські туристи фотографували все, що побачать. Зараз ми прагнемо зафіксувати кожний цікавий момент нашого життя камерою або телефоном та викласти це в якусь соціальну мережу, адже який сенс щось фотографувати, якщо цю фотографію ніхто не побачить. Це один із принципів датаїзму: якщо з'явилися нові дані, поділися ними.

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, доцільно зробити висновок про те, що наука все більше об'єднується навколо всезагальної догми, яка стверджує, що організм – це алгоритми і, що життя являється обробкою даних. Критичне дослідження датаїзму повинне стати не тільки найбільшим науковим викликом, але й найактуальнішим політичним та економічним проектом.

Гулаткан Тетяна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри теорії і філософії права*

ПРОБЛЕМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На сьогодні інформаційна сфера розглядається і як відносно самостійна сфера, і як допоміжна стосовно інших видів діяльності. Йдеться про те, що інформаційна сфера обслуговує практично всі аспекти суспільного життя (економіку, політику, управління, науку, культуру, побут, сім'ю тощо), тобто займає підлегле положення. Наслідком впровадження інформаційних технологій у всі галузі людської діяльності стала трансформація суспільних відносин, зокрема, у галузі комунікацій.

Інформаційна безпека – стан збереження інформаційних ресурсів держави і захищеності законних прав особи і суспільства в інформаційній сфері, захищеність інформації від випадкових або навмисних дій, які можуть завдати шкоду суб'єктам інформаційних відносин. Інформаційна

безпека є складовим компонентом загальної проблеми інформаційного забезпечення розвитку людини, держави і суспільства в якості симбіотичного організму. Об'єктами інформаційної безпеки є інформаційні ресурси, канали інформаційного обміну та телекомунікації, механізми забезпечення функціонування телекомунікаційних систем і мереж та інші елементи інформаційної інфраструктури країни.

Особистість одночасно перетворилася на об'єкт і суб'єкт соціальних комунікацій, а масштабний доступ до інформаційних ресурсів, наявність інструментів генерації нового контенту, транскордонність процесів взаємодії призвели до глобалізації інформаційного простору. Результатом таких процесів стала поява негативних наслідків, які пов'язані з інформаційною безпекою держави, перенесення конфліктів між провідними державами світу в інформаційний простір; розв'язування інформаційного протистояння; виникнення нового виду катастроф у зв'язку з помилками або втручанням у функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем та мереж; розвиток кіберзлочинності; вплив на засоби масової комунікації та маніпуляція суспільною думкою [1]. Інтернет-середовище тепер не нейтральне дзеркало, а інструмент, що формує самі механізми сприйняття світу і себе в ньому, а варіанти інтернет-комунікації здатні впливати на формування суспільної думки незрівнянно більшою мірою, ніж сама сутність і зміст комунікації [2, с. 47].

Інформаційні загрози кореняться в соціальних умовах життя суспільства, у неврегульованих міжнародних відносинах, міжнародній конкуренції і зіткненні національних інтересів, у войовничості націй, відмінності життєво важливих цілей і інтересів держав. Локальні війни, міжнародний терор, сепаратистські рухи починалися і супроводжуються інформаційними війнами. В інформаційну діяльність проти інших держав сьогодні включено безліч спецслужб, які володіють величезними матеріальними і людськими ресурсами. Інформаційна безпека є об'єктом не тільки внутрішньої, але й міжнародної політики [3, с. 63]. Саме тому варто акцентувати увагу на проблемі інформаційних війн, оскільки на сьогодні вона становить собою ефективний шлях колонізації однієї країни іншою. Крім цього виділяють такі загрози інформаційній безпеці як розголошення інформації, яка становить державну таємницю, вплив засобів масової інформації на свідомість людини та суспільства, забезпечення державних організацій повною, достовірною і своєчасною інформацією, що необхідна для прийняття рішень, недостатня кваліфікованість та активність українських інформаційних служб, використання інформаційних технологій криміналітетом.

Вагомість інформаційно-комунікаційних процесів у сучасному світі дає підстави розглядати забезпечення інформаційної безпеки як одне з глобальних і пріоритетних завдань органів державного управління, вирішенню якого мають бути підпорядковані політична, економічна,

воєнна, культурна та інші види діяльності системи державного управління. Намагання багатьох країн забезпечити власну інформаційну безпеку за рахунок інших країн викликають з одного боку, занепокоєння, а з іншого – упевненість у необхідності формування дієздатної системи забезпечення інформаційної безпеки органів державного управління. Інформаційна безпека як одна з характеристик стійкого розвитку виступає в якості базової цінності держави. У той же час, ціннісні орієнтації, що ґрунтуються на уявленнях про інформаційну безпеку в різних соціальних груп і окремих осіб, частково не співпадають. Саме у цьому знаходить свій безпосередній вираз вплив держави, яка за допомогою значного арсеналу методів виражає і забезпечує реалізацію спільних цінностей особи, суспільства та держави в інформаційній сфері.

Отже, зважаючи на це, необхідність створення системи інформаційної безпеки держави, суспільства й особистості все більше виходять на перший план у державній політиці та державному управлінні, а знання в цій сфері допомагають зрозуміти природу інформації та її властивостей, усвідомити сутність інформаційної небезпеки і шляхів її запобігання та усунення.

Література:

1. Леонов А. П. Актуальные проблемы информационной безопасности в контексте глобализации / А. П. Леонов. Режим доступа: <http://www.itsec.ru/doc/leonov.doc>.

2. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2018. 350 с.

3. Інформаційна безпека України: загрози, зумовлені цивілізаційним вибором європейських цінностей / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань // Політологічний вісник: збірник наукових праць / голов. ред. В. Ф. Цвих; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К.: ТОВ «Вадекс». 2018. Вип. 81. С. 60-67.

Давиденко Пилип,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

аспірант кафедри конституційного права України

ФІЛОСОФСЬКО-НАУКОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Глобалізація є особливістю сучасного етапу розвитку світу, який характеризується підвищенням інформатизації суспільства у внаслідок поширення комп'ютерних технологій. Але не дивлячись на позитивну сторону сучасних трансформацій, не слід забувати і про негативну сторону, а саме глобальні проблеми людства, роль яких посилюється з кожним днем.

Інформатизацію можна розглядати як конкретний вияв сучасного періоду розвитку продуктивних сил людського суспільства. Суть цього вияву – в об'єктивному посиленні ролі достовірного, багатоохоплюючого й випереджаючого знання практично у всіх видах людської діяльності.

В першу чергу зазнає змін культура й наука зі своїми принципами та ідеалами. Наукове середовище окреслило особливості такої трансформації: по-перше, зростає не тільки число міждисциплінарних і наддисциплінарних напрямів у науці, а наукові дослідження частіше організовуються як проблемноорієнтовані; по-друге, деякі зрізи науки стикаються з проблемою нагромадження теоретичних побудов через труднощі перевірки їх експериментальним шляхом; по-третє, сучасна наука має могутній обчислювальний інструмент – комп'ютер. У свою чергу, інформаційна культура формує свої граничні умови існування сучасної науки [2, с. 22].

Постійний науково-технічний розвиток змінює відношення людини до інформації спрощенням її отримання, зберігання і аналізу таких даних. Таке поєднання людини і інформації надає нам можливість розглядати новий вимір буття людини, як віртуальний або інформаційний.

Причиною інформатизації стало широке проникнення комп'ютерної техніки, ефективність функціонування якої за десять останніх років зростає приблизно в мільйон разів та її масова доступність. Такий прогрес змусив зміни у соціокультурному житті суспільства, що призвело до змін і у інформаційній культурі людини [1, с. 195].

Крім цього зростає роль глобальних проблем світу, серед яких хотілось би зауважити на екологічній, демографічній та терористичній проблемі.

Суть екологічної проблеми укладена у суперечності між економічною діяльністю людства, яка руйнує його середовище проживання, і необхідністю збереження цього середовища. Техніка все більше ускладнюється, її використання стає повсюдним і неконтрольованим. Внаслідок цього зростає штучна середа – техносфера, а природне середовище проживання людини – біосфера – руйнується.

Одним з головніших аспектів екологічної проблеми є парниковий ефект. Промислові викиди вуглекислоти вже не компенсуються процесами фотосинтезу, в ході якого виробляється кисень, що може привести до глобального потепління. В останні роки все більше загострюється питання захоронення радіоактивних відходів, що також є частиною глобальної екологічної проблеми.

Суть демографічної проблеми вперше окреслив англійський економіст і священик XIX ст. Томас Мальтус. Він стверджував, що народонаселення зростає в геометричній прогресії, а виробництво, що забезпечує необхідні ресурси для виживання, в арифметичній. Тому дефіцит ресурсів неминучий і фатальний, ніщо не в силах його запобігти [3, с. 10].

Критики мальтузіанства стверджують, що ця концепція фіксує деякий поточний стан справ, але її прогнози помилкові. Головний недолік мальтузіанства – лінійність, а згідно з соціологічними і культурологічними дослідженнями, лінійні прогнози щодо суспільства – абсурдні. Так, порівняно недавно темп зростання чисельності людей перевищував 2% на рік, тобто при таких темпах загальна маса людських тіл через 1600 років повинна зрівнятися з масою Землі, через 2200 років – з масою Сонця і всіх планет сонячної системи. Такий висновок абсурдний, тому вчені звертають увагу на процеси саморегуляції, які діють в популяціях тварин при надмірній скупченості, в результаті чого популяція повертається до своєї оптимальної чисельності.

Крім цього, існує тероризм – хвороба не тільки бідних країн, але і багатих. У сучасному світі тероризму безліч проявів. Його форми залежать від культури та соціальної структури різних товариств. Наприклад, причиною появи тероризму можуть бути убогість і низький рівень життя, засилля бюрократії або зіткнення державних інтересів з корпоративними. Незважаючи на те, що військовий і технічний потенціал терористичних організацій менше, ніж у великих держав, все ж загроза з їхнього боку і збиток, який вониносять, глобальні.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що сучасна картина світу постійно трансформується та при цьому, поруч з позитивними аспектами таких змін, гостро стоять і негативні, у вигляді глобальних проблем. Людству слід вийти з технологічного тупика шляхом переорієнтації споживання, заміна масового виробництва і споживання речей індивідуальним виробництвом і споживанням інформації.

Література:

1. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / О.Г. Данильян О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Х.: Право, 2016. 488 с.
2. Данильян О.Г. Інформаційна картина світу в контексті перспектив сучасної науки і культури / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань // Інформація і право. 2013 № 1. С. 21-28.
3. Мальтус Т. Р. Досвід про закон народонаселення // Антологія економічної класики: Т. Мальтус, Д. Кейн, Ю. Ларин / за ред. І.А. Столярова. М.: Еконов, 1993. 485 с.

Демиденко Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри конституційного права України*

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СВОБОДИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Одним із наслідків впливу на сучасний світ процесів глобалізації та інформатизації, бурхливого розвитку інформаційних і комунікаційних технологій є формування так званого «інформаційного суспільства», в якому знання й інформація стають ключовими ресурсами державного і суспільного розвитку.

З огляду на глибоку інформатизацію сучасного життя і загальне визнання пріоритетів інформаційного суспільства, інформаційні права людини мають значення не тільки як певна сукупність правомочностей, а й як пріоритетний життєво важливий інтерес, реалізація якого визначально впливає на життєдіяльність сучасної людини. А наявність інституту права обумовлює собою окрему сферу суспільних відносин, що підлягають регулюванню нормами саме цього інституту. На сьогодні інформаційні права можуть впливати майже на всі різновиди суспільних відносин, адже інформація в сучасному світі має все проникливий та загальнодоступний характер.

Інформаційні права мають неабияку роль в свободі інформації. Встановлюючи взаємозв'язок правомірної та дозволеної поведінки, єдність та рівність взаємних прав та обов'язків, закон, окреслюючи межі свободи, постає як її позитивний аспект, що придушє свавілля та пригнічення особистості [1, с. 11].

Задля правильного розуміння співвідношення поняття інформаційного права та інформаційної свободи, необхідно визначитись з кожним поняттям окремо.

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Саме інформаційні права гарантують громадянам можливість мати певні переконання та не піддаватися у зв'язку з цим переслідуванням, вільно висловлювати свою думку, відстоювати свої ідеї та контролювати діяльність влади.

До основних структурних елементів права на інформацію Основний Закон включає низку правоможливостей. Згідно зі ст.34 Конституції України «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір». В статті також зазначено: «здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної

конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [2].

Деталізують цю конституційну норму положення Цивільного кодексу України, закони України «Про інформацію», «Про звернення громадян». Цивільний кодекс України визначає правові можливості фізичної особи вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.

Проте інформаційні права не можна виокремити в якусь певну групу, оскільки вони використовуються людиною у всіх сферах її життя, на різних етапах, що підкреслює значущість інформаційних прав, їх значне місце у житті кожної людини.

Інформаційна свобода — це можливості особи отримувати інформацію про різноманітні об'єкти матеріального та ідеального світів, а також обмінюватись нею з іншими об'єктами: створюючи нову інформацію. Як зазначено в Енциклопедичному словнику економіки і права, свобода інформації — поняття, що використовується для позначення групи прав і свобод, включаючи свободу вираження переконань (свобода слова), вільне функціонування засобів масової інформації (свобода друку), право суспільства на отримання від державних служб інформації, що має суспільне значення, свободу поширення інформації будь-яким законним способом [3].

Загальноприйнятим є співвідношення інформаційних прав та інформаційної свободи за суб'єктом їх регулювання [1, с. 12].

У всіх сучасних визначеннях інформаційного права акцент робиться саме на інформації, як на основному суб'єкті, відносини з приводу якої підлягають регулюванню. Інформація розглядається безпосередньо, без посилання на будь-який конкретний предмет (такі як матеріальні носії інформації). В інформаційному праві вирішальну роль відіграє інформація, причому незалежно від того, хто є її носієм, виробником тощо.

У той же час, свобода інформації людини тісно взаємопов'язана з інформацією, свобода вирішує дилеми, в яких присутня інформація. Це встановлює перелік правил, що відносяться до свободи інформації, аналогічним правилам, які є частиною законодавства про інформацію. Свобода інформації визначає комбінацію окремих можливостей прав на інформацію. При вивченні інформаційної свободи людини ключові функції виявляються у свободи, а не в інформації, хоча інформація і є складовою інформаційної свободи.

Отже, підсумовуючи вищесказане можна дійти висновку, що інформаційна свобода є ширшим поняттям, адже визначає можливості поведінки людей у відносинах з інформацією, як основним об'єктом, тобто є регулятором таких суспільних відносин. Право є засобом, який за допомогою спеціальних правових методів дозволяє реалізувати інформаційну свободу людини. Будучи породженням і результатом

природного розвитку всього суспільства, право повинно враховувати інтереси як усього суспільства, так і індивіда. Право надає людині низку можливостей, скориставшись якими, вона зможе реалізувати притаманну їй інформаційну свободу.

Література:

1. Danilyan O.G. The problem of correlation between information rights and information freedom of man in the contemporary world / O.G. Danilyan, A.P. Dzeban // Вісник Національного юридичного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / Редкол.: А.П. Гетьман та ін. Х.: Право. 2018. Вип. 3 (34). С. 4-12.

2. Конституція України від 28 червня 1996 р. зі змінами та доповненнями від 21.02.2019 р. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

3. Енциклопедичний словник економіки та права; веб-ресурс. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_economic_law/14040/СВОБОДА

Єрмак Віолетта,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ПІКЮ, 1 курс, 15 група*

ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ КЛОНУВАННЯ

У сучасному світі нанотехнологій безмежність технологічних можливостей людини, яка все більше зацікавлена у проблемі клонування, потребує нового визначення філософського ставлення до людини як природної, соціокультурної, філософської цінності. Конструювання живого методами новітньої біотехнології породжує філософські питання етичного та світоглядного характеру.

Загалом фантастичні успіхи біоінженерії викликають вагомий спектр проблем, які виходять за межі науки, а тому потребують осмислення з боку філософії. Враховуючи те, що клонування створює нові пласти біологічної реальності світу, проблема сутності існування постає як аксіологічна.

Наразі, усвідомлюючи пріоритет загальнолюдських гуманістичних цінностей, який веде до конструктивного діалогу та сприяє міжнародному співробітництву, а також виробленню стратегії сталого розвитку цивілізації, необхідно враховувати те, що клонування та його можливі наслідки для соціуму, з погляду їх етико-філософської оцінки, ставлять під загрозу всі успіхи.

По-перше, наука загалом вже досить давно розділилась на прихильників та супротивників клонування, що, в свою чергу, призводить до достатньо напруженого протистояння.

По-друге, відповідно розділилась власне світова спільнота, оскільки різні країни зайняли різні позиції, що у свою чергу відбулось в їх національних правових нормах.

По-третє, за умови здійснення клонування людини, виникне новий вид індивідуальних відмінностей – генетичний, тобто нова соціальна верства – клони, а отже і нова проблема, в першу чергу філософська – співіснування звичайних людей та клонів.

Небезпідставним є припущення, що клонування у результаті дасть істот, подібних до людини, але відмінних від неї, як копія відмінна від оригіналу, що знову повертає до філософського значення і сенсу існування людини.

Проте, немає сенсу заперечувати наявність еволюції. Саме внаслідок еволюції, нежива матерія досягла стадії виникнення життя. В свою чергу, життя пройшло крізь низку стадій, що в решті-решт призвело до винця біологічної еволюції – людини. Саме тому, немає підстав вважати, що сучасна людина є кінцевою точкою даного потужного ритму творення та змін.

Людина була приречена до трансформації ще за мільйони років до свого виникнення на підставі того, що вона причетна до буття. Буття продовжує свій еволюційний розвиток. Воно змінювалось до появи людини, воно змінюється разом з існуванням людини, воно буде змінюватись далі.

Ми живемо в парадоксальний час. Людство знаходиться перед вирішальним моментом в історії науки та в історії людської цивілізації, при збільшенні значення основних проблем філософії.

Розвиток біоінженерії та технології клонування вимагає надзвичайного поглиблення методологічної культури та наукового знання дослідників цих галузей. Все це має здійснюватися з урахуванням навичок системно-структурного та діалектичного підходів. В свою чергу, діалектичний підхід вбирає в себе сукупність методів сучасної пізнавальної роботи, яка є предметом обговорення філософії з точки зору її етико-світоглядного характеру.

Жигadlo Вікторія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 3 група*

ТРАНСГУМАНІСТИЧНА ЦІННІСТЬ ЛЮДИНИ: СВЕРХГУМАНІЗМ ЧИ АНТИГУМАНІЗМ?

Трансгуманізм – це світогляд, заснований на досягненнях та перспективах науки, що визнає можливість фундаментальних змін людини за допомогою нових технологій, з метою позбавлення страждань, смерті та уникнення когнітивних недоліків за допомогою штучного

інтелекту. Трансгуманізм має розвинутий категоріальний і ціннісний апарат. Серед ключових трансгуманістичних понять: транслюдина, постлюдина, надрозум, технологічна сингулярність та ін. Зміст і значущість кожного з них становить сьогодні окрему гуманістичну проблему.

Трансгуманістичний рух було започатковано англійським філософом Максом Мором, а фактором, що детермінував утворення трансгуманізму можна вважати есе британського біохіміка Джона Холдейна «Дедал: наука і майбутнє». Сьогодні, трансгуманісти намагаються вдосконалити фізичні та розумові можливості звичайної людини перетворивши її на постлюдину. Але в цьому сенсі це є певним проявом антигуманізму по відношенню до справжньої сутності людини.

Чималих обертів набуває інвестування грошей у розвиток таких технологій, як генна інженерія, терапія, клонування, кріоніка та генетичний допінг. Вчені вірять, що досягнення у цих галузях дозволять, як мінімум, відтягнути природний процес старіння людини, створити штучний розум, поєднавши мозок людини з комп'ютером. Це оголошено початковою стадією свержуманізму, суб'єкт якого – постлюдина, модифікована настільки, що вже припинила бути людиною. Її тіло не має підлягати захворюванням або стомленості, розумові здібності зможуть досягти свого апогею, а пам'ять стане досконалою.

Проте моралісти звертають увагу на низку етичних проблем, що пов'язані з можливістю технологій перемогти смерть і вважають це антигуманістичним кроком, який призведе до ускладнення людини як виду, але девальвації її цінності як особистості. Водночас, релігійна ідеологія не бажає визнавати клонування та кріоніку як досягнення у справі поліпшення людини, адже з точки зору теології, людина народжується і вмирає лише один раз. Так, кріомедицина і біологія займаються збереженням тіла людини після її смерті в стані заморожування задля повернення до життя у майбутньому, коли досягнення медицини дозволять це. Але чи є це етичним, гуманним, чи не посягає наука на права природи, чи не є людина лише жертвою експерименту та трансгуманного прогресизму?

Попри все, є ті, хто свято вірить у подальшу еволюцію, трансгуманістичний розвиток. Наприклад, у 2016 році один із найвідоміших винахідників та інженерів сучасності Ілон Маск став співзасновником компанії «Neuralink», яка займається розробкою поєднання людського мозку з комп'ютером та перенесенням пам'яті людини на певні комп'ютерні носії для збереження інформації. На його думку, це може допомогти при деяких важких пошкодженнях мозку через інсульт, склероз, або при ракових захворюваннях. Розуміючи усю наростаючу дискусію щодо знецінення людини та всі антигуманістичні настрої, команда науковців «Neuralink» прийняла рішення розробляти

технології, які можуть допомогти людям з обмеженими можливостями повернутися до повноцінного життя.

Отже, ідеали трансгуманізму є гарячою темою для дискусій у всьому світі (хоча в Україні вони не набули значного поширення). Очевидним є факт, що трансгуманістична теорія стосовно вдосконалення розумових та фізичних здібностей людини перейшла із ряду недосяжних та фантастичних до розряду звичайних завдань і перспектив недалекого майбутнього. Безумовно, питання свержуманності чи антигуманності технологій створення постлюдини є надто неоднозначним і суперечливим. Проте найголовніше те, щоб на меті всіх науковців та інженерів була допомога людям, а не створення «ліків безсмертя» і гіперприбутків.

*Жилка Марія,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ПСКЮ, 1 курс, 1 група*

ФІЛОСОФІЯ СВІДОМОСТІ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

З давніх-давен людина ставила питання про те, ким вона є, яким є її призначення, що таке пізнання і якими є його межі. Вирішення цієї проблематики неможливо без розуміння природи людської свідомості та її значення для людського буття у всесвіті. Тому природа свідомості поставала в центрі досліджень багатьох мислителів. Намагаючись осмислити суть людської свідомості, мислителів цікавила можливість створення певного штучного аналогу, що стимулювало розвиток сфери штучного інтелекту.

Починаючи із середини ХХ ст. відбувається потужний прорив у сфері створення інтелектуальних машин. Спочатку дослідження носили суто математичний характер і були пов'язані з доведенням різноманітних теорем. Проте вже тоді було помітно, що в науковців більш амбітні плани; вони прагнули створити інтелект, який був би подібний людському. Норберт Вінер – творець кібернетики – припустив, що дослідження людського мозку може пояснити процеси, котрі зазвичай пов'язують із свідомістю та на основі цього зазначив потенційну можливість перекладання мови людської свідомості, природного інтелекту мовою комп'ютерів, техніки та відповідно можливості створення штучного інтелекту.

Перші досягнення були настільки шокуючими, що А. Тюрінг висловив думку про те, що через 40 років (приблизно 2000 р.) машина зможе пройти тест Тюрінга і її дії складно буде відрізнити від людських. Також ще одним ключовим моментом в історії штучного інтелекту можна вважати Дартмутський семінар 1956 року, де вперше і було сформульовано термін «штучний інтелект», а також Н'юелл та Саймон

презентували програму Logic Theorist (LT), яка була здатна доводити елементарні теореми.

З того часу дослідження проводились із перемінним успіхом, були періоди як застою, так і активізації експериментів, змінювались підходи до розуміння принципу роботи самого штучного інтелекту (символьний, нейросітки, модульний). Нині комп'ютери досягли надзвичайно високого рівня потужності та складності. Їх застосовують практично усюди, вже зараз є помітним їх вплив на наше життя. У політичній та соціальній структурах виникає небезпека маніпуляції нашою свідомістю, нелегального збору та використання інформації.

Сучасні футурологи також прогнозують вражаюче майбутнє. Нік Бостром, Реймонд Курцвейль відкрито говорять про те, що в недалекому майбутньому людина створить настільки складні технології, що настане час сингулярності – перехідний момент, коли штучний інтелект досягне і навіть перевершить людські можливості. Але досі науковцям так і не вдалось створити машину, рівноцінну за своїми можливостями людині. Це пов'язано з багатьма причинами, але основні проблеми лежать в філософсько-методологічній площині. У першу чергу, незрозуміло, як створити розумну машину? Окрім того, дослідження у сфері штучного інтелекту володіють одним спільним недоліком: науковці пробують змоделювати та прописати те, природу чого самі однозначно і чітко не можуть пояснити: свідомість, мораль, уява, творчість, емоції та почуття, свобода тощо. Людська свідомість постає настільки складним, неоднозначним, багатоплановим феноменом, що не піддається на даний час технологізації. Навіть сам термін «інтелект» не має чіткого визначення. Проте головна увага вчених має бути зосереджена не в створенні ефективних систем штучного інтелекту, таких розробок у світі вже достатньо, а в розробці нових підходів до створення системи контролю, насамперед, етичного характеру, над штучним інтелектом.

Зазека Артем,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 8 група*

ІНФОРМАЦІЙНЕ НАСИЛЬСТВО ТА ЙОГО АСПЕКТИ

Однією з функцій, а, отже і функціональних напрямлень державної політики будь-якої розвиненої держави, є забезпечення інформаційної безпеки.

Передусім питання зумовлене необхідністю створення безпечного інформаційного середовища. Це потрібно для того, щоб попередити його використання у неправомірних цілях (через нього можна здійснити загрозу національній безпеці).

Аналізуючи дослідження у сфері інформаційної безпеки України, можна дійти висновку, що одним із основних питань, порушених в рамках даних досліджень, на сучасному етапі державотворення, постає зростання рівня інформаційного насильства, що проявляється як у приватному, так і державному секторі. Перш за все, це пов'язано з існуванням в рамках українського суспільства кризових явищ та політичної нестабільності.

Характеризуючи прояви інформаційного насильства можна виокремити такі його підвиди:

Обман (явний або прихований)

Приховування інформації про дійсний стан речей

Маніпулювання свідомістю

Продовжуючи, можна виокремити такі суб'єкти інформаційного насильства: ЗМІ, громадяни певної держави, влада, терористичні організації.

Характеризуючи вплив інформаційного насильства на суспільство, можна зазначити, що він є досить значним, основним прикладом, який можна привести, є взаємозв'язок між тим, що транслюють ЗМІ, а також тими проблемами, які є нагальними для населення. Змінивши спектр трансльованої інформації, можна змінити хід думки громадян.

Раніше основу інформаційного насильства і одного з його проявів – терору – становили ЗМІ, які контролювалися з боку держави, а зараз велику його долю становить мережева інформація. Завдяки інтернету вона є неконтрольованою. Якщо новий вид тероризму акумулює всі сили на інформаційну війну – її наслідки будуть непередбачувано руйнівними.

Виокремлюючи цілі застосування інформаційного насильства, необхідно зазначити, що вони досить прості – це нав'язування думки, вигідної окремому суб'єкту або групі. У цій площині варто виокремити думку, нав'язану державною владою – вона є вигідною у сфері управління. Перш за все, задля впливу на свідомість людей, з метою нав'язування власної позиції. Як приклад такого впливу можна навести поширення фейкової інформації російськими ЗМІ. У зв'язку з цим, на даний момент, досить актуальним є не поглинання інформації, а захист від її впливу.

Підсумовуючи зазначене вище, варто сказати, що інформаційне насильство – є проявом психологічного впливу на свідомість людей, а, отже, на мою думку, є значно небезпечнішим, ніж фізичний вплив. Ми живемо в еру інформаційного суспільства, нашу цивілізацію можна назвати по-справжньому інформаційною, в якій інформація може нести як позитив, так і виконувати негативну роль. Вона є тим регулятором, який водночас робить нас сильнішими, але може і послабити, в залежності від того, як її використовувати.

РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ

На даному етапі розвитку суспільства, я вважаю, ми втратили певні настанови, правила, рекомендації щодо виховання. Це стосується як загального педагогічного підходу до дітей, так і системного формування особистості. Страшно навіть подумати, але процес виховання зводиться до найелементарніших норм етикету, зникає наскрізна думка процесу «виховання». Задумайтесь, адже молоде покоління вважає саме адаптацію ледве не провідною в арсеналі умінь, те що просто «you must have». А куди ж зникло поняття «особистість», «самовираження», «внутрішня краса», чи не вони повинні керувати нашою свідомістю? Чи не повинні наші відносини у суспільстві будуватись на прийнятті багатьох індивідуальних «Я», а не пристосуванні до певного «голоснішого Я»?

Люди, пізнаймо красу! Про існування «прекрасного» розмірковують філософи починаючи з часів античності й до наших днів. Наприклад, сократівське «калогатія» – поєднання прекрасного та доброго (досконалого), єднання зовнішнього та внутрішнього як умова краси індивіда. Або як зазначав Шиллер: «Шлях до свободи лежить через красу». Тобто, щоб досягнути особистої свободи, треба пізнавати та «поглинати» красу. Думки про прекрасне змінювались відповідно часу, прерогативам та пріоритетам суспільства, але завжди залишалися на порядку денному видатних мислителів.

Виховання – це процес самовдосконалення, «викарбовування» власної душі, пошук істини. Будь-яка освіта має бути не лише для розуму, а й для серця. Я це називаю пропорційним розвитком – коли людина не просто «ходячий калькулятор» або носій певної теорії, а повноцінна особистість, що бачить, відчуває, думає, аналізує та робить висновки. Варто ставити собі за мету не просто стати асом у певній сфері, а стати ЛЮДИНОЮ з певними специфічними знаннями та особливостями. Сенс даного процесу є глибоким, нечітко сформульованим, не зовсім зрозумілим та не до кінця розгаданим, але я особисто щиро вірю у магію витонченості та сили духовного злету, можливостей, що дає нам «краса».

На моє глибоке переконання, роль естетичного виховання недооцінена у сучасному суспільстві, а значення його применшене. Буквальність сприйняття дійсності губить таланти, гасить можливі сплеску думок, пригальмовує розвиток. Відповідно суспільство, в якому є можливості для розвитку, існує підтримка та стимул, буде більш розвинутим, гармонійним, ідеальним та щасливим. Шкода, але в деяких випадках, попри бажання, яке проявляє індивід щодо розвитку, його

зростання неможливе через брак суспільних ресурсів та умов. Головною метою особистості має бути застосування всіх можливих сил для свого духовного розвитку, що у свою чергу збагачує загальний духовний розвиток суспільства.

Роль естетичного виховання у наш час як ніколи важливе через діджиталізацію світу. Люди втрачають той «смак», «власний сік», і з налитого соковитого винограду перетворюються у, хоч і не менш корисну, але непомітну, суху, зморщену родзинку. Саме філософське розуміння буття, безперервний аналіз дійсності, стрімкі пориви до краси роблять життя цікавішим, наповненим сенсом. Виховання має бути повноцінним та багатограним, воно повинно давати можливість розкрити власне «Я». Відповідно без естетичного виховання людина не зможе стати повноцінною особистістю, яка розуміє, цінує та створює красу.

Зуб Костянтин,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 3 група*

ОСОБИСТІСНА ФІЛОСОФІЯ ЕРІХА ФРОММА

Еріх Фромм – один з найбільш впливових філософів ХХ століття. На нашу думку, його філософія вплинула на розвиток сучасного розуміння свободи, емоційного життя людини, суспільства та держави. Його філософська спадщина залишається актуальною і на сьогодні. Фромм поєднував філософію із соціологією та психологією, а тому його дослідження характеризуються надзвичайно глибоким дослідженням людини та її ментальності.

На думку філософа, спосіб життя людини зумовлений двома факторами – неминучістю смерті та реакцією людини на це знання. Кожна людина так чи інакше відчуває страх перед смертю. Саме тому, всі фактори людської поведінки були закладені у два модуси – модус володіння та модус буття. Модус володіння зумовлений тим, що особа прагне забути про неминучу смерть шляхом споживання. Адже у момент споживання матеріальних благ людина відчуває задоволення, яке з часом перебиває очікування смерті. Модус буття – протилежність модусу володіння, який направляє особу на визнання неминучості смерті, та як наслідок така людина прагне наповнити своє життя сенсом. У кожному з нас поєднують дію обидва модуси, але один з них завжди домінуватиме над іншим.

Еріх Фромм вбачав безперспективним спірання людини на споживання. В такому разі особистість починає жити за сценарієм замкненого кола. Спочатку, за рахунок споживання задовольняються потреби людини і минає страх. Але в подальшому людська натура

вимагатиме більшого і для отримання нових матеріальних благ людина буде вимушена більше працювати і така тенденція з часом ставатиме все більш наочною. Водночас, Еріх Фромм зазначає, що культ споживання негативно впливає на розвиток науки та культури. Ще у середині минулого століття вивчаючи цю тематику філософ влучно спрогнозував кризу західного суспільства, яке попри високий рівень життя стикнеться з великою кількістю проблем. І чи не найбільш масовою стане проблема деперсоналізації людини, втрата нею рис особистості.

Модус буття домінує у меншості людства. Індивід в такому разі хоча і визнає важливість матеріальних цінностей, однак вони не відіграють для нього першочергового значення. Для співвіднесення цих модусів наведемо приклад студента. З одного боку, є студент-формаліст, який вчиться просто задля отримання диплома і з іншої сторони є особа, яка прагне отримати саме знання досвід та навички. І на практиці саме така людина буде самодостатньою та успішною. На підставі таких досліджень філософ виділяє ряд правил особистісного розвитку:

1. Людина повинна бути дисциплінованою. Лише усвідомлена праця над собою надасть можливість розвиватися та цілеспрямовано отримувати знання.

2. Кохання. Тільки та людина, яка кохає сама, здатна бути щасливою. Рівноправний союз двох особистостей в свою чергу сприятиме їх взаємозбагаченню та спільному розвитку.

3. Усвідомлене прагнення використання знань. За Фроммом навчання не повинно бути самоціллю. Людина повинна засвоювати нові знання для розвитку своєї особистості та формуванню навичок практичної діяльності.

4. Свобода. На думку Фромма лише у свободі людина стає високорозвиненою особистістю. При цьому, свобода невіддільна від відповідальності. Ми можемо обирати сприятливий варіанта поведінки, але водночас ми повинні відповідати за результати такого вибору. Суспільство в ідеалі не повинно заважати людині розвиватися та навпаки сприяти виявленню талантів та обдарованості.

5. Творчість та розвиток власних природних здібностей.

Отже, особистісна філософія Еріха Фромма залишається актуальною та придатною для практичного застосування і у наш час.

ЦІННОСТІ ЛЮБОВІ

Кожна людина прагне до любові. Вона супроводжує нас протягом усього життя; це коли перед тобою не ставлять ніяких домовленостей, і ти приймаєш іншу людину такою, якою вона є. Звідси виникають питання: «А що ти можеш взяти від любові? Які цінності ти в змозі отримати від неї?». Питання про значущість любові цікавить чимало філософів-дослідників. Актуальність обраної теми пов'язана з тим, що в наш час цінності любові є досить поширеним явищем й потребує детальнішого аналізу на рівні філософської рефлексії. Ґрунтовно ця проблема викладена у працях Е. Гуссерля, Б. Гелма, С. Протасі, І. Киреевського, Р. Нозік, М. Фрідмана та інших.

За Едмундом Гуссерлем найбільш важливою та фундаментальною рисою особистих цінностей любові є те, що вони беруть початок у середині людини. За його словами, значущості – це емоційні одиниці, з якими особа уподібнює себе як таку, яка відчуває та бажає іншу, і якій вона присвячує своє життя в цілому.

Як стверджує філософ Б. Гелм основною значущістю любові є досвід, який відіграє важливу роль у визначенні самоконцепції людини (це наші думки і переконання щодо себе). З одного боку, перебуваючи в романтичних стосунках із кимось, закохатися в когось може бути болючим досвідом, але з іншого боку – згодом виникає потреба в закохуванні в особу, тому що це може призвести до значно важливих змін у повсякденне життя.

С. Протасі зазначає, що ключову роль у коханні відіграє взаємність, адже вона є необхідним елементом у романтичних відносинах: якщо любов не відповідає взаємності, насамперед неможливо вступити в романтичні стосунки.

На думку М. Фрідмана однією з цінностей любові є взаємне формування. Він вважає: «Якщо кохання спричиняє набуття нових цінностей, нехай вони будуть незначними – футбол чи якась прихильність – то це освітлює особливість любові». Тобто завдяки набуттю нових цінностей у партнера, ми разом із ним поступово «формуємося».

І. Киреевський акцентує увагу на вигляді партнера під час любовних стосунків, що приносить щастя людині. У своїй казці «Опал» він зображує любов царя до дівчини Музики-Сонця: «Раптом розчинилися легкі двері, і в одязі з сонячних променів, у вінці з яскравих зірок, оперезана веселкою, вийшла дівця». У цій казці чітко відображається недосяжність романтичного ідеалу щасливого кохання.

Р. Нозік називає ще одну значущість кохання – силу, яку любляча особа отримує після розриву. Романтичні стосунки, певним чином, впливають на особистість людини в негативному плані, тому після завершення стосунків вона намагається повернутися до попереднього стану, який у неї був до початку відносин, а отже, стає сильнішою.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можемо зробити такий висновок, що тема цінностей любові є досить актуальною на сьогодні, існує нагальна потреба комплексного дослідження цього феномену на рівні філософської рефлексії.

Іванчук Марія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

НАУКА ТА РЕЛІГІЯ В ПОГЛЯДАХ АРАБСЬКИХ АРИСТОТЕЛІКІВ

Полеміка щодо сумісності ісламу та науки, яка набрала обертів з ХІХ ст. між ученими, не вщухає дотепер. Дана ситуація спонукає дослідити й проаналізувати це питання, звернувшись безпосередньо до міркувань філософів часів виникнення ісламу. Такими і є арабські аристотеліки – аль-Кінді, аль-Фарабі, Ібн Сіна та Ібн Рушд (представники арабомовної філософії Середньовіччя).

Філософія аль-Кінді не ґрунтується виключно на мусульманському світогляді. Погоджуючись з догмою релігії, він проголошував навколишній світ творінням Аллаха, який містить повноту істини. Коран говорить, що пізнати її можна, лише звертаючись прямо до Бога. Однак аль-Кінді, на протигагу ісламському вченню, вважає цілком можливим досягнути істину Аллаха за допомогою розуму. Цьому сприятиме запропонована ним схема трьох шаблів пізнання, яка складається з логіки та математики, природничих наук і вирішення метафізичних проблем. Аль-Кінді погоджується з Кораном у тому, що за допомогою емпіричних досліджень можна опосередковано вивчити Бога. Посилаючись на знання космології, філософ вважає, що зірки є живими, а їх рух є виявом покорі Божому наказу.

Аналізуючи погляди аль-Фарабі, можна простежити його віру у виключний розум людини та наукові знання. На основі цього, філософ піддає сумніву питання залежності душі від тіла, заперечує безсмертя, існування потойбічного світу. Класифікуючи науки за чотирма розділами, до яких відносить відповідно «науку про мову», логіку, математику, фізику («природничу науку») і метафізику («божественну науку»), аль-Фарабі надає філософії особливу роль, оскільки вона обґрунтовує релігійні істини. Тобто, філософія є тією наукою, яка й містить докази, представлені в релігії.

Як і аль-Фарабі, Ібн Сіна розглядає створення світу шляхом еманациї, а не безпосередньо Богом. Він ототожнює Бога з розумом і підкреслює його обмеженість. Таким чином, світ розвивається не за Божою волею, а природним шляхом, за законами розуму, на основі якого можна осягнути світову істину. Філософ приділяв значну увагу у визначенні відмінності між суттю та існуванням, які збігаються в постаті Бога, що в результаті доводить його існування.

Однією з головних проблем у поглядах Ібн Рушда постає взаємозв'язок релігії з філософією та теологією. Він вважає заняття філософією безсумнівно важливою умовою ісламського віровчення. Посилаючись на текст Корану, де вказується на необхідність раціонального і водночас релігійного аналізу, філософ робить висновок про спільність предмету їх пізнання – Бога. Ібн Рушд поділяє думку Аристотеля про розрізнення трьох типів умовиводів, з яких науковими є лише аподиктичні. Саме вони становлять основу внутрішнього розуміння істини в священній книзі мусульман. Тобто, знання логіки допомагає тлумачити текст Корану та спростовувати суперечності, які при цьому з'являються.

Отже, з усього вищевказаного можна зробити висновок, що представники арабського аристотелізму заперечують неможливість співіснування науки та релігії, а навпаки вважають більш доречним використання своїх знань у пізнанні Бога та істини.

Казачухіна Інна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 11 група*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА І МОРАЛІ У ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА

Право і мораль... . Здається, що ці слова не мають нічого спільного, але якщо подивитися на них з різних сторін? Ці два поняття тісно взаємопов'язані, між ними існує тонка грань, яку дуже важко розмежувати. Проблему співвідношення права і моралі досліджувало багато філософів, серед них вітчизняні: В. Соловйов, П. Новгородцев, Л. Петражицький, так і зарубіжних: Т. Гоббс, Д. Юм, І. Кант, Ж-Л. Монтеск'є, Вольтер, Руссо та ін. . Тема права в концепціях цих філософів залишалася у сфері моральної філософії, ідеал і законність права вбачалися в його обумовленості мораллю.

Дослідивши філософсько-правову спадщину цих мислителів на проблеми співвідношення і взаємодії права та моралі, доцільно виділити дві основні позиції: право і мораль взаємопов'язані, хоч і мають деякі відмінні риси; право і мораль не мають нічого спільного один з одним.

Одним з найяскравіших представників, першого напрямку був Іммануїл Кант. Філософ ясно простежує різницю між предметом філософії природи та філософії моралі. Предметом філософії природи є все те, що є, а предметом філософії моралі вважається те, що має статися. Філософія природи містить у собі метафізику буття і матерії, а філософія моралі метафізику практичного використання.

Ключові основи етики І. Канта: практичний розум, свобода, схильність, обов'язок, чеснота і щастя, переконання і релігія, постулати практичного інтелекту (свобода, безсмертя душі, Бог).

Філософське вчення про право в І. Канта виступає як частка його практичної філософії. Ключовим принципом його вчення про право, як і всієї практичної філософії Канта вважається принцип свободи або ж автономії. Воно спирається на трансцендентальну філософію і прямо пов'язане з протиставленням сфері абстрактного і практичного розуму.

Мораль зближується з правом, але Кант не допускає, що вчення про право має можливість спиратися на етику. Філософ пояснює як незалежність моралі, так і незалежність права. Моменти відмінності обумовлені різницею між ноуменальним і та феноменальним визначеннями буття та свободи людини. Моменти тотожності, завдяки яким формується ймовірність усвідомлення моралі і права як конкретної єдності, виводяться з рефлексії свободи як онтологічно мислимої суті.

Важливо, що Кант не протиставляв право і мораль, а відрізняв ці два поняття. Він наголошував, що право повинно бути в певних моральних рамках, які право не може переступати, а мораль, навпаки, повинна слугувати обмежуючим «матеріалом», що встановлює та регулює певні суспільні відносини.

Таким чином доцільно зробити висновок про те, що мораль і право хоча і вважаються різними видами громадського регулювання соціальних відносин, але втім виступають певними еталонами й орієнтирами, світоглядно-засадничими мірилами філософсько-правової рефлексії людини в сучасному світі.

Карачевцева Катерина,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ, 1 курс, 3 група*

ФЕНОМЕН КУЛЬТУ ОСОБИСТОСТІ ТА ЙОГО СПЕЦИФІКА

Людське суспільство змінюється і розвивається в часі. Цей розвиток людства в часі і є історія. Формування історії, що або хто справляє значний вплив на перебіг історичних подій, є одним з головних і неоднозначних питань сьогодення, яке хвилює майже кожную людину.

Лідерство, його головуюча роль у ході історії особистості – одна із найдавніших та підсвідомих традицій. Саме влада завжди змінює і природу, і людей. Політико-правова незрілість людей, відсутність згуртованості, притаманність соціально-психологічного інфантилізму для більшості індивідів, низький рівень культури та освіченості, нетерпимість до інакомислення, необхідність ідеологічного підкріплення функціонування режиму, маніпуляція свідомістю мас, а також вплив особистих якостей вождя веде до того, що тоталітарна політична система створює новий психологічний тип, який стає панівним у суспільстві.

Таким чином виникає поняття культу особистості, під яким ми розуміємо піднесення або навіть обоження людини, яка керує державою або в деяких випадках якоюсь релігійною організацією. Її роль у житті країни та функції є завищеними до неймовірних розмірів, а влада не може бути оскарженою, а інколи вона є навіть священною.

Теоретичну основу культу особистості становлять ідеалістичний і волюнтаристичний погляди на історію, згідно з якими хід історії визначається суб'єктивними законами, не діяльністю народів, а бажанням, волею, політичною діяльністю вождів. Младогегельянці (А. Руге, Б. Бауер) заперечували релігійні мотиви вчення Гегеля, підкреслювали вирішальну роль особистісного, суб'єктивного фактора в історії (на протизагу гегелівському світовому духу). Прихильники волюнтаризму розглядають волю індивіда в якості вищого принципу буття, як початкову і первинну підставу світового процесу і зокрема людської діяльності.

Крім досягнення покори суспільства, формування культу особистості має такі цілі як: навіювання страху ворогам; видимість непереможності; необмежена влада; створення зображень лідера, їх розміщення у місцях зборів людей; способи створення певного режиму; присвоєння лідеру різноманітних титулів; присутність у всіх новинах; створення незвичайних законів на свій лад, які можуть здаватися дурними та безглуздими.

Перешкодою до встановлення культу особистості виступає бажання кожної людини до розвитку та освіченості. Саме тому в суспільстві з розвиненою культурою особистості навряд чи вдасться запровадити таке на практиці.

Розглянемо декількох таких політичних діячів:

- А. Гітлер – лідер нацистської Німеччини (02.08.1934 року – 30.04.1945 року). Засновник німецького націонал-соціалізму та диктатури Третього рейху. Вважав себе надлюдиною, ідеалом.

- Б. Муссоліні – фашистський диктатор Королівства Італії (1922-1943 роки). У цей період була обмежена частина прав і свобод людини, встановлено тоталітарний режим, застосовувались політичні репресії.

- І. Сталін – радянський лідер (1922-1953 роки), який створив найжорсткіший культ особи в історії СРСР. Періоду притаманні масові репресії стосовно інакомислячих.

Отже, культ особистості характерний для багатьох тоталітарних режимів. Йому притаманні такі особливості як обожнювання вождя, поклоніння йому, виражене в беззаперечному підпорядкуванні. Подібне звеличення населенням такої особистості можна вважати масовою істерією або гіпнозом. Точно є істинним те, що ці вожді є носіями тьмних, є жорстокими та нещадними.

Карвацька Яніна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ПІКЮ, 1 курс, 16 група*

СПІВІДНОШЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА РЕЛІГІЇ

Релігія вважається найбільш пізньою і також зрілою конфігурацією світорозуміння людей, внаслідок цього також найбільш дослідженою. У церковній свідомості вже чітко розділяються суб'єкт і об'єкт, отже, таким чином долається властива з метою домислу цілісність людини й природи, підставляються основні принципи проблематики, що буде специфічною для філософії.

Шукаючи зв'язок між філософією та релігією, ми можемо зробити висновок що між цими двома течіями є розбіжності. Філософський і релігійний світогляди виникли на основі міфології, але згодом їх шляхи то перетинались, то знову ж розходились. Перше що є спільним між двома типами світогляду – це те, що вони є всезагальні та мають справу з Абсолютом – вічною, незмінною нескінченною першоосновою Всесвіту. Це означає для того щоб мислити зі сторони релігії або філософії потрібно мати абстрактне мислення. Релігія та філософія намагаються відповісти на так звані вічні питання: як влаштований світ, чи можемо ми пізнати цей світ, що є істина, що є добро і зло, який сенс життя людини, тощо. Однак відмінності між філософією та релігією великі та суттєві. Наприклад, релігія спирається на віру в надприродне. Таким чином, релігійне мислення догматичне. Бог вважається істиною, він безумовно головне уособлення краси, добра, а філософія спирається на логіку, сумніви, тому для філософа немає догми та встановленої конкретної істини, так як істина знаходиться в постійному процесі відкриття. Таким чином ми можемо вивчати релігійну філософію лише в рамках богослов'я (теології), але богословський філософ буде спиратись на догму, тобто для нього будуть певні та конкретні ситуації, в яких він не буде сумніватися, в той час як інший філософ, керуючись свободою мислення, може вагатися в будь-чому. По суті богослов'я – це філософія, яка визнає існування Сушого, як унікальної Особи, на відміну від матеріалістичної філософії, яка намагається вивчати Суше як матерію, яка не має особистості.

Один із представників релігійної філософії – Ксенофан Колофонський – давньогрецький мандрівний поет і філософ. Ксенофан

заперечував і висміював язичницькі уявлення про численних людиноподібних богів. Зокрема критикував зображення богів у Гомера та Гесіода. Вказуючи на те, що різні народи описують своїх богів подібними на себе, стверджував, що політеїстичні вірування походять з людської уяви, а не відображають реальні надприродні сили. Він стверджував, що існує тільки один вічний Бог, тотожний самому світові, тому не має ні людського, ні звіриного вигляду, але бачить, чує і мислить всім своїм еством, а змінами речей і явищ керує за допомогою розуму. При цьому філософ заперечував можливість пізнання Бога через обмеженість людських відчуттів та мислення. Він виділяв раціональне та чуттєве пізнання, віддаючи перевагу раціональному. Згідно його поглядів, відчуття недостовірні, з віком погіршуються, тому умовиводи дають точніше знання.

Релігійна філософія представлена багатьма течіями та школами: буддистська філософія, католицька філософія, православна, тощо.

Отже, релігійна філософія, що пов'язана з нею, за своєю сутністю належать до традиціоналістського, догматичного типу свідомості. Однак це не означає, що в ній не можуть формуватись і функціонувати філософські вчення значного і тривалого впливу на загальнолюдську культуру. Багато філософів православ'я, католицизму, протестантизму, ісламу, інших віросповідань зарекомендували себе знавцями історії філософії, талановитими авторами. Їх зусиллями в релігійній думці здійснено антропологічний поворот, коли головною проблемою філософствування стала людина. При цьому передумова і кінцева мета релігійної філософії, якими є поняття Бога та центральні догми, принципи релігійної свідомості, зберігаються.

Квашук Дмитро,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 17 група*

ЦИФРОВЕ БЕЗСМЕРТЯ

Всі ми в якійсь мірі хочемо жити вічно, дехто розуміє це геть буквально, шукаючи “філософський камінь” заради безсмертя. Інші ж, як от я, розуміють під безсмертям геть інше – просте бажання бути закарбованим в пам'яті рідних, близьких, а по можливості зробити свій внесок і в історію.

Технології не стоять на місці. Те що вчора було казкою, сьогодні вже стало реальністю, а завтра банальністю. Філософія трансгуманізму намагається дати відповідь, як покращити людину, аби не було болю, страждань, старіння та смерті. Один з варіантів вирішення даної проблеми трансгуманісти вбачають у цифровому безсмерті. Перенесення свідомості у віртуальне середовище дарує велику кількість

вагомих переваг. Наше біологічне тіло потребує постійної уваги і догляду. Це віднімає величезну кількість дорогоцінного часу, який можна було витратити на саморозвиток або розваги зовсім іншого, вищого рівня. Перебуваючи у віртуальній реальності, ми позбудемося сотень, а то і тисяч проблем з якими стикаємося в повсякденному житті.

Відповідь, що ж таке ця свідомість і де вона знаходиться шукали філософи Античності тисячі років тому, цим же і займаються філософи сучасності. Ні філософія, ні наука не можуть однозначної відповіді, та чи прийдуть взагалі до якогось консенсусу ніхто сказати не може.

Гіпотеза про можливість "завантаження свідомості" і цифрового безсмертя критикується з боку дуалістичних теорій свідомості, яка постулює існування нематеріальної духовної субстанції – душі, яку, як вважають дуалісти, не можна змоделювати або перенести на інший носій.

На даний момент науковцями представлені різні способи перенесення свідомості. Один із способів вчені вбачають в, так би мовити, копіюванню нейронів головного мозку, створення їх цілісної моделі на комп'ютері і згодом відтворення їх зв'язків між собою. Таким чином створюється скан-копія нашого мозку, яка має здатність до мислення. Але ж знову виникають певні труднощі. С технологіями, які наявні в нас сьогодні це займе неймовірно багато часу. Зв'язки між нейронами примітивних організмів (у яких нейронів близько 300-ста) відтворюють декілька років, тому навіть складно сказати скільки знадобиться часу для людського мозку, нейронів в якому близько 80-ти мільярдів.

Вже з моменту теоретичного осмислення починається море дискусій, виникає багато філософських, релігійних та етичних питань, на які немає однозначної відповіді. Виникають питання сфері права: чи потрібно надавати копіям права, які притаманні звичайним людям, як наприклад право спадку? Які покарання застосовувати до копій-порушників, які вчинили злочин і чи потрібно взагалі їх застосовувати.

Також в життя поза тілом потенційно може виникнути досить багато проблем. Мережеві віруси, хакерські атаки, знос комп'ютерного обладнання, в якому зберігається ваша свідомість і інші чинники також зможуть припинити ваше існування остаточно.

І звичайно ж дані питання, які породжують дискусії в деякій мірі гальмують розвиток даних технологій, та все ж досягнення якоїсь згоди необхідне, задля запобіганню невизначеності, що може привести до не найкращих наслідків: маніпуляцій, шахрайств і тому подібне.

Втім, ймовірно, нам так ніколи і не доведеться вирішувати ці завдання. Є і вчені, які вважають, що людський мозок і свідомість неможливо відтворити – і тут не допоможуть ніякі технології. Наприклад, нейробіолог Мігель Ніколеліс сумнівається, що мозок можна переробити в цифровий носій в найдрібніших деталях, включаючи

інтуїцію і смаки людини. Можливо, людська свідомість і правда неповторно.

Ця тема пов'язана з великою кількістю запитань, на які нам лише належить відповісти. Найвірогідніше те, що наше покоління ще не застане часу, коли ми зможемо доторкнутись до цифрового безсмертя, але я сподіваюсь, що ми все ж зможемо зробити свій внесок у вирішення цієї неймовірно складної задачі, але саме вирішення знаходиться лише за горами.

Керопян Анна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри кримінального права №2*

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВА І ВЛАДИ В ТРАНЗИТИВНИХ КРАЇНАХ

Набуття незалежності, суверенної державності та формування нової економічної та політико-правової системи ніколи не відбувалося швидко та без певних перешкод. Кожна держава, діставши незалежність, постає перед проблемою створення соціально-політичної моделі розбудови суспільства та пошуку політико-правового шляху розвитку. Досягнення цієї мети у транзитивних країнах можливо лише через розв'язання проблеми співвідношення права і державної влади.

Варто зауважити, що перед Україною та іншими пострадянськими державами, де трансформація від тоталітаризму до демократії здійснюється з деякими труднощами, надзвичайно гостро постає проблема порушення балансу між згаданими поняттями. Мається на увазі те, що право, у зв'язку із зміцненням та ствердженням іманентних якостей влади, потрапляє у серйозну залежність від державної влади. Це закономірно несе в собі загрозу відновлення автократії чи навіть встановлення неототалітарного режиму [2, с. 3].

Об'єктивно оцінюючи сучасні суспільства як соціально диференційовані утворення, тим більше транзитивний соціум, стан якого, зазвичай, ускладнений економічною кризою та соціальними конфліктами, все більшого значення слід надавати ідеям соціальної солідарності й згоди, «правління права», зваженої та ефективної правової політики [2, с. 338]. Зокрема, постає нагальна потреба у проведенні ефективної науково обгрунтованої політики у сфері реалізації прав і свобод людини, так як дуже часто існує розрив між законодавчо встановленими правами і свободами людини, гарантіями їх реалізації та повсякденною практикою їх захисту.

Не менш важливим питанням є визначення статусу органів державної влади, сучасного стану їх взаємодії між собою, умов їх

функціонування та факторів, що уповільнюють запровадження новачій у транзитивних державах.

Зважаючи на місце, роль та соціальне призначення системи органів державної влади, особливо актуальною стає потреба в теоретичному осмисленні найбільш важливих, ключових ідей і положень, що виступають основою побудови та функціонування цієї системи. Саме визначення пріоритетних засад, правильне розуміння і сприйняття принципів діяльності органів державної влади зумовлює можливість їх практичної реалізації з метою максимального наближення до ідеальної моделі правової і соціально орієнтованої держави [3, с.146]. На думку дослідників, слід виокремити такі базові принципи організації державної влади у демократичному суспільстві, котрі, як правило, мають статус конституційних основ: принцип верховенства права (правового закону), принципи єдності та поділу державної влади, принцип цілісного функціонування права і влади, принципи прерогатив та обмежень влади, принципи демократизму (народовладдя) та гуманізму, принцип гласності тощо [3, с. 152].

Розбудова держави на шляху розвитку демократичного суспільства ставить також на перший план проблему гармонізації стосунків між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Практика делегування є однією з найважливіших форм економії фінансових та людських ресурсів, оскільки виключає необхідність створення поряд з органами місцевого самоврядування ще якихось структур державної виконавчої влади, особливо на первісному рівні адміністративно-територіального поділу держави. Передача певних державних повноважень місцевим органам дозволяє уникнути низки досить істотних проблем, вирішення яких сприяє, зокрема: можливості уникнути зайвої концентрації влади на центральному рівні, перевантаження центрального уряду місцевими справами; забезпеченню участі населення в здійсненні владних повноважень, політичному процесі; зближенню держави з громадянським суспільством; здійсненню раціоналізації й оптимізації муніципального управління в цілому тощо [1, с. 337].

Таким чином, трансформація суспільства у напрямку цивілізованих форм його організації, звичайно, не може бути здійснена без всебічного урахування особливостей співвідношень права і державної влади в усіх формах їх прояву. Сьогодні, коли проблема права і влади опинилась у центрі розгляду усіх соціально значущих проблем, актуалізується нагальна потреба у всебічному комплексному дослідженні цього складного соціального феномена.

Література:

1. Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції : монографія / Нац. акад. прав.

наук України, НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за ред.: Ю. П. Битяк, О. Г. Данильян. Харків. : Право. 2010. 384 с.

2. Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз : монографія / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за заг. ред.: М. І. Панов, О. Г. Данильян. Харків : Право. 2004. 359 с.

3. Данильян О. Г. Принципи організації та функціонування органів державної влади в демократичному суспільстві / О. Г. Данильян // Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія : зб. наук. пр. Харків. : Право, 2011. №9. С. 146-154.

Кифик Анна,

*Національний юридический университет
імени Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

ПРОБЛЕМЫ ЧЕЛОВЕКА И ЕГО БЫТИЯ

Человек крутится как белка в колесе в своих постоянных делах, заботах. Но в один прекрасный момент все рушится. Куда ты шел? Почему все это именно со мной? Начинаешь задумываться: «А какой смысл моей жизни? Что я несу для других?»

Проблему человеческого существования, преодоления страха и одиночества поднимают экзистенциалисты. Жизнь человека очень непроста, он не защищен от социальных бурь и потрясений, чувствует отчаянье и несет груз вины перед родными, перед собой. Но только перед опасностью смерти человек задумывается о смысле своего существования и возвращается от обыденности к бытию жизни. Бытие воспринимается как данная человеческая жизнь, которая неизведанна ни учеными, ни рационально-философскими способами. И только в момент сильнейших потрясений, в условиях «границной ситуации» (перед лицом смерти) человек может прозреть и осмыслить экзистенцию, как основу своей сути. Он также пытается понять, чем являются жизнь, смерть, судьба, отчаянье, раскаянье.

Человек боится наказаний, осуждений, смерти. Но что его страшит? Экзистенциалисты отделили страх от боязни. По их мнению, страх имеет позитивную окраску, дает возможность абстрагироваться от ежедневных проблем и посмотреть на все со стороны. Философы сравнивали чувство страха с огнем, который сжигает все временное и вытягивает человека от бездумного проживания жизни. Кьеркегор утверждал: «Страх есть головокружение свободы». Иными словами человек отторгается от ошибочных ориентиров, теперь его внимание переходит на трансцендентного (в опыте не явленного) Бога или на самого себя – и

только в этом проявляется истинная свобода. Страх – наивысшее достижение человека, благодаря ему открывается истинное существование.

Человек – маленькое создание, которое боится и теряется. Поэтому философия должна вернуться к человеку как уникальной личности и помочь ему найти истину, ради которой он мог бы жить, сделать внутренний выбор и осознать свое «Я».

Значимость человека со временем повышается. Существенная разница чувствуется при сравнении учений Гегеля и Кьеркегора.

Гегель обращал внимание на универсальное, всеобщее мышление, изучал абстрактное, безличное. Он считал, что мышление – бесконечное и обозначается в законах, а существование – конечность, делая упор на логику.

Кьеркегор, как основатель экзистенциализма, переносит свое внимание на человека, как на неповторимую единицу. Для личности важна судьба, при этом делается упор на истории. Благодаря ему сейчас выделяются такие понятия:

Неподлинное существование – полное подчинение обществу, «жизнь как у всех», «плывя по течению», без осознания своей личности, без нахождения истинного призвания. То есть человек является жертвой обстоятельств.

Подлинное существование – выход из состояния подавленности обществом и нахождение себя. Человек превращается в хозяина своей судьбы, строителя своей жизни. При этом он проходит три стадии:

эстетическую, когда жизнь определяется внешним миром и человек стремится только к удовольствию.

этическую, когда человек делает осознанный выбор, теперь им движет долг.

религиозную, когда человек глубоко осознает свое призвание, полностью обретает себя до такой степени, что внешний мир не имеет для него особого значения, не может стать препятствием. С этого момента и до конца своих дней он «несет свой крест», преодолевая все страдания.

По мнению Кьеркегора, человек – это сочетание конечного и бесконечного, временного и вечного, души и тела. Этот синтез не дается от природы, его необходимо осознано создать и определенным образом построить свою жизнь. Кьеркегор считал, что он достиг этой цели, которая стоит перед каждым человеком. Не случайно философ предложил такой текст на свой надгробный камень – «Этот Единичный», который и есть самостью. То есть человек смог достигнуть максимальной уникальности.

Каждый должен понять для себя кто он. Хозяин своей жизни или жертва обстоятельств? Но если человек задумался о своем предназначении, о деле своей жизни, то он уже на пути к свободе и уникальности.

Человек по своей натуре неповторим. Ни у кого нет того, что есть у тебя. Тогда к чему создают стереотипы? Зачем осуждение общественным мнением? Почему люди навязывают чужое мнение? Лишь потому, что такими людьми легко управлять, так как они потеряли себя, свое «Я».

Кліменко Марія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

«ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА» ЗА АРІСТОТЕЛЕМ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

Перед людством завжди поставало питання «ідеальної держави». Протягом століть філософи та політики намагалися знайти формулу «ідеальної держави», яку уявляли по різному. «Всяка держава є певне об'єднання, а будь-яке об'єднання утворюється для певного щастя. Адже всі діють заради того, що вважається гідним життям, тож вочевидь усі об'єднання прямують до певного щастя», – саме так формулював основну ідею «ідеальної держави» Арістотель.

Арістотель висуває своє бачення «ідеальної держави». За його теорією є три правильні та три неправильні форми державного правління. Монархія, аристократія й політія – правильні, тиранія, олігархія й демократія – неправильні. Одним з критеріїв розмежування правильних та неправильних форм правління за Арістотелем є саме піклування про загальне щастя. Тобто, якщо панівні кола діють в інтересах людей та держави, такі форми правління є правильними, а там, де панує власний інтерес й особиста користь – неправильними. Цей критерій більше стосується монархії та тиранії, аристократії та олігархії, тому що ці форми мають достатньо обмежену кількість правителів, на відміну від політії та демократії. Щодо останніх форм правління, то Арістотель розрізнявав їх так: політія – це влада найкращих представників народу, а демократія схильна до охлократії – влади натовпу. Арістотель пояснює це тим, що далеко не всі громадяни готові до свідомого вибору.

Філософ також висуває ідею зміцнення середнього класу, щоб уникнути різного роду заволодіть та повстань, він наполягає «сприяти добробуту громадян, що мають власність середню, але достатню». Наявність бідного класу – показник неідеальної держави. Більшість форм державного ладу, на думку Арістотеля, ґрунтуються на засадах права та відносної рівності. Візьмемо за приклад демократичний та олігархічний устрої. У демократичному панує правова рівність, що є на думку Арістотеля негативним фактором, бо жодна з таких форм не залишається стійкою. Щодо олігархічного ладу, то в ньому панує нерівність. Зрештою Арістотель приходиться до думки, що рівність – це річ невдячна і пояснює це тим, що «помилкова засада може призвести до того чи іншого поганого

наслідку. Тому правильніше було б поєднувати кількісну рівність із якісною».

Філософ у своїй формулі «ідеальної держави» дуже багато уваги приділяв значущості закону, він був прихильником конституційного правління. Аристотель писав: «Політичне правління – це управління законом, а не людей. Правителі, навіть найкращі, піддаються почуттям і афектам, закон же врівноважений розумом». Але в ході своїх роздумів, він приходив до висновку, що всяка держава приймає безпосередню участь у прийнятті законів, то ж у поганій державі будуть погані закони. З цього випливає, що закон не є абсолютною гарантією ідеальності. Держава, де править закон не завжди виявляється доброю.

Аристотель зазначав, що багатьом державам неможливо досягти найкращої форми правління: «Треба впроваджувати такий державний устрій, який хочуть і можуть зробити люди, виходячи з наявних обставин та існуючого ладу. Всі закони слід впроваджувати відповідно до державного устрою, а не навпаки – підганяти державний устрій під закони». Розмірковуючи про державу, Аристотель схиляється до політії, для нього це й є найкраща форма правління. Разом з тим, грань між правильністю та неправильністю форм правління є тонкою та відносною, оскільки одним з критеріїв їх розрізнення є загальний інтерес, а людині, за своєю природою, притаманні егоїзм та користолобство. Форми правління відрізняються тільки ступенем вкоріненості цих рис: в державі, де егоїстичність та корисливість правителів низька – люди живуть краще, а там де висока – погано, оскільки домінує особистий інтерес над загальним щастям.

Клюєва Ольга,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПЮК для СБ України 1 курс, 1 група*

ВПЛИВ «КУЛЬТУРИ ПРОВИНИ» І «КУЛЬТУРИ СОРОМУ» НА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЇХ НОСІІВ

Правосвідомість – це система правових почуттів, емоцій, ідей, поглядів, оцінок, установок та уявлень, що виражають ставлення людей до діючого права, юридичної практики, правових явищ. Правосвідомість є однією з форм суспільної свідомості, отже на її формування і розвиток впливають політичні, економічні, соціальні, духовні та культурно-історичні чинники. Тож правосвідомість взаємопов'язана з політичною свідомістю, мораллю, мистецтвом, релігією, філософією, історією, традиціями, звичаями, ментальністю того чи іншого народу, нації, а тому, як і усі інші форми свідомості, зазнає впливу регіонально-етнічних форм духовної культури своїх носіїв. Такими особливостями національної духовності представників європейського і азійського світу вважають

«культуру провини» і «культуру сорому», які не можуть не відбиватись на їх правосвідомості.

Почуття провини зв'язане з переживанням відповідальності за власні дії, думки і бажання, які (як здається самій людині) могли нанести шкоду іншим особам та суспільству в цілому. «Культура провини» – традиція, при якій центральне значення надається переживанню людиною провини за свої помилки. Вона вважається характеристикою представників європейської цивілізації. «Культурі провини» властиве: індивідуальна критична оцінка власних дій людиною; почуття совісті, як результат самооцінки; моральне покарання за помилку – докори сумління; можливість замолити гріхи, спокутувати провину, відновити репутацію; необхідність діяти, виходячи з особистих правил моральності і моралі, незалежно від того, підтримує тебе колектив чи ні. Особистість відповідальна, у першу чергу, перед самою собою, а тому і докоряє самій собі, збуджуючи внутрішнє сумління, внутрішній моральний конфлікт.

Сором – негативно забарвлене почуття, яке пов'язане з відчуттям людиною власної неповноцінності, огидності, відчуженості, приниження, втрати визнання з боку інших людей. «Культура сорому» – (автор терміну – Рут Бенедикт, твір «Хризантема і меч. Моделі японської культури») – модель культури, у якій центральне значення надається переживанням сорому і ганьби. Вона поширена в східних цивілізаціях. Основними характеристиками «культури сорому» вважаються: суворі ритуали, дотримання яких є обов'язковим для всіх; колективна свідомість (колективне «Я»); виховання через особистий приклад; принцип карної превенції у галузі права; професійні види публічного покарання за злочини. Порушення ритуалу, традиції, суспільної норми – ганьба. Спокутувати ганьбу можливо лише публічно, через каяття перед авторитетною особою та громадою; поведінку оцінює суспільство, а не сама людина. Особистості властива сильна оціночна залежність від колективу, роду, релігійної громади; інтереси групи, до якої належить людина, завжди вище інтересів конкретної особи; моральність не в тому, щоб спокутувати гріх, а в тому, щоб його не здійснити; відсутність можливості замолювання гріхів, сповіді; моральне покарання за помилку – презирство з боку рідних і близьких, сусідів, товаришів, групи, до якої належить людина; необхідність діяти виходячи з правил, прийнятих у групі. Також «культурі сорому» притаманна турбота про власну репутацію, вироблену на враженнях сторонніх людей від тебе. Це історично сформована стійка психологічна установка. Людина Сходу не мислить себе поза сім'ї, громади, групи і тому орієнтується виключно на соціум, який і є творцем вищих цінностей та контролером за їх дотриманням [1].

Слід зазначити, що «культура провини» і «культура сорому» здійснюють значний вплив на правову свідомість представників суспільств західних і східних країн. Саме цей вплив обумовив формування

окремих правових сімей, зокрема релігійної та традиційної правових сімей, сформованих у правових системах країн Азії та Африки, ісламського світу, а також європейської правової сім'ї, що сформувалася у республікансько-демократичних країнах Заходу. «Культура провини» і «культура сорому» часто викликають деформації правосвідомості та впливають на розуміння джерел права та його цінності. Так, для азійських суспільств, в цілому, характерне негативне ставлення до права, закону і правових форм організації суспільних відносин, адже достойною альтернативою праву там виступає мораль і суспільна думка (Японія, Китай, Корея та ін.), або Божа воля та релігійний кодекс моралі (ісламські країни, країни Південної Африки) [3]. Носієм деформацій правосвідомості може виступати як окрема особа або соціальна спільнота, так і суспільство в цілому. Деформація також може бути продуктом дії багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників: історичних традицій, кризового стану суспільства, низького рівня правової культури суспільства тощо. Негативними наслідками впливу «культури провини» і «культури сорому» можуть стати як переоцінення (перевищення ролі, фетишизація) права, так і його знецінення, легковажне ставлення, заперечення соціальної цінності, яке призводить до ігнорування вимог закону.

Таким чином, етноментальний вимір права може бути яскраво представлений через регіональні особливості правових систем, онтологічні та ціннісні засади національної правової культури народів, порівняння джерел права й принципів справедливості традиційної, релігійної та європейської правових сімей, а також досвід правового виховання в країнах Європи, Азії та Арабського Сходу. В горизонті ж сучасних проблем правосвідомості значне місце займає аспект ціннісно-культурної нерівноваги окремих народів та співвідношення «культури провини» і «культури сорому» у полі правового дискурсу.

Література:

1. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / Пер. с фр. В. А. Туманова. М.: Междунар. отношения, 2003. 400 с.
2. Львова О. Л. Правові документи про права людини в ісламі: характерні риси. Часопис Київського університету права. 2008/4. С. 12-18.
3. Мелякова Ю. В. Етноментальний вимір правового дискурсу. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Х.: Право, 2013. №4(18). С. 75-88.

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ЧАСУ

Проблема часу у філософії займає важливе місце і, ймовірно, не зможе бути повністю вирішена. Ми можемо лише гадати над її витокami. Здавалося б, час – це те, що ми сприймаємо як належне, очевидне, але водночас він загадковий, прекрасний і такий далекий, заплутаний, незбагнений, що можна навіть сказати: «Темниці покриті мороком». Над вирішенням цієї проблеми століттями б'ються вчені та філософи. Коли ж мала частина стає зрозумілою, то з'являються інші невідомі. Час існує як окремо від нас, так і разом з нами. Так вийшло, що час живе в людині. Людина не тільки вивчає, але і проживає цей феномен.

Якщо подумати, то для всіх людей час є суб'єктивним. За приклад візьмемо країну із найбільшою кількістю часових поясів – Францію, у неї їх аж 12. Тільки подумати, коли одна людина прокидається, то друга, яка живе в іншому часовому поясі, вже лягає спати. Хоча для обох людей час відіграє важливу роль, але вони живуть ніби в різних світах. Навіть для однієї людини в процесі життя розуміння часу змінюється. Дитинство минає безтурботно, дитина взагалі не замислюється про час, в юності людина настільки енергійна, можливо навіть імпульсивна, що це заважає побачити плин часу, і тільки тоді, коли людина стає дорослою, досвідченою, вона намагається зловити і не відпускати час, адже всім нам хочеться, щоб наші рідні завжди були поруч, незважаючи ні на що.

Головним питанням, що цікавить багатьох, є співвідношення минулого, теперішнього і майбутнього. Ще свого часу Августин Аврелій (354-430 роки) сказав: «Що я вимірюю час, це я знаю, але я не можу виміряти майбутнього, бо його ще немає; не можу виміряти теперішнє, тому що в ньому немає тривалості, і не можу виміряти минуле, тому що його вже немає. Що ж я вимірюю? Час, який проходить, але ще не пройшов?». Минуле і майбутнє не можна розірвати, бо вони існують як єдине ціле. Коли ми стикаємось із теперішнім, наше минуле і майбутнє постають в нас. Те, в чому я живу і є для мене час. Він для мене існує, тому що я володію теперішнім. І саме цей момент часу знаходить мою індивідуальність, це створює ілюзію вічності. Вічність «харчується» часом. Багато філософів, вчених вважають, що час не являє собою чіткий ланцюжок: вчора – сьогодні – завтра, який переходить від минулого до майбутнього.

Для підтвердження думки, що час для всіх людей є суб'єктивним, можна навести приклад кулі. Під час служби в армії, проводились тестування, і для одного солдата куля пролітала непомітно, а для іншого – постала перед очима ціла уповільнена картина з точністю влучення в

міліметрах. Тут можна зробити висновок, що, перебуваючи в один і той же час та за однакових умов, для людей час плине по-різному та з різною швидкістю. Якщо людина вміє якось сповільнювати або ж навпаки прискорювати час, то вона автоматично виснажується набагато швидше, ніж людина, якій такі якості не підвладні.

Протягом свого життя, людина стикається з таким явищем, як парадокс часу. Згадавши або подумавши про що-небудь, в голові виникають подумки-намальовані зображення, ілюстрації, які представляють нам ніби мультфільм або кіно. Якщо ж ви захотіли згадати про те, що сталося з вами колись у минулому, то думки повертаються туди, до того моменту життя, до того моменту часу. Тобто думка не підпорядковується часу, вона існує окремо від нього. Ми подумки можемо переміщатися як в минуле, так і в майбутнє, але насправді залишатися в теперішньому.

Головне питання, що постало перед людством, це необхідність встановлення єдиного стандарту часу. Поштовхом для цього став трудомісткий процес складання графіків руху залізничних перевезень за місцевим сонячним часом і виникнення плутанини, що в результаті впливало на безпеку перевезень через загрозу різних аварійних ситуацій. Проблема такої неузгодженості довгий час турбувала Британські залізниці. 22 вересня 1847 року Залізнична Рахункова палата рекомендувала встановити єдиний час за Гринвічем (GMT) на всіх станціях Британії і цей перехід відбувся 1 грудня 1847 року. А офіційне затвердження було 2 серпня 1880 року після введення в дію законодавчого акту про визначення часу.

Згодом було досягнуто рішення, що така стандартизація часу повинна охопити всю Земну кулю. Так було створено 24 адміністративних часових пояси, кожен з яких більш-менш збігається з географічним годинним поясом, тобто з місцевим часом. Точкою відліку був прийнятий Гринвічський, або нульовий, меридіан – середній меридіан нульового часового поясу.

Єдиний стандарт часу необхідний для точної роботи багатьох систем: енергетики, зв'язку, транспорту, космічних програм і т.д. Саме завдяки цьому стандарту всі люди приходять вчасно на роботу, на навчання, на зустрічі, на літак чи потяг – і це дає можливість зручно співіснувати зі світом в цілому.

Проблема часу завжди залишається актуальною, бо цей феномен постійно забезпечується новими і всілякими фактами. Над кожною людиною висить ніби незримий циферблат, який цокає в зворотному напрямку. Ми всі живемо в часі, ми його любимо, зберігаємо, шкодуємо, іноді плачемо за ним. Наприкінці хочеться згадати слова Бориса Пастернака з його вірша «Ніч»: «Ти – вічності заручник. У часу в полоні».

Ковальчук Анастасія,
*Вища школа підприємства і адміністрації,
факультет управління бізнесом, створення власного підприємства
(Люблін, Польща)*

ПРО ЛОГОСФЕРУ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Інформаційне переважання, будучи однією з особливостей інформаційного суспільства, зачіпає всі сфери людської життєдіяльності, включаючи й логосферу як одну з провідних систем символізації навколишнього світу. Наприклад, в описі соціокультурної реальності з'являються нові терміни («блогбастер», «блогонадійний», «блоговірний», «блогозвучний», «безбложний», «блогиня» тощо), HTML (мова програмування) наділяється рисами божественного Логосу, як раніше таємне ім'я Бога – JHWE, а діяльність «зшивання» посилянь виявляється метафорою, що позначає людське прагнення «зв'язати воедино все» з метою створення в Інтернеті всеосяжного тексту.

Говорячи про логосферу інформаційного суспільства, необхідно враховувати, що її зростаючий внутрішній тиск спричиняє такі наслідки: подальше її розширення і прагнення до створення єдиного і нескінченного «гіпертексту»; спроби знизити тиск шляхом відмови від великих словесних (літературних) форм (романів, повістей і навіть оповідань) або шляхом конструювання «супертексту», після створення якого жодні інші тексти не будуть потрібні; постійна реплікація та коментування вже існуючих текстів; революційна словотворчість, що намагається описати нову інформаційну реальність у нових термінах.

На думку культуролога М. Епштейна, необхідне словесне самообмеження, інакше процеси «інформізації» (міфологізації інформації) та «інфонтилізації» (інформація + інфантилізація, поглинання розумової діяльності інформаційними потоками, що приводить до її заміщення простими (інфантильними) функціональними актами) стануть незворотними.

Віртуалізацію сучасного етапу розвитку суспільства відображають також словоформи «нібито» та «типу»: навколо дуже мало реального, багато симулякрів, нічого не можна сказати напевно, все є не постійним, плінним, тому все – «нібито». Все легко копіюється, все схоже одне на одного, відмінності мінімальні, тому все «типу».

Слово «кіберпанк» сьогодні стало визначенням для опису вторгнення майбутнього в сьогодні і тотального впровадження високих технологій. Інформаційна революція, що почалася з моменту переходу комп'ютера в статус персонального, справила й революцію перейменування: телевизор став монітором (дисплеєм), лист став набором тексту, а вибір варіантів став меню. Старі слова набувають нових смислів: серфінг (surfing) – акт ковзання по мережі, переслідування руху думки від

одного веб-сайту до іншого за допомогою лінків; черв'як (worm) – інтернет-вірус, що передається за допомогою електронної пошти; місце (place) – сторінка в гіперпросторі; мандрівник (traveler) – людина, що борознить мережу.

Виникає новий «вір» (скорочення від віртуальний і водночас аналог слова світ, термінологія М. Епштейна) – віртуальний світ, що має властивості реального світу. Вір впливає на всі органи чуття і практично не відрізняється від реального світу, але створений і керований людиною. Це вже не знайома по комп'ютерах «віртуальна реальність», а інший рівень штучного світоутворення – реальна віртуальність.

Динамічний, рухливий, швидкісний інформаційний простір і віртуальний простір як його частина вимагають нових позначень для «мандрівників» по ним: інфонавт, віртонавт. На відміну від інфонавтики, яка пов'язана з пошуком інформації, віртонавтика вказує на зростаючу чуттєву достовірність віртуальних світів, що утворюють дедалі більш життєподібне середовище проживання. Йдеться про множинність уявних, символічних світів, що поступово стають більш відчутними, підступають впритул до людини через розвиток електронних технологій і розкривають можливість трансфізичних подорожей.

У такому тривимірному середовищі людина може отримати найрізноманітніші проєкції: Homo Informabilis (людина нематеріальна, така, що не приймає (зовнішніх) форм), Homo Cassus (людина порожня), Homo Blogicus (блоголюдина), Homo Interneticus (Інтернет-людина), Homo Informicus (людина інформована), Homo Informaticus (людина інформаційна), Homo Aestheticusinformaticus (особа, насичена знаннями), Homo Cyber Sapiens (технологічно покращена людина), Homo Electricus (людина з імплантованими мікрочіпами).

Культурні проєкції інформаційного суспільства містять різноманітні смислові префікси, найважливішими з яких є «пост-» і «прото-». Використовуючи термін «протоінформаційне суспільство», М. Епштейн пропонує оригінальний погляд на стан сучасності: «ми живемо не після (модернізму, структуралізму, утопізму, комунізму...), але на самому початку нового періоду, який найкраще характеризується префіксом «прото-»: протоголобальний, протоінформаційний, протовіртуальний...». Зростаючі потужності комп'ютерів – свідчення становлення штучного протоінтелекту; генетичні експерименти, зокрема клонування – натяк на можливість штучного протожиття; всевітня електронна мережа – зародок протоголобального співробітництва розумів та колективного проторозуму.

Цифрові технології, безумовно, створюють нові можливості для розвитку суспільства, підвищення якості життя людей, однак з іншого боку, вимагають постійних досліджень, спрямованих на оптимізацію процесів цифровізації в суспільстві, щоб уникнути ставлення до культурної спадщини людства лише як до інформаційної бази даних.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ І ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Державотворення – це комплексний довготривалий процес, який зумовлений культурними, політичними, міфологічними, релігійними та ін. чинниками, на нього впливають чисельні фактори соціально-економічного, політико-правового та духовного характеру. У широкому розумінні, державотворення – це процес, який спрямований на актуалізацію національної ідеї в галузі державного управління, вироблення та втілення ідеології державотворення, створення й становлення держави як системи відносин та її інститутів, що мають забезпечити життєздатність і розвиток держави.

Набуття суверенної державності та формування нової економічної й політико-правової системи поставило перед народом України нові складні завдання, вирішення яких безпосередньо залежить від рівня розвитку суспільної правосвідомості та правової культури суспільства. Правова культура суспільства — це різновид загальної культури, який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності даного суспільства. Правова та загальна культура перебувають у тісному взаємозв'язку. Перша є складовою загальної культури і впливає з неї. Без високого рівня загальної культури, основою якої є моральні норми та загальнолюдські цінності суспільства, неможливе існування високої правової культури та, як наслідок, неможливе утвердження демократичних і правових засад у державі. Сучасні процеси трансформації практично всіх сторін суспільного життя в Україні, розвиток демократичної, соціальної, правової держави вимагають подальшого вивчення актуальних проблем сьогодення, пов'язаних, насамперед, із формуванням правової культури громадян. Означена наукова проблематика, звісно, не є новою, сучасна філософсько-правова, політична та соціологічна думка, напрацювала значний масив досліджень в галузі теорії державотворення, в осмисленні правової культури та правосвідомості українського суспільства. Вітчизняні вчені обґрунтували у своїх працях корелятивність та взаємообумовленість розвитку правосвідомості й правової культури українського народу з державотворчими процесами в нашій країні.

Роль правова культура є провідною у процесі державотворення, вона сприяє становленню правової системи та громадянського суспільства в державі, адже лише на основі високо розвинутого громадянського суспільства та верховенства права можливо побудувати справжню демократичну державу із правосвідомим населенням. Побудова правової

держави без підвищення правової культури та рівня правосвідомості громадян є неможливою. Вивчення проблеми формування правової культури має високу актуальність ще й тому, що правовий прогрес, до якого прагне Україна, здійснюючи запровадження в життя ідеї створення громадянського суспільства та демократичної, соціальної, правової держави, може бути реальністю лише за умови, що політична і правова реформа поєднуватиметься з формуванням правової культури українського суспільства, усіх його соціальних груп. Більше того, без успіху в галузі формування правової культури населення ефективність реформ в Україні буде просто неможливою. Підвищення рівня правової культури суспільства, в свою чергу, вимагає підвищення рівня та якості організації правового виховання, яке здійснюється шляхом навчання, пропаганди, агітації та самовиховання. Водночас найбільш ефективною і результативною формою правового виховання є правова освіта, тобто цілеспрямована, систематична діяльність навчально-виховних і культурно-освітніх закладів, спрямована на засвоєння необхідного рівня знань про державу і право, формування та підвищення рівня правосвідомості та правової культури, виховання учасників правовиховного процесу в дусі поваги до закону та прав людини. Ще одним із важливих чинників формування правової культури громадян є правова культура правлячої еліти, яка і є рущійною силою державотворення.

Зазначимо, що в демократичній, правовій державі дуже важливо, щоб усі громадяни і особливо правляча верхівка мали високий рівень правової культури. Адже на прикладі тієї самої еліти і формується певною мірою правова культура та правосвідомість громадян. Правова та загальна культура перебувають у тісному взаємозв'язку. Перша є складовою загальної культури і впливає з неї. Без високого рівня загальної культури, основою якої є моральні норми та загальнолюдські цінності суспільства, неможливе існування високої правової культури та, як наслідок, неможливе утвердження демократичних і правових засад у державі. Тому в Україні має постійно зростати мотивація активного формування правової свідомості та правової культури всіх суб'єктів суспільних відносин, оскільки без них неможливо втілити в життя поставлену мету. Правова культура громадян є основою, фундаментом нового суспільства в Україні. Адже громадяни є єдиним чинником, здатним утворювати державу та правопорядок, приводячи в дію Конституцію України та законодавство. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів, але здебільшого – від рівня організації правової освіти та виховання населення країни. Проблеми, пов'язані з формуванням правової культури, ще тривалий час будуть актуальними, а необхідність їх дослідження безпосередньо впливає з конституційного проголошення України правовою державою. Це обумовлює потребу високого рівня правової культури кожного громадянина, кожної посадової

особи. Лише тоді рівень правової культури населення досягне найвищого щабля розвитку, а громадяни держави відчують, що вони справді живуть в правовій державі, в якій вони виступають активним учасником правового життя. Проте, нажаль, науковцям ще не вдалося переконати суспільство, всіх наших громадян у тому, що всі ми є творцями не лише власної долі, а й власної держави, що маємо змогу безпосередньо впливати на її розквіт або занепад, що формування правового суспільства є необхідною передумовою демократичної правової та соціальної держави.

Література:

1. Tatsiy V. Ya., Danilyan O.G. Legal culture and state-building: correlation peculiarities in modern Ukraine. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. 2019. №2 . С. 123–127.

2. Правосвідомість і права культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань та ін. Х. : Право, 2009. 352 с.

3. Суспільство, людина, право: сучасні дослідження актуальних проблем. Данильян О. Г., Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Х. : Право, 2014. 392 с.

Колісник Юлія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ, 1 курс, 1 група*

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У СУЧАСНІЙ ГЛОБАЛІСТИЦІ

У двадцять першому столітті глобальні проблеми викликають стурбованість всієї світової спільноти та потребують ретельного дослідження. Глобальні проблеми вивчаються низкою наук, в тому числі й філософією. Філософія допомагає розв'язувати глобальні проблеми шляхом обґрунтування методології та шляхів їх вирішення.

Одними з найбільш масштабних та болючих глобальних проблем сучасного суспільства є екологічні проблеми. Адже, джерелом кардинальних та глибоких змін навколишнього середовища і життя людства постало запровадження у виробничі сфери новітніх технологій, найбільш удосконалених та оновлених досягнень науки та техніки.

Філософія навколишнього середовища вивчає: концепцію цінностей природи; ставлення людей до природного середовища; проблему співіснування суспільства з природою; в якій мірі природа залучена або не залучена в людську ідентичність. Екологічна етика спрямована, як галузь філософії, на дослідження та аналіз суспільних процесів, оскільки вони впливають на навколишній світ.

Багато філософів джерелом екологічних катаклізмів вважають саму людину, її вміння створювати та використовувати технології, які згодом

можуть стати руйнівними. Філософи відзначають прагнення людства до збагачення шляхом використання ресурсів природи й зневажливе ставлення до неї з позиції власника, «царя природи». Такий стандарт мислення і поведінки слід змінити. З'явилися нові завдання, що стоять перед сучасними філософами: духовне осмислення проблем взаємодії людини, суспільства і природи та обґрунтування конкретних способів їх вирішення.

Особливе значення у розв'язанні глобальних екологічних питань має усвідомлення вченим відповідальності за результати своєї діяльності перед науковим співтовариством та суспільством загалом. Це так звана «соціальна відповідальність вченого», тобто зобов'язання слідувати гуманістичним цінностям, що стосуються кожного окремого вченого та наукової спільноти в цілому.

Важливим досягненням філософії є також концепція етичного ставлення до природи. Основні положення цієї концепції були визначені Альбертом Швейцером в його відомій книзі «Культура та етика». Їм було сформульовано відомий принцип біоетики: «благоговіння перед життям». У сучасній філософській та етичній думці цей принцип отримав подальший модифікований розвиток в екологічній етиці, біоетиці, включаючи біоетику в медицині.

Вивчення глобальних екологічних проблем в межах філософії засновано на процесі пошуку найбільш ефективних шляхів розв'язання екологічних проблем сучасності з урахуванням морально-етичних цінностей людини та суспільства. В центрі досліджень сучасної філософії також знаходиться суперечність між дійсністю та людством, спроможність природного та суспільного середовища задовольнити потреби людини.

Внаслідок погіршення сучасної екологічної ситуації виникають дуже серйозні питання: наприклад, як глобальна зміна клімату вплине на життя найбільш вразливих верств населення на планеті, наскільки може знизити якість життя майбутніх поколінь і в якій мірі зменшить популяцію рослин і тварин у всьому світі.

Таким чином, необхідно невідкладно розв'язати екологічні та культурні проблеми сучасності, які взаємопов'язані, що вимагає від наукової спільноти прийняття всіх відповідних заходів для досягнення цієї мети. Звідси випливає мета виховання покоління, здатного забезпечити належний інтелектуальний і технологічний розвиток людської цивілізації в майбутньому.

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА І. КАНТА

Важливу роль у кінці 1780-х на початку 1800-х років починає відігравати класична німецька філософія, на розвиток якої впливало три фактори: розвиток природознавства, Французька революція та філософські досягнення Нового часу. Одним з видатних її представників вважається І. Кант, який також є родоначальником німецької класичної філософії.

В одній зі своїх робіт Кант розглядав питання права і моралі. Цією роботою є «Метафізика вдач», в якій одна з частин має назву «Метафізичні початки вчення про право», що присвячена самому праву. В цій роботі Кант зовсім не проводив аналіз законодавства, та не базував на ньому свої роздуми, він вивчав право таким, яке воно є.

Можна сказати, що Кант був прихильником поділу влади. Він досить детально зауважував, що державна влада поділяється на частини та чим саме має займатися кожна з її гілок: верховна – повинна займатися законотворенням, виконавча – правлячою діяльністю, судова – присуджувати кожному те, на що він заслуговує згідно з законом.

За думкою Канта, верховна влада була законодавчою. Вона може підкорюватися тільки рішенням народу та будь-яке право повинно виходити тільки від нього. Але філософ вважав, що не кожен громадянин є громадянином-законодавцем, наприклад, за його думкою, так звані «пасивні» громадяни не мали гідного права голосувати: підмайстер, слуги, неповнолітні, жінки та всі інші люди, хто не може самостійно підтримувати своє існування (харчування та захист) власними силами, а змушений це робити за розпорядженням інших. Тобто, наймані працівники, як вважав Кант, не мали право на участь у голосуванні, але це ніяк не впливало на їхню природну свободу. Вони мали право на те, щоб до них відносилися, як до пасивних громадян лише відповідно до законів природної рівності, але не мали права брати участь в управлінні.

Також за думкою Канта, правителем держави являється особа, яка здійснює виконавчу владу. Вона представляє інтереси держави та має право призначати посадових осіб та визначає правила для народу відповідно до законів. Кант вважав, що схема при якій уряд законодавствує, а законодавець та правитель – одна й та сама особа – є найбільш деспотичною.

Щодо судової влади, Кант також мав свої погляди, вони були прагматичні та романтичні одночасно. З одного боку, він вважав, що законодавець та уряд не мають право чинити правосуддя, а мають лише призначати суддів та залишати це у їх компетенції. «Було б нижче гідності

глави держави грати роль судді, тобто ставити себе в таке становище, коли можна поступати не по праву і таким чином зробити своє рішення предметом апеляційної скарги». З іншого боку, Кант був прихильником повселюдного введення суду присяжних і вважав: «Тільки народ має право творити суд над кожним в його складі, хоча і опосередковано, через представників, яких він обирає». Під «представниками» Кант мав на увазі саме суд присяжних.

У своїй роботі «До вічного миру» Кант прямо наголошував, що внутрішньодержавний устрій має бути тільки республіканським. За його версією тільки так можна досягти вічного миру, але тут найголовніше не плутати республіканський устрій з демократичним, стосовно цих двох термінів у Канта було чітко визначене розподілення. Демократичну форму правління він визначав як деспотичну, оскільки тут держава сама собі визначає закони та їх же й дотримується, в той час, як республіканський режим навпаки розподіляє виконавчу владу від законодавчої. У демократичній державі майже неможливо досягти мирного існування, бо тут кожен хоче бути паном.

Підсумовуючи наведене, можна відмітити, що погляди І. Канта на право зберігають свою актуальність і сьогодні, коли перед демократією постають нові виклики.

Колодій Єлизавета,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 3 група*

ПРИЧИНИ ПОПУЛЯРНОСТІ ІНСТАЛЯЦІЙ У ПОСТСУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

Така форма сучасного мистецтва, як інсталяція швидко розвинулася і закріпилася у мистецькому середовищі в кінці 50-х років минулого століття. Сьогодні їй віддають перевагу найпрестижніші галереї та художні музеї світу. Імена таких майстрів, як Йозеф Бойс, Вадим Захаров, Рейчел Уїтеред відомі у всьому світі та займають найвищі позиції мистецького пізнання. Інсталяція є одним з найпопулярніших та найяскравіших прикладів постмодерністського мистецтва, який демонструє багатшаровий та дієвий простір мистецького твору.

Інсталяція представляє собою просторову композицію, яка зроблена з різних готових матеріалів і форм та є художнім цілим. При довільному авторському комбінуванні речі звільняються від своєї практичної функції, набуваючи символічної. Габарити варіюються: від зовсім малих, майже неосяжних оку арт-об'єктів до великих, розміром з декілька залів музею. Також художні інсталяції можна розділити на три основних типи: сюжетно-розповідні, об'єктно-предметні та візуально-

візіонерські (що зазвичай пов'язані з використанням газет та намальованих зображень).

Інсталяції набули значної популярності в культурі постмодерну через сучасну зміну вимог до мистецтва. У Середньовіччі такою головною вимогою було канонічне вираження біблійських сюжетів та ліків святих, у класичному мистецтві Нового і Новітнього часів – реалістичне відображення природи, людини і подій історії. Проте неодмінною метою тогочасних мистецьких творів було донесення до глядача задуму, що закладений туди митцем. Головна мета сучасного художника – викликати чисельні багатопланові емоції, примусити глядача думати, інтерпретувати, закладати власні смисли у побачене, вразити, зробити так, щоб глядач переосмислив своє місце в світі. Тепер популярним стає незвичне і «тотальне», те, що можна сприймати всім тілом, а не лише зором. Відомий історик і теоретик мистецтва Марк Розенталь у своїй роботі «Розуміння мистецтва інсталяції: від Дюшана до Хольцера» (2003) наголошує, що якщо традиційний твір мистецтва дає можливість оцінити майстерність художника, то інсталяція дозволяє нам переосмислити наше ставлення до світу та ціннісні орієнтири. Інсталяції – це інші світи, що загострюють сприйняття та примушують подивитись на звичайну реальність інакше, іншими очима, відчувши себе співучасником дійства.

Відомий історик мистецтва та критик Клер Бішоп стверджує, що через те, що арт-інсталяція вимагає від глядача фізичного «введення в простір художнього твору», інсталяційні твори надають певний досвід своїй аудиторії, що може бути класифікований за якістю. Досліджуючи методологію творчості художників, теоретик пояснює концептуальну сутність їх творів. На його думку, інсталяції надають основу для переосмислення, а в деяких випадках сміливого повторного оцінювання багатьох відомих імен. У інсталяціях автори можуть не тільки показати свої мистецькі навички, винахідливість, а і звернути увагу людства до важливих проблем. Як приклад можна навести відому роботу нью-йоркської дизайнерської студії STUDIOKCA, якою головує Джейсон Клімоскі та Леслі Чанг «Пластиковий кит», що знаходиться в одному з каналів міста Брюгге, Бельгія. Витвір виконаний із сміття – пластикових пляшок, целофану та автомобільних запчастин, які були знайдені у Тихому та Атлантичному океанах. Висота кашалоту становить 11,4 метри, а вага 4,5 тон. «Нам здалось правильним показати масштаб проблеми за допомогою образу найбільшого водного ссавця», – пояснили свою ідею дизайнери. Адже ця робота показує реальні масштаби проблеми, що актуальна зараз і буде актуальна ще багато років, дає основу для переосмислення себе в світі речей.

Отже, з часів свого виникнення інсталяція стала важливою ланкою мистецтва. Зокрема її популярність сьогодні обумовлена культурною парадигмою віртуальної присутності. Можливість повного занурення в арт-об'єкт відповідає найактуальнішим тенденціям партиципації, що

характерні для практик усіх сфер життя суспільства, серед яких мистецтво в авангарді.

Коломієць Вікторія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 20 група*

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

Третє тисячоліття розвитку людства зумовило нові проблеми, а також загострило традиційні глобальні проблеми. Під глобальними проблемами слід розуміти ряд найактуальніших проблем, які тривожать життєві інтереси всього суспільства в цілому та для вирішення яких потрібні колективні зусилля. До найважливіших глобальних проблем сучасності варто віднести – проблеми війни та миру, демографічні, екологічні, енергетичні, сировинні, продовольчі, мирне освоєння Світового океану і Космосу, подолання економічної відсталості країн, що розвиваються, ліквідації небезпечних хвороб.

Сьогодні ці проблеми є об'єктом дослідження багатьох наук. Кожна з них займається власним дослідженням аспектів тої чи іншої проблеми. Але, не зважаючи на те, які чіткі задачі вирішує та чи інша наука у подоланні глобальних проблем, важливою умовою є філософський погляд, філософське осмислення як першопричин виникнення, напруження, так і основних вимог вирішення глобальних проблем сучасності.

Тобто основне завдання філософії полягає у всебічному і комплексному аналізі питання, яке гостро постає в соціумі, вона націлює людство на гуманістичне сприйняття основних напрямів вирішення проблем, встановлює зв'язок із людською діяльністю та тенденціями загального розвитку. Філософська теорія розробляє методологію, методи та методики дослідження цих проблем. Саме завдяки знанням філософії можна дослідити як наукові, так і соціальні шляхи вирішення проблем.

Філософське знання насамперед гарантує інтегрований, системний підхід та синтез наукового знання і практики. Слід зазначити, що філософія також займається дослідженням і розробкою світоглядних аспектів глобальних проблем, характеризує їх у змісті глобального світогляду і, таким чином, доносить до суспільства цю інформацію. В основі філософського дослідження закладена суперечність між суспільством в цілому та наявною дійсністю, можливістю суспільного та природного світу вдовольняти людські потреби, бажання та інтереси. Це реальні, а не фантомні проблеми. Ці проблеми вимагають об'єктивного аналізу та реалістичних шляхів вирішення.

Філософія, перш за все, формує світогляд людини, тобто вона визначає ті життєві цілі, що мають безпосередній вплив на дії людини. Безумовно, глобальні проблеми це наслідки діяльності людей, тобто варто задуматися над філософським осмисленням їх суті.

Отже, підсумовуючи вище сказане можна зробити висновок, що філософія, формуючи світогляд людини, націлює її на певні ціннісні установки, які у свою чергу визначають саме направленість її дій, що за причинно-наслідковим зв'язком тягнуть за собою певні результати. Завдяки узагальненню інформації інших наук філософія формує власний комплексний погляд на глобальні проблеми сучасності. Саме ця наука може пояснити явища, які виникають в суспільстві в історичному контексті, а також вона формує найважливіші та найзагальніші закони, що стосуються розвитку як суспільства, так і природи. І напевно найважливішим є те, що філософія займається розробкою ряду істотних питань, що мають безпосередній зв'язок із проблемами сучасності і відіграють важливу роль у розумінні та усвідомленні напрямків, які сикалися у світовому розвитку.

Корнесюк Михайло,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 2 група*

ЛЮДИНА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ОСНОВНІ ВПЛИВИ І ПРОБЛЕМИ

Із дискусій щодо становлення та розвитку інформаційного суспільства постає чимало питань щодо того, якою стане людина у такому суспільстві, зміниться вона чи ні і якщо так, то наскільки. Цілком очевидно, що людина майбутнього – «людина інформаційна», відрізнятиметься від сучасної. Вона вже зараз зазнає чималої кількості впливів, негативних та позитивних, та намагається вирішити поставлені перед нею проблеми, в процесі чого набуває нових якостей та вмінь.

На нашу думку доцільно детальніше проаналізувати впливи інформаційного суспільства на індивіда та з'ясувати негативні та позитивні аспекти цього впливу. Для цього ми пропонуємо виділити певні критерії.

Перший критерій – перенасичення інформацією та вміння знаходити необхідне. «Інформаційний шум» заважає людині отримати дійсно необхідну інформацію, набути відповідних знань та навичок. Як результат – відбувається перенасичення інформацією, що стає серйозною перешкодою для розвитку людини. Прикладом може слугувати засилля реклами на телебаченні, в мережі Інтернет, бікбордах тощо. Проте, у такому середовищі особа повільно, але впевнено вчиться вибирати

необхідне. Так формуються якості «людини інформаційної», які можна позитивними.

Другий критерій – інформаційний тиск та стійкість до нього. Він здійснюється, як правило, у великих масштабах та з метою схилити суспільство до певної думки. В такому випадку під загрозою опиняється індивідуальність людини. На думку О. Курбана інформаційний тиск і шум можуть застосовуватися, як засоби ведення інформаційних війн, які самі по собі знайомі людству з давніх часів, але сила та інтенсивність їх розгортання у глобальному інфопросторі є новелою інформаційного суспільства. Однак, індивід здатний з часом виробити ще одну позитивну якість – стійкість до цих засобів.

Третій критерій – привласнення індивідуальності та розвиток права інтелектуальної власності. У своїх працях Н. Моїсеєва, Л. Анпілогова, В. Степанова та інших наголошується, що сучасні технології надають особистості величезні можливості розкритися, вдосконалитися та врешті заявити світу про свою індивідуальність. Але, поряд з цим виникає проблема привласнення творчої індивідуальності. На противагу їй наразі у світі спостерігається тенденція розвитку права інтелектуальної власності. Це наразі є перспективною сферою діяльності для сучасних фахівців права.

Отже, інформаційне суспільство поступово стає наступною стадією розвитку людства, а особистість в ньому зазнає чималої кількості негативних впливів, однак поступово вчиться відповідати на них, виробляючи в процесі нові якості, якості людини майбутнього, «людини інформаційної».

Краснокутська Марія,
Фрідріх-Александр-Університет
Ерланген-Нюрнберг (Німеччина),
(FAU), 1

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ «СВОБОДИ» ЖАНА-ПОЛЯ САРТРА

Проблема «свободи» цікавила філософів усього світу ще з моменту виникнення людини як індивіда, який прагне не просто бути вільним від інших, а й постійно мати можливість проявити себе – цим кожен доводить свою «свободу». Дана проблема є досить-таки актуальною і для сучасного етапу розвитку нашого суспільства. Але що ж все-таки являє собою дане поняття, що таке «свобода» і як її розуміти? Щоб дати відповідь на поставлене питання, необхідно зазначити, що кожна людина сама обирає цінності власної моралі, сама проектує своє життя, наповнює його змістом або робить порожнім і беззмістовним. І саме така здатність вибирати відрізняє людину від об'єктів живої та неживої природи.

При дослідженні філософії Сартра як екзистенціаліста, потрібно відмітити, що його початковим принципом було наступне положення: людина є те, що вона робить. Саме людське життя – це можливість. Немає раз і назавжди даної та незмінної людської природи, немає детермінізму, людина вільна, людина є свобода. Людина, на думку Сартра, обирає свій спосіб буття на тлі абсолютної випадковості «тут – буття», але саме вона тримає в своїх руках усі зв'язки зі світом. Не маючи змоги вибирати свою епоху, вона обирає себе в ній, своє місце і діяння у ній.

«Філософія свободи» є ядром екзистенціалізму Сартра, який стверджував, що свобода ставить людину поза закономірністю і причинною залежністю, вона виражає розрив з необхідністю. Свобода не терпить ні причини, ні основи, вона не визначається можливістю людини діяти відповідно до того, якою вона є, оскільки сама її свобода є вибір свого буття: людина така, якою вона себе вільно обирає. Філософ вважав, що ніякі об'єктивні обставини не можуть позбавити людину невід'ємної від неї свободи. Вона зберігається в будь-якій ситуації і є здатністю вибирати – вибирати не реальні можливості, а своє ставлення до певної ситуації. Суб'єктивація свободи означає сприйняття індивідом своєї залежності: він може «вільно» примиритися з нею; при цьому він такий же вільний, як і тоді, коли повстає проти неї.

У сучасному суспільстві неможливо говорити про поняття «свободи» без врахування впливу на нього права. Адже, зважаючи на світові тенденції у розвитку демократії, прав і свобод людини, ми розуміємо, що наша «свобода» досить яскраво відображається у наших же правах та певних обов'язках щодо інших людей як суспільства в цілому. І дійсно, право – це завжди можливість, це свобода у вчиненні тих чи інших дій, адже саме воно було створене як соціальний регулятор, як інструмент, який наділяє всіх рівною здатністю до самореалізації. Але це можуть розуміти не усі. Тут доцільно буде згадати про вислів «де починається свобода одного, там закінчується свобода іншого». Розуміє його кожен по-своєму, але враховуючи філософію Сартра та власний життєвий досвід, хочу наголосити на наступному: незважаючи на всі проблеми й негаразди життєвого шляху людини, вона ніколи не повинна забувати про її «внутрішню свободу», про свободу її особистості; що б там не стверджувала історія та інші науки, ми завжди маємо невід'ємне право на вибір, але чи кожен його бачить, чи приймає його – відповідь неоднозначна.

«Філософія свободи» Жана-Поля Сартра заслуговує і, як на мене, завжди буде заслуговувати на увагу серед людей будь-якого віку та соціального статусу. Адже суспільство розвивається разом з правом, яке у ньому існує, і яке ним же і створене, тому на завершення хотілося б додати: свобода кожного з нас розпочинається тільки з того моменту, коли ми наважимося на наступний вибір: свобода (я) чи існування.

ЛЮДИНА НА ШЛЯХУ ДО ІСТИНИ

У різні часи велика кількість філософів замислювалась над питаннями: «Що таке істина?», «Як її дістатись?», «Яким має бути шлях до істини?». Сьогодні через багатогранність філософії як науки, відповідей на ці питання можна знайти дуже багато.

У ХХІ столітті людина з різних причин відчуває себе крихтою у вирі думок, поглядів й ідей. Але це проблема не тільки сьогоднішніх поколінь. Ще у стародавній Греції Сократ говорив: «Я знаю тільки те, що я нічого не знаю». Тому мені вдалось досить цікавим дослідити стан філософських думок з приводу проблеми пошуку шляху до істини.

Істина — об'єктивне відображення дійсності. Але воно відбувається у свідомості людини, що є унікальною, адже її формують різні фактори, які потім здійснюють вплив на методи аналізу та сприйняття дійсності, і від цього ми маємо плуралізм поглядів з розгляду одних й тих самих проблем. Світ наповнений речами, має предметний зміст. Щоб діяти й жити в злагоді з цим світом, з його істинними значеннями й істинним призначенням, людина прагне досягнути істину, досягти відповідності її знанням, речам, предметам. Істина передбачає адекватне відображення об'єктів людиною, яка їх пізнає, відтворення об'єкта таким, яким він існує сам по собі, незалежно від людини та її свідомості.

Філософські течії по-різному дивляться на поняття істини. Декарт, наприклад, вважав істинним лише те, що підпадає під ідеал безсумнівності. Арістотель твердив, що судження є істинним, коли воно показує разом те, що насправді є разом, а хибним, коли демонструє разом те, що насправді є окремим. У некласичній філософії істина позбавлена об'єктивного статусу й мислиться як форма психічного стану особистості, спекулятивний ідеальний конструкт.

І шлях до пізнання істини філософські течії обирають різний. Якщо ми говоримо про античну філософію, то головною наукою визнавалась математика, через призму якої оцінювалися філософські категорії. Математика вважалась взірцем для інших наук, адже її можна подати у формі замкненої дедуктивної системи. Наука нових часів розглядала математику як найдосконаліший спосіб пізнання. Ключовою стала саме ідея методу. Ідеал пізнання, визначений поняттям методу, полягає у тому, що ми настільки свідомо йдемо дорогою пізнання, що у будь-який момент можемо знову її віднайти, знову на неї ступити.

На мою думку, шлях до істини відрізняється у кожній особистості через відмінність ідеалів. Але він відрізняється і в середині однієї

особистості, адже ідеали з часом змінюються, змінюються підходи до прийняття тих чи інших речей, змінюється й сама особистість. Шлях до істини — постійна практика людини, постійний аналіз через призму всіх суб'єктивних факторів. Людина впродовж життя тренує у собі можливість відрізнити реальне від уявного, істинне від хибного на основі постійного зважування відповідних об'єктів пізнання, їх співвідношення між собою та відображення у свідомості людини. Але і щодо практики є обмеження, адже не всі теоретичні ідеї ми маємо змогу перевірити, як-от ідеї квантової механіки, фізики. І тут уже для підтвердження відповідних ідей існують інші критерії: логічність, системність, простота, краса. Ці критерії, безумовно, не можна назвати абсолютними, адже вони використовуються лише в комплексі, нерозривно один від іншого.

Тому при обранні шляху до пошуку істини потрібно одразу виокремити метод, критерії, за якими цю істину ми будемо аналізувати. Але, як казав Геракліт: «Все тече, все змінюється», тому абсолютної істини дістатись неможливо, адже підходи будуть змінюватись з часом або, як було зазначено вище, будуть залежати від особи.

Криворучко Джемма,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри кримінального процесу*

ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ВИМІР ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Сучасна філософська герменевтика досліджує розуміння, тлумачення, інтерпретацію текстів. Вона нерозривно пов'язана як з теоретичними правовими дослідженнями, так і з філософією права. Розуміння позитивного права з часу появи писемності відбувається через тексти законів та інших нормативних актів, які, виражаючи думки та наміри законодавця, потребують верифікації нормативного матеріалу разом із мовним аналізом останнього. Такі тексти повинні щонайбільше відповідати розумінню зовнішнього світу суб'єктами, які їх створюють. Це досягається шляхом втілення у точному текстовому відображенні об'єктивних зв'язків та соціальних відносин. З іншого боку, розуміння законів особами, які їх читають і використовують, має відповідати «літері» і «духу» самого закону, без втрати його смислу і в аспекті системного правового тлумачення. Герменевтичній концепції відмінності між правом і законом притаманний оригінальний засіб знаходження права. «Дух» права, за тлумаченням герменевтиків, поєднує в собі взаємодоповнюючі елементи сутності (справедливості як природного стану людини) та існування (екзистенції). Тобто, у вимірі правової реальності герменевтика забезпечує не тільки точне розуміння сутності права як соціально-політичного явища, але і його філософське пізнання та розуміння на рівні онтологічної дійсності. А. Кауфман, вважає, що

герменевтичний метод дає розуміння «справжнього» права, бо основу його герменевтичного знаходження становить дещо «онтологічне» (свобода як природний стан людини) [1, с.104].

Безпомилкове пояснення, тлумачення норм права, що регулює суспільні відносини, ґрунтується на з'ясуванні їх змісту, сутності, де визначальним стає мовне порозуміння між людиною та іншими особами в умовах співіснування у соціальному середовищі. Це означає, що соціальні відносини регулюються не лише діючими юридичними нормами, а і неодмінно базуються на їх єдиному розумінні і розумному тлумаченні у процесі існування особистісних відносин. Без розуміння, а отже і прийняття права окремою людиною та усім суспільством в цілому, існує небезпідставна загроза у припиненні його дії, оскільки сутнісне розуміння права і є основою дії юридичних законів у соціальному середовищі.

Герменевтика вчить, що відправною точкою будь-якого розуміння є історико-критичне тлумачення [2, с.36]. Воно намагається, за наявної можливості, об'єктивно актуалізувати смислові дефініції. Це реалізується за допомогою знань і за участі процесів попереднього розуміння. Воно має на меті відновити сенс з причин виникнення тексту виходячи з міркувань автора і сучасників, тобто відновити його первісний зміст.

За допомогою герменевтики здійснюється системне тлумачення права розглянутого в єдності публічного і приватного, матеріального і процесуального, національного і міжнародного. На розуміння права в герменевтичному контексті впливають не тільки і не стільки організаційні та юридично-технічні фактори, що характеризують правову реальність, а й в рівній мірі економічні показники, особливості національного менталітету, історичні традиції тощо.

Тобто, якщо ми кажемо про герменевтику у галузі права, то її завданням як багатогранного людського досвіду, спрямованого на досягнення порозуміння з іншим, хоча, на перший погляд, і виявляється занадто скромним, порівняно з науковими методологічними концепціями, але по суті є не менш амбітним, ніж завдання самого права – уможливити мирне співіснування людей [3, с.306].

Герменевтика не підміняє і не заміняє тлумачення права. Тлумачення права представляє собою інструмент юридичної техніки. Двоєдиним завданням, яке вирішує інститут тлумачення (інтерпретації), є з'ясування і роз'яснення волі законодавця, вираженої в нормативному правовому тексті.

Правова герменевтика, як розділ науки про розуміння, покликана об'єднати в собі:

1) знання про способи викладу волі в юридичному тексті (юридична техніка, юридична лінгвістика, логістика як наука про виклад і оформлення нормативних актів);

2) знання про прийоми (способи) з'ясування та роз'яснення волі, викладеної в юридичних документах (тлумачення);

3) правову експертизу юридичних текстів як спеціальну сферу знань про виправлення вад юридичних текстів [4, с. 40].

Використання юридичної герменевтики як методології дозволяє адекватно тлумачити зміст правових норм, забезпечує їх ефективну реалізацію. Проблема тлумачення норм права, що здійснюється різними суб'єктами інтерпретаційної діяльності, багатогранна, стосується різних аспектів життєдіяльності держави і суспільства, має теоретичну і практичну значимість [5, с.191].

Тобто, герменевтика робить можливим виключення багатьох спірних питань, підвищує цінність та значимість інтерпретаційної практики, всебічно та повно досліджує суперечності та помилки під час тлумачення правових норм, удосконалює «мову» законів.

Стає дедалі очевидним, що ступінь розробленості і досконалості дослідження «мови» права прямо впливає на ефективність застосування правових норм і служить одним із важливих показників правової культури суспільства.

Література:

1. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. 208 с.

2. Теории, школы, концепции (критические анализы): Художественная концепция и герменевтика / Отв.ред.Ю.Б. Борев. М.: Наука, 1985. 288с.

3. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2017. 416 с.

4. Ловпаче З.Х. Юридическая герменевтика как раздел науки о понимании. Вестник Адыгейского государственного университета. Серия: Религиоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология. 2011. Вып. 3. С. 36-42.

5. Нетреб'як О. Сутність та значення правової герменевтики. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 5. С. 189-192.

Кутнякова Анастасія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ, 1 курс, 2 група*

«ФІЛОСОФІЯ ТРАГЕДІЇ» ЯК ЖИТТЄВА ФІЛОСОФІЯ

Конфлікт трагедії має глибокий філософський зміст, є надзвичайно актуальним у політичному, соціальному, духовному планах, відзначається

високою напругою психологічних переживань. Головна тема трагедії – випробування глибин людей на тернистих шляхах свободи. Кожна історична доба давала своє розуміння трагічного і трагедійних конфліктів. Розгортання трагедії можна звести до загальної основи, такої як зіткнення і боротьба протилежностей. Неспроможність моралі спричинила початок філософії трагедії. Людину можна порівняти з айсбергом, велика частина якого прихована і затемнена власною глибиною. Ще одне запитання, що пояснює причину нігілізму, а з іншого - сутність трагедії: «Якщо завдання людини знайти щастя на землі, то, значить, все назавжди загинуло. Це завдання вже нездійсненне, бо хіба майбутнє щастя може викупати нещастя минулого і сьогодення? Досвід підтверджує причетність трагедії світу від його створення і, скоріш за все, до кінця існування. Загального щастя не обіцяє ніяке майбутнє. Отже, в чому ж криється сутність трагедії? При пропорційності однієї особистості і всього що залишилось у світі, трагедія починається там, де ця сама особистість від світу відривається. Проблема трагедії можна ще назвати проблемою пошуку сенсу. Тому, мабуть, Ніцше вважав мораль і подібні до неї «милицими» людині.

У «Критиці чистого розуму» Кант пояснює питання: «На що я можу сподіватися, якщо роблю те, що мені належить робити?». Як стверджує Кант, надія не є достатньою підставою моралі. Розумній істоті, як і будь-кому, властива потреба в щасті, схильності до його пошуків. Звідси бере початок одне з основних понять практичної філософії Канта - поняття вищого блага, за яким ховається єдність моральності і щастя. Людина може сподіватися на щастя, якщо вона гідна його.

Особливість волі полягає в тому, що вона, на відміну від примусових істин, залишає за людиною право ними користуватися чи ні. Істину кожен знаходить сам і відповідно до себе. Ухвалення трагедії, споріднення з нею якщо не звільняє людину від усіх лих, то вчить гідного з ними поводження, позбавляє від приниження бути підлабузником, тремтячою перед волею авторитету.

Людина покликана не стояти на місці, а йти вперед. Наївно думати, що філософія трагедії забезпечує стабільність і заспокоєння. Навпаки, вибравши свободу, людина повинна кожен раз доводити, що гідна її, кожен раз переступати межі загальнодозволеного і загальнозначущого. Виникає питання: чи можна влаштувати суспільство на таких вільних засадах, або краще погодитися з тим, що пропонує стабільна мораль, встановлена раз і назавжди?

Трагедія властива будь-якому буттю, вона стверджує життя у її різноманітті та свободі, у всіх її проявах як вищі цінності, які творять основу людини. Уживатися з трагедією – значить протистояти лицемірному прикриттю своїх слабкостей маскою розумності і «благих» намірів, свідчить про сміливість визнати за собою ці слабкості, відкрито заявити про те, про що будь-яка буденна мораль вважає за краще мовчати.

Філософія трагедії протистоїть філософії буденності, тобто нетворчому ставленню до життя.

Трагедія вже самим фактом свого досвідченого існування не тільки вимагає трансцендентного, а й доводить його буття. Життя народжується не тільки в ті моменти, коли все рівно і стабільно, а тоді, коли людина готова відповісти на виклик і взагалі готова до діалогу, з метою самопізнання, саморозуміння і самотворчості. Якщо вірити гераклітівському принципу «все тече, все змінюється», то жити в різноманітному світі і означає мати досвід свободи.

Левицька Юлія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права*

ПРОБЛЕМА ПРОЩЕННЯ І ПРИМИРЕННЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Багатогранність людського життя зумовлює постійний зв'язок індивіда з суспільством. Завдяки такому контакту формується досвід побудови стосунків, що може складатися як з позитивних, так і негативних вражень. Напруження від такої активності спричиняє швидкоплинні спалахи гніву, що нерідко призводять до конфлікту, суперечок та образ. Прощення і примирення, як реакція на людську провину – це складне психологічне та моральне явище, а тому потребує філософського обґрунтування.

Вимога прощення історично сформувалась як конкретизація вимоги неспричинення зла у відповідь на вчинене зло, широко представленої у стародавніх релігійно-етичних вченнях від даосизму до етики Арістотеля [4, с.420]. Поступово спостерігається відокремлення проблеми прощення сучасної з релігійної системи до філософського та соціального буття людини.

Розв'язання конфліктів тісно пов'язано зі збереженням психологічного добробуту кожної особистості. Повна єдність, тотожність інтересів, цілей та образу мислень – це утопія [2, с.10]. Життя не може бути спокійним, а пошук гармонії шляхом поєднання протиріч і є прикладом прощення. На думку філософів сучасності, прощення у своєму розвитку проходить від стадії образи та гніву до прийняття рішення про пробачення, зумовлене небажанням жити в полоні негативних емоцій [3, с.104]. Таким чином, прощення базується як на раціональному, так і на моральному відчутті людини. Після того, як емоції послабнуть, кожний вдається до рефлексивного мислення, моделюючи інший варіант поведінки, долучаючи душевний стан готовності вибачитися або пробачити та досягти гармонії у відносинах.

Стенфордська енциклопедія філософії визначає прощення як відмову від певних негативних емоцій до кривдника, терпіння негативних реакцій та, можливо, відновлення відносин з кривдником [1]. Таким чином, примирення (відновлення відносин) є завершальним етапом прощення. Буває досить складно забути образу, опанувати себе та знов довіритися людині. Подальший розвиток подій залежить від раціонального усвідомлення того, наскільки ця особа потрібна та безпосередньо від внутрішнього прагнення налагодити стосунки.

Деякі фахівці презентують модель поведінки, яка сприятиме прощенню та примиренню, що складається з: відповідальності, каяття, загоєння та відновлення [3, с.109]. Перш за все, під час вирішення питання про примирення, слід усвідомлювати реальну наявність нанесеної шкоди. Моральна шкода є суб'єктивним явищем, тому неможливо виокремити єдиний критерій розмежування. Наступним етапом є почуття провини та демонстрація сорому за поведінку кривдником. Слід сказати, що провинна за скоєне може бути виражена як в активних діях, так і в пасивних. Якщо людині складно висловити своє вибачення у відкритій та щирій розмові, то його можна передати за допомогою жестів та доброзичливих слів. Спільні зустрічі, проведені разом свята або навіть невеликий дарунок – звичайний прояв доброзичливості і відкритості та може бути хорошим приводом для взаємного примирення. Після цього наступає етап альтруїстичних дій – вибачити та відпустити образу. Нарешті, найскладніший момент – це відновлення, що може займати великий проміжок часу. Виконавши такий алгоритм дій можна налагодити стосунки, поновити мир та злагоду.

Кажуть, «вміння пробачати є великою наукою», бо дійсно вимагає поступитися своїми принципами та почуттям гордині для відновлення колишньої довіри до людини. Слід пам'ятати, що прощення робить нас більш стійкими до образ, бо ми починаємо розуміти інших, виправдовувати їхні дії та легше ставитися до тимчасових негаразд. Негативні відчуття поступово минають, а образа замінюється на милосердя.

Таким чином, проблема прощення і примирення є актуальною для сучасності та потребує філософського обґрунтування для розуміння першоджерел людських образ, здатності людської сутності пробачати та пошуку шляхів примирення. Відновлення стосунків є складним раціонально-духовним етапом, що надає можливість пошуку гармонії та прояву толерантності до інших. З образою складно жити, а тому філософія дозволяє нам знайти шляхи вивільнення з цього страждання.

Література:

1. Forgiveness: Stanford Encyclopedia of Philosophy : веб-сайт. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/forgiveness/#ForgRespWron>

2. Данильян О.Г. Соціальна гармонія і толерантність як фундамент демократичного суспільства / О.Г. Данильян // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / Редкол. : А.П. Гетьман та ін. Х. : Право. 2016. Вип. 4 (31). С. 5-13.

3. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Прощення інших і прощення себе в контексті подолання особистістю кризових ситуацій. Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка. 2016 С. 103-112.

4. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.Б. Жданенко та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. Х.: Право. 2016. 488 с.

Левкович Олег,
Політехніка Краковська
імені Тодеуша Костюшки
Ф-т «Інженерія навколишнього середовища»
6 курс, 1 група (Польща)

ПРИРОДА І ЛЮДИНА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

Людська діяльність є тим каналом, за допомогою якого здійснюється постійний «обмін речовин» між людиною та природою. Будь-які зміни в характері, напрямках і масштабах людської діяльності закладені до основи змін стосунків суспільства і природи. Впровадження у виробництво найновіших досягнень науки і техніки, поява нових технологій, джерел енергії і матеріалів призвели до революційних змін у житті суспільства. Людина досягла висот сучасної цивілізації завдяки тому, що постійно змінювала природу відповідно до своїх цілей. Люди досягали мети, на яку розраховували, але одержували наслідки, яких не чекали. Якщо на ранніх стадіях розвитку світової цивілізації втручання людини в природу мало обмежені і, як правило, оборотні наслідки, то науково-технічна революція радикально трансформувала характер і масштаби суспільства і навколишнього середовища. Зростаючий обсяг суспільних потреб значно перевищує здатність природного середовища їх задовольнити. Людство має переглянути своє ставлення до природи, зрозуміти, що теза про невичерпність корисних копалин та про людину як царя природи є хибною.

В минулому використання людиною сил природи і її ресурсів мало переважно стихійний характер: людина брала у природи стільки, скільки дозволяли її власні виробничі сили. Але НТР поставила перед людиною нову проблему – проблему обмеженості природних ресурсів, можливого порушення динамічної рівноваги складаної системи, а отже необхідність дбайливого ставлення до неї. Новим умовам має відповідати й новий тип ставлення до природи – ставлення науково обґрунтованого регулювання,

що охоплює як природні, так і соціальні процеси, що враховує характер і межі можливого впливу суспільства на природу з метою не тільки її збереження, а й відновлення. Тепер стало зрозумілим, що вплив людини на природу повинне відбуватися не наперекір її законам, а на підставі їх пізнання.

Технократична цивілізація, звільняючи людину від влади природи, одночасно знову прив'язує її до неї, адже техніка створює нові потреби, потреби в певному технічно опосередкованому засобі задоволення самих потреб. Залежність людини від цивілізації виявляється також у вигляді проблем продовольства, сировини, енергії і інших так званих глобальних проблем. З'ясувалося, що ресурси можуть бути вичерпані, що цивілізація не маючи міцної опори, руйнуючи структуру біосфери, несе в собі моральну деградацію людини. Вчені вважають, що зростання числа душевних захворювань і самогубств у всьому світі пов'язане з насильством над навколишнім середовищем. Спілкування з природою у змозі зняти стреси, напруження, надихнути людину на творчість. Спілкування ж зі знівеченим середовищем пригноблює людину, збуджує руйнівні імпульси, шкодить фізичному і психічному здоров'ю.

Зараз вже ясно, що спосіб життя, який вимагає все більшої кількості ресурсів планети, які не відновлюються, безперспективний; що руйнування середовища тягне за собою деградацію людини, як фізичну, так і духовну, викликає безповоротні зміни в його генотипі. У зв'язку з цим, показовим є те, що антропоцентрична стратегія перетворення природного середовища, зміни окремих елементів природного оточення без урахування системної організації природи, призвели до змін ряду чинників, які в своїй сукупності знижують якість природного середовища, викликають необхідність все більшої витрати сил, коштів, ресурсів для їх нейтралізації.

Якщо в минулому природа сама справлялася зі негативними змінами навколишнього середовища, оскільки їх загальний обсяг не перевищував її здатності до самовідновлення, то зараз, вона вже не в змозі впоратися з наростаючими антропогенними перевантаженнями. У зв'язку з цим людство вимушено взяти на себе відповідальність за збереження природного середовища, придатним для життя. Люди не можуть припинити змінювати природу, але можуть і повинні припинити змінювати її необдумано і безвідповідально, не враховуючи вимог екологічних законів. Тільки у випадку, якщо діяльність людей буде відповідати об'єктивним вимогам цих законів, а не йти всупереч їм, зміна природи людиною стане способом її збереження, а не руйнування.

ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНИ ТА ДЕРЖАВИ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ Т. ГОББСА

Протягом усієї історії сутність взаємозв'язку людини та держави є предметом загальної уваги та належить до числа фундаментальних наукових проблем. Видатні представники культурних епох досліджували державу як результат діяльності людей, закономірності її виникнення, розвитку й функціонування та намагались створити “ідеальну” модель взаємовідносин між владою та людиною. Одним з таких був англійський філософ Т. Гоббс.

Погляди Гоббса на суспільство і державу було викладено у трактатах “Левіафан” та “Про громадянина”. Філософ розглядав державу як результат подолання людьми “природного стану” шляхом колективної угоди. Саме Гоббс, одним з перших так детально опрацював суть “договірного” походження держави.

На думку філософа, у “природному стані” люди, які за своєю натурою доволі егоїстичні, постійно перебувають у стані “війни всіх проти всіх”. Таке становище характеризується тим, що в ньому ніщо не може бути названо справедливим або несправедливим. “Там, де немає загальної влади, немає закону, а там, де немає закону, немає несправедливості. Сила і підступність є основними чеснотами на війні”, – вважав Гоббс. В умовах, коли кожен керується особистими інтересами та прагненнями, суспільство не може розраховувати на збереження і захист ні від спільного ворога, ні від внутрішніх міжусобиць, спричинених розбіжністю інтересів. Тому, детерміновані інстинктом самозбереження та прагненням миру й безпеки, люди свідомо накладають на себе обмеження, які створюють умови для їх стабільного існування – менше свободи, але більше захисту.

Таким чином, досягається згода щодо створення держави. Люди від природи люблять свободу, яка в догромадянському стані дозволяє їм чинити так, як вони того хочуть, що і викликає несправедливості, але в водночас усвідомлюють необхідність загальної влади, що накладає певні обмеження і тим самим спрямовує їх на шляху до загального блага. На думку Т. Гоббса, влада, що здатна забезпечити умови для нормального співіснування може виникнути лише шляхом зосередження всієї сили в руках однієї особи чи групи осіб.

Філософ надає наступне визначення сутності держави: “Держава є єдина особа, яку суспільство вповноважило використовувати усю її силу і засоби так, як вона вважатиме за потрібне для їх загального миру і захисту”. Таким чином, для Гоббса не існувало вищої інстанції в питаннях

права і моралі, ніж держава, яка за допомогою законів регулювала поведінку людей.

Власне, симпатії Гоббса були на боці монархічної форми правління, хоча він і пропонує демократію й аристократію в якості можливих альтернатив. Він зазначав, що верховній владі зручніше бути саме монархічною, оскільки “в особі короля уособлена держава”. У такій формі правління, краще у порівнянні з іншими формами правління, реалізується абсолютний характер державної влади.

Держава створює в країні мир, порядок і змінює саму людину, перетворюючи її в громадянина. Стаючи частиною політичного цілого, людина з метою самозбереження вчиться контролювати свої природні потяги, формує соціальні потреби, найважливішою з яких для громадянина є потреба в солідарності.

Можна зробити висновок про те, що Т. Гоббс істотно розвинув ідею про взаємозв'язок людини та держави. Він одним з перших заклад основи договірної теорії походження держави, а його вчення мало суттєвий вплив на подальший розвиток філософської думки та значно випередило свій час.

Лопатецька Анна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 20 група*

ОБРАЗ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Філософія завжди розглядала проблеми, які можна назвати вічними. До таких проблем належать питання про Бога і релігію, душу і матерію, обов'язок та свободу. Оскільки розвиток нашого світу не стоїть на одному місці, наука швидко та впевнено досягає нових наукових досягнень, тому для того аби філософська наука також розвивалась необхідно визначити найбільш актуальні проблеми ХХІ століття.

ХХІ століття – це період постмодернізму, феноменально швидкого плину часу, надзвичайних потрясінь та космічних інновацій. На сьогоднішній день людство страждає від великої кількості інформації і нестачі часу. Величезна кількість можливостей призвела до замкнутості та розсіяності багатьох осіб, а це є серйозною психологічною та філософською проблемою нашого часу. Окрім того, кількість запропонованих товарів та послуг, з одного боку, допомогли людству відкрити нові горизонти розвитку, а з іншого, підвищений попит на матеріальні блага сприяє падінню попиту на духовний розвиток. Через відсутність часу та швидкоплинність подій людина не має змоги аналізувати те, що відбувається навкруги. Раніше філософія розглядала питання, які стосувалися людини та її буття, але на сьогоднішній день

філософи мислять із позиції відношення людини та техніки, тобто як людина впливає на техніку і навпаки, як техніка впливає на людину.

Сучасна філософія є антиідеологічною і бореться проти будь-якої ідеології. Більше того, філософія сучасності повністю змінила образ і стиль філософської діяльності. Тепер це не монолог автора, який знає все, а діалог автора та читача адже тільки так може розкритись зміст та сенс філософської праці. Звісно зрозуміло, що філософські знання про світ, людину та її ставлення до цього світу змінюється з кожною новою епохою і є під впливом соціально-економічних, наукових, художніх запитів суспільства.

Також потрібно зазначити, що сучасний філософ, на відміну від філософа класичної доби, має справу не з наївним та неосвіченим суспільством, а з людьми, чий мозок із дитинства опрацьований ідеологією, через яку повинна пробиватись філософська думка, яка повинна заставити людину думати і жити самостійно.

Філософські проблеми – це постійний пошук того, як себе представляє соціокультурна маса, яке ставлення людини до світу, в якому вона живе, якими переживаннями охоплена душа та думка людини. Тільки так філософія може розкрити принципи буття людства.

Отже, проаналізувавши все вище сказане, можна зробити висновок про те, що із розвитком світу розвиваються також філософські проблеми і погляди на навколишній світ. Напрямами діяльності філософської науки у XXI столітті полягають у тому, щоб знайти рішення проблеми психологічного дискомфорту людини, звернути увагу людини на її природу, відставивши на задній план урбаністичне життя, у якому людина не розвиває свій потенціал і закривається від свого істинного призначення. Окрім цього, людство повинне створити такі умови життя, де б існував баланс між духовним та матеріальним.

Луконін Кирило,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

КОНЦЕПЦІЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Д. БЕЛЛА

Ідея постіндустріального суспільства, як і ідея індустріального суспільства, або капіталізму, має значення лише як концептуальна схема. Ця схема дає змогу зрозуміти коло проблем та єдиний спосіб соціальної організації постіндустріального суспільства.

Д. Белл вважає постіндустріальне суспільство «ідеальним типом, складеним соціальним аналітиком на основі різноманітних змін у суспільстві». Теорія постіндустріалізму побудована на визнанні того, що джерелом прогресивного суспільства є удосконалення форм і методів

виробництва. Теоретики постіндустріалізму визначають це суспільство як соціум, що заснований на високих технологіях. Д. Белл розглядає зміни у трьох основних, відносно автономних підсистемах суспільствах: соціальній структурі (до цієї структури Белл відносить економіку, технологію та систему зайнятості), політичній системі та сфері культури.

У своїй книзі «Прийдешнє постіндустріальне суспільство» він пише: «Постіндустріальне суспільство побудовано на послугах, тому воно є грою між людьми. Провідне значення мають вже не мускульна сила, енергія, а інформація. Основною діючою особою стає професіонал, тому що його досвід і освіта дозволяє йому відповідати всім вимогам постіндустріального суспільства. Таке суспільство визначається якістю життя, що вимірюється послугами та різними зручностями – охороною здоров'я, освітою, відпочинком і культурою».

Концепція постіндустріального суспільства, за Беллом, включає п'ять основних компонентів:

- перехід від виробництва товарів до виробництва послуг;
- домінування професіонального і технічного класів, створення нової «меритократії» (влада найздібніших людей);
- провідна роль теоретичного знання як джерела нової інформації;
- особлива роль технології та технологічних оцінок;
- прийняття рішень на основі нової «інтелектуальної технології».

Д. Белл виділяє інформацію як специфічний вид товару. Вираз «інформаційне суспільство» у Белла – це нова назва для постіндустріального суспільства, що підкреслює основу його соціальної структури – інформацію. Це суспільство в трактовці Белла має всі основні ознаки постіндустріального суспільства (економіка послуг, центральна роль теоретичного знання, орієнтування на майбутнє, розвиток нових інтелектуальних технологій).

Якщо розглядати Україну в контексті концепції Белла, то можна помітити, що вона знаходиться на перехідному етапі між індустріальним та постіндустріальним суспільством. У нашої країни є великі перспективи, адже немалий відсоток населення з високим рівнем інтелекту, є передові технології у окремих галузях економіки тощо. Більше того, система цінностей та мислення українців знаходяться на рівні розвинених постіндустріальних країн світу. Залучення інвестицій у розвиток освіти та науки є вірним способом для переходу до постіндустріального суспільства. Такий перехід зумовлюється в першу чергу соціальними інститутами, ніж матеріальними факторами.

Отже, коли вже ціле покоління ретельно вивчило концепцію Белла, в ній не важко знайти недоліки. Але легко помітити, що Белл зробив справжній науковий подвиг, адже нікому не вдалось представити такої систематизованої та змістовної концепції постіндустріального суспільства. В його новаторській роботі було розроблено принципи, що зберігають актуальність і донині. У наш час його концепція є однією з

найпопулярніших, і скоріш за все, вона буде розвиватися і надалі, не втрачаючи своїх наукових й прикладних позицій.

Лучинець Юлія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 1 група*

ВЛАДА ТА МОРАЛЬ: ПОЛІТИЧНІ ТА СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ

Питання щодо співвідношення влади й моралі завжди залишаються актуальними. Безумовно, у демократичному суспільстві політична етика є одним із важливих вимірів життя, вона служить невід’ємним компонентом стабільності політичної системи, суттєвим показником розвитку суспільства і його свідомості. На жаль, єдність влади й моралі в Україні є слабо вираженою, що зумовлено невідконтрольністю посадовців, пріоритетністю власних цілей перед правами особистості.

Безперечно, для ефективної діяльності влади в сучасному суспільстві необхідні злагода й однотайність. На жаль, в Україні досягти єдності політичної еліти та народу дуже важко. Кожен із представників влади прагне щонайбільше забрати грошей у свою кишеню, тобто він завжди ставить свої інтереси вище інших, на майбутнє Вітчизни йому байдуже. На жаль, це сувора реальність, яку потрібно подолати, адже суспільство, у якому переважають ті, хто не здатен створювати блага, приречене на соціальну катастрофу. Навіть філософ Антисфен помітив закономірність: «Держави гинуть тоді, коли перестають розрізняти людей хороших і поганих». Я вважаю, що суспільство повинно функціонувати на основі споконвічного морального принципу: «чини щодо інших так, як би хотів, аби вони чинили до тебе!» Без дотримання цього закону суспільне життя не є можливим. Т.В. Бельська зазначає, що зв’язок влади і моралі існує тільки тоді, коли політика знаходить підтримку у народі, і відповідає його моральним переконанням.

А як впливає аморальність на людей? Звичайно, вона руйнує всі людські цінності. Вона, ніби хижак, поїдає рівність, свободу, милосердя. Безумовно, без моралі свобода перетворюється на свавілля і стає небезпечною; інститути демократії стають засобами для зловживань у руках влади; гроші перетворюються на мету життя. Ця ситуація є досить несприятливою для країни, але суспільство повинно зрозуміти: мораль – це ключ до щасливого майбутнього держави, який забезпечить можливість нормального існування соціуму. Поширеність беззаконня в Україні – це наслідок зловживання політичними особами моральних правил. Прикро усвідомлювати, що Батьківщина, яка так довго боролася за незалежність, знову страждає в руках нечесних людей. Необхідно взяти приклад у видатного політика, Бенджаміна Франкліна, який зробив

значний внесок у розвиток політичної культури США, запроваджуючи в практику принцип: «чесність – найкраща політика». Отже, для формування порядку в країні потрібна моральна реформа, яка має здійснюватися за допомогою соціальної практики.

Із якою метою виникають у суспільстві мораль і влада? Безумовно, із метою впорядкування суспільних відносин. В.В. Мовчан стверджує, що хто розвинув у себе моральний закон, той не потребує вказівок юридичного закону. Добро, справедливість, чесність, не тільки характеризують політичну владу, вони або підтримують і стимулюють цю діяльність, або засуджують. Я погоджуюся з думкою Аристотеля про те, що і етика, і політика виступають як практична мудрість, на основі якої приймаються і рішення в приватних і громадських справах, а основним підсумком є положення про те, що політична справедливість можлива лише між вільними людьми. Е. А. Кальницький зазначає, що необхідно започаткувати нову парадигму, яка стане неодмінною умовою оздоровлення сучасної цивілізації.

На мою думку, для українського народу є необхідним вироблення такої моделі конституційного устрою, яка гармонійно поєднувала б світовий досвід політичного будівництва з національними особливостями та інтересами країни; політичні права і свободи з соціальною справедливістю, моральністю та відповідальністю.

Майсак Артем,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 3 група*

ФІЛОСОФІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СВИТОГЛЯДУ

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що на сьогодні філософії стародавнього Сходу в порівнянні з філософією античності, приділено замало уваги. Українська культура здебільшого розвивалася під впливом європейської філософії, а тому погляди мислителів Сходу для нас часто вдаються дивними подекуди занадто заплутаними. На нашу думку, східна філософія, особливо її стародавній доробок, залишається актуальною і в наш час. В межах цього дослідження ми приділимо ключовим аспектам розвитку філософії стародавнього Сходу. До цього періоду перш за все відносяться філософські течії Єгипту, Месопотамії, Китаю та Індії.

У Єгипті філософія, як окрема течія так і не виникла, та не сформувалася. Водночас місцева релігія була достатньо специфічною і в багатьох аспектах релігійний світогляд стародавніх єгиптян поєднувався із філософським осмисленням світу. Наведену тезу можливо проілюструвати прикладом Книги мертвих. В жодній іншій культурі того

часу не сформувався настільки розвинений культ смерті. Поряд із ним визнавався принцип Маат – засада об'єктивної справедливості, яка дозволяє упорядкувати світ. Саме тому, єгиптяни не бачили сенсу у філософствуванні, так як саме життя, в порівнянні із післясмертям, мало вторинний характер.

У Месопотамії також не виникла розвинена філософія. Але у цьому регіоні завдяки надзвичайним для того часу науковим досягненням було накопичено великий обсяг знань з астрономії, медицини, та господарювання. В подальшому це зумовило появу культури яка орієнтувалася на астрономічні показники. Ментальність у Вавилоні характеризувалася прагненням до упорядкування що вилилось у появу законів Хаммурапі – найдавнішого з кодифікованих актів, що дійшли до нашого часу. До того ж, наука Месопотамії потрапивши о грецьких міст сприяла розвитку античної філософії.

В Індії філософія розвивалася невід'ємно від релігії. Карма, дхарма та каста – ключові модули для світогляду мешканця Індостану. Індуїзм, а в подальшому і буддизм – релігії, для сповідування яких потрібно було розвивати мислення та здобувати знання. Головні філософські напрацювання в Індії крилися у питаннях долі та призначення людини. Індуїсти вважали, що людина повинна виконувати свою дхарму, не виходячи за межі каст і в цьому знаходити своє призначення. Буддисти не визнавали каст, але були впевнені в існуванні карми. При цьому, мислителі Індії відстоювали власне світобачення циклічного світу, в якому все прямувало до злиття з Абсолютом, а дух людини тварин і рослин перероджувався із ходом колеса Сансари.

У Китаї протягом досліджуваного часу сформувалися дві філософські течії, які за своєю ідеологією є практично дихотомічними. Держава підтримувала конфуціанство. Засноване Конфуцієм це вчення осмислювало відносини між володарем і підлеглими і перекладало на державу модель родини. В таких умовах, всі люди були поділені на достойних та негідних. Перші зміло виконували власні обов'язки як слуги та господарі. Другі ухилялися від цього, або навіть прагнули перебрати на себе нетипові функції. На противагу конфуціанству розкинувся даосизм – заснований на філософському вченні Лао-Цзи. Даоси не визнавали над собою влади суспільства, вони вели замкнений спосіб життя прагнучі досягнути стану спокою – Дао. При цьому, у даосизмі проглядається вчинення приниження – той, хто хоче володарювати, має принизити себе по відношенню до підлеглих. Філософія Китаю стала основою для появи воєнного канону (праці Сунь Цзи та Сунь Біня) та таємного канону (36 стратегем та філософські трактати по управлінню Китаєм).

Отже, як висновок, доцільно зазначити, що Стародавній Схід подарував людству філософський спадщину, яка стала підґрунтям формування філософських поглядів на європейському континенті, в тому числі і України

Макаров Олексій,
Вища Школа Готельного і Ресторанного бізнесу,
м. Познань, (Польща),
факультет управління та маркетингу,
2 курс, група II-ZM-5

АКТУАЛЬНІ ЗАСОБИ САМОВИРАЖЕННЯ В ПОЛІТИЦІ

Постметафізична реальність, наявність якої все частіше констатується сучасними філософами, має свої онтологічні, антропологічні, когнітивні, лінгвістичні, а також методологічні особливості. Затверджені нові типи раціональності, мислення, способи існування людей і речей в цілому. Актуальність даного дослідження полягає в обґрунтуванні якісно нової форми буття права – перформансу, а також доведенні можливості його антропологічного впливу через застосування нової техніки динамізму, адже популярність перформансу давно розповсюдилася за межами мистецтва – у сфері мас-медіа, політики, інформаційних технологій [1, с. 91-92].

Сучасний суб'єкт політики позиціонує себе у дієвих перформативних практиках, соціальних та віртуальних (де виступає як тілесний образ самого себе, персона). Не маючи єдиної, чіткої мети та ознак ідентичності, загальні образи та імена позначають лише тактики, що можуть бути використані зовсім різними агентами, та маркують зазор, розрив у панівному політичному устрої. По суті, вони передують ідеології, а боротьба за смисл знаку стає частиною більш широкої політичної боротьби. Останнім часом об'єктом підвищеного дослідницького інтересу став феномен натовпу – найважливішого соціального та політичного актора, уже не пов'язаного з рефлексивністю участі та критикою попередніх комунікативних мереж. Як зазначає Дж. Дін, така ситуація спричинена нестабільністю значення в умовах комунікативного капіталізму [2, с. 221].

Реальне буття сьогодні часто заміщається категоріями уявного, а вторинний досвід у медіа-світі висувається в екзистенціальний центр, стаючи більш релевантним еквівалентом об'єктивної реальності. Дигітальні технології обумовили парадигмальне зміщення з онтології предмета на онтологію процесу, на власне комунікацію, безпосереднім учасником якої є суб'єкт як homo mediatuus [3, с. 158]. Практики самовираження людини у будь-якій сфері, від мистецтва до права і політики, зводяться сьогодні до інформативного, не коментованого дійства. Сьогодні спостерігається розуміння сучасного мистецтва в контексті процесуальності та відтворення, де процесуальність висувається на перший план і є рівноцінною результату. Таке припущення узгоджується з розумінням сучасної ситуації як плюралістичної та відкритої [3, с. 160]. У зв'язку з цим, однією з актуальних тем сучасної філософської рефлексії стає феномен мови тілесності на тлі руйнації

традиційних способів вираження політичного. Тіло, насамперед, це те, що говорить – експресивне, інтенціональне джерело значень. Сама ж інтенціональність тіла, спрямованість його на щось стає способом існування у світі, уможлиблюючи онтологічну заміну «я мислю» конструктором «я можу», «я дію».

Феномен перформативності нерозривно зв'язаний із проблематизацією дієвості, присутності, що відбиває тенденцію відмови від повторення на користь неповторності події та реакцію на медіалізацію людського життя у сучасній конфігурації соціальної реальності. Перформативні акти залучають кожного учасника у подію та роблять кожного відповідальним за те, що відбувається. У такий спосіб утворюється ситуація присутності, що суттєво відрізняється від звичайної фізичної наявності. З іншого боку, перформативний акт актуалізує тілесність, тим самим витісняючи семіотизований досвід матеріально-тілесним – позасеміотичним по суті. Головна інтенція перформативу полягає у створенні унікальної ситуації інтеракції як чистої відкритості, чий вплив виявляється сильнішим за можливі значення та смисли, так само як і непередбаченим [4, с. 96]. перформативна ситуація загострює проблему людської присутності, у якій завжди є подавання іншого у формі тіла, сумісне проживання життєвих етапів та взаємодія.

Сучасна британська філософ Дж. Батлер робить спробу аналізу емансипаторного потенціалу та перформативності політики [5]. Авторка намагається у контексті онтології тілесності переосмислити доволі типові поняття політичної теорії – демократію, свободу, рівність тощо – та, у підсумку, з'ясувати, на якому рівні політичних вимог перебувають маси людей у різних куточках світу. Дослідниця пропонує цікаве трактування проблеми гендеру: не існує жодних метафізичних гарантій істини статі («жіночого самого по собі» або «чоловічого самого по собі»); натомість є історично мінливі та контекстуально залежні гендерні ролі, похідний від влади соціокультурний конструкт. Це дає підстави вважати, що влада здійснюється на зразок перформансу, а її ефективність обумовлена перформативними актами. Влада, отже, завжди присутня там, де є соціальні відносини та правові, дисциплінарні практики [5].

Як зазначає Дж. Батлер, «коли певна група, зібрання або організований колектив називають себе “народом”, передбачаючи деякий набір включених та виключених груп, вони задіють дискурс таким чином, що змушено посилаються на популяції, які “народом” не є»[65, 2020-2]. Суб'єкт, відповідно, ідентифікує себе на підставі установленної відмінності між «його» та «не його» групами. Народом себе вважають ті, хто вийшов на вулицю, так само як і ті, хто не бажає брати участь у таких заходах, не кажучи вже про представників силових структур, які також діють від імені народу. Так, полишаючи пасивне спостереження якогось пригнічення та починаючи комунікувати з якоюсь спільнотою, небайдужі люди входять у

царину демократії (в значенні навчання) – опиняються у просторі тілесності через промовляння (пікети, акції, мітинги і т. п.) [4, с. 99-100].

Таким чином, в умовах тілесної комунікації перформативний акт стає засобом прояву індивідуальності, способом входження у комунікацію, у тому числі, політичну. У контексті проблематизації політичного розглянуті концепти народного зібрання, влади, демократії, етичні джерела політизації тілесності тощо. Особливу увагу звернено на те, що феномен виходу людей на вулицю, спричинений уразливістю та драматизмом їх особистих історій, має розглядатись як політичний перформанс – сучасний спосіб самовираження суб'єктів політики.

Література:

1. Мелякова Ю. В. Буття права та буття у праві: від перформативу до перформансу. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2018. № 1(36). С. 90-113

2. Дин Дж. Топа и публика. Stasis. 2017. Т. 5. № 1. С. 220–246

3. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості в цифрову епоху. Вісник Національної юридичної університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2020. № 1(44). С. 157-167.

4. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феномен тілесності в перформативній парадигмі: від зібрання до проблематизації політичного. Вісник Національної юридичної університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2020. № 1(44). С. 86-119.

5. Батлер Дж. Заметки к перформативной теории собрания. Москва: Ad Marginem Press, 2018. 248 с.

6. Батлер Дж. Заметки к перформативной теории собрания. URL: <https://syg.ma/@sygma/dzhudit-batlier-zamietki-k-pierformativnoi-tieorii-sobranii> (дата звернення: 11.08.2019).

Мельник Ірина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 8 група*

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розвиток людства, формування спільнот, державотворчі та інші процеси нерозривно пов'язані з накопиченням, обробкою, збереженням і розповсюдженням інформації. Важливість останньої завжди було важко переоцінити. В. Черчилль зазначав: «Хто володіє інформацією, той володіє світом». Із цією думкою важко не погодитися, адже широкий

доступ до різноманітних ресурсів значно підвищує ефективність роботи людини та суспільства в цілому.

Проте варто зауважити, що сьогодні з розвитком сучасних технологій великою проблемою постають уміння людини передбачати та долати загрози, спричинені неправдивістю інформації, і здатність держави створити інформаційну безпеку для її громадян.

Слід наголосити на тому, що саме на значній філософській базі, яка сформувалася впродовж періодів Стародавнього світу, Ренесансу, Нового та Новітнього часу, ґрунтуються сучасні наукові підходи до концепції інформаційної безпеки. У час, коли Церква намагалася «втримати владу» над істиною, з'явилися численні течії духовного розвитку суспільства. Значний вклад у це зробили Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Гуго Гроцій, І. Кант та ін.

Потрібно зазначити, що семантику терміна «інформаційна безпека» досліджували чимало науковців у своїх працях, також її зміст розкривається у багатьох нормативно-правових актах. Тому в науковій літературі сьогодні не існує єдиної консолідованої дефініції. На думку Ю. А. Фісун, інформаційна безпека — це стан захищеності інформаційного середовища, який відповідає інтересам держави, при якому забезпечується формування, використання та можливості розвитку незалежно від впливу внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз. Такі науковці як Н. Р. Нижник, Г. Л. Ситник і В. Т. Білоус визначають інформаційну безпеку як стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, які гарантують постійну наявність даних для прийняття стратегічних рішень і захист інформаційних ресурсів країни.

О. В. Литвиненко стверджує, що інформаційна безпека — це єдність трьох складових: забезпечення захисту інформації; захисту та контролю національного інформаційного простору; забезпечення належного рівня інформаційної достатності. Л. С. Харченко, Н. А. Ліпкан і О. В. Логінов стверджували, що інформаційна безпека — це складова національної безпеки, процес управління загрозами та небезпеками державними та недержавними інституціями, окремими громадянами, завдяки якому забезпечується інформаційний суверенітет України.

Видатний правник І. Л. Бачило говорить, що завдання інформаційної безпеки є комплексним утворенням, яке полягає у створенні рівноваги між попитом на інформацію численних суб'єктів і потребою розважливо використовувати наявні інформаційні ресурси.

Т. Ю. Ткачук доводить, що основними об'єктами правового забезпечення інформаційної безпеки України є: а) особа (людина та громадянин) — її конституційні права та свободи, фізичне та психічне здоров'я, захищеність від негативного впливу інформаційних технологій та інформації; б) суспільство та держава — захищеність їхніх законних інтересів у інформаційній сфері; в) інформаційні ресурси та інформаційна інфраструктура — їхня цілісність, доступність та захищеність. Науковець

стверджує, що механізми протидії інформаційним загрозам від зовнішніх джерел повинні передбачати: а) мету забезпечення безпеки, що полягає у збереженні цілісності й захищеності інформаційної сфери у процесі її функціонування; б) рівень безпеки, що виокремлює складники системи, які можуть стикатися з потенційними та реальними небезпеками; в) сфери безпеки, які визначають можливості функціонування й розвитку інформаційної сфери; г) параметри безпеки, які встановлюють припустимі межі відхилень у потенціалі системи інформаційної безпеки, кількості її елементів, їх якості, зв'язки; г) перелік загроз, наслідки їх реалізації та механізми запобігання.

Необхідно сказати: для ефективної протидії дезінформації та усунення інформаційних загроз у суспільстві має існувати інформаційна культура, яка формується в процесі соціалізації людини. Загрози інформаційній безпеці людини — це низка умов і чинників, які загрожують інтересам особистості. Неспроможність критично сприймати, аналізувати, оцінювати достовірність інформації та формулювати свою точку зору з приводу отриманих даних є наслідком низького рівня інформаційної культури. Доречно згадати про висловлювання професорки І. В. Арістової: «Хоча інформація є дійсно інструментом знання, але сама по собі вона не є знанням. Інформація, яка виникла із бажання обмінятися знаннями та зробила більш ефективною їх передачу, залишається лише формою знання, точною й стабілізованою, індексованою за часом та користувачем. Інформація, навіть якщо вона може бути «покрощена», не обов'язково має правильне усвідомлення».

Отже, інформаційна безпека — це складне комплексне утворення. Тому в науковій літературі немає єдиної чіткої думки щодо визначення цього поняття. Слід наголосити на тому, що повністю позбутися зовнішнього інформаційного впливу, усунути інформаційні загрози, сховатися від них не є можливим. Проте можна зменшити їхню кількість, підвищивши рівень інформаційної культури, тобто теоретичної та практичної підготовки особистості. Обов'язком держави є створення безпечного стану для всіх складових комунікативно-інформаційного державного комплексу, кожної людини та громадянина й окремих організацій, який можна виконати, удосконаливши нормативно-правову базу, провівши організаційну та технічну роботу й активізувавши діяльність інститутів державного управління.

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ФРІДРІХА НІЦШЕ

Ф. Ніцше – багатогранна особистість, творча спадщина якої є предметом наукових досліджень у багатьох аспектах. Так, сьогодні велику увагу вчених привертають філософські погляди Ніцше щодо розуміння моралі, його інтерпретації щодо думки в контексті усвідомлення волі до влади та світового прогресу, окремої уваги привертає його ідея надлюдини.

Так, формуючи свою філософську концепцію про надлюдину, Ф. Ніцше зазначає, що надлюдина – це своєрідний новий вищий щабель буття, до котрого має прагнути кожен індивід, який обирає «йти по життю» правильним шляхом. Яскравим прикладом втілення такої особистості є герой твору філософа Заратустра, який підноситься вище суспільного натовпу і отримує владу над ним.

Проте, з метою сприйняття та усвідомлення такого факту саму людину потрібно «підготувати». Ніцше зазначає про те, що є потреба у тому, щоб у суспільній свідомості відбулася переоцінка життєвих цінностей. Люди мають усвідомити те, що Бог, який є уособленням морального, здійснює вплив на особистість людини, певним чином вдається до маніпуляції з її свідомістю, а найголовніше – це те, що він наділений можливістю знищити її волю до влади.

Як зазначає Ніцше, людина має перестати вести себе покійно, вона повинна припинити бути слабкою і приниженою та жити, уникаючи почуття страху. Таким чином, Ф. Ніцше намалював свій ідеал сильною, владною людиною, говорячи так: «Бог помер!», бо віра в такого Бога не варта уваги, але віра в Бога мусить бути, тому – «Хай живе Бог!», але не Бог безсилим рабів, а Бог всесильних суперменів!».

Ф. Ніцше наче був реальним прикладом уособлення тієї безпосередньої взаємозалежності існування зовнішнього та внутрішнього: тіла та душі.

Так, висвітлюючи психологізм Ф. Ніцше, потрібно зазначити про його ототожнення істини з істиною життя. Для Ніцше наука, а тим паче філософія, не могла бути цінністю в собі, тобто цінністю, котра б поглинала, приховувала або призводила до спотворення цінності життя. У свою чергу, цінність життя для філософа підлягала трактуванню як максимальна цінність життя великої людини, яку Ніцше іменує надлюдиною. Таку надлюдину створює культура, а не матеріальна цінність звичайного шукача дрібних тілесних задовольень. Так, наприклад, у третьому з «Несвоечасних розмислів» Ф. Ніцше стає на захист життя людини та протиставляє життя висушеному духу аскетизму. При цьому

він відстоює не тільки захист життя від аскетизму релігійного (християнського), а й наукового. Для мислителя категорично вважалася неприйнятною «пожертва наукова», під якою він розумів покладання в жертву людяність заради отримання успіхів в науці. Окрім того, до неприйнятного філософ відносив і фактичну втрату природних основоположних людських якостей, до яких відносить в першу чергу внутрішню свободу та мужність жити чесно.

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, можна зробити висновок про те, Ніцше відстоював думку про те, що для того щоб стати надлюдиною, потрібно займатися саморозвитком, змінити застарілу мораль, розвиватися духовно, маючи перед собою певний ідеал. Ніякі релігійні перестороги, забобони і стереотипи не повинні заважати людині у цьому. Вона має відректися від усіх віровчень та стати вільною у всіх можливих проявах і лише після таких змін є можливість виникнення надлюдини.

Мірошник Олександра,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 3 група*

ДЕМОКРАТІЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ФІЛОСОФІЇ: ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СЬОГОДЕННЯ

З часу виникнення поняття «демократія» і до сьогодні не припиняються суперечки про те, корисна чи шкідлива демократія для суспільного життя, державного устрою і, нарешті, церкви. Чи не найпоказовішим виявом трансформацій, що історично відбувалися з терміном «демократія» – є зміна його змісту та розуміння від античності до сьогодення. На думку більшості філософів, демократія, незалежно від того, чи вона формальна, чи неформальна, в жодній державі не може бути цілком досягнута. А взагалі можна погодитися з твердженням Платона, що серед законних форм правління демократія є найгіршою формою, а серед незаконних – найкращою формою? Платон розумів демократію, як справедливу і, одночасно, несправедливу владу більшості. Демократія це рівноправність всіх заможних чоловіків, при якому не мають значення їх особисті якості. Критика Платона відносно демократії спирається на його ідею можливого створення «ідеальної держави». В основу концепції про «ідеальну державу» лягла ідеологія того, що державою мають керувати філософи або царі з хистом до філософії, а суспільство має поділитися на три стани: філософи, військові та ремісники. Платон наполягав на тому, що справді вдалим правителями держав є лише філософи, тобто люди всебічно освічені й розвинені. У моделі світу Платона існує дві основи: перша це світ ідей, друга це світ земний. Вони є протиставними один одному, світ земний є проекцією ідеального у вигляді матерії, тобто ідеї

породжують буття речей. Через це для Платона законним буде все, що є прямим відображенням ідеального світу ідей, а незаконним те, що є відображенням світу ідеального у спотвореному вигляді. У своїй праці «Республіка» він надає систематику і короткий критичний аналіз видів державного устрою, розміщених за шкалою поступової деградації. Яка виглядає так: Аристократія та монархія – Тимократія – Олігархія – Демократія – Тиранія. Тоді, з точки зору філософа, найкращою та законною формою є аристократія, або монархія, як краща з можливих в реальному світі форм правління, справедлива влада меншості найкращих за своїми здібностями громадян. Тож, з точки зору ідеї Платона про ідеальну тиранію або панування натовпу, ми можемо казати що серед законних демократія — найгірша, а серед незаконних — найкраща. Цю ж думку підтримав Аристотель. Слід розуміти, що поняття «демократія» з плином часу почало модернізуватися. У сучасній термінології: демократія – це політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ. Найбільш популярна мета демократії визначається як обмеження зловживань і припинення свавілля влади. Через відсутність єдиної концепції демократії, існує велика кількість видів демократії (ліберальна, плюралістична, колективна, космополітична, партисипаторна, олігархічна та ін.). Види демократії різні, але всі вони мають загальні об'єднувачі риси: призначення лідерів керованими ними людьми відбувається шляхом чесних і змагальних виборів, народ є єдиною легітимним джерелом влади, суспільство здійснює самоврядування заради загального блага і задоволення загальних інтересів. На мою думку, демократія може існувати, але не як основна форма правління, а я засада у державі, наприклад, у державі з монархією може бути демократична основа. Яскравим прикладом такої держави є Великобританія. У країні діє парламентська монархія, проте Британія є однією з найбільш демократичних у світі, бо вона надає захист усіх прав та свобод людини. Але коли демократія стає основною формою правління у державі, виникає низка проблем. На сьогодні ні одну країну, яка позиціонує себе як «демократичну державу», не можливо назвати повністю демократичною. Макіавеллі висунув ідею, що демократичні держави матимуть тенденцію догоджати примхам людей. Він висунув циклічну теорію уряду, де монархії завжди трансформуються в аристократії, які потім перетворюються на демократичні держави, які згодом переростають в анархію, далі в тиранію і зрештою повертаються до монархії. Приклад — Франція до, під час і після Французької революції і до останнього монарха Бурбона. Саме тому виникає сукупність ідей, що наголошує на певних недоліках демократії чи її окремих інститутів. Критика демократії завжди існувала суспільстві, велика частина критиків стверджує, що демократія економічно неефективна, політично ідеалістична або морально зіпсована. Головна суперечність демократії — суперечність між ідеєю демократії як повновладдям народу і неможливістю її практичного здійснення.

Британський філософ Карл Поппер вважав демократію не тільки неможливою, але й недоцільною. Демократія у прямому її розумінні неможлива навіть суто технічно, бо немає таких механізмів, які б забезпечували пряме народовладдя з будь-якого питання на всіх рівнях. Недоцільна, оскільки абсолютна більшість народу некомпетентна у вирішенні конкретних справ управління державою. Через це демократія стає керованою. Керована демократія — це форма влаштування політичної системи держави, при якій, попри це на формально демократичне законодавство і формальне дотримання всіх виборних процедур, фактична участь громадянського суспільства в управлінні державою і вплив суспільства на владу (зворотний зв'язок) мала або мінімальна. Демократія не пропонує достатньої політичної стабільності. Оскільки уряди часто змінюються, є тенденція до внесення постійних змін (внутрішньо і зовні) в політиці демократичних країн. Часті зміни політики щодо бізнесу та імміграції, ймовірно, утримують інвестиції і тим самим перешкоджають економічному зростанню.

Тож, підсумовуючи усе вище сказане, аналізуючи різні точки зору та сучасні реалії, я можу погодитися із тезою, що серед законних форм правління - демократія є найгіршою, а серед незаконних - найкращою. Недарма казав В. Черчілль: «Демократія — жахлива форма правління, якщо не брати до уваги інші». Тому, питання про те, чи може демократія замінитися іншими формами і політичними системами, має чітку відповідь: це траплялося раніше, існує зараз і може відбутися в майбутньому.

Михайлова Ірина,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 16 група*

ЛЮДИНА МІЖ БІОЛОГІЄЮ ТА СОЦІАЛЬНІСТІЮ

Людина – головна загадка для філософського мислення. З античності і до наших днів філософи розмірковували, намагаючись пояснити, що є людина. Однак, чи наблизилися вони до її розуміння? Мабуть, кожному з великих філософів, мислителів, видатних дослідників – Сократу, І. Канту, Г. Сковороді, Ж.-П. Сартру, З. Фрейду, М. Шелеру, В. Вернадському, Т. де Шардену, М. Фуко, А. Печчеї здавалося, що так. Однак з часом виявлялися нові складні проблеми. Вони стосувалися буття соціуму, впливу людини на природу, способів людського пізнання світу та власне себе. Ставало ясно: потрібні нові відповіді на питання «що є людина?» Тому для філософа проблема людини не застаріває та й не може застаріти.

Пізнавати людину надзвичайно цікаво. Однак і дуже складно. Таке пов'язане зі складністю самої людини як предмету вивчення. Справа в

тому, що людина водночас приналежна двом світам – природному та соціальному. Людина не може існувати без природи та поза нею. Однак особливості людини постають в соціумі.

Втім людина не лише «частинка», елемент соціального світу. Вона інтелектуальна та духовна істота. Людина створила світ культури та цивілізації, поза якими не може існувати. І які не можуть існувати та розвиватися без людини – на відміну від природи. Людина адаптується до світу природи та соціуму не просто пристосовуючись до того, що є, а здатна створювати нову реальність.

Поняття «сутність людини» відтворює те головне та глибинне, що визначає всі особливості людини, зокрема і її природу. З давніх давен й до нашого часу філософи обґрунтовують свої погляди на людину, визначаючи її сутність. Для цього вивчаються основні риси людини як біологічної та соціальної істоти, культурного та цивілізаційного феномену, особливості людських практик впливу на світ природи та соціуму, специфіка людського спілкування та пізнання світу тощо.

Першими відповідями на питання про природу та сутність людини стали міфи та давні релігійні уявлення. Філософія, що виникла пізніше, пояснювала сутність людини, включаючи її в загальне уявлення про космос, природу. Так, античні натурфілософи розглядали людину в цілості, єдності з природою, в гармонії з нею. Такі вияви, як свідомість, душа розумілися або як такі, що дані людині від природи, або як вияв особливої – духовної сутності.

Філософське питання “Що таке людина” зайшло настільки далеко, що почало поставати питання “Що робить людину Людиною?”. Можливо те, що він народився людиною, або ж генетика чи виховання?

Так склалося, що чинниками існування людини є біологічне, соціальне та духовне, що в свою чергу поділяється на напрями філософії, але який же чинник головніше інших?

Може, людину людиною роблять розум, знання, розсудливість, прагнення постійно розвиватися. Адже голова нам потрібна не тільки для того, щоб шапку носити, її треба заповнювати мудрістю і знанням.

Серед біологічних наук, можливо, найбільше значення для гуманітарних проблем має генетика. Її значимість насамперед – в філософських і історичних додатках: звідки походить людство, що з ним може бути далі, яке його місце в системі природи.

Почавши з міфів про генетичне приречення і про *tabula rasa*, ми по ходу обговорення вийшли за рамки біології і прийшли до проблематики справедливості і навіть виживання людства. Так і повинно було статися. Людство бере участь в двох еволюціях – біологічної та культурної. І вони не є незалежними, а взаємозалежні. Вони можуть бути зрозумілі тільки як компоненти єдиної системи, єдиного плану, які надають сенс не тільки життя окремих людей, але, можливо, також і існування Всесвіту.

ПРОБЛЕМА «ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ»: ЙОГО ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Проблема «штучного інтелекту» надзвичайно актуалізувалася в ХХІ столітті та стала по-справжньому цікавою і доленосною. Відбувається повсюдне вторгнення штучного інтелекту майже в усі сфери нашого життя, насамперед в силу серйозних досягнень в галузі кібернетики, інформатики та робототехніки. Однак його філософські аспекти досліджуються недостатньо. Тому, метою даної праці є спроба саме філософського осмислення та здійснення системно-цілісного аналізу даної проблеми.

Передовсім природа терміну «штучний інтелект» змушує нас замислитися над філософським питанням: розумна поведінка передбачає чи потребує існування розуму, і якою мірою свідомість може бути використана в ролі засобу для обчислення. Сам факт того, що особистістю є не комп'ютер, а запущена на ньому програма, піднімає невирішені філософські проблеми. Наприклад, якщо штучний інтелект – це програма, що працює на електронному пристрої, то в протилежному випадку, видаливши її, це можна вважати вбивством, так само як і позбавити людський розум фізичного тіла.

Спроби зрозуміти роботу природного людського пізнання за допомогою моделей штучних інтелектуальних систем, натрапили на ряд принципових труднощів. Вони відносяться до розуміння природи і ролі людської свідомості, творчості і свободи волі, тобто того, що робить людину людиною. Разом з тим процес цифровізації життя, пов'язаний з використанням штучного інтелекту для автоматичної переробки інформації, створює виклик до ряду фундаментальних людських цінностей: індивідуальності, розуміння того, що відбувається і що буде, осмисленості життя і ін. Без цих цінностей людина не може існувати. В ході майбутньої полеміки пропонуємо окреслити як і проблеми, так і перспективи подальшого використання штучного інтелекту.

Унікальність взаємозв'язку між штучним інтелектом та філософією підкреслював інформатик Джон Маккарті. Якщо філософія є доповненням до всієї технічної науки загалом, то вона є навіть фундаментальною для штучного інтелекту як спеціальної дисципліни і надає ґрунтовну методологію у цій галузі. Більш цікавим у цьому контексті є той факт, що філософія необхідна для керування еволюцією штучного інтелекту та організації його впровадження у наше життя, оскільки це стосується абсолютно нових і не досліджених етичних та соціальних питань.

Комплексне програмування машин сприяє штучному інтелекту відтворювати пізнавальні здібності людини. Вони допомагають нам зменшувати помилки, виконувати повторювані завдання, що мають монотонний характер, надають цифрову допомогу та можуть бути використані у ризикованих ситуаціях. Також повна відсутність емоційної сторони сприяє роботам логічно мислити та приймати правильні програмні рішення.

Але з іншого боку, штучний інтелект має певні недоліки. Функція мислення, у випадку машини, зводиться лише до логічного перетворення знаків, знакових структур і відносин між ними, відображених спеціалізованими мовами в машинних програмах і реалізованих електронними пристроями. Тоді як в інтелектуальних механізмах вироблення рішень людини провідну роль відіграють образні явища, цілісне бачення, інтуїція і супроводжуючі їх стани емоційної напруженості. Комп'ютери ж працюють без таких образів.

Всюдисуща роботизація і комп'ютеризація, а також розвиток сучасних технологій в цілому привели до того, що дослідження в галузі штучного інтелекту набувають все більшої популярності як в філософії, так і в різних галузях науки. Хоча зараз й існує неоднозначність думок з приводу застосування штучного інтелекту, можливо, майбутні наукові відкриття остаточно поставлять крапку в цій суперечці.

Могиліна Дарина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

ПРОБЛЕМА БУТТЯ У ТВОРЧОСТІ М. ХАЙДЕГГЕРА

Проблема буття людини в усі часи займає центральне місце серед філософських міркувань. Вона є “вічно новою”, оскільки зі зміною історичного контексту, з настанням нової епохи змінюються соціальні умови, форми життя індивідів, а разом з цим їх ціннісні орієнтири та образ мислення.

М. Хайдеггер належить до числа видатних мислителів ХХ століття, ідеї якого вплинули на духовну атмосферу нашого часу. Думки Хайдеггера досі залишаються для нас загадкою, оскільки його філософствування не піддається простій рефлексії. Хайдеггер підкреслює виключну своєрідність людського способу існування і закликає уникати помилок, властивих “традиційній метафізиці”, що загубила поняття Буття у всій його повноті й правдивості.

Джерелом адекватного сприйняття ідей Хайдеггера слугує його фундаментальна праця “Буття та час”, що визнана сьогодні шедевром світової філософії. У вступі до цієї книги автор ставить питання про предмет, метод і основні поняття філософії через з'ясування питання про

буття. Буття, за Хайдеггером, було й залишається головною темою філософським роздумів, оскільки саме питання про буття як загальної категорії є найбільш важливим для людського існування. Зміст поняття буття, стверджує Хайдеггер, тільки здається самоочевидним і зрозумілим. Філософ аналізує три “омани” у розумінні буття:

Буття є найбільш загальне поняття.

Поняття буття не визначено.

Буття є само по собі зрозуміле поняття.

Ці питання підводять його до завдання побудови нової онтології. Буття, на його думку, не повинно “бути передумовою” аналізу сущого як дещо “само собою зрозуміле”. Питання про смисл буття як фундаментальне питання має бути поставлене у всій його прозорості.

У “Бутті і часі” Хайдеггер описує людське існування як наявне буття, “закинута” в чужий і ворожий йому світ. “Покинутість” є однією з головних категорій буття у німецького філософа, який підкреслює онтологічну самотність людської особистості, вирваної з усіх реальних зв'язків з іншими особистостями, позбавленими внутрішньої історії і приреченої на безглузде животіння.

Людина існує в цьому світі не по своїй волі, і її існування в ньому супроводжується переживанням жаху, який не покидає її ніколи. Саме в жаху людська істота осягає себе досить ґрунтовно і глибоко, особливо перед загрозою загибелі, перед смертю. Страх перед смертю, на думку філософа, призводить наше Я до особистої самотності. Смерть зумовлена людині долею, тому вона необхідна, а не випадкова. Лише смерть протистоїть знеособленню і несправжньому існуванню, оскільки вона є особистісна.

Отже, М. Хайдеггер аналізує проблему буття людини всебічно й академічно суворо. Його ідеї уособлюють не лише констатацію загальних умов людського існування, осмислення потенціалу особистості у подоланні абсурдності й хаотичності того, що відбувається у світі, але й допомагають пошуку шляхів звільнення людини від негативних тенденцій сучасної епохи через розвиток творчих здібностей індивіда, розширення його ідеалів і ціннісних орієнтирів, прояв ініціативи. Філософія Хайдеггера сприяє усвідомленню метафізичних підстав негативних тенденцій суспільного розвитку і відкриває можливість їх подолання, звернувшись до духовної сфери.

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Основою світового розвитку ХХІ ст. є глобалізація. Цей процес відкриває нові перспективи поряд з певними загрозами. Саме тому з інтенсифікацією глобалізаційних, інтеграційних процесів, інтернаціоналізацією світової економіки значної актуалізації набувають питання захисту національних інтересів та забезпечення національної безпеки. Процеси глобалізації системно впливають на всі аспекти життєдіяльності держави та мають важливе практичне значення, тому повинні враховуватись при здійсненні державної політики.

Для того щоб дослідити проблеми національної безпеки України у контексті глобалізації та євроінтеграції, необхідно першочергово приділити увагу саме поняттям глобалізації та інтеграції, після чого звернути увагу на поняття національної безпеки України. Глобалізація – загальноцивілізаційний процес, який істотно впливає на політичну та соціально-економічну й інші сфери людського буття. У свою чергу, термін «інтеграція» тлумачиться як процес взаємного пристосування, розширення або ж об'єднання чогось у єдине ціле. Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

З огляду на світові тенденції цілком природним було проголошення Україною з часу набуття незалежності курсу на інтеграцію до Європейського Союзу. Виходячи з положень чинного законодавства та теоретичних досліджень, інтеграція України до ЄС є одним із зовнішньополітичних механізмів забезпечення національної безпеки. Підвищений інтерес до цього напрямку стимулюється ускладненням політико-правових умов розвитку українського суспільства, зростанням негативних явищ і процесів, які впливають на стан національної безпеки, та потребою практики у цій сфері, яка висуває нові, підвищені вимоги до теоретичної розробки правових проблем, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки.

На сучасному етапі найбільш істотними факторами, які необхідно враховувати при забезпеченні національної безпеки в контексті євроінтеграції, є: ступінь суспільно-політичної та соціально-економічної стабільності суспільства; особливості політичного режиму; рівень правової культури різних суб'єктів правовідносин, особливо посадових осіб державного апарату; особливості історичних умов існування країни;

геостратегічне положення країни; процеси глобалізації; сучасний стан та особливості спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. Національна безпека характеризує здатність економіки протистояти дії різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати стійкий економічний розвиток, зміцнювати конкурентні позиції на міжнародному ринку.

Процеси глобалізації відіграють роль зовнішнього фактора, мають амбівалентну спрямованість щодо національної безпеки, яка полягає в тому, що, являючись позитивним явищем суспільного прогресу, глобалізація поглиблює проблеми національної безпеки. Ефективність національної безпеки залежить від проведення системних внутрішніх реформ, які мають бути спрямовані на створення гнучкої, дієздатної та демократичної системи державного управління, задля того щоб процеси глобалізації та євроінтеграції не мали негативного впливу на національну безпеку країни.

Найбільш відчутними негативними джерелами загроз для національної безпеки, що супроводжують глобалізаційні та інтеграційні процеси, є: міжнародні переливання капіталу, що вийшли з-під контролю й дають волю діям міжнародних фінансових спекулянтів, а також швидке поширення локальних економічних «збоїв» на інші регіони світу; зростальний розрив у рівні добробуту і ступеня втягнення у процеси глобалізації багатих і бідних країн, що залишає останнім дуже невигідний вибір для розвитку; зростання безробіття у країнах, що розвиваються; загострення проблеми збереження культурно-цивілізаційної різноманітності світу, яке провокує консервативний традиціоналізм, націоналістичний та релігійний фундаменталізм; посилення міграційних процесів. Усі ці чинники активно впливають на безпеку та розвиток нашої країни, що засвідчує неможливість у сучасних умовах досягти належного рівня національної безпеки без врахування регіональних та глобальних чинників.

Забезпечення високого рівня захищеності національних інтересів, за якого створюються належні умови для стабільного розвитку особистості, суспільства та держави, є завданням політики національної безпеки держави. При цьому важливою умовою ефективності цієї політики є пріоритет несилових шляхів захисту національних інтересів та цінностей, які покладені в їх основу.

Література:

1. Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції: монографія / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; за ред.: Ю. П. Битяк, О. Г. Данильян. Харків : Право. 2019. 384 с.

2. Національна безпека України в етно-ментальному та міжнародному вимірах : монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, Ю. Ю. Калиновський, Н. І. Моїсеєва. Харків. 2004. 274 с.

3. Данильян О. Г. Місце та функції конфліктів у трансформаційний період розвитку суспільства / О. Г. Данильян // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / Редкол. : А. П. Гетьман та ін. Х.: Право. 2014. Вип. 2(21). С. 5-12.

4. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації : навч. посібн. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, М. І. Панов. Харків : Фоліо. 2002. 285 с.

Назаренко Марія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

СТРАХ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Природні катаклізми та постійні зміни, з якими зіткнулося людство у XX-XXI столітті набули характеру великого сніжного кому. У таких умовах людині важко знайти точку опори, людина знаходиться у стані невизначеності, що викликає лише почуття страху.

Страх, як предмет дослідження, цікавив мислителів в усі часи – від античності до сьогодення. Епікур, Платон, Арістотель, Т. Гоббс, Р. Декарт, Б. Паскаль, Б. Спіноза, Д. Юм, П. Гольбах, І. Кант, Л. Фейєрбах, Г. Гегель – кожен у свою епоху намагався визначити місце страху в онтологічній матриці людського буття. Класики філософської думки пояснювали феномен страху як випадковий момент свідомості, акцентуючи свою увагу на причинах появи цього явища, визначенні його меж та способах подолання.

У своїх дослідженнях Б. Спіноза визначав страх як суто суб'єктивну проблему, пов'язуючи його з психічним станом людини. Він протиставляв категорію «страх» категорії «надія». Виходячи з цього, страх – це мука, яка пов'язана з думкою, що на нас чекає щось неприємне і негативне, а надія – це насолода, яка пов'язана з думкою, що наше бажання здійсниться. Тобто, обидва явища характеризують людину у стані сумніву.

Д. Юм зі свого боку пов'язував витоки страху з обумовленою недостовірністю об'єкта. Ф. Шеллінг зазначав, що причиною появи страху є втрата свідомістю своєї єдності.

І. Кант вважав, що ситуації страху – це ситуації протистояння об'єктів. У його розумінні страх є результатом тієї ситуації, коли людині бракує сил протистояти злу.

Саме через те, що під сферою дій страху розуміють виключно духовне, дослідженням категорії страху також займалися зарубіжні та вітчизняні представники психологічної науки. Так, З. Фрейд ототожнював категорію «страх» з категорією «жах». Ми часто тлумачимо поняття «жах» як щось чуже і невідоме. На погляд Фрейда, таке розуміння жаху є занадто простим і неточним. Він вважав, що жах – це коли у чомусь добре знайомому і безпечному несподівано виникає щось невідоме і невіддане, це коли проявляється те, що раніше було приховано.

Таким чином, можна констатувати єдність поглядів усіх дослідників на тому, що соціальний страх, насамперед, який пов'язаний з суспільними за своєю походженням загрозами, виступає у ролі невід'ємної і неминучої складової людини як соціального суб'єкта.

Суттєва відмінність людини від тварини, що полягає у відсутності у першої інстинкту, що породжує страх, передусім, перед силами природи. Відсутність інстинкту у людини компенсується різними апробованими в ході соціального досвіду моделями поведінки, культурними досягненнями, що дозволяють людині відчувати впевненість і відчувати безпеку. Не дивлячись на те, що людина прагне до формування передбачуваних соціальних умов середовища за допомогою соціальних норм, правил поведінки, громадських інститутів тощо, вона залишається відкритою для екзистенційних констант її ситуації, яка створює передумови не лише для її розвитку, але і для безперервного переживання соціального страху.

Політичні, економічні, соціокультурні, техногенні проблеми сучасного суспільства, безробіття, бідність, хвороби породжують почуття невдоволення, покинутості і невпевненості, продукують переживання страху і цим самим актуалізують його дослідження.

Отже, можна дійти висновку, що страх виступає потужним соціальним регулятором і заслуговує на велику увагу серед гуманітарних наук.

Нгуен Йст Лонг,
*Університет Дж. Монаша,
м. Мельбурн, (Австралія),
факультет медицини та біомедичних наук, 3 курс*

ПЕРФОРМАНС: ВИРАЗНІСТЬ ЛЮДИНИ В МИСТЕЦТВІ, ПРАВІ, ПОЛІТИЦІ

Ціллю дослідження є розгляд виразних можливостей перформансу як універсального й оптимального засобу «візуалізації» суб'єкта і його позиції у будь-яких галузях життєдіяльності. А також онтологічний аналіз мистецької, правової, політичної реальності у форматі перформансу, динамічна, тілесна структура якого гарантуватимете інтеракт присутності в ній суб'єкта. Перформанс

покликаний забезпечити трансформативний, мобільний, чутливий характер художньої, правової чи політичної реальності; продемонструвати усе багатство її форм, модусів і смислів [1].

Цифрова революція змінює звичні художні практики та канали поширення результатів творчості, внаслідок чого відбувається конвергенція мистецтва [2]. Мистецька практика перформансу пов'язана здебільшого з епатажними спробами художників облаштувати всебічну "присутність" у своїх витворах усіх об'єктів і тіл, а саме природи, свого власного тіла і в тому числі тіла глядача. Перформативні зміни у візуальній естетиці відбуваються паралельно із переосмисленням поняття тіла як такого та виникненням феномену тілесності в філософії. Еволюція тілесності пов'язана з відвертим зникненням кордону між внутрішнім та зовнішнім – духом і тілом – світом потаємного й соціальною роллю реальною [3, с. 95-96]. Якщо традиційно у галереї за формою глядач бачив створення картини, то тепер фікцією стає саме життя художника. Знаючи, що за ним спостерігають, художник підлаштовується, уникаючи схожості з іншими, перетворює своє життя на реаліті-шоу – на форму, за якою глядач бачить зміст [3, с. 161].

У методологічному аспекті філософії права перформанс характеризується як демонстративно-розуміюча тактика, що здатна, у тому числі, виявити й продемонструвати усе багатство смислів і форм права, проявити саму його онтологічну присутність у певному юридичному акті. Реальність правового перформансу постає як ситуація зазнавання суб'єктом впливу права через переживання осуду і відплати. Розуміння права учасниками перформансу настає аж ніяк не завдяки його тлумаченню. Розуміння тут гарантовано мультисеквенціальним рядом речових, медійних і особистісних фрагментів, які впускають самостійного глядача в простір здійснення права [3, с. 101-103].

Слід також зважати, що протягом комунікації відбувається не лише творення значень, але й обмін ними; процес, сполучений з непорозумінням, незгодою тощо. Так, іноді під час комунікативного акту люди діляться й нонсенсом, найяскравіше вираженим не стільки у словах, поглядах та концепціях, скільки у вчинках та діях [4, с. 91-92]. Взаємодія через інтеракт ніби збирає присутність по шматочкам. Деконструйована у перформансі дійсність, знов набуває своєї тілесності через дієву позицію суб'єкта-учасника. Прочитання тілесного через політичний дискурс передбачає тематизацію поняття народу. Британська дослідниця Дж. Батлер атрибутами поняття народу пропонує вважати множинність (сукупність одиниць, які, будучи розчарованим та приниженими, утворюють певну масу) та тілесність, які, у підсумку, виражають перформативність, а отже, й політичність [5]. Для дослідниці важливо підкреслити, що зібрання як таке передую акту висловлювання і саме по собі є активуванням народної волі. Сенси ж, породжені фактом зібрання, відмінні від тих, що є наслідком висловлювання своєї волі одиничним або

єдиним суб'єктом. «Ми», оголошене мовою, є активованим тілами, жестами, рухами та голосами. Іноді ж «народ»діє своїм колективним мовчанням або іронією; гумор та навіть насмішка перехоплюють та повертають мову, яку люди бажають зрушити з накатаної колії» [6]. Традиційно демонстрація сприймається передусім як громадянська позиція, отже сучасні практики зводяться до утворення ситуативних альянсів у безсловесно-тілесний спосіб – це перформативність величезного «тіла», яке висловлює свій протест. Таким чином, Перебування тіла в якомусь місці є водночас повідомленням у спілкуванні. Іншими словами, маючи свій перформативний вимір, тіло завжди говорить, є дієвим і має політичний вимір. Звідси, мова, якою говорить тіло, є біо-політичною. У такому сенсі немає тіла, позбавленого політичної мови або такого, що не висловлює свою претензію. Отже, ставати нейтральним групам політичними суб'єктами допомагає саме зібрання (мітинг) – німа демонстрація власної громадської позиції [4, с. 102-103].

Як висновок можна зазначити, що простір присутності (навіть віртуальної) дозволяє тим, хто перебуває в ньому не просто означувати його реалії, але впливати на них, влаштовувати певний фізичний чи енергетичний контакт в горизонті тілесного. Саме тому серед способів розуміючого буття, а також способів вираження і самовираження акцент переноситься з перформативу (діючого тексту) на перформанс (відтворення події). Формат перформансу дає тим, хто присутній у ньому, дійсно суб'єктивний однократний досвід участі, але досвід унікальний, життєвий, ідентифікуючий особистість свого носія із персонажем правової, політичної, історичної чи художньої дійсності. Завдяки перформансу як структуроутворюючому прийому й способу розуміючого буття може бути вирішена онтологічна проблема емоційної, духовної, правової та політичної присутності сучасного уразливого суб'єкта або цілих груп.

Література:

1. Мелякова Ю. В. Перформанс у методології філософії права. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2018. № 3(38). С. 110–118.
2. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості в цифрову епоху. Вісник Національної юридичної університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2020. № 1(44). С. 157-167.
3. Мелякова Ю. В. Буття права та буття у праві: від перформативу до перформансу. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2018. № 1(36). С. 90-113

4. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феномен тілесності в перформативній парадигмі: від зібрання до проблематизації політичного. Вісник Національної юридичної університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2020. № 1(44). С. 86-119.

5. Батлер Дж. Заметки к перформативной теории собрания. Москва: Ad Marginem Press, 2018. 248 с.

6. Батлер Дж. Заметки к перформативной теории собрания. URL: <https://syg.ma/@sygma/dzhudit-batlier-zamietki-k-pierformativnoi-tieorii-sobranii> (дата звернення: 11.08.2019).

Нечеса Андрій,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

ДИСКУСІЯ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ КОНСЕНСУСУ

Дискусія у наш час є однією із складових суспільного життя. Під цим терміном розуміють обговорення будь-якої спірної проблеми або питання. Від звичайного спору її відрізняє дві ознаки: наявність аудиторії (публічність) і аргументованість кожного з опонентів. Саме аргументи допомагають конфліктуючим сторонам дійти спільної точки зору. Однак, досить рідко дискусія призводить до того, що конфліктуючі сторони досягають консенсусу. Дискусія є предметом, за допомогою якого вирішуються проблеми носіїв протилежних інтересів. Саме обговорення будь-якого питання з метою встановлення взаємоприйнятних рішень є невід'ємною частиною процесу досягнення консенсусу. Поняття "консенсус" давно укорінилося не тільки в розмовній лексиці, а й у науковій термінології. Проте, єдиного визначення немає. Нині є три підходи до визначення цього терміну, а саме: політичний, соціальний і юридичний. Перший підхід є одним із важливих принципів уособлення демократії у політичних організаціях. У політичну сферу цей термін першим ввів О. Конт. Він використовував поняття "консенсус" як структурну узгодженість різних феноменів та інститутів соціального цілого, а у більш пізній його праці "Система позитивної політики" як прояв суб'єктивного і солідарності на рівні міжособистісних і міжгрупових відносин. Однак, саму теорію політичного консенсусу почав розробляти А. Токвіль. Суть даної теорії в тому, що суспільство може існувати і розвиватися тільки тоді, коли більшість людей мають схожу думку на різні ситуації і проблеми. В цьому разі в суспільстві можлива рівновага або, інакше кажучи, наявність загального політичного консенсусу. Шлях від дискусії до політичного консенсусу складається із кількох частин: обмін думками та вимогами конфліктуючих сторін;

пропозиція компромісу і розгляд зустрічних пропозицій; виявлення спільних поглядів.

Соціальним консенсусом є той чи інший ступінь згоди двох та більше людей в будь-яких формах соціального спілкування. Для досягнення соціального консенсусу використовуються винятково ненасильницькі методи. Як і в першому випадку, поняття "соціальний консенсус" і "демократія" є тотожними. Дискусія передбачає два види консенсусу. Перший вид – це відсутність заперечень хоча б у одного учасника спору, а другий – активна згода більшості учасників дискусії. Таким чином, можна зробити висновок, що консенсус є угодою не всіх учасників дискусії, а більшості.

Однак, досягнення компромісу в дискусії вдається далеко не завжди. Розглянемо на прикладі. Введення прогресивної шкали оподаткування в Україні є однією з дискусійних тем. Вважається, що у встановленні такої шкали є винятково переваги, а саме: покриття дефіциту в державному бюджеті, зниження нерівності доходів і підвищення соціальної справедливості, стабілізація регіонального бюджету. Існує й інша позиція, що введення цієї шкали призведе до ухилення від сплати податків, появи тіньового бізнесу і збільшення безробіття. В цьому прикладі ми можемо побачити, що за допомогою дискусій буде досягнуто консенсусу другого виду – згода більшості з певною точкою зору.

Таким чином, можна зробити висновок, що без дискусії досягнення консенсусу або часткової згоди неможливо. Саме дискусія допомагає конфліктуючим сторонам порозумітися або хоча б досягти нейтральної позиції по відношенню до точок зору один одного. Як і вважав Аристотель, який надавав особливого значення конструктивному діалогу, тільки так можна досягти істини. Без дискусій та обговорення проблем компроміс неможливий.

Нікіта Денис,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 17 група*

ОБРАЗ «ІДЕАЛЬНОГО» СУСПІЛЬСТВА В ФІЛОСОФІЇ

Суспільство – це багаторівневий складний механізм. Існує безліч трактувань та визначень терміна «суспільство». Суспільство – це не лише організація людей, що живуть на одній території та мають спільну мову. Перш за все, це продукт спільної цілеспрямованої та розумно організованої діяльності людей. Соціальна філософія стверджує, що поняття «суспільство» набагато ширше, ніж поняття «спільність». Не кожна спільність є суспільством, але кожне суспільство має риси спільності. Багато світових філософів дали визначення поняттю «суспільство». Наприклад, Е. Дюркгейм трактує суспільство як

надіндивідуальну духовну реальність, засновану на колективному уявленні. К. Маркс сприймає суспільство як сукупність відносин між людьми, що складаються в процесі історичного розвитку внаслідок їхньої спільної економічної діяльності. За Марксом, суспільство є продуктом взаємодії людей. А Т. Парсонс визначає суспільство як систему відносин між людьми, засновану на нормах і цінностях.

По-друге, кожне суспільство має одну мету – забезпечення життєдіяльності кожного члена суспільства та захист його інтересів. Цю тезу влучно підтверджує японська приказка: «Держава існує не для того, щоб перетворити земне життя в рай, а для того, щоб перешкодити їй остаточно перетворитися на пекло».

Мета кожної держави створити та забезпечити розвиток «ідеального» суспільства, де панує гармонія та порядок. Але, щоб побудувати таке суспільство, не достатньо добре упорядкованих та грамотно функціонуючих державних та правових інститутів. Формування суспільства потребує, перш за все, наявності моральних та духовних цінностей у людей, які є членами даного суспільства. Ці моральні засади втілюються у таких ідеях, як ідеї справедливості, толерантності, порядності, честі та гідності. Тільки при узгодженому зв'язку між державно-правовими інститутами та гуманістичними цінностями можливо побудувати бажане суспільство. Перші моральні засади починають формуватися у людей з розвитком у них свідомості, яка, в свою чергу, з'являється через взаємодію людей, їх спілкування, формування перших державних інститутів, а саме общин. Щоб злагоджено працювати та співіснувати на одній території, у її мешканців починають виховуватися такі поняття, як справедливість, взаємоповага, толерантність, порядність. А згодом, вже на існуючих моральних засад, починає створюватися держава та право. Проблеми соціальної філософії підіймав ще Платон у своїй праці «Держава» та Арістотель у трактаті «Політика».

Жан Жак Руссо, видатний французький філософ, завертався у своїх працях до проблем суспільства, заперечував та засуджував соціально-політичне гноблення нижчих верств населення, акцентував увагу на безправ'ї багатьох громадян. Це зумовлене тим, що у тих людей, які перебувають при владі, немає тих цінностей, які повинен мати кожний у «здоровому» суспільстві. Особливо це стосується політиків, бо саме ці люди, які знаходяться при владі та керують країною, уособлюють державу та діють від її імені. Руссо не підтримував феодально-кастову систему виховання, він наголошував на вихованні добропорядної, чесної молоді, яка б могла утворити високоморальну сім'ю, здатну так само виховати своїх дітей.

Якщо наблизитися до сучасних філософів, які досліджували це питання, можна згадати Авішайа Маргаліта, ізраїльського філософа, який здобув вчений ступінь з філософії в Єврейському університеті Єрусалима. Він багато подорожував, відвідував і Львів, де брав участь у науковій

конференції. Авішай Маргаліт акцентує увагу на створенні справедливого та порядного суспільства. Порядним суспільством, на думку філософа, є суспільство, в якому люди не принижують один одного. Він стверджує, що створення інституцій, які не будуть принижувати гідність людей, приведе нас до цивілізованого суспільства, де пануватиме честь, гідність та порядність.

Отже, ми з'ясували, що окрім розвинених державно-правових інститутів для побудови «ідеального» суспільства необхідне виховання моральних та духовних якостей, які є первинними у будь-якому суспільстві. Роль філософії полягає у дослідженні нагальних проблем суспільства та пошук шляхів для їх вирішення.

Новикова Аліна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

ІДЕАЛ ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ СТОЇКІВ

Філософська школа стоїцизму виникла за часів раннього еллінізму і зберігала свій вплив до кінця античного періоду. Її засновником вважають давньогрецького філософа Зенона Кітійського. Стоїки багато уваги приділяли етичним проблемам, опису ідеального мудреця – небайдужого до зовнішнього світу, стійкого до негараздів, які приготувала йому доля, гордого, з почуттям внутрішньої свободи. Вони вважали частинами філософії етику, фізику і логіку.

Сенека – головний представник римського стоїцизму. Сенека, за поглядами Сенеки, – це досягнення абсолютного життєвого спокою. Філософ наголошує, що спасіння людини від безумства життєвих ситуацій, від ірраціональної поведінки – у ній самій, її духовності. Необхідно ефективно використовувати те, що належить саме людині – розум. Пристрасті душі не повинні затьмарювати її діяльність. Сенека також наголошував, що пристрасть до розкоші, як і цурання всього недорогого й загальноживаного є ознакою безумства. З цього приводу, стала широковідомою афористична думка Сенеки: «Хай той, хто зайшов у наш дім, буде здивований нами, а не нашим посудом. Велика та людина, яка глиняним посудом користується як срібним, але не менш великим є і той, хто срібним посудом користується як глиняним!» Отже, Сенека вважав, що людина повинна керуватися не власними пристрастями, вона не повинна прагнути багатства, а намагатися жити в гармонії і злагоді з природою.

Одним з яскравих представників Пізнього стоїцизму був Епіктет. Оскільки в минулому він був рабом, то не дивно, що в своїх вченнях він наголошував на тому, що всі люди повинні бути рівними, засуджував рабовласництво, як дегуманізуючу силу в суспільстві. Епіктет казав, що

людина не повинна бажати того, чого вона не може осилити: «Якщо хочеш, щоб твої діти, твоя дружина і твої друзі жили постійно, то ти або божевільний, або хочеш, щоб речі, які не перебувають у твоїй владі, були б в твоїй владі і щоб те, що є чужим, було твоїм». Також філософ закликав бути байдужими до справ зовнішнього світу, оскільки саме таке ставлення до життя зможе уберегти нас від журби. Якщо людина зуміє напрацювати у собі байдужість до нестатку, то життєві негаразди не зможуть порушити ладу в її душі, підтяти коренів її енергії та позбавити її життєрадісності. Він казав «...було б краще вмерти з голоду вільним від журби й страху, як жити при недостатках у неспокої».

У свою чергу, Зенон закликав людей жити в злагоді з природою, бути добрими та благородними по відношенню до свого ближнього, вміти дослухатися до думки інших, звертатися до філософії, відступаючи від насолоди. Він казав «Мета людини – жити у злагоді з природою, а це те ж саме, що жити добродісно». На його думку: «Хто вміє вислухати пораду та скористатись нею, більше заслуговує на похвалу, ніж той, хто все обмірковує сам. Останній відрізняється лише своїм розумінням, а перший тим, що вміє слухати...».

Таким чином, стоїцизм – це філософська школа етичної направленості. Її представники закликали людину до життєвої мудрості та самовладності. Вони наголошували, що дія долі неминуча, тому людині не варто опиратися фатуму. Доля веде того, хто добровільно і безперечно їй підкоряється, і тягне силоміць, тих, хто нерозумно і безрозсудно їй суперечить. Отже, людина має свідомо, розумно пізнавати своє місце у світоустрої; вона має осягнути, яка поведінка відповідає її власній природі та природному співвідношенню з іншими істотами. Стоїки виокремили життєве завдання людини: «Треба зберігати мужність духу, оскільки дух автономний стосовно обставин життя».

Оганова Карина,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,*

аспірантка кафедри земельного та аграрного права

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМВПЛИВУ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ТА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Сьогодні Україна знаходиться на етапі динамічного реформування політичних та економічних перетворень. Соціальна політика змінює свій вектор від авторитарного до демократичного та все більше знаходиться в залежності від суспільної думки. В умовах сучасного реформування держави проблема взаємовпливу правового виховання та державотворення стає досить актуальною.

Взаємовплив простежувався на всіх етапах державотворчої еволюції. Так, окрім сучасників, над питанням правового виховання

замислювались ще в античних Греції та Римі, де у громадян вже з дитячих років виховувалася повага як до законів, так і до встановлених порядків.

На думку деяких вчених, державотворення, в аспекті його зв'язку із правовим вихованням, висуває на перший план людський фактор на шляху до правового ідеалу. Адже будь-які політичні установи – це справа людських рук і будь-який політичний механізм приводиться в дію людьми. Підтримуючи цю думку, можна стверджувати, що державотворчість залежить від багатьох факторів, у тому числі від рівня правового виховання і правової освіти населення країни. Ці фактори взаємодіють на всіх рівнях та етапах. Отже, процес державотворення є складним, багатоетапним механізмом, який залежить від багатьох чинників та передбачає суттєве підвищення правосвідомості та правової культури усіх членів суспільства.

Правове виховання безпосередньо впливає на розвиток держави, оскільки є необхідною умовою підвищення правової активності громадян і окремих соціальних груп, формування правової культури суспільства, подальшого зміцнення законності. Воно тісно пов'язане з іншими видами соціального виховання: моральним вихованням, ідейно-політичним, естетичним, професійним та ін.

При належному рівні правового виховання громадяни мають та проявляють свою активну громадську позицію. Вони зацікавлені у запровадженні нових тенденцій розвитку країни, законодавчих змін, побудові сильної та незалежної держави. Але, це працює лише при наявності високого рівня правосвідомості та діє не в кожній державі. Сьогодні Україна фактично знаходиться на початковому етапі виховання правосвідомості у громадян, оскільки більшість населення має низький рівень правової культури.

У демократичному суспільстві значна кількість питань, які впливають на розбудову держави, виноситься на розсуд громадян. Проте, в силу низького рівня правосвідомості, суспільство приймає рішення, які можуть негативно позначитись на політиці держави. Прикладом є вибори, які вважаються найвищим проявом демократії. Саме вони і призводять до рішучих змін, причому не завжди до позитивних. Це може обумовлюватися плюралізмом думок, проте, вбачається, що в більшості випадків причиною є саме низький рівень правового виховання.

Статистичні дані свідчать, що більшість населення не ознайомлюється та не вивчає програми кандидатів, за яких голосують, не ознайомлюється з проектами нормативно-правових актів, які виносяться на голосування. Саме це безпосередньо вказує на низький рівень правового виховання, що негативно впливає на державотворчі процеси.

Правове виховання включає в себе рівень правосвідомості не тільки простого населення, але і суб'єктів владних повноважень. На державних службовців або службовців місцевого самоврядування покладена додаткова відповідальність. На разі відбувається стрімкий рівень

збільшення законодавчої бази, впровадження децентралізації і саме державні службовці несуть відповідальність за це. Державні службовці у своїй роботі керуються не лише нормами закону, але й нормами етики та моралі. В разі низького рівня компетенції, етики та правосвідомості, службовці не зможуть у повному обсязі проаналізувати та внести доречні зміни, доповнення до нормативно-правових актів, від чого може суттєво постраждати державотворчий процес.

Проблема взаємовпливу правового виховання та державотворення полягає саме в тому, що вони не тільки взаємопов'язані, але і залежать один від одного. Як уже було зазначено, взаємодія між ними відбувається на всіх рівнях: від самого початкового етапу (пропозицій, заяв, скарг) до вищого рівня (розробка, внесення і прийняття законопроектів).

Їх взаємодія має бути спрямована у позитивне русло. Вбачається, що держава повинна ставити перед собою завдання підвищення рівня правового виховання громадян та шляхи його вирішення.

Останніми роками такі проекти, як «Я Маю Право», «Правосуддя» та інші вже вплинули на підвищення правового рівня населення, останні президентські вибори стали тому доказом. Продовжуючи тенденцію підвищення рівня правового виховання населення, державотворча діяльність України може досягнути значного розвитку.

Література:

1. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; за ред.: В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, О.Г. Данильяна. Харків : Право, 2010. 368 с.

2. Данильян О.Г. Проблема взаємовпливу правового виховання і державотворчого процесу: українські реалії / О.Г. Данильян, О.В. Петришин // Вісник Академії правових наук України. Харків: Право, 2010. № 1 (60). С. 28-39.

3. Данильян О.Г. Особливості організації та управління правовим вихованням у демократичному суспільстві / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Укр. Акад. наук. Київ, 2011. Вип. 50 (№8). С. 427-433.

Олійниченко Ангеліна,

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України,
аспірантка відділу дослідження
кримінального та кримінально-виконавчого права*

КОНЦЕПЦІЯ НАУКОВИХ РЕВОЛЮЦІЙ ТОМАСА КУНА

У сучасних соціально-економічних умовах спостерігається підвищення інтересу до наукового дослідження. Однак прагнення до

науково-дослідної діяльності дедалі частіше наштовхується на низький рівень оволодіння дослідниками системою методологічних і методичних знань. Цей факт істотно знижує якість здійснення науково-дослідницької діяльності, не дозволяючи їй виконавцям повною мірою реалізовувати свої потенційні творчі можливості [1, с. 6]. Задля покращення розуміння методології наукових досліджень, науковець повинен мати уяву щодо класичних концепцій розуміння та аналізу науки.

Одним із представників постпозитивістської філософії науки є Томас Кун. Також, Томас Кун – видатний історик ХХ ст. Його теорія наукових революцій як зміни парадигм стала фундаментом сучасної методології та філософії науки, зумовивши саме розуміння науки і наукового знання в сучасному суспільстві.

Свою конкретизацію і найяскравіше вираження позиція Куна знайшла в його знаменитій книзі «Структура наукових революцій». В якій вперше був введений термін «зрушення парадигми». Кун стверджує, що майже будь-який значний прорив в області науки починається з розриву з традиціями, старим мисленням, старими парадигмами [5, с. 30].

На думку Боррадоре Джованна, радикальна відмінність наукових поглядів Куна від позитивістської картини науки зображується в понятті «наукової парадигми», необхідного для опису тривалих періодів розвитку науки. Наукова діяльність в дійсності здійснюється в рамках двох етапів: етапу «нормальної науки» і етапу «революційного перелому». Встановлення першого, «нормального» етапу визначається поступовим формуванням теоретичної системи і згуртованістю навколо неї членів наукового співтовариства. Виходячи з допарадигмального періоду, для якого характерно хаотичне нагромадження фактів, наукова практика набуває стандартні форми завдяки встановленню нової «парадигми», що являє собою поєднання теорії та методу. У період «нормальної» фази функції вченого обмежуються «рішенням головоломок», тобто вирішенням проблем, теоретична можливість розв'язання яких гарантується парадигмою. Однак в певний момент стрункість парадигми порушується, після чого фаза «нормальної» науки переходить в фазу «революційного розламу». В цей період кризи методу, дослідницька техніка і теоретичні припущення парадигми беруться під сумнів. Постають метафізичні питання, і весь набір епістемологічних цінностей поступово трансформується до тих пір, поки не встановиться нова фаза «нормальної» науки. На думку Куна, для розвитку науки характерна скоріше переривчатість, ніж безперервність. Саме радикальна переривчатість породжує можливість комунікації між новою і старою парадигмами. У різних парадигмах, стверджує Кун, одні і ті ж слова «позначають» різні речі, причому настільки різні, що парадигми слід розглядати як «несумірні» [4, с. 185].

Концепція наукових революцій поставила Куна в різку опозицію до неопозитивізму і будь-якої форми мислення, що спирається на нього. Для

Куна не існує єдиного універсального наукового методу, бо дослідники не можуть порівняти свої результати ні з універсальними «протоколами» спостереження, про які говорили неопозитівісти, ні з «засадничими пропозиціями» Поппера, існуючими в кожен момент історії. Немає абсолютної істини, яка задає ту мету, до якої прагне наука. У постісторичній структурі Куна будь-яка діяльність, подібна науковій діяльності, істотно залежить від історичних і соціальних факторів. Погляд вченого на світ апіорно заданий його прихильністю окремій парадигмі, яка лежить в основі його досліджень, є основою для спілкування його з науковим співтовариством і забезпечує визнання отриманих ним результатів.

Як і в будь-якій області людського пізнання в науці неможливо обмежитися абсолютними термінами, прийнявши універсальний і всеосяжний метаісторичний словник, в світлі якого можна оцінювати істинність конкретних теорій. Думка про науковий прогрес, як про певний лінійний процес, виявляється застарілим. Це радикальне протиставлення теорії і реальності викликало заперечення – з боку релятивізму, соціологізму, і навіть ірраціоналізму – якраз завдяки тезі щодо «несумірності» парадигм. Кун заперечує, що основна мета науки полягає у відкритті істини в деякому абсолютному значенні і підкреслює ту обставину, що її можливості обмежені певними історичними рамками. Це викликало підозру, що Кун хоче позбавити науку основи і зробити її іграшкою випадкових соціальних обставин, які чинять супротив будь-якому суворому контролю [4, с. 186-187].

Також, цікавим є те, що самі собою спостереження й досвід, як вважали позитивісти, не можуть визначати специфічного змісту науки. А на думку Куна, формотворчим інгредієнтом переконань, яких дотримується наукове товариство, завжди є особисті та історичні чинники. Виходячи з цього, конкуренція між різними групами наукового товариства є єдиним історичним процесом, який ефективно призводить до заперечення раніше прийнятої теорії.

Таким чином, наукові революції розглядаються тут як такі некумулятивні епізоди розвитку науки, під час яких стара парадигма замінюється цілком або частково, новою парадигмою, несумісною зі старою. Політичні революції починаються зі зростання свідомості (часто обмеженої деякою частиною політичної спільноти), що існуючі інститути перестали адекватно реагувати на проблеми, поставлені середовищем, які вони ж частково створили власноруч [3, с. 129].

Можна зробити висновок, що обґрунтовані Томасом Куном історико-еволюціоністський підхід, антикумулятивізм, ідея про соціокультурну зумовленість наукового пізнання (екстерналізм), впровадженні поняття парадигми й наукової революції значною мірою сприяли подоланню неопозитивістської традиції у філософії науки й оформленню постпозитивізму, соціології і психології науки [1, с. 77].

Отже, концепція наукових революцій Томаса Куна безперечно вплинула на сучасну філософію науки і є ґрунтовним вкладом в методологію наукових досліджень.

Література:

1. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень: підручник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 368 с.

2. Данильян О.Г.Філософія: підручник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2018. 432 с.

3. Кун Т. Структура научных революций / пер. с англ В. Ю. Кузнецов. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2003. 605 с.

4. Боррадори Джованна. Американский философ: Беседы с Куайном, Дэвидсоном, Патнэмом, Нозиком, Данто, Рорти, Кейвлем, МакИнтайром, Куном. 2-е изд., перераб. Москва : Дом интеллектуальной книги, Гнозис, 1999. 208 с.

5. Кови С. Р. Семь навыков высокоэффективных людей: Мощные инструменты развития личности. 7-е изд. Москва : Альпина Пабlishер, 2012. 360 с.

Омельченко Катерина,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА

Вченням про свободу проникнута вся філософська система І. Канта. Його погляди на цю проблему послідовно утворювались протягом усього життя. У своїх працях він не дає єдиного чіткого визначення свободи, ми розуміємо її сутність з контексту праць філософа. Як відомо, проблема свободи постала перед Кантом у результаті виявлення протиріччя між свободою та природною необхідністю.

Першою працею на згадану тему була «Критика чистого розуму», в рамках якої він виокремлював два світи: той, що досягається розумом і світ чуттєвого сприйняття. Свобода у свою чергу належить до першого. Він розглядав свободу в космологічному і практичному сенсах. У космологічному вимірі – це спроможність спонтанно створювати певні обставини, у цьому сенсі свобода має казуальний характер. Тобто свобода в даному значенні не містить нічого запозиченого з досвіду, оскільки загальним законом самої можливості всякого досвіду є те, що має причину. Свобода в практичному сенсі – це незалежність самоволі від примусу через спонукання чуттєвості. Чуттєвість не робить вчинки необхідними, а людині притаманна спроможність самій визначати себе незалежно від примусу чуттєвих спонук.

У «Критиці практичного розуму» І. Кант приходять до висновку про те, що протиріччя між свободою та необхідністю наштовхують нас на думку про цінність свободи з точки зору практичного застосування. Він вважає, що в питанні про реальність свободи основним критерієм виступає об'єктивна необхідність її існування. І. Кант стверджував, що всі люди мислять себе свободними, спираючись на власну волю. Свобода – ідея розуму, об'єктивна реальність якої викликає сумнів.

Вагоме місце в його філософській системі також посідає вчення про категоричний імператив. Філософ стверджував, що справедливі лише ті відносини, які випливають з апіорного категоричного імперативу. Даний імператив виражає зобов'язання вчиняти так, щоб максима твоєї поведінки могла стати всезагальним законом. Отже, категоричний імператив є концентрованим вираженням поєднання свободи та відповідальності, яку Кант пояснював як категорію, що відображає особливе соціальне та морально-правове ставлення особистості до себе, своїх вчинків, суспільства чи людства в цілому. На її основі філософ виокремлював дозволена поведінку та зобов'язання. Оскільки зобов'язання містить у собі необхідність і примус, то такий імператив стає або дозволяючим, або забороняючим законом. Вчинок, який не є зобов'язанням та не забороняється – «морально байдужий». Моральна особистість поєднує свободу з відповідальністю. Вона підпорядковує свою діяльність моральним законам, які для себе сама встановила, усвідомила їх без зовнішнього примусу.

Свобода і закон, який обмежував її, представляли для І. Канта два фундаментальні стрижні, довкола яких обертається все законодавство кожної держави. Але для того, щоб закон мав силу, має бути застосований ще й примус, який у сукупності зі свободою та законом здатен забезпечити успішне існування держави. І. Кант виокремлював чотири види комбінації примусу, свободи та закону: 1) Закон та свобода без примусу (анархія); 2) Закон та примус без свобод (деспотизм); 3) Примус без свободи та закону (варварство); 4) Примус зі свободою та законом (республіка).

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що свобода та відповідальність тісно переплітаються між собою у творчості І. Канта та є доволі багатозначними поняттями. Розуміння свободи та відповідальності нерозривно пов'язано з вченням про категоричний імператив.

Опалько Владислав,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 1 група*

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА Б. КІСТЯКІВСЬКОГО

Кістяківський Богдан Олександрович (1868-1920) – видатний український філософ, правознавець, фундатор української філософії права. Праці науковця «Соціальні науки і право», «Реальність об'єктивного права», «Право, як соціальне явище», «Криза юриспруденції і дилетантизм в філософії» стали важливим поштовхом у розвитку філософсько-правових концепцій в Україні та світі. Б. Кістяківський розробив власний підхід до вивчення права, визначаючи, що це є і державно-організаційне, і соціальне, і психічне, і нормативне явище. Тому у його вченні виділено чотири напрямки розуміння права і такі ж самі його поняття: державно-наказове, соціальне, психологічне, нормативне. Державно-наказове поняття тлумачить право, як таке, що є державним за своєю природою і складається із наказів, виконання яких гарантується державою. Соціальне поняття вказує на те, що право є явищем соціальним і виражає певні стосунки між людьми, які охороняються самим суспільством. Психологічне поняття підкреслює, що воно є вольовим явищем нашого внутрішнього, психічного світу, основою якого є душевні переживання. А нормативний підхід пояснює явище права сукупністю норм, які містять в собі ідеї про належне та визначають зовнішні відносини людей між собою. Крім цих теоретичних понять, Богдан Олександрович наводить ще два технічних: юридично-догматичне та юридично-політичне поняття. Перше визначає право як сукупність правил, що вказують, як знаходити в чинних правових нормах рішення для всіх випадків зіткнення інтересів або зіткнення уявлень про право і не право. Юридично-політичне поняття – це сукупність правил, які допомагають знаходити й установлювати будь-які стійкі норми в суспільному житті. Філософ підкреслює, що ці теорії носять односторонньо обмежений характер, є суперечливими, і навіть можуть виключати одна одну, але право, як реальне явище єдине. За Кістяківським, право існує у 2 формах: об'єктивне і суб'єктивне. Він визначає об'єктивне право сукупністю норм, а суб'єктивним називає життєве явище, що здійснюється. Мислитель визнавав пріоритет суб'єктивного права над об'єктивним, але головним вважав їх єдність у праві. Б. Кістяківський зазначав: «для вироблення цілісного знання про право потрібні особливі синтетичні форми пізнання, вони мають привести до пізнання не поняття, а суті права». Філософ закликав до різнобічного вивчення права, і оскільки різні теорії є суперечливими, він обґрунтував інтегральний метод дослідження цього явища. Використовуючи цей метод, Б. Кістяківський уперше розкрив глибинну сутність права, як

багатоаспектного явища, яке синтезує державно-організаційні, соціальні, психологічні й нормативні знання. Дослідження права по окремих напрямках є обмеженим, це і зумовлює актуальність методологічного плюралізму, до якого закликав науковець, і завдяки якому ми можемо різнобічно дослідити право. Важливою складовою філософії права Б. Кістяківського є концепція правосвідомості. Він зазначає, що вона «бере участь у створенні та здійсненні права, заповнює правові норми та загально правові принципи із людським змістом» і підкреслює її особливе значення. Науковець пов'язує правосвідомість з ідеєю правової держави, яку вважав взірцем. «Верховенство права – найвища форма існування держави» – наголошував філософ. Правознавець закликав підвищувати рівень правової свідомості серед людей, тому що без активного ставлення до правового порядку верховенство права є немислимим. Філософ приходив до висновку, що верховенство права виникає за умови високого рівня правосвідомості. Вчення Б. Кістяківського є важливим досягненням світової філософсько-правової думки. Науковець розвіяв старі уявлення про право і державу, розробив теоретичні і технічні поняття права, пояснив його багатогранність та відкрив нові підходи до його осмислення. Його прагнення до вивчення права виключно з плюралістичних позицій є актуальним з науково-практичної точки зору і в наш час, а концепція верховенства права, розроблена філософом, стала дороговказом на шляху до побудови правової держави в майбутньому.

Павлик Анна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 2 група*

ЗНЕЦІНЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ У ПРАКТИЦІ ЕВТАНАЗІЇ

Право на життя – головна цінність сучасної людини. У другій половині ХХ століття у ці три слова почали вкладати особливий зміст. На думку О. Малиновського, це не лише право захисту від різноманітних форм фізичного насильства, чи насильницького позбавлення життя, а й право на гідне, достойне життя, яке обумовлене можливістю людини задовольняти найнеобхідніші потреби та користуватися певними суміжними правами (на освіту, на свободу від втручання інших осіб чи влади в особисте життя).

Актуальність даної теми полягає в тому, що у той час як право на життя визнане найвищою соціальною цінністю на міжнародному рівні (Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р.), життя окремої людини знецінюється, зокрема, у практиці евтаназії. Серед українських науковців

уже більше десяти років точаться палкі дискусії стосовно того, чи можна і чи варто легалізувати евтаназію у нашій державі. Вагомий внесок у дослідження питання евтаназії зробили С. Бородін, О. Малиновський, С. Хімченко, Г. Анікіна.

Анікіна Г. В. зазначає, що історичний досвід деяких культур показує нам: вбивство слабких чи старих не просто не заборонялося, а всіляко заохочувалося і тепер ці дохристиянські звичаї повертаються у наш світ, заради користі і комфорту люди відрікаються від людей.

Зазвичай науковці основними виділяють активну евтаназію (смертельна ін'єкція) та пасивну (відключення апаратів, які підтримують життя). Також вона може бути добровільною, вимушеною та примусовою. Як стверджує Г. Анікіна, у окремих випадках, коли пацієнт не може позбутися від болю ніякими засобами, можна застосувати пасивну добровільну евтаназію, але так як залишається ризик нехтування медичним персоналом своїми обов'язками, евтаназія недопустима.

Як зазначає М. Олашин, легалізація евтаназії тягне за собою такі негативні наслідки як деформація свідомості лікарів, схилення важкохворого до евтаназії родичами, які хочуть збагатитися за рахунок його майна та гальмування розвитку науки. Схожу думку висловлює і М. –рнобровий і додає: закріплення нормами права можливості евтаназії безпосередньо вплине на суспільну свідомість, оскільки з точки зору суспільної моралі усе узаконене вважається таким, що заохочується з точки зору держави. Загалом, це повна деградація суспільства.

Люди вже шукають альтернативи цьому жахливому явищу і не безрезультатно. У всьому світі й в Україні також створюються спеціальні хоспіси, в яких важкохвора людина може провести останні дні свого життя під наглядом кваліфікованих лікарів та психологів, які допомагають їм підготуватися до останнього етапу їхнього життя, який має бути завершений достойно та з гідністю.

Таким чином, проаналізувавши усе вищенаведене, робимо висновок – ми не повинні знецінювати і зневажати як життя іншої людини, так і своє. Евтаназія у жодному своєму вияві та формі не є достатньою підставою для позбавлення людини життя. Наша країна повинна рухатися в напрямку розвитку паліативної допомоги, створення і фінансового забезпечення хоспісів, розробки медичного обладнання та лікарських препаратів. Прихильники евтаназії розглядають хвору людину не як особистість, а як тягар для інших людей та державного бюджету. За словами М. Олашин трагедія нашого суспільства в тому, що ми намагаємося не бачити чужого болю. Нам простіше і дешевше сприяти у скоєнні самогубства, ніж допомогти хворому подолати фізичні і душевні страждання.

ЧАРЛЬЗ САНДЕРС ПІРС ТА ЙОГО КОНЦЕПЦІЯ ТИХІЗМУ

Концепції сучасної філософської думки дивують своєю різноманітністю та барвистістю світоглядних настанов. Це і не дивно, адже цей період в історії філософії вважається некласичним, а тому тенденції щодо його розвитку виходять за рамки буденного світосприйняття.

Одним із відомих представників сучасної філософії можна вважати Чарльза Сандерса Пірса, якого деякі науковці називають «американським Кантом». Найбільш важливий внесок Ч.С. Пірса в філософську спадщину – це його нормативний опис об'єктивного дослідження, вчення про категорії і теорії знаків. Однак не можна не визнати, і це підкреслюється в роботах сучасних дослідників спадщини Ч.С. Пірса, що він був філософським генієм, який володів матеріалами логіки, математики, науки і філософії.

Однією з маловідомих, проте не менш цікавих, ніж прагматизм (найвідоміша світоглядна течія з тих, що були висунуті) концепцій Пірса, вважається концепція тихізму. Тихізм походить від грецької мови та означає шанс, випадковість. Ця концепція має своєю суттю вчення про те, що шанс або будь-яка випадкова подія є першопочатком Всесвіту, що сам обирає для себе закони. Тихізм вступає в антагонізм із механічною концепцією законів природи, при тому, що він визначає можливість існування таких законів, проте із зазначенням того, що такі закони досі знаходяться на стадії еволюції та є не цілком сформованими.

У своїй теорії тихізму, Пірс намагався заперечувати центральну позицію доктрини необхідності, яка стверджує, що стан речей, що існують в будь-який час, разом з деякими непорушними законами, повністю визначає стан речей в будь-якому іншому моменті.

Своєрідною протилежністю тихізму можна вважати фаталізм, тобто віру в те, що все в житті визначено невідомим роком долі, який не можна змінити, покращити, та якого неможливо уникнути. Тихізм же, на відміну від фаталізму, наголошує на тому, що будь-яка навіть незначна подія може змінити все, починаючи від життя конкретної людини, закінчуючи незворотними процесами у всьому світі. Випадок у цій теорії керує сам собою, зумовлює розвиток, а інколи навіть призводить до занепаду. Деякі науковці пов'язують концепцію тихізму з іншою більш відомою, що іменується «ефектом метелика».

Термін «ефект метелика» виник в 1972 році завдяки американському метеорологу Едварду Лоренцу, що виступив з лекцією на тему: «Чи може помах крил метелика в Бразилії викликати торнадо в

Техасі?» Відкриття Лоренца спростувало уявлення про те, що всі процеси в світі підпорядковані жорсткими законами, а причини чітко відповідають наслідкам. Помах крил метелика символізує дрібні зміни в первісному стані системи, які викликають ланцюжок подій, що ведуть до великомасштабних змін. Тобто, подібність цих концепцій полягає у тому, що навіть незначний випадок, може докорінно змінити явища, що на перший погляд підпорядковуються стійким законам природи.

Отже, внесок Чарльза Сандерса Пірса неможливо висловити жодними науковими працями, крім загальновідомих та популярних концепцій, він розглядав і ряд таких, що не знайшли значного розповсюдження та підтримки, проте це зовсім не відмінє їхню новизну та цікавість для сучасної науки. Однією з таких концепцій є тихізм, тобто заснована на запереченні ролі законів природи, віра у випадок як основоположний механізм розвитку Всесвіту та світового прогресу.

Пилипенко Інна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 5 група*

АНТРОПОЛОГІЧНА КРИЗА В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

На рубежі XX-XXI століть сучасна цивілізація опинилася перед низкою глобальних проблем, які поставили людство на межу виживання. Серед них центральне місце займає проблема антропологічної кризи, яка все дедалі більше загострюється в умовах сучасного суспільства. Тому дослідження проблеми антропологічної кризи, можливих шляхів її подолання є особливо актуальним.

Під антропологічною кризою такі науковці, як Н. Лисенко, О. Тарасова розуміють загальний результат усіх негативних наслідків людської діяльності, спричинений процесом суспільного та природного розвитку. Наявність такої кризи є незаперечним фактом, але її витoki та коріння мислителі розуміють по-різному. Важливо виділити підстави виникнення антропологічної кризи, які зумовлені саме перетвореннями внутрішнього світу людини, відчуттям несправедливості світу, кризою існування людини.

Посилаючись на думку Е. Кальницького, важливе значення мають саме екзистенційні підстави антропологічної кризи, а також актуальні підходи до її подолання. З аналізу поглядів таких науковців як Х. Плеснер, С. К'єркегор, М. Хайдеггер, А. Камю, К. Ясперс, рішення проблеми полягає в культурі; хайдеггерівській філософії; переборенні страху і тривоги; досягненні власної свободи; осмисленні своєї ідентичності.

Найчастіше виникнення антропологічної кризи пов'язують з двома основними причинами: перша – криза західної Європи, іммігранти в якій активно нав'язують свої стандарти поведінки та ідеологію; друга – пов'язана з негативним впливом науково-технічної революції на саму людину та її здатність мислити. Мислення сучасної людини зводиться до стандартних форм та алгоритмів, а сам людський розум поступово перетворюється на односторонньо орієнтований технічний інтелект.

На дослідженні антропологічної кризи зосереджували свою увагу такі науковці, як О. Шпенглер, Р. Гвардіні, А. Печчеї, М. Хайдеггер. Зокрема, вони підкреслювали, що людина ще ніколи не була так близько до межі спустошеності, пригніченості, психічної неврівноваженості та моральної безпринципності, як сьогодні. Доцільно стверджувати, що в загостренні антропологічної кризи винним є саме людство.

Антропологічна криза є відображенням того, що наша свідомість «не встигає» за подіями та явищами, які відбуваються в світі. Сучасна людина мислить стандартами та шаблонами, не протиставляє ідеологіям та стереотипам. Спостерігається тенденція до розумового споживання. К. Смірнов та Є. Коробко наголошують на тому, що для подолання антропологічної кризи потрібні радикальні зміни і в самому стані, і у «вихованні» власного інтелекту. Тому замість питання: «Що робити?», потрібно ставити запитання: «Як почати мислити?», тому що мислити означає дійсно діяти.

Підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що одна з найстрашніших катастроф, що загрожують суспільству – це антропологічна катастрофа – руйнація людства і людяності. Незважаючи на різні погляди на суть та виникнення антропологічної кризи, більшість науковців є однаковими в тому, що ця проблема потребує негайного вирішення, оскільки її ігнорування чи навіть зволікання може призвести до непоправних наслідків.

Література:

1. Кальницький Е. А. Екзистенційні засади антропологічної кризи. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2016. № 29. С.166-173.

2. Тарасова О. И. Антропологический кризис и фактор понимания. Вестник Волгоградского государственного университета. 2008. № 1 (7). С.28-31.

3. Лысенко Н. Н. Основные подходы к исследованию современного антропологического кризиса. Известия Тульского государственного университета. 2014. № 3. С. 32-34.

4. Микитинец А. Ю. Понятие кризиса в философском дискурсе. Ученые записки Таврического национального университета имени В. И.Вернадского. 2008. № 1. С.43-47.

5. Ковальчук Н. Д. Антропологический кризис: пути выхода из него. Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. 2010. №1. С.50-53.

Пиценко Александра,
*Харьковский национальный экономический
университет имени С. Кузнеця,
факультет экономики и права, 2 курс, 1 группа*

КАНТОВСКИЙ ПРОЕКТ ВЕЧНОГО МИРА: РЕАЛЬНОСТЬ ИЛИ УТОПИЯ

Современность поражает своими неоднозначными, разноплановыми и порой абсурдными суждениями по поводу реконструкции мира и поиска его идеальной бесконфликтной модели. Обращаясь к интеллектуальному наследию прошлого, подчеркнем, что чрезвычайно глубокую концепцию оставил нам великий философ, разноплановый и многогранный учёный И. Кант в своем труде «К вечному миру».

Несомненно, что с началом Первой мировой войны И. Кант с его идеей «вечного мира» оказался для очень многих деятелей науки и культуры Германии референтной фигурой в их размышлениях о войне и мире. Несмотря на то, что его концепция и кажется нереальной, если рассмотреть ее критически, вместе с тем нельзя не согласиться с ее гуманистической и мироутверждающей направленностью. Первое, что хотелось бы отметить, это уникальность и мировоззренческую глубину кантовской системы: она создавалась как средство для достижения практически поставленной цели, а именно высшего блага для всего человечества, утверждение принципов его мирного существования. Составляющие кантовского проекта «вечного мира» определяются двумя уровнями: внутренний уровень как подлинная цель всей системы, которая призвана привести «наш род постепенно от низшей степени животности к высшей степени – человечности»; внешний уровень представлен механизмом для достижения вышеупомянутой цели, его задача дать ответ на вопрос, каким должен быть человек, каким должно быть его мировоззрение.

И. Кант предложил свое видение перехода от дробления на расы, племена, народы и нации к всемирному конфедеративному союзу народов и государств как лону, в котором воссоздается новое человечество. Также, важным аспектом его концепции и одновременно титанической трудностью в контексте реализации, является «достижение всеобщего правового гражданского общества». Только в обществе, в котором его субъектам предоставляется полноценная свобода, обеспечиваются равные права для всех граждан возможно достижение гармонии, утверждение гражданского мира и согласия.

С нашей точки зрения, обобщая вышеизложенное, можно предположить, что это были бы прекрасные и эффективные изменения в общественном, а также мировом устройстве. Но вместе с тем, возникает закономерный вопрос – насколько современные люди способны рационально (без ущерба для других) распорядится свободой, преодолеть различные проявления ксенофобии и нетолерантного мышления.

Хотелась бы надеяться, что «вечный мир» не есть пустая мечта, он та цель, к которой человечество приближается. Философ хотел показать жителям планеты Земля, что достижение вечного мира возможно при определенных условиях, а именно через триединство нескольких факторов: справедливое политико-правовое устройство в национальных государствах, укрепление международного права, и постепенное утверждение права на всемирное гражданство.

Таким образом, несмотря на утопические элементы, кантовский проект «вечного мира» всегда будет актуальным, поскольку он отображает стремление всех гуманистов, людей доброй воли создать общество без насилия. Реализация кантовских идей нашла свое воплощение в создании таких международных организаций как Лига наций, ООН. Для наполнения кантовского проекта «вечного мира» реальным содержанием необходима политическая воля мировых лидеров, трансформация мировоззрения человечества от постулатов насилия к ценностям гуманизма и миролюбия.

Покровська Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри цивільного права № 1*

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

В сучасних умовах розвитку суспільства формується нове бачення людиною дійсності – інформаційна картина світу. Інформаційні технології забезпечують швидкий розвиток всіх сфер життєдіяльності. У зв'язку з цим, інформаційні процеси призводять до можливості засвоєння та обробки великого масиву інформації. Через це змінюється і сама людина, а тому необхідним є дослідження філософських аспектів інформаційної картини світу для розуміння місця людини та інформації в сучасному світі.

Різні напрями сучасної філософії так або інакше в центр своїх концепцій ставлять інформаційний чинник, в якому вбачають технічні зрушення в економіці від виробництва індустріального до виробництва знання у формі баз даних і баз знань, тобто у вигляді інформаційної картини світу [1, с. 117-118]. Інформаційна картина світу як соціокультурна реальність, характеризується тим, що основним

продуктом і ресурсом тут є інформація як нова категорія матерії і відбувається інформатизація суспільства, яке визначається як суспільство, де більшість працюючих зайнята виробництвом, зберіганням, переробкою й реалізацією інформації [2, с. 117-118]. Це пов'язано зі швидкими темпами змін, відповідно до яких відбувається комп'ютеризація більшості процесів життєдіяльності людини. Такі зміни впливають на світогляд людини, змінюють її ставлення до світу. Інформаційна культура – це соціокультурна реальність, створена людиною, яка, разом з тим, впливає на форми масової поведінки, усе більше визначає їх, а тому і стає предметом філософії [3, с. 22]. Зазвичай виділяються три шляхи, що принципово відрізняються, до розуміння нової інформаційної культури сучасної людини в рамках інформаційної картини світу. Перший – шлях вченого, який переходить у своїх дослідженнях від старих моделей до нових. Другий шлях – шлях освоєння всього простору продуктів західної цивілізації, тобто шлях людини, що постійно знаходиться в культурному середовищі техногенного суспільства. Третій шлях – освоєння людиною нових наукових моделей, близьких до східної холистичної традиції. Можливо, третій шлях стане високоефективним [3, с. 23]. Слід погодитися з тим, що на перший погляд становлення інформаційної картини світу вкладається у традиційну схему, яка визначається об'єктом, суб'єктом та засобами пізнання, що входять в основу наукової картини світу. Творцем наукової картини світу, як і раніше, залишається людина, але справа якраз у тому, що поява комп'ютерів, які завдяки мікропроцесорній техніці можуть бути вбудовані практично у будь-який процес, призводить до появи нової форми раціональності – інформаційної [1, с. 120]. Саме тому, сучасна картина світу потребує осмислення з точки зору не традиційної схеми суб'єкт-об'єктних відносин, а світу, що самоорганізовується, саморозвивається. В цьому світі пізнаюча людина діє, перетворює, та створивши комп'ютер, покладає початок процесу глобальної інформатизації і мікропроцесорних технологій. По-перше, на відміну від приладу або інструменту використання комп'ютера не вносить збурень у пізнавальний процес. По-друге, комп'ютер розширює інтелектуальні можливості того, хто пізнає, а в окремих випадках пов'язаний з приладом комп'ютер може працювати в автономному режимі, виконуючи функції суб'єкта пізнання. Нарешті, комп'ютер – це перетворювач інформації. Як і будь-який прилад, комп'ютер не може порушувати фізичні закони, але його робота під управлінням програмного продукту відокремлює його від зовнішнього світу, що дає можливість розігрувати в ньому будь-які сценарії, лише б у них дотримувалася внутрішня логіка [1, с. 121].

Також, дослідження потребує проблема обмеження зайвої інформації, що виникла в процесі інформатизації суспільства. У світі різномасштабної й різнопланової електронної інформації людина примушується думати не лінійно-послідовно, а мозаїчно, через інтервали, за допомогою резонансу. Основним принципом свідомості, що

структурує, знову стає міф як спосіб утримати цілісність сприйняття у світі, що бурхливо оновлюється, кінцевою фазою розвитку якого має стати технічне відтворення свідомості. Сьогодні у світі існують мільярди персональних комп'ютерів, які об'єднані практично в планетарну комп'ютерну мережу. Число користувачів комп'ютерними технологіями стрімко зростає, що призводить до збільшення інтернаціонального потоку інформації. Якщо розглядати все зростаючий інформаційний потік з точки зору біологічної антропології, то новостворювана реальність конструюється самою людиною, і адаптація до неї обертається самоадаптацією. Людина як аналогова істота з точки зору функціонування мозку повинна уміти відключатися, точніше, прагнути не бути залученою в цей інформаційний потік [3, с. 26].

Отже, процес глобальної інформатизації призводить до змін у світогляді людини. Потребують переосмислення питання значення інформаційних процесів в житті сучасної людини. Швидкі темпи розвитку інформаційної культури суспільства потребують від філософії дослідження нових підходів щодо місця людини у світі та її взаємодії з новими технологічними можливостями. Інформація повинна зіграти роль двигуна для творчих ідей людини, а не повністю замінити її як учасника соціальних відносин.

Література:

1. Дзьобань О.П. Інформаційна картина світу: філософський підхід до розуміння сутності / О.П. Дзьобань, С.М. Романюк. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 2. С. 116–124.

2. Данильян О.Г. Інформаційна картина світу як соціокультурна реальність / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. акад. наук. Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 70. С. 573-578.

3. Данильян О.Г. Інформаційна картина світу в контексті перспектив сучасної науки й культури / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. Інформація і право. 2013, № 1. С. 21-28.

Приходько Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри цивільного права №1*

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стрімкий науковий прогрес, розвиток новітніх технологій, прагнення людства до вирішення нових проблем, що є загальними для всього світу, становлять причини для початку нового етапу в історії

людства – періоду глобалізації. Вплив глобалізаційних процесів зазнають різні сфери суспільного життя – від економічної до культурної. При цьому, зважаючи на зростаючу кількість викликів перед людством, що їх ставить глобалізація, виникає необхідність в адекватності сучасним умовам регуляторів суспільних відносин, зокрема права.

Серед науковців не існує єдиної точки зору щодо визначення сутності та ознак глобалізації в сфері права [1, с. 158]. Це пояснюється новизною зазначеного поняття, через що дискусії щодо нього тільки починають набирати обертів. Однак, підсумовуючи різноманітні підходи, що їх надають автори поняття правовій глобалізації, можна сказати, що під нею маються на увазі процеси інтеграції міжнародного та національного права в різних формах та за допомогою різних засобів [2, с. 384].

Не заперечуючи позитивні аспекти правової глобалізації, слід зупинитися на негативних. Серед останніх можна виділити загрозу зникнення культурної самобутності народів, а також звуження державного суверенітету та зменшення ролі національних органів влади в правотворчості. Ці два аспекти необхідно проаналізувати більш детально.

У правовій глобалізації виділяють декілька елементів, серед яких важливою є права інтернаціоналізація, що ґрунтується на зв'язку національного права із іншими внутрішньодержавними регуляторами. Так, серед способів її реалізації виділяють рецепцію, гармонізацію та уніфікацію [1, с. 162]. Не вдаючись до їхнього детального аналізу, треба зазначити, що держава має ретельно підходити до вибору способу трансформації законодавства, що буде прийнятним для неї.

Мається на увазі, що разом із впливом на право, глобалізація зачіпає також і культурну сферу. Так, суспільство має використовувати спеціальні інструменти захисту своєї культури від експансії та зникнення [3, с. 35–36]. Гармонізація ж являє собою інструмент трансформації законодавства, який створює найменше ризиків для культурної сфери. Тому якщо мета збереження власних культурних ідеалів превалює у конкретному суспільстві, перевага має надаватися гармонізації як способу інтернаціоналізації права [1, с. 164].

Іншим ризиком для правової системи окремої держави є виникнення наддержавних правових утворень. Мова йде про різні за масштабом юрисдикції міжнародні організації, такі як ООН, НАТО, та Європейський Союз. Держави, що є учасниками таких наднаціональних об'єднань, стикаються із проблемою обмеження власного суверенітету. Прагнучи досягти певних економічних та соціальних цілей, вони відмовляються від частини власних повноважень на користь органів влади таких утворень.

Зазначені процеси призводять до зменшення традиційних функцій держав [1, с. 165]. Загроза за таких умов вбачається в тому, що держава, прагнучи привести своє законодавство у відповідність до вимог

наднаціональних об'єднань, може ставити на другий план власні цінності. Таким чином відбувається певною мірою втручання у внутрішні справи окремої держави, що спричиняє домінування волі сильніших держав над іншими [2, с. 382].

Окремо слід зазначити, що глобалізаційні процеси мають вплив і на правову ідеологію окремого суспільства. Так, якщо держава перебуває в залежності від наднаціональних правових утворень, створюються умови для збільшення значення ідеологічних настанов інших держав. Саме тому національна правова ідеологія зазнає трансформацій з урахуванням наддержавних вимог, що також може мати наслідком нівелювання власних ідеологічних концепцій [1, с. 168].

Підсумовуючи можна сказати, що глобалізаційні процеси суттєво зачіпатимуть правову, культурну, економічну та інші сфери суспільного життя в майбутньому. З огляду на те, що дискусія серед науковців щодо правової глобалізації перебуває на початковому етапі, зазначена проблематика потребує більш детального дослідження.

Література:

1. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення : монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2018. 350 с.

2. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Х. : Право, 2016. 488 с.

3. Данильян О. Г. Глобалізація культури: протиріччя та тенденції розвитку / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого" . Серія : Політологія. 2017. № 2. С. 29-41.

Рожко Ілля,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 16 група*

ФІЛОСОФІЯ І МЕДИЦИНА: ДО ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Можна почати з того, що Гіппократу належить вислів: "Лікар – філософ, схожий на Бога". Необхідність тісного зв'язку філософії і медицини відзначали філософи Геракліт, Платон, Арістотель, Ф. Бекон, Кант, і відомі лікарі минулого Гален, Авіценна, Парацельс. "Душа, яка вмістила в собі філософію, не може не заразити своїм здоров'ям і тіло," – писав М. Монтень.

Як ми всі знаємо, філософія пов'язана з багатьма науками, як теоретичними, так і практичними. Адже вона спроможна розвинути у людини здатність до теоретичного мислення, здатність відмічати зв'язки між причинами і наслідками, відмічати взаємообумовленість різних явищ. А це, звичайно, може стати у нагоді будь-якому фахівцеві. У своєму історичному розвитку філософія і медицина завжди були тісно пов'язані. Їх тісний зв'язок виявляється у предметі дослідження (людини), схожості цілей і задач, єдності методології, ціннісній орієнтації. Також медицину і філософію завжди зближали спрямування на проблеми життя і смерті. У сучасних умовах застосування нових медичних технологій виникає багато складних проблем, що можуть бути вирішені тільки спільними зусиллями медиків, філософів, юристів та інших фахівців.

Протягом всього XX ст. зростає роль медицини в житті суспільства та інтерес філософів до її методологічних, соціальних та етичних проблем. Сучасна медицина дедалі більше зближується з філософією внаслідок інтегрального характеру самої медичної діяльності, що включає в себе, крім власної діяльності, також пізнавальне та ціннісне ставлення до свого об'єкта. Крім того, на достатньо високому рівні розвитку медицина щодалі більше стає теорією, в ній інтенсивно формується самосвідомість – рефлексія своїх особливостей, основ, структури знання, що і є типовими філософськими проблемами.

На теперішній час філософія і медицина вивчають глибинні проблеми буття, проблеми життя і смерті окремої людини, проблеми виживання людства на Землі. І філософія, і медицина виступають як «...пізнання, що досягається правильним міркування... і пояснює дії або явища з пізнаних нами причин...» (Т.Гоббс). І в наш час зберігають свою актуальність слова великого Гіппократа про необхідність тісної взаємодії філософії і медицини: « Філософія має бути впроваджена у медицину, а медицина у філософію, бо всі властивості філософії зберігають своє значення в медицині». Натомість видатний античний філософ Епікур стверджував, що медицина і філософія непотрібні, якщо перша не виліковує тіло, а інша – душу. Невипадково багато видатних філософів були лікарями, і фактично всі видатні медики були своерідними філософами.

Крім цього, ідеї об'єднання філософського і медичного знання полягли в основу окремої галузі знання – філософії медицини, яка покликана узагальнити практичні знання про людину та знайти шляхи її адаптації до оточуючих умов життя. Філософськими основами клінічної медицини стає «філософія лікування»: теорія постановки діагнозу, лікування, реабілітації, яка базується на розумінні сутності людини як психобіосоціальної істоти. Філософською основою профілактичної медицини можна вважати теорію гігієни про оптимальний стан людини та навколишнього середовища. Філософська теорія цінностей складає фундамент лікарської етики, деонтології та біоетики.

Отже, виходячи з вище приведеного, можна зробити висновок про те, що взаємозв'язок філософії та медицини існував завжди, принаймні, з часів Гіппократа. Медицина давала філософам масу емпіричного матеріалу, результатів спостережень, ставила перед філософією нові проблеми. В свою чергу, філософія виконувала по відношенню до медицини важливі функції: бути основою світогляду, виробляти засоби пізнання, аналізувати основні поняття.

Романяк Тетяна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ Ф. НІЦШЕ

Німецький філософ Фрідріх Вільгельм Ніцше був одним з самих яскравих представників ХІХ ст. Його погляди мали вплив на Фрейда, Гайдеггера, Камю та інших мислителів. Незважаючи на безліч критики його філософської концепції, ідеї, які він висловлював, привертають увагу і в наш час.

Одним з ключових понять в його філософії є воля до влади, яка виступає рушійною силою діяльності людини. Вона виявляється в «нових» моральних цінностях, волі до самовдосконалення. Він говорить, що там, де панує право підтримується і певна ступінь влади. При зміні влади, права зникають і утворюються нові. Тому треба завжди мати баланс між «розміром влади» та «розміром права». Але не тільки воля до влади може бути каталізатором виникнення прав. Сила дає перше право і немає такого права в основі якого не було б насильства, привласнення або узурпації.

Розглянувши, що є право з точки зору Ніцше, можна перейти до його розуміння держави. Держава виникає у результаті того, що сильна людина підпорядковує собі слабких, тобто йде боротьба за владу. Головна мета держави – захист особистості. Але в процесі вдосконалення, держава може цю особистість згубити. Філософ критикував демократію та був прихильником концепції аристократичної держави. Він вважав, що рабство повинно бути для того, щоб задовольняти потреби привілейованого класу, який буде породжувати блага для нового світу. Можна сказати, що його державно-правові погляди у чомусь схожі на «державу Платона» і це не випадково, адже Ніцше захоплювався грецькою філософією. Також він позитивно ставився до війни, говорячи про те, що вона необхідна суспільству. На його думку, єдиною протиотрутою проти небезпечного відхилення «державної тенденції» до «грошової тенденції» є війна.

Говорячи про державні погляди Ніцше треба зауважити, що можна зустріти інформацію, нібито Гітлер керувався його ідеями в своїй ідеології

та прагнув їх втілити в життя. Але сам Ніцше негативно ставився до різноманітних проявів ксенофобії. Зокрема, він зазначав: «Греба мати звичку жити в горах – бачити під собою жалюгідну балаканину сучасної політики і національного егоїзму». Він називав ксенофобію національною гарячкою та політичним честолюбством, а у випадку німців – антифранцузькою дурістю, або антиєврейською, або антипольською. Про свій народ він писав наступне, «німці – їх називали колись народом мислителів, а зараз чи мислять вони ще взагалі?» Як ми бачимо, він негативно ставився до шовінізму та панєвропейських настроїв своєї нації. Отже, помилково розглядати філософію Ніцше як ідейне підґрунтя встановленню тоталітарного режиму Гітлера.

Негативно ставився Ніцше і до соціалістичних ідей. Він писав, що якщо соціалісти зможуть створити таку ідеальну державу, де у більшості людей буде благополучне життя, то це благополуччя зруйнувало б той ґрунт на якому виникає могутня особистість, адже насильницький характер життя постійно дає поштовх силі та енергії.

Підводячи підсумки, можна сказати, що за життя Ніцше його ідеї не набули широкої популярності. Аналізуючи державно-правові погляди філософа, зауважимо, що він обґрунтовував взаємозв'язок між появою держави та права й волею людей до влади. На його думку, саме сильні особистості здатні встановити розумний баланс між правами й обов'язками у державі. Незважаючи на перше враження про «войовничість» філософії Ніцше, у його поглядах простежуються гуманістичні ідеї – неприйняття ксенофобії, необхідність захисту людини з боку держави тощо.

Савченко Дмитро,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПЮК для СБ України 1 курс, 2 група*

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У ХХІ столітті на світовій арені глобалізації в умовах інформаційно-технологічного розвитку деякі важливі концепти, принципи і категорії суттєво трансформуються. Рівність, справедливість, свобода і гуманізм – основоположні правові цінності, зміст яких радикально змінився на даному етапі розвитку відкритого суспільства. Тому проблема правового і морального сенсу справедливості набула сьогодні актуальності.

Видатні сучасні європейські теоретики державності здійснюють спробу дослідити феномен «фрагментованої справедливості» крізь призму основних прав людини. У світлі неодноразових порушень прав людини з боку транснаціональних компаній доцільно уточнити саме формулювання цієї проблеми, а саме: від міжособистісних конфліктів суб'єктів прав

перейти до конфліктів між середовищами (системами) комунікації, з одного боку, і конкретними індивідами, з іншого. Адже відчуження людини в суспільстві привело до того, що особистість виявилася заручницею в оточенні автономних комунікативних систем, що використовують її у власній справі і якими вона не здатна управляти. Внаслідок цього, особливого значення набуває інститут прав людини, що виступає засобом самозбереження особистості в умовах деструктивного впливу анонімних матриць комунікації. Це означає, що місце фундаментальної справедливості в сучасному суспільстві посідає справедливість партикулярна [1, 275]. Тобто, у реаліях глобалізації, справедливість слід розуміти не тільки як соціальну, економічну та іншу рівновагу між індивідами, а як важіль самозбереження особистості від впливу віртуальних мереж.

Слід зауважити, що феномен глобалізації права підіймає не проблему верховенства міжнародних договорів над національними Конституціями, або проблему монізації права на перевагу міжнародного, а скоріше проблему змістовної уніфікації правових систем з мінімальним урахуванням культурно-історичних особливостей і правових традицій окремих регіонів, що глобалізуються. Філософська ж рефлексія феномену глобалізованого права наполягає на таких його сутнісних елементах, як всезагальність, уніфікованість, наднаціональний, наддержавний характер, пріоритет над інтересами влади (тобто верховенство), загальнолюдська цінність і значимість, моральна і природна обґрунтованість. Отже, те, що сьогодні з точки зору юриста є глобалізованим правом, на думку філософа таким не являється [2].

Свою окрему нішу в арсеналі філософсько-правових категорій займає «глобальна справедливість». Вона набула плюралістичного тлумачення у різних концепціях, серед яких найактуальнішими можна вважати «мультикультуралізм» і «теорію правильного котла». Мультикультуралізм – багатозначне явище і поняття, якщо пов'язане із культурним плюралізмом у багатоскладових, інтегрованих суспільствах, з міграційними процесами, розвинутою міграційною і національною політикою, конфліктними ситуаціями між меншинами, практикою толерантної поведінки та ін. Ідея «полікультурності» була артикульована в першій чверті ХХ ст., прийшовши на заміну ідеям «вестернізації», «американизації», «англоконформізму», «плавильного тигля» та ін. По-суті, мультикультуралізм мав за мету створення єдиної політичної нації та вагомої національної ідеї, що здатна побудувати солідарне, компліментарне суспільство, мирне співіснування різних культур та етносів. Модель «плавильного тигля» спиралася на теорії «амальгамації», «міксації», тобто злиття і уніфікації представників різних культур [3, 3].

Проте, не дивлячись на асортимент інтеграційних технологій, у сучасному світі все ж виникає багато міжнаціональних, міжкультурних, расових, релігійних та інших суперечок, які навіть переростають у війни.

Вітчизняний дослідник М. Сабадуха з цього приводу зазначає, що глобальні проблеми можуть бути розв'язані лише за умови домінування принципів загальнолюдської справедливості, на основі дотримання глобальної відповідальності та переосмислення поглядів на людську сутність. Сподівання на те, що глобалізація розв'яже проблеми, пов'язані із суперечностями людського буття, сприятиме зростанню матеріального добробуту, поширенню демократії – не виправдовуються. Людство живе в умовах знеособленої парадигми буття, в якій панує пріоритет матеріального над духовним, що реалізується посередньою людиною. До подібних висновків дійшов, у свій час, Дж. Сорос, зазначивши, що ринки аморальні, вони дозволяють людям діяти відповідно до своєї вигоди, бо ігнорують засади справедливості. Слід визнати, що панівне становище посередньої людини у світі є причиною несправедливості й глобальних проблем. Нажаль, цей фундаментальний зв'язок до цього часу залишається поза увагою філософів, як констатує магнат [4].

У свою чергу, С. Пролєєв, досліджуючи геополітичні суперечності в умовах глобалізованого світу, формулює ключове завдання для людства: «вироблення формату продуктивного співіснування в режимі неспростовних відмінностей» [5, 17]. Філософ вважає, що в умовах глобалізації, з одного боку, не може бути універсальних принципів, а з іншого – глобалізований світ їх потребує. Відсутність же соціальної справедливості у взаємовідносинах між державами в умовах глобалізації, на думку С. Пролєєва, здатна породжувати багато ускладнень на зразок реакційних форм фундаменталізму, націоналізму, релігійного екстремізму [5].

Отже, у глобалізаційному просторі справедливість набуває абсолютно різноманітних смислів, а змістовна неоднозначність стає причиною запеклих розбіжностей і конфліктів. Розв'язання усіх вищезазначених глобальних проблем потребує, щоб людство виробило спільний геополітичний інтерес. Основою цього інтересу може бути потреба виживання і збереження миру на планеті.

Література:

1. Петришин О. Право і справедливість у глобальному суспільстві. XXII Всесвітній конгрес з філософії права і соціальної філософії Академії правових наук України. Наукове життя. Вісник Академії правових наук України. Вип. №4 (47). С. 272-284.

2. Мелякова Ю. В. Філософський аналіз феномену глобалізованого права. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Х.: Право. 2015. №2 (25). С. 140-151.

3. Соколов О. М. Формування теорії мультикультурності: історія та чинники впливу. Ж.: Панорама політологічних студій. Науковий вісник

Рівненського державного гуманітарного університету. 2013. Вип. 11. С. 1-6.

4. Сабадуха М. В. Соціальна справедливість як підґрунтя формування громадянського суспільства: соціально-філософський аналіз: дис. ... на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Житомирський Нац. ун-тет. ім. Івана Франка. 2018. 235 с.

5. Пролеєв С. Сучасний геополітичний пасьянс. Філософська думка. 2015. № 4. С. 12–22.

Саснко Аліна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 2 група*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СВОБОДИ ЯК ПРАВОВОЇ ЦІННОСТІ

Свобода завжди сприймалася людьми як найважливіша цінність. Філософи різних часів трактували поняття свободи по-різному, але їхні погляди завжди зводилися до думки, що вона є невід'ємною передумовою в процесі формування суспільства на демократичних засадах. Свобода – це наявність можливості вибору варіанту та реалізації певної поведінки. Вона є багатогранною та проявляється в різних аспектах суспільного життя.

Поняття свободи розглядали й тлумачили філософи різних історичних епох: Арістотель, Платон, Т. Аквінський, Т. Гоббс, Б. Спіноза, Г. Гегель та багато інших. Разом із розвитком різних філософських течій дещо змінювалося й розуміння та значення поняття свободи, але найбільш сучасне тлумачення свободи бере свій початок в період Нового часу, коли вперше сформувався трактування свободи як фундаментальної передумови природних прав людини, вона визначалася як невід'ємна абсолютна цінність, що має затверджуватися та захищатися правом.

К. Герман стверджує, що свобода є ціннісною основою права, без якої воно втрачає свою мету, призначення, зокрема сенс. Свобода в усі часи високо цінувалася й захищалася правом. Вона постає одним з основоположних принципів, на яких базується будь-яка правова держава.

Свободу можна вважати найголовнішою цінністю будь-якого суспільства. Неможливо уявити жодне суспільство, відносини в якому не регулювалися б правовими нормами, отже, співіснування свободи та права є обов'язковим та має забезпечуватися владою будь-якої правової держави, адже, якщо свобода закріплена юридично, але владні органи не виконують своїх обов'язків та порушують свободи громадян, таку державу не можна вважати демократичною.

Порушення свобод громадян або використання примусу можливе лише у разі запобігання негативних наслідків якої-небудь події з метою забезпечення суспільного добробуту.

Але поряд з цим свобода не може бути абсолютною, про що наголошує О. Щадило. Абсолютною свободою є повна відсутність примусу над однією особою з боку іншої, відсутність будь-яких обмежень. В суспільстві така форма свободи є неможливою, адже вона призвела б до масового порушення прав та свобод з боку різних членів суспільства стосовно одне одного.

Як зазначає Н. Бровко, проблема відповідальності тісно пов'язана з розумінням та усвідомленням проявів свободи та меж власної поведінки. Адже фактично відповідальність визначає межі дозволеної поведінки, можливі прояви свободи відносно до інших осіб та взагалі суспільства. Порушення свободи іншої особи є підставою притягнення індивіда до відповідальності.

Отже, проаналізувавши усе вищенаведене, можна стверджувати, що свобода – це ціннісна основа права; можливість вибору поведінки для реалізації людиною певних дій, які вона має усвідомлювати та, за які має нести відповідальність; це фундаментальна правова цінність, джерелом якої є природні права людини. Її вплив поширюється на різні сфери суспільного життя, вона обов'язково має захищатися правом і державою та бути першоосновою для побудови й функціонування демократичного суспільства. Вона є найважливішою цінністю людини, її природним правом, невід'ємним атрибутом.

Сасенко Аміна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

КОНЦЕПЦІЯ ІДЕАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ПЛАТОНА ТА СУЧАСНІСТЬ

Проблема побудови найкращої та найефективнішої держави хвилювала мислителів у всі часи. Зокрема, починаючи від Аристотеля й до Карла Поппера політичний ідеал Платона був предметом критичного аналізу. Він отримав, як позитивні, так і негативні оцінки дослідників. Після Платона жоден серйозний політик чи вчений, який шукає засади ідеальної держави, не може дозволити собі ігнорувати його погляди, незалежно від того, відчуває він до них симпатію чи антипатію. У даній науковій розвідці, ми спробуємо проаналізувати наскільки ідеї Платона щодо державного устрою співвідносяться з принципами сучасної демократії. Так, Платон стверджує, що його ідеальна держава – це об'єднання людей, які прагнуть задовольнити свої потреби. Люди усвідомлюють, що не є самодостатні, адже вони мають слідувати

виключно своїй місії, тому потребують допомоги інших. Саме самореалізація, як переконує Платон, є найголовнішою для кожної людини. Завдання держави – надати можливості для суспільного взаємообміну, який сприяв би задоволенню цих потреб. В ідеальній державі існує поділ людей на три суспільні групи: філософів-правителів, воїнів-стражів та землеробів, ремісників, торговців. Кожен громадянин має займатися такою діяльністю, яка відповідає його приналежності до певної групи. Перехід з одного стану в інший дозволявся лише тоді, коли під час навчання дитини помічали здібності, що належать до якоїсь іншої групи. У дорослому віці перехід заборонявся. В ідеальній державі відсутня дискримінація за статтю: чоловіки та жінки мали однакові права. Платон хотів створити «нову людину» шляхом виховання, яке повинно прищепити почуття колективізму. Це дає нові перспективи теорії легітимності, оскільки виховання стає тим ефективним засобом впливу, за допомогою якого формується психологія нової людини, яка ототожнює себе з державою і будь-які державні рішення розглядає як свої власні. Тому слід звернути увагу на те, чи взяв до уваги Платон при створенні ідеальної держави принципи демократичних країн.

Одним із головних принципів демократичної держави є плюралізм, що виключає монополію на владу та дозволяє існування різних думок, течій, партій. В ідеальній державі даного принципу немає. Лише філософи мають правити суспільством, жодних політичних партій не може існувати. Усі види мистецтва під контролем держави. Демократична держава заснована на верховенстві права. Право в демократичній державі створюється представниками, яких обирають громадяни. Відповідно ці представники створюють закони в інтересах людини, що є гарантією для особистості від свавілля політичної влади. Натомість, закони в ідеальній державі Платона створюються лише філософами, які мають за мету відобразити інтереси не якоїсь окремої людини чи класу, а захищати спільне благо всієї держави. У демократичній державі діють основні принципи права: рівність, гуманізм, справедливість, свобода. Платон стверджує, що рівність людей не приносить користі для держави, і найкраще, коли існує поділ людей на три класи. Найвища цінність ідеальної держави – сама держава. Р. Мухавєв переконує, що людина відіграє роль гвинтиків у механізмі ідеальної держави. Справедливість платонівської держави виражається у відданості всіх станів своїй справі, в тому, щоб кожен виконував доручені йому обов'язки. В ідеальній державі не існує принципу свободи. Держава втручається в усі сфери життя людини, навіть в інтимну, адже лише філософи-правителі визначають кому й з ким одружуватися.

Отже, мета демократії полягає у забезпеченні умов для самореалізації людини, а мета ідеальної держави – створити вічно працюючий механізм, де людина лише підтримує його життєздатність.

Концепція ідеальної держави Платона є утопією, хоча окремі її елементи були реалізовані у тоталітарних державах у ХХ сторіччі.

Свистун Діана,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 10 група*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СЕНСУ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ

Проблема сенсу людського життя була актуальною в різні часи існування людства і залишається такою донині. Людина як істота, яка наділена свідомістю та здатністю мислити, під впливом найрізноманітніших чинників рано чи пізно ставить собі запитання, «для чого» та «навіщо» вона взагалі живе на цій землі, і намагається віднайти відповідь на це питання. Дослідник С. Л. Франк вважав, що «питання про сенс життя хвилює і дратує в глибині душі кожную людину. Людина може на якийсь час, і навіть на дуже довгий час, зовсім забути про нього, поринути з головою в буденні інтереси сьогодення, але життя так влаштовано, що зовсім і назавжди відмахнутися від нього не може навіть найтупіша або духовно спляча людина, але непереможний факт наближення смерті є для будь-якої людини грізним і невідступним нагадуванням невирішеного питання про сенс життя». Чітке розуміння сенсу і призначення життя є рушійною силою, потужним підґрунтям і засадничою основою буття людини, що спонукає її до наповнення буденної діяльності змістом і конкретною метою. У цьому полягає актуальність вивчення філософських підходів до осмислення сенсу людського життя.

Сенс життя тлумачать як морально-світоглядне уявлення людини, за яким вона зіставляє себе і свої вчинки з найвищими цінностями, ідеалами, виправдовуючись перед собою та перед іншими. У найзагальнішому розумінні, це те, заради чого варто жити, результат, підсумок життя. Поняття «філософія життя» було вперше введене в науковий обіг німецьким ідеологом та мислителем Фрідріхом Ніцше, однак, проблема сенсу людського життя посідає чільне місце в науковому дискурсі філософії від античності до сьогодення. Це питання осмислювали такі знані філософи, як Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель, Епікур, Діоген Синопський, І. Кант, Л. Фейєрбах, Ф. Ніцше, Дж. Міль, Дж. Бентам та інші.

Демокрит дав визначення сенсу життя як стану для досягнення щастя: «Мета життя – хороший настрій» (евтюмія), «не тотожний із задоволенням, але такий стан, за якого душа живе безтурботно і спокійно, не збурювана ніяким страхом, ні боязною демонів, ні якою-небудь іншою

пристрастю». Цю тезу розвиває і Сократ, теж вбачаючи сенс життя у щасті та дотриманні чеснот, добропорядності, освітлених розумом людини. Платон обстоював тезу, що сенс життя полягає у турботах про душу. Аристотель – у меті стати добродісною людиною і відповідальним громадянином, що робить добро та служить іншим, а також сповна реалізувати свої таланти і здібності. Епікур був переконаний, що сенс життя – це прагнення до задоволення, однак не у його найрозповсюдженішому сучасному розумінні, а в значенні відсутності болю та страждань душі, які досягаються через спокій, споглядальність та відстороненість від суспільства і держави. Діоген Синопський вважав, що сенс життя – у внутрішній свободі, у зневазі до багатства. Наведені тези дозволяють зробити проміжний висновок, що античні філософи вбачали сенс життя у таких формах і засобах діяльності, які облагороджують, підносять людину над її природним існуванням.

Подібне розмаїття поглядів простежується і протягом наступних етапів розвитку європейської філософії. І. Кант розглядав сенс людського життя як той чи інший світогляд (у самого Канта це релігія) та дотримання принципів морального обов'язку. Л. Фейєрбах обстоював позицію, що мета життя людини полягає у прагненні до щастя, як до свого власного, так і для інших людей; безпосередньо людина є володарем своєї долі, сама визначає своє призначення та будує своє життя. Ф. Ніцше дотримувався думки, що сенс життя полягає в примиренні з його безглуздістю, а Дж. Мілль та Дж. Бентам – у досягненні вигоди, користі, успіху.

Отже, викладені тези щодо осмислення сенсу життя людини філософами різних епох не є вичерпними. Загалом у їхній основі лежить одна з чотирьох концепцій: релігійна, альтруїстична, гедонізму чи самореалізації. Однак жодна з них не є всеохоплюючою та узагальненою, а постає радше як суб'єктивна думка з приводу однієї з одвічних філософських проблем. Тому кожна людина має виробити власне ставлення до сенсу життя, яке буде найбільш активно каталізувати її розвиток та спонукати до діяльності, аби прожити своє життя не дарма.

Семенченко Тетяна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 15 група*

ФЕНОМЕН ДОВІРИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

На мою думку, одним із факторів існування демократичної держави та успішного функціонування її політичної системи є довіра громадян цієї країни до обраних ними органів влади. Цей ж соціальний феномен пов'язує звичайних громадян з політичними інститутами, підвищуючи як їх легітимність, так і ефективність, оскільки успішне функціонування

ліберально-демократичного режиму неможливе без високого рівня довіри громадян до інститутів публічної влади.

У філософії ж під терміном «довіра» розуміють специфічний вид установки-ставлення до навколишнього світу та самого себе, поява або втрата якого має конкретні причини. Основною умовою виникнення довіри є актуальна значущість об'єкта у певній ситуації, з яким індивід або їх група бажає вступити у відносини, та оцінка її безпечності, конструктивності та надійності. Звідси зрозуміло, що особа в різних життєвих ситуаціях може проявляти різний рівень довіри як і до себе, так і до інших.

Поява ж нічим необґрунтованої довіри може призвести до популізму та обману, а відсутність або втрата здатності довіряти у свою чергу – до серйозної управлінської проблеми, яка полягає у неможливості взаємодії, буття і інтеграції спільних зусиль. Крім цього, загальна взаємна недовіра є причиною того, що люди починають розраховувати лише на самого себе, а це у свою чергу спричиняє зростання рівнів психічної та соціальної напруги, підозрливості, невпевненості та невизначеності, що є на даний час однією з проблем здоров'я суспільства.

Поняття ж «політичної довіри» слід розуміти як формат двостороннього взаємного зв'язку двох або більше рівних у правах суб'єктів, що полягає у відповідності мети діяльності об'єкта і суб'єкта політики, визнання можливостей суб'єкта задовольнити потреби об'єкта.

До основних ж ознак політичної довіри можна віднести невизначеність і настання ризику, вразливість та розуміння, обмежена раціональність і етична цінність, а також передача контролю та очікування чесних взаємовідносин зі сторони того, хто довіряє та об'єкту віри, що бере на себе обов'язок захистити інтереси громадянина та виконати свій моральний борг при необхідності.

Відповідно ж до характеру взаємодії між суб'єктами виокремлюють різні види довіри, що позначаються мірою віри до себе та інших. Одним з таких є довіра як феномен партнерства. У цьому випадку ставлення до когось є направленим на очікування конкретної поведінки зі сторони об'єкта довіри, частіше за все – очікування лише хороших та чесних намірів від партнера по взаємодії. Довіра ж до влади є вираженням надії, що органи публічної влади діятимуть лише задля народу, реалізуватимуть інтереси та потреби суспільства.

На даний час не лише в Україні, а і в інших державах існує проблема довіри громадян до представників влади, вирішення якої, на мою думку, є одним, а саме: створення нової філософії державного управління, побудованої на взаємній довірі, відкритому партнерському діалогу між органами публічної влади та громадянським суспільством. Це полягає в делегуванні частини повноважень суспільним структурам, що дозволить перекласти частину відповідальності за ухвалення управлінських рішень з органів влади на інститути самоорганізації

громадян. Таким шляхом можливо підвищити якість управлінських рішень, знизити рівень невиправданих очікувань населення по відношенню до держави та розширити можливості самореалізації громадян.

Отже, питання довіри до органів управління є досить складним та досі не вирішеним. Покращити ж рівень позитивного ставлення населення до держави можна шляхом встановлення чесного партнерства, активну участь у якому зможуть брати громадяни.

Серпутько Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 6 група*

АНТРОПОЛОГІЧНА КРИЗА В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Проблема антропологічної кризи є актуальною в умовах непропорційності розвитку сучасного суспільства, де технічна та наукова сфери перебувають в стані безупинного прогресу, а розвиток соціокультурної сфери не є достатньо стрімким. Через це вона неспроможна повною мірою адаптувати людську свідомість до споживання здобутків науково-технічного прориву. Питанням осмислення цієї проблеми переймається велика кількість сучасних вчених, серед яких О. Городиська, Н. Попкова, Е. Кальницький, Є. Каменський, Є. Боев, В.Лях, М. Хилько.

Криза проявляється у втраті довіри. Людина більше не певна в істинності наявних духовних авторитетів, на які покладалася все життя. Основною підставою для розвитку кризи є глибоке «роздроблення» світу, яке йде поруч із неувагою до того, що буття є цілісним. Такої думки дотримувався К. Ясперс, наголошуючи на тому, що криза, її поглиблення, пов'язані з втратою людської ідентичності. Потрібно зауважити, що не тільки Ясперс вказував на цей зв'язок.

Так, за Сартром, антропологічна криза набуває розвитку тоді, коли людина перестає належати собі: веде «несправжнє існування». Це призводить до того, що людина змушена тікати від дійсності, яку вона не готова прийняти.

В рятувній ролі самоідентифікації впевнений і Х. Ортега-і-Гассет. Криза, на його думку, полягає в стрімкому витісненню елітарної культури масовою. Ми можемо зробити висновок: коли матеріальні цінності стають вищими за духовні, життя людини стає позбавлене конкретного вектора та плану розвитку, і вона знаходить сенс свого існування всередині натовпу, як його частина, а не самостійний суб'єкт. З цього витікає соціальна безвідповідальність, що призводить до культурної кризи, та кризи людства в цілому.

Схожої думки дотримувалися й К. Манхейм, Р. Гвардіні, пов'язуючи кризові явища із втратою ціннісних орієнтирів та деградацією духовної культури. Недивно, що К. Манхейм та Е. Тоффлер наголошували на занепаді освітньої галузі, як на одному з найголовніших проявів, бо це є основою формування людської свідомості, від якої й залежить розвиток сучасної антропологічної ситуації.

На думку П. Тілліха екзистенційною підставою антропологічної кризи є страх усвідомлення свого небуття.

Існує й дещо інший погляд на проблему. На думку Муньє Е. криза – це занепад діяльнісних здібностей людини, розкладання класичного уявлення про людину, соціальна та духовна роз'єднаність, панування маси, пристрасть до комфорту, задоволеності.

Ми дотримуємось думки, що втрата самоідентифікації кожним з нас окремо – є маленькою крапелькою, яка формує безмежний океан антропологічної кризи.

Ми можемо виділити основні ознаки: потреба комплексного підходу до вирішення, транзитивний стан середовища розвитку.

Отже, доцільно зробити висновок, що існує велика кількість поглядів та підходів до осмислення сучасної антропологічної кризи, які характеризують складність та багатоаспектність цього феномену. Ми наголошуємо на доцільності створення нової парадигми, яка б змогла об'єднати здобутки науковців і стати світоглядним орієнтиром для вирішення актуальних проблем в умовах соціокультурних трансформацій.

Сиротенко Яна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 8 група*

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА П. Д. ЮРКЕВИЧА

У третьому десятиріччі й в середині XIX століття найвпливовішим центром розвитку філософії України стає Київ. У цей час у місті виросла релігійно – філософська школа, представники якої відігравали істотну роль у розвитку української культури. Кожен з них мав власні погляди на те чи інше питання, однак всіх їх об'єднувала спільність історико – філософської зорієнтованості й спрямування, що, у свою чергу, було синтезом ідей найвизначніших представників філософської думки.

Однією із відомих постатей у колі представників Київської релігійно – філософської школи був Юркевич Памфіл Данилович. З 1851 року він викладач філософії у Київській духовній академії, в 1861 році його призначено професором Московського університету на кафедрі філософії. Між цими двома періодами існує істотна відмінність з огляду на спрямування творчої діяльності мислителя. Київський період був

найбільш продуктивним. Тут він написав більшість своїх філософських праць.

Доля не була поблагливою до українського філософа. Кампанія цькування, яку розгорнула проти нього «демократична» преса, підірване здоров'я, виснажлива праця скоротили його життя на десятки років, а передчасна смерть не дала реалізувати задумане, втім його внесок у розвиток України важко переоцінити.

Філософію Юркевича визначають конкретним ідеалізмом, або «філософією серця». Її основою є вчення про людину як вільну, індивідуальну, конкретну й відповідальну істоту. Людина є центром, темою його філософії, а її серце - хранитель і двигун фізичних сил людини, центр її душевного і духовного життя, багатогранних почувань, зворушень, пристрастей, центр її морального життя.

Памфіл Данилович мав власні погляди на право і державу, а їх проблеми розглядав у руслі філософсько – морального сприйняття світу. Він віддає перевагу природно – правовій концепції розуміння права та на її основі розвиває власну ідею, роблячи акцент на тісному зв'язку права з життям. Для нього було характерне дуалістичне сприйняття права, яке будується на визнанні природного права як вищого морального закону, що стоїть над позитивним правом. Він запевняє, що природне право належить всім без виключення, незалежно від території чи соціального статусу, коли позитивне приписується конкретно визначеній державі. Природне право виражає те, що лежить в основі людської природи, а тому повинно втілюватися в нормах позитивного права. Також, П. Юркевич виступає противником позитивізму, оскільки напрямок характеризується емпіричністю та раціональністю, тим самим витісняючи духовне, природне, або надаючи йому значення другорядності. На його думку, даний підхід не в змозі виявити справжню сутність права. Він обґрунтовує перевагу природного права, яке включає в зміст права моральні аспекти, орієнтує на цінність свободи й гідне життя, тому пропонує розглядати природне право як універсальне, незмінне і завжди для всіх справедливе явище, або сукупність існуючих в природному розумі норм, які повинні складати основу права.

Аналізуючи проблему держави, мислитель твердить, що вона є головним соціальним інститутом, який володіє владою та авторитетом, саме від правильності її організації залежать всі блага та людські досягнення. Він характеризує державу як «формальний інститут в змозі прийняти до себе і віруючого, і атеїста, дати місце і бідним, і багатим, не гублячи при цьому свого універсального значення», що не може конкурувати з іншими складовими політичної системи. Головним завданням держави є вносити «гармонію» та згоду у взаємовідносини між соціальними групами та їх суб'єктами, тому вона виступає незалежним глядачем, який їх регулює та попереджує виникненню протиріч.

Отже, мислитель мав власні погляди стосовно права та держави. Пропонує свої положення для розуміння сутності та призначення цих понять. В праві він вбачає необхідний регулятор, який покликаний підтримувати порядок в суспільних відносинах, виконувати функцію його стабілізації, в той час коли сутність держави полягає в тому, щоб підкорити насильство праву.

Сиса Єлизавета,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 12 група*

ПРОБЛЕМА СЕНСУ ЖИТТЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Питання сенсу життя цікавило людей з давніх-давен. Однак, для кожного відповідь буде особливою та унікальною. Як правило, таким питанням цікавляться люди, абстрагуючись від щоденної метушні, які хочуть виявити своє призначення у світі, нащо вони живуть, заради кого, тощо. Мабуть, людина, яка без вагань зможе дати відповідь на нього і є щасливою. Проте, досить сумнівно, що це є можливим, адже треба добре подумати. При розгляді проблеми сенсу життя, як правило залишають без уваги аналіз самого поняття «сенса». І не випадково, оскільки визначення можливе з онтологічної, гносеологічної, логічної, методологічної, семантичної, семіотичної позицій. Для того, щоб пояснити зміст поняття «сенса», коли йдеться про «сенса життя», можна перелічити супутні поняття: благо, цінність, гармонія, досягнення, служіння, щастя, душевна рівновага, самореалізація, цілі, свобода, вибір тощо.

Проблема сенсу життя є вічною, і кожен трактує її по-різному. Наприклад, філософія Григорія Сковороди. В його літературному спадку є наявними безліч цінностей, які актуальні дотепер. Сенс життя Г. Сковорода вбачав у пізнанні себе і світу, постійному здобутті знань та інтелектуальному збагаченні. Також він висунув «ідею сродної праці», яка полягала в тому, що людина буде щасливою, тільки працюючи за покликанням, отримуючи насолоду від власної професії. У відомій поезії «Всякому городу нрав і права..» він акцентує увагу на тому, що кожна людина по-своєму визначає життєві цінності та ідеали, яких прагне, однак найголовніше, для людини – мудрість, задля якої вона повинна жити: «А мені одна тільки в світі дума, як би умерти мені не без ума».

Взагалі Сковороду досить влучно назвали «філософом себепізнання». Питоме евдемонізмом його бачення світу, зумовило розвиток ідеї «пізнай себе». Отже, філософське бачення сенсу життя людини Г. Сковородою базується на аксіологічних та етичних принципах.

Тема сенсу життя людини стала лейтмотивом драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». П'єса представлена конфліктом між духовним і

приземленим, добром і злом, брехнею і щирістю. Головною дійовою особою, безумовно, є Мавка, яка вміє пробачати і вірно кохати – найважливіше її багатство. За Лесею Українкою сенс життя – це гармонія, воля, вміння кохати і берегти все живе.

У свою чергу, О. Турянський у творі «Поза межами болю» висвітлює конфлікт у людині природних інстинктів і прагнення до життя, показав загальні цінності – дружбу, вірність, любов до своїх близьких та рідної країни, гуманізм, що об'єднують серця людей, звільняють і просвітлюють душу. Позитивно звучать слова Добровського в кінці твору, адресовані оповідачу, а у дійсності до кожного: «Коли у тьмі і в хаосі, в якому ми мучимося, тліє іскра якої-небудь ідеї, то твоя огненна любов до життя й до його вищих цінностей переможе смерть». Тому незважаючи на трагізм подій головна концепція перемоги духа над матерією є яскраво виражена як сенс буття людини.

Досить часто можна почути думку про те, що матеріальні цінності є не головними, адже це дуже земні бажання, найперше, про що має думати людина є моральність, духовність, жадання до творчості. Існує й така думка, що прерогативу потрібно в житті надавати матеріальним цінностям, а потім вже дбати про духовні. Чи це так? Ніхто не знає і не буде знати, бо кожна людина робить для себе особистий вибір. Загальні уявлення про сенс життя трансформуються у свідомості кожного суб'єкта заради визначення свого сенсу життя і досягнення гармонії зі світом.

Славутский Алексей,

Digital Campus Lyon

Expert en stratégie digitale, (France),

UX Design, Mastère 2

ИНФОРМАЦИЯ КАК ФИЛОСОФСКОЕ ПОНЯТИЕ

Информационное общество, открывшее человеку и человечеству мир новых возможностей, сегодня характеризуется рядом кризисных явлений, порождая социальные риски, угрожающие распадом сложившейся системы ценностей. Освобождая человека от груза экстенсивного нетворческого труда, информационное общество создает новые формы социального отчуждения, цифрового и когнитивного неравенства, опасности для этнического и культурного своеобразия и др.

Во второй половине XX в. понятие информации стало одним из наиболее часто употребляемых. Используемое в разных сферах человеческой деятельности, оно обрело множество смыслов, оттенков смыслов, коннотаций. Популярность данного понятия была вызвана совокупностью факторов, среди которых можно выделить следующие:

- бурное развитие телекоммуникационных технологий и их воздействие на общественную жизнь;

- беспрецедентное возрастание социальной роли информации;
- появление новых теоретических и прикладных научных дисциплин, изучающих информационные процессы;
- переосмысление предметных областей и методов наличных областей знания, работавших с информацией (документоведения, архивоведения и др.);
- осознание того, что общество (цивилизация) радикально меняется и входит в новую стадию, становясь информационным обществом.

Скорость, многообразие, видимая «бесконечность возможностей», соединение глобальности с индивидуализацией многократное повышение производительности и интенсивности труда, другие инновационные характеристики и следствия информационных процессов воздействовали на самосознание личности, что выразилось в выдвигании понятий «информационного индивида», «информационной личности», «информационного человека» и пр.

Понятие информации получило всеобъемлющее философское осмысление, при этом данное понятие проецировалось на общественную жизнь и на исторический процесс, становилось основанием исторических типологизаций, социальных утопий, прогнозов и пр. Термин обрел статус философского понятия и установился как общенаучное и междисциплинарное понятие. Из-за предельной широты и его использования в разных контекстах данному понятию не всегда считали возможным давать определения. По прошествии нескольких десятилетий активной разработки понятия философы все же констатировали его известную невнятность.

Словарные значения понятия информации определяют его как сведения об окружающем мире, являющиеся объектом хранения, переработки и передачи между людьми, между специальными устройствами, между людьми и специальными устройствами; обмена сигналами в животном и растительном мире.

Информационные процессы, идущие от человека к человеку, не ограничиваются простой передачей информации. Она может быть приумножена совместными усилиями участников процесса, т. о. информация обретает эвристическое значение. Эта проблема подробно обсуждалась в первой половине XX века.

Информация любого вида реально существует в коммуникации. Система информационной коммуникации функционирует при условии наличия информации и способов ее кодирования и декодирования, понятных всем участникам информационного процесса.

Сегодня информационные процессы являются частью всеобщих глобальных процессов, характеризуя все сферы жизнедеятельности общества. В постиндустриальном обществе информация, передаваемая посредством СМИ, проникает, транслируется и циркулирует в различных

социальных пространствах, в том числе, находящихся в разных физических пространственно-временных континуумах, с разным уровнем исторического развития и пр., когда в силу культурных и ментальных различий декодирование и полноценная коммуникация не могут состояться.

Спаська Олександра,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 4 група*

КОНС'ЮМЕРИЗМ ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОЇ МАТЕРІАЛЬНОЇ І ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність дослідження феномену конс'юмеризму зумовлена специфікою сучасного суспільства, серед визначальних рис якого можна зазначити утилітаризм, індивідуалізм, ринковість і тотальне споживацтво, наслідком чого є перетворення творчої культури на культуру використання й споживання, зміну ціннісних орієнтацій, перетворення людини розумної на "людину-конс'юмера", "юзера".

За останні пів століття темі споживацтва приділяли увагу у своїх працях багато вітчизняних та зарубіжних дослідників: З. Бауман, Н. Кляйн, Е. Фром, Х. Ортега-і-Гасет, Н. Еліас, А. Зинов'єв, М. Бережний, Д. Залтман, Р. Лівшиц, Д. Сібрук, А. Тарасов та інші. Саме "масовим" споживання почали називати ще у XVII ст. Проте всесвітня епідемія конс'юмеризму розпочалась у середині XX ст, коли людина стала змінювати своє ставлення до покупки. Априорі, речі – це спосіб задоволення людських потреб, гарантія відчуття безпеки та комфорту. Але особливість споживацтва саме у тому, що воно зорієнтовано не на задоволення звичайних, природних, матеріальних і духовних потреб людини, а на збереження, або підвищення, її соціального статусу. Центральним стає питання: людина споживає, щоб жити, або живе, щоб споживати? В горизонті постмодернізму споживацтво істотно вплинуло на систему цінностей і поведінку людей, на моральну культуру суспільства. Важливою характеристикою сучасного соціуму виступає сьогодні "речизм" – пристрасть до речей, матеріальних цінностей на протигагу духовним, що знівельовані. Речизм починається там, де закінчується позитивне, раціональне відношення до предметів побуту. Сучасне споживання має справу не з речами, а з культурними знаками, котрі співвідносяться в рамках структурного коду. Вони дедалі частіше не мають жодного відношення до самої людини та її природи, це знаки дегуманізованої культури, в якій людина відчужена. Відчуженість людини полягає передусім у відсутності свободи – вона не може відмовитися від

споживання, адже приречена на це під впливом реклами, новостворених соціальних стереотипів і вимог.

Вся концепція суспільства споживачтва спирається на новий тип особистості, сформованої не під впливом духовних запитів, а виключно її купівельною спроможністю та прагненням задовольнити потяги і бажання. Нове гасло Homo consumer – "купує і владарює" – осучаснена мораль, яка передбачає пришвидшене мегаспоживання. Товарні чи грошові ін'єкції трансформують психофізичне сприйняття людиною робочої дійсності. Замість задоволення від роботи, вона працює задля грошей. Тут з'являється правило: більше заробляти – більше витратити – більше купувати – більше споживати. Ціна, а не цінності постають новою аксіологічною настановою людини. Навіть щастя ставиться в безпосередню залежність від рівня, частоти і регулярності споживання: чим більше ти можеш купити – тим вищий твій статусний рівень, тим більше в тебе потенційних контактів для комунікації.

Отже, якщо раніше конс'юмеризм був лише характеристикою споживання, то сьогодні він цілком заслуговує на статус мети життя сучасної людини, він перетворився на повноцінну практичну й утилітарну філософію – філософію споживання. Теоретично, виходом або адекватною реакцією на ситуацію тотального гіперспоживачтва може стати переорієнтація науки, виробництва, рекламного ринку та свідомості людей на колективні цінності. Виробники повинні визначитися: заробіток або порятунок. Тому використання екозберігаючих і заощадливих технологій, вторинна, третинна й інші переробки матеріалів, економне видобування природних ресурсів і їх відновлення, та головне – обмеження кількості товарів, що нині виробляються у світі – принципова орієнтація виробництва майбутнього. Рекламисти і маркетологи мають відмовитися від відверто маніпулятивних технологій людською свідомістю, дозволити особистості самій визначатись: що, коли і в якій кількості їй потрібне.

Отже, подолання негативних наслідків розвитку ринкової економіки, можливе шляхом створення справжнього гуманістичного суспільства, в умовах якого людина буде мати сприятливі можливості для розвитку власної індивідуальності, збагачення духовного світу.

Старкова Юлія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 4 група*

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ В ЕПОХУ ВІДРОДЖЕННЯ

В епоху Відродження філософія повернулася до античного трактування людини як самостійної цілісної системи, що стало

перехідним етапом від теоцентричного світогляду до гуманізму та антропоцентризму. Людина Ренесансу не усвідомлювала себе як особистість, тобто як унікальне, самоцінне, самобутнє, а відчувала себе в якості одиничної істоти включеної до Всесвіту. Межі людського «Я» не були чітко визначені. Антропоцентризм ренесансу призвів до виникнення принципу гуманізму, який стверджує статус людини у світі як вищої цінності, найдосконалішого представника природи та творіння Божого. Гуманізм — вчення, що розглядає людину, як найвищу цінність. На думку А. Гелеша, ренесансний гуманізм того часу був пронизаний духом суперництва з теоцентризмом і запропонував альтернативну антропоцентричну модель світового порядку, згідно з якою людина вважалась єдиною абсолютною цінністю.

На перший план у філософії гуманізму виходить людина з її власними потребами. У роботах А. Лебідя чітко вказаний моральний девіз тогочасних людей: «У період Ренесансу людина жила у подвійному світі: вона почала пізнавати природу і водночас шанувала Бога». Цінність людини оцінюється не як її моральна досконалість, а як здатність втілити в собі все різноманіття буття, тобто людина стає індивідуальністю. Головною метою людини в цю епоху стає прагнення до самовдосконалення. В натурфілософських поглядах проводиться аналогія між космосом і будовою тіла людини.

На думку швейцарського натурфілософа Парацельса матеріальний світ, природа і людське тіло засновані на семи принципах єдиної божественної сутності: елементарне (фізичне) тіло, життєва сила (ефірне тіло), зоряне (астральне) тіло, жива душа, розумна душа, духовна душа, дух (божественна сутність) – людина, яка досягла божественної всемогутності. Духовна сутність людини формується під дією світової душі, душ планет і зірок ;людина походить від Бога, вона обдарована божественною силою.

Справжня людина – це душа, що сполучається з божественним духом. Душа-це квінтесенція всього створеного, вона пов'язана з усією природою. Божий дух виявляється в людині і зливається з найбільш тонкими сутностями душі роблячи людину безсмертною. Три властивості душі людини, які змушують її до самовдосконалення: воля (здатність найбільшого прагнення людини до Бога); віра (здатність відчуття божественного у всьому);ява (здатність творити і втілювати те, у що віриш). Коли три властивості досягають досконалості, то людина рівна Богу, і їй підвладне все.

Найважливішою для епохи Відродження була ідея перетворення світу і людини. Як зазначає гуманіст – Альберті в трактаті «Про родину». «Людина – це «щасливий смертний бог», що розкриває земні таємниці, вона одна створена для пізнання і захоплення красою і багатством небес, вона одна осягає і діє за допомогою розуму і щирості.».

Ми погоджуємось з думкою науковця А. Омельчука, який своїм висловом підбиває підсумок «Для представників філософії Ренесансу вище благо містилося у душі людини, яка зневажає випадкові блага і вдоволена добродієністю, досвідчена у справах, спокійна в поведінці». Таким чином, людина, яку прославляє Відродження, сповнена волі пізнати Всесвіт, а пізнавши його, керує ним.

Сурмін Даниїл,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 2 група*

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ ФРІДРІХА НІЦШЕ

Філософія Ніцше є переломним моментом в історії філософської думки. Переосмислення всіх цінностей, які до цього не піддавалися такій критиці, поява нової концепції розуміння навколишнього світу, існування людини в ньому, нова філософія життя, критика моралі та європейського нігілізму, критика релігії та усіх реалій тодішнього життя, все це характерно для великого творця філософської думки. Ніцше передбачив духовну та культурну кризу цивілізації, появу масової культури, падіння моральних цінностей, переосмислив релігійні цінності та церковні канони. Філософ відкрив новий шлях людини до самовдосконалення, пошуку істини.

Одним з головних вчень Ніцше є концепція про появу нового типу людини, а саме про появу “надлюдини”. Ніцше виокремлював три етапи розвитку людини: “верблюд”, “лев” та “дитина”. Перший етап, “верблюд” характеризується тим, що людина отримує знання змалечку, навчається, але не критикує та не осмислює все навколишнє, на другому етапі – людина починає осмислювати, розуміти всі отримані знання та критикувати їх, ставити під сумнів, а третій етап, де людина стає “дитиною”, вона зруйнувавши все та зрозумівши, що все старе не призводило до щастя, починає жити сьогоdnішнім днем. Для такої людини немає минулого, немає майбутнього, є сьогодні і є шлях до істини-творіння та відповідальність за себе, за своє життя.

Філософію “надлюдини” Ніцше детально описав у своїх працях “Воля до влади” та “Так говорив Заратустра”. В основу такої людини покладене діонісійське начало, яке символізує наденергійність, прагнення до влади, бажання стати могутнім, знайти шлях до панування. Особливість “надлюдини” полягає в тому, що вона здатна мислити самостійно, не згідно з загальноприйнятими нормами. Ніцше критикує стадність, раболіпство. Як стверджував сам Ніцше: “Де я знаходив живе, там знаходив я і волю до влади; і навіть в волі слуги, і там я знаходив волю стати владикою”. Ніцше у своїх творах стверджує, що всі Боги

померли, людина повинна позбутися “вертикалі підкорення” та надати місце “надлюдині”, створивши шлях до “вищої” мети. Ніцше зневажливо ставиться до егоїзму, як ознаки стадної моралі та є більш схильним до індивідуалізму, що є умовою щедрості життя.

Сьогодні, люди продовжують сперечатися щодо філософії “надлюдини” Ніцше. Головним питанням залишається поява цієї “надлюдини”. Сам філософ стверджував, що “надлюдина” може з’явитися через багато років після його смерті, а може взагалі не з’явитися. Також, Ніцше вважав, що читачі, які зрозуміють його праці ще не з’явилися.

Таким чином, філософія Ніцше породила новий тип філософа-бунтаря, стала підрунтям для нового розуміння призначення людини. Особливість філософії Ніцше полягає в тому, що його вчення привернуло увагу всього світу – критика всього старого та розробка потенційно нового у творах філософа змінило мислення багатьох людей, надало нової наснаги до життя, волі до влади. Ніцше наголошував на тому, що треба подолати свої недоліки та переосмислити споконвічні настанови та цінності. Ніцше відсторонився від прямолінійного розуміння сутності буття, залишивши питання відкритим. Він залишив у спадок багато філософських праць, в яких мислитель показав всьому світу нову істину, дав нову оцінку відомим цінностям, сформулювавши багато питань для роздумів майбутніх поколінь.

Тарів Аків,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірант кафедри міжнародного приватного
права і порівняльного правознавства*

КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТІСНОГО ЗНАННЯ МАЙКЛА ПОЛАНІ

Майкл Полані був видатним хіміком та філософом. Теорію неявного знання Полані вважав головним результатом своєї теоретичної діяльності. Основним стрижнем концепції неявного знання є положення про існування двох типів знання: центрального, або явного, зовнішнього, і периферійного, неявного, прихованого, імпліцитного (внутрішнього).

Перед тим як почати розглядати цю концепцію слід визначити що таке «знання». Категорія «знання» є одною з ключових категорій онтології та гносеології. Це є головний компонент свідомості, засіб її існування. Знання визначають як розуміння людиною дійсності, відображення її у вигляді усвідомлених чуттєвих і абстрактних логічних образів [1, с. 218-219].

Проаналізувавши книгу Полані «Особистісне знання», можливо побачити, що розглядаючи процес пізнання Полані звертав особливу увагу на наступні невід’ємні складові цього процесу:

об’єктивність. Жодне дослідження не може бути абсолютно об’єктивним, оскільки будучи людськими істотами, ми неминуче змушені дивитися на Всесвіт з того центру, що знаходиться всередині нас, і говорити про нього в термінах людської мови, сформованої нагальними потребами людського спілкування. Полані зазначав: «Будь-яка спроба повністю виключити людську перспективу з нашої картини світу неминуче веде до нісенітниця» [2, с. 176];

ймовірність. Саме виходячи з цього аспекту Полані і формулює свою концепцію особистісного знання. Метою своєї книги він бачив в тому, щоб показати, що абсолютна об’єктивність, що приписувалася зазвичай точним наукам, належить до розряду помилок і орієнтує на помилкові ідеали. Відкидаючи цю ілюзію, він запропонував інше явище — «особистісне знання». Особиста участь вченого присутня навіть у тих дослідницьких процедурах, які представляються найбільш точними. У науковому дослідженні завжди є якісь деталі, яким вчений не надає особливої уваги в процесі верифікації теорії. Вибір і перевірка наукової гіпотези — це особистісні акти, але, як всякі такі акти, вони припускають певні правила;

теорію ймовірностей можна розглядати як систему таких правил. Такого роду особистісна вибірковість є невід’ємною рисою науки. Саме з цієї тези Полані і виводить «особистісне знання»; порядок. Розуміння випадкових подій передбачає наявність впорядкованості певного типу, яку ці події відтворюють з волі випадку. Оцінка впорядкованості є актом особистісного знання. Ймовірні судження можуть відноситися як до випадкових систем, так і до вельми впорядкованих систем, які взаємодіють з випадковими системами. І хоча виявлення значимого порядку може виявитися ненадійним завдяки випадковим спотворенням, такого роду евристичні припущення все одно істотно відрізняються від простого вгадування результату випадкової події. Чиста випадковість ніколи не може породити значимого порядку, оскільки сама її суть полягає у відсутності такого. Тому не слід ставитися до структури випадкової події як до схеми, яка має осмислений порядок;

вміння і майстерність. Саме вони і підкреслюють особисті досягнення і вклад дослідника;

артикуляція (мова). Своєю інтелектуальною перевагою людина (в порівнянні з тваринами) майже цілком зобов’язана володінню мовою;

пристрасність. Пристрасність в науці — це не просто суб’єктивно-психологічний побічний ефект, але і логічно невід’ємний елемент науки. Пристрасність вченого, що робить відкриття, має інтелектуальний характер, який свідчить про наявність інтелектуальної, і зокрема наукової, цінності. Затвердження цієї цінності становить невід’ємну частину науки;

логічність твердження, критика сумніву та самовіддача. Всі ці складові Полані визначає як основні для обґрунтування особистісного знання. Як зазначає сам автор він «намагався показати, що будь-який акт пізнання включає в собі мовчазний і пристрасний внесок особистості, яка пізнає все, що стає відомим, і цей, вклад не є всього лише якоюсь недосконалістю, але є необхідний компонент будь-якого знання взагалі» [2, с. 178].

Як бачимо, Полані вперше сформулював концепцію неявного знання, згодом використану Т. Куном, де він продовжив її розкривати через дослідження «коперніканського перевороту» [3, с. 64]. Майкл Полані сформулював цікаву епістемологічну концепцію, в якій головну роль надав саме особі дослідника, заперечуючи абсолютну об'єктивність наукових досліджень, яка переважала в філософських колах того часу.

Література:

1. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2018. 432 с.
2. Майкл Полані. Личностное знание. М.: Прогресс, 1985. 344 с.
3. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень : навч. посіб. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків, 2017. 448 с.

Титаренко Олександр,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 16 група*

ПРАВА ЛЮДИНИ – СЕКТОР ЗАКОНОСЛУХНЯНОГО ЖИТТЯ

Людина – це герой певного роману, який є нашим життям. В багатьох творах описується та чи інша доля героя, його піднесення в його справі чи, навпаки, його страждання. Так само і кожна особа проживає свій певний сценарій. Ніхто не спроможний чітко пояснити: в чому суть його життя? Це все одно, що на першій сторінці книги сказати, що вона не варта для розгляду.

Сенс нашого життя знаходиться за її межами. Життя – це певна стежка, якою йде людина, яка живе цим життям. Ця стежка безпосередньо знаходиться у площині. Ця площина є константою. Ці стежки, як і будь-які інші, можуть розходитися, сходитися, перетинатися тощо.

Право виступає коефіцієнтом вірогідності цих перетинів, поворотів цієї дороги. Право людини на життя, на освіту, на свободу та особисту недоторканість і т.д. поширюють сектор, радіуси якого – це права людини. Вони беруть свій початок від початку шляху, а кінець їх на довжині круга,

на якому розташований фінал життя людини. Чим більше прав має людина, тим більше вона може змінити шлях своєї долі в цьому секторі.

Але чому тоді існують ці два радіуси, які обмежують шлях людини? В цьому колі, знаходиться усі дії, на які спроможна людина. Це – як будівництво, так і руйнування. Людина, яка вийшла за межі, вона може повернутись назад у «законослухняну зону», де стріне шлях іншої людини, який може обірватись після цього перетину. Кожна людина хоче найдовше затриматися у цій площині, але у кожного час обмежений. Таким чином право обмежує нас в можливостях від поганих дій.

Раніше в рабовласницьких державах раби не мали прав зовсім. Їхній шлях був схожий на звичайну пряму. Вони не мали права обирати самі шлях своєї долі. Вони жили за одним правилом: робити те, що наказав хазяїн. Це правило і було їхнім життям. Якщо перенести це правило на коло, то там в ролі радіусів буде виступати все, що не є наказом свого хазяїна. Людина перестає бути людиною в такому випадку.

Отже, людина може обрати будь-який шлях. Буде він в «законослухняному секторі» чи в «кримінальному секторі» – це обирає сама людина. Право є лише кордоном, який вказує людині на свободу її дій, які не будуть перешкоджати іншим людям.

Тільна Катерина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 5 група*

СУДОВА ІНІЦІАТИВА ТА СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД ЯК ПРОЯВ СУБ'ЄКТИВІЗМУ В КОНТИНЕНТАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ПРАВА

Проблемі становлення сильної та незалежної судової влади присвячена велика кількість досліджень. Проте найчастіше залишається в тіні центральна фігура правосуддя – суддя, людина, яка живе реальним життям, і, в той самий час, фахівець, професіонал, персону, яка щодня вирішує долі інших людей. Влада, що надана судді, без перебільшень, є великою. Саме тому ми задаємося питанням: буде вона здійснюватись на благо чи на шкоду? І яка роль носія цієї влади: чи є суддя неупередженим застосувачем закону, або ж незалежною уповноваженою особою, для якої правозастосування стає правотворчістю? Чи буде суддівська ініціатива і розсуд проявом суб'єктивізму?

Так, Ш. Л. Монтеск'є у XVIII ст. зазначав, що для того, щоб прийти до законного і справедливого рішення у справі, суддя має не тільки тлумачити закон, а й вводити у свої рішення особистісні морально-правові принципи. Про це говорив і Гегель, але доводячи, що об'єктивізм і

суб'єктивізм не протистоять, а навпаки перетікають один в одного як єдність протилежностей, бо не являють собою абстрактних визначень, як, наприклад, позитивне і негативне, а мають конкретний зміст [2]. Гегель характеризував діяльність судді не як чисто механічну, адже, на його думку, виникнення колізій при застосуванні законів, у вирішенні яких грає свою роль розум судді, є неминучим, тому що в протилежному випадку ведення справи прийняло б абсолютно зумовлений характер. Якщо ж деякі юристи прийшли до думки, що покінчити з колізіями можна, надавши багато на розсуд суддів, то такий вихід ще гірший, тому що колізія належить думці, мислячій свідомості і її діалектиці, рішення ж, прийняте виключно суддею, було б свавіллям [2].

Отже, діяльність судді – це правотворчість, спрямована на створення якісно нових норм права, але не норм закону, тобто, творячи право, суддя залишається в рамках приписів закону. Саме судове рішення по справі є «новим» правом, вираженим не в нормі, а у відновлених правах і обов'язках людини (потерпілого та відповідача), і робить це особисто суддя. Судовий розсуд можна визначити, як межі свободи судді в прийнятті судового рішення по справі, або спосіб реалізації ним судової влади. Визначають як внутрішні межі суддівського розсуду (погляди, переконання), так і зовнішні обмеження свободи судді в постановленні судових рішень (наприклад, передбаченні нормативно-правовими актами). Судовий розсуд можна розглядати як спосіб суб'єктивного тлумачення права, спосіб правопошуку для судового правозастосування [1].

Стаття 6, розділ 2 «Кодексу суддівської етики» твердить: «Суддя повинен виконувати свої професійні обов'язки незалежно, виходячи виключно з фактів, установлених на підставі власної оцінки доказів, розуміння закону, верховенства права, що є гарантією справедливого розгляду справи в суді, не зважаючи на будь-які зовнішні впливи, стимули, загрози, втручання або публічну критику» [3]. Із цього можна зробити висновок, що суддівська ініціатива і розсуд мають місце бути. Проте зловживання професійними обов'язками може привести до сваволі, про яку говорив Гегель. Внутрішнє суддівське переконання повинно створюватися в результаті всебічного і ретельного дослідження всіх обставин справи, всіх зібраних у справі доказів. Воно повинно спиратися на об'єктивні факти і обставини справи і ні в якому разі не може бути довільним, необґрунтованим. Внутрішнє переконання суддів не може і не повинно змішуватися з враженнями, отриманими суддями при сприйнятті окремих доказів, при вислуховуванні показань підсудного і свідків тощо. В країнах романо-германської правової сім'ї судові прецеденти існують у двох видах: у вигляді усталеної судової практики (*jurisprudence constante*) та переконливого прецеденту. Вони ж є одними із джерел права країн романо-германської правової сім'ї, в тому числі України. Проте правове регулювання тут все ж таки всеохоплююче здійснюється законодавством, яке не може бути скасоване судовим рішенням. Тому рівень правової

визначеності у країнах континентального права у порівнянні з країнами загального права, звичайно, знижується [4].

Отже, відношення між суб'єктивним і об'єктивним у судочинстві можна визначити наступним чином: внутрішнє переконання суддів є суб'єктивним вираженням об'єктивної істини. Власний досвід, професіоналізм судді, індивідуальне розуміння й трактування норм права грають значну роль у прийнятті рішень у справах. Тому суддя, вихований в дусі *acquitas*, при вирішенні справ здійснює те, що, в силу його переконань, *in concreto* є справедливим [1]. Судовий процес, з філософської точки зору, виступає як живий, дієвий простір права, він робить ексклюзивною і полівалентною кожен правову ситуацію. Отже суддя не тільки тлумачить право у межах, визначених законом, він творить право на етапах тлумачення правової норми, застосування норми до фактичних обставин справи, обрання принципу вирішення конфлікту і, нарешті, винесення судового рішення.

Література:

1. Мелякова Ю. В. Правотворчість у прецедентному і континентальному праві: герменевтичний аналіз. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2012. №2(12). С. 126-143.

2. Ярославцев В. Г. Нравственное правосудие и судейское правотворчество. М.: ЗАО Юстицинформ, 2007. 304 с.

3. Кодекс суддівської етики. Ст. 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13>.

4. Попов Ю.Ю. Прецедент: напрямки розвитку в Україні. Міжнародна науково-практична конференція “Розвиток цивільного законодавства: посткодифікаційний період”. Київ, 8-9 жовтня 2009 р. URL:<http://law.univ.kiev.ua/userfiles/file/Library/Popov%20%28tezisy%20konf%20VERSION.doc>.

Товстик Анна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ПІКЮ, 1 курс, 6 група*

СЕНС ЖИТТЯ – НАЙГОЛОВНІША ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФІЇ

Проживши значну частину свого життя, людина починає замислюватися у чому сенс її буття, для чого вона створена і яку мету переслідує. До питання сенсу життя зверталися багато відомих філософів – Аристотель, Епікур, Спіноза, Шопенгауер, Вітгенштейн та інші. Однак точно дати відповідь ніхто не може, тому питання залишається відкритим і актуальним для кожного.

Багато людей починають замислюватися над своїм життям, коли потрапляють у скрутне становище або стоять на порозі у смерті. Деякі, втративши надію на порятунок, роблять висновок, що їх буття безглузде, однак забувають, що вони зробили значний внесок у розвиток суспільства. Таку думку стосовно життя висловлює у своєму творі «Смерть Івана Ілліча» Лев Толстой.

Відповідь кожної людини щодо питання сенсу життя буде різною, адже вона залежить від внутрішнього світу людини, світогляду, психології, цінностей, людей, які нас оточують. Індивід, який має збалансоване життя, бачить у всьому позитив та бореться зі своїми проблемами, може сказати, що його життя полягає у щасті або в отриманні задоволення. Саме такої думки були і видатні філософи Аристотель (щастя) та Епікур (отримання задоволення).

Альфред Джулс Айсер у праці «Претензії до філософії» висловлювався, що і твердити, і заперечувати, що життя має сенс, є марним бажанням, оскільки логічна неможливість заважає реагувати на відповідне запитання.

Є особистості, які звертаються до релігії, щоб дати відповідь на питання: «... саме Бог ... дає сенс життю людини і стає гарантом цього». Віруючі люди не задаються питанням сенсу життя, адже знають на нього відповідь – служіння «вищій, божественній меті».

Американський філософ Вільям Джеймс у своїй роботі «Воля до віри» стверджував, що сенс життя – це віра в ціль буття. Деякі говорять: «...сенс більше схожий на функцію, а не на мету, навмисно встановлену кимось...».

Існують люди, які вчиняють зло та несуть один негатив від себе, деградують та нічим не відрізняються від тварин. Проте для когось це є способом життя, який допомагає підтримувати сенс їхнього буття.

У чому полягає сенс життя п'яниці або безхатька? Вони не несуть ніякої користі суспільству, але все ж існують. Жан-Поль Сартр у своїй праці «Буття і ніщо» зазначав: «Змістовне життя є краще, ніж безглузде», – але і безглузде має сенс, і встановлює рівновагу у світі, а отже є значущим.

Я думаю, щоб зрозуміти у чому сенс життя потрібно проаналізувати своє буття, зрозуміти його зміст, розібратися в собі, своїх цінностях, зрозуміти до чого ми прагнемо і що хочемо. «Життя – театр, а ми в ньому актори», – проте які? Ми досить часто заплутуємо себе і вводимо в оману, намагаючись дати відповідь. Інколи вона прихована у зовсім простих речах: для когось сенс – діти, сім'я, родинний затишок; хтось вбачає його в матеріальних цінностях; для когось важливо здобути освіту, знайти роботу, зарекомендувати себе як особистість; а хтось не бачить сенсу в тому, що не може зрозуміти.

Виходячи із вищезазначеного, доцільно зробити висновок, що питання сенсу життя є індивідуальним, адже всі ми різні і маємо свій

світогляд, погляди та цінності. Конкретно ніхто не може дати відповідь, бо потрібно, спочатку, розібратися в собі і своєму житті, тому питання залишається відкритим і буде актуальним для кожного протягом людського існування.

Третяк Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри екологічного права*

ОСОБЛИВОСТІ БУТТЯ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Взаємодія людини з інформаційним середовищем, як проблема, невпинно актуалізується. У другій половині –XX – на початку XXI ст. відбулася науково-технічна революція. Матеріальні блага індустріального суспільства поступилися інформаційному сектору, який став випереджати традиційні галузі, що були характерні для індустріальних країн.

Можна стверджувати, що вплив інформаційної компоненти на соціум різко підвищився з появою інтерактивних медійних технологій, а особливо Інтернету, який дозволяє не тільки споживати інформацію, а й брати активну участь у процесах вироблення та циркуляції інформаційних потоків. Інформація відкриває нові можливості для персоналізації та самоідентифікації особистості. Таким чином, новий інформаційний простір, генерований інтернет-технологіями, виступає одночасно і засобом, і середовищем соціального розвитку та становлення особистості [1, с. 134].

Поява персональних комп'ютерів стала подією, не менш значущою в історії людства, ніж поява друкарського верстата. Швидко сформовані комп'ютерні мережі стають і символом інформаційного суспільства, і реальним інструментом, що радикально змінює комунікативні практики [1, с. 126].

Процес інформатизації суспільства являє собою сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки і передачі інформації, а також політичні, економічні і культурні умови реалізації процесів інформатизації.

Щодо об'єктивних передумов процесу інформатизації, то до них відносять: вичерпання можливостей екстенсивного розвитку продуктивних сил, усвідомлення обмеженості природних ресурсів, місця людського існування, зростання складності виробничих відносин, появою так званих глобальних проблем людства, що вимагають усвідомлення його багатовимірної єдності [1, с. 114].

Під впливом зростаючого процесу проникнення у всі аспекти життя індивіда інформаційних технологій, відбувається переоцінка ціннісного, морального та духовного компонентів світогляду людини, трансформація традиційних форм спілкування та ускладнення системних зв'язків соціальних суб'єктів [3, с. 109].

Розглядаючи всі аспекти прояву процесу інформатизації, слід виділити позитивні риси даного явища, а саме: можливість вільного виходу та доступу до інформаційного буття на всіх рівнях від глобального до локального, а також позбавлення потреби у виконанні рутинної інтелектуальної роботи.

Доцільно стверджувати, що в інформаційному суспільстві змінюється і сама людина. Трансформується її інформаційна культура, а саме уміння цілеспрямовано працювати з інформацією, використовувати її, обробляти, зберігати й передавати, тобто вона визначає рівень інформаційного спілкування. Змінюється свідомість людини, вона не уявляє свого існування без інформаційних технологій, які здійснюють величезний вплив на все її існування — як біологічне, так і соціальне.

Також, слід виокремити і негативні наслідки всеосяжної інформатизації. В її межах здійснюється своєрідний вплив на особистість: цілеспрямований інформаційний тиск з метою зміни світогляду, політичних поглядів і морально-психологічного стану людей; розповсюдження недостовірної, спотвореної, неповної інформації; використання неадекватного сприйняття людьми достовірної інформації; комп'ютерна злочинність, віруси [1, с. 150-151].

Інформаційні технології, за допомогою структуризації інформації й забезпечення її доступності, здійснюючи глибокі трансформації індивідуальної й масової свідомості, уніфікують соціальні практики, забезпечують включення людей у глобальний інформаційний обмін і стають інструментом психологічного тиску, насильницькі втручаючись в емоційно-вольову сферу людини.

Також, постає проблема інформаційної свободи людини, виняткову роль в якій відіграють її інформаційні права. Інформаційні права гармонічно входять у структуру інших прав і свобод, упорядковують інформаційні процеси [2, с. 18]. Поняття інформаційної свободи та інформаційних прав слід розглядати в їхній діалектичній єдності. А кожна розвинена держава повинна забезпечувати їх належну охорону і безперешкодну реалізацію.

Людство стикається як з позитивними, так і з негативними наслідками процесу інформатизації, але немає іншого вибору, як адаптуватись до цього всеосяжного і неминучого процесу.

Література:

1. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія. О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. Б. Жданенко та ін.; за ред. О. Г. Данильяна. Х.: Право. 2016. 488 с.

2. Danilyan O. G. The problem of correlation between information rights and information freedom of man in the contemporary worl. O. G. Danilyan, A. P. Dzeban. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2018. Вип. 3 (34). С. 4-12.

3. Danilyan O. G. Man in the information from moral identification to moral identity. O. G. Danilyan, A. P. Dzeban, Y. Y. Kalinovsky. National Academi of Managerial Staff of Culture and Arts Herald.2019. 1. Pp. 108-113.

Тризно Софія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 3 група*

ВІД МОДЕРНУ ДО ПОСТПОСТМОДЕРНУ: ЕВОЛЮЦІЯ СТИЛЮ ТА ЗАСОБІВ

Розвиток людства в часі має багато суттєвих вимірів, як то матеріальне виробництво, ідеологія, державність та соціальна політика, проте також неодмінно супроводжується еволюцією естетики й мистецьких форм. Процес еволюції естетичної культури має свої етапи та віхи, специфічні ознаки та “обличчя” епох, методи, символи та способи прочитання реальності. На протязі останніх двох століть це демонструється спадкоємністю трьох послідовних традицій – модерну, постмодерну і постпостмодерну.

Модерн виник в кінці XIX століття на тлі бурного економічного і технологічного розвитку, коли світ потребував чогось нового. Модерн – той стиль, що сказав “ні” всім стилям минулих століть, створивши свою власну мову. Меблі, декор кімнат, вази, посуд, прикраси й одяг – все, що створювалося в перші роки XX століття, було витримано в єдиній новомодній стилістиці комфорту й звільненості. Саме у той час було створено типовий чоловічий костюм – піджак, брюки, жилет та капелюх, а жіночий одяг за своїм силуетом нагадував літеру S та виділявся витонченістю. Початком модерну в архітектурі вважають Ейфелеву вежу. А ось перша безумовно модернова споруда в Києві – павільйон панорами «Голгофа» в Києві. Модерном в історії прийнято називати період становлення і розвитку індустріальної цивілізації. Гносеологічна парадигма: переконаність у всесиллі розуму, для якого у Всесвіті не може

бути ніяких нерозв'язних таємниць; впевненість в тому, що прогрес забезпечить людині особливе становище в світі й космосі.

Але вже з середини ХХ століття модерн себе майже вичерпав. На зміну йому приходить постмодерн – відмова від попередньої моделі світу, способу життя та існування, від центральних і сутнісних категорій класичної філософії – об'єктивної реальності, цілісності, детермінізму, ієрархізму, нації, сім'ї. Невід'ємними характеристиками переходу до постмодерну стають: зростання особистої свободи, нездатність контролювати зовнішні обставини, відсутність глобальних цілей, існування "тут і зараз", деконструкція традицій, теорія кінця історії і комунікативного суспільства, іронізм у стилістиці та мистецтві, розвиток технологій, цінність комфорту та задоволення, споживацька етика. Мода в епоху постмодерну креативно поєднує риси абсолютно різних стилів: класичні форми і яскраві кольори, міні і максі. На зміну зневажливому ставленню до минулого, старовини, прийшов їх культ. Одним з прикладів є колекція Chanel Осінь-зима 1991 р – це час хіп-хопу і андрогінності в одязі. Колекція стала хітом і навіть певним "золотим стандартом". В архітектурі головною ціллю є об'єднання в одне ціле смаків і цінностей звичайних людей та професійної архітектурної мови. Постмодерністи прагнуть досягти гармонії буденного життя з його численними кліше та канонів мистецтва (поп-арт).

Вичерпання постмодерністського імпульсу відбулося швидко – вже в середині 1990-х років ситуація стала змінюватись в різних вимірах: технологічно, політично, соціально, культурно та естетично. В інтелектуальному середовищі стала викристалізовуватись сукупність поглядів і концепцій, що отримали назву "постпостмодерн", чи "метамодерн". До його характерних ознак можна віднести: залучення інформаційних технологій до освіти, комунікації, побутової сфери та мистецтва; відсутність кордонів між текстом та реальністю, інтерактивність; принцип нескінченності, глобальності й самоорганізації усіх систем; домінування симулятивної реальності; дигітальна культура; трансгуманізм. Прикладом філософії метамодерну може слугувати фільм "Острів проклятих" режисера М. Скорсезе. Головний герой не може зрозуміти, де реальність, а де реальність, а де вигадка. Протягом всього фільму він намагається виявити, яка ж з багатьох версій його життя – справжня. Навіть технології пошиття одягу змінюються в результаті аутсорсингу, глобальних ринків і технологій 3D-друку. Технічний винахід і концептуальна витонченість присутні в моді більш, ніж будь-коли раніше. Новий дизайн виражає глибоко демократичні цінності. Немає відмінностей у багатстві чи статусі, статі чи расі; люди стикаються один з одним як з іншим автономним світом; вони утворюють спільність незалежних чужих індивідів, здатних до комунікації.

Отже, взаємообумовленість розвитку усіх сфер життєдіяльності людини впливає на формування цілої традиції спадкоємних парадигм –

модерну, постмодерну та постпостмодерну, кожна з яких має свої системи цінностей, ідеали, можливості, символи та ознаки ідентичності суб'єкта.

Турчина Ольга,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 4 група*

ФІЛОСОФІЯ ІТАЛІЙСЬКОГО ГУМАНІЗМУ В ТВОРЧОСТІ ДАНТЕ АЛІГ'ЄРІ

Гуманізм, як новий тип мислення, пов'язують з ім'ям поета Данте Аліг'єрі. Світогляд автора є суперечливим і нетиповим для свого часу. Від середньовічного теоцентризму він поступово переходить до ренесансного антропоцентризму, визнає за людиною наявність як божественного, так і природного начал, які доповнюють один одного. Данте Аліг'єрі використовує форму розповіді від першої особи, додає свої суб'єктивні думки та емоції. Ми знаходимо у його творах прояв індивідуалізму, бажання залишити спогади про себе у наступних поколіннях, що є непритаманним літературі Середньовіччя. Для нього слава і визнання – це спосіб жити вічно у спогадах людей. В уявленні Данте Аліг'єрі про устрій всесвіту існує певний «перехід» від релігійної першооснови до світу людей. Він обґрунтовує можливість піднесення природного, тобто людського, до божественного.

Данте Аліг'єрі також цікавився політикою, вважав, що світська влада має бути незалежною від церкви. Його думки в цій сфері базувалися на ідеї про самостійність, індивідуальність земного призначення кожної людини. У своїх творах Данте Аліг'єрі критикує церковну владу, зобразивши папу Миколу III жалюгідним та наляканим до непритомності, поет карає його у пеклі, опустивши вниз головою у вогненну яму, там же він приготував місце ще живому тоді Боніфачію VIII.

Початковим джерелом гуманістичних настроїв епохи Відродження прийнято вважати «Божественну Комедію» Данте Аліг'єрі, де присутній синтез середньовічної культури і зародження характерних рис Ренесансу. В ній, незважаючи на релігійну тематику з «відвідуванням» загробного світу, поет відводить одне з центральних місць земній жінці, в чому простежується новизна його світогляду. Автор виказує співчуття до людських страждань, захоплюється внутрішнім світом людини, її допитливістю та жагою до життя. Данте закликає читачів до героїчних вчинків, аби таким чином дотримуватися свого природного начала.

Данте не тільки відстоює право людини на славу, а й вимагає від неї самовдосконалення, праці та зусиль для набуття слави. Взагалі ідея людського благородства проходить крізь всі його твори. Втіленням високих уявлень про людину в «Божественній комедії» є образ Улісса

(Одіссея). Це відчайдушний сміливець, чиї прагнення до знань і слави подолали страх порушити заборону богів. Позиція й риторика Улісса виступає своєрідним маніфестом гуманістичного уявлення про людину. Данте Аліг'єрі вважає допитливістю людською чеснотою, яка за часів Середньовіччя вважалася гріховною, а в добу Ренесансу стає однією з найблагоденніших якостей людини. Такий погляд поета яскраво зображено в епізоді з Одіссеєм у першій частині поеми. З розповіді Улісса ми дізнаємося, про те, як через невичерпну жагу до знань та вроджену допитливість, він відправився мандрувати, зберігаючи любов до своєї рідної країни.

Отже, творчості Данте Аліг'єрі притаманні риси гуманізму, антропоцентризму, антиклерикалізму, які фактично характеризують філософію епохи Відродження. Його твори є першим кроком в оспівуванні людської гідності, вони пропагують духовне розкріпачення людини, звільнення людини від церковних догматів та забобонів.

Філіпенко Валерія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірантка кафедри кримінального права № 1*

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОВПЛИВУ

В умовах сьогодення проблема забезпечення національної безпеки України, як однієї з найважливіших умов належного функціонування держави, стає все більш актуальною, а її вирішення пов'язане з реалізацією цілого комплексу завдань. Серед них особливе значення має правове виховання, недостатній рівень якого містить загрозу національній безпеці України. Тому вивчення проблем взаємовпливу національної безпеки та правового виховання необхідне як для теорії, так і для практики.

Так, правове виховання визначається як здійснювана на основі норм і принципів права за допомогою спеціальних форм та методів, послідовна, систематична та цілеспрямована діяльність суб'єктів права, що має на меті підвищення рівня правової свідомості та правової культури окремих індивідів, соціальних груп та суспільства в цілому, і зорієнтована на їхню соціально активну правомірну поведінку [1, с. 335]. Слід зазначити, що недостатній рівень правового виховання призводить до деформації правосвідомості, що породжує зневажливе ставлення до права, заперечення його як соціальної цінності суспільства, недотримання чинного законодавства, регрес морально-правового стану особистості тощо. Особливу увагу звертає на себе рівень правової вихованості суб'єктів влади, адже головним суб'єктом забезпечення прав, свобод та

законних інтересів особи та суспільства в цілому, національних інтересів є держава в особі своїх інститутів та їх посадових осіб. Саме тому правове виховання особистості є одним із пріоритетних напрямків розвитку держави. В цьому і виявляється взаємозв'язок та взаємообумовленість правового виховання та національної безпеки України.

Справедливим є твердження О. Г. Данильяна та О. В. Петришина, що зв'язок правового виховання з процесами державотворення, включаючи національну безпеку України, можна простежити шляхом аналізу окремих чинників, серед яких: якість правової вихованості громадян (сутність держави має спиратись на відповідний рівень правової вихованості громадян, який зробить можливим нормальне функціонування державного механізму), рівень правової вихованості суб'єктів влади (має бути тісно поєднане із морально-етичним вихованням, вимоги яких підлягають нормативному закріпленню), рівень правової освіти (завданням якої є виправдання права, інтегрування до свого змісту новітніх тенденцій сучасного світу, збереження правової традиції українського народу), стан розвитку юридичної науки (необхідність наукового обґрунтування законодавчих приписів, методологічна функція юридичної науки) [2, с 31-35].

Як зазначалось вище, забезпечення національної безпеки України залежить від рівня правового виховання громадян, а особливо представників органів державної влади. З цього приводу С. І. Максимов зазначає, що важливим компонентом підвищення їх правосвідомості є забезпечення набуття ними якісної освіти в системі вищих навчальних закладів, перш за все, запровадження прозорих конкурсних засад під час вступу до вузу, а також ефективного функціонування системи перепідготовки та підвищення кваліфікації. В процесі самого навчання слід підтримувати високий професійний рівень викладацького складу і запроваджувати інтерактивні форми навчання. Окремими заходами забезпечення належного рівня правосвідомості представників органів державної влади вчений вважає проведення конкурсів на заняття відповідної посади; здійснення контролю шляхом поточного тестування, проведення іспитів; установлення стандартів поведінки державних службовців. До того ж, при відборі кадрів державного апарату, слід враховувати морально-психологічні якості кандидата [3, с. 122].

В свою чергу, Л. І. Мороз вважає, що з метою підвищення рівня правової вихованості особистості, державі слід спрямувати політику на захист інтересів особистості, всебічне забезпечення добробуту громадян, суворе дотримання Конституції і законів України усіма державними органами; професійну законодавчу діяльність, широке публічне висвітлення законопроектної діяльності, вдосконалення правової експертизи правових актів; підвищення професійного рівня посадових осіб і державних службовців; застосування різних форм правового виховання та правової освіти населення [4, с. 124].

Отже, національна безпека та правове виховання перебувають у взаємозв'язку та впливають один на одного. Тобто від рівня правового виховання залежить рівень забезпечення національної безпеки, і навпаки. Тому на сьогодні особливої актуальності набуває проблема покращення та підвищення рівня правового виховання як особистості, так і суспільства загалом та є пріоритетним напрямком державної політики. Адже це сприяє становленню України як незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Література:

1. Правове виховання в сучасній Україні: монографія / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; за ред.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, О. Г. Данильян. Харків: Право, 2010. 368 с.

2. Данильян О. Г. Проблема взаємовпливу правового виховання і державотворчого процесу: українські реалії / О.Г. Данильян, О.В. Петришин. Вісник Академії правових наук України. Харків: Право, 2010. № 1 (60). С. 28-39.

3. Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції: монографія / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування, Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого; за ред.: Ю. П. Битяк, О. Г. Данильян. Харків: Право, 2010. 384 с.

4. Мороз Л. І. Мінімізація правового нігілізму як умова національної безпеки держави. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Львів: ЛьвДУВС, 2012. № 2 (1). С. 117–126.

Харламова Дар'я,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 6 група*

ПРОБЛЕМА СЕНСУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ

Сучасна епоха вимагає від людини відповіді на багато запитань, серед яких важливим залишається визначення сенсу життя. Якщо раніше ця проблема цікавила переважно науковців-філософів, то зараз цим переймається майже кожен.

У світі під впливом науково – технічного прогресу постійно відбуваються соціокультурні трансформації. Людей турбують все нові проблеми, а старі відходять у минуле. Це породжує суперечливість і боротьбу поглядів з приводу того, чи іншого суспільно-значущого явища. В таких умовах людині необхідно розуміти та усвідомлювати сенс та

цінність свого життя, аби за будь-яких умов вона змогла здолати труднощі на своєму шляху, йдучи до мети.

Як стверджує Григорій Ковальський, єдиного сенсу для всіх знайти неможливо, оскільки поряд із загальнолюдськими, вічними істинами, він включає щось специфічне – сподівання людей певної епохи.

Оксана Смук акцентує увагу на тому, що масові стандарти впливають на нас дедалі більше. Тож, щоб не втратити власну ідентичність, особа потребує вироблення певної життєвої позиції, яка б ґрунтувалася на особистих уявленнях про сенс життя. Лише сформувавши власне «я», людина зможе навчитися не піддаватися впливу соціальних стандартів та робити з почутого свої висновки.

Тетяна Кучера стверджує, що особа обирає свій життєвий шлях, який залежить від того, до чого вона прихильна більше: егоїзму чи альтруїзму. На ці погляди впливає становище людини в суспільстві, потреби, цінності. У виборі велику роль відіграє міра духовного та матеріального розвитку індивіда.

Так, людина може обрати будь-які варіанти вирішення власної проблеми – пошуку сенсу життя з точки зору матеріалістичних або духовних (релігійних) концепцій.

На думку Сімона Пола дослідження значення життя може процвітати, якщо вивчати його та людські відносини крізь призму науки, в якій можна знайти відповіді на різні запитання, наприклад, про появу людини на Землі. Проте, Микола Жулінський розглядає дану проблему посилаючись на погляди Шри Ауробіндо та його теорії еволюції, яка включає в розуміння життя Землю та релігійні основи, бо еволюція Духу можлива тільки в матерії. Автор статті виокремлює такі варіанти вирішення сенсу: релігійне, життя за межами життя, життя заради життя і життя заради себе. На основі досліджень було зроблено висновок, що знайти одну істинну суть життя неможливо.

Хоч у філософів погляди на дану проблему досить різняться, вони погоджуються з тим, що головними ознаками даного феномену є рух, розвиток та людська діяльність.

Отже, аналізуючи все вищезазначене, можемо сформувати висновок, що проблема значення життя є дійсно актуальною, і її намагаються вирішити багато дослідників. Підсумовуючи доцільно зазначити, що єдиного сенсу для всіх людей чи народів знайти неможливо, бо кожна особа самотійно визначає, який варіант обрати для розв'язання проблеми сенсу життя і як знайти своє призначення.

Холявка Карина,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Слідчо-криміналістичний інститут, 1 курс, 1 група

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ АРІСТОТЕЛЯ

Проблема походження людини – одна з центральних у філософії й в інших науках, що досліджують людину. Як відомо, питання про становлення людини у вченні Арістотеля вирішується з точки зору натурфілософії. Такий підхід до цієї проблеми має свої причини пов'язані з особливостями духовного, культурного розвитку і суспільними відносинами епохи античності.

Антропологічне вчення Арістотеля базується на своєрідному визначенні самого поняття “людина”. Даний античний філософ дуже різнить поглядами від своїх попередників, розглядаючи людину як єдність душі і тіла, які є тісно взаємопов'язаними між собою. Для нього тіло і душа невід'ємні одне від одного як форма і матерія. Матерія – це все те, що оточує людину, і сама людина, душа – організовуюче начало органічного життя, сутність всього живого.

У своїй роботі “Про частини тварин” він пояснює нам поняття “людина”, виокремлюючи основні принципові відмінності тварини від людини. Перша відмінна властивість полягає в тому, що людина є “політичною істотою”, так як природа вселила їй прагнення до державного єднання, завдяки чому, власне, і виникли античні поліси. Торкаючись походження людини і держави, їх взаємин, Арістотель вважав, що у всіх випадках держава повинна стояти попереду індивіда, так як ціле завжди має передувати своїй частині. Він зазначав, що мета держави полягає в збереженні й розвитку єдності людської душі.

Друга відмінність полягає в тому, що всі люди обдаровані вмінням говорити, абстрактно мислити, завдяки чому здатні до чуттєвого сприйняття і вираженню таких понять, як добро і зло, справедливість і несправедливість.

Третя відмінність – схильність жити разом із собі подібними (тобто жити в колективі). Саме остання якість – потреба жити в колективі призводить до виникнення суспільства – великого колективу людей, що займається виробництвом матеріальних благ і їх розподілом, проживає на одній території, об'єднаний спільною мовою, родинними і культурними зв'язками.

На особливу увагу заслуговує вчення Арістотеля про душу, яка є носієм свідомості людини. Його уявлення про дану проблему викладені в однойменному трактаті “Про душу” – один з найважливіших творів Арістотеля, який містить в собі цілу низку матеріалістичних положень і глибоких висловлювань про процес пізнання людини. Зокрема, у людині філософ виділяє три різні душі – рослинну (відповідає за споживання, зростання і розмноження), тваринну (відчуття, бажання) і третій вид душі – розумна душа, яка притаманна людині й Богу. Остання незалежна від тіла, оскільки мислення, на думку філософа, є вічним.

Отже, називаючи людину – “політичною твариною” Арістотель мав на увазі те, що недостатньо народитися і сформуватися у суспільному

середовищі, аби називатися людиною. Інакше кажучи, для того, щоб кожен з нас міг стати людиною, необхідно бути сповненим чеснот, таких як: розсудливість, великодушність, щедрість, доброзичливість, самообмеження, справедливість та хоробрість. У іншому ж випадку ми просто тварини.

Таким чином, вчення Арістотеля завершує класичний період у розвитку грецької філософії. У його епоху змінюється світоглядна орієнтація філософії – її інтерес все більше зосереджується на бутті окремої людини. Арістотель також багато уваги приділяв з'ясуванню сутності прав людини, розумінню справедливості, свободи та відповідальності. Узагальнюючи написане вище, можна сказати, що людина трактується Арістотелем як істота, що володіє волею, розумом, вищими почуттями, здібностями до комунікації і праці.

Хом'як Анна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 13 група*

СВІТОГЛЯДНІ НАРАТИВИ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Серед багатьох сучасних проблем нашого суспільства особливу актуальність має проблема формування у студентської молоді світоглядних наративів. Тому що саме студентство наразі відіграє важливу роль в суспільно-політичному житті нашої країни, уособлює розвиток і майбутнє, та є провідним джерелом відтворення інтелігенції. Світогляд кожного студента складають власні переконання, принципи, оцінки та погляди, на які впливають конкретні зовнішньо-соціальні та внутрішньо-духовні чинники. Весь цей комплекс і визначає бачення світу, місце в ньому, життєві позиції, пріоритети та програми поведінки.

Світоглядні наративи студентства визначають ціннісні орієнтації кожної особистості окремо. Вони створюються в процесі навчання та виховання. Шляхом навчання відтворюються культурні та історичні принципи, які сприяють самореалізації. А шляхом виховання здійснюється передача ціннісних орієнтацій від покоління до покоління. В поглядах молоді на життя та навколишній світ виявляється певна непослідовність та суперечливість. Наприклад, свобода думки, гуманізм, справедливість – нові проблеми, на які звертає увагу студентство, але це проблеми, які молодь не завжди може вирішити та правильно зрозуміти. У таких випадках емоції беруть гору над інтелектом, внаслідок чого виникає недостатня критичність до своїх поглядів. Важливою рисою світоглядного наративу на цьому етапі є так званий юнацький «ідеалізм». Це проявляється у постановці перед собою мети і переконаному бажанні

досягти її, у прагнення віддати всі сили справі і неодмінно досягти результату. Та незважаючи на юнацький романтизм, іdealізм та максималізм, студентська молодь прагне до конструктиву стосовно реалізації соціальної політики в суспільстві, набуття розумового потенціалу та актуалізації громадського начала.

На мою думку, основною проблемою у світогляді студентства є зневіра в здатність громадянських та демократичних цінностей досягти цілей, які будуть важливими для молодої людини. В результаті спостерігається тенденція низького рівня самоорганізація студентства. Так, молодь прийняла головні демократичні цінності, але вона не розглядає їх як дієвий інструмент у вирішення суспільних проблем.

Студенти – це майбутні керівники, державні та політичні діячі, працівники підприємств, науковці, фахівці, тож від їх світоглядної позиції залежить суспільство, в якому ми житимемо. Студентська молодь має свої особливості, які відрізняють її з поміж інших. Світоглядні нарративи сучасного студентства зумовлені цілою низкою вагомих чинників, що відбувалися в суспільстві. Зауважу, що становлення студентської молоді відбувається в досить складних умовах, тому що змінюються старі цінності та формуються нові соціальні відносини. На мою думку, факторами, які впливають на вибір студентством світоглядних орієнтацій є: соціальні норми та звичаї; особи, які вже досягли соціального успіху, лідери, кумири; агітація та пропаганда в ЗМІ; індивідуальний досвід людини.

Отже, світоглядні нарративи сучасного студентства мають такі особливості: по-перше, за своїми поглядами та переконаннями студентська молодь стоїть на позиціях плюралізму, є менш конфліктною та толерантно ставиться до різних точок зору; по-друге, щодо економіки має ринкову спрямованість, тобто більш зорієнтована на капіталістичну перспективу розвитку; по-третє, сучасна студентська молодь миролюбна, тобто використання сили при вирішенні будь-яких питань вважає недоречним; і по-четверте, вона за соціально-політичною орієнтацією є демократичною.

Храпська Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 11 група*

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЙ НА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ОСОБИ

В наш час в умовах бурхливого розвитку науково-технічного прогресу, об'єктивним та закономірним процесом, який здійснює визначальний вплив на усі сфери життя суспільства, в тому числі і на свідомість кожної особи, є становлення і розвиток інформаційного

суспільства. Функціонування інформаційного суспільства мало своїм логічним наслідком виникнення такого наднаціонального феномена як Інтернет, який за своїми властивостями з однієї сторони є засобом обміну інформацією, а з іншої – сучасною універсальною технологією впливу на правосвідомість особи.

Так, на думку М. Кастельса, одним із соціальних наслідків «входження» до життя сучасної людини Інтернет-комунікацій постає виникнення «мережної культури», спрямованої на становлення «мережного індивідуалізму як домінантної форми соціальності». Тобто, за таких умов людина, не завжди усвідомлюючи це, позбавляється власної особистості, гублячись у межах віртуального світу. Проте, «входячи у світ Інтернету» особа немов би «перероджується», що проявляється у тому, що вона обирає собі нове ім'я або псевдонім, вигадує свою нову історію життя, немов би починає нове віртуальне існування та, відповідно, встановлює контакти з іншими учасниками світу Інтернету.

Так, наприклад, Е. Кальницький зазначає, що ЗМІ й Інтернет сьогодні можуть визнаватися своєрідним полем взаємодії професійних наукових експертів та думки суспільства. Це проявляється у тому, що у соціумі, заснованому на знаннях та інформації, не тільки члени експертних організацій, але й будь-який громадянин має право на доступ до достовірної наукової інформації відкритого характеру в тій галузі, яка його цікавить. При цьому, важлива сама можливість інтерактивної взаємодії громадян з існуючими джерелами інформації, зокрема правової. У даному контексті безсумнівне значення має феномен Інтернету.

Проаналізувавши вищезазначене, можна дійти до висновку, що Інтернет-комунікації можуть бути охарактеризовані не лише як розповсюджувачі інформації, але і як засоби (способи) для розкриття нових вимірів правосвідомості кожної особи.

У той же час, варто звернути увагу на те, що поряд з позитивними аспектами, викликаними процесами інформатизації, функціонування сучасного інформаційного суспільства супроводжується появою кола суперечностей, які пов'язані з трансформацією соціокультурних цінностей та орієнтацій.

Зокрема, як зазначає С. Орденів, підвищується вірогідність розбіжностей індивідуальних і групових аксіологічних установок, зіткнень соціокультурних та ментальних утворень різних культур, розмиття ціннісних орієнтирів і настанов, що, беззаперечно, є негативним наслідком впливу Інтернет-комунікацій.

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, можна зробити висновок про те, що сучасне суспільство, яке функціонує в еру Інтернет-комунікацій зазначає одночасно і позитивного і негативного її впливу, що проявляється в тому, що з однієї сторони формується позаправова, віртуальна правосвідомість, яка є основою функціонування

«віртуального натовпу», а з іншої – має місце та активно утверджується процес поінформованості громадян.

Чебан Аріна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 18 група*

ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА: ІДЕЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Проблема існування справедливої держави була, є і буде однією із найскладніших і найсуперечливіших проблем, що постають перед людством в теперішній час. Перед сучасною вітчизняною спільнотою, яка, наразі, розбудовує громадянське суспільство, постійно постає проблема ідеальної держави. І справді між науковцями та політиками ведуться палкі дискусії щодо існування та створення ідеальної держави.

З розвитком суспільних відносин зростає інтерес до цієї проблеми усіх охочих громадян. Велика кількість філософів та вчених уже протягом тривалого часу намагаються зрозуміти, чи можна створити таку державу, яка б існувала на засадах справедливості. При цьому висувається безліч ідей щодо складових ідеальної держави, її ефективного розвитку та перспектив.

Дехто вважає що ідеальна держава – сильна, боєздатна, та жорстока за контролем щодо населення, інші – вбачають державу, у якій кожна людина відчуває себе повністю захищеною і щасливою, де кожен почуває себе подібним іншим, без відмінностей за соціальними класами.

Важливе місце в цій проблематиці посідає концепція ідеальної держави Платона, хоча він і є філософом доби античності, проте його вчення привертає багато уваги і в сьогодинішній час. Через свою велику зацікавленість до створення досконалих умов співіснування людей, Платон створює концепцію ідеальної держави та описує її в десяти книгах своєї праці – «Держава». Він розумів, що існуючий порядок в суспільстві суперечить засадам добра. Саме поняття добро, він розглядав як суто теоретичне поняття, високою ідеєю в ідеальному світі. Провідна ідея, яка виступає фундаментом ідеальної держави – це справедливість, що передбачає відповідність реальної речі своїй ідеї. Отже, на думку Платона, в ідеальній державі, кожен її громадянин діє відповідно до свого призначення, відповідно до переважаючих аспектів душі. Так, на погляд Платона, душа складається з трьох ієрархічно розташованих та взаємопов'язаних частин: розумової, вольової та пристрасної. Залежно від того, яка з цих частин переважає, людина у своїй життєдіяльності орієнтується на благородні й високі цінності або ж на нижчі.

Філософ створює відповідність трьох частин душі з трьома класами, які повинні існувати в ідеальній державі. Держава розуміється

ним як збільшена копія душі, що народжується, коли люди не є самодостатніми та потребують допомоги у сфері матеріальних благ, захисту та вмілого управління.

Ідеальна держава-поліс, на переконання Платона, мала складатися з трьох класів: філософів-правителів, воїнів-стражів та землеробів, ремісників, торговців. З гідно з концепцією філософи займали керівну роль у державі.

Платон вважав, що якщо в державі не будуть царювати філософи, або царі не почнуть філософствувати, до того часу держава не позбудеться проблем. При цьому за критерій істинності для філософів Платон брав здатність не просто споглядати красу чесноти, а й всіма силами слідувати за нею та втілювати її в собі своїми справами.

Таким чином, ідеальною Платон вважав таку державу, де в правлячому класі переважає мудрість, у другому – сила та мужність, а в третьому – поміркованість. За такою логікою мала б бути гармонія з цих трьох чеснот, коли жоден із представників наведених класів не претендує на чуже місце та зайнятий лише власною справою, яку виконує найкращим чином. При цьому держава Платона мала бути щасливою не в окремо взятій частині шляхом повного задоволення життям окремих осіб, а вся в цілому. Водночас, усвідомлюючи, що ціле залежить від своїх частин, Платон порівнював державу з тілом, страждання або щастя якого залежать від стану його органів.

Розглядаючи концепцію ідеальної держави Платона в сучасному суспільстві. Досить важко стверджувати про реальність створення справедливої держави. Адже важливим критерієм зародження та розвитку ідеальної держави є духовний світ. Саме за концепцією Платона найвищою цінністю для суспільства повинна бути душа, а суспільство, для якого на першому місці матеріальний добробут, є безбожним і у свою чергу воно вже відхиляється від канонів ідеальної держави. Таким чином спостерігаючи тенденцію сучасного суспільства, важко говорити про пріоритети, які надаються духовній свідомості людини. На сьогоднішній час матеріальні речі все більше і більше відіграють роль у житті людини і це унеможливає зародження в суспільстві засад справедливої держави. Можливо, тому Платон і вважав головним джерелом соціального зла приватну власність, яка налаштовувала, на його думку, людей один проти одного.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Центральним моментом для філософії завжди була, є і буде людина. Її проблеми, буття та розвиток – це фундамент для філософських роздумів. Недаремно російський філософ М. Бердяєв сказав: «Людина – загадка в світі і найвеличніша, мабуть, загадка».

Сучасний розвиток українського суспільства супроводжується зміною ціннісних орієнтирів. Молоде покоління бере за основу вже сформовані цінності та інтерпретує їх у теперішність.

Важливим для людини сучасності є осмислення її буття у цифрову епоху. Ціннісні орієнтації формуються протягом усього життя під впливом сім'ї, друзів, ЗМІ, держави і саме це створює соціальні та національно-духовні цінності.

У наш час на внутрішній світ людини впливає перевага матеріальних потреб над духовними, що зумовлено науково-технічним прогресом. Моральні цінності витісняються примітивним мисленням. Таким чином, вищі ідеали відступають на інший план, порушуючи духовно-культурний розвиток людини. Слабкий прояв внутрішньої свідомості проявляється у деградації суспільства. Проблеми соціального, політичного, економічного характеру виявляються у кризі у всіх сферах суспільного життя. Це призводить до виникнення суперечностей між тим, що очікують від молоді та її неготовності до вимог.

Проте, крім негативних сторін, є і позитивні. Молодь прагне до індивідуального успіху. Так, наприклад, Е. Гідденс наголошував на тому, що засоби масової інформації впливають на креативні ідеї, здібності та їх реалізацію. Завдяки сучасним технологіям можливо охопити велику аудиторію та об'єднати її для досягнення спільної мети. Людині завжди потрібно самоідентифікуватися, адже вона мусить проявити та зарекомендувати себе. Науково-технологічний прогрес ставить ще більше світоглядних та філософських запитань, що змушує людину розвиватись, багато працювати та прагнути до самовдосконалення.

Притаманним є екзистенційний підхід, де кожен покладає надії лише на себе. Саме тому у молоді формуються зовсім нове бачення щодо сім'ї, освіти та кар'єри. Цінності людини визначають її життєвий орієнтир: поведінку, мотивацію та світогляд.

У такому шаленому розмаїтті цінностей молодь повинна самостійно вирішити, що обрати. Важливим є знайти золоту середину між морально-етичними та матеріальними цінностями. Ціннісні орієнтації сучасної молоді повинні відповідати загальному розвитку людства й

проявлятися у демократії, свободі, реалізації всіх суб'єктивних прав. Потрібно усвідомити зміст цих цінностей і визначити ціль своєї діяльності, адже саме від молоді і залежатиме майбутнє України.

Чемодурова Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 5 група*

АКТУАЛЬНІ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ТА ГЕНЕЗИСУ

Феномен різного роду деформацій правової свідомості членів суспільства, а також витoki, причини та особливості цих деформацій, виявляються значною й актуальною проблемою сьогодні – в умовах інформаційного суспільства і вербальної комунікації. Правосвідомість – це сукупність емоцій, почуттів, настанов, ідей, теорій, концепцій, за посередництвом яких відображається правова дійсність, формуються ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямів розвитку правової системи.

Правосвідомість залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників. Основними складовими правосвідомості є когнітивна (знання принципів функціонування правової системи, органів юридичної сфери, юридичних норм та можливостей їх застосування), оціночна (ставлення, оцінки функціонування правової сфери, правових інститутів, роботи органів юридичної сфери, юридичних норм та можливостей їх застосування, правовідносин, власного місця та ролі у системі правовідносин) та поведінкова (мотиви правомірної та протиправної поведінки, установки на моделі поведінки у сфері права, готовність до соціально-правової активності) [1, 63]. Право само по собі не може гарантувати виконання законів, лише у комплексі з внутрішніми переконаннями індивідів. Ставлення осіб до правової системи та законів залежить від різноманітних факторів. Такими є вплив ЗМІ на свідомість індивідів, обмін інформацією з іншими особами та аналіз здобутих знань у процесі спілкування, навіть особливості регіону та менталітету нації. Рівень правосвідомості особи залежить від якості отриманих фактів. Вбирання неправдивої та викривленої інформації може призвести до деформації правосвідомості, що несе негативні наслідки, тобто неправомірні дії індивідів.

Деформації правосвідомості – це спотворене уявлення про сутність права, неусвідомлення його цінності. Серед різновидів деформації правосвідомості, тобто антиподів правової культури, можна назвати правовий нігілізм (скептичне ставлення до права, негативне оцінювання

правових засобів, заперечення соціальної цінності права, свідоме ігноруванні вимог закону), правовий ідеалізм (переоцінювання можливості права впливати на суспільні відносини), правовий інфантілізм (несформованість правових знань або їх поверховість), правовий дилетантизм (зневажливість до правових норм та легковажне ставлення до права), правова демагогія (вплив на свідомість людини з метою викривлення дійсності), правовий догматизм тощо [4].

Можна виділити певні сфери життя суспільства, в яких можуть міститись причини виникнення деформацій правосвідомості – це право, політика та економіка. Через відсутність розвинутого й керованого механізму правового виховання, формування правосвідомості українців відбувається хаотично, шляхом сприйняття всієї інформації, здобутої з якісних та неякісних джерел. Громадськість більше не покладається на право та законодавство як на явище непохитне, стабільне і надійне, а керується власним уявленням про правомірну поведінку. Причиною такої ситуації є багаторічна бездіяльність представників законодавства, непрактичність і недієвість норм права. Поширеним явищем сьогодні є недовіра до влади, через відчуття політичної незахищеності та поширення бюрократії і корупції. Досить скрутна економічна ситуація, що має вияв у падінні доходів населення, низькому рівні життя, зростання цін та знеціненні національної валюти, зумовлює виникнення все нових і нових форм деформації правосвідомості. Також суттєвою причиною існування деформацій правосвідомості в українському суспільстві є поступове звикання населення до злочинності. У міжнародному та національному масштабах набули значного поширення і стали «звичними» для пересічних громадян такі види злочинів, як тероризм, масове захоплення заручників, шахрайство, корумпованість чиновників тощо [5, 171]. Так, причинами деформації в сучасному суспільстві є, зокрема, психологічна напруженість і соціальна недовіра громадян до правозастосовних органів, корумпованість чиновників, проникнення криміналу в державний апарат, жорсткі передвиборчі баталії, застосування в ході виборчих кампаній «брудних технологій» та неповага до чинних законів [3, 229].

Отже, відсутність механізму правового виховання, існування негнучких законів, поширення неякісної інформації через ЗМІ, нестабільна політична та економічна ситуації призводять до розповсюдження різного роду деформацій правосвідомості суб'єктів права, наслідком чого може стати сплеск ще більшої хвилі правового нігілізму та недовіри до права з їх боку. Проте правосвідомість, виразом і формами якої суто й виступають усі зазначені деформації, є безпосереднім ідейним витоком права, передує праву, існує й діє паралельно з правом як його мотивація і чинник, що впливає на результати правореалізації. Водночас правосвідомість визначає зміни й перспективи розвитку права, тобто існує після нього у тому сенсі, що слугує орієнтиром вибору доцільного, оптимального варіанту поведінки

громадянина в границях норм права, є інструментом використання законодавства та його тлумачення. Тому домінування тих чи інших форм правосвідомості гарантує ефективність та навіть саму можливість права як інституту.

Література:

1. Марусяк Т. С. Деформації правосвідомості: типологія та межі норми. ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2013. Випуск 4. С. 62-67.
2. Мелякова Ю. В. Від ідентичності до праворозуміння. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. Х.: Право, 2016. №2(29). С. 180-186
3. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Х.: Право, 2009. 352 с.
4. Скакун О. Ф. Правосознание – компонент правовой системы или её предсистема? Наукові праці НУ ОЮА. 2010. С. 32-45. URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom9/5.pdf>.
5. Черкас М. Є. Актуальні проблеми формування правосвідомості в Україні. Право та інновації. 2015. № 4. С. 169-175.

Черненко Максим,

*Технологический институт Джорджии,
Атланта, (Соединённые Штаты Америки),
факультет бизнеса, направление “аналитика”,
магистр*

ПРАКТИКА ПРИСУТСТВИЯ В СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРЕ КАК ФОРМА СВОБОДЫ

Присутствие постепенно, но уверенно утвердилось в значении основного модуса бытия в современном пространстве тотальной симуляции. При этом новейшая визуализирующая “культура присутствия” активно формирует понятие новых личностных свобод человека – свободы потребления, свободы пользования, свободы самовыражения и самореализации.

Расширение всесторонних возможностей человека гарантировано его динамичным имманентным присутствием в сингулярных параллельных реальностях. Посредством рассеивания себя в этих реальностях, а также сущностному расколу своего Я, человек всё острее ощущает собственную силу, влияние, самозаконность. Любые практики человека (от экономики до искусства) обретают сегодня

характер интерактивных, становятся практиками соучастия, разновидностями пользовательской активности. В понятийный аппарат философской антропологии приходит новая метафора: современный человек как “человек присутствующий” [1].

С поиском новых форм репрезентации связаны последние разработки в методологии социально-гуманитарных наук. Одной из них стал перформанс. Перформанс, в отличие от перформатива, понятие, характерное для онтологического дискурса в постмодернистском искусстве. Практика перформанса связана, в частности, с эпатажными попытками художников обустроить всестороннее “присутствие” в своих произведениях любых объектов и тел, то есть натуры, в том числе, своего собственного тела и тела зрителя [2].

Человеческая свобода теперь всё чаще выступает в значении “освобожденность”: от статуса, обязательств, от культурной, социальной, политической, национальной, топологической, половой принадлежности. Автономный индивид избегает всяческой принадлежности и идентификации, стремясь в пространство удовольствий [1]. Сферой максимальной свободы, в особенности свободы телесности, в наше время, не без оснований, признано киберпространство. “Реальная жизнь” нашего тела и его смертность – это основной горизонт нашего существования, служащий одновременно основанием для погружения во множество возможных виртуальных миров. Симуляция признана базовым принципом. Иллюзорным становится не только виртуальное присутствие, но и физическое существование, подвергшееся генной модификации, имплантации, пластической хирургии, трансгендерным изменениям или клонированию. Констатируется “дефицит реальности” [3].

М. Рыклин, в свою очередь, отмечает, что эффект присутствия субъекта в праве в каждом отдельном случае конкретен и не может быть обобщён. По мнению философа, мы не знаем о перформансах главного: того, что не может быть представлено и существует в них как открытый опыт [4, с. 108]. В этом смысле, очень близок к правовому перформансу судебный процесс, а также следственный эксперимент, пытающийся произвольно воссоздать произвольную ситуацию. В свою очередь, поверхностные смыслы и изменчивая значимость права сегодня позволяют говорить скорее о его формальном присутствии, нежели реальном воплощении. Присутствие является основным способом бытия субъекта правовой реальности.

Чистое присутствие человека во множестве параллельных реальностей избавляет его от моральных обязательств, духовности и личной ответственности, позволяя, однако, в полной мере реализовать свою свободу выбора [2]. При этом, присутствие уже выступает и в значении политического концепта, а именно в перформативных актах гражданских собраний, манифестирующих те или иные требования, заявления, статусы, политические и правовые позиции. В таких случаях

присутствие, участие в гражданском перформансе является “языком тела” конкретной политической силы [5].

Чистое присутствие онтологически удобно пользователю, поскольку является признанным, актуальным, легальным, правомочным, нейтральным, анонимным, продуктивным, несубстанциальным, а главное, безответственным, хотя и гарантирует максимальную свободу. Присутствие само по себе есть симуляция в глубокой иллюзии демократичности. Присутствие нельзя назвать неправдой, ложью, неподлинностью, поскольку правды не существует. Есть только актуальность, целесообразность и эффективность пользования благами, свободами, правами и возможностями той или иной реальности как сферы индивидуального присутствия.

Таким образом, нынешняя культура – это пространство самореализации субъекта как “человека присутствующего”. Выбор, который он делает в своей интерактивности, целесообразен и циничен, оправдан конструктивной коммуникацией и потребительским удовлетворением самого субъекта. Пост-субъект игнорирует ту реальность, которая по каким-либо причинам его не устраивает. Человек постнеклассической культуры выступает как полисубъект, соучаствующий во многих реальностях. При этом главным модусом его бытия в этих реальностях становится присутствие, как наделяющее, так лишаящее пост-человека многих способностей.

Литература:

1. Meliakova Y., Kovalenko I, Manuylov E., Kalnytskyi E. Subject of Law as Homo Present. Revista Inclusiones. 2020. Vol. 7. Numero Especial: SI. P. 179-192.
2. Meliakova Y., Kovalenko I, Zhdanenko S., Kalnytskyi E. Performance in the Postmodern Culture and Law. Amazonia Investiga. 2020. Vol. 9. Issue 27. P. 340-348.
3. Жижек С. Обойдёмся без секса, ведь мы же пост-люди! URL: http://www.ruthenia.ru/logos/korf/2002/2002_12.htm (дата обращения: 13.12.2018).
4. Рыклин М. Открытый опыт. М. Рыклин. Террорологии. Тарту: Эйдос, 1992. С. 108-112.
5. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феномен тілесності в перформативний парадигмі: від зібрання до проблематизації політичного. Вісник Національної юридичної університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. X.: Право, 2020. № 1(44). С. 86-119.

ПРОБЛЕМА МАНІПУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ

У сучасному демократичному суспільстві кожна людина впевнена, що сама вирішує, як діяти в тій чи іншій ситуації, але ця думка оманлива. Усі ми знаходимося під впливом один одного, суспільства або держави. Маніпулювання є масовим явищем, яке спрямоване на забезпечення такої поведінки, яка дуже потрібна власникам маніпулятивних засобів, що не відповідає ідеалам свободи, справедливості та демократії.

Першою книгою, яка безпосередньо була присвячена маніпуляції людською свідомістю, була книга німецького соціолога Герберта Франке «Маніпульована людина» (1964). Автор дає таке визначення: «Під маніпуляцією переважно треба розуміти психічний вплив, який здійснюється таємно, відтак, на шкоду тим особам, на котрих він спрямований. Найпростішим прикладом цього може бути реклама». Точки впливу на свідомість усіх індивідів є спільними. Такими точками є стереотипи, почуття та страхи. Використання цих точок впливу є обов'язковим етапом у практичному застосуванні маніпуляції.

Слід зауважити, що маніпулювання суспільною свідомістю є важливим чинником виникнення культів. Якщо протягом тривалого часу соціальний простір є платформою для застосування різних маніпулятивних технологій, то суспільство все легше й легше піддається впливу, переймається широю й глибокою вірою в ідеали, що насаджуються. Наслідком маніпулювання свідомістю з боку державних установ та мас-медіа стає культ політичний. Персональний же культ пов'язаний з феноменом «селебриті» (англ. celebrity образи – «відомість особистості, знаменитість»). Це культ заможних або відомих. Спостерігається вплив ЗМІ і на розвиток традиційних релігійних культів. Адже зараз релігія як ніколи «медійна» та публічна. На думку Адана М. Медрано, той, хто відповідає за медіа в церковних громадах – конструктор символів і моделей уявлення, його завдання – «упакувати» медіаконтекст у сучасну й привабливу оболонку.

Проблема свободи вибору завжди хвилювала суспільство впродовж його існування. Людині й зараз притаманна боротьба за можливість вільно висловлювати власні думки та діяти згідно зі своїми прагненнями. На нашу думку, використання маніпулятивних технологій засобами масової інформації ставить під сумнів особисту свободу людини. Навіть зараз у сучасному світі в демократичних країнах свободи особистості обмежуються. Але не прийняттям нових законів, а через невидимий маніпулятивно-психологічний вплив на її свідомість. Саме через засоби масової інформації такий вплив здійснюється найбільш активно. Постає

питання, як захистити суспільство від негативних маніпулятивних технологій? У демократичних країнах, де Конституцією визначено що людина – найвища соціальна цінність, і забезпечення її прав і свобод є головним обов'язком держави, захист від маніпуляцій здійснюється за допомогою використання результатів регулярного моніторингу громадської думки, тобто через залучення механізму «зворотного зв'язку». Зворотний зв'язок як своєрідний регулятор влади виконує функції контролю, консультування та припису. Саме виконання побажань соціуму і є гарантом того, що вплив на свідомість громадян буде не маніпуляцією, а проявом важливості здібностей і можливостей кожного громадянина, виявом гуманістичного потенціалу суспільної свідомості.

Отже, маніпуляція суспільною свідомістю – це масове явище, яке несе в собі загрозу для кожного громадянина, суспільства та держави в цілому. Тому ми вважаємо актуальним науковим завданням розробку нових більш ефективних спеціальних методів та технік проти маніпулятивного впливу на свідомість людини.

Юр'єв Євген,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ППКЮ, 1 курс, 13 група*

СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДІВ НІККОЛО МАКІАВЕЛЛІ

На думку як сучасників Нікколи Макіавеллі, так і нинішніх дослідників, він вважався однією з ключових фігур у становленні політичної думки, а його праці стали вирішальними у заміщенні ідеалізму раціоналізмом. Через те що, Макіавеллі був прихильником раціоналізму у тому числі і у релігії, його діяльність у якості релігійного теоретика залишалася не дослідженою на протязі багатьох віків через заборону Католицької церкви його праць.

Розглядаючи релігію, Макіавеллі зробив наступні висновки:

1) Католицька церква не може бути посередником між Богом та людиною.

2) Бог повинен розглядатися не як Любов, а як Сила, яка може змилюватися лише над сильними людьми.

3) Основною функцією релігії не є спасіння після смерті, а ключова роль об'єднання людей у націю.

4) Суспільству потрібно повернутися до первісних ідеалів християнства та істотно знизити роль Католицької церкви або повністю її ліквідувати.

Релігійні погляди Макіавеллі почали широко досліджуватися лише у другій половині ХХ ст. такими авторами як: Л. Штраус, А.

Гилберт, М. Віролі, Г. Хеммілл та ін. Деякі з цих авторів сформулювали свої концепції та бачення релігійних поглядів Макіавеллі. Частина цих досліджень мають різний зміст та розходяться у ключових питаннях, але майже усі сходяться на думці, що на формування релігійних поглядів Макіавеллі вплинули послаблення позицій Католицької церкви через політику Папи Александра VI та, як наслідок цього, Реформація Мартіна Лютера.

Найпоширенішими інтерпретаціями релігійних поглядів Макіавеллі стали концепція М. Віролі та концепція Х. Патапана, які є полярними за своїми точками зору. Але у деяких аспектах теми більш детальне дослідження проводили інші науковці.

Концепція італійського дослідника М. Віролі, полягає у тому, що між релігійними поглядами Макіавеллі та його державницько-політичними поглядами є прямий зв'язок. Так, релігія, що повинна давати людям віру у справедливість, об'єднує їх у націю. При цьому слід зазначити, що хоча (за баченням М. Віролі) відношення Макіавеллі до Католицької церкви було вкрай негативним, він вважав, що церква як інститут, на відміну від Бога повинна бути завжди та є незамінною.

За баченням австралійського дослідника Х. Патапана погляди Макіавеллі є кроком назад, у часи Античності, повернення до ідеалів Римської імперії – добродесність, доблесть та мужність. Також дослідник стверджує, що Макіавеллі хотів у своїх працях занизити роль релігії, раціоналізуючи частину процесів та явищ на які спиралася церква.

Важливим напрямом дослідження є питання: яке місце для церкви у житті людини залишав Макіавеллі, та чи залишав його взагалі. Аналізуючи праці Макіавеллі, М. Віролі стверджує, що церква повинна була стати оновленою та консолідувати суспільство, у цей же час Х. Патапан притримувався протилежної точки зору. Інший дослідник цієї теми англієць Г. Хемміллс стверджував, що релігійні погляди Макіавеллі є основою сучасної політичної теології (напрямку вивчаючого зв'язок між релігією та політикою), а Р. Бейнер частково з цим погоджується та ставить у приклад, те, що на його думку творчість Макіавеллі вплинула на релігійний аспект діяльності Ж.-Ж. Руссо та Т. Гоббса. Але Р. Бейнер стверджує що головною проблемою церкви, на думку Макіавеллі, було не всебічне хабарництво, а намагання церкви відійти від духовних справ, сконцентрувавши усю повноту влади над світськими.

У підсумку можна зазначити, що хоча на сьогоднішній існує декілька інтерпретацій релігійних поглядів Макіавеллі, вони потребують подальшого ретельного дослідження. При цьому слід зазначити, що хоча серед дослідників не існує єдності щодо принципових питань у дослідженні проблеми, більшість з них аргументовано вважають, що головною ідеєю Нікколи Макіавеллі було реформування Католицької церкви як інституту відносин у соціумі з метою подальшого об'єднання роздробленої Італії у єдину державу.

ВПЛИВ БУДДИЗМУ НА СОЦІУМ І КУЛЬТУРУ ІНДІЇ

Культура є невід'ємною частиною розвитку кожної нації. Сьогодні на її піднесення мають величезний вплив технічні здобутки вчених, правління домінуючих партій тощо, і стає навіть важко уявити, що колись найбільшим важелем на культуру була релігія. Вона проявляла себе в спорудах та картинах, в одязі та навіть в їжі. Але деякі люди помилково вважають, що саме релігія сформувала культуру, бо вони розвивалися паралельно, взаємодіючи один з одним.

За таких умов не стала винятком й Індія. Ще у VI столітті до нашої ери з'являється одна з найдавніших релігій світу – буддизм. Як нам відомо, в стародавній Індії було кастове суспільство з домінуючою кастою – брахманами. Тому виникнення буддизму пов'язують з ними, а саме з одним з найвпливовіших праведників – Сиддхартхи Гаутами Будди.

Під час перебування у батьківському палаці, Сиддхартха зіткнувся з жорстокою реальністю, і зробив висновок, що життя пов'язане з муками та горем. Він відрікся від батьківського майна і почав вести аскетичний спосіб життя, поставивши собі за мету знайти істину. І після багаторічного пошуку у темряві, в 35 років він досяг її, і люди почали величати його – Будда, що у перекладі означає пробуджений. Після цього Сиддхартха почав подорожувати Індією та навчати молодих хлопців, що прагнуть знайти сенс життя, буддизму.

Сутність буддизму можна зрозуміти зробивши невелику ретроспективу в 327 рік до нашої ери – в Індійський похід Олександра Македонського.

Після своєї поразки, великий полководець висловив своє здивування щодо індійського населення. Коли грецькі завойовники, знищуючи все на своєму шляху, штурмували міста, населення займалося своїми справами, а люди у полях, не звертаючи на них увагу, продовжували працювати. У цьому висловлюванні Македонського чітко зображені соціальні ідеї буддизму: це ідеї нездійснення зла та насильства, які саме й відображають себе у мистецтві. Конкретним прикладом цього є скульптурний образ Тисячорукого Будди. Будда, навколо плечей і голови якого здіймаються тисячі рук, у долонях яких постають тисячі відкритих очей, є символом безпеки. Він бачить всі заподіяні злодіяння, і готовий прийти на допомогу нещасному та покарати кривдника. Саме цей образ закріплює всесильність Будди і пропагує всевітнє добро. Приклад цього в реальному житті можна знайти у вченнях Ганді під час боротьби Індії за її незалежність.

Розвиток індійської культури відбувався не за одне століття, він пережив великий шлях, який залишив відбиток не тільки в людських умах, а й в архітектурі та живописі. Найдавнішою археологічною пам'яткою, за якою ми можемо робити висновки відносно Індійської культури, була Харапська цивілізація. Здобутки цього періоду відображені у першому мистецтві – різбі на камені. Через малюнки вільних тварин буддисти засуджували акти жертвоприношення ні в чому не винних істот. Звичайно, що все це не просто лежить на поверхні, а існував скритий буденною призмою сенс, що вказував на проблеми людського буття, і звичайно ця ідея знайшла відгосок у філософів того часу. Яскравим прикладом був напівлегендарний мислитель Нагарджуна. Він став відображенням думок народу, і у своїх висловлюваннях, користуючись ідеями буддизму, прокладав істинний шлях простому люду.

«Одні йдуть від світла до світла, інші – від темряви до світла. Одні йдуть від світла до темряви, інші від темряви до темряви. Будь же серед перших». Цей афоризм став сірником у полі просохлої трави – буддизм почав заповняти голови людей. І саме після цього періоду більшість істориків починають ототожнювати індійську культуру і віросповідання.

У II столітті з'являються перші храми: зодчі вирубували їх в монолітних скелях, прикрашали картинами та встановлювали святилища. Храми були примітивними і зовсім не придатними до повноцінного життя, але незважаючи на це, в Індії з'являється велика кількість монахів, які присвячували себе богослужінню.

Не дивно, що з часом релігія почала формувати думки найвидатніших філософів не тільки Індії, а всього світу. Навіть Платон піддався ідеям вічності буття і в своїх працях він виражав, що кожна приватна душа може зійти і піднятися в безмежне.

Починає формуватися буддійська гносеологія. Її основною ідеєю є нерозривний зв'язок об'єкта і суб'єкта, матерії та духу. Такий принцип, безпосередньо, вплинув на розуміння природи мистецтва та його функцій.

Фундаментальним питанням буддизму є «Як і що я повинен пізнати в цьому світі? І чи повинен пізнавати взагалі?» І відповідь на це питання є чіткою. Так, людина повинна прагнути зрозуміти глибшу істину ніж ту, яку бачать інші, і тільки після цього вона зупинить свої страждання і зможе піти у чистий світ без тягаря матерії. Бо сам Будда казав: «Що це, учню, не твоє тіло», чим він вказував на те, що людина це не суб'єкт, а всесвіт, а наша матеріальна оболонка – це лише кайдани. Це навчило буддистів не прив'язуватися до матеріального, а жити духовним життям і насолоджуватися кожним днем. Саме тому культура Індії наповнена яскравими фарбами, дивовижними танцями і піснями, які наче грають на струнах душі.

Таким чином, буддизм, підсумовуючи і обґрунтовуючи всі духовні потреби людини, які виходять з вчень, вплинув не тільки на

архітектуру і мистецтво, а й культуру загалом. Навіть сьогодні у час домінації європейського світогляду, культура Індії залишається самотньою й особливою. Вона завжди має якийсь чарівний відбиток релігійних ритуалів, які лежать глибоко у серці кожного буддиста.

Batluk Mykyta,
Yaroslav Mudryi National Law University,
CJPTI, course 1, group 7

ABOUT THE FEATURES OF UNDERSTANDING THE TRUTH IN LEGAL COGNITION

Georg Hegel considered freedom a “substance of law”, and the law – a normative form of its existence. So if there are no free individuals, there are no subjects of law, really active legal norms and relations, and accordingly, no justice as a component of the truth.

Does the truth exist in the law itself? May one talk about legal truth, what is its contents and essence? The first part of the question seems to be answered unambiguously positively. Like any other truth, legal truth is associated with the general truth. The latter resulted from the cognitive activity carried out in law enforcement practice according to the special requirements (forms) established by the law. Of course, the truth is also the result of the legal scholars’ cognitive activity.

Cognition in the law enforcement sphere is not aimed at revealing social patterns, but at studying specific legal facts and circumstances due to the need of enforcing law. In other words, this cognitive activity has a local subject of research and solves limited problems. The term of the concrete truth is not applied in jurisprudence. Such phrases as "truth in a case" and "truth of the fact" are used more often.

Undoubtedly, the principle of the truth objectivity is the most important requirement of law enforcement, but is it necessary and sufficient at the same time? This question arises because there is relative and absolute truth in gnoseology, in addition to the concrete and objective one. All these types of truths characterize the same knowledge but in different aspects. The evaluation of knowledge as an objective truth is due to the application of a principle of materialism to the cognitive process, and it represents the characteristics of knowledge on the basis of their ontological foundations. The contents of our knowledge is determined by the subject matter, and therefore objective truth is paradoxical. Although it exists in human conscience, it does not depend on the human directly and their conscience. Knowledge, as a result of an ideal mastery of reality, is intentional, and therefore the truth is always concrete (it is the truth of the fact, the truth in a case), and this fact points to the objectification, certainty of the contents of our knowledge as a reflection of separately existing objects and events.

Relative and absolute truths characterize knowledge in terms of its completeness, versatility, accuracy, and degree of adequacy. There is a complex dialectic connection between all these kinds of truth, which is not always interpreted the same even by the philosophers. Perhaps, this exact circumstance was one of the reasons for the debate among lawyers about applying of philosophical concepts to the legal practice.

The court may have complete, accurate and comprehensive information in a case, but may make a controversial decision at the same time since such decisions depend on many factors – and they are not always subjective. Of course, the parties involved in the legal process (prosecution, defense, judge) rely on the truth in a case, but are guided, in our opinion, by legal truth, which may be different for subjects of law (e.g., the prosecutor's and the lawyer's ones).

In addition, a court verdict cannot be assessed in terms of its truth or falsity; it can be fair or unfair. Of course, cognition in law enforcement differs from theoretical scientific knowledge, nevertheless, the need of applying the concept of relative and absolute truth in legal matters is undoubtful, since different types of truths, as already noted, characterize different aspects of the knowledge gained.

Despite its objectivity, the truth of the fact (murder, robbery, fraud, etc.) may not be complete and comprehensive knowledge of a legal case which could be the basis for justice. Then, it must become an absolute truth. In our opinion, the concept of absolute truth has two meanings. The first, extremely broad, philosophical one means a complete, comprehensive and accurate knowledge of the world as a whole. It is clear that such truth is an endless process of approaching this knowledge. The second meaning is a complete, comprehensive and accurate knowledge of a specific subject, event and legal fact.

The legal truth in a case is always a concrete one, and because of its specificity, it is initially represented as a relative truth, i.e. as incomplete and inaccurate knowledge of the event. Subsequently, as a result of the work of the bodies of inquiry, investigation, and the court itself, this truth should turn from relative to absolute one and provide a comprehensive, complete and accurate knowledge of the event (e.g., circumstances of the crime, motives, etc.). The court decision must be based on the absolute truth and, of course, on the objective one.

ABOUT ESSENCE AND MEANING IN THE PARADIGM OF DISCURSIVISM

The dialectic of meaning and action is traditionally considered to be one of the most topical socio-philosophical problems. The study of human existence emphasizes the symbolism of the world, the paradox nature of human existence, the ambivalence of gain and loss, freedom and restlessness.

The universal factor that determines and confirms this paradox nature is proposed by H.-G. Gadamer in the framework of philosophical hermeneutics. This is language attributed to plurality, variability, and redundancy. Expressing the experience of a person being in the world, the language at the same time in a special way constitutes the world, and the expression of the world becomes equivalent to its creation.

The phenomenology of E. Husserl determined the understanding of the world given to a person not directly, but through the prism of meanings, emphasizing that meanings are not comprehended, but produced, as a result of which reality is imprisoned in meanings as in a spacesuit [2].

Meaning was made dependent on discursive practices and language games. The speech itself, according to the representatives of the pragmatic, linguistic and hermeneutic directions, was provided with the status of transcendence and the ability to produce new meanings and meanings outside the will of a person. Accordingly, in the conditions when the game itself “plays”, drawing in “players”, language not only elevates a person above nature, but also blocks access to reality, which is always given in a linguistic “wrapper”.

With the hypothetical objective reality being replaced by the reality of meanings, the logical consequence was the rejection of interpretations of representation, the destruction of the concept of a sign and its entire logic. In such a world, the concepts of essence and meaning become synonymous and interchangeable, forming trans-representative hyperreality and actually affirming the triumph of the level of meaning.

The discursive nature of the human world is fully represented in the semiological theory of H. Barth. Considering that any material can be arbitrarily provided with meaning, the philosopher notes that a person, lifting up over reality, creates the world himself / herself, without “checking” with reality [3]. So, the world turns out to be a universe of myths and arbitrary meanings. Such meanings are motivated not mainly by reality or truth but by the prevailing discourse - immanent laws of ideological, political, social and socio-cultural nature [4].

In the work “S/Z”, H. Bart emphasizes that subjectivity consists of acquired meanings: “my self is not at all a sinless subject preceding the text ...

My “self”... is presented by a variety of many other texts embodied of endless or, more precisely, lost ... codes” [3, p. 53]. As a result, “being purely of book origin, all of these codes ... claim to serve as the basis of reality itself, “life” [3, p. 299].

If, within the framework of discourses, people exchange meanings as communication practices, then it follows that discursivism becomes a characteristic of the existence of social reality, and also logically determines the content of communicative practices. Still, “there is no text as a complete whole” [3, p. 48], because the human world, despite its close nature, is rich and informative in the aspect of the multiplicity of meanings comprising it.

References:

1. Шелер М. Избранные произведения. Москва: Гнозис, 1994. 413 с.
2. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Введение в феноменологическую философию. Санкт-Петербург: Владимир Даль, 2004. 398 с.
3. Барт Р. S/Z. Москва: Академический проект, 2009. 373 с.
4. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феномен тілесності в перформативній парадигмі: від зібрання до проблематизації політичного. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (45) С. 86-119.

Hetmanchuk Alina,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 1, group 10*

TO THE ISSUE OF THE CYBER ARTS PECULARITIES

The art of the information age has the following main characteristics: the involvement of feelings and sensations during perception, interactivity, collective games, democratization. Mindset on the procedure of modern art (as opposed to traditional effectiveness) makes it possible to define art as a permanently replenishable and never completed database.

According to the 21st century cyber arts, the main artist as the subject of arts will become “the engineer of the world”. The engineer of the worlds creates virtuality, build communication spaces, develop collective infrastructures for recognizing and collecting information, and construct sensory-motor interactions with the digital universe [1].

In a highly dynamic and volatile information and communication environment, a work of arts loses its unique presence over time and space. Arts receive multiple and simultaneous points of entry, becoming a kind of database. The work of cyber arts is also dynamic and variable and comply with the characteristics of the “open work” defined and described by W. Eco as an

example of the chapter “Wandering Rocks” from the novel “Ulysses” by J. Joyce.

This part of the work forms a little universe, which can be examined from different points of view and which differs from the Aristotle’s vision of a unidirectional flow of time in homogeneous space. Reading such a work allows the reader find himself, you can start re-reading it from any place as well as you can enter the city from any point and get a different idea about it. In this situation, the reader becomes an employee of the author in the creation of the work.

Furthermore, Eco applies the Einstein’s metaphor of the space to the text - a curved, self-contained (the initial word coincides with the last) and, consequently, finite, but just so limitless. This immensity is also expressed through holistic polysemy, in which several different roots are combined in such a way that one word becomes a container of knowledge, each of which faces and correlates with other centers of illusions, which in turn are opened to the new options and possibilities of reading.

Works of cyber arts possess all these characteristics. They represent mainly a stream, a process [2]. The openness of such works is not only in the assumption of many interpretations, but also in physical sensitivity to the active immersion of the researcher and material connection with other works of the network.

In general, the art of the information society is difficult to traditionally divide into "elite" and "folk" (mass) art. In the information age of domination of mass media, which don’t give either a universal model or a single aesthetic ideal in the field of art. Instead, they offer total syncretism and "polytheism of Beauty." According to the apt expression of E. Toffler, “consensus staggered”: a person of “clip culture” is fired at “clips” with torn, meaningless and instant shots [3, p. 277].

References:

1. Levy P. Cyberculture. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2001. 126 p.

2. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості у цифрову епоху. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (45) С. 157-167.

3. Тоффлер Э. Третья волна. Москва: АСТ, 2009. 795 с.

POSTHUMAN AS AN OBJECT OF FEMINISTIC DISCOURSE

The problem of posthumanity is extremely relevant, has many interpretations and requires serious philosophical analysis and development.

The famous researcher of posthumanism issues F. Ferrando believes that the beginning of the posthumanistic worldview was laid in the 90s of 20 centuries in the framework of the feminist movement, when the classic semantic oppositions of the 1970s were called in question: nature – culture, woman – man, dark-skinned– light-skinned, classical sexual orientation – non-classical sexual orientation.

The feminist discourse was focused on defining the boundaries between nature and culture, male and female, and eventually came to the conclusion that it was impossible to clearly establish them. In particular, the concept of “nomadic subjectivity”, authored by R. Briidotti, a representative of the feminist movement and the philosophy of posthumanism, suggests a new form of subjectivity, built on the multiplicity of differences and the absence of hierarchy. An important idea of the author is that thanks to F. Nietzsche, Z. Freud and K. Marx, the idea penetrates in the realm of theoretical activity, according to which subjectivity no longer coincides with consciousness. From this moment, when the ontological basis of the Cartesian subjectivity and the idea of masculinity as its foundation was called in question, the approval of a new posthumanistic worldview begins. Nomadic subjectivity, therefore, refers to the realm of critical consciousness, which resists all predefined modes of thought and behavior.

The worldview of posthumanism, according to K. Barad, began with a mixture of the concepts of “nature” and “culture”, more precisely, they were internally convoluted. D. Haraway introduced the concept of “nature/culture” in a philosophical turn to better represent this confusion, which can be translated as “nature/culture”. In her work “A Cyborg Manifesto: Science, Technology and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century”, she encourages for a redefinition of the concept of gender, moving away from Western patriarchal essentialism to a “utopian dream of hope for a monstrous world without gender,” claiming that cyborgs can be more seriously regarded as a particular aspect of gender and sexual embodiment.

Already at the end of the 20th century the boundaries between man, animal and machine are blurred. D. Haraway, in the framework of criticism of both traditional and radical feminist concepts, advocates the existence of a male-female opposition, that is, the presence of gender. This world, based on a mixture of animals – people – machines, will be posthumanity.

The prototype of the post-man was laid as early as the beginning of the XIX century in the novel of the English writer M. Shelley “Frankenstein or

Modern Prometheus”, in which the scientist Victor Frankenstein, having mastered the way of reviving inanimate matter, created a monster and almost created a woman-bride for him.

Frankenstein's theme still serves as the leitmotif of the modern posthumanistic worldview and is presented in the framework of cyber-feminism in the concept of “Patchwork Girl” in the eponymous hypertext work by J. Shelley. “Patchwork girl” is a bride, whose revival was interrupted by Frankenstein, which is partly a man, partly a woman, partly an animal, resurrected thanks to the writing talent of J. Shelley in a hypertext environment, who became a lover and a one piece with the author.

The main idea of J. Shelley is that the hypertext world is more real than the real one - bodily substance. This will be the true existence of posthumanity. “In hypertext, everything happens immediately and is equally weighted. This body, the brain of which is scattered throughout the cells, is full of possibilities, weak in indecision or excessively strong in decisions already made, how the vine will bend, but the tree may fall. ” Therefore, J. Shelley resorts to the concept of a banished body, which is a hypertext (like "Patchwork Girl"), decentralized, has no size and location, is unstable, instantly changes, has no boundaries, is a bunch of all, what we want to get rid of, but cannot destroy.

The idea of decentralization and “patchwork” existence as an opposition of consistency and orderliness is more and more penetrates into the modern human being, being updated in hypertext as the main way of presenting information on the Internet, clip thinking, and the transgender phenomenon. The consciousness of a “patchwork” person constantly collects and holds in memory all its virtual incarnations. As a result, we have people who are painfully addicted to the Internet, suffering from clip thinking, unable to analyze large volumes of serious information, who have lost the idea of reality, and who suffer from violations of gender identity.

Zinchenko Anna,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 1, group 9*

ABOUT THE PARTICULARITIES OF COGNITIVE PROCESSES IN INTERNET COMMUNICATION

Immanuel Kant thought that reason gets data from sensuality, structures it, and then organizes the world to congruence with the law. In other words, reason sets the laws of possible experience by operating on the "raw material" of sensations.

In the Internet environment users read texts, look at pictures, which the author has already picked up for them. Reason gets information, which the words processed, and it means that he doesn't choose categories to the picture of the world, the categories get into it picked up. Expressed in the language of constitutive phenomenology, virtual reality is something like that the subject

can't constitute himself, but it constitutes, sets the subject, his experience, in the same time is a condition for the possibility of experience.

In addition, the experience of staying on the Internet can be called bodily reduced. In fact, if you don't consider audio and video communication programs, such as Skype, the person just looks at the screen and presses the keyboard buttons. Of course, the question of bodily reduction of experience doesn't imply the absence of any bodies. Computers, remote servers and providers are the body of the Internet, while human bodies are embedded in this network body.

According to Kant, when reason worked on the material of sensuality, dealt mainly with frequent bodily experience. This slowed down reason, forced him to contact sensuality, process and structure its diversity. Person allows more errors without braking, because he needs time to think, to restore, etc. On the Internet there are objects reprocessed for perception, so there is no braking, therefore, it can be assumed that the mind atrophies on the Internet.

If to speak about categories of reason it is worth to say about eventfulness on the Internet. In general, the human world is fairly stable and predictable, although it is sometimes dynamic. However, people can't influence most events, as a consequence, they cannot be held accountable for it. Nonetheless there is a link between events.

The link lost on the Internet. The Internet develops a clip-like consciousness, which is already formed by traditional print and electronic mass media. The clip-like consciousness doesn't connection between related events, paintings, stories. It perceives disorganized objects (websites, advertising, news) and the meanings flicker before eyes. You can make an event of anything. Reason doesn't try to establish laws and links between phenomena, because any next phenomenon occurs by "click method".

A holistic picture of events proposes, fixing relations between events and facts and distributing them. On the Internet the picture is fragmented, the relationship isn't established. Because of this, the flickering events of Internet life weaken the synthesizing possibilities of the reason. But the Internet is the realm of freedom of "reason". It puts laws himself and does it very actively; the mind acts out of touch with categorical imperatives. The Internet doesn't interact with ethics. This is a serious flaw, which most researchers emphasize.

Kant thought that the ability of imagination is the mysterious root, from which two trunks of human cognition, such as sensuality and reason, grow. Talking in this context about Kant's productive imagination, which creates pure transcendental schemes, is difficult. With regard to the Internet, imagination can be understood as the ability to constitute objects. Such ability also works in the reality of everyday life. For example, when a familiar person (or you) feels bad, we attribute traits that this person doesn't have. The line between adequate and inadequate imagination is difficult to draw. However, in everyday reality, imagination is limited and corrected by perception. Perception is a basic ability that guides a person in this world. On the Internet, live perception is limited due

to the reduction of body. People look at the screen and can imagine anything or to believe the journalistic truth, which is usually impossible to verify. So imagination constitutes virtual reality objects and events, acts like a magical power, because of which ancient people saw the world around themselves inhabited by mythical beings.

References:

1. Husserl E. Cartesianische Meditationen / Hrsg. v. E. Ströker. 3. Auflage. Hamburg, 1995. 220 p.
2. Yuk Hui. On the existence of Digital Objects. Minneapolis; L., 2016. 175 p.
3. Коваленко І.І., Мелякова Ю.В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості у цифрову епоху. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (45) С. 157-167.

Ivanyuk Aliona,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
CJPTI, course 1, group 8*

POSTMAN AS SUPERHUMAN: READING STEFAN ZORGNER

In philosophical and scientific circles, trans-humanist problematics synthesized such trends in Western European thought as "philosophy of life", anthropological, futurological, etc. The article "Nietzsche, Superman and Transgumanism" by Stephan Lorenz Sorgner points out significant similarities between the notions of superhuman Nietzsche and posthuman by some transhumanists. The author argues that significant similarities between postman and superman can be found on a fundamental level. As proof, Sorgner proposes a comparative characterization of the Nietzsche concept of the superman and the trans-humanistic concept of the post-man, focusing more on their commonalities than on differences.

Speaking of similarities, Sorgner points to identical ontological dynamics of human nature and values. Transhumanists see human nature as a work in progress. Nietzsche considers the dynamic metaphysics of power thirst, which refers to all living beings and which implies that everything is constantly subject to some change. According to Nietzsche, people are organisms composed of individual quanta of power or constellations of thirst for power. Sorgner explains Nietzsche's position in terms of the Leibniz monadology: each power quantum interacts with the other quanta, lives its own life, has its own view of the future. The driving forces of power underlie the development process that is responsible for the evolution of man, animals and plants.

Drawing a parallel in views of the dynamics of value levels, Sorgner concludes that there are no absolute and unchanging values, as there is no

platonian sphere of ideas in which something can remain stationary. Transhumanism is a dynamic philosophy designed to evolve as new information becomes available or new problems emerge. Trans-humanistic value should grow into a questioning attitude and a willingness to reconsider someone's beliefs and assumptions. Values change at different levels, socially, culturally and personally. The notion of power in Nietzsche, with which the notion of value is closely connected, can change these new events and the ability to penetrate the essence of things. The content of the notion of power is forward-looking.

In the question of science, improvement and upbringing by Sorgner, similarities were also found: positive evaluation of scientific research as a value for the further development of human civilization and culture, support for rational thinking, open-mindedness, courage, where scientific inquiry and open discussion are needed; education is given an essential role, and transhumanists rely on genetic engineering, while Nietzsche stresses the importance of education for the emergence of an evolutionary step towards the superhuman.

A forward-looking view of values is protected by both sides. Each person, according to Nietzsche, has a unique concept of power and a unique concept of "what their own perfection would consist of", depending on their life experience and worldview. Nietzsche himself has a clear concept of power, and he regards it as the highest feeling directly related to the classical ideal. "We cannot all be Renaissance geniuses, but we can constantly strive to improve ourselves and expand our intellectual horizons. In Nietzsche, this aspect of the struggle is called "overcoming".

People at a higher level want to constantly overcome themselves, to become more powerful in various aspects, developed in man, so that, finally, superhuman could appear. Sorgner argues that Nietzsche's concept of the highly developed and the superhuman is very similar to the Espheendiari concept of the trans-man and the post-man. According to F. M. Espendiari, "the superhuman is a 'transit person' who, on the basis of technological use, cultural values, and way of life, forms an evolutionary link to the near era of post-mankindness". According to the Nietzsche concept, the individual members of the species have the ability to develop only certain limited qualities. Considering certain conditions which are not defined by Nietzsche, there can be development. Evolution is not a gradual development from one species to another, but a step-by-step development. One of the conditions necessary for an evolutionary step is the presence of many highly developed people. Nietzsche does not exclude the additional possibility of technological improvement, although it does not refer to technological means of improvement.

Sorgner concludes that Nietzsche and the transhumanists share many aspects in their common anthropologies and their values, but that Nietzsche's concept of the superhuman does not correspond to that of the posthuman of all transhumanists. Pointing to a number of analogies between post-humanist and superhuman Nietzsche on a fundamental level, Sorgner points to a dimension

that, in his view, is missed by trans-humanist thought. The trans-humanistic notion of post-humanity cannot be adequately understood unless the real humanistic orientation of human activity is taken into account, if all references to quasi-religious concepts are excluded. The author suggests that it is possible to make the concept of the post-man stronger by recognizing that there is an additional significant aspect necessary for the projective development of man in real humanism, which, unlike the Christian afterlife, is based on scientific hopes, the importance of the world of feelings and constant goals.

Kozlova Polina,
Yaroslav Mudryi National Law University,
CJPTI, course 1, group 7

THE POST-TRUTH PHENOMENON: THE PHILOSOPHICAL CONTEXT

In philosophy, there is not special fundamental work devoted to the problem of post-truth. And this is not surprising. After all, the dominant tendency in the philosophy of the XX – XXI centuries aims to overcome the Truth. Together with Nietzsche's decisive thesis about the death of God in philosophy, the ideas of the death of the Author, the death of a person and the death of the Subject, the end of metanarratives, philosophy, metaphysics, history, art, religion, science, music and words arise. There comes a time of "weak structures", overcoming rigid metaphysical structures and, as a result, ideological. God is dead. There is no Truth. There are situationality and pluralism of opinions, assessments and values. After Foucault and Deleuze, it became clear that power is everywhere, at the micro-level it permeates our lives, and only enlightened consciousness can be opposed to it. "Weak structures" are structures that exclude the possibility of an absolute point of view and truth. As one of the apologists of this philosophy, John Caputo, says, there is no such thing as an undistorted perspective, and therefore it is necessary to allow all flowers to bloom. Metaphysics should be replaced by post-metaphysics, the notion of truth and a connected hierarchical order of reality should be replaced by the principle of pluralism, and meaning should be replaced by interpretation.

Within the framework of this logic, a philosophy of hospitality flourishes, starting with Derrida and ending with Wattimo. The essence of this philosophy is to change the signs between the host and the guest, between the receiver and receiver. Not the host accepts the guest, but the guest accepts the host. According to Wattimo, the first case is identical to what Derrida called relative hospitality, the second to what he called absolute hospitality. The modern world should practice absolute hospitality, that is, a situation in which the host gives "himself at the hands of the guest", leaving him the right of the last word. Absolute hospitality means the abolition of the subjectivity of the host and the autonomy of the law established by him. " The guest, " says

Derrida, "becomes the master of the host". In other words, the very possibility of the appearance of a law, tradition, rule, that is, that which assumes the category of truth, is excluded. Absolute hospitality is the mode in which the guest rules, that is, case. Everything is random and situational, everything is unreliable, because there is nothing that it can certify. There are separate articles in the press, on the one hand accusing postmodern philosophy of being the cause of the post-truth era, and on the other hand, texts that rehabilitate modern philosophy and try to radically separate it from the phenomenon of post-truth. For example, there are attempts to rethink Rorty's philosophy, in the light of which relativism and pluralism of opinions, supported by Rorty, are recognized as good for society, and post-truth itself is identified with a new utopia, a "strong hand" and a new totalitarianism. Following Nietzsche, Rorty says goodbye to the line «Platon-Kant» and the concept of absolute truth. Truth is random. There are only truths. Every truth is vulnerable to criticism. Everything can be reviewed, and there is no need to be afraid of it. Nietzsche prompted us not to seek, but to create. Truth is a source of repression. It divides society into "us" and "them", those who possess the truth and far from it, on enlightened and erring, higher and lower, their own and others. According to this logic, the truth is guilty of discrimination, cruelty, wars and authoritarian regimes. Truth should be replaced by the pluralism of truths. This, according to Rorty, will provide dialogue between people. How many people, so many truths. Fragmented truths will prompt people to talk, which is understood in this case as the essence of society. Truth turns us to the world, and truths to each other. Leaving the search for truth, we finally find each other. Thus, on the one hand, there are relativism and liberal values of tolerance, constant conversation and solidarity, and on the other, the identity of truth and post-truth.

The post-truth in such a reading paradoxically turns out to be a new verbal shell of truth. The topic of post-truth raises a fundamental question about the relationship between philosophy and truth, which cannot be reduced to only two options – the search for and recognition of absolute truth and the affirmation of the plurality of truths.

Krivnoy Vladyslav,
Yaroslav Mudryi National Law University,
CJPTI, course 1, group 9

PROSPECTS FOR ANTHROPOLOGICAL TRANSFORMATIONS: A REAL OR IMAGINARY THREAT?

Modern anthropological practices claim not only the variability of the body, but also the variability of human consciousness. The status of a person as a natural being, the transformation of a person into a posthuman, is eroded. This concept captures a number of specific features of a transformed person.

Firstly, we are talking about clones representing genetic copies of the human body. Secondly, the concept of “cyborg” has spread as a result of the fusion of man and machine devices. Thirdly, in representations about the posthuman is describing "the brain-machine" interface.

However, getting rid of some weaknesses, a person acquires many others thanks to the invented "technological prostheses". Reflections on the abuses of technological capabilities contain even more serious fear - technology is changing the inner world of a person, his personal life.

Technobioevolution needs comprehension, because both the environment and humans are not static, but it is important to imagine the border beyond which humanity disappears. The development of the latest technology pretends on "improve" of human functionality. It consists in acquiring qualitatively new abilities of a person, forming a new person - “Human 2.0”.

On this background, the movement of transhumanism intensifies. Exploiting the idea of the evolution and development of information technology, transhumanists claim to formulate new meanings of human existence, which no longer need such fundamental foundations as body, gender, feelings.

Experts note a number of social consequences of the transhumanist movement. A significant increase in life expectancy will make education for older people popular, but at the same time it will enhance social polarization, because the wealthy can take advantage of the benefits of biomedical technology.

In addition, cloning processes deform social relations in general and relations between parents and children in particular. Humanity is destroyed by retreating from moral values. These fears only strengthen the conversion to traditionalism and respect of nature. There is a paradox: a person’s bet on technological progress for improving of life is in conflict with the risks and threats posed by progress. The game of hope and fear, the right to know or not to know the truth implies individual freedom. That is why in the modern world, life and nature have acquired the status of moral value, and our body and consciousness reject an unnatural order. It gives hope for the continuation of life.

At the same time, the number of alarm signals caused by the use of modern technology is growing rapidly. Philosophers and psychologists state a mutation of higher mental functions: induction and deduction are supplanted by figurative and intuitive thinking; verbal memory is reduced; get lost orientation skills in space and writing skills, especially literate.

Anxiety is caused by Internet addiction, fraught with a halt in personal development. The halt of the personal development, coupled with the ability to experiment with your own identity on the network, causes social maladaptation, expressed in the inability to control time and establish relationships with people in reality. A case in point is the psychology of reading. It turns out that only 16% of the surveyed readers are able to read the text word for word, the rest

grab only individual words or sentences. The clutter of intellectual paths prevents the identification of causal relationships. The consequence of this is a drop in informational content and a real aversion to work with information.

A false notion of facts is emerging due to the fact that a person is not able to perceive adequately new information in a collision with old information. People tend to leave from real space to virtual, because in the real world they are uncomfortable. They are not able to overcome real difficulties and undertake real responsibility. The digital generation of people "Y" (born from 1985 to 2000) and the generation "Z" (born in 2000 and after) acquired Asperger syndrome, which is characterized by the inability to interpret non-verbal language (gestures, facial expressions, intonation). Increasingly, there are violations of skills in using real objects by children, which depend on virtual space. For example, in the virtual space there is no feeling of pain, and the child beats a real dog without regret, as he does in virtual world. This is how the fall in the authority of parents, teachers, historical and cultural knowledge is formed; the dominance of entertainment, free of any values (cult of pleasures); instead of ideals - utilitarianism, instead of life – game.

A person is able to separate himself from the external environment, and as long as there is a boundary between the "I" and the "non-I" there is a hope to believe that we are still people. Defeating nature, a person calls into question himself, because power over nature, devoid of morality as a limit, cannot act for good. An artificial person (posthuman) is exposed by artificial values, what is the loss of human nature.

Lobodiuk Heorhii,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 1, group 11*

RELIGION AND MODERN COMMUNICATIVE SPACE: ASPECTS OF INTERRELATION

In modern condition digital religion becomes independent cultural phenomenon. It embodies fundamental changes that should consider understanding of religious experience, values, religious leadership, distribution of authority and power and also ways of recruiting and affiliation among confessional communities.

Researchers distinguish 2 types of digital religion: religion-online and online religion [1]. The phenomenon of online religion is associated with the implementation of the usual forms of communication of traditional religious institutions and considered as a kind of media. In this case, internet space serves as the addition to the official communications in the offline space.

The concept of online religion implies a completely different type of open polycentric space, in which a free discussion of various doctrinal issues becomes a condition for generating a new collective experience in the dialogue

of believers. As the result, the sphere of online communication not only becomes a functional addition to hierarchically centered social interactions within centrally controlled religious organizations, but also turns into an independent space.

The phenomenon of digital religion is able to be considered as permanent evolving socio-cultural phenomenon, whom moving force behind is a type of communication, through which the sacred and social dimensions are interconnected.

In the interconnection of the communicative and religious environment, there are 4 distinguished types of interconnection.

Firstly, the mediation of religion: the media acquires an independent meaning-generating value and becomes the most important source of religious ideas and imaginations.

Secondly, the mediation of religious meanings: the Internet environment, without replacing the religious-sacred dimension, effectively translates the semantic components of religious experience into the external social space.

Thirdly, the mediation of sacred forms: determines the coherent and interdependent nature of religious and profane spheres of space, replacing traditional material carriers with virtual symbols.

Fourthly, social (religious) transformation of technology: religion not only passively reacts to technological changes generated by dynamic media environment, but it also has an active reverse affect. This happens, first of all, due to the fact that religious, social and ethical norms play a significant role in the selection of the acceptable options for using existing technologies, that is, they perform a symbol basis function, through which religion itself becomes a part of socio-technical space

It becomes obvious, that phenomenon of digital religion might be interpreted as the independent symbolic space, generated on the edge of the intersection of traditional culture and communicative environment postmodern digitalized society [2; 3]. The main problem is what is the degree of interpenetration and mutual influence of these areas. The formation of a digital religion is an integral component of the development of a postindustrial society, during whom the religious sphere, its narratives and symbolic structures, freed from the power of former authorities and dogmas, become an object of active construction on the part of communities that feel the need for a new spiritual experience that goes beyond the framework of previous institutional norms.

References:

1. Helland C. Digital Religion. Handbook of Religion and Society. New York: Cham, 2016. Pp. 177-196.
2. Lundby K. Theoretical frameworks for approaching religion and new media. Digital religion : Understanding religious practice in new media worlds. New York: Routledge, 2013. Pp. 225-237.

3. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості у цифрову епоху. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (45) С. 157-167.

Naiev Vladyslav,
Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 1, group 7

PRECEDENTIAL PHENOMENON AS ARCHETYPAL SOURCE OF DETECTIVE STORIES

Precedential phenomena are understood as linguocultural units, being a part of cognitive framework and are basic notions, typical of a certain linguocultural community.

Greek and Roman mythology, the texts by ancient authors, Germanic mythology and Anglo-Saxon heroic epics, the Bible, texts of folklore tradition, works by Shakespeare and classical European literature, media texts are all among universal-precedential phenomena.

Precedential phenomena used in detective stories, in general, are universal- and national-precedential ones. Metaphor of universal-precedential phenomena must be clear to the reader. Models of the situations described in the myths, the Bible and Shakespeare's texts, can act as story-forming for texts of this kind. These dramatic situations leading to crime, form archetypal plots.

Archetypes imply the most general, fundamental motifs, original frameworks of notions, that underpin any artistic structure. Being a content of collective unconscious, archetypes are reflected in myths, beliefs, literary texts, dreams. Mention of at least one of precedential text's character or situation is enough to trigger a reader's certain association.

Presented in myths notions are compared to «basic» human emotions, his ancient sensations, archetypes of the social mind. Notions themselves are of a universal nature, common to all mankind, but the means to express traditions of national mythology is a text, whose images are made up according to the specifics of the national culture.

Mythological plot and motive are the least nationally specific, semantic of which is based on archetypal meanings. These include plots of making fire, a mythological hero fight against represented original chaos monsters, which are reflected in myths of different culture, and national specific character of myth, such as Hercules, Prometheus and others, and also external signs of mythological universe structures, which vary in different cultures. Using plots of the world creation, narration of the gods and their deeds, reality in myth is described but not explained. As the system of images, mythology is oriented to embody all of creation, so that it is made up as the model of the world, whose

main function is defeating chaos, streamline life and give sense to human existence.

Formed in line with a certain culture, some myths and their characters become universal-precedential. However, perception invariants of universal-precedential phenomenon are nationally specific to this or that linguoculture. Source of precedent for detective discourse become, as a rule, precedential names and precedential statements, actualizing precedential situations, and also precedential texts as benchmarks.

Function completed by precedential phenomena in general, is close to the function of myth in traditional society, and the notion standing for precedential name is nothing else but the «condensed» myth.

Nosenko Anna,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 1, group 7*

SOFTWARE AS AN OBJECT OF MODERN CULTURE

The dynamically developing culture of the information society allows us to talk about the emergence of post-media aesthetics and the subsequent determination of its features. First of all, the aesthetics of post-media needs a conceptual apparatus that allows us to describe a way of organizing and structuring data from the side of a cultural object. In addition, the aesthetics of post-media must adopt new concepts, metaphors and operations of the computer of the network era (such as information, data, interface, bandwidth, stream, storage, copying, compression, etc.).

The usage of such concepts is possible in the analysis of both the latest (post-digital or post-network) culture and the culture of the past. This approach allows us to see old and new cultures as one continuum. On the one hand, it enriches the new culture through the aesthetic methods of the old culture. On the other hand, it makes the old culture comprehensible to new generations. An example is the description of Giotto and Eisenstein as creators of information. Thus, a representative of Renaissance painting invented new ways of organizing data within a static two-dimensional surface (one panel) or three-dimensional space (a series of panels in a church building) and a representative of cinema art became a pioneer of new ways of organizing and coordinating data over time to maximize the effect on the viewer.

The traditional concept of means emphasizes the physical properties of a specific material and its representative capabilities (that is the relationship between the sign and the referent.) This concept makes one think about the author's intentions, the content and form of the artwork, but not about the user (viewer). On the contrary, thinking about culture, media, and individual cultural works as software allows you to focus on operations (called "commands" in specific computer applications) that are available to the user. The focus is on

the ability and behavior of the user. Instead of using the concept of means, you can use the concept of software.

Both cultural critics and software developers have come to a distinction between the ideal reader / user, the prescribed text / software and the factual reading / usage / reuse strategies used by actual users. Post-media aesthetics should make a similar distinction between all cultural media. Available operations and the “right” way to use a cultural object are different from how people actually use it. An example is one of the mechanisms of modern culture - the systematic “misuse” of cultural software, such as scratching records in DJ culture or remixes of old songs.

The tactic of users is not unique or random, but it follows specific patterns. To describe specific access to information and its processing, it is advisable to use the term “information behavior”.

From the point of view of cultural software the proposed approach to art considers the cultural object as a set of organized data that structures the aesthetic experience of the user (viewer). Such cultural software provides an overall data organization strategy, as well as new ways of organizing data over time and coordinating this data in different environments. Thus, one of the main vectors of the development of a new aesthetics in the culture of the information society is the “decoding” of codes of digital works of art, rather than fixing on the means of expressing the author’s intention. In the culture of the information society, the only and intangible medium of art becomes software that has the power of code embedded in it and, moreover, software is projected into the past of culture, forcing us to treat the entire cultural heritage of mankind as a database.

References:

1. Аппиньянези, Р. Знакомьтесь: постмодернизм. Санкт-Петербург: Академический проект, 2004. 176 с.

2. Ruzic, F. Mobinets: Post-Information Society Reality with Wireless/Mobile e-Technologies. Communications of the IBIMA. URL: [Http://www.ibima.org/CIBIMA/volume3/v3n23.pdf](http://www.ibima.org/CIBIMA/volume3/v3n23.pdf). (дата звернення: 25.03.2020).

3. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості у цифрову епоху. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (45) С. 157-167

Ostrogiad Danylo,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 1, group 10*

ABOUT HUMAN EXISTENCE IN THE DIGITAL AGE

Information tools are a means of expanding the primary connection of human with the world. As a result, digital elements will appear, which,

ultimately, will lead to the final elimination of the boundary between the real and the virtual. In the 21st century, virtual reality no longer has boundaries. The speed of development is so great that it is rarely possible to predict the future in this area.

The digitalization and virtualization of international relations calls into question the global nature of human existence. Is it possible to define homo digitalis, the “digital man,” as being-in-the-world, or can we call the world an environment where the real is full of virtual components? The answer to this question perhaps be sought in philosophical analytics.

Digital technologies are changing the experience of space. With regard to communication on the Internet, this means that the natural relationship between close and far is lost, depending on the attachment to the body presence of the subject. With Internet communication, the physicality of the participant’s changes, and it does not matter where they are: they are not close and not far from each other. At the same time, greater openness is characterized by greater openness: an open horizon of potential interlocutors surrounds the human network, while real communication is often closed to everyday contexts.

In addition, virtual elements everyday change our reality, where wireless communications cover ever-larger segments of space. For example, arrangement of urban transport networks, tracking and coordinating traffic and passenger flows (traffic schedules, electronic displays at stops, car sharing services, etc.).

Another example is the virtual filling of city tours, when additional information about the objects can be extracted through the gadget as a result of activation of a special code. As a result, the excursionist is in real space, which receives virtual content. A separate example of this kind of approach is the use of virtual reality technologies for excursions in Pompeii, when among the ruins, an excursionist in a special helmet suddenly sees virtual characters of urban life from the distant past.

Another example is the connection of various devices to computer networks, as a result of which cars offer the driver to slow down when traffic signs appear in front, and so on. Gadgets of smart home in which you can control using your phone and the Internet are becoming popular.

The question arises: To what extent the real can be saturated with virtual components?

An analogy with the urbanization of living space is appropriate: in the different metropolises there are practically no uncultivated plots of land, the space is cluttered with high-rise buildings. The natural space of the parks is also heavily cultivated, in other words, the Heidegger “country side” is practically impossible here. Thus, urbanization and the growth of megacities by themselves impede the experience of the natural experience of the world, which is characterized by the fundamental intuition of the world as a bright expanse that opens between heaven and earth. With the digitalized world of life, this intuition is also incompatible.

It seems that access to virtual reality is not in the full sense of the word human access to the world, since here the fundamental conditions of the global existence of human life are absent or reduced, in particular, spatiality. Virtualization of the living environment means the gradual loss or suppression of the natural experience of the world, determined by the intuition of the bright expanse between heaven and earth. In addition, digital technologies, simplifying access to information and goods and leveling the situation of the finiteness of human being-in-the-world, contribute to turning a person into a consumer machine.

References:

1. Сокулер З.А. «Фундаментальная онтология» и онтология дигитального мира. Вестник МГУ. Серия 7. Философия. 2017. № 6. С. 3-17.
2. Шюц А. О множественных реальностях. Мир, светящийся смыслом. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/shyuz/ (дата звернення: 15.0.2020).
3. Winograd T. Heidegger and the design of computer systems. Technology and the politics of knowledge. Bloomington: Indiana, 1995. Pp. 108-127.
4. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості у цифрову епоху. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (45) С. 157-167.

Staryna Serhii,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
СІРТИ, course 1, group 9*

ABOUT ANTHROPOLOGICAL PROGRESS IN THE TEACHING OF J. HUXLEY

The term "transhumanism" appeared in the works of the English evolutionary biologist Julian Huxley. The scientist argued that, if desired, the human species can go beyond its borders – not only sporadically, as a separate individual, but in its totality, as humanity. A title is needed for this new belief. Perhaps, according to Huxley, the term “transhumanism” would be appropriate. A human remains a human, but transcends himself, realizing all the new possibilities of his nature.

This phrase requires a clearer definition of meaning, since here the definition of transhumanism is given more in the literary and journalistic style than in the scientific and philosophical style. But why can humanity still surpass itself? And what exactly is this self-overcoming manifested in?

Julian Huxley, adhering to the Darwinian theory of the descent of man, divided the process of evolution of the entire living world into three historical

stages. The earliest and longest period is the stage in which the evolution of cosmic matter was happening. The next, faster period of development of matter is biological, or organic. With the completion of the evolution of inorganic and organic matter and with the advent of man on Earth, the era of evolutionary development begins, which continues in the modern world. This is psychosocial evolution. The last type of evolution is associated with the development of human and culture.

Today these two factors, human and cultural, determine the processes occurring in the living world. As the researcher notes, self-variation of a person and making a change in the world around him will be the main direction of all subsequent evolution. Thus, the ideological foundation of Huxley's transhumanism is Charles Darwin's evolutionary theory.

However, in our opinion, the new concept does not appear in its pure form, but with a constructivist element. In particular, this means that evolution, and above all, the evolutionary development of man, appears to Huxley as a predictable and controlled process. The quality of managing evolutionary development can be argued by looking at the current unstable position of European man.

In the history of the psychosocial evolution of mankind, there are periods of disappointment and decline, and now such a time has come again. The four-hundred-year-old project of European Art Nouveau with its cult of rational spirit, global enlightenment and faith in the salvation of science in the twentieth century led to world wars and the threat of total annihilation, to the loss of fundamental metaphysical foundations, without which the collapse of both society and personality begins.

However, Huxley, in spite of everything, continues to believe in the great potential of European Art Nouveau, enlightenment and science, but already human-oriented. The author believes that knowledge has spread in many areas: even the collapse of illusions has helped people better understand their limits, and this new knowledge makes it possible to rework the picture of the world. The twentieth century, in addition to exploring the new world of nuclear physics, reported knowledge of the mechanism and direction of biological evolution, the development and work of human consciousness and the subconscious, and their interaction with the body.

In a word, the development of anthropological disciplines gives hope for the ascent, improvement and salvation of all mankind. If scientists, who study man, find new possibilities in man himself, then this will oblige the scientific community and everyone who learns about these opportunities to use them only for the good of man and society – such is the optimistic logic of Julian Huxley.

At the same time, an English scientist sometimes expresses ideas close to modern transhumanism. Huxley believes that the attention of Darwinist biologists is too focused on the past stages of evolution, and should be focused on its future steps, which may not be connected with humans.

Huxley is also convinced that scientific knowledge allows us to determine the role and place of man in nature. Its role is to be an instrument of the evolutionary process on this planet, the only agent capable of major achievements and the implementation of new opportunities for the development of life. However, this is just a general statement. To determine the role of a person more precisely, it is necessary to study in more detail the characteristics of a person as a unique psychosocial organism, as well as the directions and mechanisms of its new form of evolution. Having defined a person as an instrument, Huxley forms, in our opinion, an attitude towards him as a means. Obviously, it is the attitude towards a person as a means (for whatever reason) that allows the possibility of aggressive intervention aimed at improving "human raw materials".

Sulimenko Daria,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 1, group 8*

DISCURSIVENESS AND SOCIAL PRACTICES: POST-MARXIST VISION

A special place in the modern Western European belongs to the theory of political discourse, the foundations are laid down by post-structuralists (A. Gramsci, L. Altüsser, J. Derrida, M. Foucault) and post-Marxist theorists (E. Laclau, S. Muff).

Representatives of the post-structuralism direction declared "disincarnation" of the subject, constituted as a result of extra-subjective realities (unconscious, language and discourse) and mainly analyzed as the correlation of corporeality and discourse of power.

For post-Marxists, E. Laclau and S. Muff, discourse is a field of meaningfulness, an environment where meanings are formed. At the same time, the authors note that the constitutionality of something as an object of discourse does not provide for a mandatory reference to the outside world. In other words, it is denied that objects can constitute themselves as such outside the discursive condition of their manifestation [1-3].

With this meaning, discourse is not defined as a mediator between the mind and the outside world; in fact, discourse becomes to the only one reality available for study, and objects outside discourse do not exist at all. Moreover, any object from the social field, for example, the practice of manifesting a certain political will, is such because of the specific configuration of the discursive field that determines the semantic content of the object [3].

One of the specific aspects of the theory of discourse created by E. Laclau and S. Muff. The main idea is that dynamism of a discursive system - its constant contact with other discursive systems, which, on the one hand, contribute to the necessary limitations of a particular structure, on the other

hand, gradually destroy it by invading a system of organization speaking as a logical contradiction. As a result, the moment of dislocation (the destruction of systematic meaning) leads to the formation of new semantic links due to the "emancipation" of individual elements and the articulation of their new meanings.

Such features of the discursive theory of E. Laclau and S. Mouffe affected the choice of the main objects of empirical study, which became articulation practices that circulate in society and reflect the state of the semantic field.

As a result, the researchers came to the conclusion about the "impossibility of society" as such, social criticism of the possibility of building a multicultural society and the utopianism of the concept of a "non-antagonistic society" in liberal theories of democracy. This theory is not without certain debatable points, but it can reveal a productive methodological potential in the analysis of political struggle processes, the formation of political ideologies and the formation of social identities.

References:

1. Laclau E., Mouffe Ch. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Politics*. London: Verso, 2001. 240 p.

2. Лакло Э. Невозможность общества. URL: http://www.ruthenia.ru/logos/kofr/2002/2002_14.htm. (дата звернення: 21.10.2019).

3. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феномен тілесності в перформативній парадигмі: від зібрання до проблематизації політичного. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія*. 2020. № 1 (45) С. 86-119.

Fursov Yaroslav,
Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 1, group 11

ABOUT THE PHENOMENON OF NETWORK COMMUNICATION

One of the characteristic features of communication on the Internet is the invisibility of the interlocutor, described as a reduction of corporality. An incorporeal image is much faster and deeper into a person's mind through thinking over, and Internet friends are often made closer than real people.

In real communication, the relationship of closeness and distance is mediated by real, physical space, where the living body acts as a "reference point" of experience, according to Husserl. In virtual communication, the natural opposition of closeness and distance is erased and disappears. Although the feeling of closeness may depend on the frequency of communication - so there are such forms of community as virtual friendship, "virtual family", etc.

According to E. Husserl's phenomenological concept, in reality, the physicality of the Other is given to the subject directly. The Other is given in his living presence: he is visible, heard, touchable. The Other is thought by analogy as the Other Self on the basis of perception of its living corporality. Works the mechanism of presentation, used also in the perception of inanimate objects

On the Internet, the identity of the Other is almost the opposite: the subject is given a virtual hypostasis of the Other, and by analogy with himself the subject thinks that this virtual activity comes from a thinking subject-user endowed with corporality. Thus, Husserl's similar thinking in this case works quite differently due to the absence of a living body of the interlocutor. Living corporality of the Other is not a necessary correlate of its representation.

It is possible to analyze separately the means of digital representation of the Other. These are electronic diary entries, replicas on forums, links, images (including photos), audio and video recordings. The other is absent bodily, but can be represented by all these means. It is they who make up the virtual hypostasis, the "virtual body" of the Other, i.e. they play the role of data, which shows that behind them there really is another subject. And, as a rule, you can easily distinguish the Other from the electronic robot ("bot"), identify it as a source of meaningful activity. But the Presence of the Other here is only a virtual presence, a quasi-presence, because it is generated and mediated by digital culture. So, being the real intermonadic sphere [1, 2], the Internet involves people in a very special world of life. At the same time, the presence in the real life world - the world of everyday activity - is preserved, though sometimes it can be significantly reduced in favor of the virtual sphere. There are many reasons to assert the interpenetration of real and virtual (especially in connection with the spread of electronic gadgets and wireless communication), but quite often there is not an interpenetration, but a sharp switch between both spheres, leaving one mode of consciousness and entering the other. Even in communities of interest, where people discuss seemingly the same things as they do in reality, the intermonadic sphere is much more powerful in capturing consciousness than in the mode of real communication [3]. If we are talking about chat rooms like Facebook, then this is a different world of life - there are other rules of the game, other participants, other obligations. To a large extent, involvement in virtual communication is a matter of self-discipline, ascetic practice, but it is still very little developed. Apart from the intellect, there must be will, attention to oneself, and critical thinking. All this in Internet communication is quite often weakened. The virtual reality of the Network is permeated by the structures of relations like "I am the Other" and "The Other is the Others", i.e. it owes its existence to the intersubjective relations. It is the Others who are in the nodes of the Network, their activity is behind these nodes. The Internet space is marked, if not by a virtual presence, then in any case by virtual traces of the Others. The main problem of network communication is that we enter the Network as in the space of the Others,

looking for the Others there, ready for contacts with them, but the conditions of these contacts on the Internet violate the a priori schemes of organization of experience of perception of the other person (primarily, the spatial relationships are closeness and distance). Due to this, the presence of the Others, joint being with them on the Web in many ways acquires the character of quasi-presence and quasi-existence.

References:

1. Husserl E. Cartesianische Meditationen. URL: <https://www.textlog.de/husserl-cartesianische-meditationen-schlusswort.html> (дата звернення: 25.03.2020).

2. Husserl E. Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie. URL: <http://en.bookfi.net/book/797432> (дата звернення: 25.03.2020).

3. Коваленко І. І., Мелякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості у цифрову епоху. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (45) С. 157-167.

Sharapova Valeriya,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course 3, group 6*

ABOUT SOCIOCULTURAL FEATURES OF INFORMATION PERCEPTION

There are many cultural differences that need to be brought to a common denominator of universal, common to all mankind moral axiomatic foundations. This is the logic of law in the context of understanding it as a multidimensional phenomenon of human existence. The universal, pre-cultural content serves as a justification for guaranteeing freedom of speech in the media of a state. Its moral and axiomatic aspect is interpreted as a guarantee of public consent of a mass audience, and therefore, the absence of intercultural conflicts due to cultural differences in the perception of information.

In modern western culture, a mass audience normally refers to opinions that differ from their usual ones and are placed in the public information space. The mass audience is ready to perceive the ambiguity of meanings. In this interpretation of the right to freedom of speech and press, the possibility of expression of the opinion of a minority (opposition groups) guaranteed by the state comes to the fore. It is even possible to articulate an individual opinion in the space of mass communications as opposed to any censorship.

Western ethical and legal rules were formed under the influence of the spirit of education, which implies a positive attitude to information. But the

challenges and dangers faced by the information society forced to pay attention to mass information as the source and cause of intercultural conflicts.

The most striking example is the tragic events in the editors of "Charlie Ebdó." The radical reaction of a certain part of the mass audience, which consists of representatives of traditional culture, to the too broad ethical and legal boundaries of freedom of speech and press in the practice of mass media made think about the effectiveness of the universalist approach. This approach justifies the almost limitless freedom of speech and press. The events surrounding Charlie Ebdó have shown that ignoring cultural differences in the perception of information by different groups of mass audiences can cause deep and destructive intercultural conflicts in the information society.

When creating a message for a specific target audience in the context of increasing publicity and openness of information in the mass communication system, one should also keep in mind tht part of the mass audience, whose value orientations, stereotypes and notions of due , are radically different. The mass audience in the modern information space is heterogeneous, multicultural. It is this characteristic of it that requires special attention when creating a message in a mass communication system, because culturally loaded frames fill informatively empty mental schemes of "one's own or another's". These frames determine the perception and interpretation of the mass media through the ethnic or national-cultural affiliation of an individual. Although in modern society this level of identity is undergoing a serious transformation, it continues to determine the collective reactions of a mass audience.

Traditional cultures have a high degree of avoidance of uncertainty. This compels one to strictly follow the rules and norms and entails a stricter attitude to the public word, which should not violate not only the framework of the law, but also the establishment of public morality. The mass consciousness of such cultures is intolerant of publicly expressing opinions that diverge from moral notions. It also reacts extremely emotionally to dissent, viewing it as an open and deliberate attempt on the moral foundations of society, truth and the established world order. In this cultural context, a demand arises not only for strict censorship by the state, but also for more strict internal censorship of the media. The framework for freedom of speech and press is becoming much closer than in modern postmodern culture, because its limits are not law, but public morality. Since the prohibitions are justified by the cultural matrix, they are not perceived either by society or the media as a restriction on freedom of speech and press, they are understandable and obvious to all representatives of traditional culture.

The problem of taking into account cultural differences in the perception of mass media in a multicultural information space is reflected in international ethical codes. But this problem remains insufficiently reflected in the laws governing the media. To solve it, it is necessary to search for public intercultural harmony regarding restrictions and permissions regarding the content of the media. The solution to this problem is possible through the

communicative practices of its public discussion both within professional communities (primarily journalists, legal scholars, philosophers), and at the level of the general world community.

References:

1. Гидденс Э. Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь. Москва: «Весь мир», 2004. 120 с.
2. Hofstede G. Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. Online Readings in Psychology and Culture, Unit 2. URL: <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/8> (дата звернення: 10.02.2020).
3. Коваленко І. І., Месякова Ю. В., Кальницький Е. А. Феноменологія творчості у цифрову епоху. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія. 2020. № 1 (45) С. 157-167.

Shevchenko Denys,

*Yaroslav Mudryi National Law University,
PTIBJU, course1, group9*

ABOUT THE PHILOSOPHY OF G. DELEUZE IN A CINEMATOGRAPHIC CONTEXT

In G. Deleuze's opinion, cinema as virtuality is capable of becoming a radical innovative philosophy. The world where we live, the world of philosophy and cinematography are united by bridges. These bridges are the main events of the world, affecting both cinematography and philosophy. Perceiving all three worlds in the image-movement and image-time, G. Deleuze draws attention to the variability of matter and the non-identity of perception. As a result, G. Deleuze's concept of cinematography expanded the scope of both philosophy and cinema, revealing the world of philosophical cinema.

Analyzing the work of directors of different cultures, G. Deleuze notes the unity of the nature of time as a logic of editing, highlighting the differences that he associates with the national characteristics and artistic style of each director.

G. Deleuze, as well as other postmodern philosophers, turns to the contours of a new universe, a new postmodern vision of the world, which is revealed in such concepts as "virtual reality", "postreality", "hyperreality" etc.

These concepts in their entirety reflect a new picture of the world, in which the real world is visible, audible and tangible and it recedes to the background. G. Deleuze notes: "There are two types of copies - images and simulacra. «Simulacra pretend to some appearance (object, quality, etc.), but it is achieved by cunning, subverting the logos - the mind and rational representations». From now on, the knowledge of the world is replaced by the

ambition for its deconstruction, and the world appears not as reality, but interpretation.

The dramaturgy of postmodern cinema can be revealed through another term – “rhizome”, correlated with a new universe – with its non-linear and non-structural organization, openness, mobility and infinity. “Rhizome connects one point with any other, and each of the formed strokes does not necessarily refer to the strokes of the same nature, it uses very different sign registers and even non-sign states ... It doesn’t have a beginning or an end but there is always a point from which it grows and extends beyond its limits”.

Here are the features of the drama of postmodern cinema, the organization of its text, which is characterized by compositional openness, destruction or lack of center, hierarchy, beginning and end, simultaneous combination of different eras, cultures, genres and quotes, polymorphism and plurality, mobility and self-variation.

The cinema of the second half of the XX – beginning of the XXI century begins to comprehend and implement what has always been considered as the prerogative of philosophy, especially the entire universe and the person in it in its entirety of the substance and meanings, encompassing both its individual edges and interactions between the parts of the world, revealing their internal connections and common factors. T. Adorno considered that philosophy itself can be comprehended in the discourse of the cinema. For example, referring to Hegel’s philosophy, he wrote: “... his hardest, dark texts to understand must not be read, but viewed as movies, without lingering around separate periods, but gliding smoothly and without slowing down, create alternate images”.

Since the second half of the XX (twentieth) century conceptual and phenomenological connections between directors and philosophers gain greater strength, which is explained by the desire to comprehend new world.

The scientific searches of G. Deleuze were aimed at rethinking philosophy in the context of a new worldview which was implemented and actualized in cinema, theater, literature and even scientific discoveries. From now on, each of these forms of intellectual art is capable of encroaching on the inner core of philosophy itself, influencing on the rethinking of philosophical knowledge with its correlation of the visible and supersensible worlds, dialectics and logic, being and thinking, comprehension of the real and the unreal. Today it becomes obvious that cinema is the indicator that allows to see changes in the very thinking of a person, in the nature of his subjectivity. And it means that the cinema has neither spatial nor temporal boundaries. It is open to all ages and social stratum, and therefore it is cinema that implements the most important worldview phenomenon that allows a person to realize his or her connection with the world in its fragmentation and entirety. Thus, modern cinema reveals to the viewer a virtual transcendence of the mysteries of men’s inner world and its diverse connection with the world. That’s why the worldview value of cinema as a way of understanding the inner world of a

person and his connection with Society, Nature, God and the Universe acquires special relevance and significance today.

A study of the works of G. Deleuze shows that cinema of postmodernity is able to ascend to a high level of generalization of philosophy, science, technology, religion, social and political processes, art and all that determines the phenomenology of the world and a man. And if we add to it the syncretism of the genre of cinema, which incorporates many types and genres of art - literature and painting, music and theater - then the significance of cinema in the processes of generalizing of «primary" and "secondary" reality becomes obvious. Thus, it should be noted that postmodern philosophers laid the foundation for understanding the unity of philosophy and cinematography in the comprehension of the modern world. An analysis of postmodern cinema may also indicate that postmodern philosophy is becoming a new tool for cinematographic analysis, allowing to see the cinematography as a world-view, a world-representation, and, finally, a world-modeling.

ЛОГІКА І ПРАВО

Антипенко Сандра-Алекс,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 2 група*

«СПРАВА СПЕЛЕОЛОГІВ»: ТЕХНІКА ВИКОРИСТАННЯ АРГУМЕНТІВ

Техніка використання аргументів – це найбільш дієвий спосіб із всього арсеналу управлінських технологій і ділового спілкування. Вона полягає у використанні логічних доказів й спеціальному підборі з метою переконливого доведення істинності певного положення. Мета аргументації полягає у тому, щоб переконати співбесідника у доцільності та раціональності пропозицій відносно засобів розв’язання обговорюваної проблеми.

У світлі зазначеного, надзвичайно цікавою є вигадана «Справа спелеологів» («Case of Speluncean Explorers»), відомий казус, опублікований Лоном Фуллером ще у 1949 році. Він яскраво демонструє, наскільки різними можуть бути погляди кількох суддів на одну й ту саму справу, яку вони розглядають. Судді формують свої аргументи щодо обвинування, вдаючись до різних типів праворозуміння та базуючись на конкретних думках. Кожен із суддів представляє той чи інший підхід і, відповідно, використовує ті чи інші інструменти обґрунтування своєї позиції і переконання аудиторії в її правильності. Саме цим Фуллер продемонстрував різноманіття та «гнучкість судової аргументації».

Насамперед, судова аргументація — це комплекс засобів, методів і способів, які використовуються учасниками судового процесу під час представлення позиції в ньому. Особливість використання аргументації в судах загальної юрисдикції полягає в тому, що учасники судового процесу використовують такий тип аргументації, як диспут (суперечка), і вирішальним є психологічно-емоційний момент, який має відмінності в порівнянні з аргументацією в судах конституційної та адміністративної юрисдикції, де аргументація рішення базується на логічних правилах.

Конкретно щодо «справи спелеологів», Верховний суд розглядає справу чотирьох людей, яких суд нижчої інстанції засудив до страти за вбивство їхнього товариша. Кожен суддя, використаав свою техніку аргументації і зробив свій певний вирок. Так, головний суддя запропонував залишити вирок суду без змін (техніка аргументації: «факт свідчить сам за себе»); перший суддя відхилив клопотання про помилування й натомість виправдав всіх підсудних. Його аргументи ґрунтувались на ідеї розмежування «букви» закону та інтерпретації його мети; другий суддя, не дійшовши до жодного аргументу, утримався від рішення; третій суддя не погодився з першим і запропонував залишити

вирок без змін. Його аргумент: «Закон має найвищу силу, і якщо суд ставитиме свою інтерпретацію мети понад його формальними вимогами, він зневажає саму ідею права»; четвертий суддя став на бік першого, аргументувавши так: «Владу над людьми мають не закони й абстрактні приписи, а інші люди» та навів результати соціологічного опитування, згідно з яким 90% громадян держави хочуть бачити спелеологів на волі. Він понад усе ставить емоційну правду й хоче позбутися “пустих” юридичних формальностей. Судді Верховного суду поділилися порівну: двоє виступили за страту, а двоє – за помилування. Як наслідок, через суб’єктивні вироки суддів, справу передали президенту, який відмовився помилувати спелеологів.

Отже, можна зробити висновок, що цілісність техніки використання аргументації можуть забезпечити лише логічні докази з метою переконливого доведення істинності, а не використання емоцій, почуттів та суб’єктивного ставлення до належного.

Аракелова Ангеліна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 6 група*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Питання правової аргументації має значну історичну роль і було актуальним ще за часів Античного світу. Становлення теорії правової аргументації започаткувалося з утворення стародавніх філософських шкіл видатними античними мислителями, як Сократ, Платон і Аристотель. Останній посідає особливе місце серед стародавніх діячів, оскільки саме він є основоположником школи логіки та логічних методів, які безумовно тісно пов’язані з правовою аргументацією і досі є визначальними елементами розуміння змісту понять та особливостей аргументації.

Правова аргументація Конституційного суду України має свої характерні особливості, які значно відрізняють її від аргументації в судах загальної юрисдикції. По-перше, віднесені до компетенції конституційного судочинства справи мають сталий, нерозривний зв’язок з політикою. Майже кожна справа зазначеного суду є політичною, тому судді повинні враховувати саме політичні наслідки прийнятих рішень. Зважаючи на вищезгадане, судді Конституційного суду не можуть керуватися доктриною політичного питання, згідно з якою суд – аполітичний орган судової влади. Однак вирішення будь-яких справ повинно здійснюватися правовими способами, відповідно до встановлених правом вимог і в межах права.

Важливою особливістю правової аргументації є аргументація за аналогією. Аргументом відповідно до аналогії є аргумент, що містить висновок саме до аналогічного відношення, на відміну від дедуктивного або індуктивного відношення. Саме тому, відповідно до ч.2 ст.150 Конституції України до повноважень Конституційного суду України належить офіційне тлумачення Конституції та Законів України.

Істотна специфіка аргументації, яку використовує Конституційний суд, порівняно з аргументацією загальних судів, обумовлена також особливостями конституційного судочинства. Як відомо, цивільне і кримінальне судочинство побудовано на принципі змагальності сторін. Сторони Конституційного суду знаходяться у дисбалансі один до одного. З огляду на це, діяльність Конституційного Суду повинна ґрунтуватися на пошуковому принципі, відповідно до якого суд не тільки не має обмежуватися долученими до справи доказами, але й збирати, аналізувати, узагальнювати їх за власною ініціативою. На відміну від судів загальної юрисдикції, фактор аудиторії, прийоми ораторського мистецтва («риторично ефективні докази»), позараціональні чинники майже не мають жодного значення при ухваленні і обґрунтуванні рішень Конституційного суду України. У даному виді судочинства переважають інші методи, які є більш раціональними та аналітичними, характерними та близькими до науки. Міжнародний досвід показує, що рішення найавторитетніших конституційних судів за формою та змістом споріднені до наукових трактатів. З огляду на це, Конституційний суд України повинен продовжувати свій розвиток та удосконалення для ефективної діяльності та правової визначеності.

Артамонова Софія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ України, 1 курс, 2 група*

ВИМОГИ ДО УКЛАДАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

Кримінально-процесуальний документ – це письмовий акт, в якому зафіксовані відповідні дії всіх учасників кримінального судочинства та рішення державних органів і посадових осіб, які здійснюють кримінальний процес. До видів процесуальних документів можна віднести: протоколи і постанови; письмові акти, що закріплюють рішення, які відображають хід та результати процесуальної діяльності; документи інформаційно-засвідчувального і владно-розпорядчого характеру. Але кожен з них повинен відповідати загальним вимогам укладання: законність, об'єктивність, вмотивованість, а також логічне викладання інформації та фактів.

Кримінально-процесуальний документ має складатися уповноваженою на те особою, при наявності передбачених законом України відповідних підстав.

Цей документ повинен відповідати за своїм змістом фактичним обставинам, які встановлені за матеріалами справи. Сформульовані в ньому висновки мають відповідати об'єктивній дійсності.

Крім того, кожний кримінально-процесуальний документ має бути логічним.

По-перше, аргументація та формулювання повинні бути у логічній послідовності, яка регулюється завдяки причинно-наслідковим зв'язкам у реченні, підкресленню наступної або чергової події.

По-друге, для того, щоб документ залишався точним, існують наступні критерії: два висновки не можуть бути одночасно істинними або хибними; чіткість та точність формулювання повинні буди при висловленні будь-якої думки; формулювання певного судження не повинно мати двозначності; асоціації та суперечності не мають бути в правовому акті.

Також не бажано використовувати слова чи словосполучення, які мають нечітке значення (наприклад, «нерідко», «інші», «деякі»), адже тоді кримінально-процесуальний документ стає неточним, наслідком чого є те, що важко зрозуміти, про які саме питання йде мова.

Більш того, не треба забувати про ясність документа, адже саме цей критерій впливає на розуміння особи, яка має справу з цим актом. Бо через неясність виникають деякі проблеми, а саме: втрата цінного часу и сил при тлумаченні; помилки при вирішенні того чи іншого питання; неправильне розуміння змісту. Тому для того, щоб запобігти недоліків, необхідно притримуватися таких вимог: вживати терміни та іншомовні слова у властивому для них значенні; намагатися використовувати власно українські слова; уникати складних конструкцій.

Таким чином, потрібно виконувати перелічені вимоги при укладанні кримінально-процесуального документа для того, щоб запобігти помилок, які приведуть до того, що буде викривлено зміст, прийняте хибне судження та порушено послідовності викладу інформації. Тому юристи повинні слідкувати за тим, щоб усі юридичні документи укладалися правильно та були точним, чітким, ясним (зрозумілим), законним та доступним для сприйняття.

ОЦІНОЧНІ СУДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Сьогодні існує проблема захисту прав та інтересів особи, відносно якої поширено інформацію, що не відповідає дійсності або є неправдивою та яка містить відомості про події, явища неповні або перекручені. Саме це негативно позначається на репутації людини, порочить її честь і гідність. Тому, у таких випадках, необхідність вивчення та дослідження оціночного судження є актуальним.

Для розуміння оціночних суджень необхідно з'ясувати сутність цього поняття. Так, оціночне судження – це висловлене відношення особи до змісту певної події, пов'язане з переконанням або сумнівом в її істинності чи хибності. А щодо розуміння поняття «оцінка», то воно використовується для виразу ставлення до соціальних явищ людської діяльності або поведінки на предмет відповідності певним нормам і принципам моралі. Таким чином, поняття «оціночне судження», надане в українському законодавстві, ми можемо визначити як висловлювання, що містить упевненість або сумнів по відношенню до соціальних явищ, людської діяльності або поведінки на предмет відповідності правовим нормам і принципам моралі. Аналізований нами термін використано в ст. 47 Закону України «Про інформацію» 1992 року, зміни до якого були внесені 2011 року та закріплено в ст.297 та 299 Цивільного кодексу України.

Оціночні судження ґрунтуються виключно на суб'єктивному сприйнятті та тлумаченні суб'єктом висловлювання щодо певних подій, обставин. Саме вони є формою реалізації права на вільне вираження поглядів і переконань, свободи думки і слова.

У Законі України «Про інформацію» в ст. 30 було закріплено поняття оціночного судження і зазначалося, що це висловлювання, яке не містить фактичних даних і що не може бути витлумачене як таке, що містить фактичні дані, зокрема, з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (використання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості.

Таке твердження наявне у рішенні Європейського суду з прав людини у справах «Українська Прес-група проти України», «Лінгенс проти Австрії» тощо, згідно з яким завжди потрібно чітко розрізняти факти та оціночні судження. Наявність фактів можна довести, а правдивість оціночних суджень –ні. Суд завжди аналізує обставини справи з позиції низки таких критеріїв: встановлення відповідності за порушення честі та гідності, ділової репутації на рівні закону;

необхідність застосування обмеження права на свободу вираження поглядів у демократичному суспільстві. Таких принципів суд дотримувався у справах «Делфі проти Естонії», «Швидка проти України», «Інститут економічних реформ проти України» та інших.

Порівнюючи практику Європейського суду з прав людини з вітчизняною судовою практикою, варто відзначити, що в більшості випадків в основу рішень Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних справ покладено критерій: чи є висловлювання оціночним судженням? І здебільшого касаційний суд приймає рішення, яким визнає негативні та образливі висловлювання оціночними судженнями.

Отже, розглянувши сутність поняття оціночного судження та ознайомившись із судовою практикою можна зробити висновок щодо притягнення до відповідальності за висловлювання оціночних суджень, то чинним законодавством така можливість не передбачена. Бо оціночні судження, згідно Цивільного кодексу, як і думки, переконання не можуть бути предметом судового захисту, оскільки їх неможливо перевірити на предмет відповідності дійсності.

Баранова Ліна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ППКЮ, 1 курс, 6 група*

АКСІОМИ У ПРАВІ

Юридичні (правові) аксіоми — такі правові положення, які в результаті багатомірової суспільно — історичної практики стали непорушними, вихідними елементарними істинами — звичними і самоочевидними, за межами яких неможливе існування права як соціального явища.

Серед рис, що характеризують юридичні аксіоми, найчастіше перераховують наступні:

1) аксіоми висловлюють моральні основи права, його загальнолюдський зміст. Необхідність їх дотримання очевидна з точки зору здорового глузду, принципів моралі та справедливості, тому вони не потребують особливих доказів;

2) ідеї, що виражаються юридичними аксіомами, є основними положеннями, на яких базується більшість інших норм права. Відхід від них, їх недотримання можуть привести до того, що право втрачає свої риси, перестає бути правом;

3) юридичні аксіоми не викликають сумнівів, не допускають інших тлумачень. З них логічно виводяться, на їх основі визначаються,

розробляються всі інші категорії правової науки, які потім вводяться в норми права.

Частина дослідників бачить в аксіомі загальновизнане твердження, перевірене багатовіковою практикою, яке виражає моральну природу права. Йдеться про етичні аксіоми, на яких базується чинне право. Аксіоматичність в такому трактуванні розуміється насамперед як загальновизнаність. При протилежному підході аксіома розглядається як елементарне правове становище (істина), що діє при будь — яких умовах і не допускає винятків. Дані положення умовно можна назвати юридичними аксіомами, визначальною властивістю яких є неспростовність.

Питання про те, якому з двох названих аспектів слід віддати перевагу, складно вирішити однозначно. У першому випадку аксіома являє собою явище більш масштабне і значуще. Сама ідея виділення таких правових положень, які «успадковуються» правом різних історичних епох і національних систем, має величезне філософсько-правове значення. Проблема аксіом у праві носить скоріше аксіологічний, а не логічний характер. Універсальне, загальнолюдське визнання можуть отримувати різні за своєю природою правові явища: принципи, презумпції, інститути, норми, багато з яких містять в собі моральний, гуманістичний зміст.

Серед ознак юридичних аксіом виділяють:

- 1) незаперечний характер;
- 2) однозначність тлумачення;
- 3) елементарний характер;
- 4) універсальний характер, загальновизнаність.

Більшість аксіом, загальновизнаних в сучасних правових системах, була сформульована в римському праві: «нема судді без позивача», «позивач повинен довести свій позов», «де є право, там є і його захист», «ніхто не може бути суддею у власній справі», «ніхто не зобов'язаний свідчити проти себе», «обтяжуючий відповідальність закон не має зворотної сили», «що не заборонено, те дозволено», «не можна двічі судити за один злочин» тощо.

Отже, юридичні аксіоми — це ідеї, що існують у правосвідомості та є ідеологічними передумовами принципів права. Крім аксіом — елементарних істин, які не потребують доказів, ідеологічними передумовами принципів права називають також класово спрямовані ідеї права.

АКСІОМИ В ТЕОРІЇ ПРАВА

Правові аксіоми – це вихідні, основні положення юридичної науки, що не викликають сумнівів і не потребують доказів, на підставі яких розробляються всі інші категорії правової науки, які згодом втілюються у нормах права. Вони ґрунтуються на методі дедукції і відображають вже встановлені, достовірні знання.

Вчення про аксіоми як правове явище, без сумніву, можна віднести до фундаментальних положень процесуальної науки. Логіка наукового пізнання з метою найбільш повного і всебічного дослідження будь-якого явища диктує необхідність розгляду «ціннісного потенціалу» правових аксіом, який варто розглядати в декількох аспектах. По-перше, правові аксіоми є цінністю «у складі права» як його елемент, фрагмент. Крім того, правові аксіоми мають властивості, які дозволяють говорити про їхню самостійну цінність у праві. Так, в аксіомах втілюється історичний досвід, пов'язаний із пошуками шляхів найбільш ефективного вирішення спірних ситуацій за допомогою права. Правові аксіоми мають історичну цінність. Зокрема, основні цінності і переконання людей, – вони є джерелом пізнання явищ суспільного життя, дають важливу інформацію про характер суспільного життя, етапи розвитку права того чи іншого періоду, тієї чи іншої країни.

У теорії права аксіоматичних положень багато: ніхто не може бути суддею у власній справі, один свідок – не свідок, будь-який сумнів на користь обвинувачуваного, хто жаліє винного, карає невинних; правосуддя зміцнює державу та інші. Однак місце аксіом у правовому регулюванні досі не визначене. У зв'язку з цим немає єдиного підходу до визначення цього поняття. З точки зору формальної логіки, аксіоматичні принципи у праві, на думку дослідників, не є тотожні.

Принципи: 1) фундаментальне положення – головна ідея певної сфери діяльності; 2) вимога, за якою будується наукова теорія.

Аксіома – це положення певної теорії, що приймається без доведення. В історії, на ранніх етапах становлення права процес формування принципів був більш простим і примітивним. Принципи створювалися спочатку у вигляді правових аксіом.

Виділяють такі види правових аксіом: аксіоми правосвідомості – це самоочевидності, що виходять з природи людини, з одного боку, істоти вільної і автономної, а з іншого – соціальної (суб'єктивному праву кореспондується юридичний обов'язок, правопорушення передбачає покарання); аксіоми юридичної науки формуються в результаті узагальнення багатовікового досвіду суспільних відносин.

Виділяють 3 аксіоми теорії права: право реалізується в 3 формах (нормативні акти, правовідносини і правосвідомість), а четвертої не існує; не заборонена нормама і принципами права поведінка дозволяється; ніхто не може бути суддею у власній справі.

Аксіоми – окремі принципи права – виражені в праві початкові нормативно-керівні засади, що характеризують його зміст (наприклад, принцип єдності прав та обов'язків). Аксіоми – конкретні норми права закріплені у законодавстві. Наприклад, у цивільному процесуальному праві діють такі аксіоми: кожен позов обмежений межами певного часу, рішення суду не повинно торкатися тих, хто не брав участі у справі. Аксіоми – загальновизнані норми права виражають зміст загальнолюдської моралі, наприклад, ніхто не зобов'язаний надавати свідчення проти себе і своїх близьких

Підводячи підсумок можна зазначити, що правові аксіоми є невід'ємними регуляторами суспільних відносин, які доповнюють правові норми. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні правопорядку, принципу стабільності і динамізму, гарантуванні прав людини.

Березяк Вікторія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ПІКЮ, 1 курс, 8 група*

АБДУКЦІЯ ЯК МЕТОД ПОБУДОВИ СЛІДЧИХ ВЕРСІЙ

Слідчі версії становлять основу планування будь-якого розслідування. Слідча версія – це припущення, засноване на фактах, яке підлягає ретельній перевірці, висунутій щодо розслідуваної події в цілому, окремого факту або групи фактів та обставин, що входять до предмету доведення у кримінальній справі. Так як кожне розслідування злочинів є припущенням, то в такому випадку для одержання очікуваних результатів будуть мати важливе місце форми логічного мислення – умовиводи. Розрізняємо три їх види: "дедукція", "індукція" і "абдукція", що мають навіть етимологічний зв'язок, оскільки походять від спільного латинського кореня "ducere" – вести. Префікс de утворює термін дедукція (виведення), in – індукція (наведення) і ab – абдукція (приведення). Проте, найбільш детально та конкретно можна прийти до логічно правильного та абсолютно нового рішення за допомогою абдукції. Цей вид умовиводу, на відміну від інших, просто припускає, що щось може бути.

Наприкінці XIX ст. Чарльз С. Пірс ввів абдукцію як специфічний спосіб пошуку пояснювальних гіпотез поряд з традиційними формами дедуктивних і індуктивних умовиводів. Він вважав так: «Індукція розглядає теорії та вимірює ступінь їх згоди з фактами. Вона ніколи не може створити будь-якої ідеї взагалі. Чи не більше того може зробити

дедукція. Всі ідеї науки виникають за допомогою абдукції. Абдукція полягає в дослідженні фактів і побудові теорії, що пояснює їх». Абдукцію можна використовувати як альтернативу іншим логічним формам. Порівнюючи три методи, серед традиційних форм умовиводів, Ч. Пірс виділив особливе місце абдукції: «Всі ідеї науки виникають у вигляді абдукції. Абдукція полягає в дослідженні фактів і побудові теорії, що пояснює їх». Так, завдання абдукції – не просто вивести ймовірне висновок (на вирішення такого завдання орієнтована індукція), а служити ефективним інструментом пошуку наукових гіпотез, які необхідні для пояснення наявних фактів. Абдукція – це, власне кажучи, не логічний висновок, а просто припущення так як і у слідчих версіях. Практично кожна людина при пошуку пояснень звертається до абдукції, хоча і не фіксує на цьому уваги. Так, лікарю доводиться за симптомами хвороби шукати її причину, аналогічне завдання вирішує і вчений, намагаючись відшукати найбільш вдале пояснення досліджуваного процесу або об'єкту і користуючись при цьому методом абдукції. Очевидно, що в наведеній вище цитаті Ч. Пірс фіксує увагу читача на характері заключний, одержуваних за допомогою дедукції, індукції і абдукції. Однак за межами розгляду виявляється спосіб отримання таких висновків. Стосовно класичної індукції, вона розглянута в традиційній логіці як умовивід від часткового до загального, від окремих фактів до їх узагальнення, і в кращому випадку цей логічний метод може претендувати на встановлення найпростіших емпіричних гіпотез.

Ч. Пірс прагнув виявити універсальний внутрішній механізм, за допомогою якого можливо побудувати гіпотезу, що найкраще пояснює спостережувані факти. Абдукція не є безпомилковим методом відкриття нових істин в науці, свого роду алгоритмом відкриття. Отож, мета абдукції полягає у пошуку гіпотез, які можуть сприяти поясненню даних фактів.

Бєлїнська Валерія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІЧНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Юридичні документи це носії інформації правового характеру, які мають офіційний характер та створюються спеціальними органами, що уповноважені на їх видачу або прийняття. Ці правові акти зобов'язані відповідати положенням Конституції України, загальним нормам міжнародного права та міжнародним договорам України. Юридичний

документ не повинен містити в собі граматичні, лексичні, пунктуаційні та логічні помилки.

Найчастіше можна знайти в документах помилки, які пов'язані з порушенням законів логіки. Наслідком цього є непослідовність в процесі міркування, прийняття хибних суджень в істині, спотворюють зрозуміння будь-якого юридичного документа. Нехтування вимогами логічного змісту призводить до перешкод правильного застосування правового акту. Точність юридичних документів дуже важлива як для учасників правових відносин, так і для посадових осіб, правозастосовних органів, яких стосується цей акт. Адже перш ніж примушувати конкретних суб'єктів правовідносин до певних дій, орган, який видав юридичний документ, повинен сам усвідомлювати сутність власних приписів.

Точність змісту документа потрібно розуміти як міра відповідності тексту правового акту тій думці, яка була закладена. Саме для реалізації цієї точності існують певні логічні вимоги:

1) Заборона використання двохзначних чи багатозначних термінів замість максимально простих слів, термінів, фраз, які широко використовуються в повсякденному житті;

2) Чіткість, недвозначність, лаконічність та зрозумілість дефініції (визначення) термінів;

3) Заборона використання таких слів і словосполучень як «інші», «деякі», «в разі необхідності», «нерідко», «на власний розсуд», «за своїм бажанням»;

4) Використання тільки одного заперечення в разі викладення однієї конкретної думки;

5) Заборона використовувати архаїчні висловлювання, іноземні слова, канцелярські звороти.

У законодавстві України є випадки, коли існують суперечності вищезазначеним вимогам. Наприклад: Закони України "Про деякі питання ввезення на митну територію України та реєстрації транспортних засобів", "Про деякі питання фінансування соціальних виплат та пов'язаних з ними адміністративних витрат", "Про деякі питання оподаткування підакцизних товарів". Ці назви нормативно-правових актів є яскравими неточностями у формулюванні назви юридичного документу, адже важко зрозуміти про що йдеться мова у конкретному законодавчому акті.

Також викладені в юридичних документах висновки й твердження повинні відповідати основним законам формальної логіки: два висновки, що взаємно виключають один одного, не можуть бути одночасно істинними або неправдивими; достатньою підставою будь-якого твердження може бути інше, вже доведене і перевірене міркування, з якого випливає істинність цієї думки; в юридичних документах усі міркування повинні бути доведені, а висновки — мотивовані.

Отже, юридичні документи мають бути максимально точними, але, крім того, вони ще й мають бути достатньо ясними (зрозумілими) для сприйняття особами, які мають будь-який стосунок до цих юридичних документів. Неясний (незрозумілий) юридичний документ з порушенням законів логіки не дає повного уявлення про права та обов'язки осіб, що мають будь-який стосунок до цього документа, призводить до невизначеності в їх діяльності, до невинуватених витрат часу і сил на запити щодо тлумачення, призводить до непорозумінь та помилок.

Білик Олег,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ України, 1 курс, 3 група*

СОФІСТИЧНІ МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Актуальність теми даного дослідження полягає в поглибленні пізнання методів використання софістичних прийомів в інформаційних війнах, задля вироблення конкретних засобів протидії технологіям, спрямованим на маніпуляцію суспільною думкою, переконаннями, настроями, а отже, і діями масового впливу.

У розроблених на Заході концепціях інформаційної війни значна увага приділяється поширенню по інформаційних каналах противника або в світовому інформаційному просторі дезінформації або тенденційної інформації для впливу на оцінки, наміри і орієнтацію населення і осіб, що приймають рішення, з метою формування громадської думки, вигідної для впливаючої сторони. Розвиток засобів і технологій інформаційної війни робить все більш актуальною розробку засобів протидії маніпуляційним технологіям, а також розвиток методів управління і захисту інформаційного простору, заснованих на демократичних нормах свободи слова. По суті, ідеологічна обробка населення базується на підміні помилковими, спотвореними образами дійсності. В софістиці були розроблені, застосовувалися, а також надалі розробляються і застосовуються різноманітні прийоми маніпулювання свідомістю, прийоми, які можна назвати інтелектуальним шахрайством, як от: гра на багатозначності, оперування неточними визначеннями і метафорами, навмисне порушення логічних правил, законів мислення, парадокси, гіпостазування та ін. [3].

Ще за умов розвитку давньогрецької демократії закономірно відбувається усвідомлення мови як механізму завоювання і утримання влади [4]. Протагор, що заговорив про слово як про «великого володаря», піднімає одну з найбільш актуальних на сьогоднішній день проблем – проблему мови і влади. У софістичному дискурсі проявляється владна

спрямованість мови. Переконати – значить підкорити собі співрозмовника, і тому мова стає засобом перемоги над партнером. Для логіків мистецтво переконання цікаве перш за все своїм раціональним ядром – доказом і аргументацією [2]. Тому останнім часом спостерігається підвищена увага до теорії аргументації як методології переконання. Софістика є особливою практикою, що виникла в логічній школі софістів, і являє собою один з риторичних підходів до аргументації. Аргументація софістів звернена в першу чергу до глядача, а її мета – справити враження. Як наслідок, софістичний дискурс спирався і на логічно-послідовну аргументацію, і на дуже підступні тактичні прийоми. Софісти включають до практики переконання провокаційні міркування на довільно вибраних альтернативах, вони свідомо некоректно використовують логічні і семантичні правила, що призводять до парадоксів і неоднозначності [3]. Багатозначність, неточність визначення, «туманна» і «темна» мова, безглуздість (нонсенс), абсурд, доведені до надмірності художні тропи, метонімії, окказіональність, перебільшення, гіпостазування – всі ці прийоми в логіці розглядаються як помилки або «пастки мови», але займають важливе місце в софістиці [1].

Часто експлуатується такий софістичний прийом як «передбачення підстави», або, як ще його називають, «випередження підстави». Так у 2003 році представники США обгрунтовували необхідність введення коаліційних сил в Ірак. Вони говорили, не підтверджуючи свої слова фактами, про наявність у Саддама Хусейна зброї масового ураження. Ніякої ядерної або хімічної зброї в Іраку згодом не знайшли, але це було вже й не важливо – помилка *Petito principii* відкрила можливість для зміни авторитарного політичного режиму.

Досить розповсюдженим софістичним прийомом і в ідеологічній, міжпартійній боротьбі та інформаційно-психологічних війнах між окремими державами є «підміна тези». Замість того, щоб доводити свою власну правоту, у справжніх чи вигаданих гріхах вони звинувачують своїх супротивників. Такий прийом, як «від сказаного щодо частини до сказаного стосовно цілого» експлуатувався для створення певного негативного образу цілих народів раніше і використовується в даний час. Гітлерівська пропаганда, спекулюючи на негативних рисах діяльності чи моралі окремих представників єврейського народу, приписувала ці негативні риси всім представникам даної нації, забуваючи про відомих вчених, діячів культури, мистецтва та ін. В наш час нерідко представники арабського світу ототожнюються з терористами, негативні риси окремих злочинців поширюються на весь народ з метою викликати негативне ставлення до нього громадськості.

Ми живемо зараз в епоху швидких соціальних змін. Софісти нашого часу стали куди більш винахідливими. Вони пішли набагато далі, взявши на озброєння передові технології піару і пропаганди. Головною рисою сучасного софізму стала маніпуляція громадською думкою.

Отже, одним з основних напрямків захисту проти таких маніпуляцій є вдосконалення культури мислення широких верств населення, формування критичного мислення як вищого рівня логічної культури. Однак здебільшого воно залишається переважно стихійним процесом, якому не приділяється належна увага.

Література:

1. Конверський А. Є. Логіка. К. : 1998. 254 с.
2. Юридична аргументація: логічні дослідження: монографія. / Юркевич О. М., В. Д. Титов, С. В. Куцупал та ін. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Харків, 2015. 329 с.
3. Юркевич О. М. Антитролінг: логіка в тролінг–технології. Викладання логіки та перспективи її розвитку. VIII Міжнародна науково-практична конференція, матеріали доповідей та виступів. К., 2018, с. 82.
4. Аристотель. О софистических опровержениях. Аристотель. Сочинения в 4 томах. Т.2. М., 1978. (Философское наследие). С. 533-593.

Блинова Дар'я,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ППКЮ, 1 курс, 10 група*

ФЕЙКОВІ НОВИНИ ЯК ЗАСІБ МАНПУЛЮВАННЯ

Одночасно з піднесенням інформаційного суспільства й новітніми досягненнями в галузі ІТ, Інтернет, окрім здійснення функцій обміну ідей, поглядів і думок, отримання певних даних його користувачами в період обумовленого протистояння, стає об'єктом і засобом свідомого володіння та керування потоком інформації. Тому серед недобросовісних користувачів мережі з'являються групи людей або так звані особи, які нарочито оприлюднюють спотворені звістки.

“Фейкові новини” (“фейк-ньюз”) — це збірний термін, який є засобом медіапростору та ЗМІ, де існує необхідність надати будь-якому явищу, феномену лаконічну й сенсаційну назву для зручності у використанні. Такий метод є найбільш актуальний щодо поширення негативної і емоційно забарвленої інформації (доречно сказати про «чорний піар»). Сутність маніпулятивного впливу на підсвідомість людей через ЗМІ, Інтернет полягає в підпорядкуванні людини вигаданій або підслуханій інформації, що подається в мережах під виглядом дійсних і неспростованих відомостей. Чи замислювалися ви над тим, як і з якою швидкістю просуються чутки? Відповідь доволі проста: як тільки новини потрапляють на масовий огляд, одразу знайдуться ті, що перероблять їх на свій лад. Проблема користувачів у тому, що вони сприймають серйозні медіа-ресурси не як фікцію від недостовірних

сайтів, завдання яких примусити юзера натиснути на новину і зайти на сайт, підвищуючи кількість переглядів ресурсу.

Фейки поділяють залежно від форм, методів передачі та змісту, тому виникла потреба їх диференціювати. За формою розрізняють: фотофейк, відеофейк і фейковий журналістський матеріал. За методом поширення: масмедійні фейки (спеціально для ЗМІ), мережеві чутки (чужі випадки через соціальні мережі).

Залежно від цього можна виокремити типи дезінформації у медіа: фейки, які сіють паніку серед людей; фейки, що розпалюють міжнародну ворожнечу; фейки, що рекламують/агітують когось або щось; фейки, які приносять прибуток ЗМІ, що його публікує («жовта преса»); фейки, які знецінюють репутацію (оброблені фото); фейки, які мають гумористичний і відволікаючий характер.

До найпоширеніших ознак маніпулятивних новин за хибним трактуванням можна віднести: за «аргументи» видаються поширені у суспільстві міфи, підбурюючі заголовки (великі літери, словосполучення на кшталт "Ви не повірите..."), занадто упереджена новина (в тексті багато епітетів, повідомлення про неймовірно жахливі чи дуже радісні речі).

Проте, користуючись індуктивним методом умовиводу, можна скласти простий перелік правил щодо розпізнавання фейкових новин у соцмережах:

1. Прочитати більше, ніж назву.
2. Оцінити надійність джерела повідомлення. Перевіряти через пошукові системи тексти, які були зведені раніше.
3. Звертати увагу на дату й час публікації (старі публікації видають за нові).
4. Ознайомитися з попередніми публікаціями автора.
5. Ознайомитися з джерелами, на які посилається новина.
6. Звертати увагу на сумнівні цитати і фотографії.
7. З'ясувати, що інші видання пишуть з цього приводу.

Підсумок: фейкові новини здатні сіяти розбрат і хаос у суспільстві. Тому, для підвищення медіаграмотності людей варто вживати комплекс превентивних заходів із вдосконалення спроможності громадян самостійно виявляти фейки хоча б на початкових етапах.

Богданець Едуард,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ ШЕРЛОКА ХОЛМСА

Існує об'єктивна думка, що кожен юрист має бути розумним, досвідченим, емоційно врівноваженим та мати високий рівень логічного мислення. Це розуміють всі, і саме тому в провідних закладах юридичного

спрямування викладається доволі велика кількість логічних дисциплін, насамперед самої логіки. Наприклад, для вступу на магістратуру з правознавства одним із ЄВІ є іспит з логіки.

Яскравим прикладом застосування логіки в юридичній діяльності є головний герой однойменного твору Артура Конан Дойла Шерлок Холмс. У творах він є приватним детективом, який використовує зворотній, у порівнянні з усіма іншими людьми, повільний метод мислення, одними з його видів є дедукція та індукція. Дедукція (від лат. *deductio* — виведення) — метод, який полягає в одержанні часткових висновків на основі знання якихось загальних положень. Інакше кажучи, це є рух нашого мислення від загального до часткового, окремого. Індукція (від лат. *inductio* — наведення, спонукання) — метод пізнання, що ґрунтується на формально-логічному умовиводі, який дозволяє одержати загальний висновок на основі окремих фактів. Інакше кажучи, це є рух нашого мислення від часткового, окремого до загального.

Чомусь уже не перший рік вважають, що Холмс використовував дедукцію, проте, читаючи уважно твір з цим персонажем, можна дійти висновку, що це не так, тому що в більшості випадків Шерлок уважно спостерігає за дрібними деталями: одягом (чистий він, чи брудний; якщо брудний, то чим; з якого він матеріалу; якого бренду; де був куплений тощо), поведінкою (людина спокійна чи знервована; яка психологія її рухів, міміки й навіть погляду), історією, предметами, які є навколо нього (де і як вони лежать; яка причина їх ознак та дефектів і т.п.). Зібравши всю інформацію, набуту з цих деталей і зведену до купи, він обдумує можливі варіанти, потім відкидає всі зайві і знаходить єдиний, тобто використовує метод індукції. Шерлоку притаманні такі навички та здатності:

Спостережливість. Шерлок не робив ніяких висновків до того, поки не отримає усіх свідчень, доказів, поки не проаналізує всі можливі шляхи розвитку подій. Це тривало доти, доки він не знаходив серед різноманіття варіантів декілька або один можливий, котрий він перевіряв і у підсумку вирішував чергову загадку.

Мова жестів. Шерлок був гарним психологом, що дозволяло йому використовувати навички такого роду при розмові з людьми (це видно зі звичок, манер, голосу, міміки, жестів). Поєднуючи це зі спостережливістю та навичками аналізу, він міг дізнатися про людину все.

Концентрація. Під час чергової справи Шерлок повністю поринав у неї, він ігнорував усіх, не відповідав на запитання, завжди ходив із байдужим виразом обличчя. Це є ознакою того, як Холмс любив свою справу і зосереджувався на ній.

Загальний розвиток. Шерлок був дуже обізнаним, але настільки, наскільки це було йому потрібно. Були такі елементарні речі, які знали школярі з молодших класів, а він не знав, адже вважав ці знання некорисними, тому що вони йому не знадобляться у житті, їх присутність у мозку не несе ніякої користі, вони тільки «займають місце» у голові. Не

зважаючи на це, він з бруду на взутті міг дізнатися, з якої частини Англії прийшла людина. Також Шерлок знав декілька мов, володів деякими видами бойових мистецтв тощо.

Емоції. Шерлок був низько примітивною людиною. Практично у всіх випадках він контролював свої емоції та не давав їм брати верх над розумом, що також унеможливлювало те, щоб хтось викликав у нього злість, ненависть, любов і т.д.

Отже, Шерлок Холмс є яскравим прикладом використання логіки та мислення в юридичній діяльності.

Боз Софія,
*Падуанський університет (Італія),
юридичний факультет, 2 курс*

ВПЛИВ ЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЖАКОМО ДЗАБАРЕЛЛА НА РОЗВИТОК І ВИКЛАДАННЯ ЛОГІКИ У XVII СТ.

Наукові дослідження Джакомо Дзабарелла (1533 – 1589) сучасні дослідники відносять до логіки гуманістів. Джакомо Дзабарелла народився в італійському місті Падуа. Був відомим професором логіки, потім філософії в Падуанському університеті. Був прихильником Аристотеля і в його тлумаченні слідував, в основному, за Аверресом. Був вчителем Гарвея і Юнга. Дослідження Д. Дзабарелла в сфері логічного знання містяться в наступних працях: «Логічні твори» (лат. Opera Logica). Видання: Venice 1578; «Логічні таблиці» (лат. Tabula logicae). Видання: Venice, 1580; Коментарі до «Другим аналітикам» Аристотеля (лат. In duos Aristotelis libros Posteriores Analyticos comentarii). Видання: Venice 1582; Логіка (лат. Logica). Видання: 1587; «Про природні речі» (лат. De rebus naturalibus libri XXX). Видання: 1589; Cologne, 1590.

Дослідник Георгій Любарський в своїй роботі «Походження ієрархії: історія таксономічного рангу», говорить про те, що в своїх творах Д. Дзабарелла вказував, що хоча Аристотель дав вірний і повний огляд науки про природу, окреслив коло знання, але в деталях він багато не зробив .

Так само Д. Дзабарелла казав і про інші частини аристотелівського вчення. Для нього Аристотелева програма повинна бути доведена до кінця шляхом повного і послідовного опису всіх природних тіл. Наприклад, наука про природу не може бути повною, поки не описані відомі мінерали. Д. Дзабарелла розрізняв загальну логіку, для всіх предметів, і приватну для особливих предметів. Він говорив про загальну природу і особливу природу для певних типів істот. Він підводив до того, що загальних слів і загального вивчення природи недостатньо, потрібно знати спеціальні природи, які діють за спеціальною логікою. Д. Дзабарелла вказував на те, що наприклад, риторика і поезика мають справу зі

спеціальними галузями – переконання людей і т. ін., і логіка, яка в них застосовується, непридатна до об'єктів природи.

Логіка для Д. Дзабарелла була інструментом пізнання речей світу. Тим самим Д. Дзабарелла говорив про природу різного рівня. Він вводив позицію про ієрархію в уявленні про природу. За Д. Дзабарелла, основними будуть найзагальніші закони, а рівні, що знаходяться нижче підкоряються в деяких відносинах власній логіці. Його учні, Юнг і Гарвей мали іншу позицію: для них нове знання виникало з досвіду.

Д. Дзабарелла використовував логіку як загальний метод пізнання. Юнг і Гарвей, вважали логіку способом комунікації, викладу вже існуючого знання. Г. Любарський зазначає, що в такій позиції присутня аналогія з методом Декарта, де риторичні потреби визначають побудову логічного висновку. Для них наука була висотною ієрархічною системою, яка впливає з системи аксіом, а одним з елементів, в якому треба поступово і обережно додавати невідомі частини до вже відомого. Здобути нові елементи потрібно було шляхом використання спостереження над природою і експериментами.

У логіці Д. Дзабарелла пов'язував традиційну дедуктивну логіку і методологію науки. Його твори вплинули на стан логіки у XVII столітті. Дослідник О. М. Лісанюк в роботі «Як відроджувалася логічна думка» доходить висновку, що можна простежити поступове заміщення схоластичних традицій викладання логіки новими тенденціями, властивими більшою мірою змінами в освіті, ніж в науці.

Бойко Вікторія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 13 група*

АКСІОМИ У ПРАВІ: ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЛЬ

Проблема розуміння та використання аксіом у праві пов'язана з труднощами в оперуванні ними як поняттями. Аксіома – це вихідне положення, що приймається без доведення і є основою для доведення інших суджень; це істинне, цілком очевидне твердження. Дослідженню ролі аксіом у праві присвячені роботи А. Ференц-Сорочинського, С. Алексєєва, В. Комарова, Г. Манова, Н. Чечиної, В. Кудрявцева. Складність використання цього поняття пов'язана з відсутністю єдності у розумінні аксіом як структурного елемента правової системи, доцільності вживання поняття та розмежування двох близьких категорій: принципів та аксіом права.

Аксіоми в праві мають характер вихідних істин, слугують основою для певних правових норм. Вони є універсальними, не обмеженими у часі, просторі, виражаються у лаконічних, стислих, афористичних висловах.

Аксіоми зазвичай фіксують зміст моралі, тому можуть використовуватися законодавцем на різних етапах розвитку держави.

Деякі вчені заперечують доцільність вживання терміну «аксіома» в праві. О. Черданцев вважає, що вони не використовуються для доведення більш складних суджень «теорем», оскільки нормативні приписи на відміну від наукових досліджень не потребують доказів.

Проте ми не можемо стверджувати, що аксіом у праві немає. Але вони мають свою специфіку. Можуть виражатися як моральні істини, так і як судження, що жодним чином не пов'язані з мораллю, очевидні з погляду здорового глузду, розроблені під час тривалої правової практики. Наприклад, «відповідач у разі недоведеності позову звільняється», «показання свідків оцінюються з погляду на їхнє значення, а не кількість» тощо.

Схожість аксіом і принципів права пов'язана з універсальністю, значимістю, здатністю надавати збалансованість, логічність, послідовність правовій дійсності. Аксіоми і принципи права – підстави, з яких формуються інші положення. Проте, обидва поняття не тотожні.

Аксіома – більш широке поняття, що визначає загальну спрямованість, якість правового регулювання суспільних відносин. Принципи права – один із способів закріплення аксіом у праві. Аксіоми зазвичай формуються у вигляді суджень, а принципи можна визначити коротко без зміни змісту, наприклад, принцип рівності, принцип змагальності.

Якщо говорити про виникнення вищезгаданих категорій, то аксіоми формуються стихійно, а принципи – результат більш високого рівня правового мислення.

До того ж, виокремлення аксіомами таких основоположних ідей, як свобода і рівність, більшою мірою виражають сутність доктрини природного права, ніж принципи.

У сучасному українському законодавстві безпосередньо чи опосередковано закріплюється значна кількість аксіоматичних положень. Зокрема, аксіома «загальновизнані обставини (явні істини) не підлягають доказуванню в суді» закріплена у положенні ч. 3 ст. 82 Цивільного процесуального кодексу України, згідно з нею загальновідомі обставини справи не потребують доказування.

Отже, ми можемо цілком обґрунтовано вважати аксіоми елементом правової системи. Завдяки узагальненню важливих здобутків історичного розвитку, правового мислення, правосвідомості вони покликані сприяти стабільності правової системи. Окрім моральних істин, аксіоми ще й закріплюють положення функціонування права, що складаються у випадку багаторазового застосування. Аксіоми віддзеркалюють уявлення про справедливе на професійному правничому рівні.

СОФІЗМ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ЛОГІЧНИХ ПОМИЛОК

Усім відомо, що логіка – це наука про елементарні форми, принципи і методи правильного міркування. Правильними міркуваннями ми вважаємо такі, які є обґрунтованими, визначеними і послідовними. Протилежним до такого мислення є неправильне мислення, тобто те, що містить помилки. Логічні помилки у традиційній логіці поділяються на паралогізми і софізми.

Софізми існують із давніх-давен, але увага до них не зменшується й донині. Такі помилки називають «інтелектуальним шахрайством», «логічними вивертами», «прихованою маніпуляцією свідомістю публіки».

Софізми беруть свій початок у Давній Греції близько V-IV ст. до н.е. Їх виникнення безпосередньо пов'язане із іменами таких давньогрецьких філософів, як Горгій з Леонтин, Критій Афінський та інші.

Найбільш відомими і поширеними умовами та причинами виникнення софізмів є свідоме порушення законів і правил науки логіки. Найчастіше використовують наступні маніпулятивні прийоми:

1. Підміна основної думки через розширення або звуження тези. Наприклад, опонент каже: «Зараз студентам набагато важче навчатися», а співрозмовник неначе дублює: «Ви вважаєте, що зараз усім студентам набагато важче навчатися?», а потім наводить приклад деяких студентів, яким навчання дається справді легко, тим самим перетворюючи тезу опонента на хибне судження.

2. Помилка відносно наслідку через ігнорування можливості множинності причин. Наприклад, судження «В тебе зараз болить голова через те, що ти дуже довго сидів за комп'ютером!» має право на існування, але не має гарантії на істинність через існування ряду інших причин, які б могли привести до цього наслідку.

3. Відмова від подання доказів шляхом перенесення цього обов'язку на опонента. Прикладом цього можуть бути судження: «Хочете вірте, хочете – ні»; «Я вам усе розповів, висновок зробіть самі»; «Думайте самі».

4. Неуцтво щодо виведення кінцевого висновку. Наприклад, судження: «Якщо не доведено, що судження істинне, то його слід вважати хибним» або «Якщо не доведено, що судження хибне, його слід вважати істинним» є хибними.

5. Недостатня кількість фактів та їх хаотичне або навіть випадкове поєднання в висновленні. Наприклад, «Чоловіка, який проживає в місті х вбито ножом. Олена проживає в місті х та має вдома ножі. Отже, вона –

вбивця». Хоча кожне судження є істинним, але істинність висновку не може базуватися лише на цих фактах.

Окрім логічних помилок можна виділити також риторичні прийоми маніпулювання. Наприклад, проведення аналогій між суттєво різними предметами мовлення; використання омонімів (особливо міжмовних); навмисне виділення із тези одного слова чи групи слів шляхом наголошення (в усній промові) чи підкресленням/жирним шрифтом/курсивом (у письмовому варіанті); вимога відповіді на питання лише так або ні.

Саме софізми були одним із поштовхів для розвитку науки логіки. Із їх допомогою можна легко впевнити слухачів у істинності ваших слів, але все ж не слід їх використовувати на практиці, бо у будь-якому випадку це не правомірний шлях до перемоги у суперечці або донесення своєї думки. Та знаючи і розуміючи хоча б основні моделі таких логічних помилок можна їх викривати і не дозволяти ввести себе в оману, а це актуально для усіх людей не лише сьогодні, а й майбуття.

Бочковська Аліна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 1 група*

«КРАДІЖКА» VS «ЗНАХІДКА»: ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ

Поняття – це логічна форма мислення, яка відтворює предмети та явища за їх суттєвими ознаками, узагальнюючи їх в окремий клас. Логічними характеристиками поняття є зміст і обсяг. Зміст поняття – це сукупність суттєвих ознак об'єктів, відображених у концепті. Без глибокого аналізу змісту понять неможливо зрозуміти їх сутність, цінність і значущість, роль в життєдіяльності людини, суспільства і держави, забезпечити реальні гарантії захисту конституційних прав і свобод людини.

Пояснення змісту понять має важливе значення для пізнання та практики. Зміст поняття варто розглядати як спосіб завдання його обсягу. Обсяг – це сукупність (клас) об'єктів чи явищ, які відображені в понятті. Таким чином, обсяг поняття відображує клас предметів, які мають ознаки, що складають зміст цього поняття.

Метою даної роботи є логічний аналіз понять «знахідка» і «крадіжка», який було здійснено на основі рішення Київського апеляційного суду від 15 листопада 2018 року. Суть даного рішення полягає в тому, що 06 жовтня 2014 року, особа 1, перебуваючи в приміщенні ТОВ «Домінос Піцца», з телефонної стійки таємно викрав мобільний телефон, який належав особі 2. Виправдовуючи особу 1 у

вчиненні цього кримінального правопорушення, суд дійшов висновку про те, що одним із основних доказів сторони обвинувачення є протокол огляду місця події, однак при його складанні було порушено права особи 1, якому не були роз'яснені його права та обов'язки. Суд констатував, що показання особи 1 про те, що такої процесуальної дії як огляд місця події та вилучення телефону за його участю не проводилось, повністю узгоджуються із показаннями потерпілого. При цьому суд визнав, що слідчий не мав повноважень проводити огляд місця події. При цьому версія особи 1 про те, що він не вчиняв крадіжки мобільного телефону, а знайшов його, стороною обвинувачення не спростована.

Знахідка – це річ (власність), втрачена господарем поза його волею і знайдена будь-ким. Закон визначає поняття «крадіжка» як таємне викрадення чужого майна. Від усіх інших форм викрадення її відрізняє спосіб вилучення такого майна таємно. Визначальною ознакою крадіжки є суб'єктивна сторона цього злочину, тобто психічне ставлення людини до вчинених ним дій. Суб'єктивна сторона крадіжки характеризується прямим умислом на заволодіння чужим майном. Зрозуміло, що поняття «крадіжка» та «знахідка» є несумісними за обсягами. Але, розглянувши судову справу №761/31918/14-к, можна дійти до висновку, що розмежування даних понять потребує уточнення.

На відміну від крадіжки, привласнене майно вважається знахідкою, якщо: 1) воно вибуло з володіння власника; 2) місце знаходження цього майна власнику не відомо; 3) між втратою майна та його знахідкою пройшов тривалий час, який давав власнику підстави вважати майно остаточно втраченим; 4) особа, яка знайшла майно, не була очевидцем події втрати і сама не чинила будь-яких активних дій, спрямованих на вилучення майна з володіння власника; 5) відсутня можливість виявлення (ідентифікації) законного власника майна.

Отже, можна зробити висновок, що об'єктивна сторона крадіжки містить таку ознаку: таємна дія з вилученням і привласненням чужого майна, наслідком цих дій є заподіяння шкоди власникові майна.

Бубнюк Володимир,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПЮК для СБ України, 1 курс, 1 група*

ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАВЛЕННЯ ОСОБИ ДО СКОСНОГО ЗЛОЧИНУ

Важливе значення як для теоретичної, так і для практичної діяльності правника становить розуміння змісту юридичних понять. Він має володіти знаннями щодо здійснення логічного аналізу правових понять, що здійснюється у декілька наступних етапів: перший –

визначення змісту поняття, тобто розкриття його основних ознак, другий – з'ясування обсягу даного поняття, складових елементів та частин. Лише після спроможності здійснити даний аналіз, можна робити висновок про розуміння людиною того або іншого поняття.

Найбільш значущу роль логічний аналіз понять становить під час кримінально-правової кваліфікації злочину, тобто встановлення відповідності між ознаками скоєного діяння, і ознаками, що містяться у складі злочину. Як стверджував В. В. Колосовский з позиції логіки, процес встановлення зазначеної відповідності можна розглядати як з'ясування питання, чи належить скоєне діяння до елементів обсягу поняття того або іншого суспільно небезпечного діяння. Відповідь на це питання можна дати лише тоді, коли буде визначено, чи всі ознаки, що складають зміст поняття конкретного злочину, належать діянню, що досліджується. У разі, якщо хоча б одна з ознак, що міститься у змісті поняття, відсутня у зазначеному діянні, його не можна кваліфікувати за цим складом злочину, оскільки не можна вважати одним із елементів обсягу даного поняття. Помилки при кваліфікації злочинів за суб'єктивною стороною складу злочину, що мають наслідком скасування або зміну вироків, становлять 31,2% від загальної кількості кваліфікаційних помилок при кваліфікації злочину за елементами складу злочину. Одним із найскладніших в плані дослідження та кримінально-правового аналізу елементів складу злочину є суб'єктивна сторона. Її роль є не переоціненою, оскільки, Конституцією України в ст. 62 зазначено, що «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Для здійснення зазначеного аналізу необхідно поринути у внутрішній світ людини – з'ясувати мотивацію її вчинків, ціннісні орієнтири, психологічно-емоційний стан, в якому знаходилася на певному проміжку часу. Це все є завданням глибинного аналізу суб'єктивної сторони злочину, встановлення наявності вини, її форми та виду. Отже, суб'єктивну сторону можна визначити як внутрішню сторону злочину, охарактеризувати як індивідуальні та різноманітні процеси, що відбуваються у психіці людини. Про неї йдеться лише тоді, коли існує конкретний злочин. Будучи типовими для суспільно-небезпечних діянь певного виду, ознаки суб'єктивної сторони складу злочину мають однаковий зміст, що визначається не під час правозастосування для кожного злочину, а формується теорією кримінального права та правозастосовною практикою на підставі відповідних узагальнень.

Отже, лише після проведення логічного аналізу, який здійснюється з метою з'ясування змісту та обсягу, для запобігання помилок при встановленні відповідності ознак вчиненого діяння та ознак складу злочину, можна говорити про належну кримінально-правову кваліфікацію злочинів, встановлення наявності або відсутності вини особи у скоєному,

та вирішення головного питання щодо подальшого застосування до особи покарання.

Ведмідь Світлана,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКООУ України, 5 група 1 курс*

ДИЛЕМИ В ЗАКОНОТВОРЧОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

На сучасному етапі розвитку нашої держави активно йдуть процеси кодифікації законодавства, відбувається його змінення та створення нових норм та законів, в багатьох галузях, зокрема, в сфері екологічного права. Адже в нашій країні особливо гостро постає питання екологічної безпеки та раціонального природокористування. Ці процеси супроводжуються дилемою: коливанням між двома завданнями та сценаріями, впорядкуванням чинного екологічного права чи розробкою зовсім іншого нового законодавства, яке б дало значний поштовх в забезпеченні охорони довкілля та припиненні засмічення планети, або хоча б мінімізації негативного впливу.

Для вирішення цієї дилеми слід звернутися до самого поняття та науки, яка її вивчає, тобто розглянути дилему через призму законів логіки.

Складемо цю дилему мовою логіки:

«Якщо проводити зведення норм екологічного законодавства в Україні, то шляхом впорядкування чинного, а якщо переробляти екологічне законодавство, то слід розробити зовсім нове.

Кодифікація може бути зведена або перероблена.

Отже, Україна повинна або впорядкувати чинне законодавство, або розробити нове».

Використовуючи знання логіки, можемо визначити, що це складна конструктивна дилема, адже в більшому засновку з двох різних підстав впливають два різних наслідки. В меншому засновку підтверджуються обидві підстави, а у висновку підтверджуються обидва наслідки. Але розглядаючи таку дилему, важко однозначно визначити, яким же шляхом варто піти для досягнення бажаного результату з максимальною користю для держави.

Дилема в процесі розвитку екологічного права призводить до край негативних наслідків, як для нашої держави, так і для Землі в цілому. Дилема як логічна норма свідчить про невпевнену позицію щодо екологічних проблем, недостатньо сформований вибір та песимістичний характер ставлення до них.

В сучасних умовах глобального засмічення планети кожна держава має подбати про свою екологічну політику, проте наявність дилеми на стадії формування законів в сфері екологічного права може стати

інтелектуальною перешкодою на шляху до вирішення екологічних проблем.

В логіці проблема – це форма фіксації суперечності між знаннями і незнаннями, такий стан справ, коли треба відмовитися від використання звичних стандартних методів і звернутися до пошуку нових пізнавальних способів і прийомів. Таким чином, за допомогою правильного міркування та шляхом пошуку нових способів розв'язання проблеми, що виникла, можна досягти правильного логічного висновку, який дозволить здійснити необхідне для того, щоб вберегтися від можливої екологічної катастрофи.

Такими новими способами вирішення цієї дилеми може бути поєднання цих двох способів, адже не можна повністю змінити законодавство і чекати позитивного результату. Як показує практика, такі нововведення часто не виправдовують себе, бо наша країна може виявитися не готовою до новітніх впроваджень, такі норми можуть не виконуватися на практиці. Логічним кроком буде ліквідація прогалін, які існують в екологічному праві, шляхом створення нових законів та систематизація вже існуючих.

Отже, існування дилем в законотворчості як екологічного, так і в інших галузях права, є небажаним. Неприпустимо для права існування в його законах прогалін, складних дилем, особливо якщо це стосується екології. Проте для розв'язання проблем важливими є логічна визначеність та обґрунтованість. Тому можна зробити висновок, що при законотворчості екологічних норм необхідно уникати форми дилем та формувати правову думку в інших силлогістичних формах умовиводів.

Власюк Юлія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 11 група*

КОЛІЗІЇ МІЖ ПОЛОЖЕННЯМИ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ

Трансформація суспільства, зумовлена демократичними перетвореннями, викликає докорінну зміну вітчизняного законодавства. Як правило, цей процес неминуче пов'язаний із появою низки протиріч, які виникають як між самими законодавчими актами, їх нормами, так і між положеннями, закріпленими в Законах та Конституції України як нормативно-правовому акті найвищої юридичної сили. Результати аналізу наявних колізій між положеннями Закону та Конституції дають можливість виявити недоліки в правотворчій діяльності компетентного органу і запропонувати логічні шляхи її удосконалення з метою подолання суперечливих підходів до вирішення суспільно значущих проблем в економічній, правовій, політичній та культурній сферах життя.

Варто звернути увагу, що у вітчизняному законодавчому масиві легальне визначення поняття «колізія» відсутнє. Певним чином, характеристика та передання змісту «колізії» є можливим шляхом логічної побудови синонімічного ряду та використання синонімів «колізії» таких, як: антагонізм, конкуренція, конфлікт, протиріччя. Колізії можуть бути охарактеризовані як дефекти у праві, тобто як порушення, деформації логіко-структурної побудови і розвитку системи права та його елементів.

Слід констатувати, що розробка та прийняття кожного конкретного закону повинні вирішуватись на концептуальному рівні. З цією метою відповідними органами повинні розроблятися конкретні програми (концепції), які мають узгоджуватись з державними програмами соціально-економічного розвитку держави. Враховуючи той факт, що закони доволі часто «мають суб'єктивний характер», а його мета, форма, зміст у більшій мірі залежать від праворозуміння і правової свідомості конкретної особи, від рівня її правової культури і освіти, а нерідко, від політичних поглядів і конкретних суспільних інтересів, то нагальною потребою сьогодення є формування високого рівня правової культури і правосвідомості як парламентарів, міністрів, Президента представників місцевої влади, так і самих громадян, оскільки низький рівень правової культури є причиною правового нігілізму і колізій в законодавстві.

Наприклад, ситуація, що має місце із статей 115-119, 129 КК України в частині охорони права особи на життя і статтях 109-114 КК України в частині охорони національної безпеки, та ч. 1 ст. 3 і ст. 27 Конституції України, яка передбачає, що життя людини є найвищою соціальною цінністю. Так, при зіткненні двох інтересів – життя людини і забезпечення національної безпеки, відповідно до ч. 2 ст. 39 КК України, яка проголошує, що перевищенням меж крайньої необхідності є, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода. Вирішення питання про те, які інтереси є більш цінними у КК визначається через розташування розділів Особливої частини КК в залежності від важливості об'єктів кримінально-правової охорони. Таким чином, при вирішенні питання про перевищення меж крайньої необхідності, право на життя особи буде менш цінним правоохоронюваним об'єктом. Тому в даному разі, положення КК України у вигляді знаходження ст.ст. 109-114 перед статтями 115-119, 129 КК України є такими, що суперечать Конституції України та порушують право особи на недоторканність життя.

Отже, враховуючи усе вищевикладене, слід зазначити, що для подолання колізій, зокрема між положеннями Закону та Конституції України слід застосовувати вироблені доктриною правила подолання колізій, які є сталими типовими рішеннями щодо застосування юридичних норм за наявності колізії. Колізійні правила породжені вимогами юридичної логіки та юридичної техніки, існують протягом

багатьох століть у різних правових системах світу і за своєю чіткістю та імперативністю не поступаються правовим нормам.

Водолажська Вероніка,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 2 група*

ДЕДУКТИВНА ТА ІНДУКТИВНА МОДЕЛІ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Для нашого суспільства є дуже важливим вміння правильно та переконливо формувати та аргументувати свою думку. Для юридичної професії аргументація є насамперед необхідною, адже постійно маєш справу із доводженням своєї думки, чому саме це вважається істинним. Щоб впевнено почувати себе в такій ситуації, необхідне знання з теорії аргументації.

«Юридична аргументація, з логічної точки зору, — це процес підбору аргументів та структурування відношень між ними відповідно логічним правилам істинності, що здійснюється у юридичному контексті» [1, с. 12].

Сьогодні ми розглянемо дві моделі юридичної аргументації, які можна поділити на дедуктивну та індуктивну.

Дедуктивна аргументація є найдавнішою серед інших. Вона являє собою виведення обґрунтованого положення з інших, раніше прийнятих положень. Обґрунтування одних тверджень шляхом посилання на істинність або прийнятність інших тверджень – не єдина функція, яку виконує дедукція в процесі аргументації. Дедуктивне міркування служить також для верифікації, фальсифікації тверджень, для систематизації теорії або системи знання [2].

Дедуктивна аргументація універсальна, застосовна у всіх областях знання, але в юридичній практиці вона ґрунтується виключно на позитивному праві та не враховує колізій між нормами, тому її висновки можуть бути несумісними зі складністю та гнучкістю життя, з динамізмом самого права.

Індуктивна модель юридичної аргументації виникла як реакція на недосконалість дедуктивної моделі та ґрунтується на протилежних їй засобах і прийомах юридичного дискурсу. У юридичних процесах судді не обмежуються суто логічною операцією виведення з більшого засновку – норми закону чи іншого нормативного акта, а мають враховувати моральні, політичні, економічні передумови та цінності, що перебувають за межами позитивного права. Індуктивна аргументації – це аргументація, яка будується за схемами індуктивних міркувань [3]. Але й

цей метод має свої недосконалості. У разі надмірного орієнтування суддів на реальність, можна не тільки не досягнути істинності та не дійти до правильного рішення, а породити беззаконня та свавілля.

Отже, на мою думку, досягнути досконалої моделі аргументації можна шляхом поєднання цих двох типів. Оскільки дедуктивний тип аргументації є занадто формальним та абсолютним та орієнтується на вже закріплені законодавством правові норми, з ним не завжди можна дійти до правильного висновку. Усю безліч випадків, які трапляються кожного дня, неможливо закріпити в законодавчих актах. Тому слід брати до уваги інші чинники, які здійснили вплив на ту чи іншу ситуацію. З іншого боку, дотримуватися лише індуктивної аргументації також не слід, як вже було згадано вище, це може мати погані наслідки, але їх можна уникнути шляхом тих самих законів, які є базисом для обґрунтування того чи іншого рішення. Таким чином, в юридичній практиці дедуктивно-індуктивний метод аргументації є найбільш раціональним для прийняття рішень.

Література:

1. Юридична аргументація. Логічні дослідження: монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків, 2015. 336 с.
2. Ивин А. А. Логика. Теория и практика: учебное пособие для бакалавров. Москва, 2014. 387 с.
3. Загудаєва О. А. Логічний аспект моделювання юридичної аргументації: автореф. дис. ...канд. філос. наук: 09.00.06. К., 2018. 20 с.

Войнова Кароліна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 14 група*

ЗАВДАННЯ ЛОГІКИ ДЛЯ ПРАВОЗНАВСТВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Відомий теоретик права Б. А. Кістяківський наполягав на тому, що «разом з етичним елементом в праві відіграє величезну роль елемент логічний. Для правознавства, яке слугує практичним цілям, цей логічний елемент має надзвичайно важливе значення.»

Право має логічну природу, що загалом зумовлює необхідність і можливість аналізу логічних питань правознавства. Розв'язання значного кола проблем потребує спільних зусиль вчених-юристів та логіків. Це сприяло формуванню відносно самостійної галузі наукового знання, яка перебуває на межі логіки та права – юридичної логіки. Юридичну логіку можна визначити як науку про закономірності застосування логічних положень у правотворчості, правозастосуванні та в юридичній науці. У

взаємодії з правом логіка стає юридичною: вона формує право, реалізує його, завершує будь-яку систему права.

Так як законодавство в усіх державах не завжди є досконалим, то досвідчений законодавець може знайти логічну помилку в нормативно-правовому акті та запобігти їй, адже складання законів, документів не можливе без застосування логіки. Право є саме тією галуззю життя, де порушення законів логіки, формування неправильних умовиводів, наведення хибних аргументів може завдати суттєвої шкоди.

Вивчення логіки спрямоване на те, щоб навчитися аналізувати реальну ситуацію, правильно висловлювати свою думку і відстоювати правоту перед іншими та вміти заперечувати думки інших, якщо вони виявляються помилковими. Щодо юристів, саме їм потрібно давати логічне виправдання вчинкам людей, розуміти причину їх дій, обставини, що склалися. До того ж, вони повинні розбиратися, які передумови були для здійснення злочину чи правопорушення та давати їм логічне обґрунтування. Саме юристам потрібна логіка для промов, бо їм частіше за всіх інших фахівців, доводиться представляти результати своєї роботи на публіці, а правильно обґрунтована промова є підґрунтям, яке допоможе виграти справу.

Потрібно врахувати, що мислення юриста має певну специфіку – це вид професійного мислення, сфера мислення людини, чітко не обмежена й визначена передусім своїм предметом, тобто правом. Правове мислення має специфічні процедурні засоби. Наприклад, практика слідчого підпорядковується законам і правилам також формальної логіки; судове пізнання – це здебільшого вивідне знання, головну роль відіграє насамперед умовивід. Дотримання законів і правил логіки є необхідною умовою для встановлення об'єктивної істини в судовому провадженні. Неприпустимими є помилки в судовій практиці, бо вони впливають на долю людини.

Безумовно логіка має важливе значення і для криміналістики, і для вирішення значної кількості юридичних завдань, регулювання різних відносин, соціального та правового значення захисту людей.

Отже, спираючись на вищенаведене, вважаємо, що вивчення логіки має передувати глибоке знання математичних наук, що дали б поштовх для правильного розуміння однієї з основних дисциплін для майбутніх юристів, яку вони вивчають в університетах. Більш того, майбутній юрист повинен вміти міркувати, переконувати інших та робити правильні висновки з тверджень. Найважливішою здібністю для юриста є вміння працювати з законами й джерелами права, систематизувати їх та обирати головне з нормативно-правових актів. Дані навички з'являються протягом постійного вивчення логічних операцій, побудові умовиводів, строгого логічного аналізу матеріалу та створення доречних висновків на практиці.

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ДРУЖБА» В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: ПРИКЛАДИ З ПРАКТИКИ

Розвиток Інтернет-простіру змінює зокрема й світ юриспруденції. Створюються нові прецеденти, вирішення яких не було враховано в минулих джерелах права, що ускладнює вирішення таких справ. А також виникають логічні помилки, через формальну невизначеність деяких термінів. Наприклад, невизначеність змісту поняття «дружба», яке під час розгляду судової справи може викликати сумніви в неупередженості сторін судового процесу. Наукова новизна роботи полягає в тому, що ця проблема не була розглянута в інших роботах, але є актуальною та потребує вирішення. Тож, у цій роботі ми розглянемо прецедентні юридичні справи, зробимо висновки щодо подібності термінів на основі логічного аналізу понять та систематизуємо отримані результати.

Прикладом прецеденту, коли «дружба» в соцмережах розглядалася як привід для відводу судді, може слугувати рішення Французького Касаційного суду щодо відводу судді через упередженість (Париж, 17 грудня 2015 р.) Одна зі сторін судового процесу подала апеляцію, щоб відвести суддю від справи, на підставі того, що суддя є «другом» адвоката в соціальній мережі. На це прохання Французький Касаційний суд відповів : «...термін «друг», що використовується для позначення людей, які згодні увійти в контакт через соціальні мережі, не відсилає до дружніх стосунків у традиційному сенсі цього слова, ... існування контактів між різними людьми через ці мережі не достатньо, щоб встановити конкретну упередженість; соціальна мережа є просто специфічним засобом комунікації між людьми, які мають спільні інтереси, і в цьому випадку – однаковий рід занять». Тобто звернення було відхилено. Аналогічна ситуація відбулася в Фрунзенському районному суду м. Харкова (Справа № 645/2378/17, 07.05.18), коли було надане клопотання про відвід прокурора. Щоб зрозуміти рішення Французького Касаційного суду та розглянути чи можна його використовувати в українських юридичних реаліях треба провести логічний аналіз ситуації. По-перше, відповіді на питання: коли суддя має бути відведеним від справи? Одна з відповідей – коли він є упередженим, тому що принцип неупередженості суддів – один з основних принципів здійснення правосуддя. По-друге: коли суддя може вважатися упередженим? Ст. 20 Цивільного процесуального кодексу України передбачає, в яких випадках суддя не може брати участь у розгляді справи та підлягає відводу (самовідводу). Цей перелік є вичерпним. По-третє, треба зрозуміти, які з цих підстав можуть бути приводом в наданій ситуації. Отже, суддя підлягає відводу у таких

випадках, можливо пов'язаних з поняттям «дружба», якщо: він прямо чи побічно зацікавлений в результаті розгляду справи; є інші обставини, які викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді.

Тож, якщо суддя дійсно має дружні стосунки з однією зі сторін справи, то дійсно повинен бути відведений від справи, бо підпадає під обидва пункти відводу. Але чи можна розглядати поняття «дружба» в соціальних мережах та «дружба» в реальному житті як тотожні? Зазвичай, в тлумачних словниках, можна знайти таке визначення цього поняття, як близькі стосунки, що засновані на взаємній довірі, прихильності, спільності інтересів. Тобто суттєвими ознаками цього поняття є близька прив'язаність, спільність цілей та інтересів, міцність та тривалість зв'язків, взаємна привабливість, довіра та відданість.

Щодо поняття «дружба» в контексті соцмереж, прямого визначення не має, але у розділі Фейсбуку «Friending» ми бачимо пояснення кому користувач може надіслати запит, щоб його додали до списку друзів, а саме друзям, родичам, колегам, однокласникам. Окрім того, зазначається що, для того щоб бачити у стрічці новин поновлення людей, з якими ви особисто незнайомі (журналісти, видатні особи, політичні діячі), можна спробувати підписатися на них, замість того щоб додавати в друзі. Тобто не виключається можливість додавати до друзів тих людей, з якими ви особисто незнайомі, що виключає одну з явних ознак дружби «близьку прив'язаність». Щоб бути «другом» в соціальній мережі достатньо мати одну з таких ознак: або надіслати запрошення в друзі та отримати прийняття запрошення, або отримати запрошення та прийняти його.

Отже, зміст поняття «дружба» в контексті соцмереж має таку суттєву ознаку: стан двох сторінок, користувачі яких виразили згоду на взаємне доповнення своєї стрічки новин, новинами іншої сторінки. Позначення певної особи в соціальних мережах як "друга" не можна трактувати як вказівку на ступінь або інтенсивність відносин судді з особою, тобто про дружбу у звичайному розумінні цього слова. Тож, передчасно говорити про недотримання принципу неупередженості, оперуючи лише такими формальними ознаками.

Можемо перейти до висновку, що формальна невизначеність деяких термінів ускладнює вирішення судових справ та викликає появу юридичних колізій. Щоб уникнути повторення розглянутих прецедентів, треба надати окреме визначення двох омонімічних понять. Та слідкувати за появою нових термінів в Інтернет-просторі, щоб вчасно давати їм юридичне визначення та превентувати появу колізій, аналогічних розглянутим.

ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИЙ ЗВ'ЯЗОК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

Точність юридичної оцінки злочинів часто пов'язана із встановленням логічного причинно-наслідкового зв'язку. На мою думку, це неможливо без попереднього узагальнення і аналізу юридичних і логічних передумов у певному злочині. На практиці слідчі дуже часто формулюють неправильні версії. Це може бути причиною того, що слідчий володіє малою кількістю даних або просто він не зміг правильно визначити причини. Логічно, якщо причина встановлена неправильно, то наслідок буде вже зовсім інший.

Причинно-наслідковий зв'язок –це логічний зв'язок між існуючими злочинними діяннями і суспільно небезпечними наслідками. Тобто будь-яке небезпечне соціальне явище закономірно породжує інше. Можна сказати, що існує причинно-наслідковий зв'язок, в якому причиною може виступати як і суб'єктивна сторона (наприклад, власна мотивація), так і об'єктивна (соціальні проблеми). Слід зазначити, що у кримінальному праві причинний зв'язок має значення лише по відношенню до протиправної дії чи бездіяльності.

Причинний зв'язок є складовою злочинів із матеріальним складом (закон в Україні вимагає встановлення не тільки самого діяння, його причини, а й настання небезпечних наслідків для суспільства). Наприклад, громадянин № 1, рухаючись на автомобілі приблизно на швидкості 70 км/год у туманну погоду, побачив як на трасу виїжджає автомобіль громадянина № 2. Щоб уникнути удару, громадянин № 1 не знизив швидкості й виїхав на зустрічну смугу. Автомобіль громадянина № 2 не зупинився й виїхав на ліву частину дороги, де і сталося ДТП. Як наслідок: громадянин № 2 був смертельно травмований. Віленський районний суд засудив громадянина № 1 за ч. 3 статтею 286 ККУ (Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, при чому це діяння спричинило загибель особи). Проте суд не врахував того, що ДТП створив громадянин № 2, виїхавши на дорогу без світлових знаків. Саме цей факт спричинив аварію між двома транспортними засобами. Адже, якби автомобіль громадянина № 2 був повністю обладнаний світловими знаками, то громадянин № 1 побачив його швидше й з великою вірогідністю міг запобігти удару.

Можна виділити певні правила при встановленні різноманітних версій та гіпотез, при недотриманні яких результат справи не буде відповідати істині. Отже, перше правило: постійно зважати на час певних

злодіянь. Наприклад, трапляються такі ситуації, коли суб'єкта призначають на посаду. Але згодом проти нього відкривається кримінальне провадження через те, що, наприклад, устаткування на виробництві знаходиться в поганому стані. І його обвинувачують в зловживанні владою або службовим становищем (ст. 364 ККУ). Але при розслідуванні справи слідчі довели, що погане устаткування появилось, коли головою на державному підприємстві був інший суб'єкт. Друге правило: встановити за яких умов певна дія відбулася. Наприклад, лікарі прибули на виклик старої бабусі, яка мала інфаркт серця. Коли «швидка» мчала до лікарні, вона потрапила в автотроцю, де загинула пенсіонерка. Отже, жінка загинула в ДТП, а не від інфаркту серця. Можна сказати, що це два основні правила, які потрібно дотримуватися про розслідуванні будь-якої ситуації. Якщо не дотримуватися їх, можна хибно визначити класифікацію злочину.

Отже, неправильне встановлення причинного зв'язку являє найбільш поширену помилку (логічна помилка «не слідує») при розслідуванні та класифікації справ. Потрібно чітко розуміти де знаходиться причина, а де її наслідок; враховувати умови, час певних дій; розмежовувати головні фактори й допоміжні тощо.

Гавришок Аліна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПЮК для СБ України, 1 курс, 2 група*

ЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Важливість проблематики зумовлена необхідністю втілення принципу справедливості у рамках кримінально-правової оцінки злочинів. Точна оцінка злочинів часто і тісно пов'язана з встановленням юридично значущого причинного зв'язку як умови кримінальної відповідальності, що є неможливим без певного підсумовування логічних і юридичних передумов.

Ю. Б. Пастернак у своїй праці «Логіко-правові основи кримінально-процесуального доказування» зазначив, що застосування формально-логічних законів, операцій, у рамках вирішення завдань кримінального права, пов'язаних з проблематикою причинного зв'язку, є надзвичайно важливим, адже вони дозволяють сформулювати порядок дій у вирішенні вищезгаданих завдань. Отже, можна зазначити, що саме з'ясування реалізації логічних правил у кримінально-процесуальній формі, їх узгодженість та сумісний вплив, дає можливість розуміти реальний стан речей та з'ясувати специфіку кримінально-процесуального доказування як діяльності, що побудована на логічних і правових основах.

Також, Ю. Б. Пастернак зазначив, що саме особливості реалізації основних логічних законів у кримінально-процесуальному доказуванні відображають специфічну взаємодію у ньому логічного та юридичного. В першу чергу це стосується законів достатньої підстави та виключення третього. Так закон достатньої підстави формується наступним чином: будь-яка думка, виражена привселюдно, повинна мати достатню підставу. Застосування закону достатньої підстави в судовому дослідженні означає:

а) визнання зібраних доказів достатньою підставою для висновку, щодо доказовості предмета дослідження;

б) визнання обґрунтованості прийнятого чи того що приймається рішення, тобто встановлення логічного зв'язку між підставою (доказами) і висновками з неї. У цьому контексті перше на що, слід звернути увагу це змістовний аспект достатності, як у логічній науці так і у кримінальному процесі. Очевидно, що процедура ефективного кримінально-процесуального доказування потребує чіткості та зрозумілості у критеріях з формування достатності.

В. Беньківський, у праці «Логічні та юридичні передумови дослідження причинного зв'язку у кримінальному праві», вказує, що у формальній логіці розглядається пряме і непряме доказування та відповідно ототожнюються прямі та непрямі докази. У разі прямого логічного доказування певна теза обґрунтовується встановленням безпосередньо істинності тих або інших логічних положень, пов'язаних із зазначеною тезою.

Непряме доказування передбачає, певний алгоритм доказування, за якого для доведення істинності тези необхідно доводити неістинність окремих її логічних положень.

Таким чином кримінально-процесуальне доказування відбувається з врахуванням як правових вимог так і закономірностей людського мислення. Тобто являє собою логіко-правовий характер. В цілому слід зазначити, що ані логіка, ані норми закону в окремій дії один від одного в доказуванні по кримінальних справах не становлять явного пріоритету. Тільки за рахунок їх спільної взаємодії досягається єдиний висновок такої діяльності та його відповідність за своїм призначенням.

Гальченко Софія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 5 група*

ДІЄВІ ЗАСОБИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ

Маніпуляція — це різновид соціального впливу, який несе у собі негативний характер. Задача маніпулятора — переконати іншу людину виконати його бажання, цілі, наміри, які жертва повинна зробити попри свого бажання. При такому соціальному впливі важливо аби жертва

думала, що вона повністю відповідальна за вчинене, що це лише її думки та рішення. Коротко кажучи, маніпуляція — це приховане управління людиною, її психікою та поведінкою.

Існує безліч методів маніпулятора, наприклад, покарання або травматичне навчання, позитивне підкріплення (похвала, гроші, подарунки, сміх) або негативні підкріплення (вилучення особи з негативної ситуації як винагорода), нав'язування ролі, створення «вигідної» дружби, метод «спільного ворога» тощо. Усі ці дії спрямовані на те, аби надавити на жертву або зіграти на її найбільшій невпевненості, залежності від чого-небудь, довірливості чи самотності.

Еверетт Л. Шостром виділяє такі види маніпуляторів: активні маніпулятори (вони схильні до того, аби зробити жертву повністю відповідальною, ці люди не мають сили покластися на себе), пасивні маніпулятори (бояться критики, отримати несхвалення їх дій, намагаються догодити кожному), маніпулятори, що люблять позмагатися (для них усе життя — це перегони) та байдужі маніпулятори (вони намагаються усунутися від контактів з іншими особами).

Як можливо себе захистити від маніпулятивних дій?

Психологи наводять безліч варіантів, як утриматися від соціального впливу інших людей. Але, перш за все, людина має бути вільною від нав'язування, вміти утримувати свою позицію і не піддаватися натискам, розсудливо оцінювати ситуацію та правильно розпізнавати маніпуляцію від простої доброзичливості.

Найефективнішими методами у нейтралізації негативного соціального впливу є: а) не піддаватися на емоції, які хоче викликати у вас маніпулятор. Емоції іноді заважають нам чітко оцінювати ситуацію, тому у випадках, коли особа втрапляє у «пастку» маніпулятора, треба залишатися спокійним та вести розмову, ґрунтуючись лише на правдивих фактах;

б) пам'ятати про власні бажання та цілі і бути впевненим в них;

в) усунення фактору, який може зіграти на руку маніпулятора;

г) встановлення особистісного обмеження та простору;

г) і головне: бути чесним самим з собою.

Отже, важливо знати основні причини та тактики маніпулювання людьми, аби вдало нейтралізувати ту особу, яка хоче керувати постраждалим заради особистих цілей. Можливо, ці методи уникнення соціального впливу врятують більшість жертв та зможуть запобігти деяким кримінальним вчинкам, та якщо більшість з нас буде завжди застережливими та акуратними, то скоріш за все, суспільство стане краще та добріше, аніж воно існує зараз.

ЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ

Актуальність проблеми обумовлюється нині неврегульованому питанні маніпуляцій, що чим раз, тим більше стає популярним.

Глобальні вивчення способів маніпулювання стали проводитися розпочинаючи з другої половини ХХ ст.. Вивчаються різні фактори, що впливають на ефекти масової комунікації, розглядається проблема «соціальної технології» тобто сукупність методів, що впливають на поведінку людини і службовців засобом соціального контролю, досліджується питання, пов'язані з впливом технічних засобів інформаційного зв'язку на культуру, свідомість людей, розкриваються основні аспекти впливу засобів масової інформації на свідомість, формування громадської думки, управління суспільством.

До сучасних досліджень відносяться роботи Г. Джоветта і В. О'Доннелла, які описують пропагандистські моделі впливу. З. Бауман говорить про зростаючу роль невизначеності і прогресуючої незахищеності особистості перед обличчям соціальних змін. Е. Ноель-Нойман провела аналіз взаємозв'язків між масовою комунікацією, міжособистісної комунікацією і тим як індивід співвідносить свою думку з думкою інших людей.

“Маневрування” порядком обговорення. Для того, щоб легше пройшло "потрібне" питання спочатку "випускається пар" на малозначних і несуттєвих питаннях, а потім, коли всі втомилися або перебувають під враженням попередньої перепалки, виноситься питання, яке хочуть обговорити без посиленої критики. Може бути змінена послідовність обговорення, коли на перше місце виносяться питання і пропозиції не за мірою надходження, а спочатку пропонуються для обговорення більш прийнятні положення, щоб ті, хто сумніваються могли швидше прийняти бажане рішення.

В результаті атмосфера обговорення загострюється. Відтак, може бути припинене обговорення актуальної теми або навіть дискредитоване саме питання обговорення. Інший, більш “цивілізований” спосіб переривання процесу обговорення, полягає в тому, що в ключові моменти, коли може бути задоволене небажане рішення, оголошується перерва або учасники переходять до розгляду іншої теми.

Обмеження в техніці проведення обговорення. При використанні цього прийому ігноруються пропозиції, що стосуються процедури обговорення, обходяться небажані факти, питання, доводи. Учасникам, які можуть своїми висловами призвести до небажаних змін ходу обговорення,

слово не надається. Прийнятті рішення фіксуються жорстко, не допускається повернення до них навіть під час отримання нових даних.

Реферування – коротке переформулювання питань, пропозицій, аргументів, в процесі якого відбувається зміщення акцентів в бажану сторону. Одночасно з цим може здійснюватися довільне резюмування, при якому в процесі підведення підсумків відбувається зміна акцентів у висновках, викладі позицій опонентів, їх поглядів, результатів обговорення в бажану сторону.

Основними маніпулятивними прийомами визначено: організаційно-процедурні, а саме дозування вихідної інформаційної бази, формування установок шляхом цілеспрямованого підбору виступаючих, подвійний стандарт в нормах оцінювання поведінки учасників дискусій, маневрування порядком обговорення, управління процесом обговорення, обмеження в техніці проведення обговорення, реферування; логіко-психологічні, серед яких “порочне коло”, “неповне спростування”, прийом дотримання норм, послідовності, логічності висловлювань, “багато питань”, “постулювання істини”; особистісні, зокрема, роздратування опонента, власне піднесення або самовихваляння, використання незнайомих для опонента слів, теорій і термінів, зрив або відступ від обговорення, прийом “паличні доводи”, “читання в серцях”.

Головащенко Діана,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 8 група*

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНІВ ЛОГІКИ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Для кожної людини в суспільстві важливо завжди приймати правильні рішення, що передуються логічним переходом від однієї думки до іншої та забезпечується отриманням істинного результату. Однією з основних професійних критерій саме для суддів є здатність до правильного міркування, що забезпечуються використанням чотирьох основних законів логіки.

Перший закон тотожності полягає в тому, що обсяг та зміст думки про який-небудь предмет повинні бути строго визначені та постійно залишатись в процесі міркування про нього, отже, дотримуватись встановлених параметрів. Виконання цієї вимоги гарантує точність і визначеність, що є важливою умовою у прийнятті судового рішення. Порухення принципу тотожності призводить до помилок. У ст. 337 КПК України зазначено: “Судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуто обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення

відповідно до обвинувального акта, крім випадків, передбачених цією статтею.", – таким чином, суддя, дотримуючись вимог, має можливість не допустити помилки у своєму рішенні.

Закон суперечності наголошує, що два протилежні судження в жодному разі не можуть бути одночасно істинними – хоча б одне з них неодмінно хибне. Один з найважливіших законів у судовому процесі допомагає навчитися розкривати й усувати логічні суперечності щодо інших учасників кримінального процесу. Для усунення будь-яких суперечностей та отримання реальних доказів чинне законодавство у ст. 369 КПК України, перелічуючи умови за яких вирок визнається як такий, що не відповідає фактичним обставинам справи, виділяються умови, безпосередньо пов'язані з логічним законом несуперечності: "... 3) за наявністю суперечливих доказів, що мають суттєве значення для висновку суду, у вирокі не вказується, на якій підставі суд врахував одні з цих доказів і відкинув інші; 4) якщо висновки суду, викладені у вирокі, мають суттєві суперечності". Тобто докази, які беруть за основу для висновків у справі повинні мати факти без жодних внутрішніх суперечностей, тому є важливим дослідити і перевірити усі обставини, й внаслідок усунути будь-які суперечності.

Логічний закон виключення третього є також необхідним у застосуванні його в роботі суддів. Говорить про те, що два суперечливих судження про один й той самий предмет, взятому в один і той же час і в одному і тому ж відношенні, не можуть бути разом істинними або помилковими: одне – з необхідності істинне, а інше – помилкове; третього бути не може. Закон вимагає чіткої відповіді або "так", або "ні". Отже, обвинувачений у справі може бути або винен у злочині, або невинен. Суддя повинен суворо мислити згідно з цим принципом: якщо встановлено, що істинним є перше судження, то друге – хибне, і навпаки.

Четвертий закон достатньої підстави вказує, що будь-яка думка повинна бути обґрунтована, тобто мати конкретний зміст даної підстави. Відповідно до ст. 131 КПК України, особа може бути притягнута як обвинувачувана тільки у тому випадку "якщо в наявності достатньо доказів, які вказують на здійснення злочину певною особою", й порушується справа тільки тоді, коли наявна достатня підстава, яка вказує на ознаки злочину згідно з ст. 94 КПК України.

Вирішення судом законного, правильного, істинного рішення є наслідком практичної взаємодії всіх вищеперерахованих законів логіки в кримінальному судочинстві. Порушення, не дотримання хоча б одного з них веде до судових помилок. Основне завдання логіки полягає в тому, щоб навчити суддів правильно мислити, послідовно будувати хід думок, свідомо застосовувати закони та форми мислення на практиці.

ВЕРИФІКАЦІЯ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ВЕРСІЙ

Версії поділяються на 2 категорії, версії що намагаємося підтвердити, та версії, які прагнемо спростувати. Існують такі логічні процедури, як верифікація (підтвердження істини) та фальсифікація (підтвердження хибності). Дані категорії виділяють як основні елементи процесів з доведення та спростування. Процедуру верифікації розділяють на пряму та непряму.

Пряма верифікація характеризується тим, що у даному процесі необхідно обґрунтувати версію незалежно від її правдоподібності або хибності альтернативних контраверсій. Пряма верифікація характеризується емпіричністю розкриття об'єктивності зазначеної версії, а також у слідчо-експериментальному розкритті злочинної картини (наприклад, версія отруєння динітрофенолом, що було виявлено в організмі потерпілого при проведенні експертизи). Необхідно зазначити, що при цьому емпіричний спосіб не завжди є ефективним, тому застосовується теоретичний.

Безперечно, теоретична верифікація характеризується вже наявними фактами або об'єктивними закономірностями, підтверджує що версія є основною істинного факту та необхідною умовою.

Непряма верифікація має декілька логічних різновидів, версія обґрунтовується шляхом аргументованого виключення контраверсій. Якщо при наступному розслідуванні здійснюється відбирання несумісних з новими даними фактів, то така контраверсія може застосовуватися при отриманні додаткових версій. Додаткова інформація може отримуватися теоретичним шляхом та емпіричним дослідженням.

При використанні непрямої верифікації, а також фальсифікації істинності, необхідно врахувати такі факти: що могли виникнути при здійснювати злочину, або впливати після нього; що могли вказувати на недоведення здійснення або нездійснення, наприклад, виявлення слідів, що залишилися, а потім аргументація тощо.

Пряма фальсифікація є протилежним процесом від верифікації та її роль впливає у зведені до абсурду версії. Це може здійснитися у разі: виведення несумісних фактів; поєднання достовірної та хибної версії, тим самим проявиться суперечність, що достатня для фальсифікації. Такі варіанти передбачаються якщо несумісність версії з початковими версіями не є очевидними і тому потребує обґрунтування.

Непряма фальсифікація версії в свою чергу здійснює обґрунтування істинності несумісних з нею припущень, чим опосередковано доводиться її хибність

Таким чином, проаналізувавши дане питання, можна зробити висновок, що при здійсненні аргументації та встановлення фактів достовірності або хибності при верифікації та фальсифікації, такий процес призводить до редукції можливих версій, що означає підвищення версії, або навпаки – пониження до нуля, тобто виключення версії.

Гушин Олексій,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

ПОМИЛКИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПОРУШЕННІ ЗАКОНУ ТОТОЖНОСТІ

«Неможливо, щоб одне й те саме разом було й не було властиве одному й тому самому і в одному й тому ж сенсі» — так, великий давньогрецький вчений-енциклопедист та філософ Аристотель описував у своїй праці “Метафізика” один із чотирьох законів формальної логіки — закон тотожності. Цей закон означає, що у процесі міркування про якийсь предмет необхідно мислити саме цей предмет і не можна підмінити його іншим предметом думки. Закон тотожності можна зобразити у вигляді математичного виразу: $A \in A$ $A=A$, де A — це будь-яка думка.

Під час нашого процесу мислення можуть виникати помилки закону тотожності, для яких вже давно зроблено класифікацію. Виділяють наступні помилки:

— Амфіболія (від грецького "амфіболос" – двозначність) – двослівність виразу, підміна сутності понять. Дуже яскравим прикладом даної помилки є фраза “Карати не можна милувати “де зміст буде змінюватися залежно від того буде поставлена кома перед “не можна” чи після.

Ще одним прикладом амфіболії можна назвати наступне оголошення: “Продається собака. Невибагливий щодо їжі. Дуже полюбає дітей.”. Якщо не зробити пояснення, то з’являється помилка, нібито собака полюбає їсти дітей.

— Еквівокація – використання одного і того ж терміну у різних значеннях.

Еквівокація наявна, наприклад, у такому міркуванні: “Рух вічний; ходіння до університету — рух; отже, ходіння до університету вічне”.

Тут багато значним є слово «рух». У першому засновку міркування цей термін застосовується як філософська категорія, а у другому — як позначення певних фізичних дій людини.

Другим прикладом можна навести таке міркування:”Старий моряк — це морський вовк. Всі вовки живуть у лісі. Морський вовк також вовк. Отже, морські вовки живуть у лісі”. В даному випадку термін морський вовк навмисно використовують з двома різними змістами поняття.

— Логомахія – суперечка про вербальні поняття коли учасники дискусій не можуть дійти згоди з причини недосягнення конвенції стосовно змісту того чи іншого поняття. На цю помилку звертав увагу відомий англійський філософ Франциск Бекон Веруламський. Як приклад можна навести такий жартівливий діалог:

— Чому ви називаєте цей хор змішаним? Тут же самі жінки.

— Так. Але при цьому деякі з них вміють співати, а деякі ні.

— Помилка підміни тези — логічна помилка, що здійснюються в ході доказу, що складається з свідомої заміни тези на інше схоже судження, яке легше піддається доведенню, і доказ якого видається за доказ початкової тези.

Наприклад: хтось сперечається, що “всі люди егоїсти”, потім не зможе це підтвердити аргументами і намагатиметься підмінити її на тезу “люди егоїсти” у сенсі “деякі люди егоїсти”.

— Втрата тези (лат. *ignoratioelenchi*) – це така помилка, яка полягає у ненавмисній заміні того положення, яке обґрунтовується в промові.

Вона виникає ніби випадково, незалежно від волі оратора. Тобто він сам не усвідомлює, що обґрунтовує не те положення, яке заявив у своїй промові, а лише подібне до нього.

*Давиденко Людмила,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс 2 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НОРМ ПРАВА

Важливою складовою юриспруденції є логіка. Нею повинен вміти володіти кожен професійний юрист, оскільки право має справу з судженнями, поняттями, визначеннями, умовиводами. Тому в праві, як і в будь-якій іншій галузі необхідно дотримуватися логіки, адже мислити точно, послідовно, не допускати логічних помилок – це головна задача кожного юриста.

В юридичній професії значне місце посідають норми права. Традиційно термін «норма» має декілька тлумачень. Одне із них: норма – це правило поведіння загального характеру, встановлене або санкціоноване державою, що має обов’язкову юридичну силу. Для того, щоб створити дієву норму, законодавець повинен приділяти увагу логічним законам, операціям, способам викладу змісту норм.

Логіка вивчає зв’язки нормативних висловлювань, говорить про обов’язковість, дозволеність, забороненість.

Якщо розглядати норму з точки зору логіки, то можна сказати, що норма – це певний силіогізм, адже вона складається з трьох висловлювань, містить три елементи. Силіогізм складається з двох засновків і одного

висновку. Так і норма права містить засновок, який називають гіпотезою, що вказує на життєві обставини, за наявності або відсутності яких реалізується правило поведінки. Наступний засновок – це диспозиція, що вказує правило, якому має відповідати поведінка суб'єкта. І висновком є санкція, тобто покарання за не дотримання цих вимог. Ми можемо помітити логічний зв'язок між цими компонентами. В кожній нормі права спочатку наголошується на умовах, за яких вона підлягає застосуванню. Далі повинно зазначитися правило поведінки, якому суб'єкт повинен слідувати. У висновку повинні міститися наслідки в разі порушення цих вимог.

Більшість правознавців вважає структуру норм права трьохчленною: гіпотеза, диспозиція, санкція. Кожен із трьох елементів у логічній структурі норми права є обов'язковим та має особливе місце і призначення. Адже без диспозиції норма немислима, без гіпотези є безглуздою, а без санкції неспроможна. В нормах права тісно пов'язані ці три елемента, оскільки спочатку встановлюється життєва обставина, потім визначається правило поведінки, якому має відповідати суб'єкт, а потім встановлюється санкція.

Аналізуючи норми права, варто вказати на те, що гіпотеза та санкція перебувають в логічній зв'язці – імплікації, що вказує на причинно – наслідкове відношення, використовується логічний сполучник «Якщо – то», зазвичай такий сполучник використовується при складанні норм права. Наприклад, «Невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого, якщо воно спричинило тяжкі наслідки неповнолітньому – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років». Ст.140 КК України. Його можна записати формулою, що має вигляд (якщо p то q), де « p » - підстава, умова, або як в логіці називають антецедент, а « q » - консеквент тобто висновок, наслідок.

Але спочатку, щоб отримати консеквент з антицеденту, необхідно зрозуміти диспозицію – якому правилу поведінки має відповідати суб'єкт. Зазвичай диспозиція статті закону виражена у формі кон'юнктивного судження, для того щоб зазначити всі ознаки, які перелічуються в законі. Ознаки з'єднуються за допомогою єднальних сполучників «і», «та», «так само».

Коли встановлена чітка норма, то за допомогою дедуктивного методу (зміст якого полягає в дослідженні норми права від загальних положень до окремих з урахуванням індивідуальних особливостей, використовуючи логічний аналіз) можна правильно тлумачити норму.

ЛОГІЧНИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІ

Будь-яка наука має свою методологію, але існують загальнонаукові методи пізнання, з яких головні – логічний та історичний.

Логічний метод включає в себе аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, визначення понять та їхню класифікацію, перехід від абстрактного до конкретного і від конкретного до абстрактного. Аналіз – це розбір явища на складові та дослідження кожної складової окремо. Синтез – це, навпаки, операція, за допомогою якої ми складаємо відомі нам розрізнені факти та утворюємо з них цілісну картину. Індукція забезпечує перехід від вивчення одиничних фактів до узагальнених положень. Дедукція, навпаки, означає перехід від абстрактних висновків до конкретних фактів. Таким чином, логічний метод являє собою спосіб установлення логічних взаємозв'язків між поняттями, провести їхню класифікацію, поділити досліджувані явища на окремі види та підвиди, установити їхню ієрархію.

Історичний метод вивчає послідовність виникнення, розвитку, зміни та припинення існування певних явищ. За допомогою цього методу можна установити характерні риси того чи іншого предмета або явища на певному етапі його розвитку. Таким чином, він дозволяє установити хронологію перетворення того чи іншого предмета або явища в процесі його існування та взаємодії з іншими предметами або явищами.

Узагальнюючи, можна сказати так: історичний метод дає нам змогу установити, що за предмет ми вивчаємо, а логічний – як він взаємодіє з іншими. Необхідно зауважити, що вони мають між собою діалектичний зв'язок: ефективне дослідження неможливе без поєднання цих двох методів.

Як і для будь-якої іншої науки, для юриспруденції ці два загальнонаукових методи мають першочергове значення.

Наприклад, проявом використання логічного методу в теорії права є структуризація норми права: використовуючи логічну операцію аналізу, ми визначаємо три складові норми права – гіпотезу, диспозицію та санкцію. Навпаки, синтезуючи різні джерела права (нормативно-правові акти, судові прецеденти, правові звичаї тощо) та встановлюючи їхню ієрархію, ми отримуємо можливість визначити тип правової сім'ї, до якої належить досліджуваний об'єкт: романо-германська, англо-американська, традиційна або релігійна. Приклад використання операцій дедукції та індукції легше за все продемонструвати в сфері криміналістики: встановлюючи склад злочину, слідчому доводиться на основі конкретних

виявлених ним фактів виводити загальну картину злочину та, навпаки, тримаючи в голові цілісну картину, викривати неочевидні спочатку факти.

Історичний метод знаходить своє призначення у визначенні важливих віх розвитку права, тобто перш за все у такій сфері, як історія держави і права. Завдяки існуванню цього методу ми нині знаємо, що на початку становлення людської цивілізації не існувало інших джерел права, окрім правового звичаю, а першими правовими нормами прийнято вважати так звані мононорми – правила поведінки морального, правового та релігійного характеру одночасно. Історичний метод дозволяє нам прослідкувати розвиток держави і права, а також інститутів та процесів, з ними пов'язаних.

Таким чином, логічний та історичний методи можна упевнено назвати основою юридичної методології, без якої неможливе навіть найпростіше дослідження та будь-яка юридична діяльність.

Дрокіна Ілона,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 1 група*

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ

У наш час проблема якості багатьох законів, правильності їх формулювань, термінів і понять, які в них використовуються, стає однією з найважливіших. Ефективним способом для усунення проблеми невизначеності і протиріч у законодавстві є логічне тлумачення.

Логічне тлумачення дозволяє розкрити зміст юридичних норм, який іноді не збігається з буквальним значенням через невдалий вибір законодавцем словесних форм. Для цього інтерпретатор повинен знати закони логіки, різні логічні прийоми. Коло логічних прийомів включає:

1. Логічне перетворення. Воно виникає із особливостей мовного формулювання норм права. Наприклад, у ч. 1 ст. 186 КК України зазначено: «Відкрите викрадення чужого майна (грабіж) карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до чотирьох років». Цю статтю потрібно тлумачити таким чином, що покаранню підлягає не сам грабіж, а суб'єкт, який його здійснив.

2. Виведення норм із норм. Це по суті логічний розвиток норм. За цим правилом більш конкретна норма виводиться із загальної норми. На основі цього можна вивести такі правила тлумачення: кому заборонена дія, тому заборонена і дія, що призводить до цієї цілі; кому заборонена дія, тому заборонена і дія, до якої вона призводить, якщо не можна

досягти її іншим шляхом; хто уповноважений щодо цілі, той уповноважений і щодо дії, якщо її не можна досягнути іншими діями, і навпаки. Разом із тим одну й ту ж ціль можна досягнути різними засобами і діями.

3. Висновки з понять. При інтерпретації відбувається розгортання поняття до детальних суджень. При цьому відбуваються ментальні операції аналізу і синтезу, встановлення співвідношення з іншими поняттями, операції зі містом і обсягом понять, висловлення.

4. Висновки з аналогії. Ця операція проводиться, коли законодавець подає поняття і вказує лише приблизний перелік обставин, що під нього підпадають, уповноважуючи тлумача розширити і доповнити його подібними обставинами.

5. Умовивід ступеня. Це правило використовується під час порівняння дії, предметів, явищ.

6. Висновки від супротивного. Це правило ґрунтується на законі несуперечності: два протилежних судження про зміст норми не можуть бути істинними, одно обов'язково буде хибним.

7. Доведення до абсурду. Суть даного прийому полягає в тому, що теза, яка імовірно відображає зміст норми, доводиться до абсурду і цим доводиться її хибність.

Таким чином, поняття «логічний спосіб тлумачення» об'єднує в собі досить широке коло логічних прийомів. Всі вони дозволяють усвідомити зміст норми права. Їх об'єднує те, що вони базуються на даних лише однієї галузі знань - логіки. Обсяг поняття «логічний спосіб тлумачення» вичерпується сукупністю лише логічних прийомів.

Отже, вимоги і правила логіки щодо законодавчого процесу передбачають досягнення чіткості і ясності нормативно-правових документів. Будь-яка нечіткість, непослідовність у змісті правових актів знижує їх ефективність, веде до суперечностей. Якщо дотримуватися вимог логічного способу тлумачення, то закони будуть зрозумілими і недвозначними, і проблема тлумачення законів не буде вже такою гострою.

Дубов Артем,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс. 11 група*

ЮРИДИЧНІ ДОКУМЕНТИ В КОНТЕКСТІ ЛОГІЧНИХ ВИМОГ

Сьогодні юридичні документи «відіграють» провідну роль. Якщо раніше документ розглядався суто як папір, котрий підтверджує певний факт та «несе» певну інформацію, то наразі такий підхід трансформується через розвиток технологій та зміну значення юридичного документа в

цілому. Таким чином, нова електронна форма документів зробила документообіг більш ефективним.

Юридичний документ – це письмовий акт, що встановлює, змінює або припиняє певні правовідносини або закріплює факти, що мають юридичне значення. Юридичні документи опосередковують усі етапи правового регулювання, серед яких основними є правотворчість, безпосередня дія юридичної норми, їхня практична реалізація, і як логічний наслідок їх порушення – притягнення до юридичної відповідальності у передбаченому законом порядку.

Слід зазначити, що, як і будь-який документ, юридичний документ, беззаперечно, повинен відповідати усім ustalеним та апробованим практикою логічним вимогам. Помилки, які виникають через порушення основних законів логіки, мають своїм наслідком непослідовність у процесі міркування, зумовлюють прийняття хибних суджень за істинні, спотворюють змістове сприйняття конкретного юридичного документа. Будь-який відступ від вимог логічності щодо змісту юридичного документа «є об'єктивною перешкодою» в процесі подальшого правозастосування юридичного акта. Як «свідчить» практика досягти логічності можливо за допомогою чіткого та неупередженого дотримання вимог, відповідно до яких формулювання змісту юридичного документа має бути ясным, чітким, точним, лаконічним та доступним для сприйняття і аналізу будь-яким суб'єктом.

Точність юридичних документів має надзвичайно велике значення як і для самих сторін (учасників) правових відносин, так і для органів, які здійснюють правозастосування, посадових та службових осіб, котрих безпосередньо «стосується» юридичний документ. Таку імперативну вимогу, як точність змісту документа потрібно тлумачити, як ступінь відповідності тексту правового акту тій думці, яка була в нього закладена суб'єктом, який сформував конкретний юридичний документ – тобто нормотворець. Враховуючи вищезазначене, можливим є виокремлення таких критеріїв точності юридичного документа, як чіткість, тобто недвозначність визначення понять; відсутність в тексті документа двозначних та багатозначних термінів; неприпустимість використання не пояснених далі за текстом слів та словосполучень. На жаль, слід констатувати, що сьогодні доволі часто зустрічаються нормативно-правові акти, які суперечать вищезазначеним положенням. Окрім того, юридичні документи повинні бути достатньо ясними (зрозумілими) з метою створення умов для безпосереднього сприйняття його особами, котрих тим чи іншим чином стосуються ці юридичні документи. Тобто, незрозумілий юридичний документ «не здатен забезпечити» комплексне уявлення про права та обов'язки осіб, які «випливають» зі змісту цього документа, що має наслідком невизначеність в діяльності, невиправдані витрати часу і сил на запити щодо тлумачень положень акта, а також призводить до ряду непорозумінь та помилок. Зрозумілість та легке

сприйняття змісту залежить від вдалого добору слів, термінів, терміносполук, речень, їхнього правильного і послідовного розташування у тексті документа.

Таким чином, підсумовуючи усе вищевикладене, можемо зробити висновок, що кожен юридичний документ (процесуальний чи матеріальний), кожен прийнятий та чинний нормативно-правовий акт повинен відповідати усім логічним вимогам, оскільки саме так буде забезпечено його ефективне застосування та єдність у тлумаченні у його положень (змісту).

Дубовик Тетяна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет, 1 курс, 3 група

ЗМІСТ ТА ОБСЯГ ПОНЯТТЯ "АКСІОМИ В ПРАВІ"

Аксіоми в праві – загальноприйняті істини, які в результаті перевірки багатоміровою суспільно-історичною практикою стали незаперечними, вихідними елементарними істинами – звичними і самоочевидними, поза якими неможливе існування права як соціального явища. Правові аксіоми представляють собою найважливіші принципи права, які закріплені в нормативно-правових актах.

Суттєвими ознаками поняття " аксіоми в праві " є наступні:

моральність – вони з одного боку висловлюють моральні основи права, його загальнолюдський зміст, а з іншого – моральна обґрунтованість правових аксіом очевидна з точки зору справедливості і здорового глузду; універсальність характеру, загальновизнаність, тобто ідеї, висловлені правовими аксіомами є основними положеннями, на яких базується більшість інших правових норм: відхід від них, їх недотримання може призвести до того, що право втрачає свої риси, перестає бути правом; однозначність, оскільки правові аксіоми не визивають сумнівів, не допускають інших тлумачень, з них виводяться, на їх основі визначаються, розробляються усі інші категорії правової науки, які потім вводяться в норми права; спадкоємність у праві: вони складаються у результаті багатомірової практики, висловлюють досягнення загальнолюдської культури, сприймаються правом різних епох і історичних типів. Оскільки зміст поняття задає його обсяг, то тепер можна здійснити класифікацію правових аксіом. У літературі її прийнято проводити за кількома підставами.

За масштабами їх функціонування виділяють: 1) аксіоми, які є принципами права: загальні аксіоми-приписи ("то, що не заборонено є дозволено", "де є право, там є і його захист"); міжгалузеві аксіоми-приписи ("суд і суддів потрібно поважати", "рішення суду повинно бути мотивованим") та галузеві аксіоми-приписи ("немає злочину без вказівки

на те в законі"); 2) аксіоми, які не є принципами права: одиничні ("загальновідомі факти не підлягають доведенню").

За галузевою належністю можна виділити: 1) матеріально-правові аксіоми ("не можна бути винним без вини", "всі рівні перед законом і судом");

2) процесуально-правові аксіоми ("кожен позов обмежений межами певного часу"; "рішення суду не впливає на тих, хто не брав участі в справі").

За сферою існування (і за змістом) правові аксіоми поділяються на:

1) нормативні, тобто ті, що представляють собою правові веління, закріплені в текстах нормативно-правових актів; 2) наукові.

В залежності від форми закріплення правових аксіом останні можуть бути розділені на три види: 1) безпосередні – у вигляді самостійного нормативно-правового припису; 2) ті, що виводяться зі змісту правових норм; 3) ті, які не отримали закріплення в законодавстві.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що правові аксіоми – це окрема група правових норм, що відрізняється від інших за змістом, завданням і способом виникнення. Правові аксіоми – це ідеї, що існують у правосвідомості та є логічними передумовами принципів права. Завдяки їм право зберігає свою соціальну цінність, забезпечує порядок, організованість, стійкість суспільних відносин. Аксіоми утворюють "змістовний каркас" всієї правової системи: на них будується юридична наука та всі теоретичні уявлення про право. Значення правових аксіом полягає в тому, що вони виконують важливу регулятивну функцію, прикладну, пізнавальну ролі. Наука спирається на них, як на вихідні, перевірені життям дані.

Дьомін Єгор,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

ІНЮК для СБУ, 1 курс, 1 група

ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СПРАВ У СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Небезпечність слідчих помилок неодноразово відзначалася в юридичній літературі. На шкідливість для справи правосуддя цього явища звертав увагу ще Ганс Гросс у своїй праці «Настанова для судових слідчих як система криміналістики» 1892 року. Проблема помилок в слідчій діяльності та їх кваліфікація аналізувалась у працях вітчизняних правників В. К. Весельського, Я. П. Зейкана, В. О. Коновалової, А. Б. Марченко, В. О. Навроцького та ін.

Досудове розслідування – діяльність відповідних органів держави зі збирання і фіксації фактичних даних про обставини кримінального правопорушення та встановлення осіб, які його вчинили.

Загалом розслідування кримінальних справ є складним логіко-пізнавальним процесом, який вимагає від слідчого значних інтелектуальних, організаційних, вольових зусиль. Варто враховувати фактори в яких здійснюється діяльність слідчого, а саме: розслідування здійснюється в стислий термін, за умов браку інформації та протидії розслідуванню. Зазначені чинники негативно впливають на якість досудового слідства та породжують помилки.

На думку І. Л. Петрухіна, помилка – твердження, що не відповідає дійсності або дія, що не призводить до досягнення поставленої мети.

В юридичній літературі термін «слідча помилка» вживається для характеристики будь-яких недоліків у діяльності органів досудового розслідування.

Н. І. Клименко виділяє такий різновид помилок у розслідуванні, як логічні помилки. Логічні помилки – це ненавмисне порушення правил логіки у процесі міркування через недбалість або непоінформованість. Вони складають значну частину слідчих помилок. Логічні помилки пов'язані з спотворенням зв'язків між думками. В. Д. Берназ розділяє їх на чотири групи: помилки в поняттях, помилки в судженнях, помилки в умовиводах, помилки в доказах.

Головними причинами виникнення слідчих помилок є: 1) низький професіоналізм слідчих; 2) недостатній практичний досвід; 3) перевантаженість роботою; 4) недоліки освіти; 5) суперечливість законодавства.

Несвоєчасність виявлення та нейтралізації наслідків помилок слідчого негативно впливає на повноту та ефективність досудового розслідування, може призвести до визнання отриманих доказів недопустимими та унеможливити їх використання при прийнятті процесуальних рішень на стадії судового розгляду.

Логічні помилки можуть бути виявлені самим слідчим. Це відбувається при аналізі і переоцінці слідчої ситуації, коли дані про ситуацію не стикаються, носять суперечливий характер і породжують сумніви в правильності оцінки ситуації. Також помилки можуть бути виявлені на будь-якій стадії слідчої дії: при його підготовці, реалізації та оцінці отриманих результатів.

Інші суб'єкти виявлення слідчих помилок – керівник слідчого підрозділу і прокурор. Ці особи можуть дати слідчому вказівки про виправлення допущених помилок, повернути йому справу для виробництва додаткових слідчих дій у зв'язку з неповнотою дослідження обставин події або передати справу іншому слідчому для виправлення помилок і заповнення виявлених прогалин.

Для усунення помилок слідчих О. М. Домашненко рекомендує наступне: забезпечити належне професійне навчання співробітників слідчих підрозділів, забезпечити їх криміналістичними інноваціями та

підвищити рівень взаємодії між співробітниками різних органів та служб правопорядку.

Отож, можна зробити висновок, що логічні помилки слідчого зменшують ефективність досудового розслідування злочинів, призводять до судових помилок, результатом яких стає неправильна правова оцінка дій підсудних, а в окремих випадках і необґрунтоване засудження невинних. Вони здійснюють негативний вплив на правосвідомість громадян, зменшують авторитет правоохоронних органів у населення.

Єлькіна Олена,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ШКОЮ України, 1 курс, 8 група*

ПОЛОЖЕННЯ ЗАКОНУ ЯК ПІДґРУНТЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Дослідження поняття юридичної аргументації розпочалися ще за часів античності і сягають сьогодення, адже і досі багато вчених не можуть дійти до спільної думки та спільного тлумачення юридичної аргументації; адже ці дослідження характеризуються багатого різноманітністю тем, підходів, ідей і принципів. Очевидно, що більшість вважає юридичну аргументацію процесом, тобто явищем динамічним, а право найважливішим регулятором суспільних відносин. Воно починає застосовуватися, коли юридичні норми, а саме його елементарні частини реалізуються суб'єктами соціального спілкування.

Будь-яке суспільно важливе твердження або заперечення повинно одержати повне або часткове обґрунтування, тобто аргументацію. Зараз теорія аргументації стала інструментом пошуку оптимальних рішень різноманітних задач, що виникають, як результат неминучих процесів. Через це аргументація вкрай важлива для людської діяльності, зокрема для юриспруденції. Процес юридичної аргументації здійснюється згідно загальних логічних норм: принципів, законів і правил строгого мислення. Правильність побудови аргументів з юридичним змістом визначають логічні норми, що містять обмеження. Порухення логічних норм приводить до алогізмів. Зміст юридичного тексту вимагає логічності та високого ступеня доведеності, а це зумовлює специфіку синтаксичної будови речення. Під правовими аргументами розуміються, нормативно-правові приписи, принципи права, правові дефініції, аксіоми, і усталені правила, створені юридичною практикою.

Можна зробити висновок що, юридичним аргументом є аргумент, який наводить принаймні одне правило чи закон для підтвердження тези. За визначенням В. Д. Титова «Логічні принципи в процесі правового аналізу потрібно використовувати в їхній системній єдності, бо тільки у

своїй сукупності вони охоплюють усі головні формальні напрямки розумової діяльності правника, дотримання яких сприяє отриманню фактичних, обґрунтованих висновків у справі, спрямованих на правильну юридичну оцінку подій, на встановлення судової істини.» Закони – це положення, які відображають суттєві необхідні та загальні зв'язки і відношення, через це дія закону є обов'язковою, неминучою. Посилання на закон є глибоко переконливим, тому достатньо встановити, що дане положення випливає із певного закону, як одразу із необхідністю визнається істинність цього положення.

У процесі слідства або судового засідання юристи використовують доказові факти, із яких роблять певні висновки. У теоретичному значенні поняття юридичної аргументації містить комплекс знань про структуру, види і процес аргументування як логічної процедури, для розуміння аргументації залучається комплекс логічного знання. У практичному значенні вона виступає як одна з основних логічних складових юридичної техніки, що має за мету здійснення правозастосування за певними логіко-юридичними нормами.

Таким чином, в юридичній аргументації можна виділити свої структурні елементи: висування тези; приведення аргументів, основних і додаткових; приведення контраргументів; формулювання висновку, адже юридична аргументація це неупереджений процес логічного і мовного доведення тієї чи іншої думки з використанням характерних елементів, і яка має на меті досягнення правового результату.

Єрмак Віолетта,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ІПКЮ, 1 курс, 15 група*

МАНІПУЛЯЦІЯ У ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ

Юридична аргументація у зв'язку з помітним урізноманітненням і зростанням динамізму правового життя та, відповідно, ускладненням юридичної практики набуває дедалі більшої актуальності. Переконливість міркувань ґрунтується на демонстрації їх формальної правильності, тобто суворій відповідності формальній логіці.

Словники з логіки визначають аргументацію як наведення логічних доказів з метою обґрунтування певної думки, зміни позиції чи переконання іншої сторони; сукупність таких доказів; логічний процес, у ході якого істинність будь-якого положення виводиться з істинності аргументів. Аргументація як комунікація – це не тільки ефективна передача інформації, а й облік і забезпечення реакції адресата цієї інформації. Тому аргументація включає в себе не тільки логіку і риторіку, а й принципово непереконливий з неї аспект мовного маніпулювання.

Маніпуляція – це вид прихованого психологічного впливу, майстерне виконання якого призводить до збудження в іншій людині намірів, що не збігаються з її актуально існуючими бажаннями.

Маніпуляція поділяється на 3 види: психологічна, логічна та граматична. Під граматичним (мовним) маніпулюванням ми розуміємо прихований інформаційно-психічний вплив, націлений на спонукання людини до дій, що входять в протиріччя з її інтересами, поглядами, а також з мовною картиною світу і системою цінностей суспільства в цілому. Основа граматичної маніпуляції – психологічні механізми, які змушують адресата некритично приймати спілкування, сприяють виникненню у його свідомості певних ілюзій. Граматичне маніпулювання – це відбір та використання таких засобів мови, за допомогою яких можна впливати на адресата мовлення. Як правило, граматичне маніпулювання передбачає такий вплив на адресата, який він не усвідомлює та приймає як частину об'єктивної інформації.

Психологічна маніпуляція – різновид соціального впливу, який використовується для прихованого впровадження в психіку іншої людини цілей, бажань, намірів, відносин або установок маніпулятора, які не збігаються з актуально існуючими потребами людини. Це приховане управління людьми та їх поведінкою. Важливо зазначити, що методи саме психологічної маніпуляції просувають інтереси маніпулятора за рахунок інших людей, вони можуть вважатися експлуатаційними, насильницькими, нечесними і неетичними.

Логічні маніпуляції побудовані на свідомих порушеннях основних законів і правил формальної логіки або ж, навпаки, на їх вмілому використанні з метою впливу на недостатньо обізнаного опонента. До найбільш поширених логіко-психологічних прийомів відноситься свідомо невизначеність висунутої тези або відповіді на поставлене запитання, коли думка формується нечітко, невизначено, що дозволяє по-різному її інтерпретувати. В юриспруденції саме цей прийом дозволяє виплутатися зі складних ситуацій.

Юридична аргументація, з логічної точки зору, - це процес підбору аргументів та структурування відношень між ними відповідно логічним правилам істинності, що здійснюється у юридичному контексті. Юридична аргументація має ґрунтуватися на такій науці як логіка, оскільки саме вона надає аргументації точності, усталеності та необхідної об'єктивності. Аргументація в загальному значенні — це процес обґрунтування людиною певного положення (твердження, гіпотези, концепції) з метою переконання в його істинності, доцільності, і частіше за все обґрунтування здійснюється за допомогою маніпуляції.

МОДЕЛІ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

У практиці міркування ми часто стаємо свідками ситуації, коли необхідно мати доказ та показати, чому воно істинне, у чому його практична необхідність і доцільність, у чому його перевага над явним знанням. Аргументація в загальному значенні — це процес обґрунтування людиною певного положення з метою переконання в його істинності, доцільності. Вона здебільшого використовується для спростування чи доведення тези.

Чи не найпоширенішим серед підходів до типології правової аргументації існує три основні моделі(типи) юридичної аргументації: дедуктивну модель, індуктивна модель і модель аргументації за аналогією.

Дедуктивна модель аргументації, побудована виключно на правилах формальної логіки. Існує пряма і непряма дедуктивна аргументація. Пряма: від висновку до аргументу, тобто спочатку наводиться теза, а потім вона пояснюється аргументом. У непрямій аргументації істинність тези обґрунтовується шляхом встановлення хибності антитези. Непряма аргументація буває: апагогічна аргументація та розділова аргументація.

Наприклад: У результаті аналізу справи слідчий вивів тезу: постріл у потерпілого був зроблений з близької відстані. По-перше, навколо вогнепальної рани на тілі потерпілого знайдені сліди пороху, який не згорів. По-друге, такі сліди залишаються навколо рани лише тоді, коли постріл був зроблений з близької відстані. Розглянута аргументація побудована за схемою прямого дедуктивного міркування, а саме — умовно-категоричного силогізму.

Індуктивна аргументація будується на протилежних дедукції засобах, тобто думка рухається спочатку від аргументів, а потім з них виводять тезу(висновок). Наприклад:Лазерна корекція зору - новий маловивчений метод. Він з'явився недавно, отже, відсутні дослідження віддалених результатів операції, які підтвердили б її повну безпеку. Адже щоб дійти кінцевого висновку, треба спостерігати за пацієнтом протягом всього життя. А з моменту першої корекції не пройшло ще і 20 років. Отже, ми не можемо спрогнозувати, як буде поводити себе проопероване око через 25-40 років.

Аргументація за аналогією – це правдоподібне аргументація, в якому висновок(тезу) про наявність ознаки в предмета роблять на підставі(аргумент) його подібності в суттєвих рисах до іншого предмета. Існують такі види: аналогія властивостей та аналогія відношень.

Аналогія властивостей – це аргументація, в якій об'єктом уподібнювання є два схожих предмети, а ознакою, що переноситься, – властивості цих предметів. Наприклад: Історія зберегла оповідання Плутарха з приводу несподіваного розлучення консула: "Римлянин, розлучаючися з дружиною і чуючи осуд друзів, які казали:" Хіба вона не цнотлива? Чи не гарна вона собою? Чи вона безплідна?"- виставив вперед ногу, взуту в черевик, і сказав:" Хіба він не гарний? Або стоптаний? Але хто з вас знає, де він мені тисне ногу? "

Аналогія відношень – це аргументація, в якому об'єктом уподібнювання є схожі відношення між предметами, а ознакою, що переноситься, - властивості цих.

Отже, у наш час оволодіння мистецтвом аргументації є одним із актуальних завдань для широкого кола спеціалістів: юристів, менеджерів, політиків, педагогів, журналістів, бо їх професійна діяльність пов'язана з впливом на людей через різні види комунікації, зокрема суперечки. І вміння правильно користуватися основами аргументації дає їм можливість переконати опонента у правильності власних думок, логічно пояснити і довести свою точку зору.

Зінченко Анна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ України, 1 курс, 9 група*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕДУКТИВНО-МЕХАНІЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

В діяльності юристів логіка має особливе значення. Для мене, як для майбутнього юриста, є дуже важливим та актуальним з'ясування ролі логіки в методології юриспруденції. Хочу розібрати це питання на прикладі статті Роско Паунда "Механічна юриспруденція", яку включають до всіх американських антологій.

У розділі монографії В. Д. Титов "Розвиток юридичної логіки в США (перша чверть ХХ ст.): Р. Паунд про дедуктивно-механічну юриспруденцію", каже про те, що ця праця відіграла дуже важливу роль для розвитку юридичної логіки в США початку ХХ ст., а внаслідок цього, і в усьому світі, так як з неї почався новий етап наполегливих спроб з'ясування ролі логіки для юриспруденції. Новаторство цієї статті полягає в тому, що раніше теоретики права орієнтувалися головним чином на внутрішні ресурси правової думки і принаймні обходилися без посилань на філософські джерела, а у міру перетворення прагматизму в домінуючий напрям американської філософської думки — навіть майже обов'язковими в юридичних публікаціях подібного роду.

В своїй статті Р. Паунд пише про те, що сучасні суспільства зацікавлені у встановленні та підтримці найбільш високого наукового стандарту у відправленні правосуддя. Р. Паунд дає своє пояснення тому, що потрібно мати на увазі під науковістю права, зазначає, що цілями наукового права є його раціональність, однаковість застосування і точність.

Р. Паунд писав: “Наукове право — це аргументоване зведення принципів відправлення правосуддя, а його протилежність — усього лише конгломерат судових химер, більш або менш вдало замаскованих під правосуддя, справедливість або природне право. Але цей науковий символ права є тільки засіб у напрямі до мети права — здійснення справедливості. Право наукове потрібно для того, щоб усунути особисте свавілля судової адміністрації, щоб запобігти корупції і щоб обмежити небезпечні можливості судового неучтва.”

В. Д. Титов у своїй статті зазначає, що надмірна науковість права шкодить йому щонайменше в двох відношеннях — у забезпеченні його впливу на суспільство загалом і впливу на самих юристів. Право не повинно ставати надто науковим для того, щоб звичайні громадяни могли оцінити його дію, оскільки воно має практичну функцію регулювання повсякденних відносин пересічних людей відповідно до прийнятих у суспільстві ідей чесної гри.

Р. Паунд аналізує розходження між правом в книгах і правом у дійсності. В основі даної відмінності лежить те, що, якщо юрист буде вивчати право за книгами, то він не зрозуміє, як вона діє. Звідси виходить відмова вивчати право тільки за нормативним актам та навчання студентів, як практичних юристів, вмінню тлумачити, аналізувати юридичні рішення.

Ознайомившись із статтею Р. Паунда “Механічна юриспруденція”, а також працею В. Д. Титова “Розвиток юридичної логіки в США (перша чверть XX ст.): Р. Паунд про дедуктивно-механічну юриспруденцію”, можна зробити висновок, що принципи перестали розглядатися як щось безумовне і як щось таке, що не підлягає подальшому перегляду внаслідок їх “богоданності” або авторитарної непорушності. Принципи можуть бути взагалі скільки завгодно, але їх конкретний набір свідомо встановлюється самим суспільством відповідно до його практичних цілей і потреб. Так само і логіка, яку використовують юристи, повинна втратити свою прихильність до механічного відтворення колишніх принципів і стати більш гнучкою та динамічною.

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ НОРМИ ПРАВА

Норми права відіграють важливу роль в суспільному житті, вони виступають одним з регуляторів суспільних відносин та виконують низку важливих функцій.

Норми права — це різновид соціальної норми, що закріплює стандарт правомірної поведінки, неприпустимість відхилення від якого гарантується державною владою. З даного визначення можна спостерігати одну з основних переваг норм права над іншими — їх гарантованість державою, що є істотною ознакою цього поняття. До правових норм зараховують розпорядження, які не тільки мають регулятивний характер, але порушення яких завжди призводить до несприятливих наслідків.

Вивченням норм загалом, та норм права як їх складової, займається розділ логіки, який називається логіка норм, або деонтична логіка. Даний розділ логіки виходить з уявлення, що всі норми мають однакову структуру. Логічне тлумачення є розумовою діяльністю, що спрямована на виявлення сенсу норми права.

Кожна норма має складатися з таких частин: зміст (дія, що є об'єктом регуляції); характер (норма дозволяє, зобов'язує чи дозволяє дану дію); умови додатки (обставини в яких має чи виконуватися дія і навпаки); суб'єкт (особа чи група осіб, яким адресована норма). Не всі компоненти знаходять явне вираження в нормативному затвердженні, але без котрогось з них не може існувати норма.

Велика кількість норм в якості особливого компонента мають авторитет. Авторитет — особа чи орган влади, який має право дозволяти, вимагати, чи забороняти. Юридичні норми завжди мають певний авторитет.

Потрібно відзначити, що аналіз структури норм, що надається нормативною логікою, в своїй основі збігається з будовою норм, які вже давно використовуються в теорії права. З юридичного боку кожна норма має включати гіпотезу, диспозицію та санкцію. За формою в якій суб'єкту наказано виконувати зафіксовану дію, правові норми поділяють на: правозобов'язуючі; правозабороняючі й правонадаючі.

Розходження між юридичним та логічним аналізом складових елементів правової норми, пов'язано з визначенням санкції. З погляду логіки, санкція — це складова частина характеру норми. У правових нормах санкція — це складовий елемент норми.

Оскільки основне призначення юридичної норми регулювати поведінку суб'єктів права, то необхідно забезпечити однозначність нормативного визначення правил такої поведінки. Між нормативно-

правовими приписами знову створюваного та інших нормативно-правових актів не має бути суперечності. Текст нормативно-правового акта повинен мати логічну послідовність: перехід від загальних положень до більш конкретних та причинно-наслідковий зв'язок між правовими явищами. Проектовані нормативно-правові приписи повинні відповідати чинним нормативно-правовим приписам, тобто забезпечувати узгодженість та системність діючих норм права. Система правових норм обов'язково будується на засадах вимог несуперечності, внутрішньої узгодженості всіх нормативних пропозицій (висловлювань).

Отже, логічний аналіз дозволяє глибше усвідомити зміст правових норм, що сприяє уникненню можливих юридичних помилок, двозначностей, неточностей в процесах правотворчості і правозастосування.

Іванечко Анастасія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 4 група*

ЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Доказування у юридичній практиці поєднує дві сторони – практичну і розумову (логічну). Доказування, як дослідження підпорядковане законам науки логіки, а з практичного боку – нормам процесуального права. При цьому процесуальні доказові норми також виражають логічні закономірності, а сукупність інформації про факти та обставини справи є логічним змістом судових доказів. Саме на цій підставі закон регламентує, що в процесі доказування слідчий зобов'язаний встановити наявність логічного зв'язку між доказом і фактом, що доказується, і цей обов'язок фіксується у вигляді правила доказування та позначається терміном «належність доказу» – доказ належний, якщо від нього логічно може бути виведений факт, що доказується. Доказування може здійснюватися двома шляхами – шляхом отримання інформації із встановлених законом джерел (показання свідків) та логічним виведенням знань про ці факти з інших, раніше встановлених доказових фактів. На практиці ці два методи тісно переплітаються, адже у випадку прямого доказування необхідний логічний висновок.

Логічне доказування в юридичній практиці складається з трьох взаємопов'язаних елементів: тези, доводів (аргументів) та способу доказування (демонстрації).

У логіці тезою називають головний елемент доведення – судження, істинність якого необхідно довести, а в юридичній практиці висувається судження про факти, на основі якого буде прийняте рішення суду. Теза

повинна бути істиною, чітко та якісно сформульована, в іншому випадку вона обґрунтуванню не підлягатиме. Різновидом тези в юридичній практиці є здогад або припущення адвоката, щодо відсутності або наявності фактів, подій або характеру вчинку. Згодом таке припущення стає предметом доведення. Аргументи – це судження, за допомогою яких обґрунтовується теза, спираючись на закони та правила логіки, на речові докази, свідчення очевидців, юридичні закони, спостереження та висновки експертів (в юридичній практиці). Аргументи повинні бути істинними, не суперечити один одному, а також точними без зайвого чи упущеного. В юридичній практиці мають відповідати таким умовам: достовірності, достатності, належності та допустимості. Доказами називають аргументи в юридичній практиці, які поділяються на матеріально-правові та процесуально-правові, а також за джерелами їх використання розрізняють: цивільно-правові, кримінально-правові, господарчо-правові та адміністративно-правові. Демонстрація – це спосіб обґрунтування істинності тези за допомогою істинних аргументів. У логіці доведення здійснюється за допомогою тез та аргументів не обмежених у часі та ресурсів, які дотримуються однієї лінії аргументації, а характерною ознакою судового доказування є наявність трьох ліній доказування. У кримінальному процесі – це лінія захисту, обвинувачення та суду; у цивільному – лінія позивача, відповідача та лінія, прийнята судом. Демонстрація аргументації повинна бути об'єктивною, завершеною та вірогідною. Для успішного доведення необхідно встановити ланцюжок міркувань, тобто несуперечливий ланцюг між тезою, аргументами та висновком, крім того відношення між тезою та аргументами є відношення слідування. Специфікою юридичного доведення є те, що адвокат також повинен спиратися на моральні, психологічні, економічні та політичні чинники.

Техніка доказування є важливим елементом у професійній діяльності адвоката. У логічній теорії принципи доведення є незмінними та сталими, в той час, як у юридичній практиці спостерігається швидка зміна законів, що призводить до прогалин та суперечностей у чинному законодавстві. Отже, адвокат повинен знати принципи логічного доведення, щоб вміти швидко і якісно застосовувати їх в юридичній практиці.

Іванчук Марія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

За законом України від 02.10.1992 визначено, що документ – це матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є збереження та передавання в часі та просторі. Одним із його видів є

юридичний документ, який пов'язаний із виникненням, зміною або припиненням правовідносин та встановленням прав і обов'язків їх учасників.

Юридичний документ є важливим і цінним способом організації та регуляції суспільних відносин з точки зору норм права. У процесі їх творення логіка відіграє велике значення.

Основними принципами, якими має керуватися укладач юридичних документів, виступають ясність, точність, стислість, аргументованість і доступність. Для їх дотримання необхідно слідувати логічним правилам і законам, які є гарантом виконання основних функцій юридичного документу.

Юридичний документ має беззаперечно відповідати закону тотожності: думка повинна залишатися незмінною протягом усього тексту. З метою недопускання помилок варто уникати використання понять невизначеного змісту, багатозначних за своєю лексичною природою термінів, що унеможливить неправильне розуміння викладеного.

Неодмінно важливим є правильне здійснення логічних операцій над поняттями, серед яких: узагальнення та обмеження, визначення, поділ і класифікація та операції з класами. Щоб уникнути можливих помилок, потрібно чітко слідувати відповідним правилам з кожної операції. Наприклад, для належного виконання узагальнення і обмеження, слід при узагальненні переходити від видового поняття до родового, а при обмеженні – від роду до виду. Буде неправильним при узагальненні поняття «шахрайство» перейти до поняття «грабіж». Недоречним є використання тавтології - однієї з найпоширенішої помилки при визначенні понять: «вбивця – це людина, яка скоїла вбивство».

Для запобігання неточності юридичний документ не має містити слів «деякі», «кінші», «у разі необхідності», які не дають змоги читачеві чітко зрозуміти, про що буде йти мова в певному документі. Так, назва постанови Верховної Ради України про прийняття за основу проекту закону «Про матеріальну відповідальність службовців та деяких інших осіб» (від 20.09.2019) була змінена на назву підписаного Президентом України закону «Про матеріальну відповідальність службовців та привієняних до них осіб за шкоду, завдану державі» (від 03.10.2019). Можемо прослідити, що заміна сприяла кращому розумінню змісту тексту документу.

Отже, з вищевказаного можна зробити висновок, що дотримання логічних вимог до юридичних документів (відповідність логічним законам, основним логічним принципам написання тексту, дотримання правил здійснення логічних операцій над поняттями, уникання неточних слів) уможливить правильне та ефективне розуміння його змісту.

ТИПИ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

У сфері права аргументація відіграє значну роль. Особливого значення вона набуває тоді, коли особа, після подання якого-небудь прохання чи позову, бажає, щоб інші особи прийняли таку заяву. Наприклад, коли парламентарій передає законопроект до парламенту для розгляду, очікується, що він обґрунтує свою точку зору. Будь-який адвокат, що репрезентує справу в суді, доводить важливість вимоги клієнта за допомогою юридичної аргументації. В законодавстві великої кількості країн, яке регулює судочинство, передбачено, що суддя зобов'язаний обґрунтувати прийняте ним рішення. Учені-юристи також використовують аргументацію для доведення своєї думки перед колегами. Таким чином, будь-яка людина, яка представляє юридично значущу точку зору і прагне, щоб вона була визнана суспільством, мусить подати аргументи на користь своєї позиції.

Інтерес до вивчення юридичної аргументації вперше виникнув у середовищі теоретиків права. У ХХ ст. проблемі взаємозв'язку аргументації та теорії права була присвячена низка конференцій міжнародного рівня.

У працях з теорії правової аргументації та юридичної логіки можна зустріти різні підходи до класифікації даного типу аргументації. Домінуючим є поділ на два основні типи юридичної аргументації: дискурсивну та силогістичну. Дискурсивна аргументація часто називається діалогічною (від слова «діалог»). Характерними рисами цього типу аргументації є бажання учасників вести діалог, здійснювати інтерпретацію та узгодження висхідних засновків. В основі силогічної аргументації, навпаки, лежать судження однієї людини.

Також ще однією з найпоширеніших класифікацій юридичної аргументації є виділення п'ятох типів: дедуктивного, індуктивного, герменевтичного, цілісного (когерентного) та трансцендентного.

Дедуктивна модель – найдавніша. Основний її зміст ґрунтується на правилах силогізму. Згідно з даною моделлю, законодавцем у створених ним нормах передбачене все, як наслідок; з них можливо за допомогою лише логічних операцій отримати відповідь на будь-яке питання.

Індуктивна модель юридичної аргументації ґрунтується на протилежних дедукції прийомах і засобах. Герменевтична модель юридичної аргументації своєю появою завдячує герменевтиці. Основоположим поняттям цієї моделі є поняття «герменевтичного кола». Наукова думка розглядає його як можливість осягнення цілого через осягнення частин, і навпаки.

Основною ідеєю цілісного (когерентного) типу є погляд на право, як на інтелектуальний процес, в якому норми мають аналіз вживатися лише в значенні розвинутих людством суспільних процедур відносин, стилю мислення. Важливим також постає розуміння самого права як багатоаспектної цілісності, що існує у різних формах і виявах, базисом яких є природні (невідчужувані) права людини.

Під трансцендентальною аргументацією розуміється тип розуміння, який використовується в аналогіях досвіду та трансцендентальній дедукції. В якості технічного терміна трансцендентальна аргументація з'являється лише в 1930-х роках у Дж. Остіна.

Цілковите досягнення мети юридичної аргументації (досягнення переконання реципієнтів у справедливості, підставності, правильності обстоюваних аргументатором ідей, пояснень, поглядів, висновків щодо деяких юридично значущих фактів) дає привід вважати останню належно продуктивною, якісною. Якщо юридична аргументація має таку ознаку, то її об'єкт набуває таких рис, як обґрунтованість, доказовість. Наявність цих властивостей якраз і забезпечує, доводить ефективність юридичної аргументації.

Іноземцев Микола,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ППКЮ, 1 курс, 6 група*

ТИПОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

У логіці, зокрема юридичній, та в працях, спеціально присвячених теорії правової аргументації, можна зустріти різні підходи до типології, юридичної аргументації.

Популярним є підхід до типології юридичної аргументації Р. Алексі. У своїй теорії він виокремлює 4 моделі: дедуктивну модель, модель ухвалення рішень, герменевтичну модель і модель когерентності.

Існують й інші типології юридичної аргументації: її поділяють на теоретичну і практичну; топіко-риторичну і процедурну; матеріальну і процесуальну.

На основі узагальнення висловлених у літературі позицій зупинимося переважно на характеристиці чотирьох типів (моделей) юридичної аргументації, які досить умовно можна назвати дедуктивною, індуктивною, герменевтичною та цілісною (когерентною).

Дедуктивна модель є однією з найстаріших. Вона ґрунтується на правилах силогізму: рішення будь-якого правового казусу, яке за названими правилами розглядається як менший засновок, виводиться з чинної юридичної норми – більшого засновку. Аргументація, побудована виключно на правилах формальної логіки, накладає на право відбиток

догматизму, який несумісний зі складністю реальної дійсності і гнучкістю життя, з динамізмом самого права. На практиці, аргументація здійснюється з порушенням логічних правил, отриманих дедуктивним шляхом.

Дедуктивна модель не враховує колізій між нормами, можливості формулювання правозастосовних рішень усупереч дослівному тексту норм (*contra legem*), зокрема у випадках їхньої застарілості, невідповідності правовим цінностям тощо.

Індуктивна модель юридичної аргументації виникла як реакція на недосконалість дедуктивної моделі та ґрунтується на протилежних їй засобах і прийомах юридичного дискурсу індуктивної моделі.

Суть судової аргументації пояснює не стільки логіка, скільки риторика, яка, в свою чергу, вимагає слухачів. У зв'язку з цим не можна не погодитися, що «ключовий фактор у розумінні природи риторичної аргументації – це фактор аудиторії» Мета сторін у судовому процесі полягає у переконанні суду в правильності власної версії, а не у виробленні на основі діалогу спільної версії чи підтриманні версії і супротивника. Тому вони піклуються передусім про посилення своїх доказів і послаблення доказів супротивника. Для цього використовуються різні методи й аргументи – аналіз фактів, суперечностей у позиції супротивника, реконструкція минулих подій, звернення до різних психологічних способів впливу на аудиторію, прийомів ораторського мистецтва тощо. Проте, якщо наукові докази ґрунтуються на аксіомах, отже, є істинними з формально-логічного боку докази сторін судового процесу постають із загальних припущень і, таким чином, є не більше ніж правдоподібними. Це свідчить про те, що роль «об'єктивної істини» в судовому процесі не варто перебільшувати. Якби, припустімо, адвокат ставив за мету тільки встановлення «об'єктивної істини», він фактично ухилявся би від виконання своєї основної функції – захисту свого клієнта (підзахисного). Не обмежується тільки пошуком істини і буквою закону також обвинувач, обґрунтовуючи свої позиції. Завдання ж суду полягає у тому, щоб зважити аргументи сторін і зробити вибір між ними. Такий вибір відбувається здебільшого на основі не математично точної реконструкції минулих подій, а найпереконливішого доведення їхньої вірогідності.

Різноманітність моделей юридичної аргументації забезпечує вибір стратегії, яка впливає на рішення суду. Чим більше ви знаєте моделей аргументацій – тим більший відсоток того, що справу виграє саме ви.

АРГУМЕНТАЦІЯ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ

Проблема належної юридичної аргументації, зокрема у рішеннях/висновках Конституційного Суду, об'єктивно зумовлена викликами сучасного судового процесу, які потребують нових підходів щодо здійснення правосуддя. Особливо актуальним наразі є аргументація зі сторони Конституційного Суду, що є наслідком конституційної реформи в Україні. Таким чином, дослідження юридичної аргументації в контексті конституційного судочинства потребує значної уваги не лише вчених-теоретиків, а і практиків.

Питанням правової аргументації присвячені праці таких науковців-класиків, як: Т. Аквінський, Ф. Бекон, Т. Гоббс, а також вітчизняних вчених, серед яких М. І. Козіюбра, П. М. Рабінович, М. Д. Савенко та інші.

Беззаперечним є той факт, що судді Конституційного Суду відіграють надважливу роль у процесі побудови судової аргументації, оскільки вони мають мислити логічно, мати та розвивати здібності до застосування конкретних як юридичних, так і логічних правил, а також враховувати моральні, політичні, соціальні спонування власної мотивації при прийнятті рішень. У разі, коли мова йде про такі основоположні права, як наприклад: право на людську гідність, право на особисту недоторканість, право на соціальний захист, важливою складовою захисту цього права особи буде конкретна правова позиція (думка) судді, котра повинна бути чітко аргументована і навіть підкріплена низкою аргументів, які у комплексі та своїй достатності свідчили б про переконливість та правильність обраної позиції.

Беззаперечно, акти Конституційного Суду, як одного з найавторитетніших органів, мають відповідати в першу чергу вимогам правової визначеності, тобто вони повинні бути викладені у такій формі, щоб для кожної особи був доступним для розуміння та критичного аналізу висновок Суду по суті конституційного спору. Важливою передумовою цього є належна правова аргументація конкретного судового рішення/висновку, яке має ґрунтуватися на всебічному, об'єктивному і повному аналізі всіх істотних правових аспектів справи. Таким чином, основною метою юридичної аргументації, застосованою Конституційним Судом України, є забезпечення верховенства права та підтвердження особливої ролі Конституції України в суспільстві.

Як визначив вітчизняний законодавець у ст. 147 Конституції України, Конституційний Суд визнається єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. Тобто, лише Конституційний Суд, наділений

правом визнання актів такими, що не відповідають Основному Закону. При прийнятті рішення про відповідність/невідповідність правового акта положенням Конституції України Конституційний Суд зобов'язаний аргументувати свою точку зору. При цьому Суд повинен використовувати усі засоби юридичної аргументації в своїх рішеннях та побудові висновків. Наразі надважливим є усвідомлення логіки доведення своїх позицій Конституційним Судом при винесенні ним рішень. Конституційний суд є органом, який зобов'язаний встановити об'єктивну істину, яка залишатиметься істиною за будь-яких умов і на тривалий час.

Таким чином, враховуючи усе вищезазначене, ми можемо прийти до висновку, що правова аргументація, яка надається Конституційним Судом України, є важливою складовою в контексті захисту основоположних прав людини і громадянина і Конституційний суд зобов'язаний належним чином аргументувати кожне рішення.

Калінін Владислав,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ У ПРАВОЗАСТОСУВАННІ

За своєю природою право завжди є загальним правилом поведінки, тому при його реалізації виникає потреба у екстраполяції абстрактного правила на конкретну ситуацію у його тлумаченні. Проблема тлумачення полягає ще й у багатозначності будь-якої мови, а особливо – юридичної. Тому при правозастосуванні необхідною умовою є з'ясування точного змісту правової норми, вибір одного з можливих варіантів її значення. Помилкове тлумачення може призвести до незворотних наслідків: покарання невинної людини, ухилення від відповідальності реального злочинця, руйнування вже сформованих суспільних відносин, та інших. Актуальність тлумачення норм права також зумовлена застосуванням в правових нормах юридичних термінів або термінів з інших наук, які не мають аналогів у звичайній мові, що викликає складнощі в їх розумінні. Саме тому, тлумачення правових норм є дуже важливою процедурою в процесі правозастосування. Тлумачення норм права здійснюється уповноваженими на це суб'єктами права. І той, хто тлумачить норму права, і той, до кого вона буде застосовуватись, має з'ясувати саме той зміст, який був визначений законодавцем при її створенні. Тлумачення правових норм можна розглядати в двох аспектах – як сам інтелектуально-вольовий процес, спрямований на роз'яснення змісту норми права, і як результат цього процесу. Тлумачення правових норм може виражатись у їх роз'ясненні і з'ясуванні.

У праві загальноприйнятим є поділ роз'яснення правових норм на офіційне і неофіційне. Офіційне тлумачення правових норм – тлумачення правової норми, яке здійснюється компетентними органами і є формально обов'язковим для всіх суб'єктів її застосування і реалізації, а неофіційне тлумачення правових норм виражається в процесі роз'яснення дійсного змісту норми права, який не має юридичної сили, третім особам що може здійснюватися будь-яким суб'єктом тлумачення. Будь-яке роз'яснення норми права (офіційне і неофіційне) завжди закінчується відповідним результатом, що виражається в акті тлумачення відповідної норми права. Акти офіційного тлумачення норм права (інтерпретаційні акти) – правові акти-документи, прийняті уповноваженими органами, помістять роз'яснення змісту норм права або порядку їх застосування та мають обов'язкову силу для всіх, хто застосовує норми, котрі роз'яснюються. Під терміном «акт тлумачення» слід розуміти не тільки норми, письмовий документ, а й усні роз'яснення дійсного змісту норми права.

Правозастосовець, в процесі тлумачення, має використовувати логічні прийоми і правила для з'ясування дійсної волі законодавця, вираженої у правовій нормі. Сукупність логічних прийомів і правил, використання яких необхідно для з'ясування дійсного змісту норми права, становить зміст логічного способу тлумачення. Логічні прийоми і правила застосовуються поряд і в тісному зв'язку з прийомами й правилами граматичного, системного та історичного способів тлумачення. Тому твердження, що в процесі логічного тлумачення суб'єкт оперує матеріалом тільки самої норми права, є надто вузьким і фактично призводить до протиставлення логічного та інших способів тлумачення, на чому й наполягають деякі вчені, заперечуючи самостійне існування логічного способу тлумачення. Застосування логічних прийомів тлумачення переконує, у існуванні самостійності цього процесу.

Карачевцева Катерина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЛОЮ України, 1 курс, 3 група*

СЛІДЧА ПРАКТИКА: ЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ

Професія слідчого відіграє важливу роль у сучасному суспільстві. Ця сфера діяльності потребує знань багатьох юридичних наук, але навіть володіючи всією інформацією, ніхто не зможе розкрити злочин без логіки. У цій роботі ми розглянемо найважливіший етап розслідування злочину – обробку інформації, а саме на які логічні основи спирається цей процес.

Перш за все, процесуальна діяльність слідчого складається з таких дій: допити, огляди, експерименти, обшуки та інші, які спрямовані на

отримання та аналіз інформації для подальшого розслідування, адже докази є ключем до завершення слідства. Будь-який злочин залишає після себе якісь сліди (матеріальні – відбитки пальців, зброя і т. д.; нематеріальні – показання свідків), які можуть вказати на винуватця. Це все дозволяє встановити попередню картину протиправної дії.

На першому етапі слідчий формує версію (припущення), що вже буде підлягати перевірці у подальшому розслідуванні. У процесі доказування вини певної особи версій може бути декілька, які повинні спиратися на докази. Вони є складними, адже не зводяться до якогось одного умовиводу або судження, а являють собою цілу систему і суджень, і понять, і умовиводів, тож якщо розглядати окремо один із цих елементів, то це ще не є версією.

Оскільки версія є процесом розвитку думки, то має такі стадії: вивчення всіх обставин справи, тобто збирання фактів; формування версії (ми зіставляємо всі наведені факти, котрі пояснюють імовірність думки. Таким припущенням є судження або їх система, що висловлюється після опрацювання даних); виведення наслідків із версії; перевірка наслідків на практиці; висновок щодо істинності або хибності цієї версії. Слід додати, що факти, на підставі яких висувається версія, можуть бути логічно осмислені у формі аналогії, індукції чи дедукції. Формуємо дедуктивний умовивід. Висування припущення вже становить основу версії. Припущення розкриває причину та зв'язки правопорушення, адже ми виводимо його при узагальненні всіх фактів. Далі слідчий повинен довести свою гіпотезу, тому він припускає, що вона є істинною, а тому виводить з неї ряд наслідків за допомогою дедукції, які потім перевіряються практикою. Якщо версія підтверджується, вона є істинною, якщо ні – хибною.

Логічний процес, під час якого перевіряються наслідки версії та встановлення істинності або хибності системи суджень, часто відбувається у формі умовно-категоричного силогізму. Судження виражається так: «Якщо є А, то є В». Якщо В (наслідок) після перевірки виявляється хибним, то за правилом силогізму випливає, що обставина А не існує, тобто хибним є все судження.

Також у практиці розслідування кримінальної справи використовується інтуїція здогад, проникливість, заснована на попередньому досвіді, яка обов'язково повинна ґрунтуватися на зібраних фактах.

Отже, висування та доведення версій відбувається за допомогою таких логічних методів як узагальнення, аналіз, синтез, індукція, дедукція та аналогія. Вони допомагають досягти мети – виділити серед усіх обставин ті, які є пов'язаними зі злочином, встановити їхній зв'язок між собою та довести версію. Тож аналітико-синтезуюче мислення й уміння виявляти найголовніше дозволяє виконати всі етапи та довести вину особи.

ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «УСІЧЕНИЙ СКЛАД ЗЛОЧИНУ»

Сучасний юрист повинен вміти знаходити помилки у визначеннях, логічно правильно визначати юридичні поняття та проводити якісний логічний аналіз визначень. Насамперед, потрібно зрозуміти у чому полягає суть логічного аналізу окремих юридичних термінів. Сам процес аналізу складається з декількох кроків, а саме: знаходження змісту (суттєвих ознак) поняття та виокремлення обсягу (сукупність предметів та явищ) поняття.

Одним із цікавих та дискусійних у науці кримінального права понять є “усічений склад злочину”. Для якісного та продуктивного логічно-правового аналізу наведеного вище поняття потрібно визначитися із загальним розумінням тої чи іншої термінології.

Склад злочину – це сукупність об’єктивних і суб’єктивних ознак, закріплених в кримінальному законі, які в підсумку визначають суспільно небезпечне діяння як злочин. Як вважає К. І. Алферов, за особливостями конструкції складу злочинів диференціюються на три види: матеріальний, формальний і усічений. Особливістю саме усіченого складу злочину вважають те, що сам факт закінчення злочину переноситься на ранню стадію, а саме на стадію готування та замаху, коли особа ще не вчинила ніяких дій, щодо заподіяння шкоди об’єкту. Їх конструювання в законі багатьма вченими пояснюється одним: необхідністю врахування високого рівня небезпеки відповідного різновиду злочину вже в момент вчинення протиправної дії задля активної боротьби зі злочинністю на початкових стадіях.

Отже, ми можемо почати логічний аналіз вище згаданого поняття. Для початку потрібно виокремити суттєві ознаки, тобто зміст. Оскільки «усічений склад злочину» перебуває у відношенні підпорядкування з поняттям «склад злочину», то можна прийти до висновку, що обсяг першого ширший за обсяг другого поняття. Кожен склад злочину обов’язково має деякі характерні ознаки, а саме: суспільна небезпечність, винність, протиправність, караність, отже поняття «усічений склад злочину» також буде мати ці ознаки.

Наступним кроком буде уточнення обсягу нашого поняття. Серед злочинів з усіченим складом можна виокремити протиправні діяння такі як розбій, створення злочинної організації, бандитизм, або посягання на державного урядовця. Для прикладу розберемо розбій. Розбій, за ст. 187 ККУ, – це напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з вчиненням насильства, або погрозою вчинення насильства. Відноситься

до числа тяжких злочинів, а за наявності кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак – до особливо тяжких. Саме висока суспільна небезпека, а також специфічні ознаки його вчинення дають достатні підстави для віднесення його до числа злочинів з усиченим складом.

В науці кримінального права, саме цей склад злочину відіграє дуже важливу роль у сучасному кримінальному законі, адже в наш час для ефективної боротьби зі злочинністю (в тому числі організованою) момент закінчення злочинного діяння має переноситись на більш ранню стадію задля попередження вчинення злочинів, скажімо, які вчиняються терористичною організацією, бандою тощо.

Клеба Володимир,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 14 група*

СУДЖЕННЯ, ВЕРИФІКАЦІЇ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ВЕРСІЙ

Кожна людина поневолі підпорядковується законам логіки і безпосередньо без судження людина не може уявляти навколишній світ, вона не зможе міркувати та робити правильний вибір. Багато вчених задаються питанням, що є судженням. Необхідно наполягти на тому, що судження є формою мислення у логіці.

Відповідно до теми існують такі процедури, як верифікація (підтвердження істини) та фальсифікація (підтвердження хибності). Дані категорії виділяють як основні логічні структури та є аналогічними способам з доказування та спростуванням. Також необхідно зазначити, що цю процедуру розділяють на прямі та непрямі. Дане питання відноситься до судження, оскільки при здійсненні заходів при верифікації та фальсифікації людина здійснює процес мислення та виявляє істинність факту.

Пряма верифікація характеризується тим, що у даному процесі необхідно обґрунтувати версію незалежно від її правдоподібності або хибності альтернативних контрверсій. Пряма верифікація характеризується емпіричністю розкриттю об'єктивності зазначеної версії, а також у слідчо-експериментальному розкритті злочинної картини (наприклад, версія отруєння динитрофенолом, що було виявлено в організмі потерпілого при проведенні експертизи). Але, я вважаю, що при цьому емпіричний спосіб не завжди є ефективним, тому застосовується теоретичний.

Теоретична верифікація характеризується вже наявними фактами або об'єктивними закономірностями, що версія «Н» є основною істинного факту та необхідною умовою «С».

Непряма верифікація має декілька логічних різновидів, версія обґрунтовується шляхом аргументованого виключення контрверсії.

Якщо при наступному розслідуванні здійснюється відбирання несумісних з новими даними факти, така контрверсія може застосовуватися при отриманні додаткових версій. Додаткова інформація може отримуватися теоретичним шляхом та емпіричним дослідженням[.

Необхідно зазначити, що при використанні непрямой верифікації, а також фальсифікації при здійсненні уявних суперечностях, припущеннях істинності необхідно мали місце такі факти: що призвели до злочину, або впливати після нього; що могли довести здійснення або нездійснення, наприклад, виявлення слідів, що залишилися; виявлення наслідків, а потім аргументація тощо.

Розглядаючи пряму фальсифікацію, хоча зазначити, що вона є протилежним процесом від верифікації та її роль впливає у зведенні до абсурду версії. Це може здійснитися у разі: виведення несумісних фактів; поєднання достовірної та хибної версії, тим самим відбудеться суперечність, що достатня для фальсифікації. Такі варіанти передбачають те, що несумісність версії з початковими версіями не є очевидними і тому потребує обґрунтування.

Непряма фальсифікація версії в свою чергу здійснює обґрунтування істинності несумісних з нею припущень, чим опосередковано доводиться її хибність.

Таким чином, можна зробити висновок, що при здійсненні аргументації та встановленні фактів достовірності або хибності при верифікації та фальсифікації, такий процес призводить до редукції можливих версій, що означає підвищення версії, або навпаки – пониження до нуля, тобто виключення версії. Тим самим ці процеси відносяться до процесу судження.

Клюєва Ольга,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,*

ІІЮК для СБ України, І курс, 1 група

ЛОГІКА ЗАПИТАНЬ У СЛІДЧІЙ ПРАКТИЦІ

Допит свідків та потерпілих – одна з найбільш поширених слідчих дій. По-перше, слідчі повинні приділяти якомога більше уваги логічним прийомам під час допиту свідків і потерпілих; по-друге, застосування логічних прийомів під час допиту дає змогу одержати від свідків і потерпілих якомога повну і правдиву інформацію; по-третє, під час допиту свідків і потерпілих слідчий, використовуючи логічні прийоми, сприяє повідомленню ними обставин правопорушення; по-четверте, під час допиту несумлінного свідка слідчий, використовуючи логічні

прийоми, отримує можливість викрити неправдивого свідка, створити ситуацію, за якої той буде змушений давати правдиві свідчення.

Як зазначив Бандурка А. М., допит свідка – основне джерело інформації про подію вчиненого злочину. Саме тому важливо дістати якомога повнішу та достовірну інформацію від цього суб'єкта, використовуючи певні риторичні прийоми. Допит свідка – ефективний спосіб одержання доказів, широко застосовуваний у практиці розслідування злочинів.

Предметом показань свідків є фактичні дані, відомі особі, обсяг яких визначається обставинами конкретної справи, особистістю допитуваного. Змістом показань свідка можуть бути не тільки відомості про фактичні дані, а й його аргументи, судження, висновки. Як зазначається у процесуальній літературі, судження, висловлювані опитуваним, є потрібним компонентом будь-якого показання, тоді свідок не вміє точно сформулювати думку, забуває щось. Тільки тоді з'являється сенс застосувати такий риторичний прийом, як допит у формі запитань.

На думку Грошевого Ю. М., запитання мають бути зрозумілими для допитуваного, відповідати його розумовому рівню. Водночас забороняється ставити запитання, формулювання яких містить відповідь, частину відповіді або підказку, так звані навідні питання. Якщо не вдається переконати свідка дати правдиві свідчення, тоді слідчий вдається до такого тактико-риторичного прийому, як деталізація й конкретизація допиту, що є надійними засобами одержання правдивих показань.

Землянська Е. В. відмічає, що допит потерпілого відмінний від допиту інших учасників процесу. Розглянемо докладніше особливості використання риторичних прийомів під час допиту потерпілих. В першу чергу визначаємо поняття, яка особа є потерпілою, мета її допиту, предмет показань та їх зміст. Потерпілою визнається особа, якій злочином заподіяна моральна, фізична або майнова шкода.

Хоматов Ю. В. зауважив, що не слід наполягати, щоб потерпілий неодмінно згадав і описав те, чого не може пригадати. Потрібно уникати впливу слідчого на мислення потерпілого.

Застосування логіку запитань під час допиту свідків і потерпілих у практичній діяльності правоохоронних органів є вкрай важливим, тому що з'ясування події злочину носить завжди ретроспективний характер і використання знань з логіки запитань по відношенню до свідків і потерпілих надасть можливість слідчому встановити всі обставини справи і досягти мети у з'ясування істини у справі.

ЛОГІЧНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Для юридичних документів логіка має велике значення. Тексти офіційних документів повинні бути послідовними, зв'язними, чіткими, зрозумілими. Офіційний документ має спонукати до будь-яких дій, переконувати, в юридичному відношенні його формулювання мають бути бездоганними. Побудова тексту документів характеризується чіткою логічною єдністю та послідовністю, які реалізуються за допомогою причинно-наслідкових зв'язків у межах одного речення чи в повному тексті. Дуже важливо щоб окремі розділи, глави, пункти, підпункти документа поєднувались у суворій логічній послідовності, щоб кожне положення документа було тісно пов'язане з іншими та не суперечило їм. Тому здійснення правотворчості та правозастосування неможливе без дотримання законів логіки. Викладені в актах міркування, висновки й твердження повинні відповідати основним законам формальної логіки: 1) два висновки, що взаємно виключають один одного, не можуть бути одночасно істинними або неправдивими; 2) будь-яка думка повинна мати чітке і точне формулювання, сталий і незмінний зміст, бути тожодною самій собі; 3) достатньою підставою будь-якого твердження може бути інше, вже доведене і перевірене міркування, з якого випливає істинність цієї думки; 4) певна думка не повинна суперечити іншим міркуванням; 5) не припускати двозначності при формулюванні певного судження; 6) не допускати в тексті акта будь-яких асоціацій, суперечностей; 7) в юридичних документах усі міркування повинні бути доведені, а висновки — мотивовані. У випадку правильного застосування законів логіки висновки будуть істинними.

Суть логічних суперечностей виражається в тому, що один і той самий предмет, який взято в один і той самий час, в одному й тому самому відношенні, тлумачиться по-різному. Внаслідок цього нормативно-правовий припис стає багатозначним, неточним, розмитим. Текст юридичного документа не може бути незакінченим і залишати можливість для довільного «доповнення» чи «розширення». Будь-які положення, правила, фрази в ньому мають бути закінченими. В юридичних документах необхідно уникати плеоназмів — багатослів'я; близькі за змістом слова, які є логічно зайвими. Тому вживання плеоназмів у юридичних документах, які мають бути чіткими, однозначними й лаконічними, є суттєвою вадою. Не можна припускати тавтології. На практиці логічність досягається за допомогою дотримання вимог, згідно з якими формулювання нормативних приписів повинно бути точним, чітким, ясним стислим і доступним для сприйняття. Якщо вимога

зв'язності та послідовності правового тексту передбачає його узгодженість, то точність, чіткість і ясність розширює ці вимоги, тому що вони впливають на зміст речення, добір слів і речень, їх сполучуваність. Домогтися, щоб юридичний документ відповідав вимогам точності, ясності, чіткості, доступності й простоти, можна тільки за допомогою відточеної юридичної техніки. В юридичних документах необхідно уникати використання понять невизначеного змісту, нечітких або неточних юридичних термінів, бо це може деформувати думку укладача, призвести до парадоксальних ситуацій. Однак, застосування загальноживаних понять, буденних слів, не вимагає спеціального визначення їх в правових документах та текстах нормативно-правових актів. Правові поняття мають бути максимально точними й ясними (зрозумілими). Конструювання таких понять вимагає глибокого знання дійсності, знання права, логіки та передбачає здатність до узагальнення й абстрактного мислення. Одним із важливих способів забезпечення точності стилю правових актів є також правильне розміщення у тексті родового й видових понять. Тому можемо зробити такий висновок, що логічність тексту нормативно-правового акта є загальною й основною вимогою для процесу правотворчості.

Корнієнко Даниїл,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

СПРОСТУВАННЯ ЯК ВИД АРГУМЕНТАЦІЇ

Досить часто, а можливо навіть завжди, практикуючому юристу під час обговорення різних теоретичних або практичних питань доводиться переконувати своїх опонентів в істинності власних тверджень, надавати аргументацію на свою користь, тим самим спростовуючи контраргументи співрозмовників. Зрозуміло, що завжди існували й надалі будуть існувати різні позиції, погляди щодо одного і того питання, будуть пропонуватися різноманітні шляхи вирішення проблем. Внаслідок такої розбіжності і виникає дискусія, учасники якої або ж висувають та відстоюють яку-небудь тезу, або здійснюють її спростування.

Метою спростування є зруйнувати здійснене доведення. Але перш ніж перейти до детального з'ясування особливостей спростування, необхідно встановити, що ж собою являє аргумент, який виступає головним інструментом у доведенні або ж спростуванні тези, та на який завжди посилаються сторони.

Аргументом є певне положення, судження, які використовуються для доведення тези, істинність яких уже раніше перевірено та підтверджено на практиці. Так як аргумент – це твердження істинне, яке

визначає істинність тези, його деколи називають підставою доведення. Аби довести яку-небудь тезу особа має можливість використати довільну, однак заздалегідь обрану для себе, кількість аргументів. Серед основ доведення можна виділити: аксіоми, раніше вже доведені положення, закони та принципи, що встановлені наукою, визначення тощо. Ці всі вищезазначені форми, використовуються у різних сферах практики, наприклад, що стосується права – тут підлягає застосуванню судження про норми.

Для того аби краще зрозуміти сутність спростування, необхідним є визначення його структури, зокрема виділяється: а) теза спростування – певне положення, висловлення, яке ставиться за ціль спростувати; б) аргументи спростування – положення, висловлення, використовуючи які можна спростувати тезу; важливим моментом є те, що на відміну від критики, де існує можливість використання непевних та недостовірних аргументів, для спростування використовуються тільки положення, істинність яких не дає підстав для сумніву; в) демонстрація спростування – своєрідний зв'язок між аргументами та тезою спростування. Також, під час спростування доволі часто використовується антитеза, яка становить собою певне висловлення, положення, котре за своїм змістом повністю суперечить тезі, що спростовується.

Найбільш чітко виражений та завжди присутній процес доведення та спростування тези має місце у судових засіданнях, коли наприклад адвокати двох сторін відстоюють кожен свою позицію. І в цій справі дуже допомагають логічні закони, які надають твердженню кожного з них переконливості.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що взагалі логіка та юриспруденція перебувають у тісному взаємозв'язку, зокрема: логіку можна розглядати як вже готовий інструмент, як передумову для взаєморозуміння між людьми у правовідносинах, в цей же час юриспруденція виступає так би мовити «замовником», «виконавцем», джерелом збагачення логіки, за рахунок певних правил, стійких структур.

Косяк І.,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 4 групи*

ПОЛІСЕМАНТИЧНІ ТЕРМІНИ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Полісемантичний термін – це терміноодинаця, що має два або більше значення. Полісемантичні терміни є поширеними в повсякденному житті, але їхнє існування в науковій терміносистемі сприймається негативно. Термін розглядається як явище, що повинно мати одне значення. За допомогою цього спрощується використання терміну та

впорядкування термінології певної науки. Існування полісемантичних термінів ускладнює ці процеси .

Проблема полісемантичних термінів в юридичній термінології зустрічається під час законотворчої діяльності, а саме використання полісемантичних термінів в нормативно-правового актах. Прикладами можуть слугувати терміни «думка» в частині першої статті 34 Конституції України та «район» в пункті 29 статті 85 Конституції України. В частині першої статті 34 Конституції України термін «думка» може мати значення: 1) Думка – це відображення об'єктивної дійсності в поняттях, судженнях, висновках; 2) Думка – це система переконань, поглядів, уявлень.

В пункті 29 статті 85 Конституції України термін «район» може мати значення: 1) Район – це адміністративно-територіальна одиниця; 2) Район – це частина території, що становить єдине ціле, як промислова, економічна, географічна одиниця.

Але в українській юриспруденції існує термін, за яким закріплена одна дефініція, але із-за побудови терміну виникають певні непорозуміння, . Цей термін – «свобода совісті». Він використовується в статті 50 Конституції УРСР 1978 року та Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації». Для того, щоб зрозуміти через що виникають непорозуміння потрібно звернути увагу на дефініцію, що закріплена в Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» та на кожен компонент цього терміну окремо. Термін «свобода» означає можливість діяти без перешкод і заборон у будь-якій галузі. Термін «совість» визначається як усвідомлення і почуття моральної відповідальності за свою поведінку, свої вчинки перед самим собою, людьми, суспільством. Таким чином, при поєднанні термінів «свобода» та «совість» ніяк не очікуєш отримати термін, визначення якого буде підпорядковуватися релігійній тематиці. Це спонукає до появи конфлікту в свідомості людини, так як дефініція утвореного терміну суперечить попереднім уявленням щодо цього терміну людини.

Існування декількох значень та використання некоректних мовних засобів для утворення терміну ускладнює розуміння нормативно-правового акту. Це може викликати наслідки, які є негативними для юридичної науки, а саме породження конфліктної ситуації між сторонами правовідносин.

Для того, щоб полісемантичні терміни менше зустрічалися в юридичній термінології потрібно закріплювати за терміном одну дефініцію, що унеможливить його використання для описування іншого поняття. Для цього існують норми-дефініції. Також, для зменшення кількості полісемантичних термінів потрібно враховувати особливості та дефініції мовних засобів, що використовуються для створення нових термінів.

Проаналізувавши все, що викладене в цій роботі, можна зробити висновок, що полісемантичні терміни є негативним явищем для будь-якої науки. В юриспруденції ці терміни викликають неповне розуміння нормативно-правових актів. Наслідком цього можуть бути конфлікти між сторонами правовідносин. Тому на даному етапі систематизації юридичної термінології стоїть завдання позбутися моносемантичних термінів.

Котенко Богдан,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 5 група*

ЕВФЕМІЗМ ЯК ВИД МАНІПУЛЯЦІЇ

Евфемія є поширеним явищем у багатьох сферах комунікації. Така поширеність зумовлена насамперед здатністю цих мовних засобів задовольняти комунікативні потреби учасників спілкування, що ґрунтується на особливостях функціонування евфемізмів у різних типах дискурсу. Евфемізм — це стилістично та емоційно нейтральне слово чи вираз, який замінює інші, різкіші чи непристойніші. Тобто замість гріркої правди люди говорять ту ж саму правду, проте у солодкій оболонці, яка маскує гіркоту. Широкий обсяг евфемістичної одиниці робить її зручним інструментом для приховання інформації.

Значення терміна «евфемізм» у різних мовах постійно розширюються відповідно до збільшення спектрів понять, що вимагають евфемістичної субституції, а також її мотиваційних передумов. Слово «евфемізм» із часів древніх греків використовується для позначення стилістичного тропу, що виконує роль словесного пом'якшення. Проте в будь-якій мові евфемізми вживаються з метою непрямого, прихованого, пом'якшувального позначення явищ та предметів, що викликають неприємні асоціації. Також сьогодні під евфемізмом, розуміють не лише пом'якшення, але й посилення змісту, тобто будь-яке його змінення.

Евфемістичні субститути мають на меті забезпечити безконфліктну комунікацію з адресатом, вони виконують у мові роль своєрідних слів-кодів, які в зарубіжній лінгвістиці часто називають catch-words, umbrella-words, dim definitions тощо. Значною мірою цьому сприяють імплікаційні властивості евфемістичних субститутів: між прямою номінацією та денотатом (об'єктом номінації) існує безпосередній асоціативний зв'язок, між евфемізмом та денотатом цей зв'язок є опосередкований, тобто евфемізми непрямо номінують денотат за допомогою позитивнішого асоціата (певного мовленнєвого образу у свідомості комунікантів).

Традиційно виокремлюють дві основні функції евфемізмів: пом'якшувальну та вуалювальну. Здатність евфемізмів маніпулювати свідомістю завдячує тому факту, що вони вуалюють або приховують

неприємне й неприйнятне в явищі, подаючи його крізь призму нейтральної чи позитивної конотації. Пересічний реципієнт зазвичай не встигає або не в змозі виокремити й осмислити евфемізм у потоці інформації. Проте евфемізми не обов'язково передбачають маніпуляцію, вони можуть використовуватись і заради політкоректності як «пом'якшені» найменування, що не підштовхують до думок та дій всупереч інтересам реципієнта.

Деякі з виділених функцій супроводжуються маніпулятивним ефектом, що є результатом апеляції до свідомості адресата та заохочування його до певних дій. Маніпулятивний ефект евфемізмів особливо часто реалізується у сфері реклами та політики. Широкий обсяг значення евфемістичної одиниці робить її зручним інструментом впливу на свідомість.

Евфемізми можна класифікувати за: 1) етичним принципом утворюють ті, що виключають дискримінацію людей із фізичними чи розумовими вадами; 2) за тематичним принципом. Найяскравішими в тематичній класифікації евфемізмів є ті, що стосуються торгівлі й комерції; 3) етнокультурними характеристиками.

Ще одна категорія евфемізмів — політично-коректні, які багато хто з мовознавців і навіть самих політиків вважають найгрубішими. У цій категорії також можна виокремити евфемізми, пов'язані з негативними наслідками в соціально-економічній сфері.

Отже, евфемізми постійно присутні в нашому житті й мовленні, вони виконують роль слів-кодів чи слів-замінників, маскуючи правду, але не змінюючи її. Евфемізми виконують пом'якшувальну функцію, замінюючи собою непристойні і грубі слова, та вуалювальну, маніпулюючи свідомістю адресатів.

Крамінська Дар'я,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 8 група*

ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

Кваліфікація злочинів – це дуже важливий етап у кримінальному провадженні, при його проведенні важливо враховувати всі деталі, адже від цього залежить яке рішення суд прийме, і чи буде воно взагалі справедливе. Основні принципи (закони) логіки тут грають ключову роль, адже кваліфікація являє собою точне встановлення відповідності вчиненого винним суспільно небезпечного діяння складу конкретного злочину передбаченого Кримінальним кодексом України. Саме через

наявність такої вимоги як «точне встановлення відповідності», допущення помилки, в тому числі логічної, неприпустиме.

Як ми уже знаємо, логіка оперує чотирма основними принципами (законами): тотожності, несуперечності, виключеного третього та достатньої підстави. Ці чотири положення є центральними регуляторами класичної логіки. Охарактеризуємо важливість кожної з них при кваліфікації злочинів.

Закон тотожності формулюється так: думка або поняття залишаються незмінними протягом усього міркування. Порушення цього закону в свою чергу зумовлює утворення помилок, існує загалом дві типових помилки.

Першою помилкою є підміна поняття, коли замість необхідного поняття використовується інше. Така помилка дуже часто зустрічається, наприклад, при роз'ясненні обставин злочину людьми без наявності у них певного понятійно-категоріального апарату юриспруденції, свідками, підозрюваними тощо.

Друга помилка являє собою підміну тези. При такій помилці доводиться або спростовується не потрібна теза, а інша, і висновок при цьому робиться на основі іншої тези. Тому у разі, якщо слідчий при кваліфікації злочину та аналізі доказів припуститься логічної помилки, підмінить тези, це може спровокувати утворення більш серйозної юридичної помилки.

Закон несуперечності передбачає, що дві протилежні або суперечні думки про один і той самий предмет, який взято в один і той же час, і в одному й тому ж відношенні, не можуть бути одночасно істинними. За умов проведення кваліфікації, дана помилка дуже просто визначається і вирішується в ході дослідження або знаходження нових доказів на користь однієї або іншої думки. Дотримання цього закону дозволяє прибрати усі суперечності у справі.

Закон виключення третього: два суперечних або протилежних судження не можуть бути одночасно істинними, одне з них обов'язково істинне, інше – хибне, третє судження виключено. Безліч норм кримінального права сформульовані відповідно до цього закону, наприклад ч. 3 ст. 3 ККУ передбачає, що злочинність діяння, а також його кариність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом, тобто, якщо діяння передбачається цим кодексом, то воно є злочинне, якщо ж не передбачається, то таке діяння не є злочинним, третього не дано.

Останнім законом логіки є закон достатньої підстави. Він посідає особливе місце при кваліфікації, адже на пряму пов'язаний з обґрунтованістю притягнення чи не притягнення до кримінальної відповідальності. Достатньої підставою для кваліфікації злочину є наявність в діянні особи конкретного складу злочину передбаченого ККУ.

На усіх етапах кримінального провадження закон достатньої підстави беззаперечно повинен дотримуватися.

Отже, кваліфікація злочину є дуже важливим етапом кримінального провадження, тут важлива кожна деталь, тому для того щоб ці всі деталі були зібрані та використані правильно, їх дослідження має відбуватися обов'язково за чотирма вище переліченими законами логіки, лише в сукупності за допомогою них можна дійти до істини.

Красноруцька Тетяна,
*Національний юридичний університеті
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

ЗНАЧЕННЯ ТРАДУКТИВНОГО УМОВИВODУ У ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Юридична професія вимагає високого рівня культури мислення, вміння міркувати правильно, самостійно та самокритично, будувати добре аргументовану промову. Юрист, як фахівець, повинен володіти дедукцією та індукцією, швидко робити висновки на основі конкретних фактів, матеріалів чи свідчень. Саме знання логіки дозволяє мислити більш визначено та точно, вірно розуміти, аналізувати і тлумачити складні політико-правові питання, розробляти судово-слідчі версії, складати чіткі плани розслідування злочинів.

Умовиводи за аналогією є частиною курсу вивчення формальної логіки. Для того, щоб дійти висновку щодо ролі аналогії у юридичній діяльності, треба конкретно з'ясувати, що таке аналогія. М. Г. Тофтул вказує, що аналогією називається традуктивний умовивід, у якому на підставі подібності двох предметів в одних ознаках робиться висновок про подібність їх і в інших ознаках. А. Є. Конверський відмічає, що аналогія є своєрідним генератором нових ідей. У області правознавства аналогія - це головний двигун прогресу.

Аналогії є способами заповнення прогалин в процесі застосування закону на практиці, які виникають через неврахування при розробці законопроектів багатоманітності життєвих ситуацій чи внаслідок постійної зміни суспільних відносин. Так як будь-яка несправедлива ситуація вимагає правильного та об'єктивного її розгляду й винесення справедливого вердикту, то через відсутність у чинних законах необхідних юридичних норм правозастосовні органи не можуть відмовити особі у здійсненні правосуддя. Тому розрізняють: аналогію закону та аналогію права.

Аналогією закону і аналогією права не можна користуватися при розгляді всіх, без винятку, справ. Їх застосування в Україні обмежується відповідними законодавчими актами. Чинне кримінальне законодавство України забороняє використання закону за аналогією, бо відповідальність

за вчинені дії прямо передбачена Особливою частиною КК України, в якій наведений вичерпний перелік злочинів. Ніхто не зобов'язаний відповідати за те, що на теперішній час не вважається правопорушенням, та в суспільстві має бути місце принципу «покарання отримує лише той, хто винний за законом». Але є випадки, наприклад, при прийнятті тих чи інших процесуальних рішень, коли без застосування аналогії не обійтись. Яскравою ілюстрацією цього є те, що кримінально-процесуальне законодавство передбачає участь педагога чи лікаря-психотерапевта при проведенні допиту неповнолітнього обвинуваченого(ст. 438 КПК), але не передбачає участь у допиті при судовому засіданні неповнолітнього підсудного. Тому цю прогалину у законодавстві заповнюють аналогією закону за розсудом суду або клопотанням адвоката чи законного представника. В цивільному, сімейному та інших галузях права, де набуває поширення питання про правила поведінки та правомірність дій, а не про відповідальність, аналогія закону і аналогія права допустимі.

В. Д. Титов стверджує, що умовивід за аналогією часто використовується при проведенні деяких видів криміналістичних експертиз за ідентифікацією: встановлення особи за ознаками зовнішності, за відбитками пальців, слідами ніг; автора тексту або підпису; встановлення зброї за стріляними кулями і гільзами.

Отже, аналогія необхідна для цілей правозастосування. Використання аналогії суттєво збагачує юридичну теорію та практику і може бути основою для подальшого розвитку та удосконалення законодавства, а також усунення його прогалин та правового вакууму.

Крохмаль Роман,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ України, 1 курс, 13 група*

ЛОГІКО-ГЕРМЕНЕВТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОРОЗУМІННЯ

Для успішної правозастовної діяльності державних інституцій, органів виконавчої і судової влади, зокрема, у процесі праворозуміння необхідним є використання логічного інструментарію. Перешкодою в цій діяльності при використанні мовних засобів є багатозначність. В свою чергу, від можливості забезпечити належні умови досягнення порозуміння між державою та суб'єктом щодо значення правових приписів залежить якість праворозуміння [1, с. 1]. Як зазначає Вільям Морріс, через існування залежності предметного значення слова від контексту його вжитку і неможливість визначення умов, за яких слова змінюють своє значення, ми встановлюємо для них правила прагматики [2, с. 22]. Тобто, смислове значення слова визначається контекстом, у якому воно вживається, при розумінні чого породжується герменевтичне коло:

значення цілого (тексту) складається з розуміння його окремих частин, а для розуміння частин необхідне розуміння цілого. Відповідно, ця проблема може бути вирішена шляхом тлумачення та інтерпретації як герменевтичних процедур [3].

Необхідно відмітити, що більшість юристів процес тлумачення й інтерпретації ототожнюють, але ми вбачаємо принципову різницю між ними і пропонуємо наступні визначення.

Тлумачення – це вид розумової діяльності, спрямований на встановлення предметного значення норм права та інших правових документів [3, с. 46-47].

Інтерпретація, в свою чергу, – це особливий вид розумової діяльності, спрямований на застосування витлумаченого змісту норм права, отримання нею смислового значення в певному ситуаційному контексті.

Герменевтико-юридична діяльність передбачає два етапи: з'ясування та роз'яснення. На етапі з'ясування особисто герменевт (тлумач) досягає розуміння, а етап роз'яснення постає як герменевтико-комунікативна процедура співпорозуміння в комунікативному полі. «Передати своє розуміння іншому» означає створити належну герменевтико-комунікативну ситуацію [1]. В цьому аспекті логіці відводиться особливе місце в юридичній науці, оскільки логічні правила є необхідною передумовою розуміння нормативних актів.

У процесі тлумачення та інтерпретації простежується можливість використання основних логічних методів. Оскільки юридична герменевтика є різновидом догматичної, вона оперує найсильнішими і найефективнішими логічними формами та прийомами з точки зору досягнення істинності [1]. Це обумовлює застосування дедукції, як основного логічного методу, який використовується у процесі тлумачення та інтерпретації.

Дедукція передбачає перехід від загальної норми до конкретного випадку, підпорядкування часткового загальному. Як окрема правова норма, так і закон, а також система права України в цілому будується за дедуктивною методикою переходу від загального до часткового. Відповідно, при існуванні колізій, або нерегульованостей в праві, раціональним є застосування правових принципів, що зазначаються на початку нормативно-правового документа, бо конкретне правило, що регулює певний вид суспільних відносин, створюється на основі більш широкого правила і знаходиться у відносинах підпорядкування.

Таким чином, багатозначні поняття або поняття з декількома нормативними визначеннями можуть уніфіковано тлумачитися, оскільки кожне визначення є прийнятним стосовно певних суспільних відносин і поширюється на інші дедуктивним шляхом за ієрархією нормативно-правових актів.

При індуктивному узагальненні навпаки відбувається перехід від часткового (епізоду) до цілого. Такий метод використовується для з'ясування картини правопорушення в цілому.

Аналогія як логічний метод застосовується за відсутності визначення необхідного поняття в нормативно-правовому акті і наявності його в іншому. Для застосування аналогії повинні виконуватися дві умови: непротиріччя визначення поняття загальним положенням галузі права і закону, в рамках якого воно застосовується, та збереження релевантності визначення у контексті тих суспільних відносин, до яких це визначення буде застосоване.

Отже, юридична герменевтика оперує найефективнішим з точки зору досягнення істинності спектром логічних методів, що є необхідним в даній герменевтико-комунікативної ситуації. Офіційне тлумачення Конституційного Суду, що спирається на загальні правові принципи і стандарт композиційної структури нормативно-правового документа, обумовлює єдність судової практики, яка демонструється на рівні діяльності Верховного Суду України.

Література:

1. Юркевич О. М. Логічні аспекти юридичної герменевтики. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія : філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2019. № 42. С 34-44. URL: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.42.170325> (дата звернення 14.11.2019).

2. Моррис Ч. У. Основания теории знаков. Семиотика: Антология. Екатеринбург, 2001. С. 45-95. URL: <http://www.inf.tsu.ru/Library/Edu/Leonov/Semiotika.pdf> (дата звернення 14.11.2019).

3. Головін А. С. Застосування методів юридичної герменевтики в інтерпретаційній діяльності Конституційного Суду України. Вісник Конституційного Суду України. 2012. №4. С. 43-54.

Кужель Євген,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 8 група*

ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ ДЛЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ

Однією із найважливіших наук, яка підлягає вивченню в будь-якому юридичному університеті через свій вагомий вплив на наукову та практичну діяльність юриста, є логіка. Основоположником даної науки

став видатний філософ Аристотель, який дав визначення логіки як науки, що вивчає закони і форми людського мислення.

Термін «мислення» можна тлумачити як в широкому, так і вузькому значенні. У широкому значенні видатні філософи та науковці ототожнюють «мислення» як «свідомість». Також у широкому значенні термін «мислення» може визначатися як вища форма активного відображення дійсності, яка полягає в цілеспрямованому, опосередкованому і узагальненому пізнанні істотних властивостей, зв'язків і відношень, предметів і явищ. В той же час, у вузькому значенні до мислення відносять розумову діяльність.

В діяльності юриста логіка має важливе, особливе значення. По-перше, це пов'язано з тим, що однією із форм діяльності юриста являється взаємодія з людьми та робота на публіці, наприклад надання консультацій, виступи в суді та інше. Для успішного результату у цій сфері, юристу необхідно вміти формувати точну і зрозумілу думку, висувати гіпотези, будувати умовиводи, знаходити аргументи і парировати їх контраргументами.

По-друге, у сучасній юридичній практиці використовується широкий спектр логічних понять та засобів такі як: визначення для юридичних понять, розподіл при класифікації злочинів, гіпотези при будованні слідчих версій, умовивід при складанні обвинувального акту, доказ та спростування під час судового розгляду.

Також, професійний юрист повинний володіти технологією своєї професійної діяльності, що значною мірою пов'язана саме з логікою. Логічні визначення юридичних понять необхідні для правильного їхнього тлумачення, теорія класифікації допомагає упорядкувати і систематизувати гігантський правовий матеріал, теорія силогізму дозволяє правильно здійснювати субсумцію – застосування конкретної правової норми саме до даного випадку, освоєння символічної логіки дозволяє істотно збільшити обсяг і ступінь складності розв'язуваних юристом завдань та інше.

Також, властивості логічного поняття «мислення» такі як точність та послідовність, які запобігають виникненню протиріч у своїх міркуваннях та впливають на розкриття логічних помилок, мають велике значення в науковій та практичній діяльності юриста. Наприклад, точність мислення та обґрунтованість висновків є основою для формування вироку суду, який повинний ґрунтуватися на ретельно перевіреному фактичному матеріалі. Також, при ухваленні правильного судового рішення важливе значення має чітка, переконлива, зрозуміла, логічно побудована промова як сторони обвинувачення, так і сторони захисту.

Таким чином, можна зробити висновок, що логіка має вагомий вплив як на наукову, так і на практичну діяльність будь якого юриста. Її основні положення та поняття використовуються в багатьох галузях юридичної науки – цивільному, трудовому, кримінальному праві, також

при вивченні криміналістики, кримінології, правової статистики та інших наук. Також важливе значення логіка має для кримінального процесу, адже її знання використовуються при досудовому розслідуванні та під час судового розгляду.

На мою думку, логіка зберігає своє значення для виховання культури мислення, яка є необхідною для формування повноцінної інтелектуальної роботи юриста. У зв'язку з цим з кожним днем підвищується роль логіки як однієї з незамінних, найважливіших теоретичних базисів науки і практики сучасної юриспруденції.

Кумір Микола,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 1 група*

ЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ

Наука логіка є одним з елементів забезпечення нормального функціонування взаємодії людей у соціумі. Хоч історія логіки як науки й триває вже приблизно 2,5 тис. років, та все ж й донині існує велика кількість прогалин, за допомогою яких логіку можна використовувати в особистих цілях. Одним із таких видів використання логіки є маніпуляція.

Маніпуляція є одним із видів соціального впливу, який використовується для прихованого управління суб'єктом задля задоволення власних потреб, звідси маніпулятором називають особу, яка бажає використати жертву у своїх цілях. Маніпулятивний вплив – комплекс дій, направлений на співрозмовника задля зміни його рішень, поведінки тощо, на користь інтересів маніпулятора.

Основою маніпулятивного впливу є логічні помилки, які створюються маніпуляторами навмисно. Для більш ефективного впливу маніпуляції на жертву їх поєднують із психологічними способами.

На даному етапі вже відомо дуже багато прийомів маніпулятивного впливу. Обізнаність у цих прийомах є ключем до швидкого виявлення маніпуляції та уникнення можливих шкідливих наслідків. Найпоширенішими видами такого впливу на людину є:

а) метод великої брехні, який передбачає виведення хибного висновку з істинних засновків через їх велику кількість. Наприклад, у вислові: «Битва при Фермопілах тривала один день» – вбачається саме такий метод. Це пояснюється тим, що ця подія звичайно ж була, але вона тривала не один день, а практично три (тобто це саме помилкова інформація внаслідок її надлишку);

б) метод помилкового узагальнення або невірної індукції, який передбачає перенесення однієї ознаки певного предмета на весь його клас.

Наприклад, якщо робити висновок про загальну корисність антибіотиків для усіх людей, лише на основі спостережень за їх дією на хворих;

в) метод неповного спростування, який передбачає пошук найслабшого аргументу і його нищівну критику із подальшим висновком, що з таким аргументом теза є хибною. Наприклад, покупець хоче повернути свій телефон до магазину, надаючи продавцю чек, гарантійний талон та говорячи, що купував його в комплекті з навушниками. Продавець відмовляє у поверненні грошей, спираючись на те, що такі навушники йдуть в комплекті не тільки в цьому магазині, а й в інших, тому він не може бути впевнений, що телефон був куплений саме в нього, а тому й гроші не поверне;

г) метод «багато запитань», який передбачає велику кількість запитань за однією тезою із двома подальшими варіантами розвитку подій:

1. Звинувачення людини у нерозумінні співрозмовника, як наслідок – хибність її тези.

2. Звинувачення людини у ненаданні відповідей на усі запитання, як наслідок – недосконали обізнаність у своїй тезі, а отже її хибність;

д) метод навмисного недотримання закону достатньої підстави, який передбачає введення одиничного випадку у ланцюг закономірності із подальшим сприйняттям його як достатньо аргументованого, тим самим порушуючи основну суть закону (обґрунтованість, доказовість і внутрішній зв'язок у ході формулювання тези).

Отже, за допомогою маніпулятивного впливу можна із легкістю впевнити слабку аудиторію у своїй правоті, але людина, яка знає та вдало оперує логічними прийомами розкриття маніпуляції може довести аудиторії і маніпулятору всю нечесність і неправомірність його дій та перемогти в суперечці.

Кумуржі Катерина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 8 група*

ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

Будь-яке наукове дослідження містить в інструментах закони формальної логіки, що означає безпосереднє застосування принципів логіки. Такий підхід сприяє чіткому мисленню, що може проводити межу істотним та неістотним. Класифікація є логічним процесом переходу від початкового знання до вихідного через обґрунтовані знання. Обґрунтовані знання виходять із логічних форм, принципів та законів. Принципи логіки є об'єктивною категорією, що не залежить від волі та свідомості людини.

Тоді як класифікація категорій, зокрема злочинів, являється юридико-логічною формою юридичної техніки, що впливає на якість кримінального закону як законодавчого акту та як системи.

Провідним принципом при класифікації злочинів є принцип тотожності, що полягає у постійному, звичному використанні мілливих категорій у тих же цілях. Тобто змінюваність змісту норм Кримінального кодексу України не повинно змінювати функцію цих норм та їх завдання. Скільки змін і доповнень внесено до КК України за час її існування, проте він виконує ту ж саму функцію та завдання, які були поставлені перед цим законодавчим актом ще в перший день набуття ним законної сили. Таким чином, класифікація злочинів має базуватися на єдиних за змістом поняттях та правових категоріях, оскільки вони в процесі мислення мають залишатись тотожними самим собі, інакше буде порушено правильність мислення. Порушення принципу тотожності спричиняє нецільове використання кримінально-правового закону та має наслідком однозначне порушення принципу законності та правової визначеності.

Принцип істинності класифікації злочинів полягає у його значенні як цілі класифікації, що має виражатися у правильності її здійснення, у точності її формулювання та стабільності повторюваного процесу кримінально-правової класифікації. Незастосування даного принципу призводить до неправильної кримінально-правової оцінки, що свідчить про недосягнення цілей, які кримінальний закон визначив для діяльності правозастосовувача в процесі класифікації злочинів.

Принцип виключення третього, що визначає можливість лише або стверджувати або заперечувати якісь явища. Зокрема при можливості розмежування злочину за формою вини ми можемо обрати лише як критерій умисел чи необережність, іншого варіанту не може бути.

Принцип достатності підстави, що вимагає достатнього підґрунтя для будь-якого твердження. Тобто важливим є дотримання офіційності у класифікації, що зумовлена природою застосування права. Достатність підстави описується також вимогою повноти класифікації, тобто оцінка кожного окремого кримінального правопорушення повинна здійснюватися відповідно з усіма елементами складу злочину, що передбачений Особливою частиною Кримінального кодексу України, та характеризують ступінь тяжкості такого злочину. Це супроводжується дотриманням вимоги рівності всіх перед законом та правовою визначеністю.

Отже, природа права заснована на логіці законодавця та формальній визначеності правових норм, що зумовлює необхідність застосування різноманітних принципів логіко-правового дослідження та аналізу. Класифікація розглядається наукою логіки у світлі розподілу предметів за їх істотними ознаками, що є взаємопов'язаними та відізняють залежно від предмета, що розглядається.

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОНАРХІЯ»

У такому предметі, як логіка, “поняття” або іншими словами “концепт” – це логічна форма, що відображає предмет міркування в сукупності його суттєвих ознак. Дати визначення поняттю, означає указати всі суттєві ознаки, що входять до його змісту. Під суттєвими ознаками ми розуміємо ті ознаки поняття, без яких поняття не може існувати, тому їх ще часто називають “істотними”. Визначення або дефініція, яка виступає у ролі цих ознак, – логічна операція, за допомогою якої розкривається зміст понять або вводиться новий термін.

У сучасній логіці розрізняють багато видів та типів визначень. Також існує невелика кількість прийомів, які схожі з визначенням. Їх зазвичай використовують через обмеженість знань, а також заради економії часу або, щоб спростити навчання. Якщо особа ставить перед собою ціль – всебічно з’ясувати зміст конкретного поняття, вона може використовувати різні визначення та прийоми до цього терміну. Щоб краще зрозуміти, проаналізуємо різні види визначень за допомогою такого поняття, як “монархія”.

Визначення через перелік: монархія – абсолютна, дуалістична, парламентська.

Остенсивне: монархія – ось ця країна, зафарбована на карті державного устрою червоним кольором.

Номінальне визначення: назва “монархія” походить від латинських термінів “mono” – один, і “arch” – влада, тобто єдиновладдя.

Приєм порівняння: монархія – це республіка, в якій органи державної влади не обираються безпосередньо народом, а також у більшості випадків відсутній принцип поділу влади.

Приєм опис: у монархії:

- главою держави виступає монарх (султан, імператор, король);
- монарх є уособленням вищої державної влади;
- відсутність поділу влади (3 гілки);
- відсторонення народу від управлінської діяльності, особа розглядається як засіб досягнення державних цілей.

Пояснення: монархія – це форма державного правління, за якої вища державна влада належить одній особі і передається у спадок.

Родо-видове визначення: монархія – це форма державного правління, за якої верховна влада у державі належить монарху, а інші органи державного управління обираються на певний термін безпосередньо монархом, без усякої участі народу в цьому.

Контекстуальне визначення: “... монархія – це держава, у якій найвища, хоч і символічна посада, належить людині, яку ніхто не обирає, яка попри свої особисті багатства отримує додаткові десятки, а то й сотні мільйонів із бюджету на привілейоване утримання, а більшість членів монаршої родини стали просто нічого не вартими героями тогочасної преси...”.

Операційне визначення: якщо країна переживає соціальну, політичну, економічну кризу та постійне нашарування кризових явищ у суспільстві, відсутній державний орган, який здатен стабілізувати ситуацію в країні та направити державу на правильний шлях розвитку, то у більшості випадків державу очолює сильна за характером особа, яка зосереджує у своїх руках усі повноваження органів державної влади, а сама країна перетворюється на монархію.

Підсумовуючи усе вище сказане, можна дійти висновку, що кожному визначуваному може відповідати кілька визначувальних. Усе це дає змогу не порушуючи мету, застосувати певний вид визначення для конкретної цілі, а також всебічно розкрити зміст поняття.

Курченко Єлизавета,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 2 група*

ЛОГІЧНИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІ

Розуміння права як соціального базису суспільних відносин здійснюється на основі методології його дослідження. Глобалізаційні процеси вимагають виокремлення історично-соціального контексту юридичної науки, що виражає закономірності її розвитку, зокрема в Україні. Перебираючи міжнародний правовий досвід, українська доктрина має розуміти та враховувати історичну складову будь-якої правової системи та відповідно логіку права загалом задля уникнення помилок у процесі запозичення. Таким чином, для розуміння юриспруденції загалом необхідним є історично-порівняльний метод, що взаємодіє із наближеним логічним.

Історичне і логічне – філософські категорії і методи пізнання, що характеризують відношення між історично розвиваючою об’єктивною дійсністю і її відображенням у теоретичному пізнанні, а також розкривають важливі особливості процесу розвитку, співвідношення між логічним розвитком думки і реальною історією предмета.

Історичний метод зазвичай інтуїтивно застосовується науковою доктриною у процесі правового пізнання. Так, на думку І. Д. Ковальченко, історичний метод дозволяє розкрити сутність досліджуваних явищ у тих

випадках, коли вона є неочевидною, на підставі вже наявних фактів. Історичний метод надає можливість виходу за межі явища, що досліджується, та на основі логічних аналогій здійснити широкі історичні узагальнення та провести на цій основі правові паралелі. Основу історичного методу складає логічний, що перш за все проявляється у порівнянні. Семенов І. М. зазначав, що у разі намагання зрозуміти будь-який предмет дослідження, необхідно відрізнити його від найбільш схожих та знаходити в ньому схожість з найбільш віддаленими предметами, адже лише таким алгоритмом дій можливо з'ясувати сутність об'єкта пізнання.

Логічний метод відображає об'єкти юриспруденції в узагальненому виді, підкреслюючи їх об'єктивні сторони, виділяючи його сутність в системі абстракцій. З допомогою цього методу дослідник відходить від суто емпіричної складової історичної випадковості. Одними з основних та найбільш популярних логічних прийомів є індукція та дедукція. Зокрема, з допомогою індукції від конкретних складових переходять до цілісного об'єкта, тоді як при дедукції пізнання здійснюється від загального до одиничного. Якщо враховувати застосування історичного методу, то він є більш співставний із дедукцією, адже правове явище пояснюється з точки зору загальних закономірностей конкретних елементів порівняльного аналізу, з допомогою чого отримуються проміжні та остаточні результати.

Водночас, юридична наука застосовує принцип збігу історичного та логічного, що вперше був сформульований Гегелем. Логічний та історичний метод в такому випадку перебуває у діалектичному зв'язку. Єдність логічного та історичного у правовому пізнанні відображає історію становлення цього цілого об'єкту, історію формування його структури та роль, яка відведена об'єкту дослідження у юриспруденції як цілого у системі. Логічне є зрозуміле, в поняттях виражене історичне, в цьому полягає суть їх відносин. Історія є тим прототипом, по якому так чи інакше, свідомо чи мимоволі рівняється логічний розвиток.

Отже, пізнання юридичної доктрини здійснюється лише на основі поєднання логічного та історичного методів, що запобігає вчиненню помилок у правовому об'єкті дослідження.

Кутнякова Анастасія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 2 група*

ЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ПОЛІТИЧНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ

З моменту проголошення незалежності та переходу України на демократичний шлях розвитку суб'єкти політики, а саме засоби масової інформації, держава та політичні партії, все активніше застосовують

методи та технології прихованого управління масовою свідомістю і поведінкою громадян. Маніпуляцію визначають як: психологічний вплив на ту чи іншу людину, який не завжди людиною усвідомлюється, при цьому змушує її діяти відповідно до цілей маніпулятора; особливий вплив на підсвідомість людини (на почуття, емоції, переживання) задля програмування мотиву людини до співпраці. Основним засобом політичної маніпуляції є соціально-політичний міф – розповсюдження ідей, які сприймаються переважно на віру, без будь-якого критичного осмислення. Наприклад, із крахом комуністичної системи почали формуватися такі соціально-політичні міфи: про капіталізм як «світле майбутнє»; про обов'язкові жертви у перехідний період тощо.

Прийоми політичної маніпуляції побудовані на свідомому порушенні маніпулятором основних законів і правил формальної логіки або ж, навпаки, на їх вмілому використанні в цілях маніпуляції недостатньо обізнаним. Ще в давнину був відомий софізм, що вимагає відповіді «так» або «ні» на питання «чи перестав ти бити свого батька?». Будь-яка відповідь – неоднозначна, тому що якщо відповідь «так» має на увазі, що відповідальний бив батька раніше, то відповідь «ні» значить, що об'єкт б'є свого батька і зараз. Також в процесі маніпулювання можуть застосовуватися некоректні прийоми аргументації («невизначеність тези», «підміна тези», «недотримання закону достатньої підстави», і т. ін.). До найбільш поширених логіко-психологічних прийомів відноситься свідомо невизначеність висунутої тези або відповіді на поставлене питання, коли думка формулюється нечітко, що дозволяє по-різному її розуміти.

1. Підміна предикатів. При маніпуляції те, що опонент висловив щодо окремого випадку, спростовується як загальна закономірність. Зворотна сторона цього полягає в тому, що міркуванням загального характеру протиставляються факти, які на ділі можуть бути винятками або нетиповими прикладами.

2. Хибне спростування. В маніпулятивному впливі поєднання логічного порушення з психологічним фактором застосовується в тих випадках, коли з висунутих опонентом на свій захист положень і доводів вибирають найбільш уразливий, критикують його в різкій формі і роблять вигляд, що решта доводів не заслуговують на увагу.

3. Вимога однозначної відповіді. За допомогою таких фраз як «не ухилятися ...», «скажіть чітко...», «скажіть прямо ...» і т. ін. об'єкту маніпуляції пропонують дати однозначну відповідь «так» або «ні» на питання, що вимагає розгорнутої відповіді, або ж у ситуації, коли однозначність відповіді може привести до неправильного розуміння суті проблеми.

4. Принцип швидкої зміни питань. У разі застосування даного прийому об'єкту маніпуляції задають відразу кілька різних питань по одній темі і надалі діють залежно від його відповіді: або звинувачують в

нерозумінні суті проблеми, або в тому, що він не відповідав на питання повністю, або в прагненні ввести аудиторію в оману.

Підсумовуючи усе вище викладене, можна прийти до висновку, що критичне мислення може бути інструментом для того, щоб розпізнати маніпуляцію і не піддатися її впливам. Але частіше, через низький рівень обізнаності суспільства та низькі навички критичного мислення, населення не помічає, що застосовуються принципи маніпуляції та не усвідомлює своїх вчинків.

Левічева Мирослава,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 11 група*

ЗНАЧЕННЯ АРГУМЕНТІВ AD HOMINEM У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Аргументи *ad hominem* або як ще називають «перехід на особливості» (лат. дослівно: «аргумент спрямований на людину») — одна із неформальних логічних хиб, яка полягає у спробі спростувати аргумент посиленням на характер, мотив або інший атрибут особи, що приводить цей аргумент, або особи, пов'язаної з цим аргументом, замість посилення на неспроможність самого аргументу, об'єктивні факти або логічні міркування. Вже на ранніх фазах історії людства майнові суперечки, розслідування кримінальних справ і відповідні судові рішення поставили вимогу аргументації і розробки її техніки. Вважається, що перші спроби розробки такої техніки були здійснені давньогрецькими софістами наприкінці V – початку IV ст. до н. е. (Протагор, Горгій, Продік, Гіпій). Згідно з Протагором, кожна окремо взята земна людина є мірою всіх речей, тобто є носієм власної істини. Тоді слід визнати, що єдиної для всіх істини не існує.

Логічна помилка доведення до людини (*argumentum ad hominem*) буває тоді, коли доведення істинності тези по суті підмінюється характеристикою особи людини, котра має якість відношення до цієї тези. Така помилка буде, наприклад, тоді, коли замість того, щоб спростувати висунуте положення, ми говоримо не про саме це положення, а про людину, котра його висловила, що вона не спеціаліст з певного питання, що вона неодноразово припускалася помилки у своїх висновках тощо. Поняття доказу в кримінальному процесі визначається більшістю вчених як органічна єдність фактичних даних та їх процесуальних джерел, що має для усіх суб'єктів кримінального процесу єдине правове значення для встановлення обставин предмета доказування (11, ст. 23, 64). Причому фактичні дані характеризують змістовний бік доказу, у той час як їх процесуальне джерело характеризує доказ із боку кримінально-процесуальної форми. Треба також чітко розрізняти докази як відомості

про факти, обставини та їх процесуальні джерела, оскільки в окремих нормах КПК, коли мова йде про обов'язок суб'єктів доказування обґрунтовувати певні процесуальні рішення ч. 2 ст. 223, ч. 1 ст. 334 використовуються загальне поняття доказу.

Цей підвид *ad hominem* полягає у прив'язуванні поглядів опонента до обставин, у котрих він перебуває. Тобто, якщо дехто, замість того, щоб намагатися довести істинність свого твердження, намагається переконати свого опонента, що той зобов'язаний із ним погодитися з причини своєї особливої ситуації. Презумпція невинуватості відображає «утвердження віри в людину», що, своєю чергою, знаходить вираження у правилах, які вимагають, щоб в основу кримінального процесу було покладено індивідуальний підхід для оцінки вини *ad hominem*, а не – узагальнене за характером її припущення. Тут йдеться про «переміщення тягара доведення»: зняття його з людини й покладання на державу, що, безумовно, слід розцінювати як один із проявів утвердженої в постмодерному суспільстві ціннісно-гуманістичної раціональності.

Європейський суд, констатуючи неодноразове порушення в кримінальному процесі п. 2 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (презумпція невинуватості), постановив: «Презумпцію невинуватості буде порушено, якщо вину звинуваченого попередньо не доведено в законному порядку раніше і передусім при тому, що він не мав змоги здійснити свої права на захист, судове рішення, прийняте щодо нього, відображає висновок про його винність. Таке може статися навіть за відсутності формального висновку; достатньо, щоби була певна аргументація, яка свідчить про те, що суд вважає обвинуваченого винним». У результаті цього держава як суб'єкт міжнародно-правових відносин уперше зобов'язана відповідати за порушення права людини.

Лепешенкова Вікторія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

ТОЧНІСТЬ НОРМИ ПРАВА: ОБСЯГ ТА ЗМІСТ ЮРИДИЧНИХ ПОНЯТЬ

Право займає особливе місце в системі нормативного регулювання суспільних відносин. Воно фактично охоплює в своїх нормах всі найбільш важливі суспільні відносини.

Так само найважливішою особливістю права є забезпеченість реалізації його норм можливістю застосування заходів державного примусу. Виходячи з того, що право має своєю метою підтримання громадського порядку та втілення інтересів суспільства, то застосування примусових заходів також диктується об'єктивною необхідністю, тим

більше що умови і порядок застосування так само строго регламентовані нормами права.

Суспільство являє собою складний, багатоаспектний організм, підтримка цілісності й стабільності якого вимагає постійного врегулювання низки соціальних зв'язків і відносин. Розвиток цих відносин змушував людство до пошуку найбільш універсальних та ефективних засобів урегулювання суспільних відносин, якими стали норми права.

Зміст правових норм становлять права й обов'язки, тобто ці норми мають представницько-зобов'язуючий характер – не лише надають особам суб'єктивні можливості, а й покладають на них відповідні обов'язки, визначаючи таким чином міру свободи їх поведінки.

Дефініції відіграють важливу роль в правознавстві. Юридичні закони містять цілу низку дефініцій понять. Поняття, зміст яких закріплені законом, називають легальними.

Щоб розкрити зміст поняття, слід шляхом порівняння встановити, які ознаки необхідні і достатні для виділення даного предмета і з'ясування його відношення до інших предметів даного класу.

Конкретизація права за своїми цілями і функціями спрямована на забезпечення ясності, визначеності і недвозначності правової норми. Результатом уточнення є внесення більшої ясності в зміст правової норми, а результатом деталізації – надання цьому смислу більшої визначеності. Проте між уточненням і ясністю, а також між деталізацією і визначеністю, є лінійний зв'язок.

Також необхідно зазначити, існують три способи інтерпретації за обсягом: буквальна (адекватна) інтерпретація, поширювальна (розширювальна) інтерпретація; обмежувальна інтерпретація.

Уточнення, деталізація і розвиток збагачують наші знання про правові норми в процесі їх тлумачення за обсягом, але при цьому слід зазначити, що уточнення направлено переважно на пояснення, усунення окремих дефектів писемного мовлення законодавця. Деталізація в розглянутому нами аспекті орієнтована в більшій мірі на пізнання внутрішнього змісту норми права.

Якщо розглядати конкретизацію норм права поетапно, відповідно до його значення, то на першому розвитку ще знаходиться в межах тлумачення права за обсягом, оскільки перетворюється сенс правової норми без зміни тексту. На другому етапі під впливом змінених суспільних відносин, які потребують врегулювання, розвиток права вже виходить за межі тлумачення за обсягом і здійснюється в рамках правотворчої діяльності, так як текст норми права офіційно наводиться у відповідність з новими суспільними відносинами і новим змістом шляхом його зміни, доповнення або виправлення.

Норма права – це найпростіше, односистемне правове утворення в складі системи права. Попре те, що норма права являє собою досить

просту систему, на відміну від інституту чи права в цілому, вона має логічно завершений і цілісний характер, у якому проявляються всі основні властивості права як такого.

Линник Антон,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 13 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЙОМІВ ЛЖЕСВІДЧЕННЯ

Логіка, як наука, окрім методологічного та теоретичного значень, має також і дуже важливе прикладне значення. Так, наприклад, основні закони логіки застосовуються у багатьох галузях права, однак найбільше застосування принципи логіки знаходять у кримінальному та кримінально-процесуальному праві, особливо у процесі доказування.

Дослідження прийомів лжесвідчення є важливим тому, що у слідчій діяльності, на допитах нерідко трапляються ситуації, коли свідок чи підозрюваний дає неправдиві свідчення, і знання таких логічних прийомів допоможе удосконалити тактику допитів в процесі оперативно-розшукової діяльності.

Брехня – це навмисне спотворення реальних фактів.

Виділяються два види брехні: а) пасивна брехня, що виражається в не передачі відомостей, які завідомо відомі (умовчання); б) активна брехня, тобто повідомлення свідомо неправдивих відомостей.

Пасивна брехня буває повною, частковою, а також тим, що називається заперечування. Активна брехня підрозділяється на: а) неправду, що цілком складається з вимислу; б) часткову брехню (з'єднання елементів правди з елементами брехні).

Брехня, що базується на підтасуванні фактів, формується шляхом:

- виключення окремих елементів події;
- доповнення реальної події вигаданими елементами;
- перестановкою окремих елементів події в часі і просторі.

У брехливих судженнях зазвичай не зустрічається невідповідностей, недоречностей, всі факти «приглажені» і узгоджені. Ця обставина часто свідчить про нещирість людини.

Прийоми логічного впливу полягають у демонстрації невідповідності показань дійсності. До їх числа відносяться наступні три прийоми.

1. Пред'явлення доказів, що спростовують показання допитуваного: а) від менш вагомих до більш вагомих, або, як ще можна зазначити, від менш змістонавантажених, до більш змістонавантажених (у даному випадку мова йдеться про побудову умовиводу методом індукції);

б) пред'явлення відразу найбільш важливого доказу (необхідно буде побудувати демонстративний умовивід, висновок якого обов'язково істинний).

2. Логічний аналіз протиріч, що є в показаннях допитуваного. Для того аби виявити протиріччя в показаннях свідка або підозрюваного чи обвинуваченого необхідно застосовувати закон «несуперечливості», суть якого полягає у тому, що два протилежних судження не можуть бути істинними в одному і тому ж відношенні.

3. Доказ безглуздості зайнятої позиції. Для доведення безглуздості треба протиставити судження протилежне заявленому так, щоб об'єктивно можна було визначити логічну помилку.

Висновок: прийоми подолання лжесвідчення відповідають загальним законам логіки, знання яких дозволяє ефективно виявити факт брехні під час проведення допитів.

Лисаків Владислав,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 15 група*

ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ ТА ЇХ СПЕЦИФІКА В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У світі діє безліч різноманітних законів, що мають універсальний характер як у розвитку життя, так і всього Всесвіту загалом (закон обміну енергії, еволюції). Ці принципи є стійкими та незмінними, але, звісно, існують такі положення, що постійно порушуються як в юридичній сфері, так і в повсякденному житті. Яскравим прикладом цього є основоположні закони логіки: тотожність, несуперечність, виключення третього та достатньої підстави. Оскільки логіка має своєрідну систему знань про зв'язки між об'єктами існування, серед яких є і право, то вони певним чином пов'язані з правовими аспектами.

Закони логіки є універсальними за своєю природою, бо кожне з цих положень зображає певне відношення та сприяють правильному ходу мислення. У законотворчості метою логіки є досягнення зрозумілості, простоти, ясності та зручності застосування нормативно правового акта.

Закон тотожності зазначає, що думка має бути незмінною та забороняє підміну термінів понять або значень. Іноді цей принцип порушується навмисно: з метою введення когось в оману, виграти суперечку, довести хибну ідею та створити вигляд переконливості певного міркування. Прикладом порушення цього положення є судження «студенти прослухали викладача». У цьому випадку допущена помилка, адже зовсім не зрозуміло, учні уважно слухали викладача або нічого не зрозуміли. Якщо брати до уваги правотворчу діяльність, то порушення

основоположних логічних принципів зустрічається в основному при створенні нормативно правових актів, що потім викликає плутанину при їх застосуванні.

Інший принцип логіки (несуперечності) стверджує, що з двох несумісних суджень одне обов'язково буде істинним, а інше хибним при умові, що мова йде про один об'єкт в один час. Суперечність нормативно правових актів є наслідком не виконання цього правила. На жаль, є безліч прикладів порушення цього положення, що є наслідком виникнення юридичних колізій у законодавстві. Хочу навести приклад з історії: згідно з конституцією Німеччини 1871 р., імператор обмежувався Союзною радою, але він мав право наказати своїм представникам у Бундесраті «завалити» будь-який законопроект, що був спрямований проти його діяльності.

Закон виключеного третього передбачає, що в об'єкті дослідження або є конкретна ознака, або ні. Відповідно до цього положення з всіх правових рішень, які містяться в проекті нормативно-правового акта з одного і того самого питання регулювання, істинним є лише одне. Порушенням цього принципу, на мій погляд, є використання у юридичних нормах декларативних або фіктивних правових положень. Для того, щоб не траплялися колізії, закон повинен бути чітким і однозначним.

Закон достатньої підстави вимагає, щоб будь-яка думка мала достатню підставу, була логічно побудованою для того, щоб вважатися істинною. Значенням цього принципу для нормотворчої діяльності вважаю те, що він орієнтує розробників на конструювання правових норм. Прикладом відбиття цього закону в законодавстві, на мій погляд, є стаття 17 КПКУ про «презумпцію невинуватості».

Отже, закони логіки відіграють важливе значення як при створенні нормативно правового акта, так і повсякденному житті. Правильно використовуючи ці принципи, ми зможемо облегшити наше буття, а на законотворчому рівні зробити правові норми більш зрозумілими, чіткими, не суперечними, зменшивши ризик виникнення юридичних колізій.

Лисенко Єгор,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 16 група*

ВИМОГА ОБҐРУНТОВАНОСТІ ЯК ОСНОВНИЙ КОМПОНЕНТ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Юридична аргументація — це одна з основних логічних складових юридичної техніки, що має за мету здійснення правозастосування за певними логіко-юридичними нормами. Сучасна теорія юридичної аргументації поєднує знання формально-логічних теорій

загальнотеоретичного значення зі змістовними завданнями правознавчої теорії та юридичної практики. Термін «юридична аргументація» пов'язаний із термінами «правова аргументація», «нормативна аргументація», «правознавча аргументація».

О. Ю. Щербина у праці «Специфіка витлумачення терміна «юридична аргументація» у логіко-юридичних студіях» вважає, що серед теоретиків права найбільш поширеними є такі розуміння юридичного обґрунтування: міркування для встановлення існуючого змісту закону про певну проблему; міркування, пов'язане з тим, яке рішення суд повинен винести по справі щодо питання, яке стоїть перед ним, виходячи з існуючого змісту закону; міркування про рішення, яке суд повинен досягти по справі, враховуючи всі обставини. Обґрунтованість (доказовість) становить змістовно-об'єктивний бік аргументації, переконливість — комунікативно-суб'єктивний.

О. М. Юркевич вказує, що підстава, з якою зіставляється твердження, що потребує обґрунтування, це не тільки знання, істинність якого не викликає сумніву, але ще і відповідні логічні правила. Обґрунтування є наведенням достатніх підстав для чого-небудь. У цьому сенсі обґрунтуванням однаково є і зазначення причини, й індукція з факту, й логічне виведення. З філософської точки зору обґрунтуванням є певний критичний хід міркувань над сутністю чого-небудь.

О. А. Івін зауважив, що вимогу обґрунтованості знання зазвичай називають принципом достатньої підстави. Усі різноманітні способи обґрунтування, що забезпечують в кінцевому рахунку достатні для прийняття твердження підстави, діляться на абсолютні і порівняльні. Абсолютне обґрунтування — це приведення тих переконливих, або достатніх підстав, в силу яких має бути прийнято обґрунтовуюче положення. Порівняльне обґрунтування — система переконливих доводів на підтримку того, що є кращим прийнятним обґрунтовуючим положенням, ніж інше, що протиставляється йому. Сукупність доводів, наведених в підтримку обґрунтовуваного положення, називається підставою.

О. М. Юркевич вказує, що теорія юридичної аргументації — це логіко-юридична наука, що поєднує знання логічної форми та юридичного змісту. Юридична аргументація може використовуватись як у теорії, так і на практиці. Вона має суто юридичне значення у правозастосуванні та загальнолюдське, соціально-правове значення поза практикою правозастосування. Обґрунтування та доведення — головні складові аргументації. При цьому обґрунтування вважається обов'язковим, а доведення — бажаною складовою аргументації. Обґрунтування є наведенням достатніх підстав для чого-небудь. Закон достатньої підстави регламентує процес обґрунтування, фіксуючи співвідношення власне достатньої підстави та того положення, яке необхідно обґрунтувати.

ПАРАДОКСИ В ПРАВІ

Розуміння суті методологічних проблем, що постають перед тим чи іншим способом мислення, спрямованість інтелектуальних зусиль на їх подолання є неодмінною складовою професійного зросту будь-якого спеціаліста, а в царині юриспруденції набуває особливого значення, оскільки інтелектуальна діяльність в цій царині так чи інакше пов'язана із оперуванням контекстуальними конструктами умоглядного характеру. Саме тому дослідження такого логічного явища, як парадокси в цій галузі суспільного буття є справою вельми актуальною та доцільною.

Правознавство є слабкоформалізуємою галуззю знань. Суперечливі міркування в ній часто або не констатуються, або при констатації не змінюються способи мислення, що призвели до таких суперечливих міркувань. Як зазначає Ханс Пауль Прюмм, іноді вони навіть легалізуються на тій підставі, що юридична методологія не є вільною від ірраціоналізму і що «у правозастосуванні крім логіко-аналітичних елементів багато й волюнтаристичних».

Одна з передумов виникнення логічних парадоксів у юриспруденції – це спосіб мислення, який ототожнює різні рівні існування правового буття. Наприклад, право на життя ототожнюється з його об'єктом – життям, право на власність – із власністю (майном) тощо. Цей спосіб мислення, який сприяє виникненню логічних парадоксів, має назву онтологізації права і його коріння – в античній філософії та традиції політико-правового мислення доби Просвітництва. Більш виразно цю онтологізацію сформульовано у другій французькій «Декларації прав і обов'язків людини і громадянина» (1795 р.), де прямо сказано: «Правами людини в суспільстві є свобода, рівність, безпека, власність».

Однак свобода, власність, безпека, як відомо, є не правами людини, а об'єктом цих прав. Право людини, як і право взагалі, є суспільним відношенням, яке створюється людьми для захисту таких своїх цінностей, як свобода, безпека, власність тощо. Ці два документи й започаткували на Заході на офіційному рівні традицію прихованого ототожнення права з його об'єктом. Звідси стало неясним те, як повинні встановлюватися в деклараціях і в конституціях захист та охорона цінностей людини (свободи, власності, безпеки тощо): безпосередньо або ж через права людини?

Отже, особливість логічних парадоксів у юриспруденції полягає в тому, що вони рідко формулюються в явно вираженій формі, а реакція на них і на способи мислення, що їх породжують, частіш за все залежить від

відомчого авторитету. Тому знаходження логічних парадоксів може й не викликати жодного руху правової думки і правової практики.

Лопатін Максим,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

ЗНАЧЕННЯ АРГУМЕНТІВ AD HOMINEM У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Кримінальний процес призначений для розгляду і вирішення соціальних конфліктів, що носять кримінально-правовий характер. В ході кримінального слухання відбувається обмін думками між учасниками правовідносин, тобто певним чином організованою процедурою здійснюється передача інформації від суб'єкта до суб'єкту (суб'єктам).

Мовні акти між людьми можуть проявлятися у вигляді констатації тільки фактів, а точніше – відомостей про факти без їх аналізу. У випадках же, коли відомості про факти обговорюються, аналізуються, обґрунтовуються, спростовуються і за своєю спрямованістю прагнуть змінити позицію суб'єкта (суб'єктів) за допомогою міркувань, доказів, таке явище носить назву «аргументація». У кримінальному процесі існують обидва види вираження думки через різноманітність суб'єктів правовідносин і їх протилежних інтересів. У будь-якій аргументації виділяють як мінімум три структурних елемента: 1) теза – положення, виражає позицію одного з суб'єктів аргументації; 2) аргументи – положення, які використовуються суб'єктом в процесі аргументації; 3) форма зв'язку аргументів і тези. Свого роду різновидом аргументації є обґрунтування, але з тією відмінністю, що аргументація спрямована на переконання пропонованої позиції, а обґрунтування – на демонстрацію прийнятності відповідної позиції (тези). Визначення аргументації через переконання передбачає вивчення самого його феномена. Поняття «аргумент ad hominem» в визначеннях різних авторів також часто ґрунтується на ідеї особистісної атаки. Такого роду аргумент звертається до особистості опонента, в класичному випадку – зосереджується на його характері або на чимось, пов'язаному з його особистісними характеристиками і обставинами, при цьому він містить негативну оцінку особистості. Аргумент ad hominem – це суб'єктивний вид доказів, найчастіше досить емоційно забарвлений, тому в кожному конкретному випадку досить складно знайти об'єктивні критерії їх обґрунтованості. Він є потужним засобом впливу на аудиторію, оскільки використовувані звинувачення досить важко спростовувати, хоча доказів може бути недостатньо або зовсім не існувати. Наприклад, критика характеру опонента може уявити його як нечесного, непорядного, що не заслуговує

довіри людину. А втрата довіри в аудиторії позбавляє можливості адекватно аргументувати свою позицію. Argumentum ad Hominem або Перехід на особистості (дослівно: «Аргумент спрямований на людину») — одна із неформальних логічних хиб, яка полягає у спробі спростувати аргумент посиланням на характер, мотив або інший атрибут особи, що приводить аргумент, або особи пов'язаної з аргументом, замість посилання на неспроможність самого аргументу, об'єктивні факти або логічні міркування. Розрізняють два типи цієї хиби: образливий та ситуативний. Суть помилки аргументація до людини (argument ad hominem) полягає в намаганні підмінити доведення істинності тези характеристикою людини, яка має відношення до тези. Застосування аргументу ad hominem призводить до того, що тягар доведення лягає на опонента, відсутність адекватної відповіді сприймається як визнання істинності звинувачень. Звичайно, в певних випадках це може бути ефективним заходом, але зазвичай такі дії найчастіше призводять до того, що така дискусія закінчується не найкращим способом.

Луконін Кирило,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 3 група*

ПАРАДОКСАЛЬНА ПОВЕДІНКА: ЛОГІЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ «ДИЛЕМИ В'ЯЗНЯ»

Дилема в'язня є класичною дилемою в теорії ігор (теорії математичних моделей прийняття оптимальних рішень в умовах конфлікту). Парадоксальною поведінкою вважається те, що гравці (в'язні) не завжди будуть співпрацювати один з одним, піклуючись про спільні інтереси. Прогнозується, що кожен з гравців намагається максимізувати власний вигравш, не звертаючи увагу на інших.

Оригінальний варіант цієї дилеми такий. Двох членів злочинного угруповання було заарештовано і поміщено до в'язниці. Кожен в'язень перебуває в одиночній камері без можливості спілкування з іншим. У прокурорів не достатньо доказів, щоб засудити пару за основним звинуваченням, але достатньо, щоб засудити обох за меншим звинуваченням. Одночасно прокурор пропонує кожному ув'язненому вигідну угоду. Кожному ув'язненому надається можливість або зрадити іншого, свідча про те, що інший вчинив злочин, або співпрацювати з іншим, зберігаючи мовчання. Можливі результати:

Якщо А і Б зрадять один одного, кожного буде засуджено на два роки тюрми.

Якщо А свідчить проти Б, але Б мовчить, то А буде звільнено, а Б буде ув'язнено на три роки тюрми (і навпаки).

Якщо А і Б обидва мовчать, то вони обидва будуть ув'язнені лише на один рік (за меншим звинуваченням).

Логічне протиріччя з'являється, якщо припустите те, що обидва в'язні будуть намагатися мінімізувати свій строк. Якщо розглядати с точки зору вигоди для обох учасників гри, то найдоречнішим буде варіант «мовчати обом», тому що вони отримують по року ув'язнення, тим самим зменшив сумарний строк ув'язнення. Але якщо брати міркування лише одного гравця, то, якщо другий мовчить, краще його зрадити і звільнитися. У той же самий час така думка виникає і у його партнера, і тоді вони обидва відбудуватимуть два роки у тюрмі. Парадокс дилеми в'язня полягає у наступному: обидва гравці можуть звести загальний час тюремного ув'язнення тільки якщо вони співпрацюватимуть (лише один рік), але стимули, з якими кожен із них стикається поодиночі, будуть приводити їх до максимального строку ув'язнення (три роки).

Таким чином, дилема полягає у тому, що взаємна співпраця дає кращий результат, ніж взаємне дезертирство, але не є раціональним результатом, оскільки вибір співробітництва з корисної точки зору є ірраціональним.

Лучинець Юлія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ПІКЮ, 1 курс, 1 група*

ВЕРИФІКАЦІЯ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ВЕРСІЙ: ЛОГІЧНА СПІЛЬНОСТІ З АРГУМЕНТАЦІЄЮ НАУКОВИХ ГІПОТЕЗ І ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ДОВЕДЕННЯ

Розглядаючи питання версії, на мою думку, виникає необхідність розділити її на категорії, що означають підвищення значення її істинності до одного, тобто підвищення версії, або навпаки – пониження до нуля, тобто виключення версії. Відповідно до теми існують такі процедури, як верифікація (підтвердження істини) та фальсифікація (підтвердження хибності). Дані категорії виділяють як основні логічні структури та є аналогічними способами з доказуванням та спростуванням. Також необхідно зазначити, що цю процедуру розділяють на прямі та непрямі структури. Дане питання є допоміжним для розслідування злочинів.

Пряма верифікація характеризується тим, що у даному процесі необхідно обґрунтувати версію незалежно від її правдоподібності або хибності альтернативних контраверсій. Пряма верифікація характеризується емпіричністю розкриття об'єктивності зазначеної версії, а також у слідчо-експериментальному розкритті злочинної картини (наприклад, версія отруєння динітрофенолом, що було виявлено в організмі потерпілого при проведенні експертизи). Хоча зазначити, що

при цьому емпіричний спосіб не завжди є ефективним, тому застосовується теоретичний.

Безперечно, теоретична верифікація характеризується вже наявними фактами або об'єктивними закономірностями, що версія є основною істинною факту та необхідною умовою.

Непряма верифікація має декілька логічних різновидів, версія обґрунтовується шляхом аргументованого виключення контраверсій. Якщо при наступному розслідуванні здійснюється відбирання несумісних з новими даними факти, то така контраверсія може застосовуватися при отриманні додаткових версій. Додаткова інформація може отримуватися теоретичним шляхом та емпіричним дослідженням.

Переконана, що при використанні непрямой верифікації, а також фальсифікації істинності необхідно врахувати такі факти: що могли здійснювати злочин, або впливати після нього; що могли довести здійснення або нездійснення, наприклад, виявлення слідів, що залишилися, а потім аргументація тощо.

Пряма фальсифікація є протилежним процесом від верифікації та її роль впливає у зведені до абсурду версії. Це може здійснитися у разі: виведення несумісних фактів; поєднання достовірної та хибної версії, тим самим відбудеться суперечність, що достатня для фальсифікації. Такі варіанти передбачають те, що несумісність версії з початковими версіями не є очевидними і тому потребує обґрунтування.

Непряма фальсифікація версії в свою чергу здійснює обґрунтування істинності несумісних з нею припущень, чим опосередковано доводиться її хибність

Таким чином, проаналізувавши дану тему, можна зробити висновок, що при здійсненні аргументації та встановлення фактів достовірності або хибності при верифікації та фальсифікації, такий процес призводить до редукції можливих версій, що означає підвищення версії, або навпаки – пониження до нуля, тобто виключення версії.

Максакова Катерина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
фінансово-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ТЕРОРИЗМ»

Тероризм – це загальнонебезпечні дії або погроза ними, що вчиняються публічно і посягають на суспільну безпеку та спрямовані на створення в суспільстві обстановки страху, неспокою, пригніченості з метою прямого або непрямомого впливу на прийняття будь-якого рішення або відмови від нього в інтересах винних.

Дане питання є й досі актуальним, адже виникають і еволюціонують нові види терористичної діяльності ,відомі світовій громадськості як ядерний, технологічний, націоналістичний, кримінальний та звісно ж міжнародний, що формує глобальний характер цього явища,адже розірвавши пута та вийшовши за межі країни,стає загрозою не для одного індивідуума ,а для великої когорти невинних людей,за разом стабільності, миру та порядку. Проте скільки б варіантів тлумачення даного поняття не існувало, на жаль, однозначного визначення ми не будемо мати, адже будь-які спроба визначення тероризму зорієнтована на провал через складність та неоднозначність самого явища,адже форми і методи терористичної діяльності істотно змінювались з часом.

З однієї сторони, існує тенденція невиправданого розширеного трактування, коли деякі політичні сили без достатніх підстав називають терористами своїх противників. З іншої – невиправданого звуження. Самі терористи схильні називати себе солдатами, партизанами, диверсантами в тилу противника і так далі. Звідси труднощі як юридично-правових дефініцій, так і загальнотеоретичного осмислення тероризму.

Тероризм як соціально-політичне явище досліджується протягом історії в досить різних аспектах, відповідно що і кожен дослідник інтерпретувати його по своєму. Серед українських дослідників слід відмітити роботи В. Антипенка, Т. Бояр-Созановича, В. Глушкова, В. Ємельянова, В. Тихого, що містять розробку кримінально-правового аспекту даного явища та аналіз норм про відповідальність за тероризм в законодавстві нашої держави. Значним внеском у дослідження тероризму є праця В. Ємельянова “Злочини терористичної спрямованості”, присвячена визначенню правового поняття та ознак тероризму і терористичних актів. В науковому дослідженні наведена характеристика тероризму як злочинного діяння і як центральної ланки в ланцюзі злочинів терористичної спрямованості, проведено відмежування тероризму від терору. Що відображаються у статті 1 Закону України “Про боротьбу з тероризмом”, де дане поняття має наступні ознаки:небезпечність для соціуму,публічність, масовість.

Про віднесення тероризму до правових категорій свідчить те, що його існування пов’язується із суспільною небезпечністю і злочинністю діяння, тим самим зумовлюючи виникнення і розвиток кримінально-правових, кримінальних процесуальних відносин, відносин міжнародно-правового чи адміністративно-правового характеру; призводить до постійного моніторингу у сферах життєдіяльності суспільства, які мають підвищений ступінь ризику бути дотичними до терористичної діяльності, та розробки ефективних заходів протидії. Тобто, навіть ймовірність тероризму, від якого не застрахована жодна держава, викликає відповідне реагування останньої, що дозволяє пізнавати це явище, поступово рухаючись до вирішення завдань протидії і боротьби з ним. Права

категорія «тероризм» відображає його сутність і значення, причини і наслідки, закономірності та сприятливі умови для існування і профілактичні заходи, нормативно-правове закріплення, процес виявлення його ознак і притягнення до відповідальності винних, вплив на інші явища і системи, з позиції виникнення і розвитку суспільних правовідносин.

Щодо міжнародної арени то, ще у 1937 році Лігою Націй поняття тероризм визначається у “Конвенції по запобіганню та покаранню актів тероризму” (“злочинні дії,що здійснюються проти іншої держави або населення будь-якої держави з тим ,щоб викликати страх серед окремих осіб, груп осіб або більшості населення”).

Манукян Анжеліка,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 5 група*

СОФІЗМИ І ПАРАЛОГІЗМИ В ЛОГІЦІ

Кожна людина може помилятися в логічних судженнях і робити це свідомо чи несвідомо. Серед ненавмисних помилок виділяють паралогізми, а серед навмисних – софізми .

Софізми – це логічно неправильні умовиводи, які видаються за коректні. Будь-який софізм є помилкою. Софізм є тонким завуальованим обманом, який не завжди вдається розкрити. Звідси виходить поняття «софіст» – людина, що здатна переконувати за допомогою будь-яких прийомів в правильності абсурдного твердження.

Паралогізми – це ненавмисна логічна помилка, яка пов’язана з порушенням правил і законів логіки. Паралогізм, на відміну від софізма, не спрямований на обдурення опонента і доведення помилкових тверджень.

Часто софізм пов’язаний з тим, що людина, яка його використовує, не має належних і глибоких знань, які б дозволили їй зробити правильні висновки. Софізм створений для того, щоб збити опонента з думки, заплутати, втягнути в осмислення помилки, яка не являється розглядуваним предметом. Тому це явище і виступає як неетичне ведення дискусії.

Софізм – це всього лише спроба видати неправду за істинність, у ньому не знаходять дійсних логічних труднощів, адже логічні і семантичні операції у ньому застосовуються некоректно.

Термін «софізм» уперше ввів Аристотель, охарактеризувавши софістику як явну, проте не дійсну мудрість. Існує багато софізмів, які дійшли до нас ще з античності. Наприклад: «Крадій не бажає отримати нічого дурного; отримання хорошого – є ділом хорошим ; отже, крадій

бажає лише хорошого». Існують й інші відомі софізми: «Ми маємо те, чого не втрачали; роги ти не втрачав; слідує, що ти маєш роги».

У сучасному житті софізми не зникли і досі продовжують існувати. Наприклад: «Матерія – безкінечна; бавовна – матерія; отже, бавовна – безкінечна». Також можна відповісти софізмом на різні запитання, візьмемо до прикладу питання «З чого складається держава?», на яке можна винахідливо відповісти «З семи букв».

Логіка є певною зброєю, завдяки якій можна протистояти софістам, хоч іноді їх легко викрити не зовсім озброєним оком. Але існують софізми, завуальовані настільки, що їх дуже важко відрізнити від дійсно правильних умовиводів. При належному умінні софізми легко спростовуються, хоча при цьому відбувається віддалення від теми розмови: постає потреба говорити про закони і правила логіки.

Отже, софізми і паралогізми є видами помилкових умовиводів. Ці два явища можливо розпізнати й усунути, використовуючи високу логічну культуру мислення, безпосередньо застосовуючи закони і правила логіки.

Мартиненко Каріна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 8 група*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНУ ВИКЛЮЧЕНОГО ТРЕТЬОГО В ЮРИСПРУДЕНЦІ

Логічний закон можна розуміти як внутрішній, істотний взаємозв'язок між думками, які підлягають правовій оцінці. Це означає, що застосування його на практиці є обов'язковим.

Закон виключеного третього на відміну від закону несуперечності застосовується тільки до суперечних суджень. Зміст закону полягає в забороні визнавати одночасно хибними або одночасно істинним два суперечливі судження. Він діє за принципом «або-або», третього не дано. Наприклад, судження :«Рішення суду ґрунтується на законі» суперечить судженню «Рішення суду не ґрунтується на законі». Тут немає місця третьому судженню, які-небудь інші варіанти суджень за даних обставин виключені.

В. О. Жеребкін говорить, що уся розумова діяльність слідчого і судді відбувається в певних логічних формах, підлягає законам і правилам логіки. Дотримання їх є необхідною умовою пізнання об'єктивної істини за судовою справою. Без дотримання правил логіки не може бути встановлена об'єктивна істина за справою. Лояльне ставлення до законів логіки і процесу розслідування може мати вкрай шкідливі наслідки для практичної слідчої роботи.

Суд не може зробити висновки у справі, винести вирок або ухвалу без чіткої категоричної відповіді на запитання про те чи мало місце

діяння, у здійсненні якого звинувачується підозрюваний, чи мало це діяння склад злочину чи ні, чи винний підсудний у здійсненні цього злочину чи ні.

Т. Н. Москалькова зазначає, що відповідно до закону виключеного третього із всіх правових рішень, які містяться в проєкті нормативно-правового акта з одного і того самого питання регулювання, істинним є лише одне.

П. П. Баранова пише, що уже в афінському суді було встановлено подвійне голосування суддів. Першим голосуванням визначалась провинність або непровинність, а другим – міра покарання. Юристи постійно мають справу з такими альтернативами як винен обвинувачений або не винен, злочин був скоєний або не був скоєний, вирок суда вірний або не вірний, підозрюваний був на місці злочину або не був. Усі спроби знайти третє в цих ситуаціях будуть марними і неправильними.

Багато положень кримінального закону сформульовані за принципом закону виключеного третього. Так, наприклад кримінальній відповідальності підлягає тільки особа, винна у вчиненні злочин, тобто навмисно або за необережністю вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння. З точки зору закону виключеного третього це положення означає: або буде встановлено винну особу у вчиненні передбаченого законом суспільно небезпечного діяння, або підстави кримінальної відповідальності відсутні.

У процесі кваліфікації злочинів закон націлює на пошук відповіді на запитання: чи містять дії винного склад злочину чи ні? Фактично процес кваліфікації злочинів складається з послідовного застосування закону виключеного третього на кожному етапі кваліфікації: чи є дана особа суб'єктом даного злочину чи ні, здійснено злочин умисно чи ні, здійснено було посягання на власність чи ні тощо? За цим законом будується структура кваліфікації злочину.

Взагалі сам по собі закон не може «підказати», яке з двох суперечних суджень є істинним. Потрібна перевірка кожного судження. Закон лише ставить перед необхідністю дати ясну чітку відповідь, зробити правильний вибір між двома суперечними судженнями щодо кваліфікації скоєного.

Мартиненко Степан,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 6 група*

МОДЕЛІ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

У процесі постійної модернізації юридичної практики все більшого значення набуває поняття юридичної аргументації. Відповідно, якщо дане поняття становить певну цінність для професії юриста, то варто звернути

на нього увагу, зокрема, дослідити його типи (моделі), при цьому спираючись на логічний аналіз.

Основу будь-якої юридичної аргументації становлять аргументи. У логіці аргументами є судження, що утворюються задля підтримки чи спростування іншого судження. Юридична аргументація, з точки зору логіки, є процесом підбору необхідних аргументів та конструювання певних відношень між ними відповідно до логічних правил істинності, що здійснюється у сфері юриспруденції.

У різноманітних юридичних працях та правничій логіці існує безліч теорій присвячених юридичній аргументації, де можна знайти різного роду способи її класифікації. Серед всього видового різноманіття найбільш поширеними моделями юридичної аргументації є силогістична (монологічна) і дискурсивна (діалогічна або власне аргументаційна). Основу першої становить розгорнуте міркування одного індивіда, а другої – потяг співучасників до діалогу. Дослідивши роботи Р. Алексі, необхідно вказати його типологію юридичної аргументації, яка є значно ширшою за попередню. Він виокремлює такі типи (моделі): модель ухвалення рішень, дедуктивна модель, модель когерентності і герменевтична модель.

На основі вище вказаних узагальнених позицій можна зупинитися на аналізі ознак чотирьох моделей юридичної аргументації, які досить умовно називаються дедуктивною, індуктивною, цілісною (когерентною) та герменевтичною. Зокрема, однією з найстаріших моделей є дедуктивна. Її основу становлять правила силогізму: вирішення будь-якого правового казусу, яке за даними правилами розглядається як менший засновок, виводиться з чинної юридичної норми – більшого засновку. Негативним аспектом є те, що дедуктивний тип не враховує можливість прогалин та колізій у законодавстві. Індуктивна модель юридичної аргументації з'явилася у виді реакції на недосконалість дедуктивної моделі та за основу має протилежні їй засоби і методи. Наступним є герменевтичний тип. Основу даної моделі становить так зване герменевтичне коло, яке у свою чергу є можливістю осягнення цілого через його частини і навпаки, що утворює коло. Щоб інтерпретувати звичайний текст досить зрозуміти зміст його слів, хоч і це іноді непросто. Проте і ця модель не бездоганна, що у свій час призвело до значного розчарування юристів у герменевтиці. Вона не в змозі дати відповіді на низку питань, які постають у ході тлумачення юридичних текстів, і тим паче не пропонує чітких механізмів їх вирішення. Все це стає можливим за умови цілісного підходу до проблеми юридичної аргументації. Вона ґрунтується на ідеї системної єдності або когерентності. Остання у свою чергу виступає суттєвим елементом раціональності. Вона стає самостійною лише за умови єдності (когерентності), стає домінантною ідеєю. Цілісна модель також дуже важлива, але все ж не бездоганною.

В підсумку варто зазначити, що всі з вище вказаних моделей є унікальними, проте необхідно обирати серед всього різноманіття ту, яка

найбільше відповідатиме сучасним реаліям і за необхідності уміти їх компонувати задля досягнення кращого результату.

Марценюк Всеволод,
*Національний юридичний університет
Імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ України, 1 курс, 1 група*

КОМП'ЮТЕРНА ЛОГІКА В АРГУМЕНТАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У останні роки НТП здійснив великий крок у розвитку штучного інтелекту. Яскравим прикладом такого успіху є презентація компанією IBM штучного інтелекту «Project Debater», який у лютому 2019 року вів дискусію з Харішом Натараджаном, світовим чемпіоном у чисельній кількості змагань з дебатів. У цьому випадку нас цікавить саме алгоритми та методики роботи штучного інтелекту.

Першим етапом роботи дебатера є розуміння теми. База знань проекту «Project Debater» складається з 10 мільярдів пропозицій, винесених з газет і журналів. Використовуючи технології обробки природних мов AI, Project Debater здатний розпізнати ту саму концепцію, навіть коли заявлено багато різних способів [1].

У ході дебатів в реальному часі проект «Project Debater» обговорює тему, яку він ніколи не вивчав, даючи дуже коротке речення з описом руху. Перший крок – побудувати вступну промову для захисту чи проти цього руху. «Project Debater» шукає короткі фрагменти тексту в масивних корпусах, які можуть служити цьому. Це вимагає глибокого розуміння людської мови та її нескінченних нюансів та дуже точної ідентифікації позиції, що не завжди легко для людини та дуже важко для комп'ютерів. Цей процес може призвести до кількох сотень відповідних текстових сегментів [2].

Для того щоб дискусія була продуктивною «Project Debater» необхідно побудувати найсильніші та найрізноманітніші аргументи на підтримку своєї справи. «Project Debater» робить це, видаляючи зайві аргументовані тексти, вибираючи найсильніші заяви і докази, упорядковуючи їх за темою, створюючи основу для розповіді для підтримки руху. Він також використовує графік знань, що дозволяє йому знайти аргументи на підтримку загальних людських дилем, які виникають у дискусійній темі, наприклад, чи є правильним спонукати уряд примушувати своїх громадян, якщо це порушує їх особисту свободу вибору [3].

«Project Debater» об'єднує всі вибрані аргументи разом, щоб створити переконливу промову, яка триватиме приблизно чотири хвилини. Цей процес займає лише кілька хвилин. Потім він готовий

виступити зі своєю вступною промовою. Наступний крок – прослухати відповідь опонента, «переварити» його та побудувати спростування. Створення хорошого спростування – найскладніша частина дебатів як для людей, так і для машин. «Project Debater» застосовує багато методів, включаючи методи передбачення та виявлення аргументів опонента. Потім контраргумент спрямований на відповідь на претензії та докази, які суперечать цим аргументам [4, с. 229-236].

Отже, зростання однобічних і фальсифікованих наративів кидає виклик суспільству та засобам інформації. Занадто часто люди розмовляють один з одним. Є необхідність створити розумніший спосіб. Нові розробки мови та міркування в ШІ можуть допомогти засяяти світлу в темряві спотворених фактів, щоб забезпечити різноманітні, добре поінформовані точки зору – як pro/contra.

Світ переповнений інформацією, дезінформацією та поверхневим мисленням. «Project Debater» відкриває нові кордони ШІ, щоб сприяти розумним дискусіям, щоб ми могли будувати обґрунтовані аргументи та приймати кращі рішення.

Література:

1. Ruty Rinott et al., Show Me Your Evidence - An Automatic Method for Context Dependent Evidence Detection, Proceedings of the 2015 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing, EMNLP, 2015, pp/ 440-450.

2. Ran Levy, Shai Gretz, Benjamin Sznajder, Shay Hummel, Ranit Aharonov, and Noam Slonim, Unsupervised Corpus-Wide Claim Detection Recycling, Proceedings of the 4th Workshop on Argument Mining, Argument Mining, 2017, pp. 79-84.

3. Anirban Laha and Vikas Raykar, An Empirical Evaluation of Various Deep Learning Architectures for Bi-Sequence Classification Tasks, Proceedings of COLING 2016, the 26th International Conference on Computational Linguistics: Technical Papers, COLING, 2016, 2762-2773.

4. Юридична аргументація. Логічні дослідження: монографія/ О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал, та ін.; за загальною редакцією О. М. Юркевич. 2-ге вид., перероб та допов. Х.: Право, 2015. 336с.

Мельник Ірина,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 8 група*

ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КОДИФІКАЦІЯ»

Систематизація законодавства – це діяльність щодо його вдосконалення шляхом упорядкування змісту та форми законодавства та зведення всіх чинних нормативно-правових актів у цілісну, внутрішньо та зовнішньо узгоджену систему. Серед форм систематизації виділяють

інкорпорацію, кодифікацію та консолідацію. Варто зауважити, що О. С. Піголкін виокремив також облік нормативних актів як одну із самостійних форм систематизації законодавства.

Так як метою цієї роботи не є дослідження всіх форм систематизації, а предметом вивчення є лише кодифікація, то проаналізуємо більш детально сутність і характерні риси останньої.

Є. М. Трубецький визначав кодифікацію як опрацювання діючого права, яке не обмежується приведенням його у порядок, проте вносить у нього внутрішній зв'язок і єдність. Але, варто сказати, що таке визначення не містить відповіді на питання про суб'єктів даного опрацювання. Зокрема залишається незрозумілим те, чи ними можуть бути винятково державні правотворчі органи. Г. Ф. Шершеневич вважає, що кодифікація – це опрацювання законодавства, яке спрямоване на приведення чинних законів у систему, із погодженням їх змісту із потребами часу та із погодженням їх одне з одним на основі єдності принципів, покладених у їх основу. А. М. Іодковський фактично ототожнив поняття «кодифікація» поняттю «систематизація». Таку позицію розкритикували С. Н. Братусь й І. С. Самощенко. Учені дійшли висновку, що поняття «кодифікація» не може бути використане для визначення всієї діяльності з удосконалення законодавства.

По-різному науковці також визначають об'єкт і предмет кодифікації. С. С. Алексєєв предметом кодифікації вважає безпосередньо юридичні норми, а Є. В. Погорелов – певну групу нормативно-правових приписів, які мають спільний предмет правового регулювання.

Суб'єктом кодифікації є законодавчі органи влади. О. Я. Рогач стверджує, що результатом діяльності суб'єкта кодифікації стає розробка та прийняття кодифікаційного акту, який є не лише метою процесу кодифікації, але й розкриває його функціональне призначення. Функції кодифікації можуть визначатися як шляхи впливу на законодавство з метою його покращення та оптимізації. О. Я. Рогач виділяє та обґрунтовує такі функції кодифікації: 1) удосконалення форми законодавства, яке відбувається за рахунок пошуку оптимальних форм кодифікаційних актів, розробки класифікаційних властивостей актів кодифікаційного характеру; 2) удосконалення змісту законодавства; 3) функція стабілізації законодавства; 4) фундаментальна функція.

Варто також зазначити, що поняття «кодифікація» за кількістю елементів обсягу є непорожнім, загальним, реєструючим; за характером елементів – незбірним; за типом елементів обсягу – абстрактним; за характером ознак поняття – позитивним.

Отже, кодифікація – це один із видів систематизації законодавства, який має на меті змістовно переробити, усунути дублювання юридичних норм, протиріччя, колізії, недоробки та інші дефекти, скасувати застарілі норми і створити новий систематизований нормативно-правовий акт. Тому цей процес є, без сумніву, складний та багатоаспектний. Даний

метод систематизації надає змогу покращити та оптимізувати чинне законодавство. Саме кодифікація має виступити як спосіб удосконалення джерел багатьох галузей права, наближення їх до стандартів європейських країн, закладення підґрунтя для майбутньої стабілізації законодавства в цілому.

Михайлова Ірина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ПІКЮ, 1 курс, 16 група*

ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ПРАВОЧИН», «УГОДА», «ДОГОВІР» ТА ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ

Будь-яке міркування повинно мати свій предмет. Під предметом міркування в логіці розуміється будь-яка річ, властивість або відношення, незалежно від того, чи існують вони реально або існують тільки в нашій свідомості. Щоб упевнено міркувати про якийсь предмет, треба його розуміти, тобто мати про нього поняття. Поняття (концепт) є елементарною логічною формою, що відображає предмет міркування в сукупності його суттєвих ознак.

Спеціально-юридичними термінами є терміни «правочин», «договір», «угода» використання цих термінів вимагає уточнення їх правового змісту. Іноді в юридичній літературі поняття «договір», «угода» та «правочин» вживають як тотожні. Чи є припустимою така тотожність, чи вона вносить плутанину у сприйняття юридичної інформації зацікавленими особами стосовно правової природи правочину й договору?

Гордеюк А. О. та інші науковці, з'ясували, що досліджуючи правову природу правочинів з урахуванням історичного аспекту в розвитку цивільного законодавства, можна прийти до висновку, що фахівці, які вбачають тотожність у поняттях правочину та договору певною мірою мають рацію. Справа в тому, що в Цивільному кодексі УРСР від 1963 р., який діяв в Україні до 2003 р., термін «правочин» не вживали, а замість нього застосовували термін «угода», якій лінгвістично тотожний терміну «договір».

Стаття 202 Цивільного кодексу України визначає правочин як дію особи, спрямовану на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Правочин, зокрема договір, є однією з найпоширеніших підстав виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин у системі юридичних фактів.

Зміст і форма правочинів межує з численними аспектами, які теж мають суттєве значення для правочинів: воля й волевиявлення, суб'єктний

склад правочину, його мета та ін. Одним з найважливіших пластів, на яких ґрунтується вчення про правочини, є їх зміст і форма.

Зі змісту визначення правочину можна виділити такі основні його ознаки: він є юридичним фактом, оскільки внаслідок його вчинення виникають, змінюються або припиняються цивільні права та обов'язки. Це вольова дія суб'єктів цивільного права, що характеризує внутрішнє суб'єктивне бажання особи, це завжди дії незалежних та рівноправних суб'єктів цивільного права, завжди має бути правомірною дією.

Спеціально-юридичні терміни «правочин» і «договір» співвідносяться як загальне та часткове, а договір є видом правочину, поряд з одностороннім правочином. Необхідно сказати, що правочин – більш широке поняття, ніж договір, тому що до правочинів належать, крім договору, інші юридичні факти дії, які створюють обов'язки або тільки для однієї особи, або для двох сторін, або для кількох сторін, при цьому узгодження волі не є обов'язковою ознакою всіх правочинів, а тільки правочинів-договорів. Науковці з цього приводу влучно встановили так звану правову аксіому, що вказує на зв'язок договору й правочину: «Кожний договір є правочином, але не кожний правочин є договором». Отже, договір, так само як і правочин, слід розглядати як багатостороннє явище, маючи на увазі саму дію, і її документальне оформлення, і її логічний та юридичний зміст. Договір є різновидом правочину, тому правочин співвідноситься з договором як загальне й конкретне.

Михайлова Марина,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

ЕРИСТИКА – МИСТЕЦТВО СУПЕРЕЧКИ

Еристика (в перекладі з грецького – «мистецтво сперечатися») – це мистецтво спору і ведення дискусії, яка була розроблена софістами. Аристотель визначав еристику як «мистецтво спору нечесними шляхами». Вона вчить доводити свою правоту в будь-якій суперечці, навіть якщо ви далекі від істини.

Отже, предметом вивчення еристики є суперечка.

Суперечка – словесне змагання; обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна зі сторін відстоює свою думку, свою правоту.

Стародавні греки розрізняли дві моделі суперечки: діалектична суперечка та еристична суперечка. Визнаним майстром діалектичної суперечки у Стародавній Греції вважався Сократ (бл. 470-399 рр. до н. е.), який у своїх бесідах за допомогою влучно поставлених запитань намагався відшукати істину. Для ілюстрації наведемо такий приклад.

Припустимо, що нас цікавить питання: чи є обман злом? Більшість, звичайно, дасть стверджувальну відповідь. Однак, якщо йдеться про обман ворога на війні та інші складні випадки, то доведеться визнати, що не завжди обман кваліфікується як зло. Такий самий аналіз можна провести, досліджуючи якісь інші складні проблеми.

Іншу модель суперечки – суперечки заради перемоги – репрезентували у Стародавній Греції софісти. Вони вважали, що за допомогою мистецтва спору можна довести будь-яке положення, яким би нісенітним воно не було. Найбільш відомий приклад – софізм, який отримав назву «Рогатий». Ситуація: одна людина хоче переконати іншу в тому, що та має роги. Для цього наводиться таке обґрунтування: «Те, що ти не втрачав, те ти маєш. Роги ти не втрачав. Отже, у тебе є роги».

Існує декілька еристичних хитрувань.

Перша хитрість: поширення або узагальнення. Чим сильніше ви узагальнюєте вираз, тим більший простір для атаки у вас буде. Тому потрібно встановлювати чіткі межі.

Приклад:

– Мені не сподобався концерт цієї групи. Я вважаю, що вони виступили погано, і шкодую про витрачений час.

– Чому ви вважаєте, що ця група погано виступає на концертах? У минулому році тисячі людей пішли задоволеними з їхнього виступу! Ви явно помиляєтеся.

Перший учасник діалогу говорить про те, що йому не сподобався конкретний концерт, а його співрозмовник розширив тезу до того, що дана група погано виступає завжди. Ось так можна нейтралізувати цей прийом:

– Так, я не сперечаюся, що в минулому році ця група могла виступити добре. Але я говорю не про її виступи взагалі, а про їхній виступ на минулому тижні. Інші виступи, можливо, і були хороші, але точно не цей.

Друга хитрість: твердження, виставлене у відносному сенсі, приймається в абсолютному.

Приклад: людина говорить про ораторське мистецтво і тих, хто домігся в ньому успіху. У контексті цієї розмови вона може сказати, що Гітлер був дуже хороший. Ми можемо його підловити на тому, що він вважає ватажка фашистів хорошою людиною, хоча мова насправді йшла тільки про його ораторські здібності.

Отже, еристика – це не найчесніший спосіб ведення суперечки, тому не потрібно зловживати цими вміннями, а, навпаки, знати як їм протидіяти.

РОЛЬ ЕВФЕМІЗМІВ У ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ

Евфемізм (від грец. *eo* – «красиво» і *rhemo* – «говорю») – це стилістично та емоційно нейтральне слово або вираз, який замінює інші, різкіші чи непристойніші. Інакше кажучи, це засіб для приховання інформації, яка може справити неоднозначне враження на співрозмовника. Виникнення такого феномена тісно пов'язане з розвитком процесів глобалізації, впровадженням інформаційних технологій в різні сфери життя суспільства і впливом зарубіжних країн. Отже, метою даної праці є розповідь про те, як соціум може завуальовувати факти і події та правильно використовувати евфемізми у спілкуванні.

Евфемізми є одним із ключових видів стилістичних засобів мови. Вони дозволяють мовцю змінювати своє мовлення залежно від умов, в яких проходить спілкування, а також при необхідності забезпечують можливість уникнення табу, але при цьому будучи ввічливим. Основними цілями евфемізації є:

прагнення уникати комунікативних конфліктів і суперечок; не створювати у співрозмовника відчуття дискомфорту з приводу теми розмови;

маскування суті справи;

бажання повідомити інформацію співбесіднику таким чином, щоб це було зрозуміло тільки йому.

Евфемізми широко застосовуються у багатьох сферах комунікації, тому ґрунтовне їх вивчення дозволить впливати на духовний та емоційний стан людини, якщо в цьому, на вашу думку, є необхідність. В залежності від ситуації вирізняють такі види евфемізмів щодо: релігійних міркувань та забобонів, медичних термінів, професії, політкоректності, спеціальних прийомів журналістів, офіційних документів та речових маніпуляцій.

Сферою, в якій найактивніше застосовують евфемістичні засоби вираження, традиційно вважають дипломатію. Цілком зрозуміло, що правова, організаційна і політична діяльність дипломатів та політиків напряду пов'язана із комунікативними завданнями, для вирішення яких вони використовують не лише прямі номінації, але й натяки і різного роду недомовленості. На сторінках преси та в ефірах можна помітити такі слова й звороти як «піти на крайні заходи», «непередбачувані наслідки», «відповідні інстанції», «миротворчі акції» та ін.

Евфемізми, на протигагу більшій частині лексичних засобів мови, особливо сприйнятливі до змін в сфері людських відносин і морального ставлення до тих чи інших явищ суспільного життя. Те, що колись

вважалося евфемізмом на певному етапі розвитку суспільства, припиняє свою дію на наступному, перетворюючись на засіб, який, на думку більшості людей, називає цей об'єкт занадто прямо. Крім тимчасового чинника, важливу роль також відіграє соціальний чинник: в різному соціальному середовищі – розбіжне розуміння про те, що «належним», а що є «непристойним» і, відповідно, про те, що можна називати відкрито, без натяків, а що повинно містити евфемістичні позначення.

Для найповнішої характеристики евфемізму як інструменту мовного керування можна використати слова відомого американського письменника і журналіста Марка Твена – «Ніколи не зраджуйте правді, змінюйте правду».

Висновок: знання техніки використання евфемізмів дозволить не тільки завуалювати значення неприємних процесів чи явищ, але й допоможе виявити непримітну істинну думку автора, або й навіть викрити цілеспрямовану маніпуляцію співрозмовника.

Мірошник Олександра,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 3 група*

ЗНАЧЕННЯ АРГУМЕНТІВ AD HOMINEM У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Аргументи ad hominem відомі вже давно, але проблема їх використання активно обговорюється в даний час не тільки в теорії, але і в практиці аргументації.

Ця форма аргументації була відкрита ще римськими ораторами і спочатку розглядалась як апелювання до емоцій слухачів. Ad hominem – це логічна помилка, коли аргумент спростовується не об'єктивними фактами чи логічними доводами, а вказівкою на характер, мотив, або інші особисті якості особи, що висуває аргумент. Такий вид аргументації є психологічно переконливим, проте логічно некоректним. Він протиставляється аргументам ad rem – аргументам по суті.

Існує декілька видів таких аргументів. Так, ad hominem circumstantiae полягає у вказівці на обставини, які нібито диктують опоненту певну позицію. Він має на меті припустити упередженість опонента і на цій підставі можливість засумніватися в його аргументах. Ad hominem tu quoque (лат. Tu quoque – буквально «ти теж», «сам такий») – звинувачення сторони, що висуває аргументи, в непослідовності, підкреслюючи невідповідність її слів або дій її ж аргументу.

Перш за все, слід зазначити, що позиції щодо статусу аргументів ad hominem у різних вчених відрізняються. Однак, ми схильні вважати, що подібні методи недопустимі, оскільки будь-який спір, а що особливо

важливо, судовий спір прагне до пошуку істини, у той час як *ad hominem* є деструктивним за своєю природою і не наближає до об'єктивної істини.

Задля того, аби визначати такі аргументи у кримінальному процесі, спочатку вважаємо за потрібне згадати про принципи, на яких базується кримінальний процес. Так, згідно із Кримінальним процесуальним кодексом, до них відносяться: законність, рівність перед законом і судом, презумпція невинуватості і доведення вини, повага до людської гідності та інші.

Використання аргументів *ad hominem* у кримінальному процесі як стороною обвинувачення, так і стороною захисту породжує ряд проблем. По-перше, це жодним чином не може використовуватись як необхідне і достатнє обґрунтування вини чи невинуватості особи. Для встановлення вини особи важливі лише факти, тобто об'єктивна істина. Судові дебати покликані встановити, уточнити і пояснити факти, важливі у конкретній справі. *Ad hominem* у цей час лише веде дискусію у деструктивному напрямку. По-друге, використання таких аргументів буде порушувати принципи кримінального процесу. Так, апелювати до скрутного матеріального становища особи чи до її кримінального минулого, щоб довести вину цієї особи у конкретній справі, буде порушенням принципів невинуватості особи та поваги до честі та гідності цієї особи, адже для встановлення вини особи важливі факти, що підтверджують наявність у діях цієї особи складу злочину. Інші характеристики особи, що прямо не відносяться до справи, значення не мають. Іншим прикладом може стати судова справа про зґвалтування, де довіра суду схиляється на бік жінки, тому що таку характеристику підозрюваного, як чоловіча стать, напряму пов'язують з тим, що саме чоловіки схильні до насильства, тому підозрюваний скоріш за все винен у злочині.

Отже, використання аргументів *ad hominem* у кримінальному процесі є недопустимим, адже дискримінує підозрюваного, порушує принципи права і не наближає суд до істини.

Музичко Наталія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,*

Слідчо-криміналістичний інститут, 1 курс, 4 група

ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ДІАЛЕКТИЧНІЙ ЛОГІЦІ

Актуальність цієї теми полягає в тому, що вивчення цього питання є важливим для юристів. Важливість полягає у розумінні відмінності діалектичної логіки від формальної.

Метою роботи стало виявлення проблем, які виникають при вивченні та застосуванні на практиці діалектичної логіки. Для глибокого

розгляду теми потрібно зупинитися на думках різних вчених, які вивчали це питання.

Перш ніж розглядати проблеми, що з'являються в діалектичній логіці потрібно дати цьому явищу визначення: що являє собою діалектична логіка та чим вона відрізняється від формальної логіки.

Діалектична логіка – це наука про загальні закони і форми руху мислення, про способи пізнання думкою - навколишнього світу. Вона розглядає природний, історичний і духовний світ у вигляді єдиного процесу. Діалектична логіка так як і формальна вивчає мислення, але застосовує інші методи. Діалектична логіка досліджує природу логічних форм, їхню суть, розкриває їх тісний зв'язок із законами об'єктивного світу.

Кант вважав, що при намаганні побудувати теоретичну систему на підставі чистого розуму – наприклад, доводячи, що наш світ нескінченний(ідея, явно виходить за межі можливого досвіду), ми можемо досягти своєї мети. Тому можна вважати, що при рівноцінних аргументах завжди можна підібрати, сформулювати та довести, як тезу, так і антитезу. А у формальній логіці застосування суперечливого твердження руйнує всю систему, тому що порушується закон суперечності, який вказує, що не може бути одночасно істинними дві протилежні думки про один і той самий предмет .

Гегель у своїй філософії приходить до висновку, що оскільки розвивається розум, повинен розвиватися й світ, та оскільки розвиток мислення або розуму є діалектичним, то і світ повинен розвиватися згідно діалектичним тріадам.

Десятник Д.О. у своїй статті «Проблема діалектичної логіки» говорить, що сучасна вітчизняна юридична наука, залишаючи поза увагою суттєві відмінності між позиціями Канта і Гегеля щодо діалектичного мислення, вважає, що юристи можуть і повинні застосовувати діалектику як методологію в баченні класичної німецької філософії, насамперед, Канта і Гегеля. Також говорить, що сучасна українська юридична наука пояснює, що в «Науці логіки» Гегель відтворює рух думки актами розв'язання суперечностей парних категорій, як універсальних форм мислення та узагальнення реального світу, стверджує, що найбільший розвиток діалектики отримала у філософській системі Гегеля, за яким діалектика розуміється як метод віднайдення та розв'язання суперечностей, які містяться в поняттях, описує логіку, яка у взаємодії з правом, стаючи юридичною логікою, формує право, реалізує його й в цілому є логікою розвитку права, діалектичною логікою права, проявляє себе як фундаментальна логічна константа правового пізнання й, отже, загального розвитку права. Тому з цього випливає, що без формальної логіки юриспруденція зазнає краху.

У висновок можна сказати, що діалектична логіка має багато проблем та недоліків, які заважають їй функціонально бути використаною для роботи в юриспруденції.

Мухін Данило,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

ПОБУДОВА СОФІЗМУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ

Софізми – це навмисні логічні помилки, які порушують загальні закони логіки, безпосередньо умовиводів та видаються за доказові та істинні. Зазвичай, їх мета виявляється в бажанні ввести когось в оману.

Для повного розуміння, софізми не треба плутати з паралогізмами. Це ті ж самі логічні помилки, але зроблені ненавмисно. В додаток хочеться привести цитату з книги “Новий Арганон” Френсіса Бекона: «Існує і третій рід філософів, які під впливом віри і шанування домішують до філософії богослов'я і перекази. Суєтність деяких з них дійшла до того, що вони виводять науки від духів і геніїв. Таким чином, корінь омані помилкової філософії троякий: софістика, Емпірика і марновірство.»

Основа софізму є гарно замаскована помилка в логічній послідовності або висновку. Як правило, для побудувати софізму використовують різні особливості нашої мови, такі як метафори – розкриття, зближення предмету на основі його схожості, контрарності з іншими предметами. Також можуть використовуватися багатозначні слова, для того щоб заплутати та, можливо, ввести в ступор співбесідника.

Найчастіше софізм використовують для того, щоб уникнути чіткої та невідгідної для себе відповіді, тобто, це достатньо хитрий спосіб ввести співбесідника в оману для отримання вигоди або будь-якого позитивного для себе результату. Наприклад, в античні часи першочерговою задачею майже в усіх дискусіях був пошук істини. Але спроби ввести людину в оману й свідомо додавати в бесіду помилкові виводи, щоб принизити та доказати свою правоту, перевагу над опонентом, визначалися як негідний вчинок.

Авжеж у софізмі були і позитивні риси. Складно сказати, наскільки можливо переоцінити вклад софістів в розвиток діалектики. Висловлення давньогрецького філософа Протагора «Кожному міркуванню протистоїть рівносильне», це підтверджує.

Також коли вивід зроблений в силлогічній формі, то софізм порушує правила силлогізму.

Окрім логічних помилок є і термінологічні. Це може бути неоднозначно сприймане поняття, яке має різний або не тотожний зміст,

якщо подивитись на нього, наприклад, не з історичного змісту, а з хімічного, таке поняття, як ефект. Цю помилку можна назвати омонімічною.

Приклад софізму: «Законослухняний громадянин не планує робити злочини; Він вбив її ненавмисно; Отже, він є законослухняним громадянином». Тут порушується одне з правил силогізму: Висновок з ствердними посилками в другій фігурі, також це софізм у якому можна спостерігати учетверіння терміну. Тобто він будується із використанням нетотожних, однак зовні схожих понять: «ненавмисно» та «не планував».

Для викриття софізму в умовиводі можуть використовуватись якісь точні знання в обговорюваній темі, наприклад в математиці – софісти можуть стверджувати, що одне число може бути і парним, і непарним одночасно, через те, що це число може вийти при підсумовуванні двох з цими ознаками.

Також треба намагатись знайти логічні помилки в умовиводі та пильно дивитись за ходом дискусії, щоб зрозуміти, коли намагаються відвести вас від головної теми.

Отже, з цього можна зробити висновок, що софізми використовуються не для благих цілей, а зовсім навпаки. Їх треба викривати, щоб уникнути «маріонеточного» контролю з боку співбесідника.

Насв Владислав,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 7 група*

ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР»

Необхідно зазначити доцільність такого логіко-правового аналізу поняття. Він полягає у більш детальному розкритті головних логічних компонентів поняття кредитного договору, а саме: змісту та обсягу, що допомагає зрозуміти його сутність.

Доречно почати розгляд цього питання з встановлення змісту поняття у зв'язку з тим, що саме зміст поняття визначає його обсяг, завдяки чому ми зможемо виокремити це поняття з-поміж інших понять цивільного права. Зміст поняття – це якісна (інтенціональна) характеристика поняття, що представляє сукупність суттєвих ознак предмета думки. Ознакою предмета, говорить у своїй праці «Логіка» видатний український учений та філософ А. Е. Конверський, є все те, у чому предмети думки подібні або різняться між собою. Згідно з Цивільним кодексом України, за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти

(кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти; кредитний договір повинен укладатися у письмовій формі. О. П. Печений надає щодо відповідної статті ЦКУ науково-практичний коментар у серії «Коментарі та аналітика» «Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. 10 том. Кредитні та розрахункові зобов'язання. Договір комерційної концесії. Договір про спільну діяльність» за редакцією професора І. В. Спасибо-Фатєєвої: «Коментована стаття надає законодавче визначення кредитному договору, в якому закріплені його сутнісні ознаки, окреслені окремі особливості кредитного договору. Визначення кредитного договору пов'язується з поняттям кредиту... Юридична сутність кредиту як послуги полягає в передачі коштів, банківських металів на засадах повернення такої ж їх кількості, наданні відстрочки або розстрочки платежу». О. П. Печений, коментуючи Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», також погоджується, що «...буквальне тлумачення наведеної норми Закону дає підстави стверджувати, що кредит є різновидом позики...»

Визначивши зміст поняття кредитного договору, можна встановити його обсяг. Обсяг поняття – це кількісна (екстенсіональна) характеристика поняття, що представляє сукупність (клас) індивідів, які охоплюються думкою і постають як її предмет. Зазначене поняття є непорожнім, оскільки відображає предмети, що існують в дійсності; загальним нереєструючим, адже воно містить клас з більш ніж одним предметом і відображає нескінченну множину предметів; незбірним, тому що поняття кредитного договору ігнорує можливі відношення між елементами класу.

Підбиваючи підсумки, можна встановити корисність цього аналізу, завдяки якому наука цивільного права каже нам, що, згідно з Цивільним кодексом України, кредитний договір є різновидом кредиту позики. Тобто, з точки зору логічного аналізу, поняття “кредитний договір” перебуває у відношенні підпорядкування щодо поняття позики. Але як окремий вид позики він ще має специфічні ознаки, притаманні суто інституту кредитування.

Назаренко Марія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОНЯТЬ ЯК ЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Проблема визначення понять в логіці розглядається як відповідь на питання: чи існує алгоритм, який за скінченне число кроків дає змогу

визначити чітко смислове значення будь-якого поняття. Ця проблема бере свій початок за часів давньогрецького філософа і логіка – Арістотеля. Арістотель ставив своїм завданням визначення та вивчення зв'язків між поняттями, які відповідають реальним зв'язкам між предметами і явищами дійсності.

Свідоме оперування поняттями припускає передусім з'ясування їх змісту. Воно не виявляється безпосередньо в самому визначенні. Кожен науковий термін необхідно розкрити, зрозуміти його смислове значення, встановити виражений цим терміном зміст поняття та його чітко обмежений обсяг. Саме такими операціями керує логіка.

Для права вимога визначеності понять має особливе значення. Це можна пояснити тим, що визначення правових понять є одним з найважливіших засобів досягнення найголовнішої ознаки права – його формальної визначеності. Щодо цього Р.Ф. Ієринг зазначав: «Мова може бути не точною, право ж ніколи не може бути достатньо точним, і в цьому криється одна з головних причин, чому мова задовольняється малою кількістю букв, тим часом як право має потребу у великій кількості понять».

Визначення «правової дефініції» як прийому законодавчої техніки походить від її логічної сутності. Так, наприклад, Л. Ф. Апт, вважає, що розміщення дефініцій в статтях та інших структурних одиницях тексту нормативних правових актів є одним із найрозповсюдженіших прийомів нормотворчої техніки, що використовуються в законотворчій діяльності, пропонує визначати законодавчу дефініцію як коротке визначення певного поняття, що відображає суттєві, якісні ознаки предмета чи явища.

Юридичні поняття набувають особливого значення процесі розслідування злочинів. Кожний акт застосування норми права є, по суті, застосуванням загального поняття до конкретного випадку. Дослідити окреме соціально-правове явище, дати йому юридичну оцінку означає підвести дане явище під відповідне поняття права.

Не можна не зазначити те, що юридичні дефініції є результатом пізнання правової дійсності, вони фіксують її основні ознаки, але їм притаманні всі ті властивості, котрі відрізняють усяке поняття. Поняття права мають особливий предмет відображення – державно-правові явища. Специфіка держави і права як особливих соціальних утворень обумовлюють і особливості юридичних понять. Нерозривний їх зв'язок з державою і правом є головною, істотною ознакою, яка визначає інші їхні характерні риси.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що принцип правової визначеності визнається одним із основних принципів правової системи як такої. Враховуючи те, що будь-який правовий припис виражається за допомогою мовних засобів, зокрема, за допомогою термінів як основних мовних одиниць, ці терміни мають бути зрозумілими для всіх осіб, яким адресований припис. Одним із способів забезпечення такої зрозумілості є

застосування в текстах нормативно-правових актів правових дефініцій. Крім того, для ефективної реалізації особою своїх прав та виконання обов'язків важливою є можливість передбачення нею правових наслідків своїх дій. Цьому сприяє однозначне та відносно стійке значення понять, які використовуються в законодавстві, що також може бути досягнуто за допомогою правових дефініцій.

Назарко Дар'я,
*Національній юридичній університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 8 група*

ЛОГІЧНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ ПРИЙОМІВ ЛЖЕСВІДЧЕННЯ

Лжесвідчення використовують завжди для того, щоб приховати істину від інших, не опинитися викритим у скоєнні злочину. Знання прийомів лжесвідчення допомагає їх розкрити. За статтею 384 КК України “Завідомо неправдиве показання” свідок карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Особливим видом мотивів неправдивих показань є самообмова, коли людина сама на себе наговорює. В свою чергу самообмова поділяється на такі види: самообмова, щоб викрити іншу людину (наприклад, батьки наговорюють самі на себе, приховуючи винність дітей або чоловік покриває свою жінку через велике кохання); самообмова однієї особи в скоєнні групового злочину (коли за груповий злочин одна людина бере на себе провину на всіх) або коли людина скоювала тяжкі злочини, а попалась за легкий – простіше нести відповідальність за легкий злочин, аніж за тяжкий; самообмова людей, які психічнохворі (зادля привернення на себе уваги).

Неправдиві покази можна поділити на види: покази повністю складаються з вимислу та брехні; покази частково вигадані.

Логіка виділяє лжесвідчення вербальні (за допомогою слів) та невербальні (за допомогою жестів). Найпоширеніші неправдиві покази – вербальні. Вони, в свою чергу, мають різні прийоми:

- 1) невідповідність показань доказам, які містяться у справі;
- 2) застосування мовних форм і зворотів, які не недоречні для допитуваного;
- 3) завченість подробиць (коли особа неодноразово повторює показання як вивчений текст, не пропускаючи жодного речення);
- 4) забуття обставин, плутання їх (хоча цього не може бути з огляду на час, що пройшов з моменту скоєння злочину або з огляду на вік, стать чи професію).

Невербальні засоби проявляються на рівні психофізіологічних, емоційних реакцій, які супроводжуються в міміці, жестах, інтонації. У той момент, коли особа починає брехати, – жестово-мімічні реакції починають видавати її. Але якщо людина дуже підготовлена, вона гарно володіє своїм тілом, емоціями та свідомістю, то дуже важко буде зрозуміти, де саме ця людина стримала себе, а де, навпаки, зробила так, щоб усі звернули на це увагу, тобто людина легко вводить інших в оману.

Існує ряд методів, які допоможуть викрити завідомо неправдиві показання:

1) метод повторного допиту (спрямований на не дуже добру пам'ять допитуваного, і коли він повторно надаватиме показання, щось забуде і у слідства буде шанс викрити брехню);

2) метод постанови непрямих запитань (допитуваному ставляться питання, які мають другорядне для нього значення, але, відповідаючи на них, він вимушений повідомити саме ті відомості, заради яких і були задані ці питання);

3) метод пред'явлення доказів, що викривають допитуваного;

4) метод використання слабких місць допитуваного;

5) метод групового допиту (полягає в тому, що діалог слідчий — допитуваний поступово, непомітно для останнього підміняється діалогом перший слідчий — другий слідчий, а допитуваному залишається пасивна роль невірного слухача цієї дискусії, зміст та сценарій якої заздалегідь детально обмірковується).

Отже, логічні прийоми лжесвідчення мають різні прояви та форми, але слідство винаходить нові методи задля розкриття цих прийомів.

Небогатікова Софія,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

ІПКЮ, 1 курс, 15 група

ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНІВ ЛОГІКИ У СУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Як відомо, кожна наука прагне до максимальної точності та обґрунтованості власних положень. Для цього вчені використовують різні логічні прийоми. Однак вони потребують впевненості, що ці логічні методи та операції самі є правильними та законними. Завдання логіки - обґрунтувати логічні операції, встановити умови їх правильності, показати, де і для яких цілей їх можна використовувати.

Потрібно враховувати, що мислення юриста має певну специфіку – це тип професійного мислення, сфера мислення людини чітко не обмежена і визначається насамперед її предметом, тобто законом.

Юридичне мислення, як і будь-яка розумова діяльність, підпорядковується певним логічним законам. Висновки можуть бути

визнані істинними тільки в тому випадку, якщо забезпечено визначеність, несуперечність, послідовність і обґрунтованість міркувань.

Логічні закони забезпечують істинність виведення тому, що вони відображають внутрішній, необхідний, істотний зв'язок між думками про обставини, які підлягають правовій оцінці.

Закони логіки – це закони правильної побудови і зв'язку думок, які склалися у процесі практичної діяльності людини, вони строго узгоджені з об'єктивною реальністю, характеризують фактичний зв'язок, який існує між явищами об'єктивної дійсності, що відображаються у різних формах думки [1].

Право має логічну природу, яка загалом визначає потребу та можливість аналізу логічних питань права. Значною мірою закон має формальну визначеність. Важливим засобом реалізації є юридичні поняття та їх визначення, що розкривають сутність правових явищ. Вирішення значного кола проблем вимагає спільних зусиль юристів та логіки.

Правову логіку можна визначити як науку про закони, що регулюють застосування логічних положень у законотворчості, правозастосуванні та юридичній науці. У взаємодії з правом логіка стає правовою. Вона формує закон, реалізує його. Юридична логіка за логікою розвитку права, діалектична логіка права проявляється як основна логічна константа правових знань та загального розвитку права. Недарма авторитетний юрист і філософ права Б. Н. Чичерін зазначав, що "юридична логіка визнається найважливішим елементом юриспруденції"[2].

Оскільки закон є сферою фіксації та силової підтримки багатьох соціальних функцій логіки, а форма його існування є звичаєм чи письмовим законом, вона виникає із середовища, в якому розвивається логіка, і передумови подальшого розвитку як самостійна наука.

Юридична логіка має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Результати досліджень у цій галузі наукових знань безпосередньо пов'язані з практичними потребами законотворчості та правозастосування. Чітке формулювання правових норм та нормативних приписів, їх розташування та чіткість викладу в нормативних актах, суворі послідовність процесу правозастосування відповідно до норм і законів логіки допомагає встановити правду в кожному випадку, це просто деякі положення, які безпосередньо залежать від успішного вирішення проблем правової логіки [3].

При правильній кваліфікації, зокрема, оцінка злочину (суб'єктивне мислення) відображає фактичні обставини злочину (об'єктивний світ). Сутність кваліфікації полягає у встановленні й юридичному закріпленні точної відповідності ознак вчиненого діяння ознакам складу злочину, передбаченого кримінальним законом. Тому процес кваліфікації повинен ґрунтуватися на правильному зв'язку думок між собою, виключати

невизначеність, суперечливість, непослідовність і необґрунтованість висновків.

Нехтування логічними законами, особливо у процесі кваліфікації злочинів, призводить до судових помилок. Порушення законів логіки, використання неправдивих вихідних даних заподіює в області застосування прав більш істотну шкоду, ніж в інших галузях суспільного життя. Пояснюється це тим, що кваліфікація злочину – суто розумовий процес і зрозуміло, що порушення логіки мислення веде до неправильної юридичної оцінки діяння та негативним юридичним наслідкам [2].

Таким чином, виховання юриста, судді, який пройшов серйозну логічну підготовку, є головним завданням юридичної освіти. Не кожен юрист повинен демонструвати фундаментальні логічні знання, але в той же час кожен юрист у професійній діяльності потребує спільної логічної культури. Завдання країни - підготувати висококваліфікованих фахівців з розвиненою логічною культурою до роботи в різних органах України.

Література:

Гвоздік О. І. Логіка доказування в юрисдикційному процесі : навч. посіб. / О. І. Гвоздік, В. В. Кошинець. – Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2016. – 130 с.

Гетманова А. Д. Логика : учебник / А. Д. Гетманова. – М. : Омега-Л, 2015. – 368 с.

Демидов И. В. Логика / И. В. Демидов. – М. : Юриспруденция, 2002. – 272 с.

Нежиборець Анастасія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 10 група*

ПОНЯТТЯ ПРЕЮДИЦІЇ В СУДОВОМУ ДОВЕДЕННІ

Актуальність логічного аналізу преюдиції в судовому доведенні зумовлена тим, що у доказовій діяльності виникають такі правові ситуації, коли певні обставини, які підлягають доказуванню, вже попередньо встановлені у судовому рішенні. В такому разі виникає проблема преюдиції в судочинстві, а якщо точніше, то проблема підстав та меж використання преюдиціальних фактів у подальших кримінально-процесуальних, адміністративних, цивільно-правових рішеннях.

Преюдицію зазвичай тлумачать як прийом юридичної техніки, що являє собою доказове правило про те, що правозастосовне рішення уповноваженого органу набуло законної чинності. Притому це правозастосовне рішення має бути ухвалене в установленому законом порядку на основі фактів та правових висновків, якими було вирішено попередні справи і які зараз вже не потребують повторного доведення.

Інакше кажучи, аналогом преюдиції у романо-германській правовій сім'ї є інститут прецеденту в англо-саксонській. Головна відмінність полягає у тому, що прецедент є первинним джерелом права, в той час як преюдиція вважається вторинним. Примітно, що правозастосовча сила преюдиції не є беззаперечною: в окремих випадках юридична сила судового рішення може бути подолана. Саме можливість подолання в таких випадках законної сили судового акта у спосіб його перегляду забезпечує необхідний баланс загальнообов'язкової юридичної сили судового рішення і можливості перевірки його законності та обґрунтованості, з тим щоби за підтвердження судової помилки преюдиціальність такого судового рішення могла бути подолана його скасуванням у спеціально встановлених процедурах.

Логіка законодавця у використанні преюдиції є досить простою, тому що ця юридична техніка є допоміжним інструментом правозастосовчої діяльності: абсолютно нелогічним є доведення фактів, встановлених попередніми судовими рішеннями, які набули чинності. Метою інституту преюдиції є гарантування дотримання правил і законів логіки, зокрема визначеності, тотожності, виключеного третього та достатньої підстави, урахування сумісності та несумісності понять, забезпечення дотримання принципу правової визначеності, в тому числі задля підтримки струнності та єдності системи судових рішень.

В Україні функціонування інституту преюдиції санкціонується державою й охороняється законом. Звернімося до Кримінально-процесуального Кодексу України, стаття 90 котрого визначає, що "рішення національного суду або міжнародної установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, має преюдиціальне значення для суду, який вирішує питання про допустимість доказів".

Преюдиція відіграє вагомую роль як у правозастосовчій, так і у правоінтерпретаційній діяльності. Наприклад, саме завдяки преюдиції обставини вчинення злочину можуть бути розтлумачені тим чи іншим чином, який базуватиметься на попередньому вердикті.

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що законотворець, з метою забезпечення несуперечності судової практики та спрощення процедури доведення встановлених раніше фактів, запровадив інститут преюдиції. Дотримання законів і правил логіки під час створення, узагальнення та систематизації судової практики сприятиме уникненню правових помилок і юридичних колізій. В цьому полягає беззаперечна значущість преюдиції як для вітчизняного, так і для міжнародного законодавства і права в цілому.

ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У 1992 почався процес розробки проекту нового ККУ, який мав замінити КК УРСР 1960 року. Процес завершився прийняттям чинного ККУ у 2001 році. В. Я. Тацій вказує, що цей кодекс є фундаментальним у проведеній правовій реформі, яка ставила своїм завданням кодифікацію найважливіших галузей права, став «знаменною віхою у становленні правової держави» та повністю відповідає Конституції України, базується на її приписах.

Процес входження України у світове співтовариство правових держав вимагає подальшого вдосконалення сучасної української системи права, зокрема, сфери кримінального права. Питання його розвитку стали предметом аналізу багатьох вчених: Г. М. Анісімова, Ю. В. Бауліна, М. І. Панова, Ю. А. Пономаренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, М. І. Хавронюка та ін.

Ю. В. Баулін у статті «Сучасне кримінальне право України: підсумки, тенденції, перспективи розвитку» зазначає: «розвиток сучасного кримінального права узгоджується з деякими загальними тенденціями, властивими праву багатьох країн в умовах глобалізації й регіоналізації...».

Наразі тривають засідання Робочої групи з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентіві України, яка працює над змінами Кримінального кодексу. Зміни торкнуться, зокрема, визначення поняття «злочин». Законодавець пропонує визначення: «Злочин – протиправне діяння, що містить склад злочину, передбачений цим Кодексом». У майбутньому визначенні поняття «злочин» ми не знаходимо, ознаки «суспільна небезпека», яка присутня в чинному ККУ. Розробник вважає цю ознаку зайвою (не є необхідна), тому що відмежування за найбільшим ступенем і характером суспільної небезпеки у порівнянні з дисциплінарним, цивільно-правовим, адміністративним правопорушенням, здійснюється за ознакою – «передбаченим цим Кодексом». О. М. Юркевич відмічає, що суттєвою є необхідна й достатня ознака, що дозволяє зрозуміти предмет як ціле й відповісти на запитання «що це таке?». Несуттєві характеристики не увійдуть до визначення поняття. М. І. Панов і В. К. Баєв вказують, що використання логічного методу дозволяє формалізувати знання. Ця процедура полягає у відволіканні від несуттєвих, нетипових рис та властивостей досліджуваних явищ; виявленні закономірностей розвитку, незмінній її повторюваності (алгоритму) і обов'язковому встановленні найбільш суттєвих і загальних ознак, притаманних всьому класу (виду,

типу) цих явищ, що наблизить до створення досконалішої моделі, яка б відповідала усім правилам і законам логіки та, як наслідок, зазнавала б мінімальних змін із плином часу. М. І Панов наголошує, що така процедура займає чимало часу і передбачає велику творчу роботу – як на практичному так і на теоретичному рівнях. Тут завжди має місце використання різноманітних прийомів, таких як пошук інформації, висунення наукових ідей і гіпотез, розробка наукових теорій і концепцій, застосування формалізованих процедур і операцій при вивченні соціально-правових явищ (спостереження, порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, операції поділу понять і класифікація та ін.). М. І. Панов та Г. М. Анісімов зазначають: «Наука кримінального права знаходить своє логіко-лінгвістичне і юридичне закріплення у її понятійному апараті: системі категорій, понять, термінів і юридичних визначень».

Отже, актуальними залишаються настанови В. В. Сташиса, який зазначав у своїй роботі «Основні новели нового Кримінального кодексу України», що дія нового ККУ повинна сприяти поліпшенню ситуації в суспільстві, створювати умови для здійснення правосуддя і прогресивного розвитку України на шляху до підтвердження статусу правової держави.

Нестеров Денис,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс. 11 група*

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ

Тлумачення норм права – це ефективний і єдиний засіб правильного та глибинного пізнання дійсного змісту правових норм. За роки існування незалежної України було прийнято комплекс нормативно-правових актів, які спрямовані на регулювання нових за характером та змістом відносин, що виникають у зв'язку з активним та поступовим розвитком українського суспільства. Наразі інтенсивність розвитку вітчизняного законодавства постійно зростає.

Теоретичну основу дослідження запропонованої теми склали праці відомих вчених, серед яких М. Коркунов, І. Михайловський, Є. Васьковський, П. Люблінський, Г. Шершеневич, Л. Воєvodіна, М. Воппенка, П. Недбайла, А. Піголкина, О. Черданцева та ін.

Беззаперечно, без розуміння та усвідомлення реального змісту будь-якої норми права неможливим є їхнє практичне використання, подальша систематизація, створення основ для формування правової культури та підвищення рівня правосвідомості. Окрім того, розкриття дійсного змісту норми права лише шляхом «поверхневого» ознайомлення з її текстом є об'єктивно неможливим. Це викликано особливостями самих правових норм. Таким чином, з'ясування цих

особливостей, а також розкриття змісту норми обов'язково вимагає використання засобів тлумачення норм права, одним із яких є логічне тлумачення. Слід наголосити, що саме логічне тлумачення забезпечує ефективне роз'яснення змісту правових норм.

Вчений С. С. Алексєєв виділяє такий різновид тлумачення норм права, як логіко-правове або логічне тлумачення, особливості якого вважаємо за доцільне розкрити. Таким чином, логічне тлумачення – це процес з'ясування змісту норми права через використання законів і правил формальної логіки, який «дає можливість» всебічно розкрити зміст юридичної норми, котрий часто може не мати точного «співпадіння» з буквальним значенням через неправильне використання нормотворцем словесних форм. Тобто, у процесі логічного тлумачення юридичної норми аналізу «піддаються» не вислови та окремі використані слова, а безпосередньо поняття, котрі вони відображають. Завдяки логічним операціям, які передбачають синтез та аналіз, побудову силогізму, тобто логічного умовиводу, який структурно складається з двох посилок і висновку, формулюється правова норма, що підлягає тлумаченню. Тому логіко-правове тлумачення займає провідне місце серед інших способів тлумачення норм права.

Слід також зазначити, що логіко-правовий підхід певним чином є характерним для всіх способів тлумачення, оскільки має у своєму складі поняття, міркування, форми і засоби визначення думки, що є обов'язковими для раціонального пізнання. Логіко-правове тлумачення окремо розглядається не лише тому, що воно характеризується специфічним «зовнішнім» значенням, а й тому, що логіко-правовий спосіб тлумачення становить внутрішню професійно-ціннісну сторону самої особи, яка здійснює інтерпретацію юридичної норми: правник не може тлумачити по-іншому, ніж «робити це логічно». Таким чином, логічне тлумачення – це не прийоми аналізу правових норм, а, в першу чергу, основоположні начала і якісні характеристики особи-інтерпретатора, які є складовими системи його інтелектуальної діяльності і є її основою.

Отже, враховуючи усе вищезазначене, слід зробити висновок, що сьогоденні проблема тлумачення норм права, зокрема логічним способом, є актуальною і потребує уваги і подальшої наукової розробки не лише науковців-теоретиків, а і власне юристів-практиків.

СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ МАНІПУЛЯЦІЙ

Одним з найцікавіших розділів ділових і наукових комунікацій є розділ, що вивчає такий психологічний феномен, як маніпулювання свідомістю. У наш час, в епоху ринкової економіки все більше вдосконалюються методи впливу на споживача, часто ці методи далекі від поняття «чесних». Одним з основних «нечесних» методів впливу є маніпуляції. Саме це слово часто сприймається суспільством як щось негативне, як можливість впливу на самостійність особистості. Таке сприйняття легко виправдати, адже немає того кому було б приємно усвідомлювати, що ними керують немов маріонетками. Маніпуляція свідомістю, як індивідуальною, так і масовою — одна з найбільш цікавих і малодосліджених проблем. Тому ця тема зараз є дуже актуальною.

Маніпуляції умовно можна розділити за їхніми сферами застосування. Культурні маніпуляції. Цей вид характерний для релігійних сект. Коли якесь загальноприйняте, загальновідоме поняття підміняється іншим, яке вигідно для секти. Наприклад, такий простий заклик «твори добро», в повсякденному житті під словом «добро» ми розуміємо морально-етичні норми і поняття, секта, використовуючи вже існуюче у нас поняття про «добро», може збирати гроші, причому в великих розмірах. Часто використовуються поняття та терміни, про які людина не має жодного уявлення і ніяк не може перевірити достовірність цих понять. Також одним з найбільш дієвих методів маніпуляції є привласнення лідеру секти надприродних якостей і здібностей.

Політичні маніпуляції. Формується образ кандидата, що складається з зовнішніх даних, одягу, жестів, біографії, які на психологічному рівні будуть асоціюватися у людей з надійністю, впевненістю, турботою, тобто всім позитивним. Політики маніпулюють питаннями національної приналежності, мови, патріотизму, роздуваючи конфлікти яких до цього не виникало. Величезний маніпулятивний ефект створює підтримка партії зірками естради і кіно, тобто тих хто може вплинути на виборців, кого поважають і люблять. При цьому замовчується той факт, що більшість з цих діячів бере участь в політичних акціях за гроші та інші бонуси. Інший спосіб — створення враження у населення, що у цієї політичної сили дуже велика підтримка серед населення. За гроші наймається певна кількість людей, проводиться мітинг або демонстрація з прапорами, рупорами, плакатами, інакше кажучи, шоу, яке висвітлюється засобами масової інформації. Дуже популярні політичні ток-шоу, в яких не обговорюються нагальні проблеми, а йде піар певного політика.

Інформаційні маніпуляції. «Принцип бутерброда», коли спочатку подається об'єктивна інформація, потім явна дезінформація, простіше кажучи, брехня, а потім знову правдива інформація. Таким чином людина сприймає і те, й інше.

Побутові маніпуляції. Маніпулятор прикидається «жертвою», людиною більш слабкою, необізнаною в цій галузі, що потребує допомоги. Потім раптом накидається на опонента з різкою критикою, ловить на словах. Або змушує зробити роботу за нього. Маніпулятор всіляко лестить який ви хороший, розумний, мужній і просить зробити щось за нього. У групі людей маніпулятор часто висловлюється від імені всіх, здійснюючи тиск на когось.

Рекламні маніпуляції. Коли люди визнають себе приналежними до певної соціальної групи, яка служить своєрідним стандартом. Наприклад, в рекламі відомий спортсмен користується кремом для гоління, на психологічному рівні нам кажуть — користуйся кремом і ти будеш таким як він.

Отже, вивчення психологічних принципів впливу і технік маніпуляцій важливе для сучасної людини, бо дозволяє правильно орієнтуватися в нашому складному, різноманітному і динамічному світі. Знання технік маніпуляцій допоможе приймати адекватні рішення, нейтралізувати маніпуляції і уникнути долі маріонетки в чужих руках.

Нікіта Денис,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 17 група*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

В основі будь-якої науки укладено її понятійний апарат, тобто систему понять та категорій, характерних саме для даної науки. В понятійний апарат кримінального права входять поняття, категорії та юридичні терміни, що активно застосовуються в теорії та на практиці. Їх сукупність формалізує знання в галузі кримінального права та виступає предметом цієї науки.

Ю. Нікітін вказує, що всебічна та детальна розробка усіх понять і дефініцій кримінального права має основоположне значення для розвитку інших наук кримінального циклу: кримінального процесу, криміналістики, кримінального-виконавчого права, правової статистики, кримінології тощо, бо кримінальне право – це базис для вказаної групи (сім'ї) юридичних наук, тобто фундаментальна правова наука.

Вчений звертає увагу, що усі правові поняття можна розділити на такі групи: «доктринальні» та «легальні». Доктринальні – це ті правові поняття, що належать науці і за допомогою яких виражаються ті чи інші

теорії або концепції. Легальні поняття – це поняття, які було офіційно закріплено в нормативно-правових актах, статутах або законах. Доктринальні та легальні поняття і утворюють понятійний апарат правової науки. Перехід доктринальних понять у легальні свідчить про перехід наукових знань у позитивне право, тобто право, що визначене законодавством у рамках конкретної правової системи і чинне в даному суспільстві.

М. Панов зазначає, що науки фундаментального характеру мають відносно струнку систему понять, властивих безпосередньо цим наукам. Одним із методів формування понятійного апарату кримінального права є абстрагування – логічна операція, сутність якої полягає в відокремленні неістотних ознак предмета та виділенні і встановленні істотних ознак. Для використання цього метода як метода формування понятійного апарату кримінального права слід використовувати такі прийоми та засоби, як пошук і обробка інформації, висування наукових гіпотез та розробка наукових теорій. Особливо треба звернутися до таких методологічних прийомів, як спостереження, порівняння, аналіз та синтез для формування та отримання істотних та глибоких знань щодо досліджуваного предмета.

У своїх дослідженнях М. Панов вказує, що одним з методів виділяють діалектичний метод, який передбачає сходження від абстрактного до конкретного та навпаки: від конкретного до абстрактного. Особливістю цього метода виступає не тільки процес сходження від абстрактного до конкретного і навпаки, а наявність складної логіко-гносеологічної процедури, що допомагає формувати нові правові категорії, поняття та юридичні конструкції, що раніше не мали місця в юридичній практиці. Застосування цього метода сприяє становленню і формуванню нових наукових теорій та концепцій. Використання логічних прийомів є принципом формування понятійного апарату будь-якої науки, зокрема кримінального права. Перший: збільшення обсягу поняття та скорочення ознак, що дає змогу розширити кількість родових понять. Наприклад: «злочин», «кримінально-правова кваліфікація». Другий: зменшення обсягу понять, результатом чого є збільшення змісту поняття та кількості його ознак. Кінцева стадія цієї операції є утворення нових видових та конкретних понять або нових категорій. Наприклад: «вбивство», «грабіж», «шпиунство», «публічний заклик до вчинення терористичного акту». Ці два методи тісно пов'язані між собою та дають змогу формувати, розширювати та вдосконалювати понятійний апарат в будь-якій галузі або науці.

Отже, можна зробити висновок, що всі перелічені методи та особливості їх використання є дієвими способами пізнання, формування та розвитку понятійного апарату кримінального права.

СПРОБИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІ ПОНЯТТЯ «ГІБРИДНА ВІЙНА»

Відносно новий термін «Гібридна війна» вже кілька років не сходить з телеекранів та шпальт газет у всьому світі і в Україні зокрема.

Причина у тому, що наша держава була втягнута в подібний конфлікт і виявила майже повну нездатність протистояти ворогові під час війни «нового покоління»

Слід зазначити, що це поняття немає єдиного загальноприйнятого визначення. Сам термін з'явився у 2008 році, коли Джордж Вільям Кейсі-молодший (Начальник штабу армії США) дав визначення новому явищу, маючи на увазі різноманітні та динамічні поєднання звичайних, нерегулярних, терористичних та злочинних можливостей. Визначення - це логічна операція, за допомогою якої розкривається зміст поняття або вводиться новий термін. Визначити поняття – указати, які суттєві ознаки входять у його зміст. Так командування об'єднаних сил США розширює визначення: «Гібридна війна» – це агресія проти іншої держави без оголошення війни, яка ведеться за допомогою: використання добровольчих угруповань без явної приналежності до будь-якої ворогуючої сторони, дестабілізації внутрішнього становища у стані ворога через пропаганду і дезінформацію населення, кібератаки, терористичні акти, економічні санкції, дипломатичний тиск і підривну діяльність спецслужб.

З іншого боку, існує думка, що непотрібно розділяти війну на традиційну і гібридну, бо немає так званої чистої війни, яка б велась без додаткових засобів. У якості аргументів можна навести усі війни минулого. Наприклад: Пелопонеська війна Афінів зі Спартою, коли Афіни захопили місто Пілос і намагалися підняти повстання ілотів, або захоплення Юлієм Цезарем Галії, де через підкуп плеємної верхівки грошиами та обіцянками про майбутні привілеї під римським пануванням значні сили приєднувалися до римських військ, (фактично інтервентів на гальській землі), та йшли у бій проти інших племен, які не збиралися підкорятися Риму.

У сучасній логіці розрізняють багато видів і типів визначення. Перше визначення можна віднести до реальних, бо воно називає конкретні відмінності від традиційної війни. На відміну від першого, друге визначення поняття «Гібридна війна» належить до номінальних, бо воно є фактично синонімом війни, яку у широких колах прийнято вважати «традиційною».

Філософія війни розглядає війну у ширшому контексті, ніж просто питання озброєнь і стратегії, ставлячи запитання щодо таких речей, як значення і походження війни, відношення війни до людської природи та етики ведення війни. Війна це одвічний супутник людини. Людство воює через брак ресурсів та особисті амбіції. Перший чинник покращує комфорт і підтримує життєдіяльність, а другий є невід’ємною складовою людською природи. Мета «гібридної війни» – позбавлення противника можливості чинити опір будь-якими методами. Із мети випливає наслідок, що підтверджується багатьма прикладами минулих і сучасних війн. Основою філософії гібридної війни є перевага ефективності дій над їх моральністю (етичністю), тому розмиття різниці між війною та миром, своїми та чужими, або мирним населенням та військовими – це цілком звичне явище. Усі держави та міжнародні організації нарікають на такий хід подій, наголошуючи на тому, що повинні бути встановлені правила, які привнесуть більше гуманності та цивілізованості на поле бою, (зокрема Гаагські конвенції 1899 та 1907 років), однак фактичний стан справ залишається незмінним. Сьогодні ми можемо спостерігати яскравий приклад гібридної війни у конфлікті на сході нашої країни.

Проте, кожна війна фактично є гібридною. Також це не нове явище, бо воно відомо людству здавна.

Панченко Карина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПЮК для СБ України, 1 курс, 2 група*

ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Згідно Закону України «Про обов’язковий примірник документів» в редакції від 13 січня 2016 року документом вважають матеріальну форму одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїві. Таким чином, юридичний документ – це носій юридично значимої інформації, який відповідно до норм права служить підставою чи підтвердженням прав і обов’язків учасників правовідносин. Логічність, послідовність, ясність, чіткість, доступність, лаконічність – риси притаманні правильно складеному юридичному документу, змістом якого є юридична інформативність, що полягає в достовірності та об’єктивності, пов’язаної та узгодженої між собою, викладеною в ньому інформації. Отже, в основі формування стилю складання юридичних документів є логіка, що має неабияке значення для правотворчості і правозастосування.

Філософський погляд на нескінченність як суперечність, який належав Фрідріху Енгельсу, спроможний привести до думки, що жоден документ не може існувати без протиріч, проте така закономірність не властива діловому паперу, тому що суперечності в тексті документа

проявляються у невідповідності фактів один одному або взаємно виключаються. Суперечність може проявитись і в тому, що зміст не відповідає формі документа, наприклад, прохання викладається у формі наказу.

Логічна послідовність юридичного документу полягає у логічному зв'язку всіх компонентів документа, чітко виявлених причинно-наслідкових зв'язків між фактами, які доводяться в межах одного речення і всього документа, наповнюючи його змістом та чітко виражаючи засновки та висновки.

Важливим також є точність та односторонність якісно викладеної інформації юридичного документа та лише в окремих випадках логічною вимогою є протиставлення, яке виражається словами «проте» та «однак». Точність юридичних документів має велике значення як для учасників правовідносин, правозастосовних органів та посадових осіб, які мають безпосереднє відношення до юридичного документа, так і для самого органу, який видав юридичний документ. У свою чергу, такий орган, перш, ніж зобов'язувати до чогось учасників правовідносин, повинен сам чітко усвідомлювати сутність власних приписів.

Тобто, обґрунтованість та визначеність юридичного документа – ступінь відповідності його змісту і думки, яку мав закласти видавець. Враховуючи зазначене, при складанні юридичного документу необхідно дотримуватись таких вимог:

- 1) чітко виражати дефініції;
- 2) не допускати двозначних або багатозначних термінів;
- 3) дотримуватись позитивності формул, не використовуючи зовсім або більше одного разу заперечень у контексті однієї думки;
- 4) не використовувати пояснювані слова та словосполучення (наприклад, «нерідко», «інші», «в разі необхідності», «деякі» тощо);
- 5) слід уникати плеоназмів, тавтології, близьких за змістом слів, які є логічно зайвими (наприклад, вперше знайомитись, моя особиста думка, березень місяць, взаємна допомога один одному тощо).

Отже, логічні закони відіграють важливу роль при складанні та редагуванні юридичних документів, оскільки їх текст має чітко виражену структуру та оформлення. Таким чином, дотримуючись правил і вимог логіки викладення інформації, зміст юридичних документів буде чітко вираженим, зрозумілим, вірно доведеним та доступним.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГІЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ДО ПОНЯТТЯ «СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ»

Сучасні процеси правового регулювання в Україні сприяють зростанню попиту на науково-достовірну інформацію, оскільки від неї залежить реалізація таких важливих завдань, як створення ефективної правової системи в Україні відповідно до міжнародних, європейських стандартів.

Юридична освіта в Україні набуває нового змісту і змінюється відповідно до розвитку правових знань та державно-правових, політичних, економічних, культурно-освітніх потреб. Завдання юридичної освіти полягає у тому, щоб навчити студентів – майбутніх юристів юридичній техніці, вмінню розбиратися у структурі права і правильному його розумінню, чіткому застосуванню закону. Для цього важливо з'ясувати зміст та обсяг окремих понять. До того часу, доки ми не установимо зміст поняття, яке нас цікавить, його ознаки, нам не зрозуміла властивість предмета, що виражається цим поняттям, ми не можемо точно і чітко відмежувати цей предмет від суміжних із ним.

Як зазначав В. О. Жеребкін, змістом поняття називається сукупність існуючих ознак предметів, відображених у понятті. Зміст поняття може бути установлений за допомогою визначення цього поняття. У той же час автор зауважує, що будь-яке визначення не повністю відображає предмет, а бере у предмета тільки істотні ознаки і полишає поза своїм змістом масу інших ознак, якими наділений певний предмет, а перерахування всіх ознак предмета в дефініції призводить до підміни поняття про предмет і є лише описом цього предмета. Тому в основний зміст поняття, виходячи із принципу достатності не повинні включатися «зайві» ознаки, оскільки функція узагальнення предметів та явищ здійснюється і без цих ознак. Зауважимо, що сукупність істотних ознак є достатньою для виконання двох пізнавальних завдань, що виконує визначення: з'ясування властивостей визначуваного предмета та відмежування його від суміжних з ним предметів та явищ. Характерні ознаки суб'єктивної сторони злочину – мета, вина, мотив, психоемоційний стан особи. За змістом «суб'єктивна сторона злочину» це абстрактне, позитивне поняття. Саме зміст визначає обсяг цього загального поняття.

Виходячи з вищезазначеного, з'ясуємо логічне визначення поняття «суб'єктивна сторона злочину». Як вказують В. В. Сташис та В. Я. Тацій, термінологічне поле дослідження показало, що у кримінально-правовому полі «суб'єктивна сторона злочину» означає внутрішню сторону злочину

(психічна діяльність особи), що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно-небезпечного діяння, котре нею вчиняється та його суспільно-небезпечних наслідків в момент вчинення злочину.

О. В. Ус звертає увагу, що ознаки суб'єктивної сторони злочину: вина, мотив, мета злочину, волевиявлення особи тісно пов'язані між собою, проте їх значення у кожному випадку вчинення злочину є різним. Так, вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого складу злочину. Без вини не може бути злочину взагалі. Це підтверджується законодавчим положенням, передбаченим ч. 2 ст. 2 Кримінального Кодексу України, відповідно до якого особа не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вина не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

У судовому тлумаченні кримінального закону необхідним є дотримання правил визначення. Інакше може мати місце помилка надто широкого розуміння складу злочину або ж надто вузького розуміння, що може мати наслідком рішення, що є незаконним, у вигляді винесення неправосудного вироку.

Таким чином, суб'єктивна сторона злочину – це ставлення суб'єкта злочину до суспільно-небезпечного діяння, яке він скоює та його можливих наслідків.

Папакиця Ірина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 8 група*

ДОКАЗ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

Отримання опосередкованих, похідних знань відбувається не лише у за допомогою умовиводу. Іншою формою здійснення цього процесу в мисленні є доказ. Він відрізняється за складністю порівняно з поняттям, судженням і умовиводом – тому і розглядається окремо від них.

Доказ – логічне міркування, в процесі якого підтверджується істинність будь-якої думки з допомогою інших положень, перевірених теорією і практикою. Шляхом доказу відбувається перехід від недостовірного, ймовірного знання до достовірного. У цьому разі, доказ – це вже відома чи доведена думка, а обставини справи (предмет доказування) – невідома думка, яку нам потрібно довести за допомогою доказів. Доказ як особливий логічний спосіб обґрунтування істини складається з трьох елементів: тези, аргументів, демонстрації.

Теза – положення, істинність якого треба довести. Все доказове міркування повністю підпорядковане тезі і служить для її підтвердження, бо якщо немає тези, то і доводити нема чого. Здебільшого теза

висловлюється у формі категоричного судження. Наприклад: "Це не самогубство", "Ковтун – співучасник підсудних Т. і М." тощо. Перед оголошенням тези використовують такі вирази: "Переді мною стоїть завдання довести..."; "На глибоке переконання, що..."; "Положення, яке я доводжу, полягає в тому, що..." і т.п. Розрізняють основну і часткові тези. Часткова, будучи доведеною, сама стає потім аргументом для обґрунтування основної тези.

Наступним обов'язковим елементом доказу виступають аргументи (підстави) – судження, які використовуються для доведення тези. Довести тезу, значить, привести такі судження, які були б достатніми для обґрунтування її істинності або хибності.

Наявність тези і аргументів ще не означає, що процес доведення є завершеним. Для цього необхідно встановити логічний зв'язок тез і аргументів, чим і є, власне, аргументація. Цей зв'язок також може називатися формою доказу або демонстрацією, оскільки продемонструвати – означає показати, що теза логічно випливає із аргументів.

Отже, розберемо структуру доказу за прикладом. Спочатку формується теза: "Олександр Цвік є жертвою кошмарної помилки, здійсненою поліцією..." Тобто, мається на увазі, що доказувати будемо невинність Цвіка і проступок поліції. Далі наводяться аргументи: "...Третє лютого було вихідним днем, і Олександр Цвік цілий день пробув удома, дивився телевізор. Він застудився і нікуди не виходив з квартири. Увечері о 23 год. 45 хв. прийшло 5 працівників міліції і забрали його. З тих пір він вже два роки під вартою. Під час затримання його змусили одягнути не власне куртку коричневого кольору, а чорну куртку його батька. При проведенні в'язання по справі про розбій продавщиця магазину, яка бачила нападника всього кілька секунд впізнала Цвіка по чорній куртці, і заявила, що обличчя нападника не розгледіла. Після цього О. Цвіка затримали...". Промова закінчується демонстрацією: "...Немає необхідності доводити, що він був шокований. Адже це був перший момент, коли він взагалі дізнався про злочин. Його звинуватили в злочині, якого він не скоював".

Доказ є необхідним і найбільш складним етапом розумового процесу. Його використання у різних видах практичної діяльності передбачає глибоке значення та вміння застосовувати умовиводи. Доказ спирається на умовивід, але не зводиться до нього, не є простою арифметичною сумою умовиводів. Подібно до того, як судження репрезентує себе у вигляді зв'язку понять, а умовиводи у формі зв'язку суджень, так і доказ являє собою зв'язок умовиводів (відповідно, суджень і понять).

АНАЛОГІЇ ПРАВА І АНАЛОГІЇ ЗАКОМУ СІМЕЙНОГО ПРАВА

Регулятором сімейних відносин є законодавство і договір. Якщо немає ні того, ні іншого, то доводиться вдаватися до аналогії, про що і йдеться в ст. 10 СК України. Якщо певні сімейні відносини не врегульовані СК України, іншими нормативно-правовими актами або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми СК України, які регулюють подібні відносини (аналогія закону). Якщо до регулювання сімейних відносин неможливо застосувати аналогію закону, вони регулюються відповідно до загальних засад сімейного законодавства (аналогія права). У таких випадках правильно говорити не про прогалини в праві, а про прогалини у правовому регулюванні. Частина 1 ст. 8 ЦК України містить правила щодо найпоширенішого виду юридичної аналогії — аналогії закону. Під аналогією закону розуміється застосування до цивільних відносин, неврегульованих ЦК України, іншими актами цивільного законодавства, договором (як уже було зазначено, іншими видами джерел), правових норм актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (ч. 1 ст. 8 ЦК України). На основі ч. 1 ст. 8 ЦК України аналогія закону застосовується за наявності таких умов: 1) неврегульовані відносини належать до приватних; 2) існування прогалини в джерелах правового регулювання цих відносин; 3) існування позитивно-правового регулювання подібних цивільних відносин; 4) подібність відносин (і, відповідно, норм актів цивільного законодавства), які приміряються до неврегульованої ситуації, повинна бути змістовною (подібні цивільні права й обов'язки, подібність суб'єктного складу, об'єкта тощо). В окремих випадках суди застосовували аналогію закону без дотримання названих умов. Трапляються випадки, коли суди лише використовують терміносполучення «аналогія закону», зовсім не зазначаючи при цьому умови і наслідки її застосування, зокрема не зазначають, які відносини не врегульовані джерелами права, які відносини є схожими, яке положення законодавства застосовується за аналогією тощо.

При неможливості звернення до аналогії закону «проблемні» цивільні відносини регулюються відповідно до загальних засад цивільного законодавства. Для такого виду юридичної аналогії у ч. 2 ст. 8 ЦК України його розробники не випадково використали поширений у доктрині термін — «аналогія права». У цьому випадку розробники додатково зазначають, що концептуально ЦК України розробляли на основі природно-правових теорій, з яких випливає розрізнення закону (створеного людьми) і права

(як природного явища). Аналогія права допустима, коли сімейні відносини не врегульовані законодавством або договором і немає закону (іншого правового акта), що регламентує подібні суспільні відносини. Аналогія права означає визначення прав і обов'язків учасників сімейних відносин, виходячи із загальних засад і змісту сімейного законодавства. Сімейне законодавство виходить з необхідності зміцнення сім'ї, побудови сімейних відносин. Зміст сімейного законодавства навряд чи можна визначити однією фразою, він може бути виявлений лише в результаті аналізу всіх сімейно-правових норм. Застосовуючи аналогію права, необхідно враховувати вимоги добросовісності, розумності та справедливості. Ці оціночні категорії дозволяють врахувати певні обставини в кожній конкретній сімейній ситуації. Отже підсумовуючи викладений матеріал можна зробити висновок, на тому що українському законодавству потрібно створити діючий кодекс, який би міг регулювати певні суспільні відноси. Адже наявність прогалин в законодавстві призводить до використання безпосереднього застосування аналогій.

Перцова Євстафія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
фінансово-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

ЗНАЧЕННЯ ARGUMENTUM AD HOMINEM У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Аргумент (від лат. Argumentum) – судження (або сукупність взаємопов'язаних суджень), за допомогою якого обґрунтовується істинність іншого судження. Аргументація є міждисциплінарним дослідником того, як думка може бути досягнута в ході логічних міркувань. Аргументація може бути доказовою чи недоказовою. Доказова аргументація – встановлення істинності тези, що є достовірним судженням за допомогою аргументів, істинність яких встановлена задалегідь (дедукція); недоказова аргументація тез, які є правдоподібними судженнями, буває трьох видів: істинність аргументів (всіх або деяких) не доведена (дедукція або повна (наукова) індукція); істинність аргументів встановлена задалегідь (індукція, аналогія); аргументи правдоподібні; (індукція, аналогія). Це використовується у кримінальному процесі, який є одним із видів реалізації державної влади, спеціалізується у сфері боротьби зі злочинністю, для чого активно приймаються аргументи.

Слушним є використовувати у кримінальному процесі аргумент до логосу – це твердження, які стосуються предмета промови – argumentum ad rem ("до суті справи"). У логічній аргументації саме такі аргументи вважаються коректними, а всі інші розглядаються або як певні хитрощі,

або як навмисні помилки (софізми). Часто використовують аргументи до етосу й аргументи до пафосу – це твердження, які апелюють не до суті справи, а до учасників спілкування – *argumentum ad hominem* ("до людини"). Найбільш поширеними серед аргументів до етосу є: аргумент до авторитету – це наведення оратором на підтримку своєї тези тверджень чи дій людей, що є певним зразком для аудиторії (у подібних випадках потрібно зважати не на те, що думка висловлена видатною людиною, а на те, чи є вона прийнятною); й аргумент до особи – це твердження, що підкреслюють особистісні якості іншої людини, його ще називають перехід на особистості. Якщо оратор апелює до позитивних рис, тоді цей аргумент постає як різновид аргументу до авторитету. Загальну схему його застосування можна представити таким чином: X є хорошою людиною, отже, її аргумент слід прийняти. Існують два типи *argumentum ad hominem*: образливий та ситуативний, який може вважатися частковим випадком образливого. Образливий перехід на особистості – вживають, коли вдаються до нападок на опонента. Але ця аргументація може стати переконливою та спрацювати, завдяки психологічному факторові. Мета образливого *ad hominem* викликати почуття осуду стосовно особи опонента та недовіру до нього. Загальну схему застосування аргументу до особи можна представити таким чином: X є поганою людиною, отже, її аргумент не слід приймати. Ситуативний перехід на особистості. Цей підвид *ad hominem* полягає у прив'язуванні поглядів опонента до обставин, у котрих він перебуває.

Аргументи до пафосу – це твердження, які апелюють до почуттів. Вони спрямовані на те, щоб викликати в аудиторії такі почуття, які б сприяли прийняттю слухачами тез оратора. Більшість аргументів до пафосу теж належать до групи *argumentum ad hominem*. Поширеними серед них є: аргумент до вигоди; аргумент до пихи; аргумент до жалю; аргумент до сили; аргумент до публіки. Аргумент *ad hominem* в деяких випадках попереджає небезпеку несправедливості, вказує на обтяжуючі обставини злочину, допомагає знайти мотив, зробити повну характеристику особи, враховуючи те, ким вона є, передбачити дії людини тощо. Аргумент *ad hominem* може бути використаний будь-яким учасником процесу на благо чи на шкоду і, безумовно, грає свою роль у кримінальному процесі.

Пиріг Аліна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури 1 курс, 2 група*

АНАЛІЗ ЦІЛЕЙ ЯК ТАКТИКА ВЕДЕННЯ СУПЕРЕЧКИ

Феномен суперечки вперше почали досліджувати давньогрецькі філософи, саме вони надали форму, назву – «Еристика» цьому явищу;

вивели правила, тактику ведення суперечок, їх мету та підстави виникнення, здійснили аналіз типових помилок.

Суперечка – різновид дискурсу, метою якого є переконання та відстоювання конкретної позиції суб'єктами суперечки. Чи не найменшу роль у процесі аргументації й переконання відіграють емоційний стан та поведження особи, яка переконує, що, насамперед, гарантує їй довіру слухачів (частіше для нас є важливішим не те, що нам говорять, а той хто говорить).

Поняттям «ідеал театру» філософ Ф. Бекон позначав авторитет джерела інформації, яке настільки заворожує людей, що вони готові без тіні сумніву сприймати будь-яке слово авторитетної особи як істину в останній інстанції. Наприклад, адвокат у суді, який, захищаючи свого клієнта, посилається на авторитетні думки (можливо і сам є авторитетною особою), які викликають позитивні емоції у публіки та у всіх присутніх і гарантує підвищення довіри до його слів.

Діалектична аргументація – це процес підбору аргументів та структурування відношень між ними відповідно логічним правилам істинності, який застосовується і в юридичній практиці. Важливо також уміти абстрагуватися при доказуванні від власних вподобань, інтересів, поглядів і поклатися лише на достовірні факти. Справжнє мислення потребує аргументів, якщо їх не вистачає, воно завжди готове до критики.

Критика має два спрямування:

1) встановлення необґрунтованості положень та недостатності аргументів;

2) встановлення хибності висловленого судження або низького ступеня його імовірності.

Прикладом суперечки є судове змагання прокурора та адвоката. У повноваження прокурора входить обвинувачення того, кого він вважає винним за достатньою кількістю доказів. Його головна ціль, щоб правопорушник відбув покарання за вчинений неправомірний вчинок відповідно до закону. Під час свого виступу у суді прокурор не може відхилитися від заданої структури доведення лінії обвинувачення, тому він має вправно оперувати своїми професійними навичками, для того аби здобути перемогу у судовому процесі. Претензія, яку він висуває, повинна бути логічно побудована та не відірвана від контексту впродовж всього його виступу.

Натомість, адвокат виступає як представник інтересів обвинуваченої особи у суді та забезпечує їй належний захист. Під час судового виступу найбільше простору має саме адвокат. Його основним завданням є одержання перемоги в суді, а отже відстоювання та захист особи, яка цього потребує. Адвокат спростовує тези прокурора та висловлює антитезу, яка обов'язково підкріплена аргументами, що не суперечать законам логіки.

Отже, того з них, хто зможе перекопати суддю або хоча б посяти зерно сумніву, можна вважати переможцем. Але логічне доказування, точні аргументи, схильність судді до вашої сторони не можуть бути гарантом остаточної перемоги, оскільки в процесі судової суперечки мають місце також психологічні та юридичні чинники, які впливають на результат.

Подріз Владислава,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 5 група*

ЗАКОНИ ЛОГІКИ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ СУДОМ

Закони логіки – закони побудови і зв'язку думок, що склалися в процесі практичної діяльності людей. Закони логіки допомагають будувати доведення та запобігають порушенню основних принципів мислення і ведення дискусії. Дотримання законів логіки створює послідовність і зв'язність, що, разом із дотриманням семантичної відповідності та етики спілкування, забезпечує комфортність мовного спілкування, бо учасники обопільно виконують певні правила, норми мовної поведінки.

Виділяють 4 основних закони логіки: закон тотожності, закон суперечності, закон виключення третього, закон достатньої підстави. Перші три були сформульовані Арістотелем, а закон достатньої підстави сформулював Г.-В. Лейбніц.

Закони логіки мають важливе значення для судового пізнання, юридичної практики, дотримання законності, що вони закріплені у процесуальних законах.

Закон тотожності формулюється так: будь-яка думка про предмет у процесі даного міркування тотожна сама собі, скільки б разів вона не повторялась. У прийнятті судових рішень цей закон застосовується в тому розумінні, що юридичний закон не допускає розширення кола осіб під час розгляду справи в суді і що суд пов'язаний рамками постанови про віддання під суд і не має права, виносячи вирок, виходити з цих рамок.

У законі суперечності стверджується: два протилежні висловлювання не є одночасно істинними; у крайньому разі одне з них неодмінно хибне. У прийнятті судових рішень цей закон застосовується так:

Якщо судові рішення містити суперечливі докази, що мають суттєве значення для висновку суду, то вирок визнається як такий, що не відповідає фактичним обставинам справи. Адже докази повинні мати чітку систему фактів без якихось внутрішніх суперечностей.

Якщо у показаннях свідків, обвинувачуваних, потерпілих містяться суперечності, то такі показання не можуть бути застосовані у судових рішеннях.

Важливе значення у судовому рішенні має закон виключення третього, який стверджує: із двох суперечних суджень про один і той же предмет, в один і той же час і в одному й тому ж відношенні одне неодмінно істинне, друге хибне, третього бути не може. Адже суд не може виносити вирок, не отримавши відповіді на такі запитання, як чи мала місце дія, у здійсненні якої обвинувачується підсудний, чи не мала, чи має ця дія склад злочину чи ні, чи винний підсудний у здійсненні цього злочину чи не винний.

Не менш важливим є четвертий закон логіки – закон достатньої підстави, який формулюється так: будь-яка істинна думка має достатню підставу. Адже жодна процесуальна дія не може бути здійснена, жоден висновок органів слідства й суду не може вважатися достовірним, якщо відсутні достатні на те підстави. Судове рішення не може бути визнане достовірним, якщо на те відсутні достатні підстави. Суд у прийнятті рішень повинен викласти не тільки свої висновки, а й пояснити, чому, на якій підставі він дійшов того, а не іншого висновку.

Отже, закони логіки відіграють важливе значення у прийнятті судових рішень, дотримання яких сприяє отриманню несуперечливих, обґрунтованих висновків у справі, спрямованих на правильну юридичну оцінку подій, на встановлення істини.

Положенцева Єва,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 1 група*

ЛОГІКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Логічні закони і методи виконують важливу роль в юридичній теорії та практиці. Для того, щоб юрист правильно обрав потрібну норму, він повинен володіти спеціальними знаннями і певною культурою аналітичного мислення.

Так, розслідування злочинів також можна розглядати як різновид пізнавального процесу. Слід відмітити, що особливість розслідування виражена в тому, що пізнання фактів реальної дійсності здійснюють через доведення, яке, у свою чергу, є процесом збирання, перевірки та оцінки доказів, встановлення за їх допомогою всіх фактів й обставин, важливих для правильного вирішення кримінальної справи. Проте, якою б істотною не була специфіка доведення, вона є різновидом пізнання, оскільки його мета полягає у встановленні істини.

Слід зазначити, що правове мислення, яке можна визначити як інтелектуальну діяльність, що має специфіку та полягає в розв'язанні задач, пов'язаних з використанням правових засобів і правових аргументів, передбачає: по-перше, реалізацію права; по-друге, використання правових засобів для досягнення поставленої мети; по-третє, врахування закономірностей та властивостей права з дотриманням загальнообов'язкових правил під час виконання завдань. Правове мислення відображає сутність і закономірності функціонування права й правової системи та спрямоване на здійснення професійної юридичної діяльності.

Важливою для розслідування злочинів є кваліфікація злочину, що з формально-логічної точки зору передбачає наявність чіткої відповіді на запитання про те, елементом якої множини є таке діяння. На цьому етапі доцільним є використання правил кваліфікації злочину, що являє собою найбільш ефективну послідовність дій юриста, який провадить вибір кримінально-правової норми серед суміжних норм, що передбачають деякі ознаки конкретного злочину.

Також, не можемо не відмітити значний вплив на правотворчий процес основних законів формальної логіки.

Зміст закону тотожності можна сформулювати як необхідний логічний зв'язок у міркуванні, можливий лише за умови, що кожного разу, коли під час його побудови певна думка повторюється, вона зберігає свій первісний зміст.

Закон несуперечності відіграє важливу роль у розслідуванні злочинів. Одна з основних вимог до формування версії в процесі слідства полягає в тому, щоб під час аналізу комплексу фактичних відомостей, на підставі яких її побудовано, ці дані були сумісні одне з одним, зокрема і з висунутою версією загалом.

Закон виключеного третього має велике значення в правозастосовчій діяльності. Побудова альтернативних конструкцій за принципом «або – або» є універсальним прийомом логічного мислення, фундаментальним чинником вибору одного судження з двох можливих.

Закон достатньої підстави твердить, що будь-яка думка, яка претендує на істинність, повинна мати такі підстави, завдяки яким вона не може не бути прийнята як істинна. Практика засвідчує, що достатньою підставою для визнання судження істинним може бути: особистий досвід, факти, постулати, аксіоми, закони, теорії тощо.

Підсумувавши вищевказане слід дійти висновку, що логічні закони та методи в процесі юридичного аналізу використовуються в системній єдності, застосовуються в тісному взаємозв'язку та в своїй сукупності охоплюють всі сторони розумової діяльності юриста. Дотримання цих законів та методів в практичній діяльності сприяє отриманню несуперечливих, обґрунтованих висновків у справі, спрямованих на правильну юридичну оцінку подій, на встановлення істини.

ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Текст офіційного документа повинен мати логічну послідовність, зв'язність, точність, чіткість, зрозумілість, інформаційну повноту, аргументацію та переконливість. Аргументація та висновки мають бути об'єктивними. Юрист повинен піклуватися під час написання тексту о вмотивованості висновків та однозначності змісту. Структура тексту повинна мати чітку логічну єдність та послідовність, які можна реалізувати за допомогою причинно-наслідкових зв'язків у межах одного речення чи в повному тексті; зв'язком окремих частин тексту, тому що кожна наступна думка виходить з попередньої та підкресленням послідовності подій чи явищ. Розділи, глави, пункти, підпункти документа повинні поєднуватися у суворій логічній послідовності, аби кожне положення документа було тісно пов'язане з іншими і не суперечило їм. І тому написання юридичних документів не можливо без дотримання законів логіки. Існують формальні закони логіки, які дозволяють нам правильно мислити, робити логічні переходи від одного судження під час міркування до іншого, а також забезпечують процес виведення одних суджень з інших. Під час написання документа потрібно дотримуватися таких правил формальної логіки, а саме: 1) два висновки, що взаємно виключають один одного, не можуть бути одночасно істинними або хибними; 2) будь-яка думка повинна мати чітке і точне формулювання, сталий і незмінний зміст, бути тотожною самій собі; 3) достатньою підставою будь-якого твердження може бути інше, вже доведене і перевірене міркування, з якого випливає істинність цієї думки; 4) певна думка не повинна суперечити іншим міркуванням; 5) не припускати двозначності при формулюванні певного судження; 6) не допускати в тексті будь-яких асоціацій, суперечностей; 7) у юридичних документах усі міркування повинні бути доведені, а висновки — мотивовані. У випадку правильного застосування законів логіки висновки будуть істинними.

В юридичних документах потрібно уникати багатозначності та тавтології та понять невизначеного змісту, нечітких або неточних юридичних термінів, тому що це може призвести до не правильного трактування тексту. Всі думки повинні бути повними та закінченими, щоб читач не міг довільно його доповнювати чи не правильно інтерпретувати. Якщо не дотримуватися цих правил, то текст буде багатозначним, неточним, розмитим.

Відсутність логічної послідовності у юридичному документі, робить не можливою справжню правотворчість, адже текст не можливо

правильно розуміти. Правова норма може існувати як обов'язковий припис лише тоді, коли вона дозволяє робити дедуктивний логічний умовивід.

Забезпечення усі цих вимог для написання нормативного акту можливо лише, коли юрист має глибокі знання права, логіки та може узагальнювати, робити чіткі висновки та має абстрактне мислення. Ясність змісту залежить від вдалого добору слів, термінів, речень, їх правильного і послідовного розташування у тексті юридичного документа.

Отже, дотримання логічних вимог є особливо важливо для написання юридичних документів. Це забезпечує їх логічність, точність, ясність, чіткість, стислість та доступність, що дозволяє правильно розуміти текст.

Пономарьова Неоніла,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 8 група*

ЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ ЛЖЕСВІДЧЕННЯ

Процес свідчення в більшій мірі базується на дослідженні людського фактору у способі викладення та пізнання інформації. На жаль, доволі часто стала створюватися ситуація існування значного суперництва між допитуваним і особою, що проводить допит, або ж між процесуальними статусами свідка та потерпілого. Відомі випадки, коли у суді свідки давали завідомо неправдиві показання на користь обвинуваченого, не зважаючи на попередження про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання або готові були її понести, жертвуючи навіть волею. Подібні протистояння зумовлені оборонною домінантою допитуваного.

Логіка допиту передбачає кілька видів конфліктних чи безконфліктних ситуацій, кожен з яких має в основі базисні логічні прийоми пізнання досліджуваного, особливо виявлення неправдивого свідчення. Хоча, очевидним є й те, що конфліктна ситуація із значним суперництвом є найскладнішою для особи, яка веде допит, потребує концентрації усіх сил, професіоналізму та ретельної підготовки до допиту

Першим базисним методом є «перифраз», суть якого полягає у перевірці достовірності показань і правильності їх словесного оформлення допитуваним шляхом спроби продублювати важливі елементи повідомлюваної ним інформації, повторюючи їх у вигляді перифраз (іншими словами).

Наступним етапом виявлення лжесвідчень є синтез сказаного, зокрема шляхом зібрання разом сказаного особою та візуалізації загальної картини обставин справи. Для повноти синтезу необхідним прийомом є

деталізація отриманого матеріалу шляхом поставлення уточнюючих запитань, що водночас «прив'язують» суб'єкта до того, що він сказав, базуючись на логіко-психологічному прийомі застосування закону достатньої підстави. Ці запитання – це «маневри», що мають на меті глибше вивчити допитуваного, одержати від нього максимум інформації, відшукати у ній протиріччя та зробити висновок про достатність підстави.

Наступним прийомом застосовується зміна акцентів у висловлюваннях, що призводить до зміни акцентів у сказаному особою. Цей процес полягає у постановці запитань, що констатують протиріччя у вільній розповіді допитуваного, вимагаючи від нього їх пояснення та вирішення. Таким чином, здійснюються інформаційні удари по тих фрагментах, в яких виявлені протиріччя з об'єктивних чи суб'єктивних причин. Подібний прийом застосовується часто при перехресному допиті.

Наступним етапом може бути пред'явлення доказів, які викривають неправду сказаного особою. Таким чином усуваються ті протиріччя, які особа досі продовжує застосовувати у розповіді. Під час допиту осіб, схильних до логічного мислення, більш виправдано пред'являти докази поступово, в міру зростання їх доказової значимості.

Водночас не можна забувати про застосування логічних прийомів щодо безпосередньо сказаного, тобто аналіз способу викладення інформації мовою як технічним інструментом. У цьому випадку необхідним є виявлення софістичних помилок, адже удавана «логічність» досліджуваного може бути добре замаскованою помилкою. Причинами може бути: метафоричність мови, застосування омонімів або полісемії слів, амфіболій – двосмисловості виразу, підміни сутності понять, що порушує однозначність думки й приводить до змінення значень термінів; формальна й матеріальна суппозиція, коли слова, застосовані у формальній суппозиції, відносяться до висловів мови-об'єкту, а у матеріальній суппозиції – до самих об'єктів; окаяційональні вислови – такі, що змінюють своє значення в залежності від обставин.

Отже, використанням логічних прийомів допомагають похитнути, а згодом і зруйнувати психологічну установку допитуваного при даванні завідомо неправдивих показань й змусити говорити правду.

Приходько Валерія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 11 група*

ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ ЯК ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Процес правотворчості та створення текстів юридичних документів потребує передусім логічності, чіткості, аргументації, зв'язності та зрозумілості його викладу. Щоб текст офіційного документа мав

бездоганне формулювання, треба дотримуватися основних законів логіки та вимог, що висуваються до правових актів. Дотримання суворої техніки побудови тексту, тобто логічного поєднання розділів, глав, пунктів та підпунктів, є запорукою ефективного правозастосування.

Відповідно до основних законів формальної логіки, тексти актів повинні припускати тільки однозначність певного судження й мати чітке, зрозуміле та закінчене формулювання. Адже, викладені міркування, твердження і висновки не можуть залишати можливість для довільного розширення тексту.

Юридичні документи мають бути достатньо точними та ясними для розуміння особами, на яких спрямований той чи інший правовий акт, бо незрозумілий акт може призвести до неправильного трактування, непорозуміння та навіть, як наслідок, правопорушень. Основними характеристиками точності є: чіткість, відсутність двозначності, використання не більше одного заперечення під час викладу однієї думки.

Без точності створюються умови для неправильного тлумачення, тому це є одна з головних вимог до юридичних документів.

Щодо ясності, то головними критеріями є: обов'язковість розшифрування невідомих термінів (що використовуються у вузькому значенні), використання загальновідомих термінів, уникнення складних зворотів та іншомовних слів у конструкціях.

Не менш важливою є доступність змісту юридичного документа. Але не можна допустити надмірної доступності, що перетворюється на примітивізм.

Головними рисами доступності є: використання простих для розуміння слів, уникнення архаїчних висловів та використання простих конструкцій.

Ключовими помилками під час правотворчості вважаються:

Використання тавтології (тобто повторення іншими словами того, що говориться у визначуваному) в офіційно-діловому стилі заважає розумінню сенсу. Наприклад, користь від використання (користь від застосування), дивне диво, пам'ятний сувенір.

Плеоназм – це частковий збіг значення слів, що утворюють словосполучення. Наприклад, колишній екс-прем'єр (колишній прем'єр або екс-прем'єр), преїскурант цін (преїскурант), громадянське суспільство (громада або суспільство) і т. д.

Порушення логіко-сміслових відносин. Зв'язок між судженнями виявляється в різних засобах мови (розділовими знаками, сполучниками, займенниками, причинно-наслідковими зв'язками).

Отже, аби уникнути викривленню змістового сприйняття юридичного документа, не перешкоджати нормальному застосуванню правових актів, треба дотримуватися основних законів логічного викладу документів.

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕСПУБЛІКА»

У логіці «поняття» або «концепт» є елементарною логічною формою, що відображає предмет міркування в сукупності його суттєвих ознак. Визначити поняття означає указати, які суттєві ознаки входять у його зміст. Тобто вказати ті ознаки, без яких поняття не може існувати як таке. Саме цими ознаками і є визначення – логічна операція, за допомогою яких розкривається зміст понять або вводиться новий термін.

У сучасній логіці розрізнять багато видів і типів визначень. Також існує низка прийомів, схожих з визначенням. Застосування різних визначень та прийомів до одного терміну дозволяє всебічно з'ясувати зміст поняття.

Щоб краще розібратися, розглянемо види визначень на прикладі поняття «республіка»

Родо-видове визначення: республіка – форма державного правління, за якої верховна влада у державі належить народу, а верховні органи державної влади обираються на певний термін.

Генетичне визначення: республікою є держава, яка утворюється внаслідок проведення референдуму, формування вищих органів державної влади шляхом виборів та передання верховної влади народу.

Визначення через перелік: республіка – парламентська, президентська, парламентсько-президентська, президентсько-парламентська.

Остенсивне: республіка – ось ці країни, зафарбовані на карті державного устрою зеленим кольором.

Приєм співставлення: республіка – це не імперія і не деспотія.

Контекстуальне визначення: «... на відміну від рабовласницької демократії в Афінах, Римська республіка була аристократичною, забезпечувала привілейоване становище знатної багаті верхівки рабовласників, що відобразилось на повноваженнях та взаємовідносинах державних органів...»

Приєм опис: у республіці:

– Органи державної влади обираються на певний термін у чітко визначеному відповідно до законодавства порядку;

– Державу очолює президент;

– Існує чіткий поділ влади на 3 гілки: законодавчу, судову, виконавчу. Кожна гілка існує автономно одна від одної і не втручається у роботу іншої;

– У країні панує демократичний режим.

Прийом порівняння: республіка – це конституційна монархія, але на її чолі стоїть президент, а не монарх.

Операційне визначення: руйнування недемократичної держави, внаслідок соціальної, політичної та економічної криз та постійного нашарування кризових явищ у суспільстві; проведення референдуму, підписання міжнародних документів, що визнають нову державу з таким державним ладом, вибори президента; утворення республіки.

Номінальне визначення: назва «республіка» походить від латинського терміну «*respublica*» – «спільна справа».

Пояснення: республіка – форма державного ладу, за якого владу обирає народ і у країні панує демократичний режим.

Отже, кожному дефінієндуму може відповідати низка дефінієнсів, що дозволяє не тільки всебічно розкрити зміст поняття, але й практично застосовувати певний вид визначення для конкретного завдання.

Пугачов Даниїл,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група

ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ ДЛЯ ЮРИСТІВ

Юридична логіка – прикладний вид знань, який розглядає застосування загальної логіки в конкретній специфічній сфері людської діяльності – юриспруденції. Юридична логіка включає в себе всі положення науки логіки, демонструючи, водночас, особливості і значення їх в юридичній діяльності.

В діяльності юристів логіка має особливе значення. Ще Цицерон, говорячи про судові справи, радив ораторові, які б справи він не узявся вести, «ретельно і ґрунтовно в них розібратися». Він підкреслював, що на судовому форумі документи, свідчення, договори, угоди, зобов'язання, споріднення, властивість, укази магістратів, висновки правознавців – це є усе життя, нарешті, тих, чия справа розбирається, і усе це повинне бути розібрано.

Цицерон особливо виділяв логічну стратегію справи: «Той довід, у якому більше допомоги, чим шкоди, я намічаю привести; де я знаходжу більше зла, чим блага, то я цілком валю і відкидаю. Так мені і вдається спочатку обміркувати, що мені сказати, а потім вже і сказати»

Таким чином, слова Цицерона доводять, що одним із основних аспектів і методів у юридичній логіці є мислення.

Мислення – це зіставлення думок, пов'язання їх задля відповідних висновків. Іноді поняттю "мислення" надається надто вузьке значення. Загальновідомо, що до мислення відносять діяльність як розуму, так і свідомості. Тому поняття мислення у визначенні предмета логіки використовується у вузькому значенні. Виходячи з цих обставин,

очевидно, раціональніше вважати, що формальна логіка вивчає закони свідомої діяльності людини.

Правильне мислення – мислення, в якому одні думки (висновки) з необхідністю випливають з інших думок (засновків).

Важливим методом логіки юриста виступає дедукція, за допомогою дедукції юрист може дійти висновку, використовуючи всі загальні положення. Дедукція дозволяє з уже наявного знання отримувати нові істини за допомогою чистого міркування.

Дедуктивний метод мислення корисний у багатьох сферах діяльності, крім наукових. Одним з найяскравіших доказів цього є літературний персонаж Шерлок Холмс, який методом дедукції розкривав самі заплутані злочини, але деякі вчені вважають, що методом завдяки, якому були розкриті всі злочини є абдукція. Процес абдукції складається з трьох компонентів: результат-причина-пояснення. Зіткнувшись з аномалією, Холмс намагається знайти її причину, керуючись правилом, яке представило б цю аномалію чимось очевидним і природним. Займаючись ретроспективними міркуваннями, Шерлок Холмс вибирає найбільш ймовірну причину і призначає аналізи, щоб побачити, чи правий він. Тому можна сміливо сказати, що дедукція корисна працівникам правоохоронних органів і юристам, детективам, слідчим.

У сучасній юридичній практиці широко використовується, власне кажучи, весь найбагатший арсенал логічних засобів:

- визначення (юридичних понять),
- розподіл (наприклад, класифікація злочинів),
- підведення під поняття (кваліфікація конкретного діяння),
- версія як вид гіпотези (наприклад, як слідча версія),
- умовивід (наприклад, в обвинувальному висновку),
- доказ і спростування (наприклад, під час судового розгляду)

Висновок: логіка має велике значення і для криміналістики, і для рішення всього спектра юридичних задач.

Рахімова Ангеліна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 4 група*

СПІР ЩОДО СПОСОБУ ДОКАЗУВАННЯ У ПРАКТИЦІ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Завданням будь-якого виду судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом правових спорів, тому процес доказування займає чільне місце у діяльності учасників процесу та має чимало особливостей. Саме цим й зумовлено гостру необхідність вивчення даного питання.

Серед основних способів доказування, як і передбачені законодавством, слід виділити наступні: пояснення учасників, третіх осіб, їхніх представників (незалежно від того, допитані вони як свідки чи ні), показання свідків; письмові докази: заяви сторін і додані до них документи, акти, що закріплюють фактичні дані, письмові пояснення учасників; факти, отримані за допомогою техніки – відео- та звукозапису; речові докази – предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи; висновки експертів, тобто дослідження з використанням спеціальних знань, що проводиться експертом, яке спрямоване на з'ясування обставин, які мають значення по справі, та фактично створює докази тощо.

Верховний Суд не раз висловлювався на рахунок особливостей використання тих чи інших способів доказування у різних видах судочинства. Наприклад, досить новим видом доказів у господарському процесі - є показання свідків. Уведення інституту показань свідків у господарському процесі було предметом тривалих наукових дискусій і ставилося під сумнів багатьма науковцями з огляду на доволі формалізований характер господарських відносин. Так, хоча це і викликає обговорення в наукових колах, судді все ж таки поки не готові прийняти такі зміни.

Наприклад, у постанові КГС ВС від 29.01.2019 у справі № 922/705/18 вказано: «ГС також погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що покази свідків про те, що вони бачили підписи в протоколі, не можуть підтверджувати обставини реєстрації учасника на загальних зборах...Такі обставини можуть бути встановлені лише на підставі письмового доказу.»

Окрему увагу слід звернути на доказову силу висновку експерта у галузі права. Слід підкреслити, що висновок експерта у галузі права не є доказом, він має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду. Так, КГС ВС у постанові від 26.10.2018 у справі № 910/9971/17 встановив: «висновок експерта у галузі права, який не є доказом у справі та не є обов'язковим для суду, може бути подано до суду виключно учасником справи. ГПК України суду не надано право призначати експертизу у галузі права про застосування аналогії закону чи аналогії права, оскільки саме учасники справи мають право подати до суду висновок експерта у галузі права.»

Важливим способом доказування для вирішення спору у адміністративному судочинстві часто стає відеозапис правопорушення. Так, Верховний Суд у постанові від 26.04.2018 року у справі № 338/1/17 роз'яснив: «...візуальне спостереження за дотриманням правил дорожнього руху працівниками органу Національної поліції може бути доказом у справі лише у тому випадку, коли воно зафіксовано у встановленому законом порядку. А для підтвердження порушення

позивачем Правил дорожнього руху України відповідач, відповідно до ст. 251 КУпАП мав би надати, зокрема відеозапис події, фотокартки.»

Так, вивчення рішень Верховного Суду становить значний науковий та практичний інтерес, адже дозволяє досягти певної уніфікації та єдності судової практики, що робить процес більш прозорим та передбачуваним. А також, дозволяє учасникам судового розгляду обирати найбільш оптимальні способи доказування, для повної реалізації своїх процесуальних прав .

Рябко Анна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
фінансово-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

На сьогоднішній день логічність тексту нормативно-правового акта є загальною й основною вимогою для процесу правотворчості та правозастосування. На практиці логічність досягається за допомогою дотримання вимог, згідно з якими формулювання нормативних приписів повинно бути чітким, зрозумілим, стислим і доступним для сприйняття.

Взагалі, під юридичним документом розуміють письмовий акт, який встановлює, розвиває або припиняє певні правовідносини або фіксує юридично значимі факти, дії чи події. Юридичні документи пишуться в офіційно-діловому стилі. Мова юридичного документа має бути літературною, без складних граматичних конструкцій та стилістичних зворотів, а думки викладатися в чіткій послідовності. Переважно використовуються професійна термінологія; вживаються дієприкметникові та дієприслівникові звороти, які надають мові лаконізму, влучності та динамічності («Громадянин Іванов, працюючи бухгалтером заводу «Сокіл»); застосовуються слова: «на підставі викладеного», «однак», «таким чином», «крім того» «безумовно» тощо. Поширеними є мовні кліше, стандартні звороти та вирази («провести особистий обшук затриманого»). Не рекомендується вживати маловідомі та неоднозначні для розуміння терміни, в тому числі слова іноземного походження («плюралізм», «консенсус», «нонсенс», «дефініція», «ініціація»).

Варто зазначити, викладені в актах міркування, висновки й твердження мають відповідати основним законам логіки: два висновки не можуть бути одночасно істинними або неправдивими; будь-яка думка повинна мати чітке і точне формулювання, сталий і незмінний зміст; достатньою підставою будь-якого твердження може бути інше, вже доведене і перевірене міркування; певна думка не повинна суперечити іншим міркуванням; не припускається двозначність при формулюванні певного судження; не допускається в тексті акт будь-яких асоціацій,

суперечностей; усі міркування повинні бути доведені, а висновки — мотивовані.

В юридичних документах необхідно уникати плеоназмів (від грец. *pleonasmus* – «надмірність», «перебільшення») — характеризується надмірністю мовних засобів і є таким поєднанням слів, коли одне з них вміщує у своєму значенні всю потрібну для повідомлення інформацію, а інше є логічно зайвим (адреса місця перебування). Наприклад: "Я думаю, що це невірно", але достатньо написати: «Це вірно». Також, не можна припускатися тавтології (від грец. *tauto* – «те саме» й *logos* – «слово», «вчення») — спеціальне чи непередбачене використання однорідних за значенням і звучанням слів у складі словосполучення чи речення, які в іншій формі повторюють раніше сказане — дозволити видавати дозвіл на носіння зброї; корисно користуватися тощо. Наприклад: «Державне управління – це управління державою»). У науковому й офіційно-діловому стилі плеоназми і тавтологія неприпустимі.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що юридичний документ повинен відповідати логічним вимогам, оскільки, порушення законів логіки, призводить до непослідовності в процесі міркування, прийняття хибних суджень за істинні, викривлення змістового бачення будь-якого юридичного документа. Відступ від вимоги логічності змісту є перешкодою для правильного застосування правового акту.

Саакян Інна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 6 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «МАТЕРІАЛЬНИЙ СКЛАД ЗЛОЧИНУ»

*Точне логічне визначення понять –
найголовніша умова істинного знання.*

Сократ із Афін

Термін «логічний аналіз» у своїй статті «Методологічна функція формальної логіки» Д. І. Ларін, трактує так: — це методологічний підхід до результатів пізнавальної діяльності людей, який передбачає виявлення структурних елементів (видів, типів, рівнів) знання, яке оформлене у вигляді певного тексту та їх співвідношення між собою, з'ясування логічного значення істинності або хибності висловлювань у тексті, логічної експлікації ("пояснення", "уточнення") понятійного апарату, через який реалізується це знання, встановлення несуперечності, доведеності цього знання.

Будь-який логічний аналіз поняття починається з визначення терміну. Матеріальний склад злочину — це такий склад злочину, об'єктивна сторона якого передбачає настання суспільно небезпечних наслідків як її обов'язкову ознаку (наприклад: вбивство, крадіжка та інші).

Варто зазначити, що поняття як форма мислення має свою структуру. Незалежно від свого сенсу, кожне поняття містить два основних елементи: зміст та обсяг, які є головними логічними характеристиками поняття.

Загалом, визначення структури понять слід проводити шляхом виконання таких кроків: 1) визначити зміст поняття (з'ясувати його основні суттєві ознаки); 2) визначити обсяг поняття, його елементи й частини. Спираючись на логіку, процес кваліфікації злочину можна розглядати як відповідь на питання, чи є вчинене діяння елементом обсягу поняття того чи іншого злочину. Це можна визначити, якщо проаналізувати, чи всі ознаки, що складають зміст поняття конкретного злочину, належать діянню, яке досліджується. У випадку, коли хоча б одна ознака, що зафіксована у змісті поняття, не належить зазначеному діянню, його не можна вважати елементом обсягу цього поняття, а отже, і кваліфікувати за цим складом злочину. Саме тому логічний аналіз структури цього юридичного поняття є необхідним.

Для визначення змісту та обсягу матеріального складу злочину, варто окреслити його суттєві ознаки та з'ясувати основні елементи. Так, Р. В. Вереша вказує, що злочинами з матеріальним складом вважаються такі, що передбачають певні суспільно небезпечні наслідки, а об'єктивна сторона тут дістає свій повний розвиток тільки за умови настання зазначених наслідків, і тільки з цього моменту злочин вважається закінченим. Обсягом цього поняття є сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що дозволяють кваліфікувати суспільно-небезпечне діяння як конкретний злочин, а елементами тут виступають об'єкт та суб'єкт злочину, об'єктивна та суб'єктивна сторони злочину.

Прикладом злочину з матеріальним складом є вбивство, яке вважається закінченим тільки з моменту смерті потерпілого (ст. 115 КК України). Сам по собі факт пострілу в потерпілого з метою вбивства не утворює складу закінченого злочину (а від так, ще не є злочином з матеріальним складом), оскільки не настав передбачений законом наслідок – смерть іншої людини. Такі дії повинні кваліфікуватися лише як замах на вбивство (ст. 15 і 115 ККУ).

Так, проведення логічного аналізу теоретико-правових понять, їх визначень і класифікацій має сприяти більш успішному використанню цих понять. Оскільки термінологія правової науки є досить складною, то для досконалого її опанування слід проводити згаданий аналіз понять, давати їм логічну характеристику, бо мова, яка містить логічні помилки, плутана і суперечлива, ускладнює з'ясування справи, а в деяких випадках, може навіть служити причиною винесення неправильного вироку.

ПИТАННЯ ЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ НОРМИ ПРАВА

В даний час досить широко досліджуються проблеми формалізації нормативно-правових документів з метою створення на їх основі правових систем. Однією з основних завдань на шляху до вирішення цих проблем є дослідження логічної структури нормативно-правового акта, норми права, її формалізація.

Правове регулювання поведінки людей в їх взаєминах здійснюється за допомогою встановлення кордону, заходи поведінки. Це означає, що моделюються «самі дії», вказуються умови їх здійснення та суб'єкти, а так само наслідки недотримання відповідних приписів. Ця схема отримала в теорії права найменування логічної структури норми права.

Найбільш поширеним в теорії права є вже традиційне розуміння норми права як правила поведінки, структурно представленого у вигляді триланкової конструкції, яка може бути умовно виражена формулою «якщо-то-інакше». Відповідно до цієї точки зору, норма містить гіпотезу, диспозицію і санкцію.

З іншого боку, в теорії права існує концепція двухчленної структури юридичної норми, згідно з якою норма складається з гіпотези і диспозиції. Причому те, що називається санкцією, є свого роду диспозиція правоохоронної норми для органів, що здійснюють примусові заходи до правопорушників, а гіпотеза при цьому завжди вказує на факт невиконання диспозиції відповідно регулятивної норми.

О. І. Гвоздік відмічає, що для вирішення питання стосовно двох теорій, яка є номінальною був створений в рамках концепції дволанкової з обґрунтуванням «компромісного» положення про наявність у праві двох своєрідних «первинних елементів»: норми-приписи і логічної норми. Таким чином, формула «якщо-то-інакше» відображає, швидше, не правила поведінки, логічну структуру права, «логічну норму». У цих трьох елементах в концентрованому вигляді представлений принцип регулювання поведінки за допомогою права, юридичний механізм. Якщо «логічна норма» як би відповідає на питання, як будується право, висловлює логіку права, то норма-припис говорить про те, що адресовано тій чи іншій особі, безпосередньо впливає на поведінку людей

Необхідно передумовою формалізації правових норм є робота, пов'язана з їх редагування, перестановкою частин норми, розчленуванням її на окремі частини, формалізація правової норми завжди спрямована на те, щоб відволіктися від її словесної форми і презентувати ясно і наочно її логічний зміст, логічний зміст. Подання правових норм у вигляді формул логіки є не що інше, як логічне моделювання правових норм. Логічна

модель показує внутрішню структуру міститься в нормі правила поведінки, виявляє структурні зв'язки між різними елементами правової норми. Логічне моделювання дає можливість наочно представляти логічну структуру правової норми

Отже, питання про логічну структуру норми права не є однозначним. Існує кілька концепцій щодо цієї проблеми. В рамках цих концепцій були запропоновані вченими формули, які моделювали логіку роботи механізму правового регулювання, які, не є коректними. Найближче відображає структуру логічної норми права і логіку роботи права. Наведені результати логічного моделювання правових норм можуть сприяти розробці методів формалізації нормативно-правових документів та розвитку правових інформаційних систем від пошукових до тих, що радять.

Саснко Аміна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 1 гр.*

ВИКОРИСТАННЯ ЛОГІЧНИХ ЗАКОНІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСКОНАЛОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Нормативно-правовий акт – це основне джерело права в Україні. Його досконалість значною мірою створює передумови для ефективного правового регулювання суспільних відносин. Саме тому законотворчі докладають значних зусиль для пошуку засобів, які забезпечують досконалість нормативно-правових актів. Серед таких засобів чільне місце належить логічним законам.

Значення законів логіки для нормативно-правових актів відображається в їх завданнях: досягнення внутрішньої несуперечливості закону, ясності й відповідності визначень, простоти й зручності застосування актів.

Таким чином, використовують такі закони: по-перше, закон тотожності. Приклади значної кількості визначень термінів подані в статті 3 Кримінального процесуального кодексу України. Пункт 1 частини першої статті 3: «Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення: близькі родичі та члени сім'ї - чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають,

але не перебувають у шлюбі.». Робиться це з метою тотожного використання таких термінів у всьому нормативно-правовому акті.

По-друге, це закон несуперечності. Тобто несуперечність нормативно-правових актів полягає в тому, що нормативно-правові приписи не мають суперечити юридичним нормам їхнього чи інших нормативно-правових актів. Випадки суперечності, на жаль, існують в нормативно-правових актах України. Наприклад, Указ Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів України та набрання ними чинності» № 503/97 від 10 червня 1997 р. та затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 950 від 18 липня 2007 р. «Регламент Кабінету Міністрів України» по-різному визначають порядок набрання чинності актами Кабінету Міністрів. Відповідно до частини 5 Указу Президента «нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України набирають чинності з моменту їх прийняття, якщо більш пізній строк набрання ними чинності не передбачено в цих актах. Акти, які визначають права й обов'язки громадян, набирають чинності не раніше дня їх опублікування в офіційних друкованих виданнях». Натомість частина 1 параграфу 41 Регламенту КМ України встановлює, що «постанова КМ України набирає чинності з дня її офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самою постановою, але не раніше дня її опублікування».

По-третє, це закон виключення третього. Це означає, що нормативно-правові акти мають встановлювати однозначні, реальні та конкретні правила поведінки суб'єктів права. Проте В. Маляренко та О. Шаповалова, розглядаючи ст. 2 «Завдання кримінального провадження» Кримінального процесуального кодексу України, стверджують, що визначені у ст. 2 КПК завдання кримінального провадження в частині вимог забезпечення швидкого розслідування та судового розгляду можуть вступати в конфлікт із поняттям розумних строків кримінального провадження, оскільки в певних категоріях кримінального провадження, що відрізняються складністю, розумні строки, які є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, не завжди можуть бути швидкими.

І нарешті, це закон достатньої підстави. Прикладом використання цього закону є стаття 17 Кримінального кодексу України. Пункт 1 частини першої 17 статті: «Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.». Значення цього логічного закону для нормотворчої діяльності полягає в тому, що він орієнтує розробників на створення правових норм, спричинених практичною та соціальною необхідністю.

У висновку потрібно зазначити: право не є відокремленим від логіки, тому закони цієї науки відіграють важливу роль у створенні нормативно-правових актів.

Сафончик Олексій,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 6 група*

ЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГРИ «ДЕБАТИ»

Дебати, що відбуваються в нашому повсякденному житті – неофіційні дебати. Офіційні або формальні дебати, про які йдеться, мають специфічну структуру, правила та певні обмеження.

Формальні дебати починаються з теми – короткого та простого твердження, це визначається як зміст того, що саме будуть обговорювати обидві сторони.

Кожна команда – ті, хто стверджує, й ті, хто заперечує, – намагаються переконати незалежного суддю, що саме їх позиція є правильною. Команди послідовно викладають свої аргументи, переконуючи суддів в помилковості позиції іншої сторони.

Основною особливістю офіційних дебатів є правила. Вони регулюють процес гри двох дебатуючих сторін. Кожна сторона повинна піддавати критичному аналізу аргументи опонентів, порівнювати свою позицію з позицією опонентів, демонструючи судді, що саме вони мають перевагу.

Існує 3 принципи дебатів. Принцип перший: дебати – як навчання. Гра дебати задумана, як засіб підвищення рівня знань. І тому, брати участь у дебатах потрібно для того, щоб навчатись. Іншими словами, у дебатах важливішим є процес навчання, ніж кінцевий результат кожної гри – перемога або поразка. Учасники отримують досвід, як поводити себе перед аудиторією та логічно будувати промову.

Принцип другий: доброчесність. Чесність – це основа всього, що діється у дебатах, а також чесні аргументи, чесні докази та факти.

Принцип третій – повага до опонентів. Дебати не є боротьбою особистостей. Учасники ніколи не повинні принижувати, ображати або зневажати інших людей тільки за те, що в них інша точка зору. Дебати – це змагання ідей. У битві ідей єдина допустима зброя – це добре обдумані аргументи. Єдиний шлях довести хибність ідеї – показати небезпечність її наслідків.

Один з технічних прийомів навчання дебатам полягає в тому, щоб взяти будь-яку суперечливу тему та відстоювати її з протилежних сторін. Один раз зі сторони, що стверджує, інший раз – з тих, хто заперечує.

Практично водночас учасники дебатів повинні знайти аргументи і довести оточуючим, що обговорювана проблема має два протилежних

рішення, і обидва рішення треба правильно представити. Але у той самий час вміння відстоювати правильність різних сторін не робить людину лицемірною. Є кілька вагомих причин для того, щоб застосовувати цей прийом, бо поточна практика дебатування за різні сторони схожа на систему, що використовується в судочинстві. В суді розглядаються дві ідеї, котрі допомагають нам в пошуках правосуддя. Перша ідея полягає у тому, що є як найменше дві сторони у кожній суперечливій справі: захист та звинувачення. Друга ідея – не менш важлива, ніж перша – вона полягає у тому, що обидві сторони мають право на об'єктивне та чесне слухання. І саме головне – дебати це навчання і учасники навчаються дивитись на тему з різних боків.

Висновок: існує безліч доказів на підтримку проведення дебатів. Найважливіше – це можливість розвивати вміння та навички, що допоможуть у подальшому житті. Дебати навчать учасників розуміти, що будь-яка тема та судження мають право на існування, а всі думки можуть не тільки обговорюватись, а й мати сильні та слабкі сторони. Людина, яка пройшла школу дебатів, має безперечну перевагу перед іншими громадянами, бо на її боці буде сила знання. З цієї причини, а також за звичкою, особа буде організовувати свій процес мислення, викладати думки ясно, чітко, ефективно та переконливо.

Свистун Діана,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 10 група*

ВИМОГИ ДО ДЕФІНІЦІЙ В ПРАВІ

Актуальність вивчення вимог, що висуваються до дефініцій в праві, зумовлена тим, що у системі інструментарію, якою оперують юристи-практики та юристи-теоретики у правотворчій та правоінтерпретаційній діяльності, дефініції посідають чільне місце з огляду на те, що від коректності та влучності їхнього формулювання та викладу залежить ефективність реалізації основних завдань, які ставляться перед правом як універсальним комунікатором, способом подолання та попередження соціальних конфліктів в цілому.

Дефініція в праві (правова, нормативна, законодавча дефініція) – це визначення правового поняття, виражене в сукупності суттєвих ознак, яке володіє специфічною нормативністю, закріплене суб'єктами правотворчості в джерелі права з метою надання йому підвищеної інформативності. Вона є особливим різновидом нормативно-правового припису та важливим спеціальним засобом юридичної техніки інтерпретації. Завдяки дефініціям законодавчі тексти стають більш зрозумілими для суб'єктів правовідносин.

Формулюючи дефініцію, законотворець має брати до уваги не тільки загальноприйняті логічні правила укладання дефініцій, а ще й деякі специфічні, зумовлені логічними законами тотожності та несуперечності. До специфічних правил належать такі: 1) незмінність значення дефініції, поданої в окремому законі, підзаконному акті чи іншому тексті, що має юридичну силу, з тією, що подається у законодавчій системі в цілому; 2) уникнення формально невизначених, насамперед, оцінних термінів і понять, бо право прагне обійняти роль об'єктивного мірила справедливості та критерію істинності в суспільстві. Прикладами таких термінів і понять є: «судовий розгляд протягом розумного строку», «достатньо часу та можливостей», «невиправдана затримка», «справедливий розгляд справи», – зі статей Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16.12.1966. Зазначені вимоги впливають з точності, стереотипності та уніфікованості законодавчих текстів, яким притаманний високий рівень стандартизації та недоречність додаткової експресії. 3) Уникнення, по можливості, синонімії, але існують окремі випадки, коли використання синонімів (скорочень, аббревіатур) є допустимим з огляду на повний збіг сутності, змісту та семантики вживаних слів і термінів. Наприклад, «Міністерство юстиції України» скорочується як «Мін'юст», «слідчий ізолятор» скорочується до «СІЗО», «Державна кримінально-виконавча служба України» – до «ДКВС України» у Положенні про територіальне (міжрегіональне) воєнізоване формування Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженому Наказом Міністерства юстиції України від 06.02.2017 №292/5. 4) Стилістичність формулювання визначень як результат дотримання принципу розумної достатності використання мовленнєвих засобів у правничих текстах для уникнення плутанини та переобтяженості текстів другорядним фактологічним матеріалом, який може бути уточнений в окремих положеннях актів. Прикладами таких розлогих дефініцій, котрі переобтяжені великою кількістю суджень в одному граматичному реченні, є «контроль» та «суб'єкти господарювання» у чинному Законі України «Про захист економічної конкуренції» тощо. 5) Послугування науково-популярним стилем та уникнення нагромаджених словесних конструкцій, аби наведене тлумачення було загальнозрозумілим для усіх суб'єктів правовідносин.

Отже, коректність та влучність сформульованих дефініцій в праві є одним із ключових чинників здійснення ефективного правового регулювання суспільних відносин, котрий наочно ілюструє рівень розвитку юридичної техніки та правової культури упорядників законодавчих текстів. Недотримання перелічених вимог, що висувуються до правових дефініцій, може призвести до виникнення різного роду юридичних помилок та правових колізій.

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»

Найпоширенішим визначенням слова "корупція" є "зловживання делегованою владою задля особистої вигоди"це визначено міжнародними організаціями, які використовують цю концепцію для розробки публічної політики та комунікаційних кампаній, орієнтованих на підвищення доброчесності в уряді та державних спец. службах. Це визначення основної частини корупції, пов'язаної з державними службовцями. Мабуть, найкращий приклад – коли державний службовець вимагає неофіційної оплати в обмін на "допомогу" комусь у виконанні процедури або ухиленні від податків.

У багатьох країнах корупція є невід'ємною частиною політичних та адміністративних реалій. Хабарництво розкрадання державного бюджету та інші корупційні схеми стали чинником погіршення економічно-політичної ситуації та життя громадян в цілому.

В Україні корупцію люди умовно ділять на 3 типи: корупція, що стосується корупції політиків та фактичних повноважень; корупція у повсякденні яка є морально прийнятною у соціумі наприклад : “ Хочеш щоб твою справу розглянули першочергово давай хабара .” ; Та третій тип синтез двох попередніх типів, що відображається на консенсусі навколо тверджень типу "корупція це культурна проблема", "У нашій системі без хабара ніяк" і "корупція в нашій крові ”.

При огляді нормативних актів, які врегульовують антикорупційну діяльність, слід визнати, що для створення ефективних механізмів подолання корупції, необхідне поглиблене дослідження підходів доктринального та нормативного характеру.

Корупція є одною з найзатребуваніших тем для дебатів як в Україні так і в ЄС. В Індексі сприйняття корупції що укладається глобальною антикорупційною організацією Transparency International та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2018 року наша країна посіла 120 сходинку у переліку зі 180 країн світу. І хоча з року в рік позиції України у рейтингу покращуються, такий стан речей все ще є далеким від прийнятного. Саме корупція, за даними численних аналітичних звітів та опитувань, є найбільшою проблемою як для іноземного, так і для вітчизняного бізнесу. Очевидні проблеми, викликані високим рівнем хабарництва та зловживання, – підміна цінностей суспільства, тотальна недовіра до органів державної влади, що врешті-решт призводить до негативних економічних наслідків, збільшуючи нерівність та уповільнюючи зростання доходів населення.

Відсутність добросовісності у окремих службовців, зловживання владою, байдужість більшості громадян України до проявів корупції та сприйняття незаконного матеріального заохочення як дієвого інструменту для вирішення питань – одні з основних факторів, що сприяють виникненню корупції та ускладнюють її викорінення.

Останні роки здійснюється системна робота з імплементації системи планування локальної антикорупційної політики (антикорупційних програм) на основі результатів оцінки наявних корупційних ризиків. Методологія оцінки таких ризиків була затверджена Національним агентством з питань запобігання корупції як органом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, здійснюючи превентивні заходи.

У наш час намагаються боротися з корупцією різноманітними методами, такими як люстрація, але корупція вже так закорінилася в головах людей, що вони займаються пошуком виправдань хабарів – таких як культура, бідність та матеріальна потреба. Один з наглядних прикладів корумпованості у нашій системі є хабарі за прискорення процедур, хабарі працівникам державної автомобільної інспекції, збір шкільної плати та вулична торгівля.

Підсумовуючи, корупція у нас – не лише невлomite явище в колективній уяві, але й сукупність поведінки, етику якої оцінюють залежно від контексту. Для людей дати хабара за прискорення процедури це не те саме що вкрати мільйони з держ. бюджету, але це не так. Українці вирізняють себе від так званого "політичного класу", який розглядається як справжнє втілення корупції. Доки ця думка буде переважати в головах громадян, доти Україна буде стагнувати.

Семенченко Тетяна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 15 група*

АКСІОМИ У ПРАВІ

Як відомо, одними із ознак права є стабільність та спадкоємність, тому для їх забезпечення були вироблені принципи та аксіоми.

Правові аксіоми – це створені за допомогою юридичної науки та практики загальні положення, які через свою зрозумілість, чіткість та багаторазове підтвердження результатами експериментів та дослідів сприймаються як самоочевидні істини, що не потребують доведення.

До головних ознак аксіом можна віднести:

аксіоми базуються на моральних основах права та передають його загальнолюдський зміст,

вони не потребують повторного доведення, адже зовсім не викликають сумнівів. Тому за допомогою них створюються всі інші категорії юридичної науки, що є складовими норми права,

аксіоми створюються разом з розвитком суспільства, враховуючи правовий досвід різних країн світу,

ідеї, що виражають аксіоми, є основою для створення правових норм. Недотримання ж їх може призвести до втрати правом власних ознак.

Значення аксіом та їх вплив на юридичну практику оцінюють по-різному, тому виокремлюють декілька видів:

ідеї правосвідомості, правдивість яких не потребує особливого доведення. Правові аксіоми утворилися в результаті розумової діяльності людини і знаходять своє вираження в поняттях та категоріях. Їх істинність перевірена багаторазовою практикою,

аксіоми юридичної практики, що утворилися в ході багатовікового досвіду людських відносин,

аксіоми – окремі принципи права, тобто ті, що знайшли своє вираження в праві та характеризують його зміст,

аксіоми – певні норми права, що закріплені в законах та кодексах,

аксіоми – загальновизнані норми права, що містять у своєму змісті принципи моралі.

Правові аксіоми впливають на всі сфери права, а саме: реалізацію та інтерпретацію права, правову культуру та свідомість, нормотворчість. Наприклад, під час створення норм правознавці використовують деякі аксіоми, що становлять собою правила формування правових норм, викладення їх в різних нормативно-правових актах. Наприклад, «із двох актів з одного й того ж питання діє акт, прийнятий вищестоящим державним органом, і акт, прийнятий пізніше».

Аксіоми містять у собі загальнолюдський зміст права. Ось чому існує зв'язок між правовими аксіомами різних історичних епох. Правові аксіоми створенні задля задоволення інтересів всього населення країни, їх виконання закріплює порядок в суспільстві, вводить правове життя в цивілізоване русло. Відступ від правових аксіом спричиняє безладдя та юридичний хаос.

Отже, юридичні аксіоми – це чіткі, стислі судження, що не передбачають декількох тлумачень. Майстерність правотворця полягає в тому, щоб виокремити лише найголовніші правові істини, що мають певну цінність та високу моральну оцінку. Далеко не всі аксіоми заслуговують письмового закріплення, проте все-таки кожна аксіома має бути виокремлена в текстах джерел закону. Крім цього, юридичні аксіоми мають значення в інтерпретаційній та правореалізаційній техніці.

ПОБУДОВА СОФІЗМУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ

Виходячи з того, що софізм – це умисне порушення правил логіки, він часто використовується софістами-ораторами, які хочуть ввести свого опонента в оману. Давньогрецький філософ Протагор казав, що задача софіста – презентувати хибний аргумент як істинний шляхом хитрих мовних прийомів, дбаючи при цьому тільки про успіх в дискусії. За наших часів прийоми софістики широко використовуються представниками професій, пов'язаних з публічними виступами та доведенням власної думки: політиками, адвокатами, богословами, тощо. Так, вибудовуючи свою промову, і ті, і інші, вдаються до використання неоднозначних слів і фраз, завдяки чому створюється двозначність їх висловлень. За таких обставин на основних правилах логіки, а зокрема на побудові та методах викриття софізму, повинен розумітися кожен, хто не бажає бути обдуреним.

Для побудови логічного софізму використовуються певні засоби, головними з яких є недотримання закону тотожності та порушення відношень між поняттями. Розглянемо ці методи більш детально. Основним та найуживанішим інструментом софістів є так звана підміна понять. Науковою мовою такі дії називаються порушенням закону тотожності, в якому наголошується на тому, що у процесі міркування кожна думка повинна залишатися тотожною самій собі. Як приклад такого софізму можна навести висловлення відомого протоірея про правозахисників: «Правозахисники захищають наших дітей. Чому? Вони їх люблять. Грецькою ті, хто люблять дітей, звуться педофілами». З логічного погляду видно, що поняття «любов», як бажання дбати про когось, та поняття «любов», як вчинення розпусних дій щодо неповнолітньої особи, не є тотожними, виникає помилка в міркуванні, яка і робить висловлення софістичним. Порушення відношення між поняттями є другим методом, за допомогою якого будується софізм. Наочним прикладом такого порушення є наступне міркування: «На лекції нам розповідали, що Майдан Незалежності знаходиться у столиці України, а насправді він знаходиться у Києві. Отже, нам кажуть неправду». У такому софізмі поняття «столиця України» та «Київ», які насправді є тотожними, виражаються як субпідрядні.

Щодо методів викриття софізмів, то щоб розпізнати факти використання софізму з боку вашого опоненту слід виконувати наступні послідовні дії, які пропоную розібрати на прикладі відомого софізму «Прорівність повного та порожнього». Звучить він так: «Якщо рівні половини, то й цілі рівні. Напівпорожнє є те ж саме, що й напівповне. Отже

виходить, що порожнє – це те ж саме, що і повне». Аналізуючи будь-який софізм, по-перше, слід уважно прочитати умову запропонованого вам завдання та розбити роботу на невеликі блоки, проконтролювати правильність кожного такого блоку. Починати пошук помилки краще з умови запропонованого твердження. У наведеному вище софізмі видно, що поняття «половина» й «ціле» не конкретизовані, тобто не визначено половина чого мається на увазі. На умову завжди треба звертати увагу, адже у деяких софізмах абсурдний результат досягається за рахунок суперечливих або неповних даних в умові, а далі все міркування проводиться правильно. Це і викликає труднощі при пошуку помилки. По-друге, треба з'ясувати, чи дотримані всі умови застосовності теорем, правил, формул, чи дотримано логічність. На цьому етапі також знаходимо помилку: у першому судженні ототожнюються поняття «ціле» і «половина».

Таким чином, софізм можна охарактеризувати як зовнішньо правильне доведення хибних думок, що засноване на умисному порушенні основних правил логіки, зокрема закону тотожності та відношень між поняттями. Основним інструментом викриття софізмів є глибинний аналіз та критичне ставлення навіть до очевидних фактів у висловленнях опонента.

Сівець Анна,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ України, 1 курс, 9 група*

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДУ АПОЛОГІЧНОГО ДОВЕДЕННЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІ

Юриспруденція – наука, що постійно опиняється на периферії наукових досліджень, нормативних розробок та доктринальних дискусій. Наразі, очевидною стає заміна ідеї права ідеєю прав людини. Цим явищем можна пояснити постановку питання щодо необхідності апологізації права за сучасної доби.

Вчений Ю. Оборотов у своїй праці «Місцерозвиток в основі апологізації українського права» визначає поняття «апологія» як похідне від грецького *apologia* – захист кого-небудь чи чого-небудь; заступництво; возвеличення.

Для правової політики, що здійснюється в Україні, невід'ємним є використання апологізації права. Слід підкреслити, що апологія права характерна для різних культур і цивілізацій. Двома ключовими напрямками апологізації права є поділ правових систем на світські та релігійні. Апологізація права у сучасних правових системах використовується для того, щоб підняти рівень легітимації діючої системи

правового регулювання, а значить забезпечити більшу підтримку населення.

На думку Ю. Оборотова, за той короткий строк, який існує самостійна правова система України, апологізація права вже змінила свої орієнтири. З початку становлення українського права, саме ідея правової держави виступала основою апологізації. Проте, згодом було здійснено перехід до розгортання такого змістовного конструкту як верховенство права. Зараз перед нами постає питання пошуку нового засобу апологізації, який би впорався з завданням справляння необхідного впливу на процеси легітимації правової системи.

Доцільною є ідея про те, що метод апологізації права за доби постмодерну має використовуватися з урахуванням кризи тих фундаментальних характеристик права, які воно мало за доби модерну, а саме: об'єктивізму, раціональності, фундаменталізму, стабільності та одновимірності. Тому надзвичайно важливою задачею є виявити ті позитивні ознаки, що становлять основу існування права епохи постмодерну. На думку І. Честнова, такими ознаками мають стати, по-перше, визнання за правом мінливого змісту, тобто орієнтація не на статику, а на динаміку права при збереженні ним нормативності. По-друге, поєднання у праві об'єктивності, що є показником його нормативності і активності суб'єкта; по-третє, поєднання у праві протилежних елементів (належного і сущого, матеріального та ідеального, загального та особливого тощо), що забезпечує діалоговий характер права.

Ю. Оборотов зазначає, що юристи, як особливий професійний прошарок мають використовувати метод апологізації права, керуючись ідеями правового розвитку. Перспективною є опора на антропологізацію права, оскільки усвідомлення суб'єкта у центрі правової сфери, врахування його індивідуальності та вміння оцінити ситуативність під час рішення правових питань дозволяє вийти на необхідний рівень апологізації українського права, не дивлячись на конфлікти між діючою системою права та інтенсивним формуванням сфери неправової практики.

Отже, використання методу апології права у правовому житті сучасного суспільства дозволяє стимулювати поведінку людей з позицій нових уявлень про правову реальність, виражених у ціннісно-нормативній характеристиці права, забезпечити віру у право як засіб забезпечення цілісності та безпеки для індивіда і соціуму.

ЗВ'ЯЗОК ЛОГІЧНОГО ТА ІСТОРИЧНОГО МЕТОДІВ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Юриспруденція як система юридичних наук має деякі методи наукового дослідження, що сприяють пізнанню сутності права та держави, їх глибокому вивченню з усіх сторін. Серед них найбільше значення мають історичний та логічний метод. Вони, окрім того, що роблять певний внесок у набутті нових знань, в об'єднаному застосуванні надають змогу якомога детально проаналізувати отриманий матеріал.

Основним значення логіки для інших наук є забезпечення їх методологією дослідження та вивчення наукового матеріалу. Наприклад, Хропанюк В. Н. відзначав такі логічні методи наукового дослідження в юриспруденції: аналіз (що вивчає предмет, розчленовуючи його на складові елементи, як-от частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення, розглядає кожен з виділених елементів окремо в межах єдиного цілого); синтез (метод вивчення об'єкта у його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин); індукція (дає можливість одержати загальний висновок на основі аналізу окремих фактів); дедукція (окремі факти досліджуються на основі загальних положень. Є протилежним до індукції); класифікація (здійснюється розподіл окремих фактів, об'єктів чи положень в окремі групи задля більш зручного їх дослідження). Логіка важлива для кожного представника юридичної професії, адже вона допомагає правильно формувати свою думку, аргументувати її та врешті-решт представляти її іншим учасникам правовідносин. Таким чином вона служить базою для правої аргументації, яку Рабінович П. М. у своїй доповіді на науково-практичній конференції «Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання» визначав так: «Правова аргументація – це процес і результат мовного обґрунтування пропонованого або ухваленого юридично значущого рішення (чи проєктованого або вчиненого діяння) через посилення аргументатора на певні обставини та факти (діяння, події, явища, процеси)». Тобто правильне використання різних прийомів логіки, наприклад, умовиводу, допомагає дійти істинного висновку щодо доцільності застосування тієї чи іншої норми за певної соціально-політичної ситуації, при розгляді судової справи та в інших випадках.

Історичний підхід полягає у вивченні правових та державних явищ та процесів в історичному контексті, їх розвиток, причини появи та наслідки для суспільства. Завдяки історичному підходу визначається ефективність тих чи інших правових систем за різних умов цивілізаційного розвитку. Окрім того, цей підхід добре показує, які

правові аспекти, цінності лягають в основу тих чи інших правових систем, чому вони є значущими для суспільства. Завдяки ньому розвиток правових явищ, держави та суспільства в цілому розглядається як цілком природне та постійне явище. Як визначав Малишев Б. В. у томі «Загальна теорія права» «Великої української юридичної енциклопедії», досліджуючи конкретно-історичні умови видання закону, можна дійти таких висновків: певна норма права, хоча і є формально чинною, фактично не діє через зникнення відносин, котрі вона регулювала; вона, будучи прийнятою за інших умов, суперечить усій суспільно-політичній ситуації, хоча відносини збереглися; норма видана за інших умов, неповністю відповідає своїм завданням та цілям, а тому потребує певного удосконалення і пристосування. До того ж, історичний спосіб може поєднуватися з порівняльним. Так чинна норма права може порівнюватися з недіючою, яка регулювала ті ж самі відносини.

Отже, обидва вищезазначені методи є важливими для дослідження в юридичній сфері. Більш того, вони є нерозривними, адже лише при сукупному застосуванні дають змогу розглянути та дослідити кожне правове явище. Так історичний метод дає змогу детально дослідити певне правове явище, норму, а завдяки логічному методу, використовуючи результати дослідження, юрист може доходити висновку щодо доцільності використання цієї норми чи щодо результатів виникнення певного правового явища за конкретних обставин.

Стуконог Софія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 8 група*

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Тлумачення норм права займає одне з найголовніших питань у традиційній юридичній науці. Тлумачення правових норм є необхідним явищем, адже без такого тлумачення виникали б складнощі в процесі правореалізації, а в деяких випадках такий процес був би неможливим. Тому виникає необхідність подальшого дослідження та удосконалення даної проблематики.

Тлумачення правових актів — це з'ясування і роз'яснення їх суті. Це означає переклад абстрактних приписів норм права більш зрозумілою і доступною мовою конкретних понять і висновків. Цим поняттям охоплюється єдність двох процесів: усвідомлення та роз'яснення змісту норм права. Отже, можна визначити наступні ознаки тлумачення правових норм, як: 1) забезпечує роз'яснення суті природних явищ суспільного життя; 2) тлумачити означає надавати якомусь предмету пояснення, з'ясувати його зміст, визначити особливості; 3) передбачає і

висловлює своє розуміння і бачення предметі і змісту певного суспільного явища.

Отже, тлумачити норми права означає пізнавати й пояснювати зміст, розуміння чого не-будь.

Кожна норма права забезпечує регулювання певних суспільних відносин і вона закріплена на законодавчому рівні. Для правильного застосування таких норм застосовують тлумачення правових норм. Розглянемо логічне тлумачення правових норм.

Логічне тлумачення — це з'ясування змісту норми права через використання законів і правил формальної логіки; дозволяє розкрити зміст юридичних норм, який іноді не збігається з буквальним значенням через невдалий вибір законодавцем словесних форм. При логічному тлумаченні аналізуються не слова і вислови, а поняття, які вони відображають. За допомогою логічних операцій, які включають аналіз і синтез, побудову силогізму і т. д., з нормативних розпоряджень, «розкиданих» по тексті законодавчого акта, формулюється норма права, що тлумачиться.

Отже, логічний підхід є притаманним кожному способу тлумачення, оскільки він містить загальнозначущі форми (поняття, міркування) і засоби визначень думки, необхідні для раціонального пізнання.

Логічне тлумачення норм права використовує прийоми формальної логіки, а саме: 1) розкривається зміст юридичних норм, який іноді не збігається з буквальним значенням через недалеке обрання законодавцем словесних форм, для чого використовується прийом перебудови тексту, введення в нього додаткових слів, необхідних для розуміння; 2) аналізуються поняття, які відображають слова і вирази, судження і умовиводи, конкретні судження, їх зв'язки один з одним, а також зміст поняття з його обсягом та іншими поняттями, що допомагає перевірити результати граматичного тлумачення, зробити висновки з понять; 3) використовуються логічні операції — аналіз і синтез, побудова силогізму (логічного умовиводу, що складається з двох посилок і висновку) і т. д., щоб з нормативних приписів сформулювати норму права, вивести норму з норм;

Логічне тлумачення норм права не має обов'язкового характеру застосування, адже в основі цього способу тлумачення норм права використовуються закони логіки (формальний і діалектичний).

Таким чином, не дивлячись на наявність прийомів та форм тлумачення нормативно-правових актів, для успішного виявлення та вирішення колізії, слід винайти більш сучасні методи тлумачення, а також, керуючись правилами логічного тлумачення оновити правові акти для усунення колізій у законі.

ЛОГІЧНЕ ДОКАЗУВАННЯ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Судове доказування є важливою складовою правосуддя та відіграє провідну роль у системі процесуального права. Увесь період становлення й розвитку науки процесуального права характеризується високим ступенем уваги до проблем судового доказування.

Деякі теоретичні аспекти логічного доказування у судовому процесі були предметом дослідження таких вітчизняних науковців: Беньківський В., Андрійцьо В. Д., Баулін О. В., Білоусов Ю. В., Глаголев В. Ф.

Очевидно, що в доведенні, крім процесуального аспекту, що не менш значущою є і логічна діяльність. Логічна правильність мислення є необхідною умовою гарантованого отримання істинних результатів у вирішенні завдань, що виникають в процесі доказування.

Суд зобов'язаний встановити наявність логічного зв'язку між доказом і фактом, який доводиться, виявити належність докази, отже, процес судового доведення з логічної сторони є побудовою системи логічних висновків.

У логіці під доказами розуміють встановлення істинності одного судження за допомогою інших, вже відомих положень. Логічний доказ складається з тези, аргументів і демонстрації, оцінка яких дозволяє проникнути в суть доказу, пізнати його.

Логічне доказування означає обґрунтування, аргументування за правилами логіки висунутого положення фактами, доводами, а також формулювання цього положення на основі системи умовиводів. У формально-логічному аспекті доказування – це формулювання обвинувальної чи виправдувальної тези (твердження, висновку) у кримінальному провадженні та її логічне обґрунтування.

Кримінально-процесуальне доказування можна визначити як логіко-практичну діяльність, що протікає в передбаченій кримінально-процесуальним законом формі, яка полягає в обґрунтуванні зібраними, перевіреними і оціненими доказами висновків, що мають значення для правильного вирішення кримінальної справи.

Доведення будь-якої обставини, що має значення для справи, вимагає здатності до логічного міркування, уміння знаходити правильні судження, відрізнити категоричні висновки від ймовірних. При цьому слід пам'ятати, що логічна стрункість міркування не зумовлює достовірності висновку, яка залежить від доброякісності взятої в якості логічного аргументу інформації, тобто від достовірності докази.

Структура доведення, на мою думку, складається з інформаційного, логічного і юридичного рівнів. На інформаційному рівні доведення полягає в збиранні, перевірці та оцінці окремих доказів. Логічне доведення є обґрунтування висновків про шукані факти за допомогою оцінки сукупності зібраних доказів. А юридичний рівень доведення є не що інше, як вираз застосування суб'єктом доведення презумпції і преюдиція з урахуванням негативних результатів інформаційного та логічного доведення.

Логічні закони сприяють повному, всебічному і об'єктивного дослідження доказів, з'ясування взаємозв'язків між ними, розуміння сукупності доказів як деякої цілісної системи, а також сприяє отриманню якісних, несуперечливих, обґрунтованих висновків (знань).

Логічне доведення є обґрунтування висновків про факти, що мають значення для вирішення справи, за допомогою оцінки сукупності зібраних доказів. Логічне доведення знаходить зовнішнє вираження в мотивуванні процесуальних актів (обвинувального акта, вироку тощо), клопотаннях сторін і їх виступах в судових дебатах.

Отже, судове доказування є логіко-правова діяльність осіб, які беруть участь у справі, а також у певному сенсі і суду, спрямована на досягнення вірного знання про фактичні обставини виникнення, зміни та припинення правовідносин, що здійснюється в процесуальній формі шляхом затвердження осіб, які беруть участь у справі, про факти, вказівки на докази, подання їх суду, надання судом сприяння у збиранні доказів, дослідженні, оцінці.

Суховерхова Дар'я,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 2 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ТЕРОРИЗМ»

У XXI столітті набуває поширення гібридна війна – війна з поєднанням в застосуванні конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму та злочинної поведінки з метою досягнення певних політичних, релігійних чи інших соціальних змін, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення цілей агресії, які досягаються звичайною війною. Ця війна – різновид тероризму, тому актуальна його чітка дефініція в праві. Поняття «тероризм» (від лат. «*terror*» – великий страх, жах) за змістом – один із різновидів екстремізму як прихильності крайнім поглядам, методам, діям у політиці. У законодавчих актах багато визначень поняття тероризму, які певним чином різняться між собою.

Стратегічна мета тероризму формується ідеологією терористів, публічно оголошується як конкретна вимога, визначає суб'єктів впливу, а також контингент осіб, які можуть бути залучені до терористичної діяльності.

Логічний аналіз використовується при виробленні єдиного визначення.

Повний логічний аналіз поняття – це розкриття його обсягу та змісту. За обсягом поняття «тероризм»: ненульове; загальне; нереструюче. За змістом поняття «тероризм»: конкретне; позитивне; безвідносне.

Суттєві ознаки сучасного тероризму: озброєний характер; насильницький спосіб досягнення мети; створення психологічної напруги через залякування; публічність і масовість виконуваних дій; висока соціальна небезпека. Важлива риса сучасного тероризму – широке застосування засобів масової інформації.

У законодавчих актах немає точного визначення поняття «тероризм», але дефініція правопорушення «терористичний акт», яка в деякому сенсі тлумачить термін «тероризм». Поняття «терористичний акт» закріплено у статті 258 Кримінального кодексу України. Стаття має логічну форму складного судження. До неї був написаний коментар для доповнення визначення: «Під тероризмом розуміють залякування населення, органів влади з метою досягнення злочинних намірів. Він полягає у погрозі насильством з метою досягнути певних цілей, спонукати до певних дій, привернути увагу до особи терориста або організації, які він представляє. Заподіяння чи загроза заподіяння шкоди є попередженням про можливість спричинення більш тяжких наслідків, якщо вимоги терористів не буде сприйнято. Характерною ознакою тероризму є його відкритість, коли про мету заподіяння шкоди чи погрози, про вимоги широко розголошується».

Юридичному оформленню поняття «тероризм» у сучасних умовах заважає політизованість оцінок тероризму та прагнення надати такому визначенню всеосяжний характер. Поняття «тероризм» регламентовано у кримінальному законі та будь-який його прояв має кримінально-правові ознаки.

На можливість вироблення загальної дефініції тероризму впливає багатогранність цього явища, а також дотримання логічних умов. Визначення тероризму повинно бути повним, враховуючи специфічні характеристики. Треба враховувати, що дії, які складають специфіку тероризму, в межах інших форм збройного насильництва носять приватний характер і деякі вирішальні для цих форм дії займають підпорядковане місце в практиці терористичних організацій.

Отже, слід зазначити: статті, яка дає визначення поняттю «терористичний акт», недостатньо і потрібна стаття з дефініцією тероризму. Логічний аналіз поняття «тероризм» можливий за правильною,

повною та загально визнаною дефініцією даного поняття. Чітке визначення та аналіз поняття «тероризм» допоможе міжнародному товариству застосувати заходи цього явища.

Терещенко Данііл,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКЮ, 1 курс, 5 група*

ЗАКОНИ ЛОГІКИ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Логічні закони є однією з важливих умов, які забезпечують істинність судового дослідження під розглядом судових справ.

Судова діяльність — це пізнавальна діяльність, яка здійснюється у логічній формі. Логіка в діяльності судді застосовується на кожному етапі прийняття рішення. Умотивованість судового рішення залежить від того, у який спосіб аргументована та логічно викладена позиція суду. Розглядати вимоги аргументованості краще за допомогою аргументаційної логічної схеми. Структура аргументації містить три взаємопов'язані елементи: теза — це висновок суду, який міститься у резолютивній частині рішення; докази — це судження про факти, фактичні дані, для яких характерні визначений час, місце та конкретні умови їх виникнення та існування. Наявність суперечностей у доказах руйнує їх, робить непридатними для обґрунтування висновків; демонстрація показує, що теза логічно випливає з прийнятих аргументів.

На думку Є. В. Васьковського, який досліджував процес застосування права, використання законів має вигляд силогізму, в якому великим засновком є законодавча норма або низка норм, малим — фактичні обставини конкретного випадку, а висновок, що випливає з них із логічною необхідністю, дає відповідь на юридичне питання, що виникло і підлягає розгляду.

Важливою вимогою, що пред'являється до судового рішення суду, є відсутність внутрішніх суперечностей між окремими його частинами, між встановленими обставинами та прийнятими рішеннями, зібраними доказами та висновками. Закони логіки реалізують вимоги законності та обґрунтованості рішення господарського суду, що є загальними вимогами, які забезпечують правильність судового акта, його правосудність.

Під час викладення судового рішення суддя повинен аргументувати висновки, спираючись на логічні прийоми та техніко-юридичні правила. На першому етапі встановлення обставин, це можливо шляхом абстрагування, коли необхідно встановити істотні ознаки діяння на предмет виявлення в ньому всіх елементів складу правопорушення.

Другий етап стосується надання правової оцінки встановленим обставинам, слід проводити за правилами логічного силогізму. На цьому етапі важливо провести аналіз передбачуваної для застосування норми права, тобто збігу великої та малої передумов.

Третій етап постановлення рішення вимагає мотивованого викладення рішення за правилами аргументації. У процесі аргументації використовуються методи індукції і дедукції з підключенням аналізу посилянь, на основі яких робиться висновок.

Отже, здійснення вимог, що ставляться перед судом, можлива тільки за аргументацією відповідно до законів логіки. Істинність рішення суду залежить від результатів коректного застосування юридичних правил, законного процесу та правильної оцінки фактів.

Тищенко Роман,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 3 група*

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Логічний спосіб тлумачення норм права є одним із найважливіших способів взагалі, адже завдяки йому є можливість розкрити зміст юридичних норм, який іноді не збігається з буквальним значенням через невдалий вибір законодавцем словесних форм. При логічному тлумаченні аналізуються як поняття, так і судження, які відображають юридичні приписи. За допомогою логічних операцій, які включають елементарні логічні операції і методи побудови складних суджень та силогізмів, тощо, з нормативних розпоряджень, «розкиданих» по тексту законодавчого акта, формулюється, норма права, що тлумачиться.

Логічний спосіб тлумачення норм права – це тлумачення змісту норм права за допомогою прийомів та методів науки логіки

Тлумачення передуює процесу втілення норм права в життя. Необхідність тлумачення норм права зумовили такі об'єктивно існуючі чинники:

1) абстрактна форма викладення норм права. Норми права, як правило, сформульовані в загальному вигляді і в той же час встановлюють цілком конкретні права і обов'язки своїх адресатів. Тому для реалізації норми права її адресат має зробити логічну операцію сходження від абстрактного до конкретного. Інакше суб'єкт права не зможе змодельовати свою майбутню поведінку;

2) розбіжність між справжньою волею суб'єкта правотворчості та її виразом в тексті джерела права. Загальновідомо, що словесний вираз будь-якого інтелектуального процесу неминуче призводить до часткової втрати інформації. Певні проблеми створює і недосконалість юридичної техніки, неясність, суперечність і громіздкість приписів. Саме

тому неминучими є колізії та прогалини в позитивному праві, подолати які можна тільки за допомогою логічного тлумачення.

Найбільш поширеними прийомами при логічному тлумаченні норм права є логічне перетворення, виведення вторинних норм, висновки з понять, доведення до абсурду. На логічній структурі правових норм відображаються особливості законодавчої техніки. Наприклад, стаття 115 Кримінального кодексу «Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині... карається...». Однак карається не саме вбивство, а особа, яка вчинила його. Перетворений текст буде виглядати наступним чином: «Особа, яка вчинила умисне вбивство... карається...». Необхідність логічних перетворень пояснюється внутрішньою структурою правових норм. Іноді внутрішня структура норм права не збігається з зовнішньою формою, що виражена в статті нормативного акта. Використання такого прийому як доведення також є дієвим при логічному тлумаченні. Наприклад, існує поняття «джерело підвищеної небезпеки» – це діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, тощо. Якщо його аналізувати, можна визнати таким не тільки автомобіль, а й велосипед, мотоцикл, гужовий транспорт.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що діяльність по з'ясуванню правових норм вимагає не тільки знань законів, а й правил логіки, вміння їх застосовувати, завдяки чому можна ефективно заповнювати прогалини законодавства та вирішувати питання колізійних норм.

Товстик Анна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 6 група*

ЛОГІЧНІ МЕТОДИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ

З маніпулятивним впливом люди зустрічаються дуже часто, майже щоденно, але не завжди можуть його помітити і тим більше захиститися.

Існують три основні способи нейтралізації прийомів психологічної маніпуляції в спілкуванні:

"Повз вуха". Метод полягає у відході від дискусії, ухилянні від прямих запитань або зміни теми розмови. Ціль методу — виграти час і повернутися від маніпуляції.

"Розставити крапки над «і» ". Пряма заява про те, що опонент намагається вами маніпулювати з позначенням його справжнього мотиву.

"Контрманіпуляція". Використання прийомів маніпуляції, що дозволяють відбити атаку опонента й змусити його до прийняття не вигідного для себе рішення.

Крім способів нейтралізації, виділяються активний і пасивний способи захисту від маніпулювання:

Метою активного захисту є викриття маніпулятора й завдання йому удару у відповідь. Основні фази активного захисту такі:

1. Установлення факту маніпуляції;
2. Оцінка ситуації та усвідомлення змісту маніпуляції;
3. Установлення контролю за емоціями;
4. Збивання темпу й ритму маніпулятивного впливу;
5. Відновлення силового балансу стосунків;
6. Зайняття й декларування чіткої позиції в питанні, яке є предметом маніпуляції;
7. Виведення маніпулятора зі стану емоційної рівноваги;
8. Провокування маніпулятора до "самовикриття", тобто озвучення мети маніпуляції;
9. Викриття факту маніпуляції та розкриття її суті.

Пасивний захист покликаний знизити темп атаки, щоб виграти час для аналізу ситуації. Він змушує маніпулятора розкрити свої задуми або відмовитися від них. Найефективнішими формами пасивного захисту є такі: відсутність реакції на слова маніпулятора; нормалізація спілкування, зведення спілкування до формальних процедур; повне або часткове ігнорування слів маніпулятора; узяття інформації до уваги й відкладення рішення на потім; формальна згода на пропозиції маніпулятора, але з обмовкою, що буде зроблено тільки те, що залежить від адресата маніпулювання.

Отже, знання способів нейтралізації і захисту від маніпуляцій, дозволяє передбачати дії маніпуляторів, боротися з ними, не стаючи жертвою, впевнено почувати себе та бути остережливим.

Тюна Марина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
фінансово-правовий факультет 1 курс, 1 група*

КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТИЧНИХ ПРЕЗУМПЦІЙ У ПРАВОВІЙ НАУЦІ

Презумпція – це припущення, котре без доказів вважається істинним доти, доки його неправдивість не буде безспірно доведено. Презумпція є не достовірним фактом, а фактом, що припускається з великою ймовірністю і застосовується в правовій практиці як засіб, що полегшує досягнення істини у вирішенні юридичної справи.

Значення презумпцій в праві складно переоцінити. Презумпції використовуються тоді, коли іншими способами встановити який-небудь факт не є можливим. Така правова невизначеність може призвести до

гальмування механізму правового регулювання, аж, наприклад, до зупинки цивільного обороту.

Розбіжність наукових поглядів на визначення презумпції сприяло появі різних варіантів їх класифікації. Серед існуючих класифікацій найцікавішою, і, разом з тим, однією із найбільш спірних, є класифікація, в основу якої покладено факт закріплення цієї категорії в нормах права. Виділяють фактичні та правові презумпції.

Фактичні («загальнолюдські», «неправові») презумпції – це припущення, які не закріплені в законодавстві та, як наслідок, не мають юридичного значення. Правова (юридична) презумпція – це правове явище, що утворилося в результаті багаторічного юридичного досвіду та має нормативне закріплення у законодавстві.

До проблеми розподілу презумпцій на фактичні та правові в науці склалися два підходи, які можна позначити як позитивний та негативний.

У позитивному підході науковці (В. К. Бабаєв, Є.В. Васьковський, В. І. Камінська та ін.) виокремлюють фактичні презумпції та визнають за ними певні функції та роль у праві. Наприклад, Д. І. Мейєр, аналізуючи фактичні презумпції та посилаючись на французького юриста Дома, зазначає: «Усе, що відбувається природно і звично, вважається істинним, і навпаки, незвичне й неістотне, що не доведено, не вважається істинним. Но цьому побудовані припущення, що батько любить своїх дітей, що кожний переймається своїми справами, що платник є зобов'язаним, що люди діють відповідно до своїх правил і звичок, що кожний вчиняє згідно з розумом і тому виконує свої обов'язки».

Прихильники негативного підходу, О. В. Баулін, М. С. Строгович та ін., заперечують існування фактичних презумпцій, не визнають за ними конкретної ролі у праві, і тому не розглядають як класифікацію. Але цей підхід не є коректним. Оскільки фактичні презумпції хоч і не закріплені в нормах права та не породжують юридичних наслідків, проте вони все ж мають правове значення.

Не можна не погодитись з Ю. А. Серіковим, котрий вважає, що фактичні презумпції мають право на існування. Це пов'язане з тим, що, по-перше, вони використовуються законодавцем під час створення правових норм як їх підстави або мотив. Так, нормі, яка встановлює вік юридичної відповідальності, превалює фактичне припущення законодавця про нерозуміння особою своїх дій до цього віку. По-друге, деякі фактичні презумпції з часом закріплюються в нормах права та перетворюються на правові презумпції. Наприклад, у сімейному кодексі закріплено презумпцію батьківства. Життєвий досвід установив правило, згідно з яким є підстави припускати батьком дитини особу, яка до народження дитини спільно проживала разом із матір'ю та вела з нею спільне господарство. По-третє, правозастосовна діяльність використовує фактичні припущення як логічний засіб. Коли суд розглядає суперечку

щодо будь-якої юридичної дії, він виходить із фактичного припущення про те, що дія вчинена особою в нормальному стані.

Отже, хоча, фактичні презумпції не закріплені в нормах права та, відповідно, не породжують юридичних наслідків, проте вони все ж відіграють значну роль у праві.

Тютюнник Владислав,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ППКЮ, 1 курс, 8 група*

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У юридичній практиці аргументація займає одне з найголовніших місць. Адвокат, що представляє справу в суді, зобов'язаний довести правоту клієнта за допомогою аргументів.

Аргументація, побудована виключно на правилах формальної логіки, накладає на право відбиток догматизму, несумісний із складним характером реальної дійсності і гнучкістю життя, з динамізмом самого права. Тому зведення права до замкненої логічної системи, а правозастосування — до формально-логічних операцій, все частіше наражалася на критику з боку юристів.

Ряд правознавців підкреслює, що визначальними характеристиками юридичної аргументації є доказовість, тобто спроможність, ясність, обґрунтованість. Для її забезпечення суб'єкти оперують аргументами, під якими розуміються підстави, доводи, наведені докази чого-небудь. У науковій літературі підкреслюється, що їх використання повинно співвідноситися з правилами логіки. Окрім того, необхідно відзначити переконливість, як важливу характеристику юридичної аргументації.

Вважається, що аргументаційна ситуація в суді включає в себе: аргументатора, тезу, засоби аргументації, закон, аудиторію, опонента і його справу та інші елементи. Теза – це положення, яке необхідно обґрунтувати. Наприклад, у судово-слідчій діяльності доводять судження про окремі обставини злочинної події: про особу злочинця, про співучасників, про мотиви та мету злочину.

Аргументи або доводи – це вихідні теоретичні чи фактичні положення, за допомогою яких обґрунтовується теза. Вони виконують роль підстави або логічного фундаменту аргументації і відповідають на питання, чим обґрунтовується теза. Під час судового процесу застосовують правові аргументи. Під ними розуміється норми права, правові дефініції, аксіома, а також найбільш визнані наукові положення. Форма – спосіб, який застосовується для обґрунтування тези, це логічний зв'язок між аргументами і тезою.

В аргументації ми завжди можемо виділити такі елементи: 1) мова, так як міркування є свого роду мовним актом, 2) проблема (питання), з приводу якого виникає необхідність міркування: аргументація є свого роду діяльністю, яка має місце між проблемою і рішенням/відповіддю, 3) результат цього виду діяльності, в якому можна виділити три елементи: поняття, судження і умовивід, 4) критерії, які вказують на істинність чи хибність результату.

Отже, юридичну аргументацію можна визначити як неупереджений процес логічного і мовного доведення тієї чи іншої думки з використанням характерних елементів – тези, аргументів, форми, яка має на меті досягнення правового результату. Наявність аргументів у судовому процесі є необхідним.

Фатєєва Валерія,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Слідчо-криміналістичний інститут, 1 курс, 5 гр.

АКСІОМИ У ПРАВІ

Серед актуальних, але недостатньо висвітлених питань у правовій науці є проблема функціонального призначення аксіом у праві. Як будь-яке правове явище, правові аксіоми займають не останнє місце у системі українського законодавства.

Відповідно до тлумачних словників, аксіомою є вихідне положення в науці, яке приймається без доказів і лежить в основі доказу правдивості інших положень; аксіомою є незаперечна істина, цілком очевидне твердження. Поняття аксіоми доволі широко застосовується в різних сферах суспільного життя. Якщо в деяких наукових галузях (логіка, фізика, математика) аксіома є терміном, то в інших дане поняття застосовується для характеристики деяких явищ як очевидних, істинних, простих, зрозумілих, беззаперечних і таких, що не потребують доказування. Так, за «Тлумачним словником» В. Даля: «Аксиома – очевидность, ясная по себе и бесспорная истина, не требующая доказательств, например, целое всегда больше части своей; основная истина, самоистина, ясноистина» Перші згадки про аксіому як правове явище з'явилися за часів римського права, про що свідчить аналіз правових пам'яток IV–VI ст. н. е. Дослідженню правових аксіом присвячено роботи С. Алексєєва, В. Кудрявцева, В. Комарова, Г. Манова, А. Ференс-Сороцького, Н. Чечиної, Л. Явіча. Зроблені ними висновки мають величезне значення для розвитку вчення про правові аксіоми.

Дискусійною видається думка про те, що аксіоми можуть бути опосередковано відображені у юридичних нормах. За такого підходу може йтися тільки про правові, а не юридичні аксіоми. Якщо ж аксіома розглядається як засіб юридичної техніки, вона має бути відображена у

нормативно-правових приписах. Аналізуючи тексти нормативно-правових актів України, зауважуєш, що поряд із загально визнаними правовими аксіомами у них чимало положень "аксіоматичного характеру", які сьогодні є загальновизнаними правовими постулатами, наприклад, конструкція права власності – володіння, користування, розпорядження. Це правове явище вимагає окремого вивчення.

Варто зазначити, що правові аксіоми, як і будь-які аксіоми, мають досвідне походження. Протягом століть свідомість людини звикала до повторення тих чи інших правових положень. Завдяки цьому правові аксіоми набувають регулятивного значення і не можуть бути відкинутими. Як правило, вони близькі принципам права, додають їм особливий зміст і значення. Наприклад, життя і здоров'я людини – вища правова цінність; люди народжуються вільними і рівними в правах; народ – джерело влади; закону, що установлений, повинні дотримуватися; за те саме правопорушення не можна відповідати двічі.

До того ж, вірність правових аксіом багаторазово перевірена і підтверджена юридичною практикою. Без аксіом цивільна юрисдикція буде істотно ускладнена. Вони за загальним правилом закріплені в ЦПК (п. 3 ч. 1 ст. 16, ч. 1 ст. 61, п. 2 ч. 1 ст. 134), на відміну від цивільних процесуальних принципів знаменують загальнолюдську сторону судочинства і мають наднаціональний характер. Багато з них увійшли в сучасне правознавство у вигляді юридичних приказок і існують в законодавстві різних країн континентальної Європи. Так, без аксіоматичного правила, що звільняє від доказування загальновідомих фактів, судові пізнання було б не виправдано громіздким, а без аксіоми, яка забороняє тотожні правопретензії, провадження у справі залишалося б без будь-якого руху. В юридичній літературі наводиться багато прикладів процесуальних аксіом судового процесу. Серед них такі: – «позивач і відповідач доказують обставини, на які вони посилаються»; – «загальновизнані обставини (явні істини) не підлягають доказуванню в суді»; – «суд працює з тими доказами, які перед ним», – «суд і суддів потрібно поважати». Аксіологічний аспект дослідження джерел трудового права, у свою чергу, надає можливість звернути увагу на ті чи інші явища, які виступають природною життєвою потребою щодо трудової поведінки. При аналізі, наприклад, аксіом в кримінальному праві і процесі найбільш важливим є використання в якості критерію істинності (аксіоматичності) основних ідей і принципів, що визначають кримінальну політику і форму процесу. Так, інквізиційний процес характеризують: презумпція провини, трактування обвинуваченого в якості об'єкта судового процесу, абсолютний пріоритет "особистого щиросердного зізнання провини" перед іншими доказами.

Отже, у науці немає однастайності про те, чи слід відносити правові аксіоми до засобів юридичної техніки чи ні. Однак з огляду на важливе значення правових аксіом в правотворчості, застосування,

реалізації права, а також тлумаченні правових норм, видається більш вірним все ж вважати їх одним з найважливіших елементів юридичної техніки.

Фесенко Богдан,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс, 7 група*

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК РІЗНОВИД ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

У логіці судова експертиза є одним із видів аргументації, за допомогою якої в процесі логічного доведення встановлюється істинність тези. При формуванні будь-якого умовиводу юриста у своїй професійній діяльності, правознавець повинен підтверджувати істинність висловлюваного, отже предмет судової експертизи є актуальним для вивчення та дослідження. Дана тема підсилює зв'язку «логіка і право».

Взагалі, як зазначає у своїй праці «Теорія та практика конституційної юрисдикції» М. Козюбра, проблема юридичної аргументації має глибоке історичне коріння, що сягає ще часів античності. З того часу працювало чимало основоположників та послідовників, котрі підкреслювали місце судової експертизи в теорії юридичної аргументації.

Особливого дослідження набула саме судова експертиза як різновид юридичної аргументації. Даний процес є доволі складним і потребує використання особливих навичок, якими не наділений звичайний юрист. У зв'язку зі складністю проведення процесу судової експертизи можуть залучатися фахівці певних галузей і вже їхній висновок буде вирішальним у юридичній аргументації, що бере до уваги суддя під час розгляду справи.

Розглядаючи зміст спеціальних знань, слід зазначити, що до них почали відносити також і юридичні знання. Чинне законодавство дозволяє залучати як експертів не тільки співробітників державних експертних установ. У кожній області є свої компетентні дослідники, учені, що володіють спеціальними знаннями.

Проведення судових експертиз у кримінальному провадженні державними спеціалізованими установами на замовлення підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, їх захисників, законного представника, потерпілого, його представника здійснюється за рахунок замовника. Відповідно до закону України «Про судову експертизу», судова експертиза – це спосіб доказу або спростування чистієї вини. Вона може використовуватися як важіль впливу як зі сторони прокурора, так і підозрюваного, які таким чином вказують на правоту і достовірність висунутих ними слів і доказів.

Аналізуючи вищезгадані дані, можна зробити висновок про предмет судової експертизи. Відомий учений-криміналіст О. Р. Шляхов визначає предмет експертизи як встановлювані на основі спеціальних знань фактичні дані (синонімом яких є факти, обставини справи) і підкреслює тісний взаємозв'язок предмета з об'єктами та методиками судової експертизи, що в сукупності визначають її сутність. Запропоноване О. Р. Шляховим визначення предмета судової експертизи є найбільш прийнятним і заслуговує на загальне визнання.

Таким чином, надані судовою експертизою обґрунтовані фактичні дані є прямими носіями інформації, що формують юридичну аргументацію.

Необхідно підтримати думку Абрамової В. М. у праці «Поняття помилки судового експерта» про те, що одним із основних напрямків подолання помилок є вдосконалення організаційно-управлінського аспекту судово-експертної діяльності шляхом створення системи управління якістю судових експертиз.

Отже, вивчення судової експертизи саме через призму юридичної аргументації розкриває велику різноманітність підходів до її розгляду, що ми можемо спостерігати у значній кількості наукових праць відомих практиків і теоретиків права. Дана тема є досить поширеною і актуальною на сьогоднішній день. Різниця в підходах зазвичай призводить до того, що збільшується та розширюється власне об'єкт досліджень. А висновки науковців вносять корисний вклад у розвиток як теорії, так і практики теорії аргументації в цілому.

Філіндаш Юлія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 11 група*

АРІСТОТЕЛЬ ЯК СИСТЕМАТИЗАТОР НАУКИ ЛОГІКИ

У повсякденному житті наше мислення, наш розум підвладні деяким життєвим правилам, всі наші дії — це реакція на щось або когось, причому сама реакція визначається логічним висновком. Вивченням логічного мислення займається ціла окрема наука.

Логіка як самостійна наука має багатівікову історію. Логіка як наука зародилася в стародавній Греції. Найбільшого розквіту логіка досягла за часів Арістотеля. Саме його вважають основоположником європейської логіки. Арістотель узагальнив і систематизував перші дослідження з логіки, які були в його попередників, визначив основні форми та закони мислення, створив першу теорію дедуктивного висновку (силогізм). Арістотеля справедливо вважають батьком формальної логіки. Він визначив предмет логіки, відкрив основні її закони, створив вчення про правила дедуктивних умовиводів.

Арістотель народився у 384 р. до н.е. Був учнем Платона та вчителем Олександра Македонського. Як стверджують джерела, написав близько тисячі наукових праць, що охоплюють усі сфери того часного філософського й наукового знання.

Арістотель творчо узагальнив перші успіхи логіки, він прагнув створити таку науку про мислення, яка б базувалася на чітко сформульованих об'єктивних засадах. За деякими свідченнями. Арістотель вперше чітко сформулював закон суперечності, закон виключеного третього і закон тотожності.

Праці Арістотеля стали багатим матеріалом для наступних досліджень у логіці, деякі дослідники пов'язують з його іменем виникнення формальної логіки, хоча сам він формальним логіком не був. Як би там не було, логічне вчення Арістотеля є безцінним культурним надбанням європейської і всієї світової культури.

Багато фраз Арістотеля стали афоризмами, а саме: про навчання він говорив: «Коріння його гірке, але плоди солодкі». На питання, що швидко старіє, він відповів: «Подяка». На питання, що таке надія, він відповів: «Сон наяву». На питання, яка різниця між людиною освіченою і неосвіченою, він відповів: «Як між живим та мертвим». Вчителі, яким діти зобов'язані освіченістю, поважніші, ніж батьки, яким діти зобов'язані лише вихованням: одні дарують нам лише життя, а інші — добре життя.

Арістотель любив часто повторювати: "Платон мені друг, але істина дорожча". Тому все своє життя Арістотель присвятив пошуку істини, намагався зрозуміти, що існує довкола нього. Його роботи відомі науковцям усього світу, хоча з дня смерті Арістотеля минуло вже стільки століть.

Фіненко Євгенія,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,*

Слідчо-криміналістичний інститут, 1 курс, 5 група

ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Логічний спосіб тлумачення норм права є одним із найважливіших способів взагалі, адже завдяки йому є можливість розкрити зміст юридичних норм, який іноді не збігається з буквальним значенням через невдалий вибір законодавцем словесних форм. При логічному тлумаченні аналізуються не слова і вислови, а поняття, які вони відображають. За допомогою логічних операцій, які включають аналіз і синтез, побудову силогізму (логічного умовиводу, який складається з двох посилок і висновку) і т.д., з нормативних розпоряджень, «розкиданих» по тексті законодавчого акта, формулюється, норма права, що тлумачиться.

Таким чином, ми можемо сказати, що логічний спосіб тлумачення норм права – це тлумачення змісту норм права за допомогою прийомів логічного мислення, заснованих на законах і правилах формальної логіки.

Тлумачення передує процесу втілення норм права в життя. Необхідність тлумачення норм права зумовили такі об'єктивно існуючі чинники:

1) абстрактна форма викладення норм права. Норм права, як правило, сформульовані в загальному вигляді і в той же час встановлюють цілком конкретні права і обов'язки своїх адресатів. Тому для реалізації норми права її адресат має зробити логічну операцію сходження від абстрактного до конкретного. Інакше суб'єкт права не зможе змоделювати свою майбутню поведінку;

2) розбіжність між справжньою волею суб'єкта правотворчості та її виразом в тексті джерела права. Загальновідомо, що словесний вираз будь-якого інтелектуального процесу неминуче призводить до часткової втрати інформації. Певні проблеми створює і недосконалість юридичної техніки, неясність, суперечність і громіздкість приписів. Саме тому неминучими є колізії та прогалини в позитивному праві, подолати які можна тільки за допомогою логічного тлумачення.

Найбільш поширеним прийомом при логічному тлумаченні норм права є логічне перетворення, виведення вторинних норм, висновки з понять, доведення до абсурду. На логічній структурі правових норм відображаються особливості законодавчої техніки. Особі необхідно здійснити уявне перетворення в процесі участі. Наприклад, стаття 115 Кримінального кодексу «Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині... карається...». Однак карається не саме вбивство, а особа, яка вчинила його. Перетворений текст буде виглядати наступним чином: «Особа, яка вчинила умисне вбивство... карається...». Необхідність логічних перетворень пояснюється внутрішньою структурою правових норм. Іноді внутрішня структура норм права не збігається з зовнішньою формою, вираженою в статті нормативного акта. Використання такого прийому як доведення також є дієвим при логічному тлумаченні. Наприклад, при аналізі поняття «джерело підвищеної небезпеки» можна визнати таким не тільки автомобіль, але і велосипед, гужовий транспорт.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що діяльність по з'ясуванню правових норм вимагає не тільки знань законів, а і правил формальної та діалектичної логіки, правильного їх застосування. Завдяки логіки можна ефективно заповнювати прогалини законодавства та вирішувати питання колізійних норм.

ФРЕНСИС БЕКОН — РОЗРОБНИК ІНДУКТИВНОЇ ЛОГІКИ НОВОГО ЧАСУ.

Ф. Бекон (1561-1626) – англійський філософ, вчений, родоначальник матеріалізму і експериментальної науки. Один із творців емпіризму – філософського напрямку, який твердить, що головне – власний досвід.

Бекон послідовно піддає критиці філософію як форму споглядання і пропагує філософію як науку про реальний світ, що базується на дослідному пізнанні. Цей відомий вчений – перший хто фундаментально критикує побудовану на теорії Аристотеля схоластичну систему розуміння причин та наслідків, класифікацію родів та видів – "індукцію через простий перелік", основним недоліком якої вважав врахування в ній переважно тих випадків, які підтверджують індуктивний висновок. На його думку, стара силігістична логіка Аристотеля «швидше служить для збереження помилок, ніж пошуку істини».

Припускають, що таким чином Бекон просто воював з логікою Аристотеля, яку раз по раз оголошував «марною для відкриття знань». Можливо, це полемічний і пропагандистський прийом, на кшталт комерційної самореклами.

Вперше правила відкриття нових істин у досвідчених науках Ф. Бекон виклав у книзі "Новий Органон". У своїй основній роботі "Новий Органон" автор протиставляє середньовічній схоластичній логіці "нову логіку", завдання якої, за Ф. Беконом, в розробці наукового методу, створення інструменту, що дозволяє отримувати нові знання. Ф. Бекон виступав за таку логіку, яка повинна оперувати судженнями, сформованими на основі безпосереднього вивчення дійсності.

Для досягнення істини, за Ф. Беконом, слід очистити розум від постійно загрожують йому помилок («ідолів»). Філософ виокремлює чотири види ідолів. 1. Ідоли роду. Вони кореняться у самій людській сутності, в почуттях і, особливо, в розумі людини, і позбутися їх надзвичайно важко. 2. Ідоли печери пов'язані з психологічним складом, схильностями і пристрастями, вихованням людей тощо. В цьому сенсі кожна людина дивиться на світ немовби зі своєї печери, і це призводить до суб'єктивного перекручування картини світу. 3. Ідоли майдану. Їх джерело – спілкування людей за допомогою мови. Разом із використанням мови людина безсвідомо засвоює всі забобони попередніх поколінь, і внаслідок цього потрапляє в полон помилкових поглядів. 4. Ідоли театру є наслідком віри в авторитети, що заважає людині самостійно, досліджувати

природу. І справді, варто відзначити, що ці «ідоли» суттєво заважають людині у зовнішньому світі.

Протидією цим ідолом служать мудрий сумнів і методологічно правильне дослідження. Істинним "знаряддям" дослідження називають індукцію, яка є раціональною методологією аналізу дослідних даних. Ф. Бекон писав, що індукція – це необхідна для наук, єдино істинна форма доказів і методів пізнання зовнішнього світу.

Недоліком логічного вчення Ф. Бекона можна вважати неправомірне протиставлення індукції дедукції, абсолютизацію ролі індукції в пізнанні і недооцінку методу дедукції, розрив цих двох органічно взаємопов'язаних сторін розумового процесу. Потрібно поєднувати все раціонально.

Отже, Ф. Бекон хоч і “воював з вченнями Аристотеля”, але ж важливо лише одне: творець індуктивної логіки, безумовно, чимало зробив для пошвавлення наук. Ф. Бекон перший в філософії Нового часу поставив питання про необхідність єдності чуттєвого і раціонального моментів у пізнанні. Філософія Бекона справила величезний вплив на подальший розвиток науки і філософії; метод Бекона став основою розвитку індуктивної логіки.

Хандожко Софія,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 5 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ТЕРОРИЗМ»

Слово «тероризм» походить від слова «терор». Терор – це залякування людей, що виражається в насильстві та вбивствах, терором також називається загроза фізичної розправи з політичних чи якихось інших мотивів або залякування з загрозою розправи або вбивства. Тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Термін тероризм походить від латинського слова terror – жах. Як соціально-політичне явище і суспільно-небезпечне діяння тероризм має велику історію. Його буденне і юридичне розуміння з плином часу змінювалася, але основна суть його – це наведення страху і жаху на владу та населення шляхом здійснення жорстокого насильства і погроз насильством з метою залякування, та подавлення політичних конкурентів.

Проявом тероризму є – терористичний акт. Терористичний акт – це злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального

кодексу України. Тероризм включає в себе: 1) планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; 2) підбурювання до вчинення терористичних актів насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; 3) організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань, організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах; 4) пропаганду та поширення ідеології тероризму; 5) фінансування та інше сприяння тероризму. Особа, яка бере участь у терористичній діяльності називається терористом. Якщо людина винна в терористичній діяльності, то вона притягується до кримінальної відповідальності в порядку передбаченому законом. Тероризм являє собою особливий різновид політичної злочинності.

Хто б її не здійснював: влада, яка прагне радикальним шляхом змінити існуючий порядок в країні або опозиціонери.

Мотивація тероризму і його наслідки дає можливість відрізнити тероризм від диверсії, яка може здійснюватися як в військових так і в політичних цілях. Тероризм вбирає в себе самі різні форми терористичної діяльності від політичної, ідеологічної, сепаративної, релігійної, і навіть так званої партизанської боротьби .

Зробимо висновок, що це – політична тактика, пов'язана з використанням і виявленням на перший план тих форм збройної боротьби, які визначаються як терористичні акти.

Харламова Дар`я,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, група*

ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ ПРАВА ТА АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Аналогія закону – це юридична оцінка діяння, не передбаченого законом, за тією нормою, під деякі ознаки якої дане діяння підпадає. Аналогія права означає застосування загальних засад і принципів правового регулювання при відсутності можливості застосувати до конкретного випадку норму, що відображала б подібні випадки, тобто при неможливості використовувати аналогію закону. Процес проведення аналогії «повинен бути обставлений достатніми гарантіями досягнення істини і включати вимоги винесення гласного, обґрунтованого й вмотивованого рішення.

Застосування аналогії права й аналогії закону в Україні обмежено і регулюється відповідними законодавчими актами.

Відомо, що аналогія закону чи аналогія права застосовується у тому випадку, якщо є прогалина в правовому регулюванні відповідних відносин. При аналогії закону застосовується норма, що регулює подібні

правовідносини. Аналогія права передбачає застосування загальних засад законодавства. При цьому необхідно довести, що саме на підставі цього принципу повинні бути врегульовані відповідні відносини.

Відповідно до теорії і правової практики аналогія в правовій оцінці допускається при додержанні певних умов: 1) потрібна відсутність у системі права норми, яка б прямо передбачала певний вид відносин; 2) застосовувана за аналогією норма права повинна передбачати схожі за своїми істотними ознаками відносини при неістотності відмінностей.

Наприклад, логічна структура умовиводу за аналогією при оцінці діяння в суді: Передбачена законом дія d1 має ознаки P, Q, M і правовий наслідок S. Не передбачена законом дія d2 має ознаки P, Q, N. До d2 застосовний передбачений для d1 правовий наслідок S. При цьому схожі для дій d1 і d2 ознаки P і Q повинні бути юридично істотними, такими, що визначають рід правовідносин. Крім схожих, порівняльному аналізу підлягають також ознаки M і N. Перенесення ознаки в даному випадку правового наслідку S буде виправданим лише в тому разі, якщо ознаки M і N будуть видовими, причому ознака N не буде суперечити правовому наслідку S.

Якщо до регулювання сімейних відносин неможливо застосувати аналогію закону, вони регулюються відповідно до загальних засад сімейного законодавства: 1) принцип регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками; 2) принцип невтручання в сімейне життя; 3) принцип приватності сімейного життя; 4) принцип регулювання сімейних відносин на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства та інші, передбачені в ст. 7 СК України.

Наприклад, потреба у застосуванні аналогії закону може виникнути за таких обставин: СК України чітко визначає, які особи не можуть виконувати функції виховання дітей у разі, коли дитина позбавлена батьківського виховання. Так, закон визначає коло осіб, які не можуть бути усиновлювачами (ч. 1. ст. 212 СК України), опікунами та піклувальниками (ч. 1 ст. 244 СК України), прийомними батьками (ч. 3. ст. 256-2 СК України), батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу (ч. 3 ст. 256-6 СК України).

Проте аналогічної норми немає в Главі 20 СК України, норми якої визначають порядок передачі дитини в сім'ю за договором патронату. Якщо виникне питання щодо суб'єктного складу цих відносин, зокрема, яка особа не може бути патронатним вихователем за договором патронату, то орган опіки або піклування, а у разі спору – суд, мають застосовувати аналогію закону. За таких обставин виникають усі умови для застосування аналогії закону.

ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

Підґрунтям будь-якої мисленнєвої діяльності у всіх сферах практики і пізнання, є основні принципи логіки, які можна визначити як стійкі зв'язки між думками, що гарантують необхідні якості правильного міркування в будь-якій сфері – визначеність, послідовність, несуперечливість та доказовість.

Беззаперечним є той факт, що з метою забезпечення правильної юридичної оцінки конкретної події слід дотримуватися вимог, які «виходять» зі змісту логічних принципів. Одразу слід зазначити, що у процесі використання основних принципів логіки при кваліфікації злочинів «не слід ставити знак рівності» між законами та принципами логіки, оскільки це абсолютно різні за своїм змістовним наповненням поняття.

Відповідно до вітчизняної наукової доктрини, кваліфікація злочинів – це процес, який передбачає поступове точне встановлення відповідності вчиненого особою суспільно небезпечного діяння складу злочину, який закріпленний у Кримінальному кодексі України. Отже, правильна та точна кваліфікація суспільно небезпечних діянь є необхідною умовою забезпечення законності у боротьбі та протидії злочинності.

Наразі звернемо увагу на практичне застосування принципів логіки у процесі кваліфікації злочинів. По-перше, широке застосування має принцип тотожності, який, у свою чергу, «вимагає», щоб у процесі міркування кожен термін вживався у тому самому сенсі. Таким чином, як нелогічним є ототожнювання відмінного, так нелогічним є і розмежування/розрізнення тотожних понять/предметів/явищ. Наприклад, загибель людини означає біологічну смерть – смерть головного мозку людини. Відповідне правило застосовується при кваліфікації злочину, передбаченого статтею 115 Кримінального кодексу України.

Відповідно до змісту принципу несуперечності два протилежні судження не можуть бути істинними одночасно. Логічно, що одне з таких суджень є хибним, оманливим, неправильним. Тобто, у разі, якщо конкретний предмет чи явище мають конкретну ознаку, то він не може в той же час не володіти нею. У процесі кваліфікації суспільно небезпечних діянь це реалізується таким чином: якщо було скоєне одне діяння, то скоєне не можна одночасно кваліфікувати як порушення правил повітряних польотів, що передбачено ст. 281 КК України, та одночасно як порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації

транспорту, що закріплено ст. 286 КК, оскільки у такому разі однозначно порушаться вимоги принципу несуперечності.

Надамо характеристику третьому принципу – принципу виключеного третього. Зміст вищезазначеного принципу формується таким чином: про будь-який предмет міркування можна або щось стверджувати, або щось заперечувати те ж саме – третього не дається, тобто із двох суперечливих суджень про один і той же предмет/явище, одночасно та в тому самому відношенні одне неодмінно істинне, друге – ні, третього, відповідно, не може бути. Таким чином, сумніви у кваліфікації (наприклад, смерть людини від поранення ножем) можуть бути лише між умисним та необережним суспільно небезпечним діянням, третього у такому випадку немає, оскільки у ст. 23 КК закріплено лише дві форми вини суб'єкта злочину, а саме: вина у формі умислу та необережності.

Отже, проаналізувавши усе вище викладене, ми можемо зробити висновок, що основні принципи логіки в процесі кримінально-правової кваліфікації суспільно-небезпечних діянь повинні використовуватися в їхній системній єдності, оскільки лише у сукупності вони здатні охопити усі головні формальні напрямки мисленневої діяльності правника.

Хроміхія Катерина,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

ЮРИДИЧНА ЛОГІКА: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Логічні закони і методи є важливими складовими як юридичної теорії, так і практики. Юрист у своїй діяльності керується не тільки процесуальними законами, а й інтелектом підґрунтям якого є принципи логіки. Основним завданням юридичної логіки є вивчення законів та форм юридичного мислення. Усі дії, усі рішення правника мають бути чітко сформульовані та аргументовані. Незнання та нехтування законів логіки можуть призвести до логічних помилок, які є фатальними для професії юриста, і тому законодавець, задля вирішення цих проблем, закріпив принципи особливої логіки

У 50-х роках ХХ століття в науці з'являється нова форма логіки – неформальна логіка. Ентоні Блейр та Ральф Джонсон зазначають, що неформальна логіка не є несумісною з застосуванням точних критеріїв. Але відразу виникає питання: «Які ж це критерії?». Науковці-логіки по-різному визначають поняття «неформальна логіка»: одні наполягають на тому, що це синонім до концептуального поняття; інші – дисципліна практичного критичного мислення; треті вважають це формальною логікою, але без формалізмів та розглядається як своєрідну методологію використання епістемологічних засобів для оцінювання аргументації.

Також є думка, відповідно до якої завдання неформальної логіки полягає в тому, щоб формальну логіку поєднати з міркуваннями, які люди використовують у реальних процесах комунікації.

Спираючись на думки Е. Блейра та Р. Джонсона, то вони зазначають, що неформальна логіка щільно пов'язана з рухом, який намагається зробити логіку більш емпіричною, тобто менш апіористичною. Все ж таки предметом вивчення неформальної логіки є аргументативне міркування, а її завданнями — розвиток стандартів, критеріїв та процедур для його інтерпретації та оцінювання. На противагу до неформальної логіки є формальна логіка, тобто загальна логіка, як форма загального мислення.

У лекціях Мартіна Хайдеггера, німецького філософа ХХ століття, можна знайти низку цікавих фактів. За його лекціями була створена книга «Метафізичні основи логіки». Тобто, кожне мислення має свою тему, свою мету, які пов'язане з конкретним об'єктом: ідея, фізична річ, подія. Наукове дослідження в кожній окремій ситуації є різним, а саме логіка мислення у фізиці, логіка математичного мислення, філологічного, історичного, і зрештою, філософського мислення, що сильно відрізняються одна від одної. Варто зазначити, що слід відрізняти практику мисленнєвого визначення, тобто формування концепту з науковим обґрунтуванням. Проаналізувавши вище зазначене, можна припустити, що юридичну логіку можна поставити в один ряд з математичною, або філологічною логікою. Оскільки норми і стандарти правильних розмислів та міркувань суттєво залежать од вибору того поля, або домену, в якому розгортається розумова активність, і у сфері правознавства природно прийняти логіку, побудовану за юридичною моделлю, то специфіка такої — юридичної — логіки визначається не тільки полем її застосування, а й відповідними йому особливими нормами та стандартами правильності. Особливість юридичної логіки є в тому, що вона не обмежується врахуванням формальної валідності, яка пов'язана з визнанням формальної істини, а й спирається на моральні істини та правову валідність.

З наведеного випливає, що існує особлива юридична логіка. Отже, існування особливої юридичної логіки ніяк не міф, не вигадки і не фантазії, а буденна реальність, з якою правники зіштовхуються кожного дня при розгляді юридичних спорів, конфліктів.

ВИМОГИ ДО ДЕФІНІЦІЙ У ПРАВІ

Дефініція – це логічне визначення, яке розкриває зміст поняття. Вирізняють дві групи вимог до юридичних термінів: терміни-слова та терміни-поняття.

До термінів-слів слід застосовувати такі вимоги: лаконічність, упровадженість, питомість та мовна правильність.

Лаконічність. Юридичний термін повинен бути стислим та чітко зрозумілим. Не потрібно застосовувати епітети, порівняння чи метафори для того, щоб передати зміст. Необхідно використовувати доступні слова в прямому значенні.

Упровадженість. Перевагу потрібно надавати найбільш впровадженому та поширеному юридичному термінові. Не потрібно включати в дефініцію ті терміни, які самі потребують визначення. Небажано застосовувати застарілі терміни або ж навпаки неологізми. Крім того, необхідно при створенні нового юридичного терміну переконатись, що терміна на визначення даного поняття не існує.

Питомість. Перед тим як застосовувати запозичений юридичний термін слід переконатись, що не існує такого питомого відповідника. У разі наявності останнього потрібно застосовувати лише його.

Мовна правильність. Термін-слово повинне відповідати нормам літературної мови. Необхідно грамотно використовувати прийоми юридичної техніки та знати мовні норми і правильно використовувати їх

До термінів-понять слід застосовувати такі вимоги: поняттєвотермінологічна єдність, дефінітивність, системність, точність та емоційно-експресивна нейтральність.

Поняттєвотермінологічна єдність. Юридичний термін повинен позначати тільки одне поняття права і відповідно це поняття може називати лише один юридичний термін.

Дефінітивність. Повинна бути наявна чітка та зрозуміла дефініція. Адже її наявність є відмінністю терміна від загально використовуваного слова. Дефініції юридичних термінів визначають сутність понять права.

Системність. Повинна бути наявна єдина система понять, які взаємопов'язані між собою. Відповідно до цього і формується цілісність з упорядкуванням системи юридичних термінів.

Точність. Чим глибше пізнання сутності поняття, тим точніше і буде формулюватися термін. Адже зміст повинен бути зрозумілим, чітким та якнайповніше переданий.

Емоційно-експресивна нейтральність. Юридичний термін повинен мати лише предметно-логічну інформацію та наявну відсутність емоційного забарвлення.

Отже, дефініція повинна бути достатньо повною, але лаконічною водночас. Зрозумілою, чіткою, логічною, точною та лінгвістично правильною. При дотриманні вимог щодо дефініцій у праві буде забезпечена їх дієвість та ефективність у нормотворчій роботі.

Чигирин Тетяни,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКОЮ України, 1 курсу 12 групи*

ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

Юридична аргументація – це процес обґрунтування певних тверджень, гіпотез та структування відношень відповідно правилам істинності, що здійснюється у юридичному контексті. Юридична аргументація може бути раціональною, виходячи з будь-якої норми або незаперечного факту, обмежуючись чіткими і точними міркуваннями, що стосуються спірних ідей або елементів.

За словами професора К. Лумера, значимі наступні принципи подання юридичної аргументації: ясність і однозначність; послідовність і логічність; достовірність і іманентність; плюралізм і максимальна простота. Ці вимоги значно збільшують вимоги до логіки юридичної міркування.

Процес аргументації – найбільш важка і відповідальна фаза прийняття рішення.

Як відмічає О. М. Юркевич, об'єктом юридичної аргументації в практичному сенсі є правдивість чи несправедливість юридично значущих суджень, справедливість та їх відповідність чинному законодавству, що вимірюються за логічними нормативами істинності. Предметом юридичної аргументації є логічні засоби переконання у мовленнєвих діях правничого значення при досяганні цілей права.

О. М. Юркевич каже про те, що юридична діяльність – це завжди діяльність доказова, а будь-які висновки з дослідження повинні бути підтвержені чіткими аргументами на об'єктивні дані. Наприклад, якщо суд оцінює докази на своїм переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Докази є рівними, не один доказ не має для суду наперед встановленого значення, але це не означає, що всі докази мають однакове значення. Оцінка полягає в тому, щоб визначитися, якому надати перевагу. Суд обмежений певними правилами, також повинен оцінити вірогідність, допустимість кожного доказу, і відповідність та взаємний зв'язок доказів у комплексі. Результати оцінки доказів або підстава прийняття одних свідчень і відхилення інших,

суд зображує в рішенні. Юридична аргументація зумовлюється тим, яке саме твердження покликане підтримати аргументи, що наводяться: чистий опис; чисту оцінку; змішане описово-оціночне твердження.

В. В. Трутень стверджує, що є кілька застережень теоретичного характеру для розуміння експертної оцінки справи з погляду кроків: встановлення обставин справи (повернення до випадку, для того щоб перейти від розгляду *de facto* до розгляду *de jure*); визначення бажаного правового наслідку норми; аналіз елементів фактичного складу норми; правова оцінка (кваліфікація) шляхом порівняння елементів фактичного складу норми з обставинами справи, тобто повернення до випадку, щоб здійснити; формування вердикту та ще одна схема: розкривання оказій справи, правова оцінка (структура основної норми буде уніфікована та стандартною, також норми діляться на первинні і вторинні) і визначення правового наслідку.

М. І. Козюбра наголошує, що ця схема будується на основі юридичного силлогізму, в якому більший засновок береться із *modus ponens* умовно-категоричного силлогізму, а менший засновок та висновок із *modus Barbara* першої фігури категоричного силлогізму.

Чорна Аліна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЛОЮ України, 1 курс, 9 група*

СПІВВІДНОШЕННЯ АНАЛОГІЇ ПРАВА ТА АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ

Розглядаючи аналогію закону та аналогію права в юридичній науці ототожнюють ці поняття та називають загалом правовими аналогіями. Досить часто до правових аналогій зараховують і міжгалузеву аналогію.

Аналогією є логічним прийом, що керується законами логіки. Аналогією також називають такий умовивід в якому від схожості предметів в одних ознаках, роблять висновок про схожість цих предметів в інших ознаках.

Порівнюючи ж аналогію права та аналогію закону, можна визначити такі спільні риси як: обидва поняття є структурними підрозділами правової системи, мають процедурно-процесуальний характер, забезпечують оперативне вирішення випадків нерегламентованих нормами права, характеризуються наявністю визначених умов застосування, є елементами механізму правового регулювання, забезпечують своєчасне реагування на зміну чи появу нових суспільних відносин, які потребують правового впливу, забезпечують стабільність та динамічність права, як засобу надання суспільним відносинам рис системності.

Також з порівняння цих понять виходять такі відмінні риси як: аналогія закону визначається схожістю відносин, на відміну від аналогії права, що визначається логічними прийомами; аналогія закону передбачає застосування норми, яка регулює схожі відносини, в той час як аналогія права передбачає застосування загальних принципів права; за аналогією закону застосуванню підлягають норми тієї ж чи суміжної галузі, на відміну від застосування загальних принципів, принципів галузі чи інституту за аналогією права; в аналогії закону правову основу складає норма права, коли в аналогії права правову основу складає ідея, що характеризується як принцип; в аналогії закону принципи права відіграють допоміжну роль, в той час коли в аналогії права правові принципи є основою формування припису.

Аналізуючи співвідношення аналогії права та аналогії закону, О. Печений стверджує, що аналогія права та аналогія закону є скоріше різноплановими, ніж парними юридичними категоріями.

Але як аналогія закону, так і аналогія права зводяться до одного логічного процесу: аналіз конкретного випадку, пошук в законодавстві норми, що регулює інший випадок, розкриття юридичного принципу, що наведений у цій нормі та застосування його для цього випадку.

На практиці ж, одним із недоліків застосування аналогії, на думку Т. Карнаух, є необхідність високого рівня професіоналізму суддів, оскільки середньостатистичний суддя вирішує правові питання, керуючись переважно «буквою» закону, та далеко не всі судді готові до аналітичної роботи, яку необхідно вести, застосовуючи норми права за аналогією закону, а тим паче за аналогією права.

Як висновок, можна зазначити, що відмінність аналогії права від аналогії закону полягає в тому, що за аналогією права відсутня норма права, що регулює схожі відносини за формулою «якщо... то». Однак наявні норми-цілі, норми-завдання, норми-принципи, які є базовими для застосування аналогії права.

Шевченко Денис,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ШКОЮ України, 1 курс, 9 група*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГІПОТЕЗИ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Гіпотезою називається певний спосіб мислення, в основі якого лежить побудова та доведення припущення про те, щодо досліджуваного явища.

В. О. Жеребкін говорить, що побудова будь-якого припущення формується із зібраних, відфільтрованих окремих фактів, що співвідносять з конкретним, досліджуваним явищем. Але фактів, зазвичай

на початку дослідження, не вистачає, щоб повноцінно розкрити зміст цього явища, тому застосовують метод здогадного пояснення спостережуваного явища, тобто висувають гіпотезу, яку надалі розвивають та доводять.

Через те, що гіпотеза має складну структуру розрізняють наступні 5 стадій побудови та доведення цієї гіпотези: 1) збирання фактів, щодо досліджуваного явища; 2) логічне уточнення і чітке формулювання гіпотези; 3) виведення з гіпотези наслідків; 4) перевірка цих наслідків на практиці і 5) встановлення висновку стосовно істинності чи хибності висунутої гіпотези.

Аналізуючи десятки прикладів адвокатської діяльності, можна сказати те, що в основі побудови позиції захисту клієнта завжди лежить певна гіпотеза. Вона повинна мати доказове підґрунтя. Адже, щоб її висунути потрібно вивчити матеріали справи; провести бесіди зі свідками, підзахисним, слідчим; проаналізувати версію обвинувачення. І на основі цих фактів висунути власне припущення стосовно цієї справи.

Далі сформована гіпотеза має бути доведена. Даний логічний процес відбувається у формі умовно-категоричного силогізму: «Якщо А, то В». Припускаючи, що твердження є істинними, із них дедуктивним методом виводять ряд наслідків, які в результаті повинні відповідати дійсності та підтверджуватися на практиці. Цей процес є довготривалим, тому доведення істинності гіпотези, може тривати до винайдення необхідного прямого доказу, який підтвердить це припущення.

Наприклад, можна задати одну зі скандальних судових справ, що стосувалася відомого американського футболіста О. Джей Сімпсона, якого звинуватили у вбивстві двох осіб. Попри прямі докази, які вказували на причетність чоловіка до вбивства, адвокатам вдалося переконати присяжних винести виправдувальний вирок. Адже для адвокатської команди переломним моментом стало висунення робочої гіпотези (версії), щодо расистських поглядів детектива, який перший приїхав на місце злочину і знайшов кров вбитих в салоні автомобіля спортсмена. Переконавшись в можливості цієї версії, якщо детектив був расистом, то він не міг об'єктивно збирати і оцінювати докази, адже підозрюваний є темношкірим. Команда адвокатів знайшла докази цього припущення. Їм став аудіо запис приватного інтерв'ю детектива, де він принизливо відгукувався про афроамериканців. Через це суд виключив його з-поміж свідків звинувачення і докази зібрані ним, а за відсутності інших доказів звільнив підозрюваного. Справа була виграна.

Таким чином, можна зробити висновок, що при побудові моделі захисту клієнта, адвокат висуває декілька робочих версій (гіпотез) можливого виправдання обвинуваченого. Всі вони висуваються і розробляються паралельно. Для того, щоб переконатися в їхній правильності, адвокат повинен перевірити наслідки, виведені з цих версій. Якщо факти, виведені з версії, насправді існують, підтверджуються

практичною перевіркою, то робиться рішення про правильність і самої версії, яка стає основною лінії захисту.

Шевчук Ігор,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 5 група*

ВИМОГИ ДО ДЕФІНІЦІЙ В ПРАВІ

Серед засобів нормопроєктувальної техніки важливе місце займають правові дефініції. Дефініція – це операція, що розкриває зміст поняття, тобто та, що визначає такі ознаки, які характеризують лише одне поняття.

Визначення «правової дефініції» як прийому законодавчої техніки походить від її логічної сутності. Так, наприклад, Л. Ф. Апт, зазначаючи, що розміщення дефініцій в статтях та інших структурних одиницях тексту нормативно-правових актів є одним із найрозповсюдженіших прийомів нормотворчої техніки, що використовуються в законотворчій діяльності, пропонує визначати законодавчу дефініцію як коротке визначення певного поняття, що відображає суттєві, якісні ознаки предмета чи явища. Дефініції в розкритті змісту юридичних термінів активно застосовує Конституційний суд України при тлумаченні нормативно-правових приписів (наприклад, рішення Конституційного суду № 10-рп/2003 від 28.05.2003 р. у справі за конституційним поданням Антимонопольного комітету України про офіційне тлумачення поняття «організація розповсюдження поштових марок, маркованих конвертів і карток»).

Історично правові дефініції пройшли доволі цікавий шлях розвитку. Досить розповсюдженими були правові дефініції вже в римському праві. Так, в статті 10 Книги третьої Інституцій Гая зазначено, що «агнатами називаються ті особи, які поєднані громадянською спорідненістю; громадянською вважається спорідненість, що виникає через осіб чоловічої статі». У статті 1 титулу IX "Про батьківську владу" Інституцій Юстиніана міститься таке визначення шлюбу: «Шлюб або так званий матримоній – це союз чоловіка та жінки, що має цілло сумісне життя». У статті 1 титулу XIII "Про опіки" визначається, що «опіка», як інститут цивільного права, є, за визначенням Сервія, право влади та нагляду за тією вільною особою, яка внаслідок малолітства не має засобів самостійного захисту". Відсутність дефініцій нововведених термінів у нормативно-правових текстах (наприклад, «публічна безпека» та «публічний порядок» у Законі України «Про Національну поліцію», «кримінальний проступок» у Кримінальному процесуальному кодексі України) розцінюється як серйозний недолік.

Вимоги до дефініцій розроблено сьогодні на доктринальному рівні. Дефініції повинні: 1) відображати тільки суттєві ознаки узагальнених явищ, ці ознаки мають мати правове значення; 2) бути повними і відображати усі узагальнювані явища; 3) бути адекватними (їх обсяг має збігатися із поняттям, що визначається); 4) не містити суперечливих тверджень; 5) не містити термінів, які використовуються у понятті, що визначається; 6) за видовою відмінністю має бути ознака, властива тільки поняттю, що визначається і відсутня в інших поняттях цього ж роду; 7) визначення не може бути заперечуючим; 8) недоцільність використання у визначенні формально невизначених, насамперед, оціночних термінів, наприклад, «безнадійна заборгованість» відповідно до пункту 14.1.11 ст. 14 Податкового кодексу України тлумачиться і як заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили; 9) формулювання визначень має бути коротким (така вимога запрошується після ознайомлення із досить об'ємними визначеннями «постійного представництва» (пункт 14.1.193 ст. 14 Податкового кодексу України) та «резиденти» (пункт 14.1.213 ст. 14 Податкового кодексу України).

Отже, вимоги до правових дефініцій засновані на основних законах логіки і мають, безперечно, неопосередковане значення для усієї юридичної сфери. Дотримуючись правил і вимог логіки викладення інформації, зміст нормативно-правових актів за допомогою правових дефініцій буде чітко вираженим, зрозумілим, правильно доведеним та доступним.

Шепель Тетяна,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет, 1 курс, 1 група*

ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ

Головне в праці юриста вироблення правильного управлінського рішення, вміння довести свою правоту підзахисним, опоненту чи пропоненту.

Пропонент висуває, відстоює певну тезу, без пропонента не може бути ані спору, ані аргументативного процесу, оскільки спірні питання не виникають самі собою, вони повинні бути кимось сформульовані і поставлені на обговорення. Оponent піддає сумніву істинність, заперечує, або слухність тези, яку висунув пропонент. Юридична аргументація - це процес підбору аргументів та структурування відношень між ними відповідно логічним правилам істинності, що здійснюється у юридичному контексті. Компонентом, який представляє логіку в аргументації, є обґрунтування. Довести можна безпосередньо за допомогою спостереження та через міркування, тобто шляхом логічного умовиводу.

Мистецтво переконувати залежить від уміння пропонента добирати правильні доводи і застосовувати їх, тобто розмірковувати.

Якщо виділити серед багатьох аспектів юридичної аргументації гносеологічний, логічний та лінгво-психологічний, то вони представляють три процедурні аспекти: дослідження, обґрунтування та переконання.

Одним з прикладів використання юридичної аргументації є – судові дебати. За допомогою вміння вірно аргументувати історія нараховує безліч успішних адвокатів Царська Росія, до складу якої входила Україна, мала таких блискучих адвокатів як В. Д. Спасович, А. Ф. Коні, А. Ф. Андрієвський, Ф. Н. Плевако та ін.. У радянський час В. О. Ветвінський, М. П. Городинський, П. Г. Цельнер та ін..

Наприклад, у справі про М. П. Городиського на захист С. В. Белової у справі про розкрадання грошей (1957 р.) може побачити приклад доведення під час судового засідання: «Я стверджую, що дослідження справи провадилося під впливом Шпак. Все, що говорила Шпак, слідство сприймало як істину і переносило у текст обвинувального висновку, незважаючи навіть на те, що раніше вона говорила цілком протилежне, що ще в постанові про закриття справи в обласній прокуратурі звертали увагу на суперечливість показань цього свідка..

Спростування, як і доведення, здійснюється з використанням логічних засобів, прийомів. Спростування може спрямовуватися проти аргументів, тези, або проти демонстрації. Залежно від цього виділяють спростування тези, демонстрації, аргументів. Прикладом спростування є уривок з промови адвоката І. О. Булінського на захист П. А. Гальського (1954 р.) : – «В інтересах суспільного правопорядку закон надає громадянам право активного захисту від хуліганів і грабіжників, від бандитів та інших насильників шляхом вчинення таких дій, за які при інших умовах наступає кримінальна відповідальність. Це право здійснював і П. А. Гальський. Чи міг він діяти інакше? Не можна знайти іншу відповідь, крім тієї, що дії П. А. Гальського, як з точки зору моралі радянських людей, так і з точки зору закону, були єдино можливою і правомірною реакцією на напад». П. А. Гальського було віддано до суду за пунктом «в» та «є» ч. 1 ст. 138 КК УРСР. За вбивство під час сварки жорстким методом убив В. А. Чолкуна. З застосуванням Указу Президії Верховної Ради СРСР від 30 квітня 1954 р., був засуджений до найвищої міри покарання – розстрілу. Верховний Суд УРСР за касаційною скаргою адвоката І.О. Булінського змінив вирок, перекваліфікувавши злочин за ст. 139 ЮС УРСР та призначивши міру покарання – вісім років позбавлення волі.

Отже, за допомогою знань правил аргументації, вірно та логічно використовувати її на власній практиці, можна стати успішним юристом як в своїй країні, та за її межами.

АБДУКЦІЯ ЯК МЕТОД ПОБУДОВИ СЛІДЧИХ ВЕРСІЙ

Важливо відмітити те, що немає сенсу говорити про певний алгоритм дій слідчого під час розробки слідчих версій з теоретичного боку, адже більшу цікавість становить розробка слідчих версій на практиці, яка дає можливість побачити дівість розроблених криміналістичною наукою методичних рекомендацій з приводу розробки слідчих версій. Насамперед слід зазначити, що процес побудови слідчих версій цілком залежить від ефективності дій слідчого, направлених на розслідування кримінального провадження. Отже, можна стверджувати, що вірогідність побудови правильної версії збільшується лише за умови дотримання слідчим певного алгоритму дій і правил розробки версій.

Ефективність діяльності слідчого з приводу отримання вихідної інформації, до речі, впливатиме на достатню обґрунтованість версій, їх кількість. Під час досудового розслідування, як правило, є дані, що допускають кілька можливих відповідей на питання щодо них. Чим повніше наявні відомості, тим менше версій. Тому цілком природним є прагнення слідчого вже на початковому етапі мати максимум інформації про події. Також фактичні дані для висунення слідчої версії можуть бути отримані з будь-яких джерел. Адже версія – це категорія криміналістична, а не процесуальна, тому будь-яких процесуальних вимог до обсягу й характеру фактичної бази версії не існує. Другим етапом діяльності слідчого при розробці версій є логічний аналіз отриманої вихідної інформації.

На цьому етапі відбувається аналіз отриманої інформації та приведення встановлених фактів до системи, тобто синтез. Під час побудови та перевірки криміналістичних версій суб'єкти правозастосовної діяльності використовують цілий арсенал різноманітних методів, які умовно можна представити у такій класифікації:

Ми розглянемо найважливіший метод для абдукції:

Евристичний (мозковий штурм, синектика, колективний пошук оригінальних ідей, евристичні питання, багатовимірні матриці, інверсії, організовані стратегії).

Розглянемо логічний спосіб отримання інформації завдяки абдукції.

Абдукція у логіці — пізнавальна процедура прийняття гіпотез, вид редуکتивного висновку; полягає в тому, що з твердження, яке є умовним висловлюванням, і висновку випливає інше твердження.

Цей метод подібний до попередніх, однак є дещо складнішим. Насамперед доцільно порівняти конкретні приклади міркувань методом

аналогії з прикладом міркувань методом абдукції. Нехай суб'єкт пізнання прагне сформулювати припущення про Сонце. Коли він міркує методом аналогії, то міркування має такий вигляд: оскільки Сонце, подібно до вогню від багаття, є джерелом світла й тепла, то, можливо, Сонце також є вогнем. У разі міркувань методом абдукції міркування має такий вигляд: Сонце, подібно до вогню від багаття, є джерелом світла. Можливо, Сонце є вогнем. Однак вогонь є джерелом тепла, тому і Сонце повинно бути джерелом тепла. Відмінність між цими формами міркувань є більш наочна, якщо прийняти, що цю другу ознаку людина не сприймає безпосередньо, для цього треба виконати спеціальні пізнавальні дії. У такому разі схема формування припущень є такою: оскільки предмет 1 подібний до предмета 2 за одними ознаками (K, L) то він може бути подібним і за іншими ознаками (M); водночас ці ознаки (M) є умовою наявності ще інших ознак (M,N), про наявність яких у предмета 1 суб'єкт пізнання знає; тому у предмета 2, можливо, також є і ознака-умова (M), і ознака-наслідок (N) - про це суб'єкт пізнання не знає, однак може дізнатися. Формально цей хід міркувань можна записати так:

$$\frac{\begin{array}{l} a_1 - (K \wedge L \wedge M) \wedge (M \rightarrow N) \\ a_2 - K \wedge L \end{array}}{a_2 - K \wedge L \wedge M \wedge N}$$

Відповідне міркування методом аналогії матиме такий вигляд:

$$\frac{\begin{array}{l} a_1 - K \wedge L \wedge M \wedge N \\ a_2 - K \wedge L \wedge (M \diamond \bar{M}) \wedge (N \diamond \bar{N}) \end{array}}{a_2 - K \wedge L \wedge M \wedge N}$$

Завершальним етапом діяльності слідчого при побудові версій є етап формування версій. Базуючись на отриманих результатах з попередніх етапів, слідчий доходить висновку, що подія стала результатом навмисних або необережних дій, учинених тією чи іншою особою (особами), за допомогою певних засобів тощо. Читке формулювання цих припущень і завершує побудову версій. Як вже зазначалося, ефективність діяльності слідчого з приводу отримання вихідної інформації впливає на кількість версій. Як свідчить практика, мінімальна кількість слідчих версій має складати дві версії. Максимальна кількість версій, що висуваються під час розслідування щодо тієї або іншої обставини злочину, є не обмеженою. Однак, щоб уникнути необґрунтованої переважаності розслідування версіями, слідчому необхідно дотримуватись певних правил побудови версій.

АКСІОМИ У ПРАВІ

Аксіоми у правовій сфері зустрічаються не дуже часто, проте вони є невід'ємною частиною права. Проблема правових аксіом була поставлена давно, але майже всі роботи, в яких розглядалося це питання, переважно були видані в 1970-1980-х роках. Це роботи таких вчених як С. С. Алексеев та Г. І. Манов. Та перш ніж почати глибинно розбирати цей термін, спробуємо з'ясувати що це взагалі таке.

Юридичними (правовими) аксіомами називають такі положення у праві, що в результаті довгої суспільно-історичної практики набули значення незаперечних та непорушних істин, які зараз здаються очевидними і не підлягають ніякому сумніву. Ось декілька приклади таких аксіом: «*Culpa lata dolo comparatur* – груба недбалість прирівнюється до наміру.»; «*Lex uno ore omnes alloquitur* – закон говорить з усіма однаково.» і т. д. Більшість юридичних аксіом були сформульовані ще в римському праві, наприклад : «ніхто не може бути суддею у власній справі», «обтяжуючий відповідальність закон не має зворотної сили», «що не заборонено, те дозволено» і т. д.

Вчені, що досліджують дане питання мають декілька точок зору щодо питань аксіом у їх взаємозв'язку з правом. М. Давидова виділяє деякі особливості правових аксіом. По-перше, вони висловлюють моральні основи права, тобто обов'язковість їх виконання з точки зору норм моралі, та й взагалі здорового глузду, очевидна. По-друге, на основі таких аксіом формується велика кількість інших норм права. І звісно, вони використовувалися та сприймалися різними народами в різні часи. Деякі дослідники розглядають аксіоми як більш загальне поняття, сформоване практикою багатьох віків, що перш за все виражає моральну природу права. Мова йде про етичні аксіоми, так аксіоматичність розуміється головним чином як загальновизнаність. В такому розумінні аксіоми мають важливе філософське та правове значення. Яскравим прикладом такого явища, що має великий гуманістичний та моральний зміст можна назвати презумпцію невинуватості, яка, завдяки своєму моральному підґрунтю, є найбільш важливим правовим принципом на всіх рівнях організації права. Інша ж група вчених розглядає аксіому як просте правове становище, головною ознакою якого є її юридична неспростовність. Ці положення іноді мають як і моральне обґрунтування (наприклад «в судовому процесі мають бути вислухані обидві сторони»), так і цілком логічне («загальновідомі факти не підлягають доведенню»).

У певній юридичній літературі вчені розглядають те, як аксіоми відносяться до принципів права. Так, на думку С. Алексєєва правові аксіоми є найбільш вагомими принципами права. Тобто він практично ототожнює ці два поняття, але характерна відмінність все ж існує. Справа в тому, що аксіомами є далеко не всі принципи права, а тільки найбільш важливі з них.

Правові аксіоми склали певну основу норм права. Саме з їх допомогою право зберігає свою соціальну єдність, слідкує за правопорядком та стабільністю суспільних відносин. Можна навіть сказати, що аксіоми утворили певний «скелет» правової системи в цілому. Деякі аксіоми являють собою цілком конкретні правові настанови, без яких повноцінне функціонування частини правових інститутів виявилось б нереальним. Ну, скажімо, ось такі аксіоми: «не існує злочину, без вказівки на те в законі», «незнання закону не звільняє від відповідальності за його порушення». Такі, та подібні їм аксіоми існують не тільки у вигляді теоретичних конструкцій, а й широко працюють у реально існуючій правовій дійсності.

Отже, аксіоми мають величезне значення для права, навіть в деяких випадках становить основу цього самого права в цілому, його загальних норм, принципів, та його найбільш часто застосовуваних закономірностей.

Шурда Дмитро,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 9 група

ЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МАНІПУЛЯЦІЙ

Маніпуляція — досить поширений вид людського спілкування.

В Оксфордському словнику маніпуляцію трактують як акт впливу на людей, управління ними з особливо зневажливим підтекстом. При маніпулятивному спілкуванні ставиться мета — домогтися контролю над поведінкою і думками іншої людини.

Отже, маніпуляція — це психологічний вплив на іншу людину, тобто приховане управління їм. При цьому у партнера зберігається ілюзія самостійності прийнятих рішень. Мета і факт впливу носять прихований характер, в цьому і є сила маніпуляції.

Маніпуляція має місце при будь-якому спілкуванні, тому що все, що вимовляється вголос, має викликати певні емоції. Маніпуляція передбачає гру на людських почуттях — почуття власної гідності, почуття власності, фінансовий достаток, влада, слава, службове просування і т. ін. Маніпуляція передбачає спонування до вчинення певних дій.

Логічні маніпуляції побудовані на свідомих порушеннях основних законів і правил формальної логіки або ж, навпаки, на їх вмілому використанні з метою впливу на недостатньо обізнаного опонента.

Основні прийоми логічних маніпуляцій: невизначеність тези, недотримання закону достатньої підстави, порочне коло в доказі, причинно-наслідковий алогізм, неповне спростування, неправомірні аналогії.

«Невизначеність тези» — нечітке і невизначене трактування основної тези дозволяє по-різному інтерпретувати висловлену думку.

«Недотримання закону достатньої підстави» — це коли доводи, міркування, аргументи вірні, але їх недостатньо.

«Порочне коло в доказі», мається на увазі, що такі хитроші покликані довести думку за допомогою її ж самої, тільки сказаної іншими словами.

«Причинно-наслідковий алогізм» — міркування свідомо будуються на логічній помилці, тобто тимчасовий зв'язок між явищами свідомо замінюється причинно-наслідковим).

«Неповне спростування» — з висловленої системи доводів опонента вибирається найбільш уразливий аргумент, розбивається в різкій формі і створюється враження, що інші доводи не заслуговують навіть уваги.

«Неправомірні аналогії» — це коли в доказі використовуються аналогії, що зовсім не є співмірними з розглянутими доводами).

Конструктивне використання маніпуляцій покликане сприяти збереженню і розвитку ділових відносин і особистості партнерів. Слід при цьому мати на увазі, що зворотний вплив маніпулятивних спілкування на особистість існує в тих випадках, коли в силу його частого вживання, хорошої техніки використання і, відповідно, постійних успіхів на цьому терені, людина починає вважати маніпулятивне спілкування єдино правильним. В такому випадку все спілкування людини зводиться до маніпуляції іншими людьми, навіть коли це абсолютно не виправдано.

Щебетюк Богдан,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс. 11 група*

ЛОГІЧНЕ ДОКАЗУВАННЯ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Доказування поєднує у собі дві сторони: розумову (логічну) та практичну. Доказування не можна ототожнювати виключно з практичною роботою, слід приділяти окрему увагу розумовій складовій, яка повністю підпорядкована законам логіки. Логічна складова процесу судового доказування у будь-якому виді судочинства полягає в отриманні знань через умовиводи. Доказування — це логічна дія, в процесі якої істинність якої-небудь думки обґрунтовується за допомогою інших думок. Логіка як наука «констатує», що твердження про допустимість, достовірність,

належність кожного окремого доказу є результатом мисленнєвого процесу, наслідком якого є твердження про володіння окремим доказом вищезазначеними характеристиками, до якого суб'єкт доказування «приходить» шляхом виконання комплексу розумових операцій аналізу, синтезу, порівняння тощо.

Слід констатувати, що сучасна методологія доказування у судовому процесі «категорично забороняє» прийняття рішень без належного фактичного та логічного обґрунтування. Таким чином, можемо стверджувати, що збирання, перевірка та наступна оцінка доказів мають своєрідний забезпечувальний характер щодо доказування в цілому і основною метою їх є підготовка якісного матеріалу для наступної оцінки у судовому процесі. Після завершення перевірки доказів має місце їх оцінка, тобто починається процес розумової, логічної діяльності суб'єкта, який бере безпосередню участь у процесі судового доказування. Будь-яка оцінка доказів передбачає виконання комплексу логічних операцій. Окрім того, потрібно зазначити, що якщо розмежовувати доказування як інформаційний процес і доказування як систему логічних операцій, то інформаційне доказування в цілому охоплюється межами таких елементів, як збирання, перевірка та оцінка доказів, а у межах логіки – доказування – це мисленнєвий (розумовий) процес, який передбачає обґрунтування конкретної висунутої тези у межах судового процесу. Обґрунтування висновків у судовому процесі складає зміст саме логічного доказування, а вже надалі, як наслідок, оцінка доказів об'єктивується, в процесуальних рішеннях.

Логічним доказуванням в судовому процесі є побудова обґрунтованих висновків від одного судження до іншого. Процес побудови такого висновку іменують у логіці умовиводом. Логіка «поділяє» умовиводи та дедуктивні та індуктивні. І ті, й інші отримують активне використання в судовому доказуванні. Наприклад, в межах кримінально-процесуального доказування висновок що до вчинення суспільно-небезпечного діяння конкретною особою є різновидом саме індуктивного умовиводу. По мірі нагромадження все більшої кількості доказів, кожен з яких лише ймовірно (опосередковано) свідчить про існування доказуваних обставин, виявляється зв'язок цих доказів і між собою. Їх пов'язує та загальна сутність, з якою взаємодіє кожен з них як самостійне явище. Характерною «особливістю індуктивного виводу є принципово необмежена можливість збільшення його надійності до будь-якого, скільки завгодно високого рівня». Слід також зазначити, що вище розглянуті комплекси доказів можуть використовуватися як для обґрунтування, так і для спростування будь-якого висунутого в якості гіпотези положення.

Таким чином, враховуючи усе вищезазначене, ми можемо «прийти» до висновку, що розглянуті основи логічного мислення відіграють провідну та надзвичайно важливу роль у предметно-

практичній діяльності усіх без винятку суб'єктів судового процесу, створюючи передумови для можливості адекватно реагувати та оцінювати інформацію, яка «поступає в їх розпорядження» та за допомогою системи логічних операцій робити правильні висновки, встановлювати істину у кожній справі.

Юр'єв Євген,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 13 група*

ІРРАЦІОНАЛЬНІ АРГУМЕНТИ У СУДОВИХ ПРОМОВАХ ФЕДІРА ПЛЕВАКО

Федір Плевако (1842 – 1909) – відомий адвокат та оратор. Приймав участь у якості адвоката у багатьох гучних справах свого часу («Клуб червоних валетів», справа Сави Морозова, вбивство Висновської та ін.). Прізвище «Плевако» стало синонімом словосполучення «адвокат екстра-класу».

Судові промови Плевако стали одними з найвідоміших у світі. Вони мали характерні ознаки: високе мистецтво риторики, красномовство, глибокий психоаналіз та аргументація покликана на переконання опонентів на свою користь. Як влучно сказав інший відомий адвокат А. Коні, «Плевако вкладав у свої промови почуття своєї бунтівної душі».

У своїх захисних промовах Плевако здебільшого використовував три основні типи доводів: риторичні одиниці переконання, логічні аргументи та ірраціональні аргументи.

Ірраціональні аргументи у цих промовах можна поділити на наступні групи та підгрупи: до здорового глузду, до традицій (досвіду), до публіки, до авторитету (до відданості), до особистості (до марнославства та до невігластва відданості), до співчуття, до вигоди, до віри та до людини.

Найчастіше (у кожному четвертому випадку) Плевако використовував аргументи до здорового глузду. Тобто аргументи, що були спрямовані на присяжних, та зрозумілі для них. Яскравий приклад подібної аргументації можна навести зі «Справи Замятиних» – «за півгодини неможливо навчитися грамоті, отже, текст векселів не міг бути написаним Замятиним».

Майже у кожному п'ятій справі (у 18%) Плевако використовував аргументи до публіки, що здебільшого були призначені для присяжних та суддів. Приклад подібного аргументу: я вірю, що ви не дозволите укорінитися у своїх думках переконанню, що після того, що ви вчора почули нема необхідності у подальшому розгляді справи... (Справа Дмитрієвої та Кострубо-Карицького).

Аргументи до традиції (або до досвіду), тобто аргументи побудовані на стихійно виниклій системі норм та правил, якою користується певна група людей, були використані Федором Плевако у 15% від загальної кількості аргументів. Приклад: злочинцю притаманно ховати кінці у воду (справа Маруєва).

Четверте місце за використанням (бл. 14%), займали аргументи до авторитетів. У цьому типі аргументів, Плевако звертав увагу присутніх до думок видатних персоналій, що були визнанні, якщо не усіма, то більшістю.

Аргументи до особистості, полягали у тому, щоб перевести увагу публіки з певної тези, на якісь якості певних особистостей, що приймали участь у дискусії, використовувалися у одному з десяти випадків. Приклад: Звинувачення і тут шукає опір для похмурих припущень щодо моральних недоліків підсудної (справа Максименко).

У аргументах до співчуття, що був використаний адвокатом у 5% випадків, Плевако робив акцент не на оцінці конкретного вчинку свого підзахисного, а на його долі та інших обставинах його життя, закликаючи суд та присяжних до співчуття та жалю. Приклад: чим він був раніше, чим став тепер, і наскільки довгий, нескінченний шлях терзання та жахаючих мук він пройшов! (справа Росковшенко).

Інші ірраціональні аргументи Плевако використовував дуже рідко, тому вони не знайшли широкого відображення у його ораторському спадку, хоча і були досить ретельно дослідженні вченими.

Юрієв Владислав,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
ІПКЮ, 1 курс, 12 група*

ЗВ'ЯЗОК ЛОГІКИ І ПРАВА

Логіка – наука про закони й різновиди мислення, способи пізнання й умови істинності знань і суджень, про найпростіші форми, принципи й методи правильного міркування.

Право – це обумовлена природою людини і суспільства система регулювання суспільних відносин, що виражає свободу особистості, та якій притаманні нормативність, формальна визначеність в офіційних джерелах і забезпеченість можливістю державного примусу.

У сучасному світі неможливо уявити право без нормативно-правових актів – офіційних письмових документів, прийнятими уповноваженими на це суб'єктами нормотворчості у визначеній формі та за встановленою процедурою, спрямованих на встановлення, зміну або скасування норм права. В Україні нормативно-правовий акт є основним джерелом права, і саме тому їх значення вкрай важливе. Проте створення законів та інших нормативно-правових актів – це тяжка справа, яку не

можна зробити за досить короткий перебіг часу; вона потребує професійних навичок у сфері права, а також, що не менш важливо, знань і вмінь логічно та послідовно їх сформулювати, щоб не створювати різних тлумачень і колізій. А також не утворювати так званих „дір” в законах, які дають змогу інтерпретувати закони в спосіб, який не був передбаченим законодавцем. Таким прикладом може бути податковий кодекс України, в якому у разі виникнення конфліктних ситуацій в тлумаченні закону між суб'єктом господарювання та фіскальною службою, – судовою владою приймається рішення, у більшості випадків, на користь платників податків.

Якщо розглядати більш практичні методи застосування логіки у праві, то можна побачити, що логічні операції широко використовуються в практичній діяльності адвокатів, прокурорів, суддів тощо. Наприклад, робота суддів полягає в розгляді справи, її аналізі і в поточному справедливому умовиводі, який спирається на закони держави. Що там казати, якщо серед фігур категоричного силогізму II фігура називається судейська, бо вона є логічною формою обґрунтування складу злочину в тому чи іншому конкретному випадку, доказом неправильності кваліфікації скоєного, засобом спростування різноманітних положень, які не узгоджуються із загальним правилом, і т. д. Якщо брати іншу професію, наприклад адвоката, то тут з'являється цілий простір для використання логічних прийомів. Як відомо, завданням адвокатів є захист підсудного всіма можливими способами, й у своїй діяльності захисники використовують усі свої творчі здібності, до яких безумовно належать логічні прийоми. Гарним прикладом яких може слугувати метод воронки, що використовує адвокат на допитах для свідків, які не надто хочуть допомагати в справі чи прагнуть якнайшвидше забути події, що сталися в них на очах. Суттю цього методу є побудова адвокатом воронки, яка звужується, з певних взаємопов'язаних подій (фактів), де кожна наступна думка продовжує попередню, що приводить свідка до того результату, який потрібен допитувачу. Зазвичай полісилогізм є основою діяльності адвокатів, так як їх робота пов'язана з причинно-наслідковими зв'язками, які потребують певного підґрунтя при доказах, а також, що не менш важливо, вміння їх зв'язати між собою в цілісну картину, яка й має переконати суддю в правдивості точки зору адвоката.

Отже, якщо розглядати вплив логіки на право, то, напевно, немає жодної іншої теоретичної та практичної діяльності, де низький рівень логічного мислення, невміння вибудовувати логічні зв'язки, робити правильні умовиводи та виконувати інші найпростіші логічні операції змогли б заподіяти шкоду більшу, ніж у правовій сфері.

Babarov B. S.,

*Yaroslav Mudryi National Law University
The International law faculty, the 1 course, the 2 groups*

LOGICAL ANALYSIS OF TERRORISM

Terrorism is the premeditated use or threat to use violence by individuals or sub national groups to obtain a political or social objective through the intimidation of a large audience beyond that of the immediate victims. Violence is a hallmark of terrorism, with some terrorist groups engaging in gruesome attacks to create widespread anxiety or revulsion. To qualify as terrorism, an attack must have a political motive. By limiting terrorism to sub national agents, the above definition rules out state terror, where a government terrorizes its own people.

However, the definition does not eliminate state sponsored terrorism, in which a government secretly aids a terrorist group through funds, intelligence, safe passage, or some other means. Finally, the definition emphasizes that the true target of the anxiety-generating attacks is a wider public, who may pressure the government to concede to the demands of the terrorists.

The study of terrorism has been an active field of research in economics, political science, sociology, and related disciplines since the late 1960s. At first, political science took a conceptual and historical approach to the study of terrorism, which was pragmatic in the absence of data and theoretical constructs for terrorist behavior.

The analytical study of terrorism derived, in part, from scholars, such as William Landes, who viewed terrorists as rational actors. In his opinion rationality is based on predictability rather than on the desirability of terrorists' tactics or goals. If changes in terrorists' constraints, say through government policies, result in predictable behavioral responses by the terrorists, then terrorists are rational actors.

Some researchers – questioned whether terrorists are rational, as they usually do not achieve their sought-after goal. It is stated that in a sample of thirty well-known terrorist campaigns twenty-eight were successfully accomplished their stated policy goals with any percent of the time by attacking civilians'.

To conclude with, I believe that interest in this topic will continue in the future as there are still much to be found.

Gorbenko Ann,

*Yaroslav Mudryi National Law University
The International law faculty, the 1 course, the 3 group*

THE LOGICAL ANALYSIS OF THE TERM «HYBRID WAR»

The most frightful tragedy of humanity at all times was war, beginning from prehistoric wars and to current wars of fourth-generation. Simultaneously

with a human's development, his abilities, the methods of conducting military operations were improved.

Increasingly, an aggressor inflicts destructions not only by military intervention, he also actively uses an informative, psychological, economic, political influence and other methods in his favour. The hybrid war is appeared as a new form of opposition, that develops in a complex system of socio-economic relations between countries. It is impossible to determine how long the hybrid war will continue and when it finish. It doesn't follow the rules and it has a special character of opposition between the country-aggressor and the victim country. Every country can fall a victim of hybrid war because of ineffective system of government. If the aggressor country notes this problem she will start to harm weaker country. The invader apply new tactical techniques, which make the injured country exhausted. He uses information, psychologically, economically, financially and militarily influence. The information method leads to forming a psychological base, that lead to the unhinging economic and financial situations. The «Hybrid» character of aggression can spread on the new types of oppositions. Inalienable part of hybrid war is terrorist activity and guerrilla warfare which increase socio-economic disorder. An aggressor finds the weaknesses of informative space of victim country and start blowing up an internal situation in it. He develops the informative weapon as questions which common concern a society, forcing to argue citizens with each other, generating instability in country that creating the most substantial element of hybrid war – internal source of tension. In this time the opponent interprets tumultuous events as a civil war which generates doubts among the people of victim country in their unity and hampering the fight. Therefore he chooses such a method for further capture. At the same time on the aggressor's informative resources he promotes profitable to himself messages, satisfying the citizens in legality his own actions.

For example, the hybrid wars are considered: the war in Karabakh (the end of 1980th – beginning of 1990th), Lebanese-Israeli war (2006), Russian-Georgian war (2008) and Russian-Ukrainian war, beginning from 2014.

The chance to get victory in such war – is the victory in consciousness of every citizen. The basic task of country-victim is consolidation of all political forces for the prevent an intensive using of the informative system by other country, realization informative aggression, imposing their point of view. On the one hand, the hybrid war is a very dangerous threat, on the other hand it is a shove to the substantial changes. Because it is a chance for everybody return the consciousness, revise the disregard for own historical heritage, to understand its importance and value. Victory in such war is the stage, when it will be too expensive for the aggressor to win a victim country. For this purpose power of victim country must have strategic thought and think how to take a proactive approach. In such situation it is heavier to fight the state of transitional period, in which top army officers has their own systems of values. The representatives of different generations, which do not understand each

other, have own ideals and unlike ways of decision the same question. The system of power must develop on the best achievements of own experience and rational ideas of other successful countries. Society should unite, coordinate their actions, establish the general consensus, build strong, independent state which is able to defend its sovereignty.

Lepilova Viktoriya,

*Yaroslav Mudryi National Law University
International Law Faculty, the 1 year, the 3 group*

TYPES (MODELS) OF LEGAL ARGUMENTATION

In the scientific literature the concept of "legal argumentation" is often used in examining issues relating to law. It acts as one of the main logical components of the legal technique, aimed at the implementation of law enforcement according to certain logical and legal norms.

In the modern scientific world, legal argumentation is one of the most powerful tools for building a successful career as a lawyer.

First, it is necessary to determine the concept of legal argumentation. Experts from different fields have tried to formulate the most accurate definition, but in general it can be asserted that legal argumentation is a system of means, based on the presenting arguments of a rational nature, aimed at convincing the addressee of the argument in the correctness of the position, taken by the subject, or the wrongness of the opponent's position.

Legal argumentation as a complex social phenomenon, widely used in legal practice, has several types (models).

Today, the most common method of classification of legal argumentation is a division into deductive, hermeneutical, coherent and arbitrary decision-making model. Each of them contains the ability of several arguments by refutation or proof to get a common thesis, as well as the ability to get a common thesis from several arguments by refutation or proof, as well as the ability to logically justify your thesis with the help of arguments. Logical norms apply to any of them.

Each of these models of legal reasoning can be used to build a strategy of defense or prosecution of the suspect.

Differences between them are caused by methodological, theoretical and historical factors.

According to the deductive model, the legislator has provided for all possible cases in the norms created by him, and, therefore, it is possible to get an answer to any question with the aid of logical operations. Usually, it is expressed in the legal field. But the argument formulated exclusively on the rules of formal logic does not take into account the complexity of reality and the dynamism of the law itself. Therefore, the deductive model cannot be fully accepted due to essential shortcomings.

The model of arbitrary decision-making is the opposite of deductive. It is characteristic of the concept of living law, the legal realism and some analytical concepts. This model is that the freedom to decide a particular case is given to the one, who applies the law in the case when the laws do not give an answer how to solve a certain incident. This model also contains a disadvantage in the form of arbitrariness of judges.

The hermeneutic model of legal argumentation is connected primarily with the language of law. Its purpose is to provide a transition from understanding the meaning of a rule of law to explaining its essence in relation to a specific legal situation, considering the context and real circumstances in which it exists. In other words, in order to understand the text correctly, it is necessary to understand it differently in each specific situation. Hermeneutic activity of the subject of law enforcement can lead both to the proof and to the refutation of the approval. Thus, any lawyer can demand a review of the case or appeal against the court decision, having interpreted the meaning of a certain legal act. So, the uncritical perception of the text without the involvement of systemic interpretation, may lead to wrong decisions.

Correction of shortcomings of mentioned above models and achievement of rationalism is possible under condition of a holistic approach to the problem of legal argumentation. This model is based on the idea of coherence.

According to the coherent model of legal argumentation, law should be considered as a systemic unity. Its idea is that the judge should be guided by all existing principles in the system, formulated not only with the framework of precedent, but also derived in a rational way. The judge must deduce the decision from the norms, principles and general content of the system, even if the legislator has not indicated how a certain incident should be resolved.

From the above it follows that there must be combined the achievements of all models of legal argumentation: deductive, hermeneutical, coherent and arbitrary decision-making model. It is possible to ensure accuracy, objectivity, rationalism and dynamism of legal argumentation only by integrating its models.

Mogilina Darina,

Yaroslav Mudryi National Law University

The International law faculty, the 1 course, the 3 group

THE LAWS OF LOGIC IN THE DECISION-MAKING PROCESS BY THE COURT

The laws of logic are an internal, necessary connection between people's thoughts. They apply in all spheres of human thought because they are universal. Logical laws are universal in nature, so they adhere to all, regardless of gender, race, nation, etc

Laws are very important for solving criminal procedural issues. After all, without the correct presentation and reasonable presentation of information, any case becomes ridiculous and even begins to contradict itself. Most often there are errors in the substitution or confusion of concepts. This is a violation of the law of identity. And indeed, in court to avoid confusion charges are viewed cases in respect accused only on the article, on which he convicted. If someone is convicted of murder, then before sentencing, the case should only be treated as murder, and not turn into theft or fraud. The court is bound and placed in a framework beyond which it has no right to go when considering the case.

The law of contradiction forbids logical contradictions with itself, therefore observance of requirements of the law is a necessary condition of knowledge of those contradictions which exist actually. Judicial practice is often based on this law. The evidence from which conclusions are drawn in the case should not contain contradictions, because then they will be unsuitable to substantiate the conclusions. Therefore, the case can be correctly solved only when, as a result of the study of all the facts, checking all the evidence, there are no contradictions. For example, if according to the testimony of witnesses it turns out that the death occurred a few minutes after the beating, and according to the conclusion of the forensic medical examination that the victim moved and died not earlier than 3-4 hours, it turns out that the testimony testifies to each other and the case can not be solved. In article 281 of the CPC of Ukraine, "The case for additional investigation," the case back for further investigation of incomplete or wrong pre-trial investigation.

When considering the case, the court must make a choice "either this or that". In the case of murder, it is necessary to clearly define "killed or not killed", "guilty or not guilty". Without a clear answer to this question, the court cannot draw the right conclusion. Thus we can trace the operation of the law of the exceptional third, which indicates that two contradictory judgments cannot be false at the same time.

In court, the decision is based on the existence of sufficient grounds. That is why the law of probable cause is important in a case. Compliance with reasonableness underpins all stages of the investigation. The case can be initiated only if there are legal grounds. In the absence of data, the judge refuses to initiate the case. The refusal must also be justified. Every fact that is relevant to the case should be grounded, is identical with and do not contradict yourself. According to article 323 of the CPC of Ukraine, "The verdict of the court must be lawful and justified."

The laws of logic are an instrument of knowledge of reality, exist independently of the desire of people. In violation of thinking becomes wrong and illogical. Knowledge of the laws and their use in judicial practice is a necessary condition for achieving the truth and pronouncing the correct sentence.

LOGICAL PROOF IN LITIGATION

An important prerequisite for a lawful decision is to establish the facts of the case - a set of facts with which the law has legal consequences. The main way of knowing the facts of the case, confirming the claims and objections of the parties, as well as other circumstances that are relevant to the correct resolution of the case, is to establish them by means of court evidence.

Judicial evidence is the procedural activity of a court and other participants in a trial whose purpose is to resolve a dispute between the parties and establish the truth of a particular case. In legal evidence, two parties are organically combined - mental (logical) and practical, which are of equal importance. Let's look at logical proof in more detail.

The logical side of proof is subject to the laws of logical thinking. The question of the logical basis of judicial evidence has been addressed by such scientists as A.A. Starchenko, A.A. Eisman, O.V.Baulin, V.P.Fenich and many others. The logical side of proof is to obtain knowledge through inference, which requires at least two judgments and a logical connection between them.

Conditioning is the most complex form of thinking, through which one of the thoughts (foundations) produces new thoughts - conclusions. The relation between base and conclusion is the relation between base and consequence. In logic, the composition of the process of proof is examined through three structural elements: a thesis - a judgment that is known and needs to be established; the grounds of proof (arguments) are also judgments, but we know them, which is why we should draw conclusions from them; ways of proof (demonstration) - a logical link between the judgments contained in the thesis and the arguments. In terms of AA Eisman, in practice, the most often found:

1) Connections of essence and phenomenon (murder by wounding with a cold weapon and acquisition of these weapons); 2) Causal effects: between cause and effect (knife wounds and death) and between condition and condition (speeding and accident). The conclusion that a person is committing a crime is a kind of inductive reasoning.

There is more widespread in court evidence that allows us to formulate only a plausible, plausible conclusion. For example, in order to commit a crime, you must be at the scene of the crime. N. was found to be at the scene of the crime. The conclusion that can be drawn in the process of reasoning on the basis of this logical connection is as follows: N. could have committed a crime. True conclusions can also be drawn from competing evidence, but do not exclude one another: the accused has no alibi at the time of the crime. So we can assume that he committed the crime. As noted by A.A. Eisman, it is precisely such plausible considerations that play an important role in proving in general and prevailing in cases based on circumstantial evidence.

In the works on the theory of evidence, it is customary to distinguish ancillary, validation and cumulative complexes of evidence. Auxiliary complexes of evidence are formed by combining evidence to support conclusions. Such complexes are formed from the so-called verification evidence, by which the supporting facts are established. Using as an example of testimony, we move from a general consideration of a possible argument to less general conclusions about the likelihood of a witness's testimony being true: 1) the presence of visual, hearing or mental defects; 2) interested in the result of the case; 3) former witnesses of other witnesses. Ancillary evidence thus allows us to move from a less certain judgment to a more definite one. Parallel sets of evidence are formed from evidence that seeks to establish different circumstances. From their totality can be concluded. One group of evidence establishes the motive for the murder, another confirms the falsification of the evidence, the third eliminates the possibility of committing the crime by other persons. These complexes are parallel, isolated from each other, but lead to one general conclusion.

So, I want to conclude that the mental, logical side of proof is to obtain knowledge through inference. The evidence side is subject to the laws of logical thinking. The most common assumptions in judicial evidence are deductive and inductive.

Omelchenko Kateryna,
Yaroslav Mudryi National Law University
The International law faculty, 1 course, 3 group

MODELS OF LEGAL ARGUMENTS

Argumentation is the process of justifying a person with a certain thought in order to convince others of their correctness. Legal argumentation, in turn, is the process of selecting arguments and structuring relationships between them, which takes place in a legal context. The term "legal reasoning" is closely related to the terms "legal reasoning", "normative reasoning", "doctrinal reasoning", "legal argumentation". Legal argumentation is formed for use in the development of theoretical and methodological foundations of the legal field of knowledge. Regulatory required in the rulemaking activity, the analysis of the rules of law. Doctrinal reasoning using when referring to the doctrine of law in jurisprudential studies.

The purpose of a legal argument is also determined by its object, which is the truth or falsehood of legally significant judgments, the fairness or unfairness of court decisions, and their compliance with applicable law.

Most often, syllogistic and discursive models are distinguished. The syllogistic is also called monologic, and discursive is called dialogic. Even their names point to the difference between them. The basis of the monologic is the reasoning of a certain person, and the dialogical based on the desire for dialogue between the participants.

P. Alexi's proposed approach to typology distinguishes the following models: deductive, hermeneutic, decision-making, unity, but in the following we consider in more detail deductive and inductive, since European courts are now guided by their combination.

Deductive model originated earlier than others. The deductive model is constructed according to the following rules: the decision of a particular case is deduced from the legal norm. In this approach, the role of the court is reduced to the "mouth of the law" that is a passive application. This model is more characteristic of the Romano-German legal system. In this model, thought moves from conclusion to argument.

For example: We need to better learn Ukrainian. First, we are reducing the literacy of students. Secondly, little attention is paid to raising adult literacy ... The disadvantages of this model are that it does not take into account the likelihood of formulating decisions contrary to the research text of legal rules in cases of obsolescence or inconsistency with legal values.

That is why, as a reaction to the negative aspects of the deductive model, an inductive has emerged, at the root of which are completely opposite ways and means. In this model, thought moves from argument to conclusion.

For example: Consider the state of the Ukrainian language. We have reduced literacy of students; we pay little attention to raising adult literacy ... So, we need to better learn the Ukrainian language. Under a mixed system of inductive and deductive models, the court should not be detached from reality. He must be aware that, at the same time, an excessive focus on reality, which is detached from legal ideals, norms and values, can lead to arbitrariness and lawlessness.

Osmirko Irina,

*Yaroslav Mudryi National Law University
The student of 4th group, 1st course
Faculty of International Law*

LOGICAL METHODS OF PERJURY

One of the most serious offences and the types of verbal counteractions to the investigation is perjury, which means deliberate misinformation of a witness or a victim in the form of giving knowingly false statements that was established in Article 384 of the Criminal Code of Ukraine. This crime causes complication, consideration and resolution of criminal cases, as well as sentencing. Therefore, the theme of the study of methods of giving deliberately false testimony and their disclosure by investigators is always relevant to devote due attention to the law and to the implementation of effective and fair justice.

Logical methods are operations, which base on the laws of logic, they expose the requirements of a connected, consistent, convincing and accurate statement of thoughts.

There are lots of different techniques of providing deliberate misinformation by offender. It is distinguished by some types and forms. For example, the form of falsehood consists of certain types of silencing, a denial of the circumstances or a statement of completely fictitious facts.

Also, there are distinguished between giving deliberately false testimony by the degree of preparation for the crime. That is, there is the perjury without first thinking about it, or, vice versa, there is preliminary consideration of future testimony with the invention of a legend or non-existent alibi. There are some ways to detect misinformation. Firstly, it can be comparison of the testimony of all participants in the criminal proceedings. In this process certain inconsistencies are revealed, and finally false testimony appeared. Secondly, some testimonials may be provided with some differences during the questioning a person at different intervals. Furthermore, there are establishments of false testimony in the course of investigating other criminal proceedings and of false testimony, which are revealed by the synthesis of the person's testimony and the evidence collected in criminal proceedings. There are used several techniques: psychological, logical, tactical, attracting different science and hiddenness to prevent, detect and expose lies.

As to logical techniques, it should consider such a technique as giving the interviewee the opportunity to present the facts in the order in which he remembers and observes them earlier. This way, a person's free story may be more open and truthful if the testimony was not learned before the interrogation. It favors the method of asking questions, because in this case, it is easier to give perjury, as opposed to collecting testimony. Having evidence, it is necessary to apply the method of direct logical belief in the futility of false testimony, for which the evidence is analyzed, they establish a connection between them, determine their value for the case.

Using the techniques of direct and reverse argumentation, false statements can be evolved, which requires dividing the subject of the eye-rate into separate episodes related to the false testimony of a witness, who has been subjected to a preliminary investigation. It is necessary to use the testimony of the person, giving, on the investigator's opinion, true information, as important evidence against the suspect, building on their basis a further line of his behavior during the interrogation at the eye-rate.

In case, if the evidence for direct disclosure of the interviewee is insufficient, such techniques may be used, which allow the interviewee to create certain representations, the belief that the investigator has sufficient evidence to fully expose him. It is desirable to present evidence to the accused with a gradually increasing revelatory power so that the logic of the facts, the totality of the evidence leads the interrogate to the conclusion that it is necessary to give truthful evidence, because the resistance is futile.

In conclusion, in applying all the examples of logical techniques, the process of identifying perjury simplifies the consideration of the case and the exposure of criminals.

Romanyak Tatyana,
Yaroslav Mydrii National Law University
International law faculty, 1 course, 3 group

DESIGN AND HISTORY OF ARGUMENT THEORY

At the beginning it is necessary to say, that that in antiquity the art of persuasion was called "rhetoric", the term "theory of argument" appeared only in the middle of the last century, when it became clear that rhetoric is a section of linguistics. The theory of argumentation began to take shape in ancient times, about VII-II centuries. B.C. This was due to the disintegration of the mythological worldwide and as a result, the transition from myth to logo. The science of logic begins to form, along with the theory of argumentation. Therefore, the theory of argument arose because there was a need for a convinced person or group of persons through language, not through coercion, violence, intimidation. It is important to note, that the development and evolution of theory was possible only in a society with a democratic system, because it involves negotiations and debates and, in general, subject-subject relations. It reached its prime in ancient Greece. In those days, rhetoric and scholasticism stood out. Tisys and Corasx were the first teachers of eloquence, thanks to them gradually developed a whole complex of methods of persuasion. The first, who began to take money for teaching for theory of argumentation and philosophy were Sophists. But Aristotle singled out the theory of argumentation as a separate scientific discipline, he studied the ways of linguistic influence on people, which he outlined in the book Rhetoric, after some time. And if sophists argumentation was the art of persuasion, Aristotle changes this, it begins to rely on logic. In the time of Cicero, the theory ceased to develop due to the absence of any new ideas. In the Middle Ages, the scholastic method was developed by Pierre Abelard, who regarded the principle of doubt as the basis of his method.

In the modern history Rene Descartes made a significant contribution, in his work in two volumes, «Reflection on the First Philosophy» whose main meaning, that the principle of radical doubt lies in the idea, that human consciousness has no absolute, reliable, free from any doubt fact. Also, Francis Bacon, who is considered the founder of inductive logic, during the creation of inductive conclusion criticized conclusions which made inductively. In the twentieth century, thanks to the works of S. Tulmin, John Forbes Neshan and others, the theory of argumentation as a scientific, independent discipline was developed. This is due to the fact that there is a new approach to the analysis of language, which is oriented more not to formal logic, but to the theory of argumentation. This concept was developed thanks to the work of Olbrecht-Titek and H. Perelman. The theory of communicative action belongs to Y. Habermas and N. Sokolov. V.B Rhodes, T. Kotarbinsky have contributed to the revealed rules and principles of discussion, controversy, the formation of the

conceptual structure of the theory of argumentation. In 1910 P.S. Rizhsky's book «The art of speech in court» was published. In this book the requirements for legal argumentation are elaborated and examples of its application are given. In 1918 S.I. Povarnin's book «Dispute. On the theory and practice of disputes» was published.

On the whole summing it up, it is necessary to say that today there are such types of argumentation as: colloquial, mathematical, legal, explanatory, political. But they all have the same structure. Argumentation has a thesis – statement, which someone is trying to instill in an audience and argument-related statements that support the argument, as well as proof, refutation, truth, falsehood. The main rules of argument are that the thesis must be stated clearly and precisely, and must remain the same throughout the proof.

З М І С Т

Вступне слово		3
	ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА	
	ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ НА ЕТАПІ	4
Агеєнко В.	ПЕРЕХОДУ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО	
	СУСПІЛЬСТВА	
Алієва А.	ФІЛОСОФІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА І. КАНТА	5
Аюпова Е.	ПРОБЛЕМИ МОРАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЛЮДИНИ В	7
	УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	
Байер К.	РАНЬОПФАГОРІЙСЬКЕ РОЗУМІННЯ	9
	КОСМОСУ	
Білик О.	КРИЗА СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ФІЛОСОФСЬКЕ	10
	ОСМИСЛЕННЯ	
Білоус А.	МОТИВАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ	12
	ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ	
Богданець Е.	БЕЗСМЕРТЯ – НАЙПОТАСМНІША МРІЯ	13
	ЛЮДСТВА?	
Бондарева А.	КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ДВІ	14
	ФІЛОСОФІЇ: СОЦІАЛЬНИЙ ДАРВІНІЗМ ТА	
	ЗАХІДНИЙ ЛІБЕРТАРИЗМ	
Бондаренко О.	ПРИЙОМИ МАНІПУЛЮВАННЯ В СУПЕРЕЧКАХ	16
Бубнюк В.	ІДЕЯ ДИСТРИБУТИВНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В	17
	ФІЛОСОФІЇ ПРАВА	
Вовкодав А.	FAKE NEWS ЯК МЕТОД МАНІПУЛЯЦІЇ	19
Водолажська В.	ДО ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ ІСТИНИ	20
Войнова К.	ПОНЯТТЯ СВОБОДИ У ФІЛОСОФІЇ	21
Волкова Д.	АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БУТТЯ ПРАВОВОГО	22
	СУСПІЛЬСТВА	
Волотовська Н.	ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІТИКИ ТА	24
	ПРАВА У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	
	СУПЕРЕЧЛИВИ АСПЕКТИ НАУКОВО-	26
	ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ	
Галацан М.	АНАЛІЗ	
Гарг С.	ПРО ПРАВО І МОРАЛЬ У ЄДНОСТІ ТА	28
	ВІДМІННОСТІ	
Гарькавенко Д.	ПРОБЛЕМА ЗНАННЯ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ	29
	ТА НАУЦІ	
Гафич О.	ВЗАСМОБУМОВЛЕНІСТЬ ПОЛІТИКИ ТА	32
	ПРАВА У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
Гладишенко С.	ФІЛОСОФІЯ ЗОРОАСТРИЗМУ	34
Глушко А.	«ФОРМУЛА РАДБРУХА» ТА ЇЇ ПРАКТИЧНЕ	35
	ЗАСТОСУВАННЯ	
Гончаренко А.	ДЕТЕРМІНАЦІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ	37
Горбачова В.	СВОБОДА НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ І	38
	СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЧЕНОГО	
Горбенко А.	ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ Г.С.	40

	СКОВОРОДИ	
Городинська І.	ФІЛОСОФІЯ КОГНІТИВНОГО ПОЛІПШЕННЯ ЛЮДИНИ	41
Гребенщиків М.	ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ПЕРЕВАГИ ТА ЗАГРОЗИ	44
Григоренко А.	СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ НОВАЦІЇ В НАУКОВОМУ ПРАВОВОМУ ПІЗНАННІ	45
Гришко І.	ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ГРОМАДЯН У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	47
Грідіна К.	СОЦІОКУЛЬТУРНІ СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	50
Губар М.	ДАТАІЗМ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА ТА ЇЇ ВПЛИВ У СУСПІЛЬСТВІ	52
Гулаткан Т.	ПРОБЛЕМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	53
Давиденко П.	ФІЛОСОФСЬКО-НАУКОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ	55
Демиденко А.	ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СВОБОДИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	58
Єрмак В.	ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ КЛОНУВАННЯ	60
Жигadlo В.	ТРАНСГУМАНІСТИЧНА ЦІННІСТЬ ЛЮДИНИ: СВЕРХГУМАНІЗМ ЧИ АНТИГУМАНІЗМ?	61
Жилка М.	ФІЛОСОФІЯ СВІДОМОСТІ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ	63
Заєка А.	ІНФОРМАЦІЙНЕ НАСИЛЬСТВО ТА ЙОГО АСПЕКТИ	64
Зозуля А.	РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ	66
Зуб К.	ОСОБИСТІСНА ФІЛОСОФІЯ ЕРІХА ФРОММА	67
Зубко А.	ЦІННОСТІ ЛЮБОВІ	69
Іванчук М.	НАУКА ТА РЕЛІГІЯ В ПОГЛЯДАХ АРАБСЬКИХ АРІСТОТЕЛІКІВ	70
Казачухіна І.	СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА І МОРАЛІ У ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА	71
Карачевцева К.	ФЕНОМЕН КУЛЬТУ ОСОБИСТОСТІ ТА ЙОГО СПЕЦИФІКА	72
Карвацька Я.	СПІВВІДНОШЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ТА РЕЛІГІЇ	74
Квашук Д.	ЦИФРОВЕ БЕЗСМЕРТЯ	75
Керопян А.	ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВА І ВЛАДИ В ТРАНЗИТИВНИХ КРАЇНАХ	77
Кифик А.	ПРОБЛЕМЫ ЧЕЛОВЕКА И ЕГО БЫТИЯ	79
Кліменко М.	«ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА» ЗА АРІСТОТЕЛЕМ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД	81
Клюєва О.	ВПЛИВ «КУЛЬТУРИ ПРОВІНИ» І «КУЛЬТУРИ СОРОМУ» НА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЇХ НОСІЇВ	82

Ковальова Ю.	ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ЧАСУ	85
Ковальчук А.	ПРО ЛОГОСФЕРУ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	87
Колдашов А.	ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ І ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	89
Колісник Ю.	ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У СУЧАСНІЙ ГЛОБАЛІСТИЦІ	91
Колода К.	СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА І. КАНТА	93
Колодій Є.	ПРИЧИНИ ПОПУЛЯРНОСТІ ІНСТАЛЯЦІЇ У ПОСТСУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ	94
Коломієць В.	ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ	96
Корнесюк М.	ЛЮДИНА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ОСНОВНІ ВПЛИВИ І ПРОБЛЕМИ	97
Краснокутська М.	ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ «СВОБОДИ» ЖАНА-ПОЛЯ САРТРА	98
Красноруцька Т.	ЛЮДИНА НА ШЛЯХУ ДО ІСТИНИ	100
Криворучко Д.	Герменевтичний вимір правової РЕАЛЬНОСТІ	101
Кутнякова А.	«ФІЛОСОФІЯ ТРАГЕДІЇ» ЯК ЖИТТЄВА ФІЛОСОФІЯ	103
Левицька Ю.	ПРОБЛЕМА ПРОЩЕННЯ І ПРИМИРЕННЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	105
Левкович О.	ПРИРОДА І ЛЮДИНА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ	107
Лепілова В.	ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНИ ТА ДЕРЖАВИ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ Т. ГОББСА	109
Лопатецька А.	ОБРАЗ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ	110
Луконін К.	КОНЦЕПЦІЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА Д. БЕЛЛА	111
Лучинець Ю.	ВЛАДА ТА МОРАЛЬ: ПОЛІТИЧНІ ТА СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ	113
Майсак А.	ФІЛОСОФІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ	114
Макаров О.	АКТУАЛЬНІ ЗАСОБИ САМОВИРАЖЕННЯ В ПОЛІТИЦІ	116
Мельник І.	ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	118
Мелешев І.	ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ФРІДРІХА НІЦШЕ	121
Мірошник О.	ДЕМОКРАТІЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ФІЛОСОФІЇ: ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СЬОГОДЕННЯ	122
Михайлова І.	ЛЮДИНА МІЖ БІОЛОГІЄЮ ТА СОЦІАЛЬНІСТЮ	124
Мишанич А.	ПРОБЛЕМА «ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ»: ЙОГО	126

	ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	
Могиліна Д.	ПРОБЛЕМА БУТТЯ У ТВОРЧОСТІ М. ХАЙДЕГГЕРА	127
Мухатаєва Я.	ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА СВРОІНТЕГРАЦІЇ	129
Назаренко М.	СТРАХ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	131
Нгуен Й. Л.	ПЕРФОРМАНС: ВИРАЗНІСТЬ ЛЮДИНИ В МИСТЕЦТВІ, ПРАВІ, ПОЛІТИЦІ	132
Нечеса А.	ДИСКУСІЯ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ КОНСЕНСУСУ	135
Нікіта Д.	ОБРАЗ «ІДЕАЛЬНОГО» СУСПІЛЬСТВА В ФІЛОСОФІЇ	136
Новикова А.	ІДЕАЛ ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ СТОЇКІВ	138
Оганова К.	ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОВПЛИВУ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ТА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ	139
Олійниченко А.	КОНЦЕПЦІЯ НАУКОВИХ РЕВОЛЮЦІЙ ТОМАСА КУНА	141
Омельченко К.	ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ФІЛОСОФІЇ І. КАНТА	144
Опалько В.	ФІЛОСОФІЯ ПРАВА Б. КІСТЯКІВСЬКОГО	146
Павлик А.	ЗНЕЦІННЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ У ПРАКТИЦІ ЕВТАНАЗІЇ	147
Пелих Т.	ЧАРЛЬЗ САНДЕРС ПІРС ТА ЙОГО КОНЦЕПЦІЯ ТИХІЗМУ	149
Пилипенко І.	АНТРОПОЛОГІЧНА КРИЗА В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	150
Пиценко А.	КАНТОВСКИЙ ПРОЕКТ ВЕЧНОГО МИРА: РЕАЛЬНОСТЬ ИЛИ УТОПИЯ	152
Покровська А.	ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ	153
Приходько А.	ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	155
Рожко І.	ФІЛОСОФІЯ І МЕДИЦИНА: ДО ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ	157
Романяк Т.	ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ Ф. НІЦШЕ	159
Савченко Д.	СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	160
Саєнко А.	ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СВОБОДИ ЯК ПРАВОВОЇ ЦІННОСТІ	163
Саєнко А.	КОНЦЕПЦІЯ ІДЕАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ПЛАТОНА ТА СУЧАСНІСТЬ	164
Свистун Д.	ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СЕНСУ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ	166
Семенченко Т.	ФЕНОМЕН ДОВІРИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ	167
Серпутько А.	АНТРОПОЛОГІЧНА КРИЗА В УМОВАХ	169

	СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	
Сиротенко Я.	ФІЛОСОФІЯ ПРАВА П. Д. ЮРКЕВИЧА	170
Сиса Є.	ПРОБЛЕМА СЕНСУ ЖИТТЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	172
Славутский А.	ИНФОРМАЦИЯ КАК ФИЛОСОФСКОЕ ПОНЯТИЕ	173
Спаська О.	КОНС'ЮМЕРИЗМ ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОЇ МАТЕРІАЛЬНОЇ І ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ	175
Старкова Ю.	ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ В ЕПОХУ ВІДРОДЖЕННЯ	176
Сурмін Д.	ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ ФРІДРІХА НІЦШЕ	178
Тагієв А.	КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТІСНОГО ЗНАННЯ МАЙКЛА ПОЛАНІ	179
Титаренко О.	ПРАВА ЛЮДИНИ – СЕКТОР ЗАКОНОСЛУХНЯНОГО ЖИТТЯ	181
Тільна К.	СУДОВА ІНІЦІАТИВА ТА СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД ЯК ПРОЯВ СУБ'ЄКТИВІЗМУ В КОНТИНЕНТАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ПРАВА	182
Товстик А.	СЕНС ЖИТТЯ – НАЙГОЛОВНІША ПРОБЛЕМА ФІЛОСОФІЇ	184
Третьяк А.	ОСОБЛИВОСТІ БУТТЯ ЛЮДИНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	186
Тризно С.	ВІД МОДЕРНУ ДО ПОСТПОСТМОДЕРНУ: ЕВОЛЮЦІЯ СТИЛЮ ТА ЗАСОБІВ	188
Турчина О.	ФІЛОСОФІЯ ІТАЛІЙСЬКОГО ГУМАНІЗМУ В ТВОРЧОСТІ ДАНТЕ АЛІГ'ЄРІ	190
Філіпенко В.	НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОВПЛИВУ	191
Харламова Д.	ПРОБЛЕМА СЕНСУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФІЛОСОФСЬКОГО МИСЛЕННЯ	193
Холявка К.	ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ АРИСТОТЕЛЯ	194
Хом'як А.	СВІТОГЛЯДНІ НАРАТИВИ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА	196
Храпська А.	ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЙ НА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ОСОБИ	197
Чебан А.	ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА: ІДЕЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ	199
Чебан Ю.	ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	201
Чемодурова А.	АКТУАЛЬНІ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ТА ГЕНЕЗИСУ	202
Черненко М.	ПРАКТИКА ПРИСУТСТВИЯ В СОВРЕМЕННОЙ КУЛЬТУРЕ КАК ФОРМА СВОБОДЫ	204
Чоудхурі С.	ПРОБЛЕМА МАНІПУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ	207

Юр'єв Є.	СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДІВ НІККОЛО МАКІАВЕЛЛІ	208
Яковенко М.	ВПЛИВ БУДДИЗМУ НА СОЦІУМ І КУЛЬТУРУ ІНДІЇ	210
Batluk M.	ABOUT THE FEATURES OF UNDERSTANDING THE TRUTH IN LEGAL COGNITION	212
Bilych D.	ABOUT ESSENCE AND MEANING IN THE PARADIGM OF DISCURSIVISM	214
Hetmanchuk A.	TO THE ISSUE OF THE CYBER ARTS PECULARITIES	215
Golovashchenko D.	POSTHUMAN AS AN OBJECT OF FEMINISTIC DISCOURSE	217
Zinchenko A.	ABOUT THE PARTICULARITIES OF COGNITIVE PROCESSES IN INTERNET COMMUNICATION	218
Ivanyuk A.	POSTMAN AS SUPERHUMAN: READING STEFAN ZORGNER	220
Kozlova P.	THE POST-TRUTH PHENOMENON: THE PHILOSOPHICAL CONTEXT	222
Krivnoy V.	PROSPECTS FOR ANTROPOLOGICAL TRANSFORMATIONS: A REAL OR IMAGIONARY THREAT?	223
Lobodiuk H.	RELIGION AND MODERN COMMUNICATIVE SPACE: ASPECTS OF INTERRELATION	225
Naiev V.	PRECEDENTIAL PHENOMENON AS ARCHETYPAL SOURCE OF DETECTIVE STORIES	227
Nosenko A.	SOFTWARE AS AN OBJECT OF MODERN CULTURE	228
Ostrogliad D.	ABOUT HUMAN EXISTENCE IN THE DIGITAL AGE	229
Staryna S.	ABOUT ANTHROPOLOGICAL PROGRESS IN THE TEACHING OF J. HUXLEY	231
Sulimenko D.	DISCURSIVENESS AND SOCIAL PRACTICES: POST-MARXIST VISION	233
Fursov Y.	ABOUT THE PHENOMENON OF NETWORK COMMUNICATION	234
Sharapova V.	ABOUT SOCIOCULTURAL FEATURES OF INFORMATION PERCEPTION	236
Shevchenko D.	ABOUT THE PHILOSOPHY OF G. DELEUZE IN A CINEMATOGRAPHIC CONTEXT	238

ЛОГІКА І ПРАВО

Антипенко С.-А.	«СПРАВА СПЕЛЕОЛОГІВ»: ТЕХНІКА ВИКОРИСТАННЯ АРГУМЕНТІВ	241
Аракелова А.	ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	242
Артамонова С.	ВИМОГИ ДО УКЛАДАННЯ КРИМІНАЛЬНО- ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ	243

Байєр К.	ОЦІНОЧНІ СУДЖЕННЯ ТА ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	245
Баранова Л.	АКСІОМИ У ПРАВІ	246
Белінська О.	АКСІОМИ В ТЕОРІЇ ПРАВА	248
Березяк В.	АБДУКЦІЯ ЯК МЕТОД ПОБУДОВИ СЛІДЧИХ ВЕРСІЙ	249
Белінська В.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІЧНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	250
Білик О.	СОФІСТИЧНІ МЕТОДИ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	252
Блинова Д.	ФЕЙКОВІ НОВИНИ ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЮВАННЯ	254
Богданець Е.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ ШЕРЛОКА ХОЛМСА	255
Боз С.	ВПЛИВ ЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЖАКОМО ДЗАБАРЕЛЛА НА РОЗВИТОК І ВИКЛАДАННЯ ЛОГІКИ У XVII СТ.	257
Бойко В.	АКСІОМИ У ПРАВІ: ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЛЬ	258
Бондарєва С.	СОФІЗМ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ЛОГІЧНИХ ПОМИЛОК	260
Бочковська А.	«КРАДІЖКА» VS «ЗНАХІДКА»: ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ	261
Бубнюк В.	ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАВЛЕННЯ ОСОБИ ДО СКОЄНОГО ЗЛОЧИНУ	262
Ведмідь С.	ДИЛЕМИ В ЗАКОНОТВОРЧОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА	264
Власюк Ю.	КОЛІЗІЇ МІЖ ПОЛОЖЕННЯМИ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ	265
Водолажська В.	ДЕДУКТИВНА ТА ІНДУКТИВНА МОДЕЛІ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	267
Войнова К.	ЗАВДАННЯ ЛОГІКИ ДЛЯ ПРАВОВИЗНАВСТВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ	268
Волга М.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ДРУЖБА» В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: ПРИКЛАДИ З ПРАКТИКИ	270
Волошин Д.	ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИЙ ЗВ'ЯЗОК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ	272
Гавришок А.	ЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ	273
Гальченко С.	ДІЄВІ ЗАСОБИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ	274
Гнатюк І.	ЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ	276
Головащенко Д.	ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНІВ ЛОГІКИ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ	277
Горностай Є.	ВЕРИФІКАЦІЯ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ВЕРСІЙ	279

Гушин О.	ПОМИЛКИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПОРУШЕННІ ЗАКОНУ ТОТОЖНОСТІ	280
Давиденко Л.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НОРМ ПРАВА	281
Доценко Р.	ЛОГІЧНИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	283
Дрокіна І.	ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ	284
Дубов А.	ЮРИДИЧНІ ДОКУМЕНТИ В КОНТЕКСТІ ЛОГІЧНИХ ВИМОГ	285
Дубовик Т.	ЗМІСТ ТА ОБСЯГ ПОНЯТТЯ "АКСІОМИ В ПРАВІ"	287
Дьомін Є.	ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СПРАВ У СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	288
Єлькіна О.	ПОЛОЖЕННЯ ЗАКОНУ ЯК ПІДГРУНТЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	290
Єрмак В.	МАНІПУЛЯЦІЯ У ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ	291
Задірака А.	МОДЕЛІ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	293
Зінченко А.	ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕДУКТИВНО-МЕХАНІЧНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	294
Зленко О.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ НОРМИ ПРАВА	296
Іванечко А.	ЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОКАЗУВАННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ	297
Іванчук М.	ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	298
Іванюк А.	ТИПИ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	300
Іноземцев М.	ТИПОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	301
Казачухіна І.	АРГУМЕНТАЦІЯ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ	303
Калінін В.	ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ У ПРАВОНАСТОСУВАННІ	304
Карачевцева К.	СЛІДЧА ПРАКТИКА: ЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ	305
Квашук Д.	ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ "УСІЧЕНИЙ СКЛАД ЗЛОЧИНУ"	307
Клеба В.	СУДЖЕННЯ, ВЕРИФІКАЦІЇ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ВЕРСІЙ	308
Клюєва О.	ЛОГІКА ЗАПИТАНЬ У СЛІДЧІЙ ПРАКТИЦІ	309
Кондратенко А.	ЛОГІЧНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	311
Корнієнко Д.	СПРОСТУВАННЯ ЯК ВИД АРГУМЕНТАЦІЇ	312
Косяк І.	ПОЛІСЕМАНТИЧНІ ТЕРМІНИ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ	313
Котенко Б.	ЕВФЕМІЗМ ЯК ВИД МАНІПУЛЯЦІЇ	315
Крамінська Д.	ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ	316
Красноруцька Т.	ЗНАЧЕННЯ ТРАДУКТИВНОГО УМОВИВІДУ У ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	318
Крохмаль Р.	ЛОГІКО-ГЕРМЕНЕВТИЧНІ АСПЕКТИ	319

	ПРАВОРОЗУМІННЯ	
Кужель Є.	ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ ДЛЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ І ПРАКТИКИ	321
Кумір М.	ЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ	323
Кумуржі К.	ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ	324
Курганов Д.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОНАРХІЯ»	326
Курченко Є.	ЛОГІЧНИЙ ТА ІСТОРИЧНИЙ МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	327
Кутнякова А.	ЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ПОЛІТИЧНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ	328
Левічева М.	ЗНАЧЕННЯ АРГУМЕНТІВ AD NOMINEM У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	330
Лепешенкова В.	ТОЧНІСТЬ НОРМИ ПРАВА: ОБСЯГ ТА ЗМІСТ ЮРИДИЧНИХ ПОНЯТЬ	331
Линник А.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЙОМІВ ЛЖЕСВІДЧЕННЯ	333
Лисаков В.	ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ ТА ЇХ СПЕЦИФІКА В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	334
Лисенко Є.	ВИМОГА ОБҐРУНТОВАНOSTІ ЯК ОСНОВНИЙ КОМПОНЕНТ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	335
Лобас М.	ПАРАДОКСИ В ПРАВІ	337
Лопатін М.	ЗНАЧЕННЯ АРГУМЕНТІВ AD NOMINEM У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	338
Луко́нін К.	ПАРАДОКСАЛЬНА ПОВЕДІНКА: ЛОГІЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ «ДИЛЕМИ В'ЯЗНЯ»	339
Лучинець Ю.	ВЕРИФІКАЦІЯ ТА ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ВЕРСІЙ: ЛОГІЧНА СПІЛЬНОСТЬ З АРГУМЕНТАЦІЄЮ НАУКОВИХ ГІПОТЕЗ І ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ДОВЕДЕННЯ	340
Максакова К.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ТЕРОРИЗМ»	341
Манукян А.	СОФІЗМИ І ПАРАЛОГІЗМИ В ЛОГІЦІ	343
Мартиненко К.	ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНУ ВИКЛЮЧЕНОГО ТРЕТЬОГО В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	344
Мартиненко С.	МОДЕЛІ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	345
Марценюк В.	КОМП'ЮТЕРНА ЛОГІКА В АРГУМЕНТАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	347
Мельник І.	ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КОДИФІКАЦІЯ»	348
Михайлова І.	ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ПРАВОЧИН», «УГОДА», «ДОГОВІР» ТА ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ	350
Михайлова М.	ЕРИСТИКА – МИСТЕЦТВО СУПЕРЕЧКИ	351
Мишанич А.	РОЛЬ ЕВФЕМІЗМІВ У ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ	353

Мірошник О.	ЗНАЧЕННЯ АРГУМЕНТІВ AD NOMINEM У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	354
Музичко Н.	ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ДІАЛЕКТИЧНІЙ ЛОГІЦІ	355
Мухін Д.	ПОБУДОВА СОФІЗМУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ	357
Наєв В.	ЛОГІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР»	358
Назаренко М.	ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОНЯТЬ ЯК ЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА	359
Назарко Д.	ЛОГІЧНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ ПРИЙОМІВ ЛЖЕСВІДЧЕННЯ	361
Небогатікова С.	ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНІВ ЛОГІКИ У СУДОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	362
Нежиборець А.	ПОНЯТТЯ ПРЕЮДИЦІЇ В СУДОВОМУ ДОВЕДЕННІ	364
Нестеров Б.	ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА	366
Нестеров Д.	ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ	367
Нечеса А.	СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ МАНІПУЛЯЦІЙ	369
Нікіта Д.	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА	370
Огурцов Є.	СПРОБИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ГІБРИДНА ВІЙНА»	372
Панченко К.	ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	373
Паньок С.	ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГІЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ ВИЗНАЧЕННЯ ДО ПОНЯТТЯ «СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ»	375
Папакиця І.	ДОКАЗ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА	376
Пархоменко Н.	АНАЛОГІЇ ПРАВА І АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ СІМЕЙНОГО ПРАВА	378
Перцова С.	ЗНАЧЕННЯ ARGUMENTUM AD NOMINEN У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	379
Пиріг А.	АНАЛІЗ ЦІЛЕЙ ЯК ТАКТИКА ВЕДЕННЯ СУПЕРЕЧКИ	380
Подріз В.	ЗАКОНИ ЛОГІКИ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ СУДОМ	382
Положенцева Є.	ЛОГІКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	383
Польщикова А.	ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	385
Пономарьова Н.	ЛОГІЧНІ ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ ЛЖЕСВІДЧЕННЯ	386
Приходько В.	ОСНОВНІ ЗАКОНИ ЛОГІКИ ЯК ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	387
Пронік С.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ	389

	«РЕСПУБЛІКА»	
Пугачов Д.	ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ ДЛЯ ЮРИСТІВ	390
Рахімова А.	СПІР ЩОДО СПОСОБУ ДОКАЗУВАННЯ У ПРАКТИЦІ ВЕРХОВНОГО СУДУ	391
Рябко А.	ЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	393
Саакян І.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «МАТЕРІАЛЬНИЙ СКЛАД ЗЛОЧИНУ»	394
Савченко Д.	ПИТАННЯ ЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ НОРМИ ПРАВА	396
Саєнко А.	ВИКОРИСТАННЯ ЛОГІЧНИХ ЗАКОНІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСКОНАЛОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТИВ	397
Сафончик О.	ЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ГРИ «ДЕБАТИ»	399
Свистун Д.	ВИМОГИ ДО ДЕФІНІЦІЙ В ПРАВІ	400
Семенов Д.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»	402
Семенченко Т.	АКСІОМИ У ПРАВІ	403
Сиса Є	ПОБУДОВА СОФІЗМУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ	405
Сівець А.	ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДУ АПОЛОГІЧНОГО ДОВЕДЕННЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	406
Скрипкін М.	ЗВ'ЯЗОК ЛОГІЧНОГО ТА ІСТОРИЧНОГО МЕТОДІВ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	408
Стуконог С.	ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА	409
Сухова Д.	ЛОГІЧНЕ ДОКАЗУВАННЯ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ	411
Суховерхова Д.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ТЕРОРИЗМ»	412
Терещенко Д.	ЗАКОНИ ЛОГІКИ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ	414
Тищенко Р.	ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА	415
Товстик А.	ЛОГІЧНІ МЕТОДИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ	416
Тюпа М.	КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТИЧНИХ ПРЕЗУМПЦІЙ У ПРАВОВІЙ НАУЦІ	417
Тютюнник В.	ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	419
Фатєєва В.	АКСІОМИ В ПРАВІ	420
Фесенко Б.	СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК РІЗНОВИД ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	422
Філіндаш Ю.	АРІСТОТЕЛЬ ЯК СИСТЕМАТИЗАТОР НАУКИ ЛОГІКИ	423
Фіненко Є.	ЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА	424
Футала О.	ФРЕНСИС БЕКОН — РОЗРОБНИК ІНДУКТИВНОЇ ЛОГІКИ НОВОГО ЧАСУ.	426
Хандожко С.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ТЕРОРИЗМ»	427
Харламова Д.	ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ ПРАВА ТА	428

Храпська А.	АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ	430
Хромихіна К.	ЮРИДИЧНА ЛОГІКА: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?	431
Чебан Ю.	ВИМОГИ ДО ДЕФІНІЦІЙ У ПРАВІ	433
Чигирин Т.	ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ	434
Чорна А.	СПІВВІДНОШЕННЯ АНАЛОГІЇ ПРАВА ТА АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ	435
Шевченко Д.	ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГІПОТЕЗИ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	436
Шевчук І.	ВИМОГИ ДО ДЕФІНІЦІЙ В ПРАВІ	438
Шепель Т.	ЮРИДИЧНА АРГУМЕНТАЦІЯ	439
Шинко В.	АБДУКЦІЯ ЯК МЕТОД ПОБУДОВИ СЛІДЧИХ ВЕРСІЙ	441
Шумило З.	АКСІОМИ У ПРАВІ	443
Шурда Д.	ЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МАНІПУЛЯЦІЙ	444
Щебетюк Б.	ЛОГІЧНЕ ДОКАЗУВАННЯ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ	445
Юр'єв Є.	ІРРАЦІОНАЛЬНІ АРГУМЕНТИ У СУДОВИХ ПРОМОВАХ ФЕДІРА ПЛЕВАКО	447
Юрієв В.	ЗВ'ЯЗОК ЛОГІКИ І ПРАВА	448
Vabarov B.	LOGICAL ANALYSIS OF TERRORISM	450
Gorbenko A.	THE LOGICAL ANALYSIS OF THE TERM «HYBRID WAR»	450
Lepilova V.	TYPES (MODELS) OF LEGAL ARGUMENTATION	452
Mogilina D.	THE LAWS OF LOGIC IN THE DECISION-MAKING PROCESS BY THE COURT	453
Novikova A.	LOGICAL PROOF IN LITIGATION	455
Omelchenko K.	MODELS OF LEGAL ARGUMENTS	456
Osmirko I.	LOGICAL METHODS OF PERJURY	457
Romanyak T.	DESIGN AND HISTORY OF ARGUMENT THEORY	459

Наукове видання

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
XVI Міжнародної наукової конференції
аспірантів та студентів
(22 травня 2020 року)

Відповідальна за випуск *Г. В. Коваленко*

Видається в авторській редакції

Підписано до друку з оригінал-макета 20.05.2020.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 29,07. Ум. друк. арк. 27,55. Вид. № 2530.
Тираж 150 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-28-80